







Quo nemo meliùs coeli pernoverat orbes,
Nemo Poli nôrat rectiùs ore loqui:
Sic faciem quondam SCHICKARTUS et ora ferebat.
Coelum, non cælum, cætera dona capit.

SAM. BENED. CARPZOV. Prof. Publ.
in Academ. Wittebergensi.

Hans Iacob Schollenberger. fe.

WILHELMI SCHICKARDI

Hebr. Ling. in Academiâ Tubingensi quondam Professoris,

משפט המלך

JUS REGIUM HEBRÆORUM,

E tenebris Rabbinicis erutum, & luci donatum.

Cum

ANIMADVERSIONIBUS & NOTIS

JO. BENEDICTI CARPZOVI,

Hebr. Ling. in Academiâ Lipsiensi Professoris.

Accedunt Indices Locorum Scripturæ, rerumq; ac verborum necessarii.



LIPSIÆ,

Sumptibus Hæredum Friderici Lanckischi.

Typis JOHANNIS COLERI.

M DC LXXIV.



Viro Amplissimo & Consultissimo
D. ADRIANO STEGERO,
JCto, Patriæ Senatori & Reipublicæ
Ædili.
simulque
Viro Rever. pl. & Excellentissimo
D. SIMONI LOEFFLERO,
SS. Theol. Lic. & Patriæ ad D. Thomæ
Ecclesiastæ primario.
Illi Patrono, Huic Collegæ,
Amico utriq; certissimo

S. P. D.

JO. BENEDICTUS CARPZOV.

QVò magis ubique clarissimum Schickardi nomen, & præsens hæc ejus de jure Regio Hebræorum lucubratio, à doctissimis quibusque viris, Germanis, Italis, Gallis, Anglis, Belgis, Danis, Svecis, & quaquà orbis eruditus patet, celebratur, eò majori res admiratione digna est, neminem intra hos quinquaginta annos, qui indè à primâ ejus editione effluxerunt, tot passim literatorum votis expetitam selectissimi libri copiam cupidæ in-

primis harum deliciarum juventuti fecisse. Ne enim popularium, hoc est, Germanorum summæ autoritatis theologorum pariter & philologorum, Dorschæi, Danhaweri, Geieri, Calovii, Hackspanii, Frischmuthi, aliorumque gravissimorum virorum, ipsius etiam Buxtorfii atque Hottingeri, domestica veluti testimonia, quibus ad inquirendum hoc Schickardi meletema satis inflammari poterat, commemorem, nulla prorsus exterorum hanc literaturam attingentium monumenta volvas, in quibus ad hoc variæ eruditionis penarium, quod meritò, uti Amama quondam Scaligeri elenchum trihæresii Serariani vocabat, Judaicæ thesaurum antiquitatis dixeris, non videas provocari; adeò familiare est Gaulmynio, Morino, Salmasio, Grotio, Seldeno, Vossio, Lempereurio, Dieujo, Riveto, Voëtio, heu quantis nominibus! non sine laudis & honoris præfamine, & cum promisso reconditæ doctrinæ, huc ablegare lectores suos, de conferendo tamen, cùm raro hactenus, & penè nullibi prostaret, frustrà sollicitos. Advertebam hæc libri encomia, cùm olim ante complures annos Argentorati, in celeberrimo literarum emporio, his operam literis adolescens collocarem,

& de-

& desiderio potiundi accensus mirabar, nullo ibi pretio anquiri posse tàm exiguæ molis libellum, ubi proxenetâ Berneggero, singulari autoris necessario, primùm in lucem prodierat. Eum ergò à sanctæ recordationis Theologo, Jo. Schmidio, meo tunc hospite, mutuò acceptum avidè perlegebam, & quicquid in eo reconditum, in adversaria mea, uti eram adsvetus, diligentiùs referebam, nihil posteà moratus, quæ fieri nequibat, libri ipsiusmet copiam, quòd mihi de latente inibi thesauro abundè ita prospexissem. Posteaquam verò eadem mihi in academiâ patriâ docendi provincia cessit, quæ olim in Tubingensi erat Schickardo, & ego sæpiùs publicè privatimque ad hanc illámve materiam, ut in hoc studiorum genere solet, delatus, Schickardum non minùs, quàm cæteros, quos mihi olim familiares reddideram, auditoribus laudarem, illi autem plus vice simplici eum abs me sibi commodari peterent, sanè quàm pro eo ac debui, graviter molesteque tuli, quòd vel invidus, vel parùm à plagiariis abesse viderer, qui librum toties legendum commendarem, quem nulli concederem rogatus. Dolebam insuper, lactari juventutem speciosis philologastrorum promissionibus,

bus,

bus, quas sæpè in compilationum suarum frontispicio facerent, atque interim privari variarum rerum haud perfunctoriè è Rabbinorum tenebris erutarum apparatu, qualis hic edecumatus est, è quo mihi olim plurimum emolumenti accessisset. Quare, cùm superiori anno aliud in bibliopolio agendum esset, & nescio quas chartas Volusianas tunc noviter expositas, nonnullis præsentibus amicis contemplarer, querebar illis tribui impensas, detrimento potiùs, quàm usui futuris, deque recudendis celeberrimorum virorum utilissimis laboribus, quorum copia deesset, neminem cogitare. Testabar id operum Schickardianorum exemplo, quæ supra decennium ab Esenweinio promissa frustra hactenus expectassent istis sacris initiati; pollicitus simul, modò vel unicus de jure regio libellus, qui non humanitatis modò & theologiæ, sed & politices studiosis serviret, denuò excuderetur, eum cupidè redemtum iri, meque excerpta & observationes quasdam, quibus liber quasi innovatus gratior redderetur, non denegaturum. Vix ita isthæc disserueram, cùm publicæ nundinarum tabulæ opera Schickardi philologica, quæ extant, Jus regium Hebræorum, Tarich Regum Persiæ, Bechi-

nath happeruſchim, & Syllogen diſſertationum, omnia junctim cum animadverſionibus & notis abs me proditura promittunt ; quod ego ne ſomniaveram quidem. Neque tamen ea res, quæ ſuavem priùs riſum ciebat, tantoperè mihi diſplicuit, ut propterea amico, cujus tùm candor, tùm in me amor perſpectus erat, iſto veluti ſtrategemate hunc imponēti laborem ſubiraſcerer; quin conſentirem potiùs ex parte, & quem præ cæteris æſtimabam, præſentem ingenii atque eruditionis Schickardianæ fœtum ſic recenſendum ſtatuerem. Non aliud igitur reſtabat, quàm ut liber ſubjiceretur prelo, quo fervente quædam, quæ pollicitus fueram, collectanea è ſchedis meis adſcriberem. Veruntamen vix credas, in hâc Muſarum ſede è tot inſtructisſimis literatorum hominum bibliothecis librum, quem omnes laudabant, ſed posſidebat nemo, promi non potuiſſe, donec eum tuus, AMPLISSIME STEGERE, frater, THOMAS STEGERUS, tunc Collega meus, è ſuis cimeliis liberaliter proferret. Nec mora, typis traditur, & dum in excudendo deſudant operæ, ego notulas addo, quantum ordinarii labores ferunt, ultrò in adverſariis meis ſe offerentes; ſed prout aliud

ex alio naſcitur, ſuccurrunt ſubindè aliqua, quæ olim non obſervabantur tyroni, nunc absque cenſurâ non dimittenda. Ipſummet enim, ſi viveret, beatum autorem eam pro modeſtiâ ſuâ haud iniquè laturum confido, cujus laudi & famæ nunquam intermoriturae nihil quicquam decedit, ut maximè aliqua minùs accuratè ab eo luſtrata ab alio tanti nominis admiratore corrigantur ponderata diligentiùs, cùm heroicis hujusmodi ingeniis id ſoleat interdum accidere, quod Imperatori in militiâ, quantumvis ſagaciſſimo conſvevit, ut non perſpiciat coràm omnia, quæ in ſingulis aciei partibus aguntur, & illorum nonnulla à levioris notæ tribunis & centurionibus multò accuratiùs animadvertantur. Quod dum feliciter pergentibus operis ſuccedit, ſtatim in animum induxi, cum inſcriptionis, ſi quis inde eſt, honore, & conſecratione harum animadverſionum, quæ accedebant, indulgentiſſimo viro, quod indulſerat, reddere, gratitudinis cauſâ, & ne tantoperè fruſtrà alibi quæſitum librum absque fœnore elocaſſe videretur: ſimul ut conſtaret juventuti, cui hanc Schickardi editionem deberet. Enimverò, quæ ſunt mortalitatis viciſſitu-

ſitudines, quando parùm a fine abſumus, mortalitatem ille exuit, cumque Eccleſiæ, cui myſteria ſibi credita diſpenſabat, non mediocri damno, humanis rebus eripitur. Inopinatus planè caſus, eoque mihi luctuoſior, quò arctior inter me atque ipſum, dum viveret, familiaritas, & collegialis neceſſitudo interceſſit. Alloquium verò illud publicum, quod animo volvebam, funeſtâ hâc morte interceptum, aut tibi, ADRIANE, cujus è Thomâ fratre hæreditarium in me favorem ſenſi, aut tibi, LOEFFLERE, ejus ut in officio, ita in ſanctiori quoque amicitiâ noſtrâ, ſucceſſori debebatur; ſed quoniam hæc optio inter eos, quorum paria in me extant benevolentiæ & amoris documenta, paulò videri poterat difficilior, placuit ſimul utrumque alloqui. Neque vereor, ne vobis diſpliceat vel ipſa compellatio, vel quòd conjunctim illa fiat, etiamſi alter politicis, alter ſacris operemini. Tanta enim unius in Rempublicam, quanta in Eccleſiam alterius ſunt merita, & quantum unus inter graviſſimas Reipublicæ curas, quas pro communi patriæ ſalute ſuſtinet, tantum inter eccleſiaſticas, quas pro ſalute gerit animarum alter, his otii oblecta-

mentis tribuit, dexterrimus uterque ſacratioris noſtræ, quam profitemur, philologiæ arbiter. Denique ſi, quæ privata magis ſunt, contemplor, tibi equidem, STEGERE, plurimum Patrono debeo, qui in ſenatu ſæpiùs de me meisque, quoties occaſio tulit, præter meritum honorificè ſenſiſti, ut omni jure tibi non exiguam partem beneficiorum in me publico nomine collatorū vindices; ſed non minora tibi, LOEFFLERE, debeo Præceptori, qui ne prorſum illis Patroni beneficiis indignus haberer, tuâ informatione effeciſti. Nunquam animo excidet illius temporis recordatio, quo olim ad theologicas ſcholas cùm didacticas, tùm polemicas, quas nobis aperiebas, avidè advolabamus, ne ſemel quidem ſine ſcientiæ augmento inde recedentes. Et quanquam me eruditione longè imparem brevi pòſt parem dignitate & in munere proximum tibi voluit divina diſpenſatio; credas tamen, quoties te Collegam compellari audis, toties meæ menti debitam præceptori venerationem obverſari. Pari ergò uterque benevolentiâ ſuſcipite, VIRI EXCELLENTISSIMI, hoc meæ in vòs gratitudinis monu-

men-

mentum, & me, quod facitis, amare pergite.
Qui vos hoc homine majori cultu veneretur, habetis neminem. DEUS VOS SERVET!
Scribebam in viridario meo ad Plissam, quò animi recreandi causâ secesseram inter æstatis delicias anni suprà millesimum sexcentesimum quarti & septuagesimi.

MATTHIÆ BERNEGGERO,
S. P. Dico
Wilhelmus Schickart.

SI in privatis epistolis aliquando, cùm me speculationes aliæ detinent, sum negligentior, AMICE benevolentissime, alloquar te nunc in vestibulo hujus dissertationis publicè; simul ut instituti rationem breviter reddam, nè me functionis oblitum in alienis castris oberrare putes. Non ultroneo ausu temerè suscepi, sed excitavit me ad hanc scriptionem Nob. & Ampliss. JCtus Dn. D. BESOLDUS Patronus & Compater meus, quid meum dico? imò communis noster ille Fautor honorandus, vir nunquam sine laudis præfatione nominandus. Cùm enim in nuperâ quâdam deambulatione mentionem fecisset suorum de Jure Majestatis librorum, qui nunc vobiscum excuduntur, & ego aliquid meæ lectionis de prisco Hebræorum Regum jure subjecissem, suasit ut illud in literas relatum pluribus communicarem, quod multorum cognitione dignum arbitraretur; & non difficulter mihi persuasit, quia jam pridem aliquo specimine comprobatum reddere gestii, quantum hæc lingua Politicis quoque hominibus servire valeat, postquam Theologiæ studio initiatis, ut plurimùm fastidiri sentio. Excussi ergò memoriam meam, & revolvi authores, apud quos talia observasse recor-

dabar, Maymonidem, Kimchium, Ab.Ezram, Jarchaum, Gersonidem, Nachmanum, Bar-Nachmoni, Bechajum, Sebam, ipsum denique opus Talmudicum; qui quamvis pleriq; vulgò nè nominetenus quidem noti sint, ut impostor aliquis facilè testimoniis illorum apud imperitos abuti posset, credas tamen, eà fide & sollicitudine à me tùm exscripta, tùm versa esse, ut neminis nec Christianorum nec Judaorum censuram extimescam; ea propter paginarum quoq; partes allegaverim, & formalia inseruerim verba. Sed & Alkuranum alicubi adduco, quia è nugarum sterquilinio subindè aliquod utile granum emicat, quod de uberiori priscorum messe testetur. Ubi tuam in me benignitatem reticere nō sinit pietas, qui post magnum Gruterum, tui quoq; exemplaris, mundissimè sanè exarati copiam mihi fecisti, ut cum meo conferrē, & in attritis locis, aut intricatà manu, veram lectionem venarer: quo vel solo nomine præsens tibi studiorū meorum fructus debetur. Vale V. Cl. & Diatribas in Suetonium obsecro continua: video enim afferre te multa, qua vel oculatissimos anteà fugerunt. Tùm verò per occasionem Dn. Froreisenio, Schmidio, Blanckenburgio, illis in hoc studio quondā sociis, huic etiam Professionis participi, omnibus verò Amicis honoratissimis, meo nomine plurimā Salutem. è Tubingà 16. Jan. ineuntis Anni 1625. quem omnibus faustissimum esse jubeo. Pau-

Pauca ex innumeris testimonia de Schickardo
& hoc ejus libro.

Gilbertus Gaulmyn lib.II. Notar. ad libb. de vitâ &
morte Mosis c. VI. p.319.

Exemplum de Alexandro Janai Rege ac Pontifice in Talmud tit. Sanhedrin c.2. quod ante nos Sichardus vir harum litterarum doctissimus, in libro משפט המלך *adduxit.*

Idem lib. III. c.I. p. 347.

Sic in Talmude, in Maymonide & in aliis, quos exscripsit ante nos vir doctissimus Sichardus.

Idem lib. III. c. IV. p. 366.

Quod cautè servatum docebit Sichardus de Jure Regio, vir doctissimus, & cui inter paucos multum hæ literæ debent.

Ludovicus de Dieu Animadverſ. in Geneſ. XXX.
verſ. 11. p. 40.

Teste doctissimo, nec unquam sine laude nominando VVilhelmo Schickardo.

Andr. Rivetus in Jesuitâ vapulante sive Castigat. Not. in Epist.
Molinæi ad Balsacum, c. XXIX. §. 4. p. 553.

Hæc si quis scire aveat, legat doctissimam lucubrationem clarissimi & eruditissimi viri, VVilhelmi Schickardi, amici mei, sacrarum literarum Professoris celeberrimi in Acad. Tubingensi, de jure Regio Ebræorum, ex quâ multa arcana, & non alibi facilè reperienda, cum fructu eruet.

Constantinus L' Empereur in Dissertatione Clavi
Talmudicæ præmissâ, circa finem.

Quo nomine nuperrimè mihi rem gratissimam fecit Germaniæ decus ac lumen VVilhelmus Schickardus.

Idem in Jacchiadæ paraphrasin in Dan. IIX.
vers. 5. p. 145.

Vir orientalium linguarum peritissimus & in aliis versatissimus, VVilhelmus Schickardus.

Dorschæus in mantissâ Dissert. de nomine Jehova,
ex vindic. Anti-Bellarm. pag. 41.

VVilhelmus Schickardus, vir Cl. & in universâ literaturâ antiquâ excellentissimus, Hebraicarum verò antiquitatum peritissimus.

משפט



משפט המלך

JUS * REGIUM Hebræorum.

CAPUT I.

DE ELECTIONE.

Theor. I.

Dei (a) mandatum erat eligere Regem.

Numeri hi ad marginē adscripti notant paginas editions primæ, qvæ prodiit Argentorati ANNO MDCXXV

HOc nempè unum est ex illis, qvæ maturè qvidem in deserto præcepta erant, sed serò demùm post multos annos exeqvenda. De qvibus Bar Nachmoni *in Desar. Rabba, parsch. Schophet. col. illius* 4. אמר ר׳ יהודה בר אלעאי ע— שלשה דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ואלו הן למחות זכרו של עמלק ולמנות להם מלך ולבנות להם בית המקדש : *Dixit Rabi Jehuda Fil. R. Elai, b) tres res injunctæ sunt Israëlitis ad ingressum* pag. 3.

*) משפט המלך *JUS REGIUM.*) Titulus libri ex 1. *Sam. IIX*, 11. desumptus est, quo loco Samuel Dei jussu populo Israëlitico Regem postulanti משפט המלך *Jus Regium* exponit. Quod quidem quamplurimi de *jure usurpatitio, & more atq; consvetudine Tyrannorum* interpretantur, licèt non invitâ Scripturæ phrasi, cùm nomen משפט sæpius *morem* & *consuetudinem* designet *Gen. XL*, 13. *Jud. XIIX*, 7. 1. *Sam. II*, 13. *XXVII*, 11. 2. *Reg. XI*, 14 *&c.* reclamante tamen contextu, ne a proprio & famosiori vocis significatu, qui a שפט *judicavit*, infert *jus verum, legitimum & divinitùs concessum*, recedamus. Id qvod ex instituto contra Monarchomachos multis argumentis probatum dedit D. Wandalinus *toto libro I. de Jure Regio ἀνυπευθύνῳ cap. II. & seqq.* qvi & catalogum texuit autorum, tùm pro *Tyrannico Dominio cum injuriis conjuncto*, sive *illicito Regum more & consvetudine* vocem accipientium, *pag.* 9. 10. 11 tùm & illorum, qvi de *Jure Regio divinitus confirmato* explicant, *cap. VII. p.* 49 *seq.* Illis adde Gisb. Voëtium *part. IV. Disp. select. p.* 214. *seqq.* plures adhuc Autores recensentem *p.* 218. 219. His Dn. D. Calovium *in Bibl. Illustr. ad* 1. *Sam. IIX*, 10.

a) *DEI MANDATUM.*) Dubitant de hoc non pauci, conferendo cum *Deut. XVII*, 14 in quo mandatum divinum contineri putat Autor, loca 1. *Sam. IIX*, 4. & c. *XII*, 17. ubi Deus offensus describitur, quòd Israëlitæ sibi Regem eligendum petiissent. De quo mox plura.

 b) TRES

sum eorum in terram (Canaan) scilicet ut extirparent memoriam Amaleck, & constituerent sibi Regem, atq; domum sanctuarii ædificarent. Qvæ ipsa meliori ordine recenset diligentissimus Rabinorum *c*) Mosche ben Maymon, *Tom.2. Halachâ Melachim, cap.1. fol. mihi 759.b.* מנוי מלך קודם למלחמת עמלק שנ׳ אותי שלח ה׳ למשחך למלך עתה לך והכית את עמלק והכרת זרע עמלק קודמת לבניין הבית שנ ויהי כי ישב המלך בביתו וה׳ הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל

4 נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וגו׳ *Electio Regis antecedit bellum Amalek, sicut dicitur (1.Sam.15.v.1.& 3.) me misit Dominus, ut ungerem te in Regem, nunc igitur vade & percute Amalek. Excisio seminis Amalek præcedit ædificium Templi; sicut dicitur (2.Sam.7.v.1.) factum est cùm sedisset Rex in domo suâ, & dominus reqviem fecisset ipsi circum circa ab hostibus suis, ait Rex ad Nathanum prophetam: ego habito in domo cedrinâ, &c.* Gloriantur etiam Judæi *d*) de triplici coronâ, qvibus gentem suam cohonestârit DEUS. Idem Maymonides *Tóm.1. Hal. Talm. Thor. cap.3. p.20.b.* בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בה אהרון שנ׳ והיתה לו וזרעו אחריו ברית כהנת עולם. כתר מלכות זכה בו דוד שנ׳ זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי. כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן

b) *TRES RES INJUNCTÆ.*) Habetur hæc traditio in ipso Talmude Gemar. Babil. *Masseck. Sanhedr. fol.C. col.2.* & in Beth Israel *part.II, fol. CLIIX. col.I.* è quo posteriori cum versione eam paulò plenius recensuit Jo. Coccejus *excerpt. Gemar. Sanhedr. p. 176. 177.*

c) *MOSCHE BEN MAYMON.*) Idem Majmonides præceptum hoc de rege eligendo inter sexcenta illa & tredecim numerat, ibidemqúe eandem hanc traditionem repetit *in libro hammizvos, præcept. affirm. CLXXIII. fol. LXXII. col. 1.* editionis novissimæ, quæ cum gemino Commentario *R. Mosis bar Nachman,* & R. *Isaaci de Lion,* è Synagogâ Amstelodamensi nitidissimis typis prodiit Anno 420. i.e. Christi 1660. Seqvitur suo more R. Mosche Mikozi *in sepher Mizvos gadol.*

d) *DE TRIPLICI CORONA.*) Nullibi non in Hebræorum scriptis, potissimùm *in Medraschim*, triplicis hujus coronæ mentio: unde & dictum R. Simeonis *in Pirké Abbós cap.IV. num. 13.* celebratum: שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהם: *Tres sunt coronæ, corona legis, & corona sacerdotii, & corona regni; sed eas omnes superat corona boni nominis.* Imò titulos librorum hinc mutuati sunt R. David Vital, R. Joseph Askenasi, & R. Salomo ben Gabirol, qvorum hic meditationes suas de DEI mirabilibus (qvas cum versione Latinâ Romæ Anno 1618 edidit Franciscus Donatus,) כתר מלכות *coronam regni*; illi explicationes suas in 613. præcepta כתר תורה *Coronam legis* inscripserunt. Qvæ Cabbalistæ aliàs de *unica Coronâ*, quæ inter decem Sephirós in arbore Cabbalisticâ prima & suprema est, ut & de *septuaginta coronis*, qvas Deus capiti justi cum osculo imponat, tradunt, alterius sunt loci. Harum meminit R. Israël ben Mosis *in dabar chadasch, cap. XXXV. f. XLVI. col. 1.* De illâ vide Rittangelium *in Versione & Notis ad libr. Jezirah, passim.*

e) NON

ומוכן לכל ישראל שנ׳ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב
כל מי שירצה יבא ויטול · שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים
מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחקקו צדק
בי שרים ישורו : *Tribus coronis coronati sunt Iſraëlitæ, coronâ Legis & Sacerdotii & Regni. Coronâ Sacerdotii dignus fuit Aaron, ſicut dicitur (Num. 25, 13.) erit ipſi & ſemini ejus poſt ipſum, fœdus ſacerdotii æterni. Coronâ Regni dignus fuit David ſicut dicitur (Pſ. 89. v. 36. ſemel juravi per ſanctitatem meam, ſi Davidi mentiar) ſemen ejus in ſeculum erit, & thronus ejus inſtar Solis coram me. Corona legis ecce relicta & parata eſt omnibus Iſraëlitis, ſicut dicitur (Deut. 33, 4.) legem præcepit nobis Moſes, hæreditatem congregationi Jacob, qvicunq; vult, veniat & tollat. Ne autem fortè dicas, qvòd priores coronæ majores ſint hâc coronâ legis, ecce dicit ipſa (Prov. 8, 15.) per me Reges regnabunt, & dynaſtæ decernent juſtitiam, per me Principes dominabuntur.*

Hæc qvamvis ita ſe habeant, tamen non *e*) deſunt inter Judæos, qvi contradicunt & putant, Regibus majores ſuos minimè indiguiſſe. Rationes illorum diverſæ ſunt, qvas diſtinctè videbimus. R. Bechai exiſtimat, DEUM Opt. Max. ſufficere ipſis; nec niſi ad pœnam Reges indulſiſſe, fortè ut ranis Jupiter Ciconiam apud Æſopum, ſic autem ille *ad Parſch. Schoph. col. 6.* אין רצונו של הקב״ה שיהיה מלך
בישראל אלא הוא כי הוא יתעלה המלך ההולך בתוך מחניים
משגיח על פרטיהם אין להם צורך במלך אחר כי העם הנבחר אשר
ארון הכל מלכו מה יעשה במלך בשר ודם · ואכ׳ · וכתיב אתן לך מלך
באפי זה שאול המלך הראשון · ואקח בעברתי צדקיהו המלך האחרון
שלוקח ביד נבוכד נצר ואירע בו מה שאירע : *Non erat voluntas DEI O. M. ut eſſet Rex in Iſrael alius qvàm ipſemet. Ipſe enim Altisſimus eſt Rex ille, qvi ambulat in medio caſtrorum & providè attendit ad particularisſima qvæq;.*

e) *NON DESUNT INTER JUDÆOS.*) Tres hic recenſentur Rabbini, Bechai, Rabba bar Nachmoni, & Levi ben Gerſom, qui negent DEI mandatum fuiſſe unquam, ut Iſraelitæ ſibi regem eligerent. Rationes urgent (1.) *à ſtatu regiminis Theocratico*, quo gaudebant, ut Rege terreno minùs indigerent. (2.) *à libertate ipſorum*, cum quâ terreni Regis imperium pugnabat. (3.) *Ab eventu*, qui plurima mala Reges jam electos attuliſſe teſtatur. (4.) *à reprehenſione divinâ, 1. Sam. IIX, 6.* quam non incurriſſent Regem poſtulantes, ſi DEUS electionem mandaſſet. His ſuo modo annumerandus R. Iſaac Abarbanel, tùm *Comm. in Legẽ, Paraſch. Schophtim, fol. CCCLXVII. ſeqq.* tùm *Comm. in 1. Sam. IIX. fol. XLVI. ſeq.* ad qvem in priori illo provocat, utpote priùs ſcriptum, ubi בהרחבה רבה *magnâ*, ut ipſe loqvitur, *prolixitate*

qvæq;. Nec opus erat illis Rege alio. Nam populus electus, cujus Rex est Dominus universi, qvid faceret cum Rege qvi caro tantùm est & sanguis? Et post pauca: *Scriptum est (Hos. 13, 11.) do tibi Regem in irâ meâ; is est Saul Rex primus: & aufero in furore meo; is Zidkias Rex ultimus, qvi ablatus fuit per manum Nebucad-Nezaris & contigit ipsi malum qvod contigit.* Rabba B. Nachmoni arbitratur hoc pugnare cum libertate populi Judaici, qvorum conditio non sit regi ab alio, ut à pastore pecora, sed instar ferarum liberrimè circumvagari, paulò ante *loc. suprà citat.* אמ' הקב"ה לישראל בני כך חשבתי שתהיו חורין מן המלכיות מנין שנ' פרא למוד מדבר כשם שהפרוד גדל במדבר ואין אימת אדם עליו כך חשבתי שלא תהא אימת מלכות עליכם אבל אתם לא בקשתם כן אלא באות נפשה שאפה רוח ואין רוח אלא מלכיות מנין שנ' וארו ארבע רוחי שמיא מגיחן לימא רבא: *ait DEUS O. M. Israeli, mi fili! sic cogitavi, ut essetis liberi ab imperiis. unde hoc? qvia dicitur (Jer. 2, v. 24.) Onager assuetus deserto. Sicut ergò asinus sylvestris adolescit in deserto, nec timet ullum hominem super se, sic reputavi, nè esset metus regni super vos. At vos non hoc qvæsivistis; sed (ut in textu seqvitur) in desiderio animæ suæ sorbuit ventum. Non est hic ventus aliud qvàm Regnũ. Unde hoc? qvia dicitur (Dan. 7, 2.) ecce qvatuor venti cœli pugnabant ad mare magnum!* R. Levi Ben Gerschom arguit ab eventu, parùm boni, mali verò plurimum ob reges huic populo contigisse; *in Com. ad 1. Sam. 8.* כסוף הענין היו מלכיהם סבה להתעות ישראל ולהסירם מעל יי' עד שהביאו לגלות מעל אדמתם *tandem fuerunt Reges illi causa deceptionis Israeli, ut alienaretur à Domino DEO, usq; dum abducerentur in exilium à terra sua.* Qvod idem Argumentum prædictus R. Bechai *eod. l.* prolixius inculcat צא ולמד מה הגיע אלינו מתחת יד המלכים שכן דרשו רז"ל שאול נפל בהר הגלבוע. דוד נתן מגפה שנ' ויתן ה' דבר בישראל.

tate hanc qvæstionem expedivit, dignus qvi diligenter conferatur, postqvam utrumq; hunc discursum illius latinitate donatum omnibus legendum obtulit Buxtorfius, & novæ Dissertationum suarum Philologico-Theologicarum editioni cum aliis ex Abarbanele excerptis addidit *Dissert. II. p. 423. seqq; ad p. 450.* Ejus sententiam amplexus est, & propugnavit V. CL. Jo. Fritchmuth, Professor Jenensis, *erudito libro de Rege eligendo & deponendo ante hos viginti annos edito*, quem immeritò suggillavit Seldenus *lib. III. de Synedr. Vet. Hebr. c. XII. p. 195.* Longè æquius judicium de eo tulit Voetius *part. VI. Disp. Select. p. 2:8.* ubi *egregium hoc scriptum* (sunt verba ejus) *lectori istarum rerum avido commendat.*

בישראל. אחאב העציר את הגשמים עליהם דכתיב אם יהיה השנים האלה וגו׳ צדקיהו החריב המקדש *abi & disce quid contigerit nobis sub manu regum. Sic enim concionantur Doctores nostri p.m. Saul cecidit in monte Gilboah, David causatus est plagam, sicut dicitur (2.Sam.24 15.) deditq; Dominus pestem in Israel. Achab cohibuit pluvias ab eis, ut scribitur (1.Reg.17,1. vivit Domin' si erit hisce annis ros aut pluvia &c. Zidkiah desolari fecit sanctuarium.* Præcipuè verò urgent authoritatem propheticam Samuelis, qvi *l.1.c.8.v.6.* populi regem petentis factum detestatur: Si divinæ voluntati placuisset, ajunt, utiqve non improbasset, nec tantoperè totqve persuasionibus eos dehortatus fuisset. Iterùm Gerschomides *d.l.* רצה השי׳ להרחיקם מזה מפני התכלית הרע שהיה עתיד להמשך מזה וצוה את שמואל להגיד לישראל את משפט המלך כדי שיסורו מזה בסבת הקושי אשר יהיה לעם לסבול כל אלו הדברים שזכר שיהיה מושל המלך עליהם עד שיהיו לו לעבדים: *voluit DEUS benedictus illos elongare inde propter clausulam malam, qvam futurum erat ut traheret secum. Ideò mandavit Samueli, annunciaret Israelitis Jus Regis, ut recederent ab occasione difficultatum, qvas oporteret populum ferre, in omnibus qvorum mentionem fecit:* 6
qvodve dominaturus esset eis Rex, usq; dum evaserint ipsi in servos.

Sed omnes has exceptiones validè prosternit solum *f*) DEI mandatum

f) *DEI MANDATUM DEUT. XVII, 15.*) Omnes interpretes, cùm Christiani, tùm Judæi, in conciliando hoc loco, in quo mandatum de rege eligendo contineri vulgò putant, cum illo altero 1. *Sam. IIX, 5. seqq.* in quo postulata Regis electio reprehenditur, desudant, & varias conciliandi vias inierunt. R. Menasseh ben Israël *in Conciliator. Deut. q. VI. p. 225. seqq.* octo sententiis Veterum, quas latè tradit, suam subjicit, quarum plerasque similiter præmiserat R. Abarbanel à Buxtorfio *l. cit.* recensitus, & à Frischmuthio *de Rege eligendo & deponendo* interpolatus, antequam suam ipsiusmet exponeret. Quosdam etiam refert Schotanus *Tom. II. Bibliothec. Hist. Sacr. V.T fol. 557. 558.* Omnes & singulæ si accuratiùs pensitentur, ad duos conciliationum fontes reduci possunt. Vel enim (1) in loco *Deut. XVII, 15.* agnoscunt mandatum DEI, & hi in altero Samuelis loco Israelitas non ipsâ regis petitione, aut in jure petendi, sed in procedendi modo aut aliis circumstantiis aberrasse contendunt. Vel (2.) negant in priori loco contineri mandatum, & hi faciliùs omnem Israelitarum conatum, ipsamque adeò petitionem peccati arguunt. Qui præceptum fuisse dicunt, eligere Regem, & *priorem conciliandi rationem* probant, in partes iterum discedunt, & in determinatione peccati Israelitici discrepant. *Quidam* enim in Israëlitarum animo & intentione peccatum quærunt, & quòd malo fine Regem petiissent, non ut mandatum DEI exequerentur, sed ut ducem ad idololatriam haberent: ita Veteres in Siphre & R. Neorai in Jalkut adductus. *Alii* in formâ regiminis & ratione status, quam desiderassent, & quòd cupiissent Regem, à quo ad modum cæ-

mandatum *Deut.*17,15. qvod utique non arbitrarium est, sed maximè seriū, ideoqve verbi reduplicatione inculcatū שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ *ponendo pones super te Regem.* Nec id derogat libertati gentis; qvia non pro lubidine suâ, sed ad normam Mosaicæ legis eos gubernare de-

cæterarum gentium (id enim expresse addunt Samuelem adorti,) regerentur: Ita Veteres in Tosiphta Sanhedrin, quos R. David Kimchi, & R. Levi ben Gersom sequuntur. *Nonnulli* peccasse dicunt, quòd judicandi provinciam Judicibus demandatam futuro Regi, cui solam bellorum administrationem DEUS decrevisset, imponendam voluissent: ita Rabbenu Nissim in draschos. *Alij*, quòd verbis turbidis & cum querelis, tædio Samuelis adversus ipsum murmurantes, Regem poposcissent: ita uterque Moses, Majmonides Ægyptius, & Nachmanides Gerundensis. *Quidam*, quòd Regem absolutè petiissent, neq; rem tanti momenti, DEI aut Samuelis arbitrio demandassent: ita R. Menasseh ben Israël. *Quidam* denique, quòd regem intempestivè postulassent, siquidem DEUS Regis electioni certum destinasset tempus, ut primus omnium esset David, unde nec Saulis imperium constans esse potuerit: ita Cabbalistæ. Atq. huic priori conciliationi Schickardus noster inhæret, parùm de his discrepantiis sollicitus, sed sufficere ratus, *increpatum à Samuele populum, non quia Regem peterent, sed quia non legitimè peterent*, quæcunq; demum circumstantia, in quâ aberratum, petitionem illam illegitimam reddidisset. Id quod ante ipsum & Petrus Cunæus *lib. I. de Republ. Hebr. c. XIV.* fecerat, Majmonidem cumprimis secuto, & post eum Hugo Grotius *in annotat. ad h. l. Licebat*, inquit, *Regem expetere, sed non qvo tempore inter-Regem habebant à DEO constitutum.* Urget noster expressa in lege DEI verba, inque iis reduplicationem שׂוֹם תָּשִׂים עליך מלך *ponendo pones super te Regem.* Contrà ostendit Abarbanel, cui *posterior conciliandi modus* placet, non contineri in his verbis mandatū, sed גזרת העתיד: *prædictionem rei futuræ* in Scripturâ expressim nec vetitæ nec mandatæ, DEUMque in his, quæ rationem mandati habeant, modum saltem definivisse illius, cujus aliquando cupiditatem Israëlitas esse invasuram prævidit. Nec obstat illa verbi reduplicatio: שׂוֹם תָּשִׂים *ponendo pones*, quippe quæ *de certitudine futuræ constitutionis, sensu prophetico, non præceptico* accipienda, ut monet ὁ πάνυ Calovius *in Bibl. V. T. illustrat. ad loc. cit. Deuter.* Et sanè ipse Menasseh ben Israël *loc. cit.* fatetur, satis congruam verbis S. Scripturæ esse hanc Abarbanelis opinionem, nec quicquam ei opponit quàm *traditionem antiquorum de triplici mandato Israëlitis post ingressum in terram sanctam observando*, cui tamen quantum tribuendum sit autoritatis, nemini non constat. Probare ergò hoc Autoris assertum non possumus, qui si vidisset Abarbanelem in textum legis ipsum accuratiùs inquirentem nihilque Magistrorum suorum traditiones, prout alibi quoq; consuevit, moratum, procul dubio suam ipse sententiam fuisset mutaturus. Quanquam enim ipsam Regiæ gubernationis formam in se spectatam DEUS in populo suo non aspernabatur, utpote qui & Abrahamo *Gen. XVII, 6.* & Jacobo *c. XXXV, 11* Reges ex ipsorum lumbis prodituros promiserat, volueratque CHRISTUM è Regio sanguine nasciturum, & Regnum insuper ejus spirituale per Regiam Reipublicæ Judaicæ administrationem adumbrari; nullibi tamen, neque in citato Deuteronomii, neque in alio loco, mandatum Israëlitis dederat, ut vel ipsi eligerent, vel eligendum peterent Regem, sed arbitrio & dispensationi suæ totum hoc mutandæ Reipublicæ formæ negotium reservaverat. Falsum ergò & hoc alterum assertum Autoris, *aberrasse Israëlitas tantùm in formâ, non jure petendi.* Peccarunt, inquam, Regem petendo utrobiq;, & quoad rem ipsam, & quoad rei modum.

debuit. Si qvando autem exorbitarunt,ea non officii ſed perſonæ culpa erat, ob qvem dominationis abuſum, uſus ejusdem legitimus minimè tollendus. Mala qvædam,fateor,cauſati ſunt per Accidens; per Se verò etiam plurima bona. David vir juxta cor Domini hoſtes devicit, cultum Dei ordinavit,Sacerdotes,Levitas,Cantores inſtruit, pſalmos compoſuit. Succeſſor Salomo templum ædificavit, parabolas edidit,pacem in toto regno conſervavit,ut qvilibet ſub vite & ficu ſecurus dormire potuerit. Majus eſt hoc regni beneficium, qvàm qvod ſatis prædicari qveat,nec priùs intelligitur qvàm amittatur. Zeror hammor *pars.Schoph.col.3.* אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו *niſi authoritas (publica) eſſet, vir proximum ſuum vivum deglutiret:* qvod veriſſimum apophtegma *cap. 3. Pirk. Afot* Chananiæ Pontifici tribuitur, unà cum hâc admonitione præfixâ הוי מתפלל בשלומה של מלכות *orans eſto pro ſalute regni.* Qvod verò Samuelē attinet,non is populū increpabat,qvia Regē peterent,ſed qvia nō legitimè peterent, ut coidatus noſter Maymonides prudenter explicat, *Hal. Mel. c.1. v.3.* מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקב״ה כששאלו מלך כשמואל לפי ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא שנ׳ כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו : *Poſtqvam conſtitutio Regis præcepta, cur noluit DEUS O.M. cum rogarent regem à Samuele? qvia rogarunt ex indignâ murmuratione, neqve ut ſatisfacerent mandato, ſed qvoniam faſtidiebant Samuelem prophetam, ſicut dicitur (1. Sam. 8. v. 7.) non te ſed me reprobarunt.* Diſcrepant qvidem in eo Rabini, qvænam fuerit præcipua culpa populi: núm qvòd DEO diffiſi? an Judicum pertæſi Samuelem ſpreverint? vel qvòd deſiderarint talem rationem ſtatus, qvalis inter gentes? aut qvòd ad religionis mutationem petierint? ſed in eo ſatis conſentiunt, *aberraſſe tantùm in formâ, non jure petendi.* g) R. Dav. Kimchi ad *h.l. Samuelis:* בדברי רבותינו ז״ל מחלוקת מהם אמרו למה נענשו על שהקדימו ככל הגוים ומהם אמרו לא בקשו להם מלך אלא להעבירם ע״ז ומהם אמרו זקנים שבהם כהוגן שאלו שנ׳ שימה עלינו מלך

g) *R. DAV. KIMCHI.*) Idem ad verbum his præmiſerat traditionem Veterum ex Debarim rabba & Majmonide ſuperiùs, *initio theorematis*, ab Autore memoratam.

מלך לשפטנו ועמי הארץ שבהם קלקלו שנ' והיינו גם אנחנו ככל הגוים: *est in verbis Magistrorum nostrorum p. m. dissensio: sunt qui dicunt, ideo mulctatos esse, quod præfici voluerint sicut omnes gentiles: alii, quòd*
7 *postulaverint regem ad colendum idola: nonnulli, quòd seniores quidem rogarint ut decuerit, sicut dicitur (vers. 5.) impone nobis Regem, qui judicet nos; at vulgus è fece plebis spreverint (scil. consuetum modum gubernandi) ut dicitur (vers. 20.) simus etiam nos ut ceteræ gentes.* Et paulò anterius: כי אילו אמרו תנה לנו מלך שישפטנו ביושר ובאמונה לא היה הדבר רע בעיני שמואל שהרי הכתוב מעיד כי בניו לא היו שופטים ישרים. או אילו אמרו נבא לפניך ותשפטנו אתה כל ימי חייך אחר שאין אתה יכול לחזר על המקומות היו אומרים טוב. או אם אמרו נמנה בעצתך מלך עלינו אחר שאתה זקנת והמלך ישפטנו ויוכיחנו ויהיה מוראו עלינו לשמור דרך יי' זו השאלה היתה טובה. אבל כשאמרו שימה לנו מלך זה היה רע ומיעוט בטחות ביי' ועוד שאמרו ככל הגוים והם לא היו צריכים ככל הגוים אם היו שומרים דרך יי כי הוא לוחם את מלחמותם: וכו' *si dixissent, da nobis regem qui judicet nos rectè & fideliter, non displicuisset Samueli. ecce enim scriptura testatur, filios ejus fuisse judices malos (1. Sam. 8. v. 3.) aut si dixissent, prophetare tu, & judica nos tu cunctis diebus vitæ tuæ, quamdiu vales circuire ad loca, bonum fuisset. Aut si rogassent, constituatur tuo consilio Rex super nos posteaquam tu consenuisti, & is judicet atq; arguat nos, coherceat nos timor ejus, ut servemus viam Domini? etiam talis petitio fuisset justa. Sed quia postulant, impone nobis Regem! malum fuit parvæq; fiduciæ in DEUM: præsertim quoniam addiderunt: sicut omnes gentiles. non enim indiguissent ut aliæ gentes, si custodiissent vias DEI, qui pro ipsis gerit bella sua. &c.* b) Ralbag *ibid.* הנה טעו בזאת כי ישראל אינם באופן שישפוט להם המלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכי הגוים שמיסדים לעמים נמוסים כאשר יעלה על רוחם: *ecce in hoc erraruut, quod Israelitarum conditio non est, ut judicet eos Rex aliquis pro suâ voluntate, ut imperatores gentilium, qui sanciunt populis suis leges, quascunq; animus concipiunt.*

Theor.

b) *RALBAG*) id est *R. Levi ben Gerson*, per ralsche tebôs ita dictus, idem ille quem paulo ante quasi sibi adversum adduxerat, cùm tamen revera haud neget, in loco Deuteronomii esse præceptum, sed errasse Israelitas in eo, quod Regem petiissent, qualem Deus nollet, h. e. qui liberæ sit potestatis, & legibus omnibus solutus, subditisq; ipse, quas vellet, leges posthabitis divinis, præscriberet, cujusmodi fuissent antiquissimi Gentium Reges. Hunc sequitur Paulus Burgensis *in additionibus.*

Theor. II.

Jus eligendi competebat Prophetis & Synedrio magno: qvi & oraculum consulebant.

STatus regni Judaici non absolutè Monarchicus erat, sed a) cum Aristocratico mixtus. Habebant enim Jerosolymis præter Regem Senatum qvoque magnum, unius & septuaginta virorum, sine cujus assensu Rex in gravioribus causis nihil poterat decernere. Hujus Synedrii rationem aliàs, Deo volente, b) peculiari libro plenius
describam, quia scitu dignissima est: nunc verò qvantum ad præsens 8.
institutum sufficit, pauca inde delibabo. Institutum c) erat ab ipso Mose

a) CUM ARISTOCRATICO MIXTUS.) Qvid Politici de statu Reipublicæ mixto disputent, qvem dari nonnulli negant, alii affirmant; passim traditur, & pleni sunt de hâc materiâ omnes libri, qvi in hoc genere scripti prodierunt. An autem status regni Judaici ita, uti eum hic describit Autor, ex Monarchiâ & Aristocratiâ mixtus fuerit, ut sine assensu Magni Senatus unius & septuaginta virorum Rex in gravioribus causis decernere potuerit nihil? negat contra nostrum Frischmuthus *citato libro* §. *LXXII.* cùm latè probatum dedisset, summam undiqvaq; potestatem habuisse Hebræorum Regem, & in omnibus, ut R. Abarbanel *præf. in lib. Judic.* ait, כב׳ היכולת המוכלט *pro absolutâ potestate* decrevisse & judicasse. Confer eundem *inde à* §. *XLV.* & *seqq.* expedientem ex instituto qvæstionem illam: *cujusmodi regnum Israelitarum fuerit, & num ad speciem aliqvam regnorum ab Aristotele* 3. Politic. c. X. *memoratorum qvadret?* Aliàs non ejusdem modò cùm Schickardo sententiæ est Bonav. Corn. Bertramus, sed insuper præter Aristocratiam Democraticæ qvoq; potestatis aliqvid admixtum habuisse Regum politiam censet *de Republ. Judaic. c. XI. p.* 149. *edit. Const. L. Emper.* Qvæ verò Carol. Sigonius *lib. I. de Rep. Hebr. c. V. p.* 40. *seq.* & Jo. Steph. Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. I. qvæst. VI. f.* 5. de formâ regiminis sub Regibus Israëliticis tradunt, vulgaria sunt, etsi ille ad simplicem Monarchicam magis deflectat, hic autem ad mixtam &, ut ipse loqvitur, *mitem admodum, atq; sic temperatam, ut graviora negotia inconsulto pontifice conficere non liceret, cujus ipsum responsis stare, & morem gerere oportuerit*: qvod facilè subolere licet, qvâ fini ab hoc Jesuitâ statuatur.

b) PECULIARI LIBRO.) Sed cum mors Autoris, lue pestiferâ cum magno rei literariæ damno extincti, ann. 1635. æq; ut cæteros præclaros viri conatus, intercepit, hunc tamen defectum compensavit postea Jo. Seldenus, Anglus, summus virtutis & eruditionis Schickardianæ admirator, editis tribus libris omnigenâ doctrinâ refertis *de Synedriis Veterum Hebræorum*, qvorum tertio & ultimo ipse priùs etiam, qvàm absolvisset, pridiè Kal. Decemb. anno 1655. immortuus est. Cujus meditationes jam Anno 1629. anteverterat doctissimus tunc adhuc juvenis Johannes Coccejus versione *tituli Talmudici Sanhedrin*, & Excerptis ex Gemarâ *in Beth Israel* comprehensis, itidem translatis & annotationibus illustratis, qvæ satiare abundè animum harum rerum cupidum poterunt.

c) INSTITUTUM AB IPSO MOSE.) Ita Rabbini ad unum omnes Synedrii magni constitutionem ad Mosen referunt, eaq; est communis & pervulgata Christianorum qvoq; sententia. Videantur Seldenus *lib. II. de Synedr.* col. IV.

Mose jussu DEI; & habebat duos præsides, quorum unus ratione potestatis, dignitatis & sapientiæ, alter ætatis merito collegis præfuerat. de qvibus Moses noster Ægyptius *Hal. Sanhedr. cap. 1. v. 3. & seqq. mihi Tom. 2. pag. 733. b.* בית דין הגדול במקדש והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומניינן אחד ושבעים שנ' אספה לי ע איש מזקני ישראל ומשה על גביהן שנ' והתיצבו שם עמך הרי ע"א הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו ומושיבין הגדול שבשבעים משנה לראש ויושב מימינו והוא הנקרא אב בד ושאר השבעים יושבין לפני שניהם כפי מעלתם כל הגדול מחברו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחברו והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואים כולם: Se-

---

c. IV. §. II. p. 109. Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. XII. p. 93.* Paul. Fagius *Not. ad Num. XI, 16.* Jos. de Voisin *observ. ac proœm. Pugion. fid. f. 14. seq.* Galatinus *lib. IV. de Arcan. Cathol. Ver. c. V. f. 198. edit. recentiss.* Leusdenius *Philol. Hebræo Mixt. Diss. XLVI. p. 317.* Sigonius *lib. VI. de Rep. Hebr. c. VII. p. 310.* Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. VI. q. V. f. 30.* Baronius *Annal. ad ann. XXXI.* &c. Tria autem scripturæ loca sunt, in qvibus hi Synedrii natales qværi solent: unus *Exod. XVIII, 22.* de qvo R. Abarbanel: בית דין הגדול כבר צוה עליו יתרו בעצמו במה שאמר ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם הרי לך שיהיה שם בית דין ראשון שרי האלפים ושרי המאות השופטים כל העם ובית דין העליון עליהם והוא מר"ע: *De Synedrio magno pridem monuerat Jethro suâ sponte, cùm diceret: Judicabunt populum omni tempore, eritq; ut rem omnem majoris momenti deferant ad te, rem verò minorem omnem judicent ipsi. Ecce tibi Synedrium ibi primum, Chiliarchas, & centuriones judicantes promiscuam plebis catervam; & Synedrium supremum super iis, ipsum scilicet Mosen Magistrum nostrum.* Alter est *Num. XI, 16.* de qvo R. Bechai: ח"ה מה הדבור השאלה אפשר שהיה במשפט סנהדרין שיהיה הנשיא על ע' ואב בית דין יושב לימינו ושאר כל הסנהדרין יושבים לפני שניהם ושיהיו יושבים בחצי גרן עגולה: *si qværas, qvis sensus sermonis* Num. XI, 16. *sit? fortassè sermo est de judicio Synedrii, ut ipse* (Moses) *sit Præses seu princeps super LXX. ad cujus dextram sedeat Pater Synedrii, & cæteri Synedrii assessores omnes sedeant coram hisce duobus dimidiam qvasi aream semicirculariter.* Ultimus *Deut. XVII, 8. seqq.* in qvo sedem propriam instituti Synedrii reponit Abarbanel, cujus *ad h. l.* eadem penè verba, qvæ ex Mose Ægyptio Autor noster hic adduxit. Imò Bertramus *de Republ. Judaic. c. V. p. 50. seq.* non contentus vetustissimâ hâc Synedrii Origine ulteriùs inde ex Ægypto natales ejus derivat, ubi jamdum Israëlitæ זקנים *Seniores* suos habuerint, qvos nullius in Ægyptum Moses accedere jubebatur *Exod. III, 16.* Horum ergò numerum statuit septuagenarium, adeoq; non demum à Deo in deserto institutum, sed continuatum, sicuti alia qvàm plurima apud Patres usitata DEUS ad montem Sinain potiùs confirmarit, qvàm innovarit. Etsi verò trita hæc & omnium penè consensu asserta est de Synedrio jam Mosis tempore fundato aut constituto opinio; Frischmuthius

Senatus major in Sanctuario erat (in *d)* LISKAT HAGGAZIT seu conclavi lapideo, qvod in AZARA seu Atrio profano populi; ut infrà *cap.* 14. explicat) *& vocabatur Sanhedrin magnum* (voce à Græco συνε-

...muthius tamen *in sæpius jam laudato libro*, postqvam *inde à* §. *LIII.* in natales illius paulò accuratius inqvisivisset, tandem §. *LX.* aliqvot argumentis negat, Judicum, Samuelis & Regum temporibus Consessum illum Synedrialem extitisse, & ortum ejus demum ad tempora Esræ & ceterorum, ex Babylonicâ Captivitate redeuntium refert, qvod ante ipsum jam asseruerat Herm. Conringius *de Rep. Hebr.* §. *XXXVII.* qvin & ante utrumq; Dionysius Petavius *lib. II. de doctrinâ temporum c. XXVII. f.* 156. ne illam qvidem originem agnoscebat, sed arcessebat à Gabinio demum, qvi à Pompejo in Judæam missus, restituto Hyrcano, populoq; in qvinq; partes distributo, totidem constituit Synedria, summum Jerosolymis, cætera Gedaris, Amathunte, Jerichunte & Samphoris: qvam ad rem testem laudat Josephum *lib. XIV. Antiq. Jud. c. X. & lib. I. de bello Judaic. VI.* Cæterùm Benedictus Pererius *de Benedict. Patriarchar. num. marg. LXXXIII. & seq.* prorsus dubitat, an unqvam fuerit in Hebræorum Republicâ tale Concilium; sed impugnatur à socienno suo Menochio *loco suprà citato*, ubi plures autores, Abulensem, Serarium, Pinedam, Martinum del Rio, Cornelium à Lapide aliosqve de eo legendos laudat. Videatur ipse, qvi vidit aliqvid, sed non perspexit.

d) LISKAT HAGGAZIT.) לשכת הגזית dicebatur conclave ex qvadratis, cæsis & politis lapidibus extructum, siqvidem גזית *cæsum ferroq; politum lapidem* designat 1. *Reg. V*, 17. ubi Targum habet אבנין פסילין *lapides dolati*: & *Amos V*, 11. mentio בתי גזית *domuum qvadro lapide constructarum.* Erat conclave hoc certè Regium Palatium ad Synedrialem hunc Consessû in templo Jerosolymitano præparatum; de qvo Gemarâ Messech Joma *Cap. II. fol. XXV. col.* 1. לשכת הגזית כמין בסילקי היתה *Liskat haggazit*, hoc est Conclave saxis politis insigne *speciem magnæ basilicæ referebat.* Clarius R. Salomo ben Virga *in Schebet Juda f. XLIII. col.* 3. ושם בית נקרא לשכת הגזית ומי שלא ראה בנינה אמרו שלא ראה מעולם בנין מפואר קדוש qvorum verborum sensum luxuriante stylo expressit Georg. Gentius *in Histor. Judaic. p.* 362. *Hic famosissima, & toto terrarum orbe celebratissima fuit illa Senatorum curia, qvam Hebræi suâ lingvâ LISKAT HAGGAZITH appellare consveverunt: cujus ædificii tantus splendor, tantaq; magnificentia fuit, ut totus terrarum orbis nihil illi simile aut secundum habere videatur.* Qvod verò autor addit, fuisse *in Azara seu atrio profano populi*, id ex eâdem Gemarâ discimus, sic esse accipiendum, ut dimidia ejus pars sancta, dimidia verò profana æstimetur, licèt בתוך העזרה *in Medio atrii* extructum. Sic enim ibi: לשכת הגזית חציה בקודש וחציה בחול ושני פתחים היו לה אחד פתוח בקדש ואחד פתוח בחול: *Conclave hujus ex cæsis lapidibus extructi pars una media erat in sancto, & altera media in profano, & hinc unà disces, qvòd duas habuerit portas, unam in sancto apertam, alteram apertam in profano.* Ratio mox ibidem additur: אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד *Non conceditur sessio in atrio templi, nisi Regibus de domo Davidis tantum*: id qvod paulò plenius tradit R. Obadias de Bartenora *sub finem Comment. in Mass. Middoth fol. CCCXCV.* qvi videatur. Qvæ aliàs de hoc conclavi observari possent, jam latè exposuerunt Constant. L'Empereur *ad Cod. Middoth p.* 181. *seqq.* Seldenus *lib. II. de Synedriis c. XV.* §. *IV. p.* 611. *seqq.* Ligtfooth *Centur. Chorogr. c. XXXI. p.* 63. ne alios ferè innumeros memoremus. Saltem hoc memorabile profectò & ad illustrandum locum *Gen. XLIX*, 10. oppidò proficuum adhuc observetur,

συνεδρίῳ e) deflexâ, cujus etiam mentionem facit Christus Matt. 5. v. 22.) *Numerus illorum erat LXXI. sicut dicitur (Num. 11. v. 16.) congrega mihi 70. viros de senibus Israël (vers. seq. separabo de spiritu tuo, & communicabo ipsis.) His Mose præfuerat, sicut dicitur: (eod. textu) & stabunt ibi tecum. Ecce in summa 71! Qvi grandior sapientiâ, cæteros omnes antecellebat, eum faciebant Præsidem seu caput consessus. Is ipsus est, qvem eruditi ubiq; terrarum appellant NASI h. e. Principem, isq; præest loco Mosis Magistri nostri. At, qvi inter septuaginta Senatores, annorum ratione natu maximus erat, eum collocabant à dextris illius, vocabantq; ABH BETH-DIN h. e. Patrem consistorii. Cæteri 69. sedebant ordine promotionis & dignitatis suæ; qvo qvisq; major in sapientiâ qvàm collega suus, eò locabatur propius ad sinistram Principis. Circumsidebant autem dimidiam qvasi aream semicirculariter, ut eos ambo Præsides, Princeps & pater, omnes simul in conspectu haberent.* Conveniebant *f)* ibi qvotidie, sed diebus Sabbathinis in Synagogâ montis, & considebant à mane ad vesperam continuè. Si qvis autem necessario impedimento emanebat vel avocaretur, licebat abesse vel abire, sic tamen ne collegarum numerus plus justo minueretur, hoc est, minus tertiâ parte superesset. Initio *cap.* 3. עד אימתי יושבין הדיינים בדין סנהדרין קטנה ובית דין של שלשה יושבין מאחר תפלת השחר עד סוף שש שעות ביום. אבל בית דין הגדול היו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים.

ובשב

tur, in medio Conclavis hujus sceptrum pependisse, de quo post Galatinum *lib. IV. de Arcan. Cathol. verit. c. V.* videatur Petr. Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. IX. p. 76.* Sed & illud monendum, non videri, qvod multis contendit laudatus modò Seldenus *l. c. p. 615. seq.* idem hoc conclave esse, qvod Johannes *Cap. XIX,* 13. vocat λιθόστρωτον. Non enim Pilatus Romanus Præses in templi atrio, in qvo erat hoc conclave lapidibus politis insigne, judicia sua exercebat, sed ante domum suam, ubi, si Adrichomio *descript. Urbis num. CXV.* fides habenda, *editus & judicio accommodatus locus* erat. Neq; est, qvod nomen λιθόστρωτον, qvod Sebast. Castalio *lapidepavimum* vertit, qvenqvam moveat, siqvidem plura erant id genus loca Jerosolymis lapidibus strata, qvalis & *Parhedrorum domus* לשכת בית האבן *conclave lapidum* vocata: qvo nomine omnia loca lapideo pavimento conspicua venire poterant. At illud λιθόστρωτος Pilati Jerosolymitanis non proprio qvasi nomine לשכת הגזית *conclave exqvisitis & politis lapidis*, sed גבהתא *Gabbatha* à situ subliniori dicebatur.

e) ΣΥΝΕΔΡΙΩΙ.) De vocibus *Sanhedrin, Sanedrim & Sanedrioth* è Græcorum Σύνεδρος, Συνεδρία, Συνέδριον latè disserit Seldenus *l. II. de Synedr. c. IV. p. 105. seqq.* qvo cum conferatur Buxtorf. *Lex. Talm. fol.* 1513.

f) CONVENIEBANT IBI *&c.*) Hæc & seqventia ex Majemonide allata lucem majorem accipient ex annotatis Cocceji *ad Excerpt. Gemara Sanhedr. c. X. p.* 298. 299.

ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית: אין בית
דין של ע״א צריכין שהיו יושבין כולן כאחד במקומן שבמקדש אלא ב
בעת שיהו צריכין להתקבץ מתקבצין כולן ובשאר העתות כל מי שהיה
לו עסק יצא לעשות חפצו וחוזר והוה שלא יפחתו משלשה ועשרים
9. יושבים תמיד כל זמן ישיבתן הוצרך אחד מהן לצאת הרי זה
מסתכל בחביריו הנשארים אם ישארו שם כ״ג יצא ואם לאו לא יצא עד
שיבא אחר *quamdiu ſedent Judices in Synedrio parvo?* (qvalia inſuper Jeroſolymis g)bina erant, unum in h)portâ Eſdræ, alterum in i) Montis portâ) *& in collegio k)triumvirorum?* (qvalia paſſim in minoribus civitatibus) *à precibus matutinis ad finem l) horæ ſextæ*, qvæ noſtro

g) *BINA.*) Qvodlibet horum judiciorum XXIII. adſeſſoribus conſtabat, unde etiam בית דין של עשרים ושלשה *Synedrium Vigintitriumvirale* vocabatur, ſicuti magnum illud בית דין של שבעים ואחד *Synedrium ſeptuaginta-unius-virale.* Præter Magnum igitur & ſummum in conclavi ex cæſo lapide ſtructo conſidens, bina minora viginti-trium-viralia, qvalia in ſingulis Iſraelitarum civitatibus erant conſtituta, ſuo quodq; loco conveniebant Jeroſolymis. Mischna *Maſſ. Sanhedrin c. X. §. II.* שלשה בתי דינין היו שם אחד שיושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית: *Tria Synedria fuerunt illic, unum qvod ſedebat ad portam montis templi, alterum ſedens ad portam atrii, & ultimum ſedens in conclavi caſi lapidis.* Videatur Gemara ad hanc Miſchnam.

h) *PORTA ESDRÆ.*) Non, inquam, *Eſdra*, ſed *Haſara*, ſeu uti ſuperius hanc vocem pronunciabat, *Azara.* Hebr. פתח העזרה *porta atrii*, quâ intelligitur שער מזרחי של עזרת ישראל *porta orientalis atrii Iſraelis*, exponente R. Joh. Tobh *in deſcriptione Templi ad loc.* מ״י Hæc verſùs dextram adjunctum habebat לשכת פנחס *conclave Pinehas*, verſus ſiniſtram לשכת עושי חביתין *conclave fingentiū in ſartaginibus*; illinc reſpiciebat in ulteriori parte atrii *conclave caſi lapidis*: hinc *conclave ſalis.*

i) *MONTIS PORTA.*) R. Obadias de Bartenora *ad Miſchna loc. cit*: פתח הר הבית הוא שער מזרחי שלפנים מן החיל לבני עזרת נשים: *Porta Montis eſt porta Orientalis, qvæ pone ſe habebat antemurale, ante ſe verò atrium mulierum.*

k) *COLLEGIO TRIUMVIRORUM.*) Erant enim סנהדריות הקטנות *Synedria minora* duplicia, *Vigintitriumviralia*, qualia bina poſt ſummum illud, ut vidimus, Jeroſolymis, unum in ſingulis urbibus, quibus centum & viginti minimùm familiæ erant, conſidebant; & *triumviralia*, in iis locis, cujus familiæ non aſſurgebant ad hunc numerum, quos per *minores civitates* noſter intelligit. R. Moſes Mikkozi *præcept affirm. XCVII. f. CLXXXVI.* & R. Majemon. *Hilk. Sanhed. c. I. num. III.* עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידים להם ג׳ דיינין: *In urbe, in qvâ non ſunt centum & viginti patres familias, conſtituunt tres judices.*

l) *HORÆ SEXTÆ.*) Minora Synedria ſex horas ordinariè impendebant judiciis habendis, a primâ nempè diei, quâ preces matutinæ fundebantur, usq; ad meridiem. Summum verò ad nonam usq; diei horam, quæ tertiæ pomeridianæ apud nos reſpondebat, ulterius ſemper protrahebatur, nec ſolvebatur niſi inſtantibus jam precibus veſpertinis. Cæterùm illæ horæ *inæqvales* erant, majores æſtivo, minores hyberno tempore, unde Rabbini eas זמניות tem-

ſtro meridiei reſpondet:) *At ſenatus magnus conſidebat à ſacrificio jugi matutino, ad juge veſpertinum,* (qvibus horis qvotidie duo agni mactabantur, *Exod. 29. v. 39.* ſcilicet prior ante Solis ortum, poſterior circa horam nonam, noſtram verò tertiam pomeridianam, qvando jam umbræ prolongari occipiunt. *Hal. Temidin. cap. 1. p. 467. b.*) *Diebus Sabbathinis item feſtivis conveniebant in m) auditorio, qvod erat in monte templi* (ubi tunc lex Moſaica prælegebatur. *Act. 15. 21.*) *Non neceſſe eſt ut LXXI. ſenatores in ſanctuario ſemper omnes ad unum præſtò ſint, niſi qvando rei gravitas omnium præſentiam reqvirit: aliàs cuicunq; negotium eſt, exit & vacat ſuis rebus atq; revertitur; ſic tamen nè pauciores viginti tribus continuè aſſideant. Itaq; ſi cui exire opus eſt, dinumerat antè ſuos collegas, ſi XXIII. ſuperſunt, egreditur, ſin minus, expectat dum redeat alter.* Senatus ille magnus *n)* cognoſcebat præcipuè tantùm de rebus magnis, religionem & rempubl. attinentibus, v. g. de controverſiis legalibus, anno intercalari, Pſeudoprophetis, Apoſtatis, excommunicandis; de rege, bello, fœderibus, legatis, vectigalibus, publicis ædificiis, magiſtratibus inferioribus &c. qvas è *cap. 1. Maſſicht Sanh. cap. 1. Maſſ. Schefuos capp. 8. & 9. M. Sotah* & plurib. locis Talmud. collegit Maymonid. *init. c. 5. p. 735. a.* אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של ע״א ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין של ע״א ואין דנין לא את השבט שהודה כולו ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול בדיני נפשות אלא בבית דין הגדול· אבל דיני ממונות בשלשה: וכן אין עושין זקן ממרה ולא עושין עיר הנדחת ולא משקין את הסוטה

temporales appellant, adeoq; cum incremento & decremento dierum nunc augebantur, nunc minuebantur ſuâ qvantitate. Elegans de his locus eſt in Gloſsâ *ad Majem. Hilk. Kidduſch chodeſch c. VI. §. 2.* qvem Hebraice ſolùm retulit Coccejus *ad Sanhedr. p. 299.* unde non dividiæ fuerit, latinè hic eum interpretari: *Horæ ſunt duûm generum, horæ æqvales, & horæ obliqvæ ſeu inæqvales, qvæ temporales dicuntur. Et horas qvidem æqvales qvod attinet, mutatur numerus earum, ſed non mutatur menſura; at qvod concernit horas temporales ſeu inæqvales, vice verſâ non mutatur numerus earum, ſiqvidem interdiu æq; ac noctu duodecim horæ ſunt, non pauciores, neq; plures, verùm menſura earum mutatur.*

m) AUDITORIO QVOD IN MONTE TEMPLI.) In Gemarâ Sanhedrin *f. LXXXIIX. col. 2.* pro בית המדרש *auditorio* habetur בחיל *in antemurali*, qvod interprete Baal Aruch *locus erat muro circumdatus inter montem domûs & atrium mulierum.* Conf. Ligtfoot *Cent. Chorogr. c. XXIX. p. 60.* & de הר הבית *monte templi*, qui idem fuit cum *atrio gentiū*, præced. *c. XXIIX. p. 58.*

n) COGNOSCEBAT.) De cauſis, qvæ coram Synedriis, cùm magno, tùm minoribus agebantur, egit Selden9 *toto lib. III. de Synedriis.*

o) A-

הסוטה אלא בבית דין הגדול· ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות ולא מוציאין למלחמת הרשות ולמרידת החלל אלא על פי בית דין הגדול שנ' כל הדבר הגדול יביאו אליך: אין דנין דיני נפשות בפחות מכ״ג שהן סנהדרי קטנה בין דיני נפשות אדם בין דיני נפשות בהמה כגון שור הנסקל או בהמה נרבעת: וכו' *Non conſtituunt regem, niſi de ſententiâ Synedrii M. 71. votorum; non ordinant judicia minora ſingularum tribuum vel urbium, niſi ex eorundem 71. ore: non damnant totam tribum expellendam, nec prophetam mendacem, nec pontificem capitali ſupplicio, niſi in eodem ſenatu magno. At pecuniariæ res à tribus judicantur. Non verò declarant ſenem rebellem, nec evertunt civitatem apoſtaticam,* (*Devt.* 13. *v.* 13.) *nec potant adulterii ſuſpectam* (aqvis o) amaris *Num.* 5. *v.* 19.) *nec ampliant urbem aut atria, nec egrediuntur in bellum poteſtatis* (de qvo infrâ *Theor. XXVIII.*) *aut ut metiantur ſitum occiſi,* (in confinibus reperti, *Devt.* 21. 2.) *niſi de voluntate Conſiſtorii ſæpè memorati, ſicut dicitur* (Exod. 18. 22.) 10
qvicqvid magnum eſt adducant ad te. Capitalia non judicant inter pauciores qvàm viginti tres, qvot nempe ſunt in Synedriis parvis, ſive animam hominis ſeu beſtiæ tantùm attineat, v. g. ſi bos lapidandus (*Exod.* 21. *v.* 28.) *aut jumentum ſubactum* (*Lev.* 20. 16.) *&c.* Propter votorum libertatem, non admittebatur p) Rex in collegium ſenatus, (excepto Davide) at Pontifices & Prophetæ, cæteris paribus, recipiebantur. Idem *c.* 2. §. 4. אין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין שאסור לחלוק עליו ולמרות את דברו אבל מושיבין כהן גדול· אם היה ראוי בחכמה: *non cooptant regem*

o) *AQVIS AMARIS.*) De hac lege integer Codex in Opere Talmudico extat, סוטה, *Sonta* inſcriptus, cujus latinam verſionem cum obſervationibus CL. Wagenſeilii pridem promiſſam adhuc expectamq. Intereà rem omnem Hebræis autoribus expoluit Seldenus *lib. III. Uxor. Hebr. c. XIII. XIV. & XV. p.* 394. *ſeqq. edit. Londin.* qvi cum Commentatoribus *in Num. V,* 14. *ſeq.* itemq; Becano *de Analog. V. & N. T. c. XXII. p.* 493. conferri poteſt. Idem cum *lib. IV. Analect. Anglo-Britann. c. IIX. p.* 132. prolixè de illis Veterum Saxonum ceremoniis egiſſet, qvas *Ordalium* vocabant, qvod erat certum probationis & purgationis genus, qvo criminis alicujus inſimulatus ferrum ardens manu tenebat, vel vomeres ignitos pedibus nudis premebat, tandem *p.* 139. hoc Zelotypiæ poculum cum eo confert. Aliàs de Ordalio & id genus probationibus vide Mart. Del Rio *lib. IV. Diſqviſit. Magic. q. IV. c.* 4. *p.* 608. *ſeq.*

p) *REX.*) Conſtans eſt hæc de Rege in Synedrium non cooptato ſententia Hebræorum, qvam poſt Majmonidem hîc memoratum repetit R. Moſes Kozenſis *in Sepher Mizvos gadol, præc. aff. XCVII. fol. CLXXXVI. col.* 3. Habetur in utraq; Gemarâ Sanhedrin, Babilonicâ *fol. XIIX. col.* 2. & Jeroſolymitanâ *fol. XIX. col.* 4. Conf. Selden. *lib. II. de Synedr. c. IX. §. VII. p.* 419. & Jac. Alting. *lib. II. Schilo c. IIX. p.* 118.

q) *SY-*

regem Israël in Synedrium, (secus qvàm existimat Zepperus *in LL. Mosaic.*) *quia nefas est ab ipso dissentire & contradicere verbis illius; at suscipiunt Sacerdotem maximum, si modo dignus vel idoneus est quà sapientiam.* Et in *præfat. totius operis statim pag. 2.* nominatim recensentur plurimi Prophetæ, qui Synedrio aut assederint aut præsederint, ut Moses, Josua, Samuel, Achias Silonites, (longævus ille, qui aliquot secula vixit, scil. ab Amram ad Eliam usque, *Seder olam fin. cap. 1.*) ipse Elias, cum discipulo Elisa, Amos, Hoseas, Esaias, Micha, Joël, Nahum, Habakuk, Zephanias, Jeremias, Baruch, omnes hoc ipso successionis ordine: Item quinam Esdræ sacerdotis collegæ fuerint in illa celeberrima כנסת הגדולה *Synagogâ q) magnâ*, nempe Haggæus, Zacharias, Malachias, Daniel, Chanania, Misaël, Azaria, Nehemia, Mardochai, Zerubabel, pluresque alii succenturiati ad CXX. usque, quorum postremus Simeon ille justus, fatente Luthero *in Chron.* collector Talmudi, quem Syracid. laudat *cap.* 50. postea Antigonus Sochæus, Jose ben Joæzer *r)* Josua f. Perachiæ, Abtalion proselytus, Hillel vivax, cum æmulo Schammai, eruditus R. Jochanan f. Zachæi, & alii plures, qvorum Apopthegmata & nomina passim in *Pirk. Afot.* è qvibus etiam æqvus ille Gamaliel, *Act. 5. v. 34.* Penes hos igitur *s)* facultas

q) SYNAGOGA MAGNA.) Ita vocant Hebræi (כנסת הגדולה) concilium illud magnum ab Esrâ ejus Præside post exilium Babilonicum Jerosolymis congregatum, cujus ope & auxilio Ecclesiam Jerosolymitanam & Judaicam universam restauravit, & a multis corruptelis, erroribus & vitiis in Babiloniâ attractis repurgavit & reformavit; de qvo omnia dixit Buxtorfius *Tiberiad. part. I. Comm. Masor. c. X.* Atq; hoc sine dubio est decantatum illud Synedrium magnũ, de qvo hucusq; Autor eruditè qvidem, at fortè frustrà disseruit, cùm ultra Esræ tempora vix arcessendi videantur, ceu suprà diximus, illius natales.

r) JOSUA F. PERACHIÆ.) Hunc Hebræi fabulantur fuisse Præceptorem JESU CHRISTI, qvi cum ipso Alexandriam in Ægyptum aufugerit: qvam fabulam per aliqvot paginas prolixe excussit Gerh. Vossius *Object. ad Chronolog. Dav. Ganz. p. 261. seqq.* Videatur & Seldenus *lib. II. de Synedriis c. XVI. §. IX. p. 691.* ubi hunc Josuam circa annos ante CHRISTI nostri natales centum & qvinqvaginta floruisse monuit; unde Jo. Reuchlinus *lib. I. de arte Cabalist. f. 636.* cùm ejusdem Synagogæ magnæ assessores recenseret, ad hunc delatus: *Josua filius Perahiah*, inqvit, *cujus fuit discipulus qvidam Jesus Nazarenus Machabæorum ætate, non ille Christianorum.* Utrum verò Talmudistæ eundem cum nostro JESUM, an alium intelligant? alibi disqvirendum.

s) FACULTAS ELIGENDI REGES.) Jus Reges eligendi cum Hebræis, ac nominatim Majmonide, non in citatâ modò *Halachâ Melachim c. I. §. 4.* sed & *Halach. Sanhedr. c. V. §. 1.* transcribit Synedrio Magno, de qvo idcircò hactenùs prolixius egerat. Idem asserit Breviarium Pseudo-Philonis: *Habuit Azarias filius*

tas erat eligendi Reges, ut Maym. testatur *Hal. Mel. c. 1. v. 4.* אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי ב״ד של ע׳ זקנים ועל פי נביא כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו וכשאול ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו *non constituebant Regem initio* (anteqvam res ad successionem deveniret) *nisi de sententiâ judicii majoris 70. senum; & ex ore Prophetæ. sicut Iosua, qvem præfecit Doctor noster Moses unà cum collegis suis: & Saul atq; David, qvos ordinarunt Samuel & socii senatores.*

Non hîc tacitè prætereundus est admirabilis modus, quem adhibuerunt olim. Neque enim simpliciter in talibus per usitatam votorum collectionem procedebant; multò minùs incertæ sorti vel auspiciis res tantas committebant, quomodo conjurati quondam Persæ Regem eligebant, per hinnitum equi, quem Darius de consilio callidi cujusdam servi facilè & memorabili strategemate procuravit, referente *Justino circa finem libri.* I. Ac in parilitate competitorum electiones etiamnum sortitione decernendas censet *Schönbornius lib. 2. Polit. c. 2.* Sed habebant Hebræi multò tutiorem modum, quo res dubias gravesque deciderent; nempe *t*) oraculum illud sacrum in pectorali Pon-

filius Nathan, ut praeesset Sanedrim, id est Collegio Sacerdotum, & doctorum legis, penes quos erat publica potestas judiciorum, & sceptrum, occidendi & vivificandi, eligendi Reges & deponendi, ut fecit Jojada Pontifex contra Athaliam. Confidentiùs adhuc Carol. Sigonius *lib. VII. de Rep. Hebr. c. 3.* & Gvilielm. Barclajus *lib. III. contra Monarchomach. c. 2.* suffragiis populi universi creatos primùm Hebræorum Reges asserunt; quos sicuti tacitè noster Autor refellit, ita ipsiusmet assertio accuratius examen vix sustinet, si maximè daretur, antiquis Regum temporibus Synedrium hoc viguisse. Quod si enim omnes ac singulos Hebræorum Reges eorumque constitutionem pensitemus, constabit, aut (1.) per expressam electionem divinam creatos esse, v. g. Saulem *1. Sam. IX,* 17. *X,* 1. 24. Davidem *1. Sam. XIII,* 14. Jeroboamum *1. Reg. XI,* 31. Baësam *c. XVI,* 2. Jehu *c. XIX,* 16. *2. Reg. IX,* 3. aut (2.) per successionem ad imperium pervenisse, exemplo Salomonis & Rehoboami, Nadabi item, Elæ, Achabi, Ochoziæ, Jorami, Joachasi, Jeroboami secundi, Zachariæ, Phaceiæ &c. qui omnes in Regno parentibus successerunt; aut (3.) regnum per vim & tyrannidem occupasse, quod fecit Athalia, Simri, Sellum, Menahem &c. aut denique (4.) à gentilium Regibus constitutos, prout Pharao Joakimum 2. *Reg. XXIII,* 34. & Nebucadnezar Zidekiam 2. *Reg. XXIV,* 17. Regno Judaico præfecerunt. Nullum reperias sive populi, sive magnatum aut seniorum suffragiis primitùs electum. Confer post laudatum Dn. Frischmuthi librum *de Rege eligendo & deponendo,* Jo. de Pineda *lib. II. de Reb. Salom. c. II. §. 77. seq.* & Mart. Becanum *de Analog. V. & N. T. c. XVI. q. V. p. 393. seq.*

t) *ORACULUM ILLUD SACRUM IN PECTORALI.*) Exemplum Electionis Regiæ per Urim & Thummim factæ afferunt ex historiâ Saulis, qui 1. *Sam. X,* 17. 22. 24. electus dicitur à DOMINO, ad Israelitarum consul-

Pontificis de quo Aben-Ezra præceptum electionis Regiæ *Deut.* 17,15. interpretatur, *in gloss. marg.* sic notans: אשר יבחר על פי נביא או משפט האורים והטעם לא אשר תבחר אתה: *Quem elegerit DOMINUS) scilicet per os Prophetæ, vel indicio URIM; adeóq; sensus est, non quem tutemet elegeris ipse.* Quale *u*) autem hoc oraculum fuerit olim, non quidem prorsus constat hodiè, quia dudum, & cum captivitate Babylonica expiravit; referam tamen, quid de eo prisci tradiderint, quia Latinis

sultationem & interrogationem respondente. Quod quidem ex *solâ sortitione* innotuisse observat R. Levi ben Gerson *ad Vers.* 20. הנה על כי הגורל נפלה המלוכה לגורל שאול *Ecce juxta sortem cecidit Regnum in sortem Saulis.* Similiter Raschi *ad Vers.* 21. annotat: אף על פי שלא היה שם נפל הגורל עליו שהיו כותבין שמם באיגרות ונותנין בקלפי והנביא מכניס ידו ונוטל איגרת אחת: *Quantumvis Saul non adesset ibi, sors tamen cecidit in ipsum siquidem inscripta erant eorum nomina schedis, quas in capsulâ reponebant, atque tunc Propheta immittebat manum, & extrahebat schedam unicam,* (quam nomine Saulis signatam conspiciebant.) Verùm R. Abarbanel *sortitioni* adjunctam fuisse asserit *responsionem per Urim & Thummim,* quam priùs à sacerdote significatam, sors postea ita cadens in animis Israëlitarum confirmasset. Imò R. David Kimchi *ad Vers.* 19. nullâ *sortis* mentione factâ solius responsionis per Urim & Thummim meminit, quam per לפני יי׳ putat indicari: אם היה אומר להם שמואל שאול ימלוך עליכם היו מקנאים שאר השבטים אם לא היה נלכד על ידי אורים ותומים וזהו לפני יי׳ שהיה שם כהן ואורים ותומים והיו שואלים בהם ואפשר שהביאו שם הארון: *Si dixisset illis Samuel: SAUL REGNABIT SUPER VOS: fuissent fortè æmulata cætera tribus, nisi deprehensus fuisset per URIM & THUMMIM. Atque hoc indicatur per formulam, CORAM DOMINO; siquidem ibi aderat Sacerdos, & Urim & Thummim, atque interrogabant per ea; quin etiam fieri potuit, ut adduxerint ibidem Arcam.*

u) *QUALE HOC ORACULUM FUERIT.*) Idem fatentur omnes, quotquot hujus oraculi meminerunt, non posse certò definiri, quid vel in se fuerint Urim & Thummim? vel qualis hoc oraculum consulendi modus? Neque fuit ante Autorem nostrum, qui veterum Hebræorum de eo placita revelasset, quantum nobis constat, præter Fagium & Munsterum, *notis ad Exod. XXIIX.* itemque Cunæum *lib. II. de Rep. Hebr. c. II.* qui tamen leviter saltem rem attigerunt. Cæteri, qui vel in Commentariis, vel alibi oblatâ occasione de eo egerunt, parum inquisivêre Hebræorum volumina, si fortè Serarium excipias, qui hanc materiam *Comm. in Jos. c. IX. inde à quæst. XXIII. & seqq.* latiùs prosecutus ad sententias Rabbinorum sæpiùs quidem, sed minus fideliter provocat; ut primus suo meritò sit noster, qui hæc Latinis ignotiora tradiderit, quem & vel solum de hâc materiâ legendum commendabat ad eam delatus Seldenus *lib. II. de Success. in Pontif. Hebr. c. IIX. fol. 255. edit. Londin. & lib. III. de Synedr. Vett. Hebr. c. XII. p.* 195. Idem fecit Robertus Sheringhamius *ad Cod. Joma, c. IX p.* 182. non tamen sine aculeo. Nam cùm communem repetiisset querelam, *nullum hactenus Talmudicorum sententiam integrè plenéq; percensuisse,* ita de Nostro addit: *Schikardus quidem cap. 1. de jure regio Hebræorum, ex proposito de hâc re dicere aggressus est; sed magistrorum sententiam, quamvis vir doctus, nec apposite explicavit, nec satis ad eorum mentem retulit.* Eam igitur ipse *loc. cit.* accuratius referendam ducebat, quem laudaremus consulendum, nisi plenius adhuc & longè perfectius omnia tradidis-

tinis ignotiora eſſe video. URIM x) & THUMMIM utiq; non erant aliquod opus humanæ induſtriæ, ſed artificii divini, quod è textu *Exod.* 28,30. non malè probat Rab. Bechai *in ſuo Biur-al-hatthora.* הזכירן בהא הידיעה ולא זכרן בשום מקום עד עתה כי לא מנאם עם יתר הכלים במלאכת האומנים שיאמר בהם ועשית את האורים וכו׳ והנה זה

didiſſet Buxtorfius *in Hiſtoriâ Urim & Thummim*, quæ inter Exercitationes ſacras Anno 1659. editas *tertia* eſt, *à p.* 267. *ſeqq.* qui unus inſtar omnium ſitim iſta cupientium explere poterit, ne opus ſit, conferre plures, quorum nomina Buxtorfianum venerantur, Anton. Cregutum *in Revelat. Arcanor. toto Cap. XXVII p.* 938. *ſeqq.* Chriſtoph. Cartvvrightum *in Electis Targumico-Rabbinicis in Exod. p.* 358. *ſeqq.* Joſeph. de Voiſin *Obſerv. in Proem. Pug. fid. f.* 101. Jo. Prideauxium *Or. II. de Veſtib. Aaronis fol.* 15. *ſeqq.* Jac. Altingium *in Heptad. orat. ult. de Ephod & Pectorali Sacerdotis ſummi p.* 424. *ſeq.* Jo. Conr. Dietericum *in Antiq. Biblic. fol.* 653. 654. Dilherrum *lib. I. Elector. c. V. p.* 35. *ſqq.* Reiner. Vogelſangium *Exerc. Theol. II. à p.* 33. *ſeqq.* & alios, quos tamen ad unum omnes cum ipſomet Buxtorfio, quem de hoc argumento non minus, quàm Schikardum ejusque Cenſorem Sheringhamium legit, magnas egiſſe nugas cenſebat nuperus Scriptor Anglus Jo. Spencerus, Theol. Doct. & Collegii Corporis Chriſti in Academiâ Cantabrigienſi Præfectus, *in præfatione libri*, quem *de Urim & Thummim* integrum ſicque ſatis operoſum edidit Cantabrigiæ Anno 1669. En ipſius verba, licèt aliquammulta: *Mihi*, inquit, *ſæpius mirari ſubiit, quòd de argumento tàm augusto, & quod animo tàm gratam contemplandi voluptatem creare poſſit, pauci ex inſtituto,* (*NB.*) *nulli ex illius dignitate meritoq; hactenus diſſeruerint. Nam Scriptores pleriq; omnes de eo verba facturi, de Lectore & argumento ſuo ſe egregiè meruiſſe ſentiunt, ſi ſuas aut aliorum conjecturas* (*blanda illa vigilantium ſomnia*) *vix ullo firmatas Scripturæ aut Antiquitatis ſuffragio in medium dederint; alii verò, oraculum hoc inter Scripturæ amœnæ & ingenii humani cruces numerantes, illud vix ſummis tactum digitis prætereant; vel* (*prout Geographi circa terram incognitam verſati*) *monſtra ſolummodò chartis ſuis inſerunt:* (NB.) *fabulas Judaicas dico, ficta Poetarum miracula & fidem omnem conſultam ſuperantes. Unde factum, quòd URIM & THUMMIM ſono tantùm barbaro & otioſo hominum aures diu impleverint, & craſſa quorundam commenta ſapientiam divinam in rebus & nominibus illis inſtituendis elucescentem penitùs obſcuraverint.* Cæterùm, quæ ſit Spenceri ſententia, juſto illo volumine comprehenſa, de quâ ipſe gloriatur, *ſe non farinam, quod dicitur, molitam molare, nec conjecturas tantùm & hypotheſes ad placitum fictas afferre, ſed argumenta*, nos paulò pòſt ad finem theorematis hujus annotabimus.

x) *URIM & THUMMIM.*) Omnes Hebræorum ſententiæ, ut maximè inter ſe varient, revocari poſſunt ad tres claſſes. (1.) Urim & Thummim fuiſſe ſcripturam nominis יהוה mirabiliter expoſiti, quod *Schem hamphoraſch* vocant, vel ab ipſo DEO, vel à Moſe per DEI revelationem edocto factam & duplicationi pectoralis inditam: atque hæc ſententia ſola ex R. Salomone, & Targum Jonathæ hic ab Auctore noſtro recenſetur, & plerorumque Rabbinorum eſt, Cabbaliſtas eumprimis & Autorem antiquiſſimi libri Zohar *fol. CV. col. 4. edit. Cremonenſ.* ſecutorum, obſervante R. Abrahamo Seba *in Zeror hammor:* רוב החכמים המקובלים מסכימים שהם שמות קדושים *Maxima pars ſapientum Cabbaliſticorum conſentiunt, fuiſſe nomina ſancta*, per quæ nimirum τετραγράμματον illud ineffabile explicatur. (2.) Urim & Thummim fuiſſe ipſas gemmas pectorali inſertas atque nominibus duodecim Phylar-

זה עדות שלא היו מעשה חרש כי אם מעשה שמים . ונזכרו כלשון : וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים *nominat ea cum He demonstrativo, nec meminerat in ullo loco hactenus: non enim enumeravit cum reliquis vasibus in operibus artificum, ut dixerit de illis, facias Urim &c. en hoc est testimonium, non fuisse opus fabrile, sed cœleste. Est locutio qualis in illo (Gen. 3, 24.) collocavit ad orientem paradisi Cherubim, (quorum creationis anteà non recordatur.)* Plerique opinantur fuisse characteres sacros, & mirificum DEI nomen, quod *Schem Hamphorasch* appellant, divino digito insculptum. R. Salomo ad h.loc. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן *scriptum erat arcanum DEI nomen* (quod 72. literis constasse creditur, prout versus 19.20.21. cap.14. Exod.) *& insertum medietati duplicis pectoralis.* Huc quoque facit antiquissimum y) Targum Jonathæ, Judæis magni habitum & Paulo etiam nostro

archarum signatas, adeoque in mandato illo de indendis Urim & Thummim nihil novi præcipi, sed prius saltem illud de inserendis lapidibus repeti & explicari: quod ferè unus inter Hebræos R. Asarias *in Meor Enajim c.L.* disertè tuetur, Christianorum verò interpretum plerique tenent, & certè minus difficultatis, plus verisimilitudinis habet, si ita explicetur: Jusserat DEUS confici pectorale, eique duodecim gemmas inseri; has posteà certo usui destinat, & ab hoc usu denominat *urim & thummim.* Usus ille erat, ut essent certa Symbola, quibus ritè adhibitis DEUS convenienter a Pontifice rogatus de rebus occultis & incertis eventibus, responsa minimè ambigua daret, & populum suum consiliis salutaribus juvaret. Modus ergò interrogandi non erat alius, quàm ut sibi Pontifex pectorale hoc applicaret, & desiderium consulentis coram DEO, qui responsum, si à Pontifice lapidibus istis pretiosis circa pectus veluti inflammatum coruscante decenter interrogaretur, promiserat, piis præmissis precibus exponeret. Modus respondendi, vel per vocem articulatam, vel per suggestionem, quam sic ornatus Pontifex ex pacto quasi & promissione percipiebat. Videantur hic præ aliis Reinerus Vogellangius *Exerc. Theol. II. p. 44.* P. Molinæus, *lib. I. Vatis c. XXII. p. 67.* Rivetus *in Exod. Tom. I. Opp. fol.* 1146. (3.) Rem adeò incertam esse, ut hodiè simpliciter ignoretur, adeoque ne quidem inquirendam; quod statuit R. Dav. Kimchi *in Schoraschim*, & R. Abrah. Seba *in Zeror hammor*, à Buxtorfio *c. II. p.* 288. 289. citati, quibus nos meritò tertium addimus R. Salomonem Aben Melech, qui eadem habet *in Michlal Jophi fol. XXIII. col.* 3. לא נתברר אצלנו מה הם האורים והתמים כי יורה לבי הפסוקים שהם דבר אחר זולתי אבני החשן ורש״י פירש שהוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו היה מאיר את דבריו ומתמם את דבריו ולא נודע האמת *Non liquet nobis, quid URIM & THUMMIM fuerint; Nam litera Textus sanè innuere videtur, fuisse aliud quid, quàm lapides pectoralis. R. Salomo Jarchi quidem existimat, fuisse scripturam Schemhamphorasch, quæ in medio duplicati pectoralis fuerit indita, quippe per quam verba sua* Pontifex *cùm ILLUSTRARIT,* (unde אורים *Urim,*) *tùm PERFECERIT,* (unde תמים *Thummim* diceretur;) *sed non constat, an ita se res habuerit.*

y) *TARGUM JONATHÆ.*) De hoc vide no-

ſtro lectum, qvod ſupra dictum verſum ita chaldaicè interpretatur:
ותתן בחושן דינא ית אוריא דמנהרין מליהון ומפרסמין טמירן דבית
ישראל וית תומיא דמשלימין בעובדי הון לכהנא רבא דתבע אולפן מן
קדם יי בהון דבהון חקיק ומפרש שמא רבא. וקדישא דביה אתבריין
תלת מאה ועשרתי עלמיא וחקיק ומפרש באבן שתיה דבה
חתם מארי עלמא פום תהומא רבא מן שירויא וכל מאן דמדכר ההוא
שמא קדישא בשעת אניקי משתזיב וטמירן מגלין ויהון על לבא דאהרן
בזמן מיעליה קדם יי *ponas in pectorale judicii LUCES, quibus illuminentur verba illorum, & revelentur arcana domui Iſraël, atq; PERFECTIONES, quæ perficiant opera Sacerdotis magni, quando rogat doctrinam à conſpectu Domini per ea. Nam in eis ſculptum & explicatum erat nomem illud magnũ & ſanctum, quo creati ſunt trecẽti & decem mundi* (vel ſecula,) *ſculptũ, inqvam, & expreſſum in lapide fundamentali, qvo Dominus mundi obſignavit* (vel obturavit) *os abyſſi magnæ* (*Gen.* 1, 2. h. e. mundum ſine fulcro in magno inani firmavit) *ab initio. Quicunq; pronunciat illud nomen ſacrum in horâ gemitus, liberatur; & abſcondita pateſiunt. Hæc ſunto ſuper cor Aaronis, tempore quando comparet coram Domino.* Abſurda fortaſſis expoſitio nonnemini; ſed quam ego, z) ſi cum grano ſalis, nec Judaicè accipiatur, minimè contemnerem, ob reverentiam vetuſtatis. Videamus verò Uſum, & quâ ratione reſponſa dederit interrogantibus. Modus ille deſcribitur in *Maſſicht. Sota*; ſed dilucidius eum recenſuit Rambamus a) *Hal. Kele-hammikdaſch, circ. fin. cap. ult.* 12.

noſtrum *in Bechmath happeruſchim* p 29. *ſeqq.* ubi antiquitatem ejus ultra Pauli ætatem ſe porrigentem propugnat, perinde ut ante ipſum jam fecerat Helvicus *de Chald. Paraphraſ. c. IV. p. 9. ſeqq.* Sed negant, & recentius eſſe ſcriptũ, cui ſub ſplendido Jonathanis nomine autoritatem conciliare Autor ejus voluerit, oſtendunt poſt Buxtorfium *de Abbreviat. in* ה״י *p.* 107. & *in* רשב״י *p.* 193. & *in recenſ. oper. Talm. p.* 232. & Druſium *in quæſitis per epiſtolas Epiſt. LXXIIX. p.* 147. Cartvvrightus *in præfat. Elector. Targumico-Rabbinic.* Barthol. Meyerus *part. II. Philol. S. c. II. p. 45. ſeqq.* Hottingerus *lib. I. theſ. Philol. c. 3. p. 260. ſeqq.* Leusdenius *Philol. Mixt. Diſſ. VII. p. 47. ſeqq.* pluresque alii.

z) *SI CUM GRANO SALIS.*) Sed quodnam illud ſalis granum ſit, cum quo debeat accipi, ut abſurda non ſit expoſitio, operæ pretium fuiſſet oſtendere; nunc quoniam non oſtendit, neque vitio dandum ulli, ſi abſurda videatur, & ſuperſtitioſa. Nec enim ulla vetuſtatis reverentia, quam urget, locum habet, ob denegatam Targumi autoritatem pariter & antiquitatem, quæ fruſtrà Jonathani in legem aſſeritur. Conf. Cartvvright. *in Exod. p.* 361.

a) *RAMBAMUS.*) Habetur hæc Halacha kele ham-

ult. כיצד שואלין שמד הכוהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו פניו לאחורי הכהן ואומר השואל אעלה או לא אעלה ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו · ומיד רוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה · אין שואלין על שני דברים כאחד ואם שואל משיבין על הראשון בלבד ואין נשאלין בהן להדיוט אלא או למלך או לבית דין או למי שצורך הציבור בו שנ׳ ולפני אלעזר הכהן יעמוד : וגו׳ *Quomodo consulunt? stat Pontifex facie suâ versus arcam, & consulens retro illum, vultu ad tergum sacerdotis directo, rogatq́: Ascendamnè aut non ascendam?* (exemplo tribus Judæ, *Judic. 1. v. 1.*) *Non quærit voce clarâ, nec fluctuat cogitationibus in mente suâ, sed utitur voce submissâ, ac si quis oraret secum ipse solus. Confestim Spiritus sacer induit Pontificem,* (ex 2. *Paralip.* 24, 20.) *respicientem ad pectorale, in quo cernit per visionem propheticam; Ascende, aut non ascende: dum literæ promicant è pectorali adversus faciem suam. Tunc respondet Sacerdos, Abi vel non Abi. Nunquam sciscitantur de duabus rebus simul, aut si quis sciscitaretur, acciperet responsionem ad primam tantùm.* (neque enim ambiguum est hoc oraculum, ut tripus Apollinis Delphici.) *Non consulunt hîc Idiotæ, sed aut Rex, aut senatus, aut is quo Respub. indiget, sicut dicitur,* (*Num.* 27, 21.) *coram Eleazaro sacerdote stabit (Josua, & interrogabit per judicium Urim. &c.)* Nondum tamen hinc satis constat, quomodo responsa vel affirmativa vel negativa reddiderit hoc oraculum. Certum est, non *b)* audi-

hammikdasch *Rambami*, Tomo III. Operis Jad, & est secunda libri IIX, qui עבודה *de cultu* inscribitur. Primam, quæ est בית הבחירה *de ipso sanctuario*, latinè vertit Lud. Capellus, apparatui Bibliorum Polyglottos Londinensium, qui & seorsim prodiit tùm in Belgio, tùm hoc ipso anno Tiguri in Helvetiâ, insertam.

b) NON AUDITAM ESSE VOCEM.) Imò verò, ex Talmudicorum, Veterumque Hebræorum sententiâ, quæ hic recensenda promittebatur, vocem auditam esse, ostendit Scheringhamius *ad Cod. Joma c. VII. p.* 185. 186. Hanc enim docuisse tradunt Pontificem, instituisseq;, ne erraret ex punctorum vocalium defectu; quin & ob ipsas quoque literas necessariam fuisse, cùm illæ non exierint è pectorali, ut debito ordine coalescerent, sed suis quæque locis permanserint, adeoque varia ex iisdem confici potuerint verba, ut si ו & ע & ל emicuissent, ex illis עלו & לעו & עול componere licuisset: Rationem ergò literas non minùs combinandi, quàm substernendi vocales, auditam illam à Pontifice vocem monstrasse. Locus Gemaræ, in quo ista tradunt Magistri, paulò pòst inferius adducetur. *c)* בית

auditam esse vocem : nam is modus בת קול c) peculiaris fuit. Nec per aures futura cognovit Pontifex, auscultando; sed cernendo, per oculorum sensus, DEI mentem accepit, & in hoc benè conveniunt 13.
antiqui, visas ei fuisse literas, qvas in vocem significativam colligere debuerit. Ubi vero Alphabetum? in hoc variant: plerique id quærunt in gemmis pectoralis, quoniam ei nomina duodecim tribuum, arte sculptoriâ incisa fuisse memorantur, *Exod.* 28. *v.* 21. ad quem textum R. Bechai sic: היו שמות קדושים מכחם ידע הכהן העתיד וישמיע לכל שואל הבאות. והשמות האלא שני חלקים האחד מכחם יאירו אותיות השבטים הקבועים באבני החשן והם הנקראים אורים בהיותם מאירים לעיני הכהן והשני מכחם יבא בלב הכהן שידע לחצמיר ולחבר האותיות ולהוציא התיבות מהם כדי שיהא מכוין בתשובת השאלה *erant nomina sancta, de qvorum virtute novit Sacerdos futura, & patefecit ventura roganti. Nomina illa fuerunt in duplici discrimine : uno, qvòd facultate suâ illuminabant literas tribuum infixas lapidibus pectoralis, unde dicebantur URIM, h. e. luces, qvod allucerent oculos Pontificis: altero, quòd illorum arcanâ qvalitate veniret in cor Sacerdotis, ut nosset combinare, & associare literas, dum conficeret dictionem ex illis, quæ apta esset pro responsione ad interrogata.* Mihi verò id non est verisimile, quia duodecim Patriarcharum nomina ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון נפתלי דן גד אשר יהוסף בנימין non

c) (בת קול) Ad verbum sonat *FILIA VOCIS* : quam Rabbini definiunt certam speciem oraculorum divinorum, aut gradum, uti loqvuntur, ex מדרגות רוח הקדש *gradibus Spiritus Sancti*, succedentem in locum Prophetiæ atque Urim & Thummim, tempore templi secundi, quo Urim & Thummim cum aliis quatuor rebus defuisse dicunt. De eâ prolixè agunt Buxtorfius *Lex. Talm. f.* 320. Hottinger. *lib. II. Thes. Philol. c. I. sect. IV. p.* 515. *seqq.* Fagius *in Targ. Onkelos ad Exod. XXIIX. sub fin.* & *Scholiis ad Pirke Abboth Cap. VI. edit. Isnens.* 1541. Jos. de Voisin *ad Proœm. pugion. f.* 101. *seqq.* Drusius *lib. I. Prætert. p.* 6. 7. Anth. Cregutus *revelat, arcanor, c. XXIV. p.* 824. Glassius *lib. V. Philol. S. tr. 1. c. X. p.* 1227. &c. Negant, extitisse unquam tale quid, & pro figmento ac somnio Judaico simpliciter habens P. Molinæus *lib. I. Vatis c. XXVI. p.* 77. & Reiner, Vogelsangius *Exerc. Theol. II. §. XIV. p.* 45. 46. At in Talmudicâ & Rabbinicâ lectione omnium versatissimus Lightfootus *Hor. Hebr. in Matth. III, 17. p.* 63. 64. ex parte quidem fabulis, ex parte verò præstigiis diabolicis annumerandum id omne censet, quod de *Bath kol* referunt Judæi : *Si eloqui liceat*, inquit, *quod sentio, historias istas innumeras de BATH KOL, quæ ubiq; occurrunt, ego sub his duobus capitibus reduxerim, nempè, quod plurima sint mera fabula, ad hoc inventa, ut hinc dignitas*

non *d*) totum Alphabethum exhauriunt; sed deficiunt literæ חטצק item tres finales ץ ם ן quarum tamen jactura tolerabilior (vicissim nomini Joseph HE ex nomine divino insertum, ut in universum sint quinquaginta literæ. Maym. *cap. prac.* 9. *hal. s. citat.*) Itaque non omnia significari, v g. nomen יצחק *Isaac* ostendi non potuisset. Proinde malo *e*) cum R. Abrah. Seba *in suo Zer. bam. s. h. l.* credere כי שאלת הכהן היתה נודעת באותיות שבולטות באבנים שהיו מאירות או היו השוכות ועל זה נקראו אורים שמאירים ותומים שמשלימים האותיות: *quod petitio Sacerdotis fuerit significata per literas promicantes è lapidibus, qui aut illuminabantur, aut obscurabantur; unde dictæ sint luces, quæ luxerint, & perfectiones, quæ perfecerint literas.* Hoc est, ipsa configuratio gemmarum illuminatarum inter opacas, speciem literarum exhibuerit: quomodo scilicet obsessi solent aliquando statum urbis, artificii conscio & eminus spectanti socio, per candelas variè sublatas noctu

---

tas hujus vel illius Rabbini aut historia illustretur; reliqua, mera delusiones magica & diabolica. Vide ipsummet pluribus. Nec aliter Jos. de Voisin *observ. ad Raimund. fol.* 272. exponit revelationem, quæ post tempora Christi, abrogatâ jam lege Mosis, *non ampliùs à DEO, sed à dæmonibus* communicaretur Israelitis.

d) *NON TOTUM ALPHABETUM.*) Talmudicorum sententia est, totum alphabetum utique comparuisse, exceptis tantùm tribus literis finalibus ץםן quibus opus non fuerit, cùm literæ è suis locis non exierint, ut debito ordine coalescerent, sed ipsas Sacerdos Magnus, à Spiritu Sancto doctus, conjunxerit. Nempè non solùm duodecim tribuum nomina, sed & trium Patriarcharum, אברהם *Abrahami*, יצחק *Isaaci*, & יעקב *Jacobi*, atque prætereà has voces כל אלה שבטי ישראל *Omnes ha sunt tribus Israelitica*, insculpta tradunt in Gemarâ Jerosolymitanâ *part. II. fol. XLIV. col.* 3. ubi simul de auditâ a Pontifice voce: אית תניי תני הקול היה שומע . אית תניי תני הכתב בולט . מאן דאמר הקול היה שומע במאי דכתיב וישמע את הקול . מאן דאמר הכתב היה בולט והא לית חית בשבטים ולא צדי ולא קוף בשבטים . אברהם יצחק יעקב כתוב עליהן . והא לית טית בשבטים . כל אלה שבטי ישראל היה חקוק עליהן: *Quidam Doctor tradit, sacerdotem audivisse vocem: Alius Doctor tradit, scripturam prominuisse. Qui dicit, audivisse vocem, nullis difficultatibus urgetur, quia expressè scriptum est* Num. VII, 89. *ET AUDIEBAT VOCEM. Qui verò dicit scripturam prominuisse, ei objicitur: ecce non est Cheth in nominibus duodecim tribuum, neque Zade, neque Kuph? Resp. Nomina Abraham, Isaac, Jacob adscripta erant. Objicitur porrò: Sed ecce sic nondum adest Teth? Resp. Ha voces:* כל אלה שבטי ישראל *ha sunt omnes tribus Israel, insculpta erant.*

e) *MALO CUM R. ABRAH. SEBA.*) *Non placet Schikardus, qui gemmarum illuminatarum configurationem speciem literarum exhibuisse affirmat, eo scilicet modo, quo obsessi solent statum urbis, artificis conscio & eminus spectanti socio, per candelas variè sublatas noctu significare: qui & characteres* (quo-

noctu ſignificare, de quo auguſtiſſimus *f*) *Guſtavus Selenus in Steganographiâ.* Hanc conjecturam confirmat etiam arcana quædam ſcriptura Cabaliſtarum, quam כתיבת השמים *g*) *cæleſtem* vocant, & proximè ad iſtam accedit. Nec temerè juſſus eſt Moſes, *Exod.* 28, 17. illas duodecim gemmas in quatuor ternarios diſponere, ut nempe vario lucidorum punctorum ſitu, literas omnes etiam finales repræſentare poſſint, in hunc vel ſimilem modum: 14.

ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
0.0	000	.00	.00	000	000	.00	00.	0.0
0.0	0.0	.0.	..0	..0	..0	..0	..0	.0.
.0.	0.0	.0.	..0	0.0	..0	000	000	0.0
...	...	...	...	...	...	...	...	...

צ	פ	ע	ס	נ	מ	ל	כ	י
0.0	000	0.0	00.	.00	000	0..	00.	.00
.0.	000	.0.	0.0	..0	0.0	000	..0	..0
000	000	0..	.0.	.00	.00	..0	.00	...
...	...	...	...	...	...	.0.	...	...

ק

(*quorum nonnullos Chinenſium potius, quàm Hebræorum notas eſſe putares,*) *ex earundem ſitu ad rem illuſtrandam fabricavit, ex quibus putat ſacerdotem magnum Dei reſponſum noſſe potuiſſe. Quod quidem nullo fundamento innixum eſt; nam locum illum, quem ex Tſeror hammor attulit, perperàm omninò intellexit, cùm literas eminuiſſe haud ſecus, quàm Talmudici docent, & poſteà à gemmis illuminatas fuiſſe, aſſerat ibi R. Abraham Seba; ipſas verò gemmas literarum ſimulacra exhibuiſſe, ut expoſuit Schikardus, ne ſomniavit quidem.* Hæc Sheringham ad Cod. Joma *c. VII. pag.* 188.

f) *GUSTAVUS SELENUS.*) i. e. Auguſtus Luneburgicus. Dux Brunſvicenſis & Luneburgenſis literis ferè ſine exemplo non minùs, quàm illuſtriſſimorum natalium ſtemmate, & inter ſui ordinis Principes, dum viveret, autoritate hoc & ſuperiori jam ſeculo ſereniſſimus, nunc autem & apud omnem poſteritatem immortali memoriâ glorioſiſſimus. *Guſtavus* enim κατ' ἀνάγραμμα *Auguſtus*: & *Selenus* à σελήνη, i. e. *Luna.*

g) *COELESTEM.*) De hâc Cabbaliſtarum כתיבת השמים *ſcripturâ cæleſti*, quam inter ſidera collocant figuratam, non ſecus, atque Aſtrologi ſignorum imagines è ſtellarum lineamentis educunt, vide H. Corn. Agrippam *lib. III de occultâ Philoſoph. c. XXX.* Jac. Gaffarellum *in Curioſitat. inaudit. c. XIII. p.* 278 *ſeqq.* Athanaſ. Kircherum *Tom. II. Oed. Ægypt. part. I. c. II. Diſq. III. §. IV. ſ.* 107. Thom. Bangium *Cal. Orient. Exerc. II. p.* 135. *ſeqq.* Typus illius ſcripturæ hic eſt:

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ

ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

צ	ף	ן	ם	ך	ת	ש	ר	ק
0.0	000	.00	000	000	000	000	00.	000
.0.	000	..0	0.0	..0	.00	000	..0	.00
.0.	..0	..0	000	..0	0.0	.0.	..0	.0.
.0.	..0	..0	...	..0	...	...	...	...

unde natas esse puto Geomanticas figuras, ex situ projectilium, nescio majori impietate dicam an vanitate, à curiosis hominibus elicitas.

Lucrum	*Damnum*	*Lætitia*	*Tristia*	*Fortuna major*	*Fortuna minor*	*Albus*	*Rubeus*	
• •	•	•	• •	• •	•	• •	• •	&c.
•	• •	• •	• •	• •	•	• •	•	
• •	•	• •	• •	•	• •	•	• •	
•	• •	• •	•	•	• •	• •	• •	

Solet enim infernalis *b*) ille Simius, ut superstitionibus irretiat incautos, magnalia DEI æmulari, & quod proverbialiter dicunt, juxta tem-

b) *INIERNALIS ILLE SIMIUS.*) Vetus verbum est: *DEI simia Diabolus*, quo titulo eruditam Fabricii Dissertationem de Cacozeliâ gentilium, ipsi Bochardo *part. I. Hieroz. oic. lib. II. c. XXXIII. fol.* 324. tanquam doctissimam, ex quâ ingenuè agnoscat, se non pauca didicisse, commendatam, videas insignitam *Tom. II. Dispp. Acadd. Delherri p.* 162. Optimè. Sed fuit tamen paucis abhinc annis, qui esse id falsissimum assereret, Jo. Spencerus *de Urim & Thummim c. IV. sect.* 13. *p.* 226. cujus verba, utut pluscula, siquidè rarissimus apud nos liber est, juvat trâsscribere: *Probè novi*, inquit, *illud è tonstrinâ dictum, DIABOLUS EST DEI SIMIA, multò plurimos non aliter quàm ut Oraculo missum accipere solere; at quàm vanum & à vero alienum sit, facilè percipiat quispiam, qui plurima illa legis instituta recolat, quorum ne rudiores lineas & umbellas in totâ rituum ethnicorum farragine reperiamus, qui tamen omnia eâdem operâ, quâ ulla alia, templis suis donare potuit Diabolus; & voluit sanè si cultum ex divino per omnia ornatum tanti habuisset. Prætereà, si Diabolus DEI instituta tanquam cultus sui exemplar & speculum ante oculos semper habuisset, ipse procul dubio ritus suos veteres è vestigio permutasset, cùm DEUS leges aliquas iis è regione pugnantes tradidisset. Deinde, quas unces, quid commodi captare poterat diabolus, (qui cuncta ex usu agit,) modò simia fuisset, & sese ad cultus divini imitationem tàm sedulò composuisset? si quid ipse video, illius magis intererat, planè diversas cultûs sui ceremonias instituere, ut per eas, tanquam proprios characteres, greges sui ab ovibus Pastoris Israelis distinguerentur. Neque credibile est, diabolum cultum divino similem, ut vanitati & fastus inutili litaret, ambire voluisse: procul dubio non adeò delirat vetus serpens.* Quot hic φορτικὰ ἀκύρωματα, si ad examen singula revocentur! Nec verò primus est Spencerus, qui se

templum Domini fana sua passim extruere. Hoc oraculum diu quidem in DEI populo duravit, non tamen semper & omnibus pro lubitu suo respondit: unde Saul repulsam passus, tandem è Sagâ sciscitatus legitur. 1. Sam. 28. v. 6. *Consulit Saul Dominum, sed non respondit ei nec per somnia, neq; per URIM, neq; per Prophetas, tunc dixit, quærite mihi mulierem peritam Pythoniæ artis. &c.* quæ à Rabinis i) uxor cujusdam Zephaniæ, & Abneris capitanei mater fuisse traditur; atq; præter verum Samuelem Mosen quoque excitasse, Magistratuum habitu, quo sepulti fuerint, comparentes, ac præter morem ejusmodi spectrorum, non capitibus sed pedibus insistentes, verùm trepidos, quòd se jam ad judicium evocari metuerent; quos ipsa Pythonissa tantùm viderit, Saul tantùm audiverit, comites verò Abner & Amasa prorsus non senserint: quæ prolixius nunc afferre, alienum esset. In secundo k) templo defecit hoc oraculum, & quamvis Pontifex etiam tunc

se inveteratæ apud eruditos & omni destitutæ dubio sententiæ opponat: nam ante ipsum totus pridem in eo fuerat Sam. Parkerus *lib. II. Tentam. Phys. Theol. c. I. p. 181. seqq.* ut ostenderet, vana omnia esse, quæ eruditi è gentilium Theologiâ promant, quasi è veri Dei cultu ad ipsos translata essent; & toto *cap. III. inde à p. 268. & seqq.* prolixè illhoc unum probare nititur, plerumque Gentilium Theologiam Historicam perperam & temerè sacræ historiæ accommodari.

i) *A RABBINIS.*) In Medrasch, è quo id referunt R. Dav. Kimchi *ad 1. Sam. XXIIX, 7.* R. Abendana *in Spicileg. ad Michlal Jophi fol. LXVII. col. 2.* R. Abrah. bar Jehuda *in Chibbure leket f. XII. col. 3.* R. Simeon *in Jalkut part. II. fol. XX. col. 2.* Legitur & in Pirke R. Eliefer *cap. XXXIII. p. 80. editionis* Guil. Vorstii, quem adde *in animadvers. ad h. l. p. 213.* Pluribus insuper has fabulas memorat Raynoldus *in Censurâ Libb. Apocryph. Lect. LXXVII p. 919.*

k) *IN SECUNDO TEMPLO DEFECIT.*) Quicquid de defectu Oraculi Urim & Thummim sub Templo secundo dici potest, abundè expedivit Buxtorfius *toto Cap. V. Hist. Urim & Thumm. p. 321. seqq.* Saltem illud monere visum fuit, haberi utique in Josepho Gorionide illam Pontificis responsionem Alexandro Magno de defectu Urim & Thummim datam, quam Drusius *in Observ. lib. XV. cap. XIII.* recensuerat, Buxtorfius autem reperire nequiverat, ceu *p. 322.* fatetur, nescius, an in Venetâ forsitan editione sibi desideratâ inveniatur. Legitur, inquam, non quidem in illo Munsteri Codice, qui planè diversus est, sed in editione Cracoviensi, quæ cum Venetâ consentit, *lib. I. cap. V. fol. XV. col. 4.* his concepta verbis: מיום גלות הבית הזה וגלות בבל נגנזו ממנו האורים והתומים: *A die exilii domus hujus, exilii inquam Babylonici, abscondita sunt à nobis Urim & Thummim.* Eadem sic ad verbum translata in Gorionide Hebræo-Germanico Rabbinicis literis impresso Pragæ *cap. V. quatern. X. fol. II. col. 2.* è quo locum integrum recensere, haud erit dividiæ: Und der König begehrt von dem HErrn Gott umb seinen Willen von dem Mund der Urim und Thummim / ob er solt gehn zu streiten mit dem König Darius / oder ob er solt abziehen. Da antwort ihm der Cohen zu sagen: Von dem

15. tunc splendidissimè vestiebatur, (quod ex Josephi *libb. Antiqq.* præsertim Alexandri historiâ constat) tamen *l*) usum pectoralis hujus minimè habebat, quod veteres unanimiter fatentur. Raschi *ad Esdr. c. 2. v. 63.* מצינו בפרק ראשון של יומא שהיה בית שני חסר מאורים ותומים *invenimus in capite primo libri Jomæ, quòd domus secunda destituta fuerit oraculo Urim & Tymmim.* Ab. Ezra *ibid.* האורים שעשה משה נגנזו ולא נעשו עוד אחרים תחתם *Urim quæ instituerat Moses, recondita sunt, neque substituta hactenus alia pro illis.* Erat hæc jactura communis cum aliis quatuor rebus pretiosissimis, R. D. Kimchi *ad Hagg. 1. v. 8.* חמשה דברים חסרו מבית שני ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקדש : *quinque m) res desiderabantur in domo posteriori, Arca, (fœderis*, cum inclusis tabulis Decalogi, urnâ mannæ & baculo Aaronis reflorescente, *Hebr. 9. v. 4.*) *Urim Tym-*

---

dem Tag an/daß zustört ist worden das Haus das dasige in der Gefängnüs Babel / da seyn verborgen worden von uns die Urim und die Thummim/ aber vorwahr ich will forschen von Gott in meiner Thephilla/und der wird senden sein Engel in der Nebuah seiner Heiligkeit/und derselbig wird lassen wissen mich was / das du solst thun/etc.

l) *USUM.*) Nempè ἀνάλογον quoddam confecerant quidem post reditum ex captivitate, ut summi sacerdotis ornatus integer esset; Sed usus respondendi consulentibus è novo hoc pectorali cessabat. R. Moses ben Majmon *Hilk. Kele hammikdasch c. X. §. 10.* עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואע״פ שלא נשאלין בהן : *Fecerunt in templo secundo Urim & Thummim, ad complendas octo Pontificis Vestes, etiamsi ea non consulerent.* Quod fortalsè è Tosephos Mass. Joma *fol. XXI. col. 2.* hausit, ubi disertè : אורים ותומים הוו שאם לא כן היה כ״ג מחוסר בגדים אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן : *Urim & Thummim fuerunt*, (scilicet in templo secundo, in quo defuisse ibidem dixerat Gemara,) *si enim hoc non esset, defectum passus fuisset sacerdos maximus Vestibus suis; sed tamen non dabant responsa interrogantibus.* Atque ita sine dubio intelligi cupit R. Abarbanel *in Leg. fol. CC col. 1.* dum rationem redditurus, cur nulla data sint responsa per Urim & Thummim, ista præmisit: הנה לא היה הכהן בכל זמן בית שני משיב באורים ותומים : *Ecce non fuit sacerdos toto tempore templi secundi, qui responderet per Urim & Thummim*; utut simulachrum ad imitationem prioris pectoralis per captivitatem Babylonicam deperditi, effectum gesserit.

m) *QVINQVE RES.*) Notissima omnibus traditio, inque libris tam Judæorum quàm Christianorum, passim obvia, præsertim in horum disputatione Anti-Judaicâ de Messiæ adventu, cùm à promissâ majori Gloriâ Templi secundi ex *Hagg. II, 10.* argumentantur. Videantur Galatinus *lib. IV. de Arc. Cath. Ver. c. IX. f. 211.* Raymundus *part. II. Pug. Fid. c. IX. §. XIII. f. 305.* Hulsius *part. I. Theol. Judaic. p. 49. 153.* Hoornbeck *lib. II. de Convinc. Jud. c. I. p. 156. 157.* Jac. Martini *lib. III. de trib. Elohim c. XIV. p. 72.* &c.

n) *PIUS*

Tymmimq;, *Ignis superior* (vel sacer, ad differentiam alieni seu profani, *Lev.*10.*v.*1. qui primùm cœlo delapsus, fovebatur continuè, usque ad captiv. Babylonicam, sub dio nullis unquam imbribus extinctus, *Pirk. Af. c.* 5.) *habitatio divina* (præsentiam suam sensibiliter demonstrans, ut olim nube vel ignis columnâ,) *Spiritus sacer* (qui Prophetas integris sensibus afflabat, non per obscuras visiones.) Quod interpretes Hebræi ad vocem illius textus אִכָּבְדָה *honorabor* notant, non ut inde probent, (quod pius *n*) quidam vir imperitè suspicatur & inde Rabinos præter meritum exagitat) sed ut rei notissimæ & alibi probatæ, suo more סימן *o*) *symbolum memoriale*, in recordationis facilioris subsidium pararent. Restitutionem hujus Urim, Judæi adhuc dum expectant, è *d.l. Esdræ* & repetito *Nehem.* 7. *v.*65. ubi promittitur *Sacerdos cum Urim & Tymmim, qui familiarum discrimina sit indicaturus, & omninò nondum surrexerit.* R. Salomo *p*) de ימות המשיח die-

n) *PIUS QUIDAM VIR.*) is est B. Volfg. Franzius *in Scholâ Sacrific. Patriarch. Disp. XI. th. XXXVI. seqq. p.* 299. cum quo paria fecit vir in Hebraicis & Rabbinicis versatissimus Sixtinus ab Amama *lib. III. Anti-Barbari Bibl. Comm. de Keri & Chetib. p.*468.

o) סימן *SYMBOLUM MEMORIALE.*) Negat hoc Theod. Hackspan. *lib. II. Miscell. Sacr. c. III.* (quod totum est de literâ ה *Hagg. I,* 8. ואכבד omissâ,) *p.* 197. & *part. II. Notar. Philol. Theol. p.* 1018. & contra Schikardum nostrum disputat, omissam illam literam non esse tantùm Judæis Symbolum memoriale deficientium in secundo templo quinque ornamentorum, sed argumentum, quo defectum hunc probent, cùm pro הלכה למשה מסיני *traditione Mosis è Monte Sinai* habeant, adeoq; tradant, monuisse Haggæum Judæos suæ ætatis, ut ה legerent, licèt omissum, idq; Dei indicio & de industriâ, ob quinque hæc ornamenta, quæ in templo secundo sint defutura. Quanquam verò Hackspanius in hypothesi nostro hoc non concedit, non tamen impugnabit in thesi: Aliud enim est traditionem dicere esse הלכה למשה מסיני *traditionem Mosis è Sinai*: aliud eam ut talem ex אסמכתא *superfunctoriâ probatione* & ejusmodi Symbolo deducere. Vid. Dn. D. Scherzerus *in specim. Theol. Mythic. Hebr.* §. *III. p.* 157.

p) *R. SALOMO.*) Locus R. Salomonis integer hic est *in Comm. ad Esr. II,* 63. עד עמוד כהן וגו' כאדם האומר לחבירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לבאר עד עמוד כהן לאורים ותומים בבית שני לפי שמצינו בפרק ראשון של יומא שהיה בית שני חסר מאורים ותומים: *Hæc Verba, DONEC SURGAT SACERDOS &c. perindè sonant, ac si quis diceret socio suo, non nisi diebus Messiæ fore, ut hæc res componatur. Neque ego exponere possum illa Verba; DONEC SURGAT SACERDOS CUM URIM & THUMMIM, de templo secundo,* (quasi stante adhuc illo impleri debuissent,) *siquidem reperimus in primo Capite Codicis Jema, quòd domus secunda,* (quamdiu illa stetit,) *prorsus caruerit Urim & Thummim.* Id quod ex Gemara Babilonicâ Masseches *Sota fol. XLIIX. col.* 2. desumsit, ubi cùm dictum fuisset, desiisse Urim & Thummim inde à devastatione Templi primi, additur: ואם לחשך אדם לומר

ויאמר

diebus Messiæ accipit. Nobis fortè non ineptum est diu *q*) speratæ conversionis ipsorum argumentum. Ignoscat benevolus lector, quòd electionis occasione longiùs huc *r*) digressus sum: nunc in regiam viam redibo.

Theor. III.

ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד : *Atqui, objiciat aliquis Verba illa* Esr. II,63. *Dixit Hattirschatha illis, ne comederent de Sancto Sanctorum, DONEC SURGAT SACERDOS CUM URIM ET THUMMIM ? Resp. Hæc Verba Hattirschatha perindè valent, ac si quis diceret socio suo: USQUE DUM RESURGANT MORTUI, ET VENIAT MESSIAS FILIUS DAVID.* Similiter R. Joseph Aben Jechija hoc fore ait לעתיד לבוא *futuro Messiæ tempore*, idq; ideò, כי בבית שני חסרו אורים ותומים : *quia in templo secundo defecerint Urim & Thummim.*

q) *DIU SPERATÆ CONVERSIONIS.*) Statuit nimirum Autor universalem Judæorum conversionem extremum judicium præcessuram, quam ex nostratibus Theologis multi etiam futuram crediderunt, etsi non omnes simpliciter universalem, interim secundùm quid, hoc est, maximam Judæorum partem conversum iri, quæ respectu cæterorum, qui non convertuntur, quandam quasi universalitatem constituat, moti cumprimis vaticinio Paulino *Rom. XI,* 25.26. Ita Balduinus *Comm. h. l. quæst. II f.* 214. Hasenrefferus *Templ. Ezechiel. f.* 313. Menzerus *Tom. I. Disp. Giess. p.* 838. aliiq;, quin & nuperrimè adhuc Christ. Ravius & Matthias VValmuthus, Linguarum Orientalium, ille in Upsaliensi, hic Kiloniensi Academiâ Professores *in Literis Circularibus sect. II. p.* 19. Ex Patribus, Pontificiis, Calvinianis integram Autorum sylvam collegit Voëtius *in Disp. de Generali Convers. Judæor. Tom. II. Dispp. Select. p.* 126. *seqq.* qui conferatur; nec enim memoratos ibi hîc recensebimus. Post ipsum idem egerunt Hottingerus *lib. I. Thes. Philol. sect. II. cap. I. q.* 2 *p.* 9. Hoornbeck. *Proleg. de Convertend. Judæis* §. *XXIV. p.* 35. Hulsius *part. I. Theol. Judaic. ad* אבקת רוכל *p.* 252. &c. Etsi verò Voëtius *l. c. p.* 127. non dissentire plerosque ex Augustanæ Confessionis Theologis putabat, dissentiunt tamen haud pauci, & talem sperandam conversionem Judæorum negant, Lutherus ipse *Tom. IIX. Jenens. Germ. præf. lib. de Schemhamphorasch, f.* 119. B. Hoë *Comm. in Apocal. Tom. II. p.* 605. Gerhardus *Tom. IX. LL. Th. de Extr. Jud.* §. *CXI.* Cramerus *part. II. de Regno Christi c. IV. q.* 6. Brochmandus *Loc. Theol. de Extr. Jud. q. XIII.* Sed & eodem anno 1636. quo suam Voëtius Dissertationem primùm scripserat, binis mensibus ante prodierat Georgii Grosschaini Theol. Doct. & Prof. Erfordiensis *Diatribe de Catholicâ Judæorum Conversione*, in quâ Anonymi cujusdam scriptum eandem asserens ex instituto impugnatur. Nos acquiescimus in verbis Lutheri *loc. cit.* Vom gantzen Hauffen mag hoffen wer da will / ich habe da keine Hoffnung / weiß auch davon keine Schrifft. Denn daß etliche aus der Epistel zun Römern am XI. Capitel solchen Wahn schöpffen / als solten alle Jüden bekehret werden am Ende der Welt / ist nichts. S. Paulus meynet gar viel ein anders.

r) *DIGRESSUS.*) Gratissima enimverò digressio, & gratias promerita potiùs, quàm veniam Lectoris: cui fortè nec ingratum fuerit, si quæ novissimè Jo. Spencerus *integro libro de Urim & Thummim Cantabrigiæ edito* meditatus est, hic in compendium redacta exhibeantur. Nobis illum anno superiori CL. Vir & Amicus integerrimus Dn. M. Michael von Oppenbusch / Amstelodamensis, Londini olim apud Regium Daniæ Legatum ad Regem Angliæ, hodiè verò Hamburgensium Ec-

le-

clesiastes, quem honoris causâ nominavimus, dono submisit, ut de sententiâ illius judicium redderemus, quam equidem, ut primùm legimus, haud novam, neque priùs inauditam, sed in scenam ante complures annos productam à Christophoro Castro *lib. III. de verâ futuror. cognit. c.* 3. atque ab Andreâ Riveto *Tom. II. Opp. Theol. f.* 1145. jam pridem discussam, nunc verò demum ab hoc Autore interpolatam, & latiùs solùm traditam, novisque, quod solet, accessionibus auctam agnovimus. Ante igitur, quam Spenceriana sententia afferatur, Christophori à Castro opinionem ipsiusmet verbis præmisisse juvabit. Sic autem ille: *Erant*, inquit, *URIM & THUMMIM iidem qui THERAPHIM, per qua interrogabatur de futuris. THERAPHIM autem imagunculæ erant seu idola, quæ interrogata responsa dabant voce manifestâ. Quia ergò DEUS voluit populum illum ablactare, & à ritibus gentium & dæmonum cultu suaviter avocare; sicut reliquit eis tàm varia sacrificiorum genera, quæ dæmoni priùs exhibebantur, posteriùs Deo præstabantur; ita modos illos admirandos, quibus dæmones se hominibus admirabiles ostendebant, prædicendi futura & occulta revelandi, conservavit Israelitis, sed per DEUM ipsum & in illius honorem, hujusmodi oracula, sortes, omina, ostenta & visa prophetica. In his numerantur THERAPHIM, pro quibus dedit illis URIM & THUMMIM, sed medio Summo Sacerdote, ut occasio plebi ignoranti removeretur, uti idola, ea colendi. Erant igitur duo parvula simulachra affabrè facta vel DEI manu, vel artificum ornamentorum, quæ ferebat Sacerdos inter plicas Rationalis, & quoties aliquid erat interrogandum, efferebat; & per illa Deus, vel Angelus nomine Dei, clarè & perspicuè, quid agendum, quidve non agendum respondebat: & propter sermonis perspicuitatem, quo manifestabantur responsa, & propter veritatem dicti, aut sermonis complendi, unum dicebatur URIM, illuminationes, perspicuitates, alterum THUMMIM, consummationes, completiones & veritates; quòd de responso complendo certiores erant interrogantes. Dum autem Sacerdos IDOLULA ostendebat, verisimile est ea emicare, aut coruscare solita, ad captandam populi attentionem, & ad ingenerandam admirationem, quâ DEO vero eos conjungeret, quasi tantorum miraculorum autori.* Hæc ille, quorum summam cùm recensuisset Rivetus *loc. cit.* suam addit ἐπίκρισιν, hic consimiliter ad verbum subjiciendam, quia constat, non magis Riveti opera, quàm Christophori illius, manibus discipulorum nostrorum, in quorum gratiam hæc excerpuntur, teri: In his, ait ille, non diu in eo insistam, quòd contra suorum axiomata *Idoli* & *Idoluli* nomen rei sacræ à DEO ipso institutæ tribuit; cùm illi penè omnes nomen hoc ab *imagine* distinguant, quasi significaret *rei non existentis formam* aliquam aut *figuram*; negentq; *Imaginis* & *Idoli* nomen idem significare posse. Sed, quòd *Idolula* à DEO fuisse instituta, & in rationali Sacerdotis servata, comminiscitur, quòd per ea, vel Deus, vel Angelus, voce formatâ oracula fuderit, quòd adstante populo & audiente Sacerdos hâc veste indutus Deum interrogaverit; ea sanè ferri non possunt, maximam partem impia & profana, vana & falsa in totum. Nec est, quod moveant quemquam, quæ ex *Hos. III*, 4. afferuntur de *Theraphim*, (quos cum *Ephod* junctos *de rationali & re aliquâ ad Ephod pertinente* exponit,) nam nomen hoc non accipitur apud Prophetam in bonam partem, etsi jungatur cum Ephod, quia agebatur de decem tribubus, & earum futurâ captivitate, in quâ ita cum eis actum fuit, ut ea etiam, quæ ad adulterinum cultum instituerant, ductore Jeroboamo, ipsis fuerint ablata. Quare apud eos non fuit verum pectorale, nec Ephod summi Sacerdotis, cùm nullum tale jure potuerint habere, sed aliquid fortassè æmulum Judaici, gestatum ab eo, qui cultûs illius idololatrici, aut potiùs mixti, summus esset antistes. Nec credibile est, Deum, qui imaginum sacrarum, quas vocant, usum tàm severè prohibuerat, instituisse *Idolula*, quæ loquerentur. Nihil enim fuisset efficacius apud popu-

populum illum ad idololatriam propensissimum ad eam rursus inclinandum & confirmandum. Ita Rivetus, & Spencero observatore *c. IV. sect. VI. p.* 105. Scriptorum pars longè maxima sententiam illius sannis & sibilis potiùs, quàm refutatione operosâ dignam hactenus duxére: alii etiam probra ei ingesserunt, quasi vix satis sano, dum hæc scripserit. Ipse tamen Spencerus vehementer sibi de ejus testimonio gratulatur, & aliqua saltem momenta judicat æquis ponderibus examinanda. Missis igitur illis, quæ locum *Deut. XXXIII*, 8. strictim tangunt, sensumque præterea mysticum spectant, ipsam historiam, prout ab eo traditur, in theses cogemus, sic tamen accipiendas, quasi ab Autore ipso scriptæ essent. Nihil enim adferetur, quod non citatis ubique locis ipsius esse compareat.

COMPENDIUM DOCTRINÆ JO. SPENCERI DE URIM ET THUMMIM.

§. I.

ACturus *de Urim & Thummim*, non tenetur Logicorum legibus ad *nominis* rationem priùs reddendam, quam de *reipsâ* agat, siquidem in hoc dubio & tenebris densioribus involuto argumento minus negotii facessat *natura rerum*, quam *origo nominum*, inq; *nominis* scientiam per *res* naturam anteà cognitam feliciùs dirigamur. *C. IV. p.* 31. *& c. V. sect. V. p.* 257.

§. II. Hoc ergò ordine de *Urim & Thummim* differendum est. (1) de eorum *usu*, (2) de *loco*, quem occuparunt in pectorali, (3) de eorum *naturâ* & *origine*, denique (4) de *titulis*, seu nominum *Urim & Thummim* ratione: quibus (5) tandem nonnihil de *personâ, cujus erat Urim & Thummim gestare & consulere*, subjiciendum. *C. I p.* 4.

§. III. Cæterùm ante omnia præmonendum, res planè diversas, & non minùs *numero*, & *usu atque officio*, quam *nomine* ab invicem divisas distinctasq; fuisse *Urim* & *Thummim*; atque ita distinctè agendum de usu, cui *Urim*, & de usu cui *Thummim* inserviit. *C. II. p.* 4. *& C. IV. sect. I. p.* 38. & *sect. XII. p.* 202.

§. IV. USUS, cui *Urim* inserviit, est vel *generalis* vel *specialis*. *C. II. p.* 4.

§. V. *Generalis Usus* consistebat in edendis per urim oraculis divinis in impeditis, Regni præsertim negotiis, eumque ita certo consilio Deus determinarat, (1) ne ab illius sacris ad Gentilium ritus & cultum relaberentur Judæi, (2) ut præsentiæ suæ luculentum & ipsis oculis usurpandum perhiberet testimonium. (3) ut providentiæ suæ specialis signum & argumentum satis fidum ederet apud plebem de eâ sæpiùs dubitabundam. *C. II. sect. I. p.* 5. *seqq.*

§. VI. *Specialis Usus* propiùs attingebat formam regiminis theocraticam, & sic accipiendus est. (1) Sub prima populi Judaici tempora Deo ipsi visum est *Regis civilis personam & titulum* gerere; isq; adeò, ut Theodoretus *Ἐρωτ. ιϛ΄. in prior. Samuel.* loquitur, καὶ Θεοῦ καὶ βασιλέως ἐπλήρου τὴν χρείαν, *& Dei & Regis implebat munus.* Fuit igitur (2) Urim *Oraculum politicum*, de negotiis hominum conditionis privatæ minimè consulendum, sed ad res populi totius, aut personæ alicujus loci publici moderandas & dirigendas, primariò saltem, a DEO institutum; quæ doctorum penè omnium, cùm Christianorum, tùm Hebræorum est sententia. Ex quo porrò (3) sequitur, fuisse datum à DEO in hujusce *theocratias* pignus, symbolum & testimonium. *C. II. sect. II. p.* 12. *seqq.*

§. VII. Hinc intelligitur, cur Deus *geminum* apud Israelitas *Oraculum* reposuerit: unum in tabernaculo supra fœderis arcam, ut se *Deum Israelis*, alterum in pectorali pontificis intra gemmas, ut se *Regem* etiam & rerum suarum curam gerere, isq; perpetuo invigilare, populo suo clarè testaretur. *C. II. sect. II. pag.* 24.

§. IIX. USUS, cui *Thummim* inserviit, non

non erat, ut oracula per illud, sicuti per Urim, ederentur, sed ut dignitatem & virtutem Sacerdotis, per Urim responsa divina accipientis, & individuum hunc *&* *Urim* comitem simul gestantis, quasi in symbolo exprimeret, tanquam Judicis æqui partibus & affectibus nullis mancipati. *C. IV. sect. XII. p.* 217.

§. IX. Hæc de *usu*: Jam de LOCO, quem in pectorali occupârunt. Hic utrique, *Urim* æque ac *Thummim*, fuit communis, in interioribus nempè pectoralis, quod חשן *Choschen* dicebatur, in quæ utrumque per apertum duplicati pectoralis latus immissum, concavum illius medium occupabat. *C. III. p.* 28. *seqq.*

§. X. Erat enim *Choschen*, seu pectorale illud judicii, pannus duplicatus è cordis regione suspensus, palmi amplitudine quadrangulus, & gemmis duodecim tribuum nomina inscriptis distinctus, atque ita fabricatus, ut penè formam crumenæ exprimeret, & sacra illa instrumenta, *Urim* inquam & *Thummim*, intra concavam illam duplicitatem, veluti in thecâ quâdam reciperet. *Ibid.*

§. XI. Hæc etiam de *Loco*; succedit NATURA & ORIGO, de quâ hæc generalia prælibanda sunt. *Urim* & *Thummim* fuerunt (1) res quædam *diu antè*, saltem quoad substantiam & usum, apprimè *cognita*, quam in ornamentorum Sacerdotalium locum & sanctitatem vocasset Deus, è longo videlicet usu, à primis forsan à diluvio seculis, inter quamplurimos Noæ filios invalescente. Fuerunt (2) res, per quas, ceu *organa vera & proxima* subindè *oracula* divina *illinc* ederentur, *hinc* ut vera & infallibilia confirmarentur, suamq; indipiscerentur autoritatem. Fuerunt (3) *diversum quid à lapidibus pectoralis*, utpote post dispositos ab artificibus in aureis loculis lapillos, tanquam sacratius quiddam, confecto ita & exornato pectorali inditum, non secus ac tabulæ fœderis in arcâ ex lignis Sethim fabricatâ & auro obductâ reponebantur. Fuerunt (4) res *tantum duæ*, quarum una *Urim*, altera *Thummim*, numero quidem plurativo, sensu tamé singulari, ut plura sunt id genus nomina, appellabantur. Et hæ duæ res fuerunt (5) ut *nomine*, sic *numero* & *usu*, quod & jam superius §. 4. notatum, verè ab invicem distincta: atque adeò (6) hîc quoque de naturâ & origine *&* *Urim* primò, deinde de *Thummim*, seorsim disserendum. *C. IV. sect. I. p.* 32. *seqq.*

§. XII. Quod *URIM* attinet, *ORIGO* ejus ex veteri a *Theraphim* oracula petendi ritu, cujus in historiâ Labani & Jacobi *Gen. XXXI*, 19. 30. 32. 34. 35. diu ante Mosis tempora usitati vestigia supersunt, advocanda est, quem Deus penè invariatum Israëlitis ejusce ritûs gnarissimis cupidissimisq; reservare voluit, rem eandem, sub diverso tamen nomine, è gentium sacris ad cultum suo populo præscriptum transferendo, certisq; legibus consecrando. Hinc porrò NATURA *&* *Urim* eadem fuit cum naturâ *Theraphim*, & quod in sacris Pontificis summi ornamentis *Urim* dicebatur, nil erat aliud, quam quod *Theraphim* appellabatur antiquitùs. *C. IV. sect. II. p.* 53.

§. XIII. Erant autem *Theraphim* simulacra quædam parvula, ad humanam fortè similitudinem formata, seculis antiquissimis frequenti in usu, in sacris plurimùm ædiculis seposita, quæ spiritûs cujusdam, sæpiùs immundi, præsentiâ animata, oracula fundere solebant. *C. IV. sect. II. p.* 42. *seqq.*

§. XIV. Et tale instrumentum concavum decorè ad pueruli formam & figuram eo modo, quo solent imagunculæ, quibus virgines in ætate infantili ludunt, fabricatum, erat etiam *Urim*, quod reconditum gestabat Sacerdos intra concavas rationalis plicaturas, quo mediante Deus, aut angelus illius vice & nomine, ad Pontificis interrogata respondit, cumque quid ex usu esset agere, quid non agere, quid præsens, quid futurum, voce formatâ docuit. *C. IV. sect. II. p.* 40.

§. XV. Quæ quidem descriptio obiter eam contuenti portentosa apparet; sed ita se rem habere, nec veteris ægroti somnia agitari patebit, modò hypothesin illam, *Urim ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ, sub diverso tantum nomine, imagunculam fuisse*, probaverimus; id quod κατασκευαστικῶς primùm, deinde ἀνασκευαστικῶς ostendetur. *C. IV. sect. II p.* 53.

§. XVI. *Καθολικῶς* sumuntur argumenta, ad confirmandam hypothesin dictam, (1) ab *autoritate Scripturæ*, quæ illam nunc *apertè*, nunc *probabiliter* asserit.

§. XVII. *Apertè* confirmatur tùm *Hos. III*, 4. ubi *Ephod* & *Theraphim* sic conjunguntur, ut non possit per *Theraphim* aliud, quam *Urim* intelligi; tùm *Jud. XVII*, 4. 5. ubi clarè constat, per *Theraphim* notari *Urim*, si accuratiùs perpendantur historiæ illius circumstantiæ, observeturq́; *quid* Micha hic fecerit? & *quo consilio*? *C. IV. sect. III. IV. p. 54. seqq.*

§. XIIX. *Probabiliter* idem colligitur (α) ex historiâ Gideonis, qui *Jud. IIX*, 27. sibi *Ephod* confecisse dicitur, sensu complexo, ut *Theraphim* per *Urim* exponenda amplexu suo, perindè ut in Michæ historiâ, comprehendat. (β) ex iis locis, quæ de summo omnium, v. g. Rachelis & Labani *Gen. XXXI*, 32. Michæ *Jud. XIIX*, 14. 15. & cæterorum *Hos. III*, 4. in *Theraphim* affectu testantur, suadente utique, ut Deus usum *Theraphim*, licèt emendatum, ipsis conservaret, quod & fecit in *Urim* pectoralis Sacerdotalis. (γ) ex iis locis, quæ sacerdotem *facie versus Arcam conversâ* Urim consuluisse describunt, *Num. XXVII*, 21. *Jud. XX*, 18. 27. 28. *&c.* quod ideò Deus sic ordinârat, ne plebs insulsa Sacerdotem more veteri à dæmone, vel stellarum influxu, aut incerto Numine responsa petere & accipere crederet; sed ipso hoc Sacerdotis *Theraphim* sub novo *Urim* titulo sibi applicantis situ, a vero Deo illa rogare & impetrare doceretur. (δ) ex modo loquendi in scripturâ semper servato, quoties de Urim agitur, *Exod. XXIIX*, 30. *& alibi*, quippe nullibi, ne quidem syllabam, ad rei conditionem enarrandam præmittit, sed simpliciter nominat, æque ut *Theraphim*, *Gen. XXXI*, 19. quasi rem omnibus sine interpretis ope satis cognitam & perspectam. (ε) ab exemplis similis *συγκαταβάσεως* divinæ quâ *Regem* postulantibus Deus pene tamen invitus *Hos. XIII*, 10. concessit, *divortia* item & *polygamiam* non prorsus è medio tollere, sed lege saltem constringere voluit, ne nimium exorbitarent Israelitæ, illis inde a longo tempore adsueti: similiter antiquum hunc oracula è *Theraphim* petendi morem, sub certis tamen conditionibus, populi ruditati indulsisse, credibile est. *C. IV. sect. V. p. 86. seqq.*

§. XIX. (2) A *testimonio trium Interpretum*, quorum primus est Philo Judæus *lib. III. de vitâ Mosis fol.* 670. Τὸ δὲ λόγιον, inquit, τετράγωνον διπλοῦν κατεσκευάζετο, ὡσανεὶ βάσις, ἵνα δύο ἀρετὰς ἀγαλματοφορῇ, δήλωσίν τε καὶ ἀλήθειαν, id est, ex versione Rob. Heggi: *Rationale factum erat quadrangulum & duplum, tanquam basis destinatum, & imagines duarum virtutum ferens, Doctrinæ vel Manifestationis & Veritatis.* Alter est R. Aben Esra, qui referente Majemonide apud Buxtorfium *in Hist. Urim & Thumm. c. II.* existimavit, *Urim* & *Thummim* fuisse מעשה אומן כסף וזהב *opus argentifabri, vel aurifabri*, & simile quid illis figuris, שעושין בעלי הכוכבים לדעת מחשבת השואל: *quas faciunt Astrologi ad sciendum cogitationem ejus, qui interrogat*: Ubi per has Astrologorum figuras procul dubio *Theraphim* intelligit, qua voce alibi, teste Kirchero *Tom. I. Oedip. Ægypt. Synt. IV. c. III.* icunculas cœli astrorumq́; certâ observatione confectas & ad augurandi divinandiq́; usum sepositas significari scripsit. Ultimus est *Christophorus à Castro*, cujus verba jam superius exscripta sunt. *C. IV. sect. VI. p. 100. seqq.*

§. XX. (3) A *communi institutorum Mosaicorum origine*, quorum quidem non paucorum etsi nos rationes latent, non pauca tamen vicissim ex peculiari aliquo seculi illius, quo solenniter sancita sunt, usu dimanasse, ut sensim potiùs & suaviter Israelitas a gentium sacris, animis eorum nimis inhærentibus, Deus avocaret, quam statim & quasi violenter depelleret, ex plurimorum inductione constat, & observarunt id pridem viri doctissimi, Hebræi pariter & Christiani. *C. IV. sect. VII. p. 113. seqq.*

§. XXI. Præcipuus ex *Hebræis* est R. Majemonides. Is cùm *part. III. More Neboch. c.*

XXXII.

XXXII. prolixe cultum idololatricum descripsisset, cui inter gentes adsueti fuissent Israëlitæ, tandem concludit, plerosque Ethnicorum ritus retentos & ad veri Dei cultum translatos: ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לנבראים ולענינים הדמיוניים שאין אמתות להם לשמו יתעלה וצונו לעשותן לו יתעלה וצונו לבנות היכל לו ושיהיה המזבח לשמו ושיהיה הקרבן לו ושישתחוו לו ושיקטירו לבניו והפריש כהנים לעבודת המקדש וכו׳ *Propter hanc causam*, inquit, *retinuit Deus adhuc cultus, eosq; à rebus creatis & phantasmatis, quæ nullam veritatem habent, ad nomen suum venerandum transtulit, & præcepit nobis, ut illas exhibeamus Ipsi. Ita præcepit, ut ipsi ædificemus templum, ut altare numinis ejus consecretur, ut sacrificium ipsi offeratur, ut nos incurvemus & suffitum faciamus coram ipso. Sic sacerdotes ad cultum sanctuarii separavit, &c.* (conf. Jos. de Voisin *lib.1.Theol. Jud. c.V.p.95.96.*)

§.XXII. E *Christianis* eadem tradidit Chrysostomus *Homil.VI. in Matth. fol.55.* cum ipsi de stella Magis in Oriente visâ sermo est: Μὴ τοίνυν ἀνάξιον νομίσῃς θεοῦ, τὸ δι᾽ ἀστέρος αὐτοὺς καλέσαι. ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρμοὺς, καὶ τὰς νουμηνίας, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὸν ναὸν δὲ αὐτόν. καὶ γὰρ ἐξ ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο διὰ τούτων θεραπευθῆναι, δι᾽ ὧν οἱ ἔξωθεν δαίμονας ἐθεράπευον, μικρὸν παραλλάξας αὐτά, ἵνα αὐτοὺς κατὰ μικρὸν τῆς συνηθείας ἀποσπάσας ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ἀγάγῃ φιλοσοφίαν. *Ne igitur opineris*, inquit, *Deo indignum, quod Magi per stellam vocantur: hoc enim modo omnes Judæorum ceremonias, omnesq; ritus & sacrificia, atque purificationes, & neomenias, & arcam, templumq; ipsum reprobabis; siquidem hæc omnia originem à gentium ruditate traxerunt. Sed Deus ob deceptorum salutem, per ea ipsa se coli passus est, per quæ illi dæmones ante colnerant, aliquandiu illa in melius inflectens, ut eos paulatim & à consuetudine sua reduceret, & ad Philosophiam perduceret altiorem.* Hæc Chrysostomus, quæ alibi sæpiùs inculcat.

§. XXIII. Paria scripsit Chrysostomi aliquando æmulus, sed post illius mortem ipsi, Nicephoro teste *lib. IV. Hist. Eccles.c.XXIIX.* reconciliatus, Cyrillus Alexandrinus *lib.XVI. de Adorat. in Sp. & Verit.* Ἑλλήνων μὲν οἱ ἀνόητοι παῖδες ταῖς παρὰ σφίσιν παρεπόμενοι συνηθείαις, καὶ κτηνῶν ἀλόγων διαβιοῦντες δίκην, ἀνιέντες κόμην, δαιμονίοις αὐτὴν ὑπισχνούμενοι τρέφειν &c. *Gentilium dementissima natio, suas consuetudines secuti, & more mutarum pecudum viventes, promittebant comam, dæmonis eam nutrire professi. Atq; alius quidem Nymphis, quas Oreades appellabant, alius fluvio, cum visum esset, offerebat, atq; religionis loco res ea habebatur. Sapientissimus itaq; Moses, imò per Mosen Deus, cùm intelligeret non facilè Hebræos, quos in Ægypto errores imbibissent, deponere posse, similes ritus instituere decrevit, sensim eos à priscis erroribus disjungens: quibus ritibus non dæmones ultræ, sed Deum omnipotentem, quasi sub umbrâ & figurâ colerent.*

§. XXIV. Cùm ergò Deus tot rituum in Ethnicismi utero primitùs conceptorum usum populi Hebræi pervicaciæ & ruditati dederit, quidni & *ritus consulendi Urim* è more antiquissimo responsa è *Theraphim*, vel imagunculis sacratis petendi, principia petierit, atque inde in Ecclesiam Judaicam, tanquam mulier ethnica in Israëlitæ thorum, transierit? nam procul dubio non majorem impuritatem mos ille, quàm alii iisdem orti natalibus, à gentilismo hauserat; nec Israëlitæ minore desiderio & admiratione harum imaginum loquentium, imò forsan longè majore, quàm consuetudinum aliarum fuerant ducti. *C.IV. sect.VII. p.124.*

§. XXV. (4) Per *remotionem cæterarum sententiarum*, quarum tres sunt palmariæ, & doctiorum calculo hactenus receptæ: quas ideò solas ad examen vocasse suffecerit. Iis enim eliminatis meritò succedet isthæc hypothesis

cum

cum seipsâ & Scripturis magis consentiens, & argumentis assensu dignis munita. *C.* IV. *sect.* IIX. *p.* 133. *&* 146.

§. XXVI. *Prima* statuit, duodecim tribuum, & trium Patriarcharum, *Abrahami, Isaaci, Jacobi*, nomina cum hâc כל אלה שבטי ישראל *singula hæc sunt tribûs Israelis*, pectorali insculpta fuisse, quæ voces junctim sumptæ, omnes alphabeti Hebraici literas ad exprimendum quodlibet verbum, exhibuerint. Sacerdotem igitur, facie ad arcam inter consulendum conversâ, literas quasdam in pectorali plus solito splendescentes, inq; verba composítas observasse, & ne vel ex punctorum vocalium defectu, vel incertâ protuberantium literarum combinatione erraret, divinâ voce edoctum: & hunc splendorem vel eminentiam subitaneam, sive ipsas has literas, quatenus, ut galaxia è stellularum splendescentium congerie, sic ex literis in pectorali effulgentibus coaluerint, fuisse *Urim & Thummim*. Ita Talmudici.

§. XXVII. *Secunda* illorum est, qui arbitrantur, Deum à Sacerdote gemmas istas gestante certo ritu invocatum, ex pacto respondisse, non articulatâ aliquâ voce, sed per *illuminationem intellectus* Sacerdotis, & certam persuasionem menti ipsius de veritate responsi inditam; nullam igitur vim fuisse in lapidibus, nisi tanquam in morali causâ, à Deo fuisse effectum, qui ad illius præsentiam operabatur occulto aliquo modo. Ita ex Hebræis R. David Kimchi *in* 2. *Sam.* XXV. R. Bechai *in Deut.* XXXIII, 8. & R. Majmonides *Hilk. kele hammikd. c. X.* ex Christianis Rivetus *Tom. I. Opp. fol.* 1146. Salianus *Tom. II. Annal. V.T. ad A. M. MDXLIV. §.* 550. Corn. a Lapide *in Exod. XXIIX. f.* 560. pluresq; alii.

§. XXIIX. *Tertia* ad solas *pectoralis gemmas* unicè respicit, perq; has statuit Consilium divinum innotuisse: has nempè colorem & quasi vultum retinuisse quotidianum & communem, si Deus responsum triste vel negativum; novis autem & insolitis lucis stricturis feriisse sacerdotis oculos, si responsum lætum vel affirmativum formaturus fuisset. Ita Suidas *in voc.* ἐφώδ. Monceus *lib.* I. *de aur. vitt. c. XIX.* Grotius *in* 1. *Sam. XXX*, 7. aliiq; Josephum *lib. III. Antiq. Judaic. c.* IX. ut putant, secuti.

§. XXIX. Hæc sententiarum triga in hoc conspirat, *Urim & Thummim fuisse ipsos Pectoralis lapides*; & saltem circa *rationem ac modum* dividitur, quó responsa per lapides illos mutos consulentibus tradita certò innotuerint; quem *illa* in voce à sacerdote auditâ splendori protuberantium literarum juncta, *ista* in divinâ illuminatione, & suggestione Spiritûs Sancti, *hæc* in solo sive festiviori gemmarum jubare, sive vultu earum tristiori & luctuosæ rerum futurarum scenæ convenienti quærit: sicq; tota universim uno concidet ictu, si nullam in responsis divinis Pontifici tradendis partem & sortem hisce lapidibus fuisse, exploratum habeamus. *C.* IV. *sect.* IIX. *p.* 137. *&* 145.

§. XXX. Satis autem hoc evincit (α) Locus *Exod. XXIIX*, 30. ubi Pectorali jam perfecto & absoluto inseri jubentur *Urim* & *Thummim*; at verò lapides inserebantur, cùm sub artificum manu pectorale adhuc versaretur: nam cùm de pectoralis lapidibus instruendi fabricâ pridem actum esset v. 15. subjungitur demum v. 30. *Pones autem in Pectorali* (lapidibus sic instructo) *Urim & Thummim*. (β) Titulus *Urim* & *Thummim*, quo lapides illi longè impares & minores videntur, cùm plurimi eorum vel nihil omninò, vel non adeò multum *lucis & splendoris* projiciant, nec de *perfectione* eorum tam eximiâ sive naturali, sive artificiali quicquam constet. (γ) Circumstantia personarum hinc *gemmas*, illinc *Urim & Thummim* pectorali imponentium: *Gemmas* enim ubique legimus ab *Artificibus* in aureis loculis dispositas *Exod. XXXIX*, 10. at *Urim & Thummim* tanquam sacratius quiddam à *Mose* in pectorali, veluti tabulæ fœderis in Arcâ, collocari dicuntur *Exod. XXIIX*, 30. *Levit. IIX*, 8. (δ) Discrepantia illorum inter se, qui *gemmas illas* atque *Urim & Thummim* res easdem, sed diversis tantùm nominibus ob fines & Usus diversos

sos appellatas contendunt: siquidem in reddendâ ratione, quâ consulentes de oraculo divino certi evaderent, magis quam horologia invicem dissideant. (ı)Textus ipse citati loci *Exod. XXIIX*, 30. accuratiùs inspectus, qui novum mandatum de disponendis in Rationali *Urim & Thummim* continet, aliud planè ab eo, quod de includendis in palis lapidibus præcesserat, nisi quis ταυτολογίαν asserat in Mosaicâ narratione haud admittendam. *C. IV. sect. I. p. 34. seqq.*

§. XXXI. Porrò si ad speciale singularum examen descendatur, *Prima* Talmudicorum sententia verè *Talmudica* est, h. e. in Judæorum cerebro nata, perpetuis miraculis, vocibus divinis aliundè subvenientibus, & gloriâ quâdam externâ, de quibus omnibus nihil omninò sacræ literæ, tota intumescens. Dicant Talmudici, (α) unde sciant, tot voces præter duodecim tribuum nomina pectorali inscriptas? (β) quibus pectoralis partibus tot literæ fatidicæ exarari potuerint? an in gemmis? at hæ vix tribuum nomina capiebant; an in ipso duplicati pectoralis panno? at ejus angusta superficies duodecim illis gemmis jam obtegebatur. (γ) quomodo responsum, quod eadem alphabeti elementa sæpiùs repetita postularet, per literas non nisi semel in vocibus pectorali inscriptis occurrentes tradi potuerit? Ut aliæ id genus prætereantur difficultates, quas nunquam, nisi fingendo, removebunt. *C. IV. sect. IIX. p.* 138.

§. XXXII. *Secunda* itidem partim ἄγραφος, partim ἀντίγραφος. Nusquam enim Scriptura per *Spiritus afflatum*, sed per *Urim*, tanquam verum & proximum oraculi tradendi medium, DEus Sacerdoti pectorale sibi sciscitaturo applicanti respondisse asserit; Et, si per Spiritus afflatum, & sermonem intellectualem responsa Dei innotuissent Sacerdoti, rectiùs *cum Urim*, quam *per Urim* respondisse Deus diceretur. *Ibid. p.* 141.

§. XXXIII. *Ultimam* sana ratio dispellit. Finge responsum DEI paulò prolixius & expressius, quale illud 2. *Sam. V*, 23. Davidi Deum consulenti, *an ad Philisthaeos adscenderet, nec ne?*; per Urim datum: *Non adscendes rectà, contra eos, sed circuitum facies pone eos, & venies ad eos ex adverso mororum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthæorum.* Certè responsio tot verbis, tot circumstantiis & cautelis distincta & variata, simplici splendoris unius signo nec dari nec accipi potuit. *Ibid. p.* 143.

§. XXXIV. (ς) A *Synonymiâ* vocum *Urim* & *Theraphim*, quippe quæ vel ejusdem sunt significationis, vel certè affinitate minimùm significationis conjunctissimæ, cùm אורים *Urim* ignes accensos & flammantes: תרפים *Theraphim* verò Urentes & inflammantes denotet. *C. IV. sect. IX. p.* 147.

§. XXXV. De voce *Urim* res manifesta est, & vel ex solo textu *Jes. L*, 11. ad oculum monstranda. De *Theraphim* autem paulò quidem obscurior videri poterat, nisi levissima illa & frequentissima apud Orientales literarum ש & ת permutatio nomina תרפים *Theraphim* & שרפים *Seraphim* planè eadem, saltem hoc Hebraicum magis, illud magis Chaldaicum aut Syriacum argueret. *Seraphim* autem *urentes* vel *inflammantes* sonare, nemo negat. *Ibid. p.* 148.

§. XXXVI. Ut autem constet, *quòd & cur* icunculis illis nomen *Seraphim* vel *Theraphim* sit impositum, probè animo recolendum est, (α) *Seraphim* fuisse *angelorum nomen*, à primâ penè temporum memoriâ crebris Orientalium sermonibus usurpatum. Vid. *Jes. VI*, 6. (β) Homines ad angelorum memoriam celebrandam, vel eorum præsentiam significandam, *statuas* vel *columellas*, tanquam symbola, in locis præsertim religiosis, more antiquissimo posuisse. (γ) Circa has statuas præbuisse angelos *præsentiæ suæ testimonia*, atque inde veri DEI cultores seculis antiquissimis quandoque fuisse *allocutos*, atque sic tandem (δ) hæc simulacra in *angelorum*, quorum symbola, & quasi tripodes erant, titulos successisse, & à Syris aliisque Chaldaismo tinctis *Theraphim*,

phim, loco *Seraphim*, vulgò appellata. *C. IV. sect. IX. p.* 158. *seqq.*

§. XXXVII. Approbat id suo calculo Ludovicus de Dieu *Animadv. in Gen. XXXI,* 19. *p.* 41. *Theraphim*, inquit, *fuerunt fortasse Angelorum imagines, aut Angelis dicata. Unde spiritus angelicus eas subibat, ac consulentibus oracula per eas edebat. Ex hâc conjecturâ* תרפים *mihi idem esset, quod* שרפים, *notissimum angelorum nomen, mutato ex Syrorum more* ש *in* ת. *Constat autem ex hoc loco, imagines* תרפים *è Syriâ ortum ducere. Videntur autem ex hoc loco, & ex* 1. *Sam. XIX,* 13. *fuisse dii penates, qui ad tuendam amplificandamq; rem domesticam colerentur.* Conferatur quoque Corn. à Lapide *Comm. in Hos. III. fol.* 95.

§. XXXIIX. (6) *Certâ rationum decade.* Nam hæc sententia (α) nullam Scripturæ vim affert, sed expeditam omnium locorum, in quibus Oraculi hujus occurrit mentio, interpretationem suggerit. (β) Luculento gentilium monumentorũ testimonio juvatur. (γ) Rationi convenientissima est: cùm enim DEO visum esset, voce articulatâ e pectorali datâ respondere, (id quod è 1. *Sam. XIV,* 36. *seq.* constat,) nullum instrumentum ad vocem illam formandam magis aptum & decorum excogitari potest, quàm simulacrum parvulum paulò excavatum, & formam humanam referens. (δ) Ansam & initium responsorum *per Urim* datorum omnium optimè ostendit, quod fecerint ejusdem seculi mores, de quo aliàs altum in Scripturis silentium. (ε) Omnia penè revelationum genera, exceptis inhonestis illis speciebus, augurio, ῥαβδομαντείᾳ, necromantiâ, & similibus, Israëlitis & gentilibus communia fuerunt: dandum igitur est illis gentium *Theraphim*, quæ sui nominis celebritate omnia implebant, in divinationum Judaicarum catalogo simile quid & parallelum. (ς) Oracula DEUS ipsa Israelitis concesserat; quid ni igitur usitatum ea ex imagunculis accipiendi modum, cujus summâ admiratione defixi, & voluptate perfusi hærebant, pari facultate indulserit? (ζ) Cùm potiori legum Mosaicarum parti ortum dederint mores illius seculi vel *honesti* è religiosis Patriarcharum ritibus descendentes, vel *pravi*, quibus illæ opponerentur, vel *medii* apud Ægyptios aliosque vicinos populos usitati; quidni & insignem illum per *Urim* sciscitandi ritum à more aliquo seculi Mosaici ansam accepisse crederemus? cur enim hunc ritum statuamus cæteris omnibus divisum, & nullâ originis sui similitudine iis devinctum? (η) Quid sibi vult mira legis de *Urim* latæ brevitas, & vix ulla cum contextu cohærentia? nisi quòd de re agat, cujus usum & formam Moses & Israelitæ probe tenuère, ut supra locum, quem dari illi voluit DEUS, nihil fuerit monendam. (θ) Pontificis summi ornamenta σύστοιχα fuère ornamentis templi: colores quatuor iidem; septem vestimenta, si laminam annumeres, pro septem lychnis; duodecim gemmæ pro duodecim panibus; interula Ephodis pro velo & sex cortinis: Restat ergò ut juxta hanc dispensationem imaginibus *Cherubim* dictis, è quibus de propitiatorio oracula edebantur, in ornatu Pontificis responderet imago, si non ejusdem, saltem proximi inter angelica nominis *Seraphim*, vel quod idem est, *Theraphim*. Tandem (ι) nullis difficultatibus implicita est hæc sententia, & ipsam responsa reddendi rationem infert explicatam, simplicem & compendii plenam. Quid enim planius istâ assertione: DEUM è pectorali voce formatâ respondisse, mediante simulacro præsentiâ angelicâ animato, & in hominis forsan speciem effecto, utpote organo ad vocem formandam, vel præsentiam illam indicandam, aptissimo & maximè decoro. *C. IV. sect. X. p.* 175. *seqq.*

§. XXXIX. Hæc argumenta pro confirmandâ hypothesi sufficiunt. Nunc ἀνασκευαστικῶς videndum, qvantum roboris habeant argumenta, quæ in adversum afferri possunt, & vel sententiæ hujus fundamenta petunt, ac quasi cuniculos agunt, vel ipsam immediatè adoriuntur. *C. IV. sect. XI. p.* 186.

§. XL. Fundamenta petunt hæc tria: (1) Nulli-

Nullibi testantur gentilium monumenta, extitisse inter ipsos imagines istiusmodi garrulas; Ergò *Theraphim* non fuerunt imagines, è quibus responsa oraculorum fidem & sanctitatem præferentia veteres habuére. (2) *Theraphim* jam *Labani* seculo apud Israëlitarum majores in cultu & æstimio fuerunt; Ergò illorum usum & amorem non imbiberunt in Ægypto, ut opus habuerit DEUS eorum loco *Urim*, rem veterem sub novi nominis larvâ populi ruditati indulgere. (3) Non constat, Ægyptios illos, quibus cum Israëlitis tot annorum usus intercesserat, Chaldæorum & Syrorum more, numinis alloquia è parvulis idolis expectasse aut accepisse; Ergò Israëlitarum *Urim* frequenti imaginum propheticarum in Ægypto usui principia non debent. *C. IV. sect. XI. p.* 187. *seqq.*

§. XLI. Nihil autem hæc argumenta valent. Non (1) *primum*: quia testimonia adsunt utique, quæ dæmonem per idola, ut mundi juventutem ad eorum cultum pelliceret, λόγια ψευδῆ effudisse probent, & afferuntur à Tertulliano *in Apolog. c. XXI.* Eusebio *lib. V. Præpar. Evang. c. II.* Athanasio *in Orat. contra idola.* Athenagora *in legat. pro Christian. f. XXX.* Augustino *lib. IIX. de Civit. Dei c. XXIII.* Justino Martyre *in Quæst. & Resp. n. XXIV.* multisque aliis. Adhæc memorabilis est locus *Zach. X, 2. Theraphim locuta sunt vanitatem*; qui ne figuratè de idolorum prophetis, Ariolis, astrologis aliisque hujus farinæ nugivendulis accipiatur, probè attendendum, *imagines vanitatem loquentes* ab omnibus *vanitatum doctoribus & idolorum vatibus* expressim distingui, & tres præcipuos divinandi modos, quos locus 1. *Sam. XXIIX, 6.* enumerat, *DEUS non respondit, vel per URIM, vel per PROPHETAS vel per SOMNIA*; ibi quasi apud idololatras parallelos recenseri: *THERAPHIM locuta sunt vanitatem, DIVINI viderunt mendacium, & SOMNIANTES rem vanam narraverunt.* Non (2) *secundum*: quia tantum abest, ut fundamenta infringat, ut potius confirmet. Si enim Israëlitæ usum *Theraphim* à Majoribus suis acceptum in Ægyptum intulére, probabile potius est, voluisse hunc concedere DEUM crasso illi & obfirmato populo, quem præter sacram futura cognoscendi famem tot annorum consuetudo & majorum exemplũ insuper tenebant. Non (3) *tertium*, quia sufficit, id certò constare ex Scripturis, obtinuisse *Theraphim* diu ante legis datæ tempora apud Syros, eaq; Israëlitas plurimi semper habuisse, licèt nullo veterum testimonio confirmari possit, in eodem censu apud Ægyptios Mosis seculo fuisse; de quo tamen vix dubitandi locum concedit profusa Ægyptiorum superstitio & idololatria. *Ibidem.*

§. XLII. Contra ipsammet hypothesin objiciuntur potissimùm quatuor: (1) *Silentium Hebræorum*, in quorum scriptis omnibus nec vola ejus, nec vestigium comparet, quos tamen non est verisimile rerum sacrarum adeò ignaros fuisse, ut nemo ex iis, præter *Philonem* & *AbenEsram*, veram hujus oraculi naturam noverit. (2) *Indecorum & inconvenientia*, cùm tantùm non injuriosum in Majestatem divinam & religionem sit, Dei responsa per idola DEO & bonis omnibus exosa, non tàm data, quàm polluta fingere. (3) *Præceptum de vitandâ idololatriâ*, quod Deus dederat, quem non credibile est idola loquentia instituisse, medium scilicet efficacissimum, populum ad idololatriam aliàs propensissimum, ad eam rursus inclinandi. (4) *Sententiæ novitas atq; insolentia*: quis unquam fando audivit, DEUM per imagunculam in panno parvulo reconditam respondisse? *C. IV. sect. XI. p.* 193. *seqq.*

§. XLIII. Sed neque hæc quicquam ponderis habent. Non (1) *primum*: quia ab ignorantiâ Judæorum ad negationem rei ipsius ante illorum secula existentis non valet consequentia. *Manifesta est Judæorum inscitia,* inquit Scaliger lib. VI. de Emendat. Tempor. *qui cum usu veterum rituum, etiam eorum cognitionem amiserunt; ut multa, quæ ad eorum sacra & historiam pertinent, longè melius nos teneamus, quàm ipsi.* Non (2) *Secundum*: quia DEI responsa per imagunculam *Urim* non colendi illam animo ab homine, sed ipsi DEI manu

forma-

formatam & sacro huic muneri dicatam edita fuisse contenditur. Non (3) *tertium*: quia si id valeret, negandæ quoque essent Cherubinorum imagines super propitiatorio, è quarum tamen medio DEUM oracula fudisse, cùm scriptura hîc manifesta sit, nemo negat. Non (4) *quartum* denique: quia licèt nova & insolens aliquibus videatur, non tamen è proprio hausta est cerebro; & minùs prætereà insolens & sensui adversa, quàm cæteræ opiniones omnes, si æquâ rationis nullis obnoxiæ partibus lance ponderentur. *Ibidem*.

§. XLIV. Hucusque de *Urim*: nunc ejus comitis *Thummim* natura & origo investiganda. Et *naturam* quidem faciliùs intelligemus, si cognoverimus *originem*, quam itidem à seculi ejusdem consuetudine aliquâ apud Ægyptios cumprimis tritâ derivamus, quâ expositâ non minùs de illâ constabit, atque jam constat de naturâ & origine Urim. *C. IV. sect. XII. p.* 204.

§. XLV. Inter ritus autem Ægyptiacos, cum ipsis, ut videtur, regni primordiis natos non postremus ille est, quem cùm Ælianus *lib. XIV. Var. Hist. c. XXXIV.* tùm Diodorus Siculus *lib. I. rer. Ægypt.* describunt, verbis ex utroque huc transscribendis. Δικασταὶ δὲ, inquit Ælianus, τὸ ἀρχαῖον παρ᾽ Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν. ἦν δὲ τούτων ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐδίκαζεν ἅπαντας. ἔδει δὲ αὐτὸν εἶναι δικαιότατον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον. εἶχε δὲ καὶ ἄγαλμα περὶ τὸν αὐχένα ἐκ σαπφείρου λίθου, καὶ ἐκαλεῖτο τὸ ἄγαλμα Ἀλήθεια. i. e. *Apud Ægyptios, à primâ antiquitate, qui judicabant, Sacerdotes erant: Eorum autem princeps fuit, qui cæteros ætate anteibat: Ille in omnes jus dicebat. Eum autem esse oportebat omnium & justissimum & parcentem nemini. Gerebat autem de collo imaginem ex sapphiro, eaque imago VERITAS dicebatur.* Sic Diodorus, cùm ἀρχιδικαστὴν ἔχοντα τὴν ἀλήθειαν ἐξηρτημένην ἐκ τοῦ τραχήλου *Summum judicem, qui VERITATEM de collo pendentem habebat*, sistit, ita de eo inter alia: Συντάξεις δὲ τῶν ἀναγκαίων παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς μὲν δικασταῖς ἱκαναὶ πρὸς διατροφὴν ἐχορηγοῦντο. τῷ δὲ ἀρχιδικαστῇ πολλαπλάσιοι. ἐφόρει δ᾽ οὗτος περὶ τὸν τράχηλον ἐκ χρυσῆς ἁλύσεως ἠρτημένον ζῴδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, ὃ προσηγόρευον Ἀλήθειαν. τῶν δ᾽ ἀμφισβητήσεων ἤρχοντο ἐπειδὰν τὴν τῆς ἀληθείας εἰκόνα ὁ ἀρχιδικαστὴς προσθοῖτο. i. e. *Salaria præbebantur à Rege, Judicibus quidem, quanta ad victum sufficiebant; amplissima verò summo Judici. Gestabat ille in collo ex aureâ catenâ pendens è lapillis pretiosis simulacrum, cui VERITAS nomen: Hoc autem veritatis simulacrum judiciorum principi aptatum, causas cognoscendi auspicium fuerat.*

§. XLVI. Tale igitur ἄγαλμα ex aureâ catenâ pendens Israëlitarum quoque sacerdoti concedere voluit sapientissima Dei indulgentia, cùm sacri cultûs ceremonias institueret, ne quicquam ornatûs & elegantiæ in Sacerdote suo Israelitæ desiderarent, cujus ingens admiratio teneros eorum animos in Ægypto fascinârat. Hinc illa inter *Ægyptium* & *Hebræorum Pontificem* similitudo. *Illius* dignitas ornatu splendido & eleganti asserebatur; asserebatur & *hujus* autoritas ornamentis vestium oppidò pretiosis. *Ille* bullam splendore & titulo mystico ἀλήθεια *veritas* celebrem in muneris sui tesseram gerebat; habebat & *hic* in ornamentis bullam mystico תמים *Thummim* titulo insignem. *Ille* circa pectus gemmis plurimis radiabat; Lucebat & *hujus* vestis & pectus auro pariter & gemmis. *Ille* hanc sui muneris tesseram aureâ catenâ de cervice pendentem gestabat; gestabat & *hic* suam bullam è catenâ aureâ solenniter suspensam: *Facies*, inquit Lex Exod. XXIIX, 22. *in rationali*, cui Thummim inerat, *catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo, & duos annulos aureos sibi invicem cohærentes, quos pones in utraque rationalis summitate, catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus, & c. C. IV. sect. XII. p.* 206. 207.

§. XLVII. Hæc morum concordia uti naturam Hebræorum *Thummim* eandem fuisse ostendit, quæ fuit Ægyptiorum ἀληθείας; ita hunc Hebræorum ritum Ægyptiaco debere ortum

ortum, nunc pariter κατασκευαστικῶς primò, deinde ἀνασκευαστικῶς demonstrandum.

§. XLIIX. Κατασκευαστικὰ argumenta sunt hæc sequentia: (1) Quæ ratio, cur LXX. nomen *Thummim* expressuri, ἀλήθειαν *Veritatem* dixère, cum tamen vox Hebræa תֻּמִּים non ἀλήθειαν *Veritatem*, sed τελειότητα *perfectionem* propriè designet? nempè imaginis illius Ægyptiacæ, cea primi sui exemplaris nomen & titulum, Ægyptius præsertim scripturi, retinuerunt. (2) Aut Ægyptii ab Hebræis hunc morem mutuati sunt, aut in Hebræorum sacra ex Ægyptiorum moribus traductus est: sed illa antiquitatis, sapientiæ, & religionis opinio, quâ Ægypti intumuère, eorum item capitale & hæreditarium in Hebræos odium, porrò Hebræorum in Ægyptiorum animis contemptus, & cæterorum denique rituum Hebraicorum apud eosdem neglectus, abundè probant, non esse hunc morem ab Hebræis mutuatos Ægyptios. (3) Deus Hebræis sacra penè omnia Ægyptiorum, quibus ibi delectabantur, indulsit, v.g. Templum, de quo Chrysostomus *Tom. V. Serm. XXXI. f.* 471. *edit. Paris.* Ephod, quæ teste Tertulliano *lib. de Coronâ milit.* erat *propria Osiridis vestis*; campanulas in Pontificis tunicâ, de quorum apud Ægyptios frequenti usu Alex. ab Alex. *lib. II. Genial. dier. c. II.* Ergò & simulacrum, quod sub ἀληθείας titulo suæ dignitatis indicem gestabat Ægypti Pontifex, sine dubio Pontifici Hebræorum, ad majorem ejus venerationem sub hoc *Thummim* nomine concessit. (4) Nulla natio Sacerdotum suorum principem aliquo symbolo, quod consensum cum Hebræorum *Thummim* haberet, insignivit, præter Ægyptios, suo sacrorum Antistiti reverentiam conciliare hoc muneris ipsius symbolo cupientes: Deus igitur Hebræorum Pontifici qui Judicis simul & sacerdotis personam apud suos sustinebat, tale ἄγαλμα in ornamentum ordinavit, quod Ægyptiacam illam imaginem, cujus aliquam similitudinem gerebat, fulgore & titulo non parũ superaret. (5) Summus Hebræorum sacerdos ornamenta omnia, quæ divisa aliarum gentium sacerdotes venerabiles reddiderunt, collecta tenuit: Ergò à gentibus, & cumprimis Ægyptiis, ea acceperunt Hebræi, non contra. Si enim Hebræi Pontificis ornatus gentilium Sacerdotibus ornandi norma extitisset, hic procul dubio non unum aliquod pontificale ornamentum, sed ad unum omnia apud Hebræos usurpata, pari cum religione retinuisset. (6) In Ægyptiorum Pontificis ornatu, penes simulacrum *Thummim*, ipsis ἀλήθεια dictum, nulla דּ *Urim* ratio habita; sicuti vicissim apud *Urim* sub *Theraphim* titulo a Micha & Gedeone confectum nulla דּ *Thummim* vestigia comparent: cujus hæc videtur reddenda ratio, quod Ægypti *Urim* primitùs ortum crediderint apud Hebræos, eoque nomine penitùs repudiarint; sicuti vicissim Micha atque Gedeon *Thummim*, ceu rem patribus ignoratam, ex Ægypti moribus nuper oriundam minoris, vel planè insuper habuerint. (7) Hebræi impetu bruto in omnes Ægyptiorum mores splendidiores ferebantur: hinc illa Regis postulatio 1. *Sam. IIX, 5.* nimia Salomonis polygamia 1. *Reg. XI, 3.* vestium peregrinarum amor *Zeph. I, 8.* & frequentior in ipsam idololatriam prolapsus. Ergò ut meretricium ethnicismi fucum negligerent, cultum suum DEUS nitore simili exornare, similemq; dignitatis tesseram, qualem Sacerdos Ægyptiacus à collo aureâ catenâ suspensam gestabat, Pontifici Israëlitico indulgere voluit. (8) Ipsæ imaginis circumstantiæ, v.g. *titulus*, qui symbolicus & hieroglyphicus est, *materia*, quæ sapphirus erat, inter gemmas summo dignitatis gradu apud Ægyptios collocata, *annexa catena*, qualium usus inter antiquissimos Ægyptius frequentissimus, denique *gestandi modus* in cordis regione, quò animæ & sapientiæ domicilium reponebat Ægypti Philosophia, eam ingenii pure Ægyptiaci figmentum fuisse arguunt: *C. IV. sect. XII. p. 207. seqq.*

§. XLIX. Ἀνασκευαστικῶς occurrendum his objectionibus, quibus comprobata sententia posse destrui putatur. (1.) Fallax est *Diodori Siculi* & *Æliani* testimonium, quia recentiores sunt, quam ut de priscorum Ægyptiorum,

rum, quos sub regni primordia moribus fuisse adeò cultis & elegantibus vix credibile est, antiquis ritibus & rebus gestis testari possint. (2) Iidem malè secum constant, dum alter plures gemmas, nempè, ut loquitur, *ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων simulacrum ex lapidibus pretiosis*, alter tantùm unicam, *ἄγαλμα ἐκ σαπφείρου λίθου simulacrum ex sapphiro lapide*, Pontifici Ægyptiaco adscribit. (3) Nulla convenientia inter utrumque nomen tàm quoad *sensum*, siquidem *ἀλήθεια Veritatem*, Thummim *perfectiones* sonat, quàm quoad *numerum*, cùm illud singulare, hoc plurale sit. (4.) Nefas est, statuere, DEUM superstitiosos Ægypti mores ad cultum suum applicare, & quasi porcos in templum suum admittere voluisse. (5.) Diabolus DEI simia: Ergò per *κακοζηλίαν* gentes imitatæ sacra DEI, non contrà. (6) Hebræorum *Thummim* & Ægyptiorum *ἄγαλμα* formas diversas præferebant: *illud* pluribus gemmis radiabat exornatum, *hoc* nullis gemmarum sociarum radiis effulgebat. (7.) *Nehem. VII, 65.* non minùs ex *Thummim*, quàm *Urim* oraculum mittendum expectatur: Ergò *Thummim* non fuit tale *ἄγαλμα* ad dignitatem solùm declarandam, quale Ægyptiorum *ἀλήθεια*. *Cap. IV. sect. XIII. p. 219. seqq.*

§. L. Sed ad singulas respondetur. Ad (1.) Recentior ætas Historicorum, eorum fidem non elevat, si nihil referant, quod à constante apud Ægyptios traditione, vel antiquissimis monumentis non acceperint: adhæc Ægyptios moribus concinnis & limatis, jam seculo Josephi fuisse, scriptura satis testatur. Ad (2) Etsi non omnis illicò fides detrahenda Historicis, si leviculâ alicujus facti circumstantiâ ab invicem discrepent; hi tamen facilè conciliandi, si *Ælianum* pectoris tantùm ornamentum respexisse, *Diodorum* verò alias simul gemmas, Pontificalis Ægyptiorum ornatûs, in ejusdem censûs & tituli communionem vocasse, dicamus. Ad (3) Aliqua nominum diversitas conceditur, circa *numerum* præsertim; at nullam prorsus convenientiam esse quoad *sensum* utriusque, negatur: cùm *Jos. XXIV, 14.* תמים *integritas* & אמת *veritas*, tanquam ejusdem valoris nomina conjungantur; sed concedatur utrobique diversitas aliqua, quid tum postea? Fuit DEO certa ratio, cur sicuti *Theraphim* in *Urim*, ita *ἀλήθειαν* in *Thummim* voluerit mutari. Ad (4) Nihil impietatis habet assertio divinæ *συγκαταβάσεως*, quâ DEUS populo suo speciosâ Ægyptiaci ornatûs scenâ fascinato, easdem ceremonias, sed variè reformatas, in sui cultus religiosi institutione indulsit. Ad (5) Falsum est illud è tonstrinâ dictum, *simiam DEI esse diabolum*; mavult potius antiqvus serpens diversas sui cultûs ceremonias, quibus greges suos ab ovibus pastoris Israëlis distinguat. Ad (6) Non *Thummim*, sed *pectorale* Pontificis Hebræi, in quo cum socio suo *Urim* repositum erat, gemmis pluribus ornatum fulgebat: atqui & Ægyptiorum Pontifex præter *ἄγαλμα* ex sapphiro factum gemmas alias inter ornamenta gerebat. Ad (7) Saltem id dicitur *citato loco*, populum sub templo secundo sacerdotem expectasse, qui *Urim & Thummim* in ornamentis haberet, & divino doctus oraculo dubium de quorundam natalibus ortum determinaret; depromendum autem illud oraculum ex utroque, non dicitur. *Ibidem.*

§. LI. His ita cognitis jam longè meliùs, quàm vulgò solet, de NOMINUM RATIONE judicabitur, quorum cætera interpretationem Grammaticam rectè tradidit Buxtorfius *Hist. Urim. c. II. Ad nomina*, inquit, *quod attinet*, אורים *URIM significat ignes vel luces, nec de eo vel dubitatio vel disceptatio*: תמים *THUMMIM, perfectiones, integritates, à singulari* תום *& radice* תמם *integrum, perfectum esse.* At rationes, cur DEUS hæc pectoralis instrumenta his titulis designari voluerit, altiùs advocandæ, & duæ sunt, *primaria* & *secundaria*, atque ex rationibus ipsarummet rerum, quas *Urim* & *Thummim* cum cæteris legibus & ritibus Israëliticis communes habent, deducuntur. *C. V. p. 230.*

§. LII. *Primaria* ratio, cur DEUS istas leges ritusque Israëlitis instituerit, hæc erat, ut mo-

mores quosdam pessimos, ab hominum memoriâ jam longè positos, qui seculis antiquissimis invaluêre, inhiberet; alios autem paululum castigatos toleraret, ne aliter Israelitæ animum à lege cultuque divino alienum gererent, qui summo per antiquorum vestigia eundi desiderio flagrabant, & ad vetera sua omnia tenendum gens erant præfractâ & pertinaci indole. Et hinc de primariâ ratione utriusque nominis *Urim* & *Thummim* facilè constat. *C.V. sect. IV. p.* 265.

§. LIII. De ratione nominis *Urim* dupliciter: (1) *URIM* nomen erat angelis convenientissimum, cumque DEUS angeli operâ in annunciandis è pectoralis instrumento consiliis uteretur, ipsum pectoralis oraculum angelico illo nomine *Urim* appellatum fuit. (2) *URIM* & *THERAPHIM* ejusdem sensûs & significatûs voces sunt: cùm ergò *Theraphim* tot annorum usu invaluerint, nomine *Urim* idem designante, licèt sub dissimili sono, oraculum hoc DEUS voluit vocari. *C.V. sect. II. pag.* 238.

§. LIV. De ratione nominis *Thummim* similiter hoc modo constat: Gemma, quâ Pontificis Ægyptiaci dignitas asserebatur, quæque huic Pontificis Israëlitici ornamento ortum dedit, dicebatur ἀλήθεια: Hinc igitur factum, ut nomen hoc in penè Synonymum Hebræorum *Thummim* transierit, siquidem utrumque integritatem sonat. Nec obstat *variatio numeri*, & quòd ibi *singularis*, hìc *pluralis* sit; vel enim Veteres Græci nomen plurale Ægyptiorum, (cujus memoria jam periit) in vocem singularem, ἀλήθεια, utpote linguæ suæ magis consonam, commutârunt; vel DEUS nomen alterum plurale esse voluit, ut eò concinnius & elegantiûs cum comite suo plurali *Urim* conjungi posset; vel denique hæc numeri mutatio ideò facta, quòd Hebræi rem singularem, præsertim eximiam & summo excellentiæ gradu positam, voce plurali exprimere ament. *C.V. sect. II. p.* 255. & *sect. III. p.* 263.

§. LV. *Secundaria* ratio legum rituumq; Israeliticorum erat, ut typorum & quasi visibilium parabolarum loco, rebus divinis referendis inservirent: Et hinc de secundariâ quoque ratione nominum *Urim* & *Thummim* constare potest. *C.V. sect. IV. p.* 265.

§. LVI. Hæc gemina est: una *symbolica* & *hieroglyphica*, ut his nominibus necessitas mensuræ *LUMINIS* & *PERFECTIONIS* planè singularis Pontifici summo assereretur; altera *typica*, ut iisdem futuri Messiæ, sacerdotis optimi maximi *LUMINA* & *PERFECTIONES* omnigenæ significarentur. *C.V. sect. IV. pag.* 266. *seqq.*

§. LVII. Sed & ista de *nominum ratione* sufficiunt. Superest, ut de PERSONA, CUJUS ERAT URIM ET THUMMIM GESTARE ET CONSULERE, tandem aliquid addatur, quam *ordinariè* solum Pontificem fuisse, extra dubium est, nam inter illius tantùm ornamenta *Exod. XXIIX*, 30. *Lev. IIX*, 8. ea recensentur. *C.VI. sect. II. p.* 296.

§. LIIX. Credibile tamen est, aliquando *extraordinariè* alios è communi sacerdotum ordine, quibus prima post Pontificem sacrorum cura demandata erat, sibi hoc oraculum applicuisse, DEUMq; consuluisse per *Urim*, quod ex *Num. XXXI*, 6. haut obscurè colligitur, ubi Phineas, patre nondum mortuo, jussu Mosis cum כלי הקדש *instrumentis sanctis*, hoc est, parvulis illis organis ad petendum Dei consilium comparatis, in bellum procedebat. *C. VI. sect. II. p.* 298.

§. LIX. Imò nec Regi quandoque facultatem, sine Pontificis ope, per *Urim* consulendi DEUM denegatam, probabile est, & exemplo Davidis adstruit Cunæus *lib. I. de Republ. Hebr. c. XIV. Ipse David*, inquit, *quem pridem ante vates Regem fecerat, adeo veritus non est summi Pontificis decus usurpare, uti sacrum ejus amiculum, quod Ephod appellant, induerit sibi, ac mox quæsiverit ex Numine, an auspicatò eduxturus copias in bellum esset. Locus ille illustris extat in commentariis Samuelis, quem omninò pervertunt nuperi interpretes, viri hercle eruditissimi; sed qui hìc dormitasse, aut aliud egisse*

videntur. Judices ego omnes fero, qui vel leviter has literas attigerunt. Ecce illa verba 1. *Sam. XXX*, 7. ויגש אביתר את האפוד אל דוד *quæ sic reddita ab illis sunt: APPLICAVIT SIBI ABJATHAR AMICULUM DAVIDIS CAUSA; cùm planè illud significetur, quod nos diximus, Davidem acceptâ Abjatharis sacrâ veste, Oraculum consuluisse.* Hæc ita benè Cunæus. *C.VI. sect. II. pag.* 301.

§. LX. Rationes autem, cur DEUS Urim & Thummim *soli Pontifici* ordinariè concesserit, variæ afferri possunt. Fecit hoc DEUS (1) *Sui ipsius gratiâ*, ne Israelitæ, si promiscuus esset oraculi usus, occasione hâc à sacris ab ipso institutis ad Ethnicorum oracula redirent, sed Pontificis, tanquam supremi veræ religionis ministri, huic oraculo præfecti censuram & animadversionem metuerent. (2) *Christi gratiâ*, ut Pontifex legalis eò illustrior typus evaderet Pontificis Evangelici. (3) *Israelitarum gratiâ*, ut puerilia eorum studia ab alterius oraculi desiderio avocarentur, si supremum sacri cultûs Ministrum, sanctiora Dei consilia ex ipso suo pectorali populo tradere viderent. (4) *Oraculi gratiâ*, ne frivolis & ineptis de asini umbrâ dubiis oraculi majestatem læderet profanum & curiosum vulgus. (5) *Pontificis gratiâ*, ut testimonio esset, ab eo Pontificatum divino jure occupari. (6) *Decoris gratiâ*, cùm vix idonea magis huic muneri fungendo persona judicari queat, quàm Israelitarum Hierarcha. (7) *Regiminis gratiâ*, cujus supremum præsidem, & suum quasi vicarium, post Mosis obitum DEUS Pontificem in istâ Theocratiâ statuerat. (8) *Ethnicorum gratiâ*, quorum mores Israelitæ suspicere solebant, ne ipsorum Pontificis splendor minora Sacerdotis Israelitici lumina extingueret. Denique (9) *Aaronis gratiâ*, quem primum DEUS non indignum hoc munere habuit, ut ejus merito ipsius posteri fruerentur. *C.VI. sect. I. p.* 279. *seqq.*

HUCUSQVE COMPENDIUM DISSERTATIONIS SPENCERIANÆ.

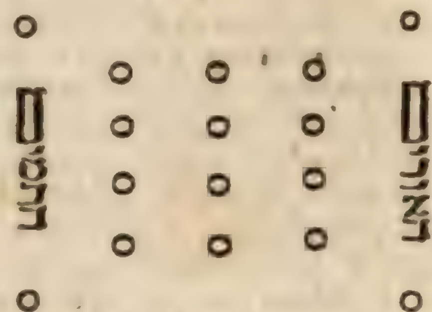
QVod ita adornavimus, ut brevissimis, quantum licuit, exhiberetur, quicquid in toto illo libro prolixè traditum à Spencero est, de cujus sententiâ nemo gloriosiùs, quàm ipse, sentit. *Huic me*, inquit sub finem Capitis V. p. 274. *tàm sanctè devotum & devinctum fateor, quia sapientiæ & bonitatis exempla egregia & DEO digna animis nostris objicit, & arcana & quasi adyta quædam in institutis illis divinis reserat, quibus hominum vulgo non pateret aditus. Cùm tamen sententiæ aliæ humile & plebejum spirent, nullas artis aut mysterii notas ferant: sed quædam trita adeo atque obvia ingerant, ut in pueri oscitantis animum cadant; tàm frigida, ut catarrhum provocent; & (ut paucis omnia colligam) quædam miraculosa adeo, ut hominis perspicacis fidem longè excedant; aliæ verò tàm frivola, jejuna, & ab omni sapientiâ & mysterii specie remota, ut infra Oraculi divini & mentis verè virilis dignitatem plurimùm subsidant.* Sed quicquid rhetoricetur, nos cæteras Autorum sententias qualescunque judicamus tolerabiliores, & in hac solâ, quod pace ejus dictum sit, οὐδὲν ὑγιὲς ostendimus, adeo quidem, ut minori nobis negotio examen istarum thesium constaret, si quod necessitas exigeret, quam fuit, cum ejus librum in hunc thesium ordinem cogeremus. Nam subruendum saltem foret idem hoc ejus principium, & πρῶτον ψεῦδος, quod modernorum Theologorum Princeps & malleus omnium Novatorum Calovius *ad Levit. I, 9. Tom. I. Bibl. Illustr. fol.* 471. in Hugone Grotio observavit, & *cum impietate atque absurditate conjunctum esse* docuit, quasi *Judæorum ritus in ceremoniali lege præscripti à Syris & Ægyptiis originem traxerint, correcti solùm in Hebræorum*

rum

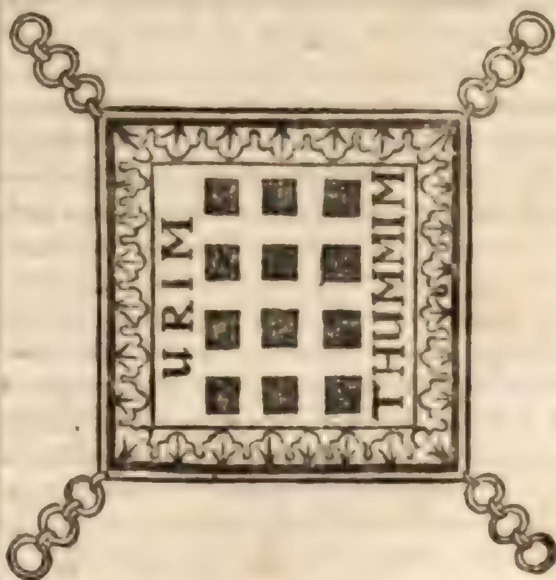
rum cultu, cum ab aliis gentilibus sine emendatione usurparentur. Inde porro est, quod *primariam* legum rituumque Mosaicorum rationem dicit esse pertinaciam populi, moribus receptis nimium adhærentis, quem non salubriùs ab idololatriâ DEUS revocare potuisset, quam istâ συγκατάβασει, quâ ritûs Ethnicos, sed paululum repurgatos, indulgeret. *Secundariam* vero demum in σκιαγραφίᾳ rerum spiritualium reponit, sed ut primas in eâ nihilominus moralibus tribuat, & postremum omnium locum assignet typicæ Messiæ adumbrationi. Cùm tamen è contrario futuri olim Messiæ, ejusque personæ, officiorum & beneficiorum præfiguratio, *principalis* ille *unicus legum ceremonialium finis* fuerit, ut nempè CHRISTUM, Prophetam, Sacerdotem & Regem tanquam in speculo exhiberent contemplandum, nequaquam præcipuè, ut virtutum moralium quasdam imagines ederent, tantum abest, ut mutuo acceptis ex ethnicismo ritibus populum in illos pronum demulcerent. Voluit quippè DEUS promissiones de Messiâ, Patriarchis a mundi exordio factas, in Republicâ Israeliticâ his ceremoniis conservare & ampliùs illustrare, ut haberent pii, quo fidem suam nutrirent, spem alerent, & ad quotidiana suspiria excitarentur. Quæ qui hodieque secum sedulo meditatur, aliorumque mentes iisdem imbuit, is demum cœlestia sacramenta & ipse consecutus esse, & aliis tradidisse credendus est, idq; ad N. T. normam, in quâ ceremoniæ illæ antiquæ *futurorum umbra*, *cœlestium exemplaria*, *typi & imagines* dicuntur *Col. II, 17. Hebr. IIX, 5.* Etsi enim minimè negandum, DEUM simul, at *secundario*, perversam populi Israëlitici consvetudinem, quâ facilè in superstitiones idololatricas & cultus ethnicos prolabi solebant *Ezech. XX, 7. seqq.* respexisse, atq; ad coercendam aliquo modo hanc eorum libidinem has ceremonias & ritus circa cultum suum tanto numero auxisse, ut quotidiana ex lege haberent rerum sacrarum utilia exercitia, neque illegitima & sibi pernitiosa amplecterentur; non tamen idcirco ipsos gentilium ritûs consecratos in Ecclesiam Israeliticam introduxisse censendus est, quin potiùs tot ceremoniis adeò novis, ut primus ideam omnium in monte Mosi ostenderit, jusseritque secundum eam omnia fieri debere *Exod. XXV, 9.* quales nimirum nullæ unquam gentes antea viderunt, aut in usu habuerunt, suum hunc populum ab aliis omnibus distinguere voluit, cum *non fecerit taliter omni nationi*, juxta *Psalm CXLVII, 20.* Hæc si probè animadvertantur, haud difficulter judicari poterit de sententiâ Spenceri. Ideo nimirum ille *Urim* & *Thummim*, ut nomine, sic numero & usu distincta dicit, ut eò feliciùs utrumque ex Ethnicorum ritibus, & illud quidem ex Chaldæorum Syrorumve *Theraphim*, hoc verò ex Ægyptiorum ἀγάλματι, ἀλήθεια dicto, derivet. Hinc, cùm de usu utriusque agit, præfigurationem & adumbrationem futuri olim Messiæ prorsum præterit. Hinc operosa illa dissertatio de Theraphim, & angelorum in edendis inde oraculis ministerio. Hinc illa nominum *Theraphim* & *Urim*, itemque ἀληθείας & *Thummim* conciliatio. Hinc tot locorum scripturæ ad placitum confictæ interpretationes, tot conjecturæ, tot dialecticæ rhetoricationes, tot undecunque ex variis cujusque generis autoribus conquisita testimonia. Inter quæ, dum *R. Mosis Majmonidis* ex Hebræis, & è Patribus *Chrysostomi* atque *Cyrilli Alexandrini* assensum circa principium suum de translatis ex Ethnicismo ad Judaismum ritibus & ceremoniis Mosaicis numerat, non equidem diffitemur, splendida esse utrobique nomina, sed tamen humanitùs quid pati & labi potuisse viros cætera oculatissimos, quis ambigat? quod sicuti in R. Mose Majmonide ostendunt R. Moses Gerundensis & R. Salomo Lebes hellevi, eosque secutus Menasse ben Israel *in Conciliatore, q. 1. in Levit. p. 182.* ita non deesse è venerabili Patrum choro *Justinum Martyrem, Augustinum, Eusebium*, aliosque, quos Chrysostomo & Cyrillo opponamus, Celeberrimus noster Calovius *loco superius citato* docet. Et sanè nec Spencero ignorata erant verba Justini Martyris *adversus Trypho-*

 nem.

phon. quibus demonstratu facile judicabat, πάντα τὰ ὑπὸ Μωσέως διαταχθέντα, τύπους καὶ σύμβολα καὶ καταγγελίας τῶν τῷ Χριστῷ γίνεσθαι μελλόντων, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστεύειν προεγνωσμένων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως γίνεσθαι μελλόντων. *Omnia prorsus à Mose ordinata, figuras, & notas, & denunciationes esse eorum, quæ CHRISTO eventura erant, eorumq; qui in ipsum ut crederent, præcogniti fuerant, atque item eorum, quæ CHRISTUS ipse erat facturus*: prout Justini mentem expressit Jo. Langi versio *Tom. II. Opp. edit. Basil.* 1565. *fol.* 25. Quibus è Latinis meritò hæc Hieronymi *Epist. CIII. ad Paulinum* jungimus: *In hoc* (Levitico, de quo loquitur,) *singula*, inquit, *sacrificia, imò singulæ penè syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus, spirant cœlestia sacramenta.* At, quænam illa in *Urim* & *Thummim*? figura erant *illuminationis & perfectionis*, quam utramque habemus perfectam in CHRISTO *Joh. I*, 16. 18. utpote in quo *veritas* & *claritas*, quæ legis complementum est, relucet. Quod generatim hîc monuisse sufficiat. Nam singula strictim eo ordine, quo suprà à nobis in compendium digesta sunt, expendere, quantumvis nec molestum, nec injucundum, nedum difficile; nimis tamen prolixum, & ab instituto nostro hîc alienum esset. Si hæc daretur fingendi licentia, modò colorari utcunque aliqua ingenii luxuriantis opinio queat, nescio, quæ tandem sententiarum monstra proditura sint: quale hoc meritò habendum, quod liberiori isti digressioni coronidis quasi loco annectendum adhuc duximus, eorum nempè, qui ut frontali Pontificis hæ voces, קדש ליהוה *sanctitas Domini*, inscriptæ erant, sic in pectorali ipsa quoque hæc nomina *URIM & THUMMIM* putant exarata fuisse, quod sibi firmiter nonnulli inter Pontificios scriptores persvadent, sed posteà denuò inter se divisi, fingentibus aliis, nomina isthæc literis aureis in medio pectoralis expressa, ita Bellarminus *lib. III. de Pontif. Rom. c. II.* Augustini, quem laudat, autoritate nixus: aliis, inter lapides ea opere Phrygionico, vel acu picta, ita Cornelius a Lapide *ad Exod. XXIIX. fol.* 576. & Jo. de la Haye *in Bibl. Max. Paris. ad eund. loc. Tom. II fol.* 245. aliis denique, in latere ejus dextro & sinistro, vel in tenui laminâ, utrinque extensâ, vel sine laminâ opere plumario filis aureis scripta, prout non dubitavit Salianus *ad A. M.* 2544. *num. DXLII.* talem illius figuram exprimere:



quam inde ridiculè satis Didacus del Castello & Artiga *suis de Ornatu & Vestibus Aaronis Commentariis Antverpiæ Anno* 1663. *editis, cap. XXIV. fol.* 352. sic inseruit, ut nomina Hebræa Romanis characteribus compareant,



atque hanc cæteris aliorum conjecturis anteponit. Idem alias Didacus *citato libro*, inde à *cap.*

à qv. XXIII. fol. 348. *& seqq.* de *URIM & THUMMIM* pluribus egit, quo cum conferat Francisc. Riberam *de Templo lib. III. de Vestib. Aaron. c. XII. p.* 219. *seq.* Hieron. Sopranem *Digress. I. de re Vestiariâ Hebraeor. C. III. §. IX. fol.* 440. Martinum del Rio *lib. IV. disq. Magic. c. I. q. II. sect. I. p.* 488. *seqq.* Benedictum Ariam Montanum *in Aarone fol.* 4. qui varia id genus commenta nunc impugnata, nunc propugnata videre gestit.

Theor. III.

Prohibebantur eligere Fœminam, Extraneum, Cerdonem.

AD tria potissimum in electione Regis respicere debuerunt, Sexum, Patriam seu Natales & Genus vitæ: de quibus nunc distinctè. Sexûs privilegio tantùm admittebantur mares ad imperium, 16.
non verò fœminæ. Maym. hal. Melach. c. 1. v. 6. אין מעמידין אשה במלכות שנ׳ עליך מלך ולא מלכה וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש *non collocant Mulierem in regno, quia dicitur (Deut. 17. 15.) super te Regem, neque* (scriptum est) *Reginam: sic & in omnibus præfecturis Israëliticis, non constituunt nisi viros.* Talis etiam, referente Cl. Dn. Berneggero *in notis ad cap.* 22. *Suet.* lex est *a*) Gallorum Salica, *vetans regnum à lanceâ transire ad colum.*

a) *LEX GALLORUM SALICA.*) Plures equidem sunt *leges salicæ* à Faramundo Francorum Rege, qui circa annum CHRISTI CCCXCV. vel CCCCXX. regno præfuit, latæ, quarum copiam Heroldo, Pithæo, Lindenbrogio & aliis quibusdam viris doctis, qui eas aliquoties ediderunt, debemus; sed cùm penè omnes antiquatæ & penitùs in desvetudinem venerint, præter hunc paragraphum *Titulo LXII. de Alodiis*, i.e. de iis rebus, quæ non feudi, sed patrimonii jure à privatis possidentur: DE TERRA SALICA NULLA PORTIO HEREDITATIS IN MULIEREM TRANSIT; SED HOC VIRILIS SEXUS ACQVIRIT: quem Philippus Valesius Eduardo Angliæ Regi, ex Isabellâ Philippi Pulchri filiâ Caroli Regis sorore nato, hæreditatem aviti regni ad se pertinere contendenti objiciebat, inde factum, ut hæc ipsa verba κατ᾽ ἐξοχὴν *Lex Salica* dicerentur. Quæ quia Anglorum Regi Eduardo Coronam Gallicam præripere videbatur, indignè lacerata ab Anglis & pro Philippi Vallesii commento habita fuit. Hinc joculare illud cujusdam Angli dicterium, quo Gallum aliquando legem illam, quâ extra regnum nati à regno Angliæ excluduntur, inficiantem facetè petebat: *Invenies illam ex alterâ parte legis Salicæ.* Perindè uti ex adverso Gallus quidam ab Episcopo Anglo exagitatus: *ubinam scripta inveniretur Lex Salica?* respondit: *In tergo Donationis Constantini.* Unde autem his Legibus Salicarum

lum. Ubi quoque repetit è *b*) Tacito, de Sitonibus gente quondam Suevicâ, qui fœmineo imperio colla submiserint, *degenerasse illos non modò à libertate, sed & ab ipsâ servitute:* nam qui Regibus serviunt, serviunt viris; at qui fœminis, parent iis, quibus natura virtutes imperatorias negavit: paucæ enim sunt, quæ virilibus *c*) curis vitia fœminarum exuant. Et Amazonum *d*) res fortiter gestas non credit Strabo. Ablegat verò Salomon Prov. 31. *mulieres ad e*) *telam non telum*, ut idem in Coroll. ejusd. c. 22. scitè notavit. Quod ipsum Nob. & Amplisſ. Dn. D. *Lansius* fautor meus magnus, cùm mihi hæc scribenti ex insperatô superveniret, & occupatiunculas meas amicè lustraret, tali epigrammate αὐτοσχεδίως expressit, arguto sanè, & quod authorem ultrò prodat, proinde inseri utique dignissimum censeo.

Apta

carum nomen, sic explicat Hotomannus *in Franco-Galliâ cap. X.* quod totum est de Lege Salicâ, *p. 76. Illud*, inquit, *meminisse oportet, Francorum duas sedes, duoq; regna fuisse. Unum in Galliâ, quod ad hunc usque diem permansit: alterum ultra Rhenum, ad flumen Salam, unde Salii & Salici Franci conjunctè, plerumq; autem Salii præcisè appellati, quorum & regnum & jam propè nomen obsoletum est. -- Quemadmodum autem duo Francorum regna fuerunt; ita duæ Francorum leges: Salica, quæ ad Salios: Francica quæ ad Francogallos pertineat.* Hæc ille; sed fuit quidam Gottofredus Wendelinus Taxander Salius, qui *in tractatu de legum Salicarum natali ortu, Antwerpiæ edito, C. XI. p. 87. seqq.* negabat, unquam fuisse populum Salicum, sed in populo non uno fuisse homines, quibus à vitæ ordine, consvetudine & dignatione inter suos datum fuerit, ut *Salii* vel *Salidi* vocarentur. Alii rursum aliter, quos tamen omnes hic adduxisse, nihil attinet, & extat erudita dissertatio Esaiæ Pufendorfi *de Legibus Salicis*, in quâ hoc omne exponitur.

b) *TACITO*) *lib. de Morib. Germanor. circa finem.*

c) *VIRILIBUS CURIS.*) Etiam hæc sunt verba Taciti *lib. VI. Annal. c. XXV.* ubi de Agrippinâ: *Æqui*, inquit, *impatiens, dominandi avida, virilibus curis fœminarum vitia exuerat.*

d) *AMAZONUM.*) De his librum singularem scripsit Jo. Goropius Becanus. Conf. Jo. à Chokier *lib. I. Fac. Histor. c. LXXXIV. fol.* 146.

e) *AD TELAM.*) Huc illud R. Eliesceris in Gemarâ *Mass. Joma. fol. LXVI. col. 2.* אין חכמה לאשה אלא בפלך *Non est sapientia mulieri, nisi in colo.* Quanquam Lipsius *lib. II. Politicor. c. III.* mulierum quoque causam agit, & ritum gentium plerarumque pro iis inter alia advocat, in Christiano præsertim orbe, qui excepto Galliæ regno, γυναικοκρατίαν non respuat. Sed & veteres Asiaticos ita usurpasse, ex his Arriani probat: Νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔτι ἀπὸ Σεμιράμιδος, καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν, *receptum solitumq; in Asiâ, jam inde à Semirami, etiam fœminas imperium in viros exercere.* Addi poterat exemplum Elisabethæ, laudatissimæ Angliæ Reginæ, cujus consiliis sapientissimis Anglia annis

Apta quidem telæ, sed inepta est fœmina telo:
Indignumq́ viris, subdere colla colo.

Audiatur itaque illud Aristotelis, τότε ἄῤῥεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον, *Masculum naturâ præ Fæmineo esse Imperatorium.* Quod verò 2. *Reg.* 11. *v.* 1. Atthalia *f)* mater Achaziæ, filio successisse legitur, & regno Judæ septem annis præfuisse, recordandum est, fecisse hoc non de jure sed facto, & invasisse imperium tyrannicâ vi, semine regio usque ad unum Joasum crudeliter interempto; qui minorennis adhuc in templo intereà delituit.

Alterum *g)* erat de patriâ, nè alienigenam eligerent, sed domi natum, adeoque fratrem. Maym. *v. præc.* 5. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ' לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא · ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל לא שר צבא

nis plusquam XLV. gubernata, ad summam felicitatem usq; floruit.

f) *ATHALIA.*) Erat hæc sceleratissimorum parentum, Achabi & Jesabelis nequissima filia, quam præceps adeò & barbara regnandi libido invaserat, ut cum *Agrippinâ* Neronis matre, quam violentam & dominationis cupidam describit Tacitus, conferre eam non dubitârit Grotius *ad* 2. *Reg. XI,* 1. Quod quidem regnandi studium ad occidendum nepotes, quorum orbitatem suscipere atque tueri debuerat, adegit hanc aviam, in rabiem & furiam penitùs conversam, ut videretur quasi altera *Medea*, quam tamen ad facinus æstuantem ancipiti adhuc animo, atque secum ipsam ita sermocinantem Seneca depingit:

Quid anime titubas? ora quid lacrymæ rigant?
Variamq́ nunc huc ira, nunc illuc amor
Deducit? Anceps æstus incertam rapit.
Ut sæva rapide bella cùm venti gerunt;
Utrinque fluctus maria discordes agunt,
Dubiumq́ pelagus fervet: haud aliter meum
Cor fluctuatur, ira pietatem fugat,
Iramq́ pietas. – –

cùm absq; ullâ animi sui luctâ, bellua isthæc, Athalia, in sua viscera sævierit, nec tamen eorum sanguine satiata. Eam quodămodo imitata fuit *Drahomira*, impia Wenceslai Bohemiæ Regis mater, quæ Boleslaſi ejus fratrē in hujus filii sui necem impulit. Refert Æneas Sylvius *in Historiâ Bohemicâ.* Non ergò Regina, sed Tyrannica fuit Athalia, eoque magis mirari licet, populum non subiisse modò præter morem mulieris dominatum, sed integro insuper septennio ingenuum & nobile collum subjecisse. Similiter *Alexandra* Jannæi vidua post obitum mariti regnum Judæorum, cui novem annos præfuit, per insidias occupabat, quas memorat Josephus *lib. XIII. Antiq. Judaic. cap. XXIV.* quod lectu dignissimum. Alias de Athaliæ regno confer Schotanum *Tom. II. Biblioth. Sacr. V. T. fol.* 927.

g) *ALTERUM.*) Vid. Jo. Steph. Menochius *lib. I. Hieropoliticor. c. VI.* §. 5. & *lib. I. de Rep. Hebr. c. IIX. q. V. f.* 53.

h) FRA-

צבא לא שר חמשים או שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך: *non constituunt Regem è cœtu proselytorum, etiam post plurimas generationes, usque dum mater sit ex Israële, sicut dicitur (Deut. 17, 15.) non poteris dare super te virum alienigenam, qui non sit frater tuus. Neque in regno tantùm, sed & in omni potestate Israëliticâ; non Principem exercitus, non Capitaneum supra quingentos, nec Decurionem. Imò nè Præfectum quidem a-*
27. *quarum fideliter distribuendarum. Dicere nil attinet Judicem aut Præsidem; quoniam non nisi ex Israële sunto, (eod. vers.) è medio fratrum tuorum pones super te Regem. Sic etiam omnes præfecturæ, quas tu ordinas, non sunto nisi è meditullio fratrum.* De Edomitis posset hoc loco dubitari, an ex illis regem eligere liceat, quia in scriptura b) Fratres Israëlitarum nominantur, Deut. 2. v. 4. *transitis per terminum fratrum vestrorum filiorum Esau habitantium in Seir, ipsi timebunt à vobis, ideò cavete valdè, nè provocetis eos, quia vobis nihil quicquam dabo de terra illorum, nè quidem quantum vola pedis tegit: Esavo enim in hæreditatem dedi montem illum, &c.* Ac certè originis ratione fratres sunt, nam descendunt ab Esau, uterino & congemello Jacobi, qui propter coctas lentes, quibus primogenituram suam vendidit, appellatus fuit אדם *Edom* h. e. rufus, *Gen.* 25, 30. Sed fuerunt infidi fratres, & negarunt Israëlitis commeatum. Num. 20, 18. *dicentes, noli per meas regiones transire, nè fortè cum gladio tibi occurram.* Unde Judæi Christianos hodie, inter quos difficulter habitant, i) *Edomæos*, ingratè tamen vocant.

b) *FRATRES.*) Ad citatum locum *Deut. II*, 4. addi posset alter *c. XXIII*, 7. לא תתעב אדמי כי אחיך הוא *Non abominaberis Edomæum, quia frater tuus est.*

i) *EDOMÆOS.*) Refert Buxtorfius *in Lex. Talm. fol.* 32. & *in Synagogâ Judaic. c. V. p.* 156. *edit. veteris*, sed in recenti à Filio auctâ *cap. X. p.* 205. reperiri in secretioribus quibusdam Hebræorum libris rationem, quare Judæi Christianos *Edomæos* ab Esavo appellent; animam nempe Esavi in CHRISTUM migrasse inquiunt, qui inde similis Esavo factus, meritò *Esau*, & Christiani ab eo *Esavitæ*, vel quod idem est, *Edomitæ* dicantur. Communiter verò alias atque alias excogitarunt appellationis hujus rationes, quarum plerasque Buxtorfius *in citato loco Lexici Talm. fol.* 29. *seq.* præmiserat, cum quo conferri possunt Helvicus *Tom. IV. Disp. Giessens. p.* 246. Coccejus *not. ad Excerpta ex Gemarâ Sanhedr.*

cant. Ideò negat R. Abrah. Aben-Ezra, ex illis Regem eligi potuisse, *Comm. ad Deut.* 17. סרוך האמת לא אחיך שאיננו ממשפחת ישראל ולא ארמי אף על פי שכתיב בו אחיך *secundùm veritatem non est frater tuus, qui non sit de familiis Israël.* *Nè k) quidem Edomitæ, quamvis scriptura eos vocet fratres tuos.* De Herode *l*) utrum Judæus fuerit an Proselytus Ascalonita, vide disputantem Casaub. Ex-

hedr. p. 373. & in *ἀντικατηγορ. fol.* 238. Gerson *part. I. Talm. Jud. c. XVII. p.* 104. & inprimis, qui hic omnia dixit, Dn. Pfeifferus *Proleg. in Examen R. Abarb. ad Obadiam p.* 1. *seqq.* Ex Hebræis de hoc nomine Christianos decentè latissimè egit R. Abarbanel *Comm. in Jesa. XXXIV. fol. LIII. col.* 4. *seqq.* cujus Rabbinicæ dissertationis Latinam versionem dederunt Sebald. Schnellius *editam Altorfi. A.* 1647. & post hunc, sed multò accuratiùs, Dn. Buxtorfius *in Mantissá lib. Cosri p.* 389.

k) *NE QVIDEM EDOMITÆ.*) Huc insignis, at simul in Christianos virulentus locus in Gemarâ *Mass. Pesachim fol. CXIIX. col.* 2. & in Beth Israël *part. I. fol. CLI. col.* 4. *edit. Veronens.* ubi Edomitæ (per quos tamen ibi juxta Glossam Talmudicam Romani, aut Christiani intelliguntur,) ad hoc fraternitatis veluti jus provocant, in regnum Messiæ intromitti cupientes; sed frustrà. עתידה מצרים שתביא דורון למשיח כסבורה שאינו מקבל הימנה אומר לו הקדוש ברוך הוא למשיח קבל מהם אכסניא עשו לבני במצרים מיד יאתיו חשמנים מני מצרים נשאה כוש קל וחומר בעצמה ומה הללו שנשתעבדו בהן כך אנו שלא נשתעבדנו בהן על אחת כמה וכמה אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל מהם מיד כוש תריץ ידיו לאלהים נשאה מלכות אדום קל וחומר בעצמה ומה הללו שאינן אחיהם כך אנו שאחיהם על אחת כמה וכמה אמר ליה הקדוש ברוך הוא לגבריאל גער חית קנה: *Futurum est, ut ÆGYPTII munera ad Messiam ferant, cui dubitabundo, an accipere debeat, dicet DEUS Optimus Maximus; Accipe ab illis, hospitia siquidem prabuerunt filiis meis in Ægypto; statim venient inclyti ex Ægypto*, juxta Psal. LXIIX, 32. *Accipient inde ÆTHIOPES argumentum à minori ad majus pro se, &, si hi,* inquient, *qui eos* (Israëlitas) *tantoperè servire fecerunt, ita* recipiuntur, *quanto magis nos, qui nunquam eos nobis servire passi sumus*, recipiendi erimus? *dicet ei DEUS Optimus Maximus: Accipe ab iis; statim Æthiopia extendet manus suas ad DEUM*, juxta eundem locum. *Assument inde EDOMÆI argumentum à minori ad majus pro se, & cùm illi,* inquient, *qui NON SUNT FRATRES eorum* (Israëlitarum,) *ita* recipiantur, *quanto magis nos, qui FRATRES EORUM SUMUS*, recipiendi erimus? *Sed dicet DEUS Optimus Maximus Gabrieli: Increpa feram canna*, ex Psal. LXIIX, 31.

l) *HERODE.*] Casaubono, quem Autor hic de *Herode* citat, junge Cœlestinum a Monte Marsanno *lib. I. Clav. David. Obs. XCIV. fol.* 148. & Christ. Noldium *in Historiá Idumaá, seu de vitá & gestis Herodum, pag.* 23. *seqq.* Nec Proselytum, nec Judæum fuisse, ostendit Ant. Cregutus *Revel. Arcanor. c. X. p.* 450. & *c. XIII. p.* 562. Proselytum tamen factum, ait Raymundus Martini *part. II. Pug. fid. c. VII. f.* 283. ad quem conferri meretur Josephi de Voisin observatio *fol.* 287. quæ nostrum autorem insigniter illustrabit. Ibi enim post allata quædam ex Maymonide concludit, violatum esse per Herodem Regnum Israëliticum invadentem commune jus Hebræorum. Provocat insuper ad traditionem Talmudicam in *Messech. Bava Batra*, prolixiorem quidem illam, sed integrè tamen cum versione recensitam

Exerc. ad Bar. 1. circ. fin. n. 2. Existimant quidem Politicorum aliqui, prodesse interdum Reipubl. si extraneus Rex suarum virium conjunctione illam augeat, quin afferunt exempla, ubi res à peregrinis non malè administrata fuerit; sed populo DEI exoticum imperium fuit omninò fatale, atque πανολεθρίας extremæ occasio. Præterea dudum promiserat oraculum, Genes. 49, 10. *non recessurum sceptrum à Judâ, &c.*

Ultimum *m*) quod in regibus suis spectabant Israëlitæ, vitæ genus erat, nè quis è sutrina vel obscuro loco alio, ascenderet ad regalis throni fastigium. Quod observasse dupliciter intererat; ratione sui, nè in vili artificio ingenium servile contraxerit: & ratione aliorum, ut à populari contemptu vindicaretur. Moses noster Ægypt. *ibid. v. 7.* ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול לא קצב ולא ספר ולא בלן ולא גרדי ולא בורסי לא מפני שהן פסולין אלא הואיל ואומנותן נקלה העם מזלזלים בהן לעולם ומשיעשה במלאכה מאלו יום אחד נפסל *non eligunt Regem vel Pontificem, qui fuerit lanius, aut tonsor, aut balneator, aut textor, aut coriarius: non quod tales profani sint,* ohnredlich / *sed quia eorum artificia vilia, populus contemnit semper. Si vel unicâ die laboraverit in ejusmodi opificio, inidoneus*

tam ab ipso Raymundo *loc. cit. c. IV. fol.* 255. 256. ubi videas. Paucis omnia complexus P. Cunæus *lib. I. de Republ. Hebr. c. XVI. p.* 140. *seq. Regnum*, inquit, *Herodes tenuit, quod ante à Romanis acceperat, homo non hercle regiâ stirpe, neque sacerdotali familiâ ortus, sed de Idumæorum gente, insititius Judæus. Non enim Idumæi verè Judæi erant, sed habiti modò appellatiq; Judæi sunt, ex quâ tempestate eos Hyrcanus religiones ceremoniasq; suscipere veri Numinis coegit, cùm antea DEUM, nescio quem, Cosan colerent, cujus sacra semper custodierat illustris in illâ natione Costobarorum domus. Celebrata est Sameæ vaticinatio, qui Herodem Judæis regem datum iri, sed in pœnam pestemq;, multò antè prædixerat. Neque profectò aliter cecidit. Statim enim Idumæus ille Aristobulum pontificem, admodum adolescentem; mox Hyrcanum ex Parthis allectum; postremò quicquid de Hasmonæorum sanguine supererat, extinxit sustulitq;. Neque melius actum cum septuaginta senibus est, qui assessores magni concilii erant, quod Sanhedrin appellitant. Ita submotis omnibus, unde metus aut periculum erat, paulatim insurgere, atque ex magno imperio usurpare licentiam cœpit. Patria enim Judæorum instituta mutavit, nova invexit, multa contra leges fecit.*

m) *ULTIMUM.*) Allegat Glossa ad citatum ab Autore Mosis Ægyptii locum, Traditionem ex Tosiphta, quæ doceat, id inprimis in Regis electione attendendum fuisse, ut eligendus esset è nobilissimâ Judæorum stirpe oriundus. תניא בתוספתא אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה וחשעב שב'

neus est. Sentiunt & aliàs Judæi parùm *n*) honorificè de cerdoni-
bus ; credo quia per diuturna exilia ocio jam assveverunt , & pigris 18
usuris saginantur. Talmud. *circ. fin. lib. Kidduschim , pag.* 82. *a.*

ר מאיר או׳ לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה ויתפלל למי שהעושר הנכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות הכל לפי זכותו (פי׳ לפי מזלו דבני וחיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מילתא) ר׳ שמעון בן אלעזר או׳ ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני . אבא גוריין איש צריין או׳ משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו חמר גמל קדר ספן (פי׳ כל אילו אומנות ליסטיות כשלנין בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן הכרמים גפירות ועוד שנשכרים לאדם ומעבירין על תנאם) רועה (בהמות שלו שמעבירין לרעות בשדה אחרים) וחנוני (מלומד בהונאה להטיל מים ביין וצרורות בחטין) ר׳ יהודה או׳ משמו החמרין רובן רשעים (מפני ליסטיות) והגמלים רובן כשרים (שפרשין למדברות למקום גדודי חיות ויראים לנפשם) הספנים רובן חסידים (שפושין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה) טוב שברופאים לגיהנם (אינו ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו משבר לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא) והכשר שבטבחים שותפו של עמלק (ספיקי טריפות באות לידו וחס על ממונו ומאכילן) ר׳ נהוראי אומר

שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך ממובחר שבאחיך *Traditio est in Tosiphta : non constituunt Regem , nisi ex iis , qui cum Sacerdotibus contrahere possunt affinitatem, ex eo, quod dictum est* (Deut. XVII, 5.) *E MEDIO fratrum tuorum pones super te Regem ,* i. e. *E SELECTISSIMO , quod est in fratribus tuis.* Neque enim in Synedrium alios cooptatos, docet ipse Moses ille *Hilk. Sanhedr. c. II. num. I. f. CCXXIIX. col.* 2. אין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לוים וישראלים המיוחסים הראויים להשיא לכהונה שנאמר והתיצבו שם עמך בדומין לך בחכמה וביראה וביחס : *Non constituunt alios in Synedrio , quàm Sacerdotes , Levitas & Israelitas ex præstantissimis familiis ortos , dignos qui cum Sacerdotibus affinitatem contrahant , juxta illud* Num. XI, 16. *ET STABUNT IBI TECUM ,* i. e. *similes sunto tibi sapientiâ, & pietate, & PROSAPIA.*

n) *PARUM HONORIFICE.*) Lege hic Cunæum *lib. I. de Republ. Hebr. c. IV. p.* 27. *seq.* ubi Judæos olim nullis artificiis celebres fuisse, idque in laude positum ostendit , simulq; alia de opificibus admiscet , quos omnes ait in arte sordidâ versari. Eleganter hinc illustrabitur Locus *Matth. XIII,* 55. *Nonne hic est fabri filius , &c.*

אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעולם הזה וקרן קיימת לעולם הבא ושאר כל אומנות אינן כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב אבל התורה נותנת לא אחרית תקוה בנערותו ובזקנותו וכו׳. תנו רבנן כל שעסקו עם הנשים סורו רע כגון הצורפים (עושין לנשים נזמים וטבעות) והסריקים (סורקי בגדים לנשים) והנקורות (מנקרי ריחים של יד שנשים טוחנות בהם) והרוכלין (מוכרין קשוטי בשמים) והגרדיים והספרין והכובסים והגרע (אומן המקיז דם) והברן (מחמם מרחצאות) והבורסקי (מעבד להם עורות ללבוש ולנעול) אין מעמידין מהם לא מלך ולא כהן גדול מאי טעמא לא משום דפסילי אלא משום דזיל אומנותיהון. תנו רבנן עשרה דברים נאמרו בגרע מהלך על צידו ורוחו גסה ונתלה יושב ואינו יושב שרשתן סימני גאוה) ועינו צרה ועינו רעה (בממונו להוציא כלום) אוכל הרבה (אצל המקיזין) ומוציא קיסעת (מתוך שמאכלו יפה בלחם נקי ובשר שמן שממעטין את הזבל שכל אדם מכין לסעודת הקזה מאכל בריאה) וחשוד על העריות מתוך שהנשים צריכות לו ועסקו עמהן) ועל הגזל ועל שפיכות דמים. תניא אשרי מי שרואה הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה בפגומה אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו שבורסקי אשרי שבניו זכרים אוי למי נקבות. ר׳ שמעון בן אלעזר או׳ מימי לא ראיתי צבי קייץ (מייבש קציעות בשדה) וארי סבל ושועל חנוני. כל אומנות אין עומדות אלא בימי ילדות: *Rabi Meir ait, ſemper homo doceat filios ſuos opificium mundum & facile, atque exoret tales* (Magiſtros) *quibus opes & facultates ſunt : nullum enim reperitur artificium, ubi non etiam pauperes ſint ; cuncta pro cujusvis*
19 *merito.* (R. Sal. Jarchi in Gloſſ. marginali corrigit : *pro fortunâ. Nam filios, longævitatem, & cibaria, non à dignitate vel meritis dependere, ſed â felici ſidere.*) *R. Simeon filius Eleazar inquit, vidiſtiné ullis diebus tuis beſtiam vel avem, quæ tenuerit artificium aliquod, & tamen aluntur, neque difficulter, cum labore, quamvis creatæ ſint ut ſerviant nobis. Abba Gorin vir Zidonius ait, nomine patris Goriæ : non doceat homo filium ſuum, ut ſit Agaſo, Camelarius, Carbonarius, Nauta* (Gloſſ. *omnes enim illi ſunt latrones, quamvis pernoctent in viis, tamen diteſcunt, colligunt ligna ſua è vineis atque fructiferis arboribus, etiam quando mercede ſerviunt cuipiam, tranſeunt per ejus ficus*)

ficus,) Pastor (pecudum; quas abigit in campos alienos,) Caupo (deditus lucro, miscens aquâ vinum, & concisis stramentis triticum.) R. Jehuda inquit, ejusdem nomine: Agasones plerique sunt maligni (propter latrocinia,) Camelarii ut plurimùm probi (quia diffunduntur ferè in desertis locis, ubi sunt agmina bestiarum, & timent sibi.) Nautæ sunt plerunque pii (quia versantur in perpetuo periculo tremulæ concussionis.) Optimus inter Medicastros o) ad Gebennam. (Gloss. *non enim metuit à morbis, vescitur lautè, nec confringit cor suum DEO, aliquando etiam interficit homines, quando pauperes, quod posset, non sanat) Præstantissimus inter Lanios socius est Amalek (quos odisse & ad internecionem usque persequi jubentur* Num. 25. ult. *His assimilantur lanii, quia morticinia de quibus dubitatur, an à feris discerpta sint, si nanciscantur, vendunt, ut pecuniam lucrifiant,) Rabi Nehorai dicit; ego intermitto cuncta opificia mundi, & doceo filios meos solam legem, de cujus mercede homo edit in hoc seculo, & cornu ejus crescit in futurum. Non sic ulla opificia cætera. Quando quis ægrotat, vel consenescit, vel captivus detinetur, nequit labori suo vacare, sicq; contabescit fame: at legis studium etiam in extremo benè sperare jubet, solatur in juventute & senectâ. Docent Rabini nostri, quicunque opifices commercium habent cum mulieribus, recedunt à bono ad malum: verbi gratia Aurifices (qui conflant ipsis inaures & annulos,) pectinatores (qui plicant vestes fœmineas,) Rosores (qui effodiunt lapides trusatiles, quibus mulieres molunt,) Mercatores (qui vendunt fucum & aromata preciosa,) Textores, Scarificatores, Tonsores, Lavatores, & Chirurgus (qui venas secat sanguinem emittens,) Balneator (calefaciens lavacra,) Coriarius (parans ipsis pelles ad vestiendum & calceandum.) NON ELIGUNT EX ILLIS REGEM NEC SACERDOTEM MAGNUM. Qua de causâ? non quòd reprobati sint ipsi, sed quia vile est opificium eorum. Trandunt nostri Doctores decem dicteria de Chirurgo: incedit lateraliter (corpore non*

o) *MEDICASTROS.*) Modestè ita noster vertit, quod in Hebræo sonat: טוב שברופאים לגיהנם *Optimus inter Medicos ad Gebennam.* Ita nimirum Medicos Talmudici inter opifices numerant, & tàm abjectè de iis sentiunt, quos tamen honorandos esse, *Siracides c. XXXVIII.* 1. eos docere poterat. Vide R. Menasse ben Israel *lib. II. de termino Vitæ sect. VI. p.* 99. Sixt. Amama *lib. III. Anti-Barb. Bibl. p.* 524. Jo. Müller. *in Judaism. p.* 1453. &c. Simile huic fere habetur in *Pesachim fol. CXIII. col.* 1. אל תדור בעיר דריש מתא אסיא *Ne habites in urbe, cujus caput est medicus.* Ubi tamen honestior ratio redditur.

p) FE-

non prono, sed ad coxas detorto, ut equi generosiores,) spiritus alit sublimes, suspensus assidet (non plenâ mole dorsi; quæ tria sunt superbiæ signa,) oculos coarctat, h.e. torvum tuetur, *invidus est (si quicquam nummorum erogare debet,)*
20 *vorat multùm (apud phlebotomiâ usos,) egerit parùm (quia vescitur cibis bonæ nutritionis, pane similagineo & carne pinguiori, quæ minuunt fimum,* (cum veniâ Lectoris verto, quidquid est in Hebræo,) *solent enim convivia post venæ sectionem esse opipara,) suspectus est obscœnitatis (dum mulieres curat, quæ ipso indigent,) & furacitatis, & homicidii. Traditio. Beatus qui cernit liberos suos in opificio surgente; væ autem illi, qui videt in obsolescente. Felix p) cujus artificium suaveolens; miser cujus fætet ut pellionum. Benè illi cujus filii masculi; væ autem cui fœmellæ! R. Simeon f. Eleazar ait: à diebus meis nunquam vidi Capream apricantem (torrentem ficus in campo) aut Leonem bajulantem, aut vulpem cauponantem. Hæc talia tantùm in juventute decent.* Non igitur his sordibus contaminari Rex debet, quas etiam liberæ animantes, naturâ duce dedignantur. Arcent nostra jura cerdones à dignitatibus: *nè quis è negociatoribus, vel monetariis, abjectisq́ officiis, vel deformibus ministeriis, aliquâ frui dignitate pertentet; imò si quis meruerit, repellatur.* l. 6. Cod. de Dignit. *Negociatores ne militent*, peculiari Titulo Codicis. *Trapezitas, gemmarum argentiq́ vestiúmve venditores, apothecarios etiam, cæterosq́ institores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes, jubemus à provincialibus officiis removeri; ut omnis honor â contagione hujusmodi segregetur.* l. 12. Cod. de Cohortalib. Quamvis non desint exempla eorum, quos ex obscuris locis fatum ad res maximas evocavit, Davidem è caulâ, 1. *Sam.* 16, 11. Agathoclem Siciliæ tyrannum è figlinâ, Justin. *init. l.* 22. Primislaum ab aratro ad Libussæ thalamum. Æn. Sylv. *H. Bohem. c.* 6. Tarquinium Priscum regem Romanorum è tabernâ mercatoriâ. Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 4. ubi hujus fortunæ plures recensentur; & *seq. cap.* 5.

p) *FELIX.*) Eadem sententia aliter effertur in Mass. *Baba Bathra fol. XVI. col.* 2. & in Mass. *Sanhedrin fol. C. col.* 2. אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנותו בסם אוי למי שאומנותו בורסי׃ *Non potest mundus esse absque Aromatariis & Coriariis. Benè illi, cujus opificium est aromatarium; Væ illi, cujus opificium est coriarium.*

q) SAU-

*cap.*5. alii contrà, qui à claris parentibus turpiter degenerarunt; quæ nobilia vocat portenta.

Possèt hîc fortean aliquis exemplum Saulis *q*) objicere, qui cùm adhuc privatam vitam ageret, Agaso *r*) fuerit 1 *Sam.*9,3. tàm vilis, ut amissam asinam per totum triduum cum vitæ periculo quæsiverit *v.*20. Opilionem, qualis David, videri tolerabiliorem Asinario, minusque sordidum: adde quod natalium suorum obscuritatem ipse fateatur *v.* 21. Resp. *ſ*) ante Salomonis tempora, priùs quàm equi

q) *SAULIS.*) Vide Cœlestinum à Monte-Marsanno *lib. I. Clav. David. Obs. LXIX. fol.* 123. *seqq.* Jo. Bisselium *Decad. III. Illustr. ruinar. Ruin. I. p.* 27 *seqq.* Christ. Schotanum *Tom. II. Biblioth. Sacr. V. T. f.* 561. *sqq.*

r) *AGASO.*) Hanc Saulis Historiam illustrabit alia de *Ventidio Basso*, ignobili homine, qui cùm initio ourandis mulis victitasset, postea Pontificatum, & deinde quoque Consulatum adeptus est; quod tàm intoleranter tulit populus Romanus, ut vulgò per vias urbis versiculi proscriberentur:

Concurrite omnes augures, haruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens.
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Refert Gellius *lib. XV. Noct. Atticar. c. IV.* Quod expendenti in mentem veniunt aurea hæc Chrysostomi *Homil. LIX. in Matth. fol.* 521. *edit. Commelin.* quibus reprimere voluit insolentiam tùm eorum, qui natalium splendore intumescunt, tùm, qui cùm plebeji initiò fuerint, ad dignitatem posteà evecti, adversus majores suos inflantur; Πῶς οὖν ἄν τις ἑκατέρων καταστείλειε τὴν φλεγμονήν; *Quomodo igitur,* inquit, *quis utriusq; poterit tumorem reprimere?* Nempè, addit: πρὸς μὲν ἐκείνους λέγων· ἀνάβηθι περαιτέρω τῶν πάππων, καὶ τῶν προπάππων, καὶ πολλοὺς ἴσως εὑρήσεις μαγείρους, καὶ ὀνηλάτας καὶ καπήλους· πρὸς δὲ τούτους, τοὺς ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν προγόνων φυσωμένους, τὸ ἐναντίον πάλιν· ὅτι καὶ σὺ πάλιν ἀνωτέρω προελθὼν τῶν προγόνων, ὄψει πολλῷ σου λαμπροτέρους πολλούς· ὅτι γὰρ τοῦτον ἔχει τὸν δρόμον ἡ φύσις, φέρε καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν ὑμῖν ἀποδείξω· ὁ Σολομὼν υἱὸς βασιλέως καὶ βασιλέως λαμπροῦ· ἀλλ' ὁ τούτου πατὴρ τῶν εὐτελῶν καὶ ἀσήμων, καὶ ὁ πρὸς μητρὸς δὲ πάππος ὁμοίως. οὐδὲ γὰρ ἂν ψιλῷ στρατιώτῃ τὴν θυγατέρα ἐξέδωκεν· εἰ δὲ ἀναβαίνεις ἀνωτέρω, πάλιν ἀπὸ τῶν εὐτελῶν τούτων λαμπρότερον ὄψει τὸ γένος καὶ βασιλικώτερον. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Σαούλ· οὕτω καὶ ἐπὶ πολλῶν ἑτέρων εὕροι τις ἂν τοῦτο συμβαῖνον· μὴ μέγα φρονῶμεν ἐντεῦθεν. *Si ad alteros dixerit: tu qui magna de nobilitate majorum jactas, ultra proavos atque atavos tuos si progrediaris, invenies multos è genere tuo AGASONES forsan, aut caupones fuisse. Ad alteros è contrario: progrediaris tu aliquantulum ultra parentes, & invenies multo te clariores fuisse. Hunc enim cursum habere genus humanum, etiam à scripturis comprobari potest. Salomon Regis erat filius, & Regis quidem illustrissimi; hujus tamen pater abjectus atque ignobilis fuit: maternus etiam avus adeò vilis, ut nec gregario militi filiam collocare posset: hac ipsa si altiùs repetes, invenies rursus horum vilium genus illustre ac regium. Hoc de SAUL, hoc de multis aliis dici potest. Non igitur multum hinc extollamur.*

ſ) *RESPONDEO.*) Cabbalistæ fortassis responderent, Saulem ex Regum numero excludendum. Nomen enim שאול inquiunt *commodatum* significare, atque ad breve tempus permanentem; nec Regem fuisse ex tribu

equi multiplicarentur in Iſraël, etiam ditiores aſinis t) vectos fuiſ-ſe, ut fratres Joſephi, *Gen.* 43,18. Magnatum filios, *Judic.* 10,4. & 12,14. Abigail 1. *Sam.* 25, 20. nec agaſones pro infamibus habitos, ſed noſtris Equiſonibus comparandos. Præterea nobilitaverat Deus Saulem ſingulari privilegio corporis u) pulchri & heroicæ ſtaturæ, ut ad humeros uſque ſupra totum populum emineret, 1. *Sam.* 9, 2. adeoque hâc rarâ proceritate regium aliquid præ ſe ferret, & angu-
21. ſtam rem domi lacertorum amplitudine penſaret. Quæ corporis majeſtas adeò ſpectabilis erat, ut ejus fama in ipſum Alkuranum uſque penetraverit, fabulis tamen à Muhammede conſpurcata. Sic enim Impoſtor ille *Suretâ Bakara verſ.* 244. *& ſeq.* ad verbum:

اَلَمْ تَيَ اِلَي اَلْمَلَاءِ مِنْ بَنِي اِسْرَائِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَي اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمْ اِبْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اَللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمْ اَلْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اَللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ اَلْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاَللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۞ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اَللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا اَنَّي يَكُونُ لَهُ اَلْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنْ اَلْمَالِ قَالَ اِنَّ اَللّٰهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي اَلْعِلْمِ وَاَلْجِسْمِ وَاَللّٰهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاَللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۞ *Annon reſpicitis ad multitudinem ex filiis*

bu Juda. Vide R. Menaſſ. ben Iſrael *in Concil. q. VI. in Deuter. p.* 228.

t) *ASINIS VECTOS.*) Vide noſtrum Philologema de Aſino Meſſiæ in Urbem Jeroſolymam vectore, §. *XIX. p.* 27. 28.

u) *CORPORIS PULCHRI.*) R. D. Kim-

liis Israël post Mosen ? quando dixerunt Prophetæ suo , excita no-
bis Regem , pugnabimus in semitâ D E I. Respondit , forsitan facie-
tis contingere , si decretum fuerit super vos prælium , ut non pugnetis !
dixerunt , nequaquam nobis ; sed pugnabimus in semitâ D E I , quan-
docunque nos exire jussi à nostris habitationibus & filiis nostris. At
postquam scriptum erat super eos bellum , recusarunt, præter paucos ex illis. Sed
DEUS novit malignos. v. 245. Dixit eis Propheta eorum, utique DEUS
jam excitavit vobis x) TALUTH (quòd Saulem nec alium per hoc
corruptum nomen indigitet , è toto contextu & circumstantiis ap-
paret, præsertim è seq. v. 247. ubi hostis Goliathi disertè meminit)
regem : responderunt , quare sit ei regnum super nos ? & nos digniores regno
præ illo ! neque accepit copiam de opibus. Respondit, utique DEUS segrega-
vit eum super vos , & auxit illum amplitudine in scientiâ & corpore. DEUS
dat Imperium, cui vult , estq; DEUS amplissimus , scientissimus. Hæc ille.
Omitto, quæ deinceps nugatur de Angelis, arcam fœderis è cœlo, in
electionis confirmationem afferentibus ; unà cum sacris in eâ reli-
quiis. Item quomodo novus Rex Saulus exercitũ y) lustraverit, & quan- 22
tum cavâ manu tenere possint , milites de rivo bibere jusserit : quæ
cum historiâ Gedeonis, *Jud.* 7. v. 5. suo more confudit. Subit au-
tem animo, quod Plutarchus *Instit. puer. mox post init.* de rege Archida-
mo

D. Kimchi *ad* 1. *Sam. X*, 25. כי אין כמוהו
בכל העם כי אדם בעל קומה וצורה
נאה יאות למלוכה ויראו העם אותו
ויהיו : *Meritò Samuel ad Israelitas de Saule*
ait : Non est, sicut hic , in omni populo. Erat
enim eximia statura proceritate , & eleganti
formâ , qualis Regno conveniebat, ut eò magis
eum timeret populus. Cæterùm profani Au-
tores plures suggerunt , quos cum Saule circa
heroicam ejus staturam conferre liceat. Pli-
nius *Panegyr. c. IV.* de Trajano: *Jam firmitas,*
inquit , *jam proceritas corporis , jam honor ca-*
pitis, & dignitas oris, nonne longe lateq; Prin-
cipem ostentavere Trajanum ? Sic de Anchise
Virgilius *lib. IIX. Æneid.*

Mirabarq; ducis Teucros, mirabar &
ipsum
Laomedontiadem ; sed cunctis altior
ibat
Anchises. - -

Et *lib. VII.* de Turno :

Ipse inter primos præstanti corpore Tur-
nus
Vertitur arma tenens, & toto vertice
suprà est.

x) TALUTH.) Ipsi Arabes ignorant ra-
tionem Etymologiæ. Notat autem טאלות
longurionem , ut sic vocatus videatur a Mo-
hammede ob staturæ proceritatem , à quâ in
scriptura haud mediocriter commendatur.

y) EXERCITUM LUSTRAVERIT.) Vide
hæc ex Alkurano excerpentem Hottingerum
lib. I. Histor. Oriental. c. III. p. 75. 76. simulq;
ibi memorantem , quæ de Saule in eodem ha-
ben-

mo *z*) refert, fuiſſe à ſubditis Laconibus ſuis, pecuniâ mulctatum, quia puſillam uxorem duxerit, unde ϰ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίσκους *non Reges ſed Regunculos* generatum iri timerent. Nam omninò gratior eſt pulchro veniens à corpore virtus; quamvis etiam illuſtres animas in diſtortis artubus hoſpitari aliquando ſciamus; & contrà in aureo corpore pectus ſæpè plumbeum.

Theor. IV.

Electum ungebant circa caput.

VArii ſunt apud alios populos inaugurationis ritus. In hoc autem ferè conveniunt, quòd novus Rex purpureâ veſte vel paludamento, ubi aurum intertextum eſt, ornatur, populo ſiſtitur & publicè proclamatur: tum inſignia regni, ut corona, *a*) ſceptrum,

bentur, fuiſſe *pauperem, paſtorem, villicum aut coriarium, ex filiis Benjamin,* &c.

z) *ARCHIDAMO.*) Idem ad 1. *Sam.IX*, 2. obſervavit Hugo Grotius, quem vide.

a) *CORONA.*) Mirum eſt, cùm inter regni inſignia omnibus propè gentibus uſitata hîc rectè *coronam* numeret Autor, quòd nihil de eâ Hebræorum Regi impoſitâ habeat, quâ tamen non caruiſſe, ex *Pſal. XXI*, 4. *LXXXIX*, 40. *Jer. XIII*, 18. conſtat, & confirmant exempla Saulis in ultimâ adhuc acie cum Philiſthæis coronam geſtantis 2. *Sam. I*, 10. & Joaſi, cui, cùm ungeretur, ſimul corona, vel diadema Regium à Jojadâ, ſummo Sacerdote imponebatur, 2. *Reg. XI*, 12. 2. *Paral*, *XXIII*, 11. Ita David coronam pretioſiſſimis inſtructam gemmis, inter alia ſpolia Ammonitis ereptam, cujus pondus non minus talento erat, è Regis ipſorum capite ad ſuum trãſtulit, id non facturus, ſi contra morem Regum Iſraëlitarum fuiſſet, geſtare coronam, 2. *Sam. XII*, 30. De Herode, Octaviano Auguſto ſupplicante, Joſippus *de bello Judaic. p.* 132. ויסע למלך הורודוס אל אכתבינוס אגוסטוס אל רודוס וימצאהו סר וזעף על אשר עזר למרקוס אנטונינוס ועל ראש הורודוס היה כתר מלכות וכראותו את אכתבינוס אגוסטוס הסירו מעל ראשו וישתחו לאפיו ארצה לפני רגלי אכתבינוס אגוסטוס ויאמר אודה עלי פשעי המלך וכו' *Profectus eſt Rex Herodes ad Octavianum Auguſtum, agentem Rhodi. Et invenit eum adverſum & indignantem, quòd præſidio fuiſſet Marco Antonino. Fuit autem in capite Herodis CORONA REGIA, quam, ut vidit Octavianum Auguſtum, tulit de capite ſuo, proſtratusq; in faciem ſuam ſuper terram ante pedes Octaviani Auguſti, dixit: Confiteor adverſum me peccatum meum domino meo Regi, &c.* Et paulò poſt *p.* 134. 135. כשמוע אכתבינוס אגוסטוס את דברי הורודוס אמר להורודוס קום לך מלך ישראל שלום לך אל תירא — — ויאמר להשיב כתר המלכות על ראש הורודוס ויכרות לו ברית: *Cùm audiret Octavianus Auguſtus verba Herodis, dixit Herodi: ſurge tu, Rex Iſrael, in pace, ne timeas. — — Et juſſit reſtitui CORONAM REGNI ſuper caput Herodis, pepigitq; fœdus cum eo.* Idem iterum Joſippus, cùm juſta Herodi perſoluta deſcribit, *pag.* 186. וישכיבוהו במטה מזהבת

ptrũ, *b)* gladius ei porriguntur; aut Diadema, h.e. fascia candida capiti ejus circumligatur. Plebi deniq; applaudenti & congratulanti publicũ epulum

מצופה באהב וממולאה באבנים יקרות והמצע אשר תחתיו מצופה וממולא באבן יקרה ועל ראשו דדיו ממולא באבנים יקרות ועל הדדיו כתר המלכות והוא נמסך במטה על שמאלו ובימינו שרביט המלכות: *Posuerunt eum in loculo operto auro, inclusis hinc inde lapidibus pretiosis. Stratum quoque, quod erat subter ipsum, erat deauratum, & impletum pretiosis lapidibus. Sic super caput ejus erat sindon plena lapidibus pretiosis, & super ipsam sindonem CORONA REGIA, affixa loculo in sinistrâ parte, & in dextra ejus erat sceptrum regium.* Illud ergò extra dubium est positum, coronatos Hebræorum Reges, notatque adeò Tostatus Abulensis *ad IV. Reg. XI. q. XIII. f.* 201. coronam hanc Regibus, cùm ungerentur, simul imponi solitam, asservatam fortè fuisse in templo; indeque inter ceremonias inaugurationis Regum Hebræorum expressè *coronationem* seu *diadematis impositionem* referunt, & explicant Jo. de Pineda *lib. II. de Reb. Salom. c. VII, f.* 93. & Jo. Steph. Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. IX, q. XI, f.* 63. Nec planè hîc Rabbini tacent, quorum traditio de Coronâ Regiâ capitibus eorum, qui de domo Davidis Regno divinitùs destinati sint, apprimè congruente habetur in Gemarâ *Mass. Avoda Sara fol. XLIV. col.* 1. Sermo ibi est de coronâ Regis Ammonitarum, Davidis capiti impositâ, & optimè במקום תפילין *in loco, ubi Thphillin applicari solent*, quadrante; quod mox exemplo Joasi illustratur, de quo cùm dictum sit 2. *Reg. XI,* 12. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות *& eduxerunt filium Regis, & imposuerunt ei coronam & testimonium*, illud עדות *testimonium*, unà cum coronâ oblatum, de hâc coronæ convenientiâ exponitur: אמר רב יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו *Dixit R. Jehuda, dixisse Rabum, quòd testimonium fuerit hoc domus Davidis, ut omni ad regnum apto corona pulchrè congrueret, omni verò, qui regno indignus esset, non congrueret.* Unde non congruisse capiti Adoniæ, sese efferentis dicentisque 1. *Reg. I,* 5. אני אמלוך *ego regnabo*, h. e. ut idem R. Jehuda ait: ביקש להולמו ולא הולמתו *quæsivit, ut sibi conveniret* corona, *sed non convenit.* Quod ubi consimiliter Gemara *Mass. Sanhedrin f. XXI. col.* 1. retulisset, addit Glossa: שכם בראשו כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיתה שרביט של זהב בתוך חללה מרופן לרופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: *Imposuit* Adonia *capiti suo coronam Regni, sed non congruit ei, propterea quia virgula aurea intra coronæ concavitatem ab uno ejus latere ad alterum transiit, ut nullius capiti aptè insideret, nisi cui depressa esset in capite cavernula, & hæc ipsa erat testimonium domus Davidis, ut quiquis dignus esset regno, ei conveniret corona; quicunque verò indignus, ei nullo modo quadraret.* Confer Beth Israël *part. II. fol. CLIX. col.* 1.

b) SCEPTRUM.) Ut nihil de coronâ, sic neque de sceptro Regis Hebræi noster quicquam. Nec cæteri, quos vidimus, qui de inauguratione Regum Hebraicorum agunt, meminerunt ejus, nisi quòd inter ornamenta & insignia referat Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. X. q. VI. f.* 72. 73. Non autem dubium est, quin traditum simul in coronatione sit sceptrum, non postremum Regiæ dignitatis insigne.

opulum exhibetur. Quin itum Rex primus Romulus, authoritatis causa duodecim lictores sibi ascivit, qui virgarum fasces cum securi præferrent, potestatis in vitam symbola: quod etiam exactis regibus Consules imitati sunt. Apud Christianos solenne est, ut novi Principes in templa deducantur, DEUS pro salute publicâ invocetur. Cum primis verò memorabile, quomodo Gallorum *c*) Reges inaugurentur; quod prolixius descripsit Sleidanus *circa med. l. 19. mihi pag.* 543. cujus hæc summa est: à tribus Cardinalibus in templum deduci, ibi divorum reliquias auro inclusas osculari, sacerdoti peccata confiteri, in lecto recumbentem sublevari, à Connestablio strictum ensem præferri, ab Archiepiscopo aquâ lustrali Regem aspergi, oleo peculiari circa caput, pectus, humeros & brachia ungi, Caroli M. coronam imponi, aurea & argentea numismata in plebem spargi, acclamationibus votivis & tubarum clangore omnia personare, &c. Inter omnes has cæremonias unctio *d*) est antiquissima, & ab Hebræis dedu-

gne. Expendantur loca *Gen. XLIX*, 10. *Num. XXIV*, 17. *Psal. XLV*, 7. *Ezech. XIX*, 10. *seqq.* *&c.* & conferantur, quæ de sceptro Regio, quod Herodis mortui dextræ inditum fuit, ex Josippo paulo ante notavimus. De sceptro Ahasveri aureo vide *Esth. IV*, 11. *V*, 2. *VIII*, 4.

c) *GALLORUM REGES.*) Conf. Matth. Fabri *Tom. III. Histor. Franc. lib. VI. p.* 412. *& seqq.* ubi prolixe coronationem Regis Ludovici XII. describit. Istam vero inaugurationem tot ceremoniis peractam sibi adversus hostes suos, semper faustam & salutarem credunt Gallorum Reges, cumprimis ob unctionis ritum, quem non mysticum modò, sed & cœlicum gloriantur. Tradunt enim, ad inungendum Clodoveum, à quo primùm uncto & inuncto invaluerit unctio, geminum cœli angelum phiala chrisma detulisse, quod Rhemis summâ curâ & veneratione asservatur, quo electi recens Reges ab Archipræsule Rhemensi, ut olim Clodoveus ille à Remigio, inunguntur. Vid. Rodolph. Botoreii *lib. I. Commentarior. de rebus toto fere orbe gestis ad A. CHR.* 1591. *p.* 11.

d) *UNCTIO.*) De ritu ungendi egerunt Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. XIV. p.* 121. *seqq.* Sigonius *lib. VII. de Rep. Hebr. c. III. pag.* 346. *seqq.* Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. IX. q. III. seqq. fol.* 59. *seq.* Drusius *ad loc. diffic. Samuel. p.* 499. Hottingerus *Jur. Hebr. Leg. CVII. p.* 136. 137. Episcopius *lib. III. Institut. Theol. sect. II. c. II. prat. aff. XVI. Tom. I. Opp. f.* 69. Seldenus *lib. II. de successs. in Pontif. c. IX. fol.* 256. *seqq.* Pineda *lib. II. de reb. Salomō. c. VI. f.* 90 *seq.* Jos. de Voisin *Observ. ad Pug. fidei fol.* 247. *seqq.* Aloys. Novarinus *l. X. Schediasm. c. VI. n. XXIX. f.* 274. & plures alii; sed Autor noster sic omne expoluit, ut ad hunc solum e christianis de Regum unctione legendum remiserint Buxtorfius *in Lex. Talm. fol.* 1268. & Seldenus *l. c. f.* 257. *Fusè*, inquit Seldenus, *& doctè de Regum Unctione Gulielmus S. Clardus de Jure Regio.* De fine saltem hujus ritus, quem ille præteriit, notentur hæc R. Isaaci Abarbanelis *Comm. in 1. Reg. I.* qui ejus duplicem Unctionis usum edisserit: היתה המשיחה לשתי תכליות האחד להיותה אות הבחירה

deducta: illi enim Reges suos ungebant. Hal. Melach. c. I. v. 8. בשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה שנ׳ ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו: *Cùm Reges inaugurant, ungunt eos oleo unguenti, sicut dicitur,* (1. *Sam.* 10. *v.* 1.) *accepit Samuel vasculum olei, effuditq; super caput ejus, & osculatus est illum.* Quem ritum ut rectius intelligamus, considerabimus distinctè tùm olei confectionem, tùm illius illinendi modum vel actum. 23

Oleum *e*) illud describitur *Exod.* 30. *v.* 23. quòd conficiendum

---

הבחירה האלהית לפי שהדבר או האיש אשר יבחר השם בו כדי להבדילו משאר הדברים ומאחיו היה ראוי שיעשה בו פעל ויובדל בו והוא היה מורה על היותו נבחר ולכן נמשח כאלו אותה המשיחה היא אות וסימן על הבדלתו לגבורה והמלך גם כן להיות בחירתו על פי השם היה ראוי שנדע היותו נבחר ולזה היה נמשח התכלית השני הוא כדי להכין הנמשח לקבל השפע האלהי ועל ידו אותה משיחה תדבק בו ההשגחה העליונה הלא תראה שאמרו במשנה שהכהן הגדול הנשאל באורים ותומים היתה השכינה שורה עליו והיה מדבר ברוח הקדש וראינו זה גם כן במלכים כי שאול מיד שנמשח צלחה עליו רוח השם והתנבא ונהפך לאיש אחר והיה זה בסבת המשיחה ובדוד נאמר וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח השם אל דוד מהיום ההוא ומעלה:

Fuit unctio geminum ob finem. Unus erat, ut esset signum divinæ electionis. Propterea enim, ut res aliqua, aut persona, quam eligeret DEUS, distingueretur à rebus aliis, & à fratribus suis, conveniens erat, ut fieret in eâ quadam actio, quâ distingueretur, & ea ipsa documento erat, electam esse. Atque idcircò ungebatur, ut illa unctio esset signum & indicium distinctionis ad exaltandum eam. Sic ergò & Regem, cujus electio juxta os DEI erat, decebat ungi, ut sciremus esse eum electum: ideò inquā ungebatur. Alter finis erat, ut disponeretur illud unctum ad accipiendum influxum divinum, & per hanc ipsam unctionem propius ei adesset providentia cælestis. Annon enim vides, quod, ut in Mischnâ dicunt, super Pontifice maximo interrogante per Urim & Thummim, præsentia divina requieverit, locutusq; ille sit per Spiritum Sanctum? Id quod similiter in regibus quoque videmus. Nam super Saulem, ut primum unctus esset, irruit Spiritus DEI, & prophetavit, & conversus est in virum alium, idq; unctionis causâ. Sic & de Davide dicitur, (1. *Sam.* XVI, 13.) *Et unxit eum in medio fratrum ejus, & irruit Spiritus Domini in Davidem, ab illo die & deinceps.* Hæc R. Abarbanel.

e) *OLEUM.*) De שמן המשחה *Oleo Unctionis* integrum tractatum ex Hebræorum antiquitate cùm biblicâ, tùm Talmudico-Rabbinicâ edidit *D. Balthasar Scheidius, Professor Argentoratensis* Anno 1665. qui vicem Commentarii in hæc Autoris nostri subire potest.

dum fuerit arte pigmentaria, ex his quatuor speciebus aromatum מר דרור *f)* קנמן בשם: קנה בשם: וקדה. Sed quid propriè sint, nondum satis inter interpretes convenit. Rambam *hal. Kele bammickdasch cap.* 1. *v.* 5. opinatur, מר esse *g)* Muscum, המר הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל מקום *Mor, est sanguis ille concretus in bestiâ quadam Indiæ, notus omnibus; quia eo condiunt se homines ubique locorum.* Sed rectè corrigitur à Baal Magg. *in gloss. margin.* א״א אין דעתי שיכנס במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כל שכן דם חיה טמאה. אבל המור הוא אמור בשיר השירי׳ באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף *Ajo ego: mihi non videri, quòd compositionem sacram ingrediatur sanguis ullius feræ in mundo, nedum immundæ. Sed hujus vocis recordatur etiam Cant. Canticor. (cap. 5. v. 1.) veni in hortum meum, soror mea sponsa, decerpsi MOR meum, cum aromate meo. Itaque erit de specie fruticis alicujus*

test. Varia ex aliis Autoribus ad illustranda hæc congessit Jo. Henr. Ursinus *lib. III Hort. aromatic. c. V. p. 212. seqq.*

f) מר דרור) Prima species aromatum vocatur מר דרור *Myrrha libertatis.* Et de voce מר quidem, ac variâ ejus expositione prolixe Noster, cum quo conferatur Dn. D. Geierus *ad Psal. XLV, 9. p. 896.* Talmudici in Gemarâ Massech. Schabbas *fol. LXXX. col. 2.* Mass. Moed katon *fol. IX. col. 2.* Mass. Megilla *fol. XIII. col. 1.* Mass. Pesachim *fol. XLIII, col. 1.* & alibi שמן המור *oleum hammor* exponunt סטכת (quod in plerisque locis סטכת vitiosè expressum est,) de quâ voce Glossa Talmudica: לא איתפרש *non est exposita.* Est autem ipsissimum Græcum στακτή, *Stacte*, interprete R. Davide Cohen de Lara *in Hir David p. 58.* hoc est, liquor oleaceus è myrrhâ cinnamomoq; recisio stillans, vel ut Hispanicè ir insert: *lagrima de la mirra.* Non dubium, quin *Myrrha* sit, cum præter vocum convenientiam, res ipsa optimè quadret. Sed quid מר דרור *myrrha libertatis*? Respondet R. Salomo Aben Melech *in Michlal Jophi f. XXIV. col. 1.* ex R. D. Kimchi radicibus: מר דרור הוא המור הטוב שהוא חפשי מן הזיוף והתערובת *Myrrha libertatis est myrrha optima, quæ libera est à falsatione & mixturâ.* Sequitur P. Fagius, *myrrham non adulteratam* interpretatus *in notis ad Targum Onkelos.* At aliter Sixtinus ab Amama, cui *myrrha libertatis*, seu *libera*, est liberè fluens, siquidem duplex myrrha sit, optima, quæ sponte sudat de arbore, & minùs bona, quæ ex incisione manat. Conf. & Christoph. Carthvvrigth *in Electis Targumico-Rabbin. ad Exod. p. 393. 394.* & Ursin. *loc. cit.*

g) MUSCUM.) Vel *Moschum.* Hebraicè scribitur מושק, μόσχος. Legitur in Gemarâ Massech. Berachos *fol. XLIII. col. 1,* ubi Glossa: מושה מושנא בלעז שהוא מן חיה מן הרעי של היה *Moschk est idem, quod linguâ vernaculâ Musque dicitur, quod est ex bestiâ, ex excremen-*

jus vel arboris, cujus odor fragrans. At de Myrrhâ refert Plinius *b) lib.* 12. *c.* 15.) quòd ſic fluat & colligatur ex arbore quadam Arabicâ. Impugnat eandem ſententiam quoque Aben-Ezra *Com. ad Exod.* מלת מר קשה הגאון תרגמה מושק והנה איננו מעצים והפרידו הכתוב מבשמים אריתי מורי עם בשמי הנה הוא מלוקט · ואומרים המביאים אותו כי הוא נעשה בגרון הצבי *vox MOR eſt difficilis. Gaon* (intelligit Raf Saadiam) *interpretatur Muſcum: at is non eſt de arboribus. Separat eam ſcriptura ab aromatibus* d. l. *decerpſi Mor meum cum aromate meo. Ecce Mor colligitur* (de plantis! at de muſco) *dicunt, qui eum afferunt, quòd gignatur in gutture cujusdam capreæ.* Commendat verò R. D. Kimchi *in Radd.* expoſitionem eorum, qui Thuris ſpeciem exiſtimant רבינו היי ז״ל פירש שהוא שרף עץ שיש לו ריח טוב הנקרא בערבי לובני ולזה יתכן לומר אריתי . במדרש · כהמור ראש לכל השמים כן אברהם אבינו ראש לכל צדיקים · מה המור מי ש׳ ו׳ט אותו ידיו מתמר מרורת ואינו מפיח ריחו אלא באור כך אברהם מֵמֵר עצמו והודיע מעשיו הטובים בכבשן האש *Magiſter noſter Hay p. m. explicavit eſſe gummi arboris odoratiſſimæ, quod appelletur Arabicè LOBNI i) h. e. Styrax: & ſic quadrat dicere (Cant. 5. 1.) decerpſi. In Medraſch taliter: Ut Myrrha præcipuum eſt aroma, ſic Abrahamus pater noſter præcipuus inter juſtos. Quid ulterius commune habent? qui colligit myrrham, ejus manus amareſcunt; nec exhalat odorem ſuum niſi in igni: ſic Abraham amarè faciebat ſibi, ſed demonſtravit pietatem in furno ignis,* (credunt enim à Chaldæis odio religionis in fornacem fuiſſe miſſum, &c.) Lutherus 24
vertit Myrrhen / quod alliteratio ipſa comprobare videtur: cætera verò

mentis nimirum beſtia. Moſchum autem per מר etiam Arabs intelligit, qui hic tranſtulit راسا الاظياب مسك خالص *caput optimi Moſchi liberationis.*

b) PLINIUS.) Adde Dioſcoridem *lib. I. c. LXXVI.* Σμύρνα, inquit, δάκρυόν ἐστι δένδρου γεννωμένου, ἐν Ἀραβίᾳ, ὁμοίου τῇ αἰγυπτιακῇ ἀκάνθῃ, οὗ ἐγκοπτομένου ἀποῤῥεῖ τὸ δάκρυον ἐπὶ ὑπεστρωμένους ψιάθους. *Myrrha lacryma eſt arboris creſcentis in Arabia, quæ ſimilis eſt Ægyptiacæ ſpinæ: quâ inciſâ, deſtillat lacryma in ſubſtratas tegetes.* Similiter ferè deſcribit Gvido Pancirollus *in deperditis p.* 49.

i) LOBNI.) لُبْنَي eſt *arbor lac emittens mellis inſtar, quo & ſuffitus fit,* juxta Golium *Lexic. Arabic. fol.* 2120. inde عسل لبني *Styrax liquida.* Cognationem

verò *k*) Cynnamet/ *l*) Calmes/und *m*) Casien; quæ singula curiosius investigare jam non fert institutum. Illud potiùs nunc attendamus, quomodo è quatuor speciebus illis paratum fuerit. Textus *v.* 25.

nem habet cum لُبَان *Loban*, unde Græcorum λίβανος, quod & *thus* notat, & ipsam *arborem thuriferam*, sicuti Theophrast. *lib. IX. Hist. plantar. c. IV.* σμύρνας, h.e. *Myrrham* habere dicit φύλλον τὸ τῆς λιβάνου *folium arboris thuriferæ*. Confer sis Jo. H. Ursinum *Arboret. Bibl. c. X. p.* 158. *seqq.*

k) Cynnamet.) Est hæc secunda species aromatum, ad confectionem sacri olei adhibita, Hebraicè dicta קנמון בשם *cinnamomum aromaticum*, de quo R. Salomo Aben Melech *in Michlal Jophi fol. XXIV. col.* 1. הוא הבשם הנקרא בלעז ליגנאלואי *est aroma, in linguâ vernaculâ Legnaloe dictum.* Vox קנמון *Cinnamomum* ter in sacris legitur; semel cùm de confectione hujus olei agitur *Exod. XXX*, 23. deinde de suffumigatione lecti adulteræ *Prov. VII*, 17. & denique *Cant. IV*, 14. Observat autem Raschi, *in Perus. h. ad l. c. Exod.* aliud esse vulgare Cinnamomum, שאינו אלא כעץ *quod non sit nisi instar ligni*, h. e. quod parum odoris habeat, & ferè a vulgari ligno nihil differat, aliud verò קנמון בשם *Cinnamomum aromaticum*, שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם *quod sit bonum, & habeat odorem bonum & saporem*: atque idcircò illud בשם non insuper habendum, cum Vulgato: לכך הוצרך לומר קנמון בשם מן הטוב *propterea, inquit, necesse fuit dicere cinnamomum AROMATICUM, ut optimum illud intelligatur.*

l) Calmes.) Tertia species, קנה בשם *calamus aromaticus*; de quo R. Sal. Aben Melech *l. c.* ex Kimchio: הבשם שהוא כמורת קנה הנקרא בלעז קנ״אל״ נקרא כן: *Aroma, quod calamo, vernaculè (Gallicè, aut Italicè) Canelle dicto, simile est, sic vocatur*: notatque iterum Raschi & בשם ad differentiam alterius ejusdem nominis speciei, addendum fuisse, שיש קנים שאין של בשם *cùm sint calami, qui non sint aromatici.*

m) Casien.) Quarta species, קדה *Kidda*. R. Salomo Aben Melech: קדה תרגם אנקלוס קציעתא וכן נזכרה בדברי רז״ל בפטום הקטורת מור וקציעה וכן נקראת בלשון ערבי ובלשון יון קציעה ורבי סעדיה ז״ל פירש כי הוא הקשט: *Nomen KIDDA Onkelos interpretatur CASIAM. Et sic in verbis Rabbinorum sanctæ memoriæ, cùm de præparatione suffitus agunt, Myrrha & Casia conjunctim memorantur. Similiter in Arabicâ & Græcâ linguâ Casia dicitur. Sed R. Sabadias b. m. exponit, esse COSTUM.* (Est autem קושט *Kost*, vel *Costus*, odoratissima radix, Judæis olim cum thure usurpata in sacro suffitu, qui in Massech. Kerithuth *fol. VI. col.* 1. describitur.) Raschi: קדה שם שרש עשב ובלשון חכמים קציעה: *Kidda est nomen radicis herbæ, quam sapientes Casiam vocant.* R. Aben Esra: קדה מהקבלה ידענו שהיא קציעה *Per traditionem nobis constat, quòd Kidda sit Casia.* De Casiâ alias videatur Plinius *lib. XII. Nat. Hist. c. XIIX. XIX* ubi fruticem esse ait, qui juxta cinnamomi campos nascatur. Panciroli-

v. 25. conficere jubet רקח מרקחת מעשה רקח *unguentum n) arte pigmentariâ* nach der Apoteckher Kunst. Modum hunc nimis generaliter indicatum, prisci commentatores specialiùs exposuerunt. Idem Ramb. *ibid. v.* 2. 3. 4. לקח משלשתן חמש מאות שקל ומקנה חמשים ומאתים ושוחק כל אחד ואחד לבדו וערב הכל ושרה אותן במים זכין ומתוקין עד שיצא כל כחם במים ונתן על המים שמן זית הין והוא שנים עשר לוג ובשל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדורות *accipit de tribus* (veriùs de duabus tantùm speciebus *) quingentos siclos, & de calamo* 250. *atque contundit singula seorsim, deinde miscet omnia & macerat in aquis puris dulcibusq́, donec extrahatur universa virtus illarum. Pòst affundit o) Hin olei olivarum, sive duodecim p) Logos,* (hoc est quantum capiunt 72. ova) *& coquit simul ad ignem, usque dum exhalent aquæ, & remaneat unguentum. Id in vase asservat ad posteritatem.* Et in eundem sensum Talmud Mass. Cerith. *cap.1.pag.5.à fine.* אמר ליה (לר׳ יהודה) ר׳ יוסי כיצד עושה : הביאו העיקרין ושלקום במים והציף עליהן שמן וקלט את הריח וקיפחו *Rabi Jose quæsivit è R. Jehudâ, quomodo confecerit illud? respondit, assumpsisse radicalia* (seu ingredientia) *& elixasse in aquis, posteà super instillasse oleum, quod receperit odorem, atque sustulisse.* Semel *q*) tantùm à Mose confectum fuit hoc unguentum,

---

cirollus *lib.1.rer.memorab.p.*48. inter deperdita numerat.

n) ARTE PIGMENTARIA.) Raschi : כל דבר המעורב בחבירו עד שזה קובח מזה או ריח או טעם קרוי מורקחת *Omnis res, quæ cum alterâ sibi conjuncta miscetur, donec altera alterius sive odorem sive saporem attraxerit, vocatur* מורקחת, i. e. pigmentum ex diversis aromatibus confectum.

o) HIN.) R. Dav. Kimchi *in Scheraschim* : הין היא המדה שהיתה אצלם שנים עשר לוג ולוג ששה בצים *Hin est mensura apud Hebræos, continens duodecim logos; Log autem tantum capit, quantum sex ova.* Conf. Casp. Waserum *lib.III. de antiq. Mensuris Hebræor. c.III. p.* 102. *seq.* & Leuldenium *Philol. Hebr. Mixt. Diss. XXXI. p.*207.

p) LOGOS.) R. David Kimchi: לוג מדה קטנה ידועה ביניהם והוא אחד מעשרים וארבעה באה והוא ששה בצים : *Log est mensura minima, inter Hebræos usitata, pars vigesima quarta sati, continet autem tantum, quantum sex ova.* Conf. Waserum & Leuldenium *locis citatis.*

q) SEMEL TANTUM A MOSE CONFECTUM.) R. Abarbanel *Comm. in Legem, Parasch. Tissa* : אבל הוסיף לומר ואהרן קח לך וזהו בלא ספק מעיד על

אמיתת

tum, & ad seræ posteritatis usum, apud reliquam suppellectilem sacram, in vasculo puro asservatum: quod à r) materiâ קרן *cornu* dicitur, 1. *Reg.* 1, 39. à formâ verò פך *lenticula* 1. *Sam.* 10, 1. Mirantur hic Talmudici, quomodo potuerit tàm diu novem ferè seculis, scilicet à Mose ad Josiam usque incorruptum durare? & paucum existens tot unctionibus sufficere? non enim homines tantùm, sed & vasa

אמיתת מה שזכרו חכמינו זכרונם לברכה שלא נעשה שמן המשחה כי אם פעם אחת שעשאו משה רבינו בידיו ולא יעשה עוד בעתיד: *Quod autem DEUS expressè addit: TU ACCIPE TIBI, hoc absque dubio testatur de Veritate ejus, quod sapientes nostri benedictæ memoriæ dixerunt, non esse confectum oleum unctionis, nisi semel tantùm, cùm conficeret illud Moses Magister noster suis manibus, nec posthac amplius conficiendum.* Cæterum, quòd בידיו *suis manibus* confecisse oleum hoc Moses dicitur, falsum est. Non enim ipse manum operi admovit, illasque aromatum species arte pigmentariâ miscuit; sed Bezaleeli id operis cum cæteris demandavit, unde nominatim שמן המשחה קדש *Oleum Unctionis sacrum*, & quidem מעשה רקח *arte pigmentariâ confectum*, inter Bezaleelis opera recensetur *Exod. XXXVII*, 29. Sed & illud in dubium vocat Cartvvrightus *in Elect. Targumico. Rabbin. ad Exod. pag.* 399. quod asseritur, semel tantùm hoc oleum confectum, nec unquam deinceps conficiendum fuisse; & ostendit, verbis *Exod. XXX*, 32. 33. non prohiberi omnimodam ejus confectionem, si prius deficeret, sed eam modò, quæ in privatum & profanum usum fiat. Quam ad rem urget verba Textus ℣. 31. 32. קדש *Sanctitas* vel *Sanctum* erit, i.e. in sacrum duntaxat usum institutum. Ac certè ipse ex Hebræis R. Aben Esra *ad h.l.* istam majorum suorum sententiam haut obscurè impugnat. Nam cùm quorundam interpretationem attulisset, qui, quod ℣. 33. de extraneo non illinendo sacro oleo sancitur, de illo saltem oleo, quod Moses confecerit, intelligunt; sibi addit id non videri, sed de quolibet oleo, tùm a Mose hic confecto, tùm posteà, illo deficiente, ab aliis in sacrum usum conficiendo, accipiendum esse: & ubi ℣. 31. & 33. inter se contulisset, addit: והנה אין הפרש בין שמן המשחה שעשה משה ובין הנעשה א״חכ שהוא כמוהו *Et ecce non est discrimen inter oleum unctionis, quod Moses præparavit, & inter id, quod præparatum est posteà, quod planè illi simile est.*

r) *A MATERIA CORNU, A FORMA LENTICULA.*] Tostatus Abulensis *in* 1. *Reg. X*, 1. *f.* 297. invertit, & *lenticulam* fuisse auream vel argenteam existimat, atque aliquando appellari cornu, quòd aliquam cornu figuram & similitudinem referret, esset que velut guttus recurvus. Unde etiam Pineda *lib. II. de reb. Salom. c. VI. f.* 89 cùm priscam asservandi in cornibus sancti olei rationem observasset ex pastoritio usu ideò desumptam, ut eo pastorem esse regem & sacerdoti cognatum significaretur, simul monet, *cornu* non nativum, sed ex argento vel auro intelligi oportere. Cæterùm aliud vas fuerit, necesse est, è quo in ipso unctionis actu in Regis caput effusum est oleum; aliud, in quo tota olei massa in tabernaculo asservabatur, è quo illi, quantum ad unam Unctionem sufficiebat, fuit inditum. Pondus enim hujus, quod totam massam comprehendebat, dimidii minimùm centenarii æquabat.

f) NEC

vasa sanctuarii eo illiniebantur plurima, *Exod.* 30, 27. arca testimonii, mensa, candelabrum, utrumque altare, labrum amplissimum, ipsum denique tabernaculum. Aromatum quidem satis multùm erat, nempe 1500. sicli, sive totidem semunciæ, quæ ad 47. libras nostrates adeoque ferè semissem centenarii excrescunt: at olei parùm, scilicet sesquimensura Wurtembergica; unguenti ergo tantundem, quia fecibus relictis, odores tantùm extrahebantur. Præterea exhalare solent odorata, quantumvis probissimè obthurentur, & senescunt tandem, cùm mors etiam saxis marmoribusque veniat. Mass. & pag. *ead. fac. seq. b. init.* הלא ניסים הרבה נעשו בשמן
המשחה מתחילתו ועד סופו · תחילתו לא היה אלא שנים 25
עשר לוג ובו נמשח המשכן וכליו ואהרון ובניו כל שבעת ימי
המילואים ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים וכולן קיים לעתיד
לבא שנ׳ שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותכם · זה בגמטריא
תרי עשר לוגין הוון · ר׳ יהודה אומר כמה יורה בולעת כמה עיקרין
בולעין כמה האור שורף: *Annon miracula plurima contigerunt oleo unctionis, à principio ad finem ejus? initiò non plus erat quàm duodecim Logi* (vel Sextarii: est liquidorum mensura, continens sex ova, so groß als ein Ostal Weins) *eo tamen unctum fuit Tabernaculum atque vasa ejus,* (*Levit.* 8. *v.* 10.) *Aharon cum filiis, totis septem diebus impletionis suæ,* (*ibid. vers.* 33.) *item Pontifices successores & Reges. Nimirùm durabile fuit in futurum, sicut dicitur* (*Exod.* 30. *v.* 31.) *oleum unctionis sacræ hoc mihi erit ad posteritatem vestram. Vocula* HOC *per Gematriam valet* XII. *quot erant Logi.* (hoc ut intelligas, confer si placet, meum Bechin. Happer, p. 63.) *R. Jehuda dicit, quantum defluens absumptum est? quantum radices* (aromatariæ) *absorpserunt? quantum calor dissipavit* (per evaporationes?) Ajunt superfuisse adhuc tempore regis Josiæ; sed post reditum è Babel, in templo secundo desideratum. Talm. *ibid. circ. med.*
תניא משנגנז ארון נגנז צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו
של אהרון שקדים ופרחים וארגז ששגרו פלישתים דורון לאלהי
ישראל שנ׳ ואת כלי הזהב אשר השיבו לו אשם תשימו בארגז
מצדו ומי גנזו יאשיהו מלך יהודה גנזו שנ׳ תנו את ארון וגו׳
Traditio: cùm recondita est Arca, recondita quoque urna mannæ (*Exod.* 16,

33.) *& Lecythus olei unctionis, & baculus Aaronis cum amygdalis & floribus suis* (*Num.* 17, 8.) *item capsula, quâ miserunt Philistæi* (quinque anos aureos & totidem mures) *donum DEO Israël, sicut dicitur* (1. *Sam.* 6, 8.) *vasa aurea, quæ redditis ei pro expiatione, ponatis in capsâ, è latere illius. Quis verò recondidit? Josias Rex Judæ, s.d.* (2. *Par.* 35, 3.) *Ponite Arcam &c.* Maym. *Kel. Mikd.* 1. 11. בבית שני שלא היה שם שמן המשחה היה כהן גדול מתרבה בלבישת בגדים בלבד שהיה לובש בגדי כהונה גדולה *in domo secundâ non fuit oleum unctionis, ideò Pontifex inaugurabatur vestibus tantùm pontificalibus.* Nec licebat s) oleum aliud loco deficientis conficere aut ejus compositionem quoquo modo imitari, hoc enim expresse sub excidii pœnâ prohibitum est, *Exodi* 30. *v.* 32. quod tamen Rabini variè limitant. Maym. *ibid. v.* 7. העושה שמן כמעשה הזה וכמשקל הזה ולא הוסיף ולא גרע במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה שנ' אשר ירקח כמוהו והוא שיעשה אותו להמשח בו אבל אם עשהו להתלמד או לתנו לאחרים פטור *Conficiens oleum juxta compositionem hanc, & secundùm hoc ipsum pondus,* (*Exod.* 30, 32.) *non addens nec minuens, per temeritatem, is reus est excisionis: at per errorem, is adducit peccatum grande; quia dicitur* (*vers.* 33.) *quisquis pigmentaverit consimile. Ita tamen, si conficiat hoc fine ut ungatur eo. Verùm si paret illud, ut discat inde vel doceat alios, immunis est.* Gemara *d.l. fac præced.* תנו רבנן המפטם את השמן ללמד בו למוסרו לציבור פטור · אין חייבין אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה בלבד *tradunt doctores nostri, qui miscet oleum, ut discat eo, ac monstret Ecclesiæ, absolvitur: non enim damnantur nisi propter effusionem ejus tantùm unguenti, quod confecit Moses ipse.* Iterumque Maym. *versib.* 10. & 15. הסך כלים ובהמה וגוים שהם כבהמה או שסך מתים בו פטור שנ' על בשר אדם לא יסך : הנותן על גבי מלך או כהן גדול שככר נמשחו פטור שנ' אשר יתן ממנו על זר ואין אלו זרים אצלו אבל הסך ממנו אפילו למלך וכהן גדול חייב שנ' על בשר אדם לא יסך

Ungens

s) *NEC LICEBAT OLEUM ALIUD.*) Non video, quomodo hoc cum Maymonidis limitatione, quæ subjicitur, concilandum, qui si licuerit parare tale oleum, ut quis discat inde, vel doceat alios. Quorsum enim quis illud vel ipse disceret, vel alios doceret, si ita præparatum oleum nulli inserviret omnino, ne sacro quidem, ulli?

t) *AD*

Ungens vasa, vel jumenta, vel gentiles, qui jumentis æquiparantur, vel mortuos, absolvitur : quia dictum est (vers. 32.) carni humanæ ne inungitor. Etiam dans super Regem vel Pontificem, qui pridem uncti sunt, indemnis est; quia (vers. 33.) prohibetur tantùm inde dari super Extraneum, tales autem minimè pro extraneis habendi. At ungens eo vel Regem, aut Sacerdotem, reus est, quoniam nefas illinere carni. Videntur hoc subtiles Domini suo more, nimis magistraliter disputasse. Sed consideremus nunc ipsum Regiæ unctionis actum solennem.

Ducebatur electus Rex, boni ominis ergò, ad scaturiginem *t*) alicujus fontis, & ibi coram omni populo ungebatur. Maym. *Hal. Kel.* & *Melach.* utrobique *v. 16. capp. 1.* iisdem penè verbis אין מושחין את המלך אלא גבי המעיין וכו' *non ungunt Regem, nisi juxta fontem.* Quemadmodum & alias res minoris momenti solent in loco celebri peragere, v. g. libellum *u*) repudii non nisi ad confluentem rivorum dare, quòd talis locus à natura sit signatus, adeoque post multa secula, quando amplissimarum quoque urbium vix rudera apparent, adhuc monstrari possit. Subest insuper hîc peculiare *x*) omen : ut enim fonticulus aliquis jugiter ebullit aquas suas, & longissimè profluendo prata quævis obvia irrigat atque fœcundat : ita hoc regni perrennis auspicium esse volunt, & significatio-

t) *AD SCATURIGINEM FONTIS.*) Hunc morem, Reges Hebræorum sacro oleo ad fontes illinendi, post nostrum, ex utroque hic adducto Maimonidis loco observavit quoque, veluti memorandum quid, & silentio minimè involvendum, Aloysius Novarinus *lib. VI. Elector. Sacror.* qui *Aqua nuptiales* inscribitur, *Excurs. LXXII. num. LXXXVII. f.* 256. & ante ipsum Tostatus *in 3. Reg. I. q. XXXVI. f.* 15. & *in IV. Reg. IX. q. XIV. f.* 166. primo inter inaugurationis ceremonias loco enumerat. Seqvuntur alii, & fuisse hunc antiqvum Hebræorum morem, nixi illorum autoritate, extra dubium ponunt. At si inquiras accuratiùs, non omni res dubio caret; neque solida satis conjectura est, prisci illius, quem putant, ritûs, ex uno hoc exemplo Salomonis ad fontem Gihon deducti, ad quod Rabbini provocant; cùm in aliorum unctione, putà Saulis 1. *Sam. X*, 1. Davidis, (quem ter unctum inferiùs annotabimus,) Isbosethi 2. *Sam. II*, 8. 9. Joasi 2. *Reg. XI*, 12. & 2. *Paral. XXIII*, 11. de hâc ad fontis scaturiginem deductione nihil quicquam legamus. Non ergo ex uno illo exemplo regula potest confici : & fuerunt fortè Davidi suæ causæ, cur filium Salomonem isto tempore ad fontem hunc ungi voluerit.

u) *LIBELLUM REPUDII.*) vide Autorem nostrum inferiùs numero marginali LXXIII.

x) *OMEN.*) R. Levi ben Gerson *ad 1. Reg. I*, 33. הנה בחר למשחו במקום נהר להורות סימן שתמשך מלכותו ותתקיים

tionem bonæ administrationis. Talmud. y) *Pirek. Kam. Cerituth.* 5. *b. ult.* תנו רבנן אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתימשך מלכותן שנ׳ והורדתם אותו על גיחון · וגו׳ *Tradunt nostri Doctores, non ungi Reges nisi apud fontem; ut prorogetur regnum illorum, sicut dicitur (1. Reg. 1, 33.) deducatis eum ad Gihon, &c.* Itaque hoc habent ex historiâ Salomonis, qui non intra urbem Jerosolymam, sed foris ad caput vicini fluminis Gichon unctus est; illuc deduci jussus à grandævo patre, & regiâ mulâ vehi, comitantibus præcipuis proceribus. Erat autem Gichon, z) monente R. Salomone *ad marg.*

והקים והתפשט : *Ecce voluit David Salomonem ungi in loco fluminis, ut esset signum protrahendi & stabiliendi, atque confirmandi regni ejus.* Idem R. Dav. Kimchi ac R. Salomo Jarchi *ad h. l.* Videas & apud Tostatum *loc. suprà cit.* Sed Novarinus *l. c.* invertit ad sensum moralem inflectendo: *Clamat*, inquit, *hic ritus eis, qui unguntur in Reges, dignitatis suæ labilitatem, inconstantiam, fluctusq; cogitandos: decurrentes undas spectent, qui unguntur in Reges, ne super alios elati, nimium efferantur.*

y) *TALMUD.*) Puta Babylonicum, in *Massech. Cerithuth, fol. LXXVII. col. 2. circa fin. edit. Amstelod.* Habetur & in Talmude Jerosolymitano, in *Massech. Souta fol. XXII. col. 3. circa medium*, editionis Venetæ, quæ mihi est, Bombergianæ.

z) *GICHON.*) Fons erat à parte Urbis Occidentali, non longe ab angulo Occidentem & Austrum respiciente situs, qui se per duplicem rivulum in duplex stagnum evacuabat, inferius, quod erat ab Occidente, & vocabatur בריכת השלח *Stagnum Siloa, Neh.* III, 15. κολυμβήθρα τοῦ σιλωάμ *Joh. IX, 7.* & superius, quod idem forte cum eo, quod Josephus *lib. VI. de bello Judaic. c. XXXVIIX.* τὴν Σολομῶνος κολυμβήθραν *Stagnum Salomonis* vocat. Fons igitur ille, inquit R. Dav. Kimchi *ad 1. Reg. 1, 33.* נקרא בשני שמות *appellabatur duobus nominibus*, nempe Gichon, & *Siloah.* Rationem reddit R. Aben Melech *in Michlal Jophi fol. LXXIV. col. 4.* גיחון הוא הנקרא שילוח כן תרגם יונתן לשילוחא ואפשר שנקרא כן לפי שהוא יוצא אל הגנות להשקותם מעין ; כי אתה גחי מבטן *Gichon*, inquit, *idem ille fons est, qui vocatur Siloah: sic enim interpretatur Targum Jonathæ: Fortassis autem ita dictus est propterea, quod exeat ad fontes, ut eos irriget; ex ea significatione, quæ occurrit* Psal. XXII, 10. *Tu es* גחי *eductor meus ab utero.* Cæterum in summo olim pretio & æstimio hunc fontem habitum, plura Talmudis loca testantur. Nam & aquam inde poculis lapideis (כוסות של אבן) haustam, quæ cum cineribus vaccæ rufæ, cum immundus aliquis aspergendus esset, commiscebatur, docet Mischna *Mass. Para c. III. Misch. II. fol. XCV. col. 1.* & in Tabernaculorum festo solemnem aquæ libationem haustis non minùs ex eodem aquis factam, Mischna *Mass. Succa, cap. IV. Misch. VII. fol. XLIIX. col. 1.* describit: ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו וכו׳ *Quomodo facta fuit libatio aquæ? scutellam auream, tres logos comprehendentem, implebat aliquis ex Siloah*, (Glossa: השילוח מעין הוא סמוך לירושלם *Siloah fons erat prope Jerosolymam:*) *Cumq;* cum aquâ inde haustâ *ad portam aqua-*

מעין קטון סמוך לירושלם ולא זהו גיחון הגדול *marg. d.l.*
היוצא מעדן : *non illud grande flumen, quod (Gen. 2, 13.) è paradiso egressum*, universam Æthiopiam perfluere legitur; alias Nilus appellatur, & è montibus lunæ ortus, exundatione suâ quotannis Ægyptum rigat, inque mediterraneum mare septem ostiis effunditur: 27
sed rivus quidam Palæstinæ, *propè Jerosolymas scaturiens*, qui in torrentem Kidron exonerabatur, in Targûm verò recentiori nomine שילוחא *Siloah* dicitur, & ab Ezechiâ Rege memorabili opere obturatus esse legitur *2. Paral. 32. v. 30.* non ex toto (quod fortassis impossibile) sed parte scaturiginis superiori, quam infra terram ad occidentale latus urbis derivabat. Ibi ungebant eum bini *a*) simul, Zadok pontifex, & Propheta Nathan (*vers. 34.*) quorum alterum affudisse oleum, alterum inunxisse verisimile est. Quamvis verò Maym. *Kel.* 1. 14. dicat לא ירבה בשמן *non multiplicasse* (h.e. prodigè vel affatim adhibuisse) *oleum*; existimo tamen nec etiam parciùs affudisse; quia *Psal.* 133, 2. à capite Aaronis in ejus barbam usque, imò ad oram vestimenti defluxisse legitur: quod Talmudici *d. l.* כמין שתי טיפין מרגליות תלויות בזקנו *de duabus tantùm guttis, speciem margaritarum de barbâ suspensarum referentibus* explicant: ubi etiam commentum *b*) de fratribus annectitur, referri non dignum. Por-

aquariam pervenissent, sixo primum & aquali sono, mox fracto, & tandem iterum æquali sono clangebant, &c. Porrò in Massecheth Avoth R. Nathan *Cap. XXXV. fol. IX. col. 2.* aqua hujus fontis concoctioni inservisse dicitur, quam ideò Sacerdotes largiùs de sanctis comedentes bibere soliti fuerint: כשהיו מרבים לאכול מבשר הקדשים היו שותים את מי השילוח ומתעכל במעיהן כדרך שהמזון מתעכל : *Cum paulo plusculum ederent* Sacerdotes *de carne sanctâ, bibebant aquam Siloah, ut cibus in eorum ventre eò faciliùs concoqueretur.*

a) *BINI SIMUL.*) Alter *Sacerdos* erat, & ordinarius quasi unctionis minister: alter *Propheta*, & testis divinæ revelationis & promissionis de Salomone in regnum successuro. R. Abarbanel, *unctionem Regum solius semper Prophetæ manu peractam censet*; quod tamen vix e Scripturâ confirmabit.

b) *COMMENTUM DE FRATRIBUS.*) Referam illud in gratiam curiosorum, quibus saliva eo magis moveri solet, quò minùs referri dignum judicatur, & datum tamen plerisque non est, Talmudicum opus ipsum evolvere. Sic autem ibidem Gemarici: על דבר זה היה משה רבינו דואג שמא ח״ו מעלתי בשמן המשחה יצתה בת קול ואמרה כטל חרמון שיורד על הררי ציון מה טל אין בו מעילה אף שמן שיורד על זקן אהרן אין בו מעילה ועדיין אהרן היה דואג שמא משה לא מעל ואני מעלתי יצתה

יצתה בת קול ואמרה לו הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אהרן לא מעלת: *Hanc ob causam*, quod duas olei guttas de barbâ Aharonis suspensas vidit, *sollicitus Moses Magister noster: Fortassè, inquit, quod absit, pravè egi cum oleo unctionis! At exiit filia vocis, dixitq; SICUT ROS HERMONIS, QUI DESCENDIT, SUPER MONTES ZION. Quid res? Non est in eo falsitas, vel prava actio: atqui nec in Oleo, quod in barbam Aharonis descendit, est prava actio aut falsitas. Tunc porrò etiam Aharon sollicitus: Fortassis, inquit, Moses non quidem pravè egit; at ego sum prævaricatus! Sed exiit denuò filia vocis, & dixit: ECCE QUAM BONUM ET QUAM JUCUNDUM, HABITARE FRATRES UNA. Quid Moses? non est prævaricatus: sic neque Tu prævaricatus es.* Eadem leguntur in Medrasch Schochad tobh *fol. LXV, col. 1.* Aliud subjungam ex R. Dav. Kimchio. Is postquam *in Comm. ad Psal. CXXXIII, 1.* cùm Patris sui R. Josephi Kimchi, tùm R. Aben-Esræ interpretationes præmisisset, quorum alter de *Israelitis*, qui omnes sint fratres, alter de *Sacerdotibus*, qui cum *Pontifice* fraternitatem colant, hæc Psalmi verba acceperint; suam ipsiusmet sententiam de *Messiâ & summo sacerdote* illi coætaneo exponit. הנראה בעיני כי על מלך המשיח ועל כהן גדול שיהיה בימיו מדבר. כי שניהם גדולים אשר בישראל ואדונים עליהם. כי המלך יושב על כסא המשפט והמלוכה לצוות את ישראל לאשר ירצה ויחפץ. והכהן יורה התורה והמצות. וקראם אחים שהם בגדולה ולא יקנאו זה לזה. וכן כשעלו מגלות בבל נבא זכריה על שניהם על זרובבל הנשיא ועל יהושע הכהן הגדול וראה אותם שני זיתים. וקראם שני בני היצהר לפי ששניהם משוחים בשמן המשחה זה לכהונה וזה למלוכה. ואמר ועשית עטרות ושמת בראש יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. כלומר האחת צוה לשום בראש יהושע והאחת על איש צמח שמו. וזה יהיה זרובבל. כן אמר על העתיד על מלך ועל הכהן הגדול שבת אחים גם יחד. כי כל אחד מהם ישב על כסא גדולה. ומה טוב ומה נעים יהיה שבתם. ואמר גם יחד כי כמו שיהיו אחים בגדולה כן יהיו אחים בלבותם ויהיו יחד בהסכמה אחת לא יקנא אחד מהם על חבירו. וכן אמר על זרובבל ויהושע ועצת שלום תהיה בין שניהם: *Mihi,* inquit, *videtur, quod Psalmus de Rege Messiâ, & de Sacerdote summo in diebus ejus futuro loquatur. Ambo enim illi magnates erunt in Israele, & Domini super illis. Siquidem Rex sedeat in throno judicii & regni, ut mandet Israeli, quicquid voluerit & placuerit; Sacerdos autem doceat legem & præcepta. Hos ergò appellat FRATRES, quia in dignitate versantur, quam alter alteri non invidet. Similiter, cùm è captivitate Babylonicâ ascenderent Majores nostri, vaticinabatur Zacharias de duobus illis, Serubbabele Duce & Josuâ Sacerdote summo: videbat nempè illos, quasi duas olivas, vocabatq; duos filios olei, proptereà quòd ambo essent uncti oleo unctionis, alter quidem ad Sacerdotium, alter verò ad Regnum. ET FACIES, inquiebat* Zach. VI, 11. *CORONAS, ET IMPONES CAPITI JOSUÆ FILII JOZEDEK SACERDOTIS SUMMI: quasi dixisset; Unam jussit imponi capiti Josuæ, alteram verò illi viro, cujus nomen erit ZEMACH, is autem Serubabel erit. Eodem planè modò Psalmus hic de eo loquitur, quod futurum adhuc est, atq; de Rege & Sacerdote summo: HABITARE FRATRES ETIAM UNA. Uterq; enim illorum sedebit in Throno Majestatis: quàm bona autem, & quam jucunda erit hæc eorum sessio. Notanter enim addit: ETIAM UNA, siquidem ut fratres erunt in dignitate, sic erunt & fratres in cordibus suis, eruntq; UNA per concordiam mutuumq; animorum consensum, non invidebit eorum alter alteri quicquam, planè uti de Serubabele & Jesuâ dixerat Zacharias c. VI, 13. CONSILIUM PACIS ERIT INTER DUOS ILLOS.*

c) CHA-

Porrò notabilis est character *c*) unctionis; ajunt enim unguentum in formam O coronæ, circa caput fuisse illitum. Est hoc Regium emblema, & circulus etiam apud Mathematicos perfectissima figura. Maym. *ibid.* מלכי בית דוד מושחין אותם כמין נזר על ראשו *Reges familiæ David ungebant formâ coronæ super caput.* & R. Sal. Jarch. *in gloss. d. l. Talm.* dilucidius כמו נזר סביב על ראשו *instar corollæ circa caput suum.* Ad differentiam Pontificum, quorum frontibus X cruciculam inter supercilia inungebant. Rursus Maymonides: כיצד מושחין את הכהן צק את השמן על ראשו וסך מכנו על גבי עיניו כמין כי יוונית כזה *quomodo ungebant Sacerdotem? affundebat oleum capiti ejus, & illiniebat inde super oculos, ad speciem Chi Græci, taliter:* (spacium *d*) erat relictum in Hebræo, & forma X omissa, quod me, fateor, ob ambiguitatem vocis כי diu frustrà detinuit.) Sic iterum in Talm. *d. l.* pleniùs אמ׳ ר׳ מנשיא כמין כי יוני תני חדא בתחילה מציק שמן על ראשו ואחר כך נותן לו שמן בין ריסי עיניו ותני אחריתי בתחילה נותן לו שמן ואח״כ מציק: *dicit Raf Menasse; instar X Græci. Tradit unus, anteà fudisse oleum super caput, posteà modo effigiasse id inter palpebras oculorum: Tradit alter, hoc prius & illud posterius contigisse.* Est igitur mendum in Comm. R. Davidis Kimchii *ad Psal.* 113. ubi editio *e*) Isnensis Pauli Fagii ita legit:

c) *CHARACTER UNCTIONIS.*) De hoc latè egit Seldenus *lib. II. de Success. in Pontif. Hebr. c. IX. fol.* 258. *seq.* ut nihil addi queat.

d) *SPACIUM RELICTUM.*) Idem observavit Seldenus *l. c. f.* 260. omissam in impressis figuram, quæ olim in MSC. locum habuit, spaciolo, quod occupare ea debuerit, relicto. At in meo Codice, qui Venetiis Anno 1574. expressus est, spacium illud figurâ literæ כ majusculæ est expletum, quod sine dubio vel typographi, vel Correctoris linguæ græcæ ignari, vitio accidit. Melius Glossa Talmudica ad illud Gemaræ *Mass. Cerithuth fol. LXXVII. col.* 2. ת״ר מושחים את המלכים כמין נזר ואת הכהנים כמין כי יונית: *Tradunt Rabbini nostri, Reges ungi ad figuram coronæ, sacerdotes autem ad figuram CHI Græci*; expressit figuram, sed per defectum, credo, typorum græcorum signis παρεωδότως ex adverso positis. Ipsa glossæ verba hæc sunt: כמו נזר סביב על ראשו. כמין כי אות יונית ועשויה כזה)(: *Cùm instar coronæ Rex dicitur olim unctus, intelligendum est de unctione, quæ circumcirca fiebat supra caput. Per figuram CHI, quâ ungebatur Sacerdos, intelligitur litera Græca, quæ ad hunc modum)(pingitur.*

e) *EDITIO ISNENSIS.*) In Veneta Danielis Bombergi editione, cui Felix Pratensis præfuit, Anno 1517. quâ ego utor, eadem omninò lectio: בתחלה הלבישו בגדי כהונה ואחר כך יצק השמן על ראשו ומשח אותו

מן

legit: כמין כף יונית *instar CAPH græci*, quamvis neutrum
Caph, minusculum *κ*, nec majusculum K ab hac figurâ multùm ab-
ludant. Eruditioribus hìc considerandum relinquo, num fortè si-
gnum *f*) Tav, quo pii super iniquitatem mundi gementes notati
sunt, *Ezech.* 9, 4. aut character in frontibus electorum *Apoc.* 7, 3.
tale quid fuerint? vel annon Pontifex, qui in cæteris CHRISTI
28 typum gessit, hoc etiam signo crucem ejus præfigurârit? quoniam
constat, totam hanc unctionem externam, alterius divinioris fuisse
umbram, qualem præ consortibus habuit, *Psal.* 45, 8. Suspicor tamen
ex *Levit.* 21, 12. etiam Pontificibus coronæ formam fuisse inun-
ctam, priùs quàm Reges haberent. De osculandi *g*) ritu, quo Sa-
muel Saulem inauguravit, nil prætereà reperio posthàc adhibitum
fuisse. Cæterùm existimant Rabini, unicam *h*) unctionem toti
pro-

מן השמן בין ריסי עיניו כמין כף יונית: *Initiò induit* Moses Aharoni *Vestes Sacerdotales, & posteà effudit oleum in caput ejus, atque unxit eum hoc oleo inter supercilia oculorum ejus, instar CAPH* (aut CAPPA) *Græci.* Ita in Majmonidis commentario *ad Mischn. I. Cap. I. Cerithuth fol. CCCLXXXII. col.* 2. prout cum ipso Mischnæ textu & R. Bartenora, Anno 1559. Rivæ de Triento impressus est, non כי sed כף legitur, מושחין גבורת עיניו כמו כף יונית שהיא כן: *Ungunt supercilia oculorum sacerdotis, instar CAPH Græci, quod ita pingitur*; sed figura omissa erat. Quo minùs autem hic mendum subesse suspicer, facit conspicuus è regione R. Bartenoræ Commentarius, qui disertè כי exhibet: מושחים בין גבורת עיניו כמין כי יונית ומשיחת המלכים כמין נזר: *Ungunt inter supercilia oculorum sacerdotis quasi figurâ CHI græci; at unctio Regum fit juxta figuram Coronæ.* Alter igitur literam *χ*, alter *κ* intellexit, cùm utraque iconculam crucis non obscurè referat.

f) *SIGNUM TAV.*) Explicat hoc Barth. Mayerus *part. I. Philol. Sacr. c. II. p.* 39. *seqq.* cum quo conf. Koenig. *Vindic. Sacr. Loc. CXI. p.* 662. *seqq.*

g) *DE OSCULANDI RITU.*) Osculo quasi homagium præstabatur novo Regi, de quo post 1. *Sam. X,* 1. (ad quem locum noster respicit,) videantur adhuc *Gen. XLI,* 40. *Psal. II,* 12. & ad ea Commentatores. Unde Judæi tria osculorum genera, interq; ea נשיקה של גדולה *Osculum Magnificentiæ*, Regi olim datum, numerant. Vide, sis, notata nostra *ad Ruth I, 9. p.* 128.

h) *UNICAM UNCTIONEM.*) Erat Regnum Israëliticum in familiâ Davidis מלכות ירושה *Regnum hæreditarium*, hinc citra Unctionem filii in locum Parentum Regum succedebant, nisi cùm de Regis demortui successore dissensio esset orta. Contra verò *David*, cui simul & posteris Regnum promissum erat, *ter unctus* legitur, semel a Samuele in domo paternâ 1. *Sam. XVI,* 13. deinde post mortem Saulis in Hebron 2. *Sam. II,* 4. ac tandem interfecto Isbosetho 2. *Sam. V,* 3. Cujus trinæ unctionis causam R. Abarbanel hanc reddit: משיחת דוד היתה יותר מצוירת להיותה יסוד ושרש והתחלה לכל זרעו: *Unctio Davidis*

prosapiæ sufficisse, nec opus fuisse, ut repeteretur, nisi quando legitimus successor, ob machinationes æmulorum periclitaretur. Rambam *Hal. Mel. c. 1. v. 9.* מאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכות ירושה שנ׳ למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל *postquam unctus est Rex, dignus fit ipse & filii ejus in perpetuum. Regnum enim hæreditarium, sicut dicitur (Deut. 17, 20.) ut prolonget dies suos super regnum suum, ipse & filii ejus in medio Israël.* Idem *Hal. Kel. ham.* 1. 16. אין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה וכו׳ ׃ אלא אם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו כמו שמשחו שלמה מפני מחלוק׳ אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהואחז מפני יהויקים אחיו *non ungunt Regem, qui est filius Regis* (natus Rex) *in regno hæreditario. At si oriatur dissensio, ungunt etiam, ut removeant æmulationes, & notificent universis, quisnam sit verus Rex solus. Sic unxerunt Salomonem propter factionem Adoniæ (1. Reg. 1, 5.) Joasum propter Attaliam (2. Par. 23, 11.) Joachasum propter fratrem Jehojakim (2. Reg. 23, 30. & 2. Par. 36, 4.)* Bechai *Parsch. Schoph. mihi fol. D. 3.* בזמן ששלום על ישראל אינו צריך משיחה *tempore quo pax est in Israël, non eget unctione.* In hoc iterum differunt à Pontificibus, quos etiam in naturali successione (stante adhuc priori templo) semper ungebant. Maym. *Kel. 1. 11.* è Mass. *Cerit. ead.* אפילו כהן בן כהן מושחין אותו *etiam sacerdotem* (intellige maximum, non cæteros vulgares) *filium sacerdotis ungebant.* Et quoniam huic oleo virtutem sanctificandi (Leviticè scilicet, suoq; modo) tribuit scriptura, *v.* 32. ideò etiam extraordinariè illos ungebant, quos Respubl. in subitaneo periculo Duces belli requirebat, ut hoc signaculò ad fortitudinem animarentur; unde Maymonidi *Kel. 1. 11.* משוחי מלחמה *uncti i) castrenses* appellantur. Imò arma quoq; bellica unxisse leguntur, ut fiduciam augerent. Ideò de clypeo *k)* Sau-

Sedis toties repetita est, ut esset fundamentum, & radix, & principium omnium ejus posterorum.

i) UNCTI CASTRENSES.) De Sacerdote משוח מלחמה *Uncto Castrensi*, noster inferiùs *theor. XIIX. num. marginal.* 139. 140. ex instituto. Vide ibi.

k) DE CLYPEO SAULIS.) Sunt, qui בלי

Saulis canit David *2. Sam.* 1, 21. in epicedio, *projectum esse, ac si non unctus fuisset*; quamvis mihi verisimilior sit ratio R. Davidis Kimchi *in Com. s. h. l.* מושחין המגן כדי להחליקו שלא יעברוהו כלי זיין לדעת קצת המפרשים *unxisse scuta, ut laevigarent, neque penetrarent spicula: secundùm quosdam interpretes.* Hoc praestitisset etiam quodvis vulgare oleum. De Samaritanis *l*) Regibus narrant, fuisse
29 illos Balsamo tantùm inunctos: quòd regnum illorum non sit proprium, nec perpetuum. Hal. Mel. *c.* 1. *v. penult.* מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנ׳ כסאך יהיה נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהרי נאמר לירבעם אך לא כל הימים: לכן אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון *Reges familiae David permanebunt semper, sicut dicitur (2. Sam. 7, 16.) thronus tuus erit firmus usque in seculum. At si consurrexerit aliquis Rex de reliquo Israël, deficiet regnum à familiâ ejus. Ecce enim scriptum est de Jeroboamo (1. Reg. 11, 39.) veruntamen non omnibus diebus. Propterea non ungunt Reges Israël oleo sacro,*

בלי משיח בשמן *ac si non unctus fuisset oleo*, non ad *clypeum*, sed *Saulem* ipsum referunt, & ea mens R. Dav. Kimchii esse videtur. Cùm enim ea, quae Autor noster allegat, ex sententiâ quorundam interpretum attulisset, statim addit: או פירושו כן נגעל כאילו לא היה שאול משוח בשמן למלך; *Aut sensus verborum hic est: projectus est* clypeus; *perindè ac si Saul* ipsum gerens, *non fuisset sacro oleo in Regem unctus.* Priori tamen interpretationi favet locus *Jesa. XXI, 5. Surgite Principes,* ומשחו מגן *& ungite clypeum.* Atque sic R. Salomo Jarchi quoque & R. Levi ben Gerschon hunc parallelum conferunt. Uncta verò vel hoc Saulis scutum, vel alia arma bellica sacro oleo, ad fiduciam conciliandam, nullibi reperio. Alias de *Davidis clypeo*, (מגן דוד) multa splendide nugantur Judaei, habuisse duplex triangulum, oppositâ ratione sibi mutuò implexum, cujus quatuor apicibus ad latera, nomen DEI τετραγράμματον יהוה fuerit insculptum, caeteris duobus, supero & infero, ejusdem abbreviatio יה, medio autem spacio hieroglyphicum nomen אגלא *Agla*, & circa totius clypei oram haec verba: ויצעק העם אל משה ויתפלל משה אל יהוה ותשקע האש; *Et clamavit populus ad Mosen, & oravit Moses ad Dominum, & repressus est ignis*, ex *Num. XI, 2.* de quo Schickardus noster *in Prooem. Tarich p. 54.* plura, ubi ipsum quoque schema delineavit; at quicquid etiam caetera de eo fabulentur, non tamen video sacro oleo inunctum dici.

l) DE SAMARITANIS REGIBUS.) Idem annotavit P. Cunaeus *l. I. de Reb. Hebr. c. XIV. sub. fin.* Hujus autem duplicis olei occasione in mentem venit, quod Meursius *in Gloss. Graeco-barb. p. 159.* observavit, asservatam olim in Ecclesiis Graecis, praesertim Constantinopolitanâ, duplicem ampullam, διβάμπυλοι vocat Codinus, unam ad Chrisma, alteram ad oleum, ad catechumenos inungendos vel confirmandos.

m) *A*

cro, sed unguento Balsami. Habent id è Talmud. *d. l.* אמ' ר' פפא באפרסמא דכיא *ubi Raf Pafa dicit, balsamo purissimo unctos.* Et Ramb. affert exemplum è Kabalâ *Kel.* 1. 16. וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסורת ביד החכמים *iste discipulus Elisæ* (2. *Reg.* 9, 1. quem Rabbini Jonam fuisse putant) *qui unxit Jehu* (*vers.* 6.) *non adhibuit oleum sacrum, sed unguentum Balsami: quod accepimus per manuum traditionem à sapientibus.* Huic verò videtur alia scriptura contravenire, 1. *Reg.* 19, 15. quæ Magistro ejus Eliæ hanc expeditionem mandat & simul ipsum Elisam ungere jubet, quod unguento sacro faciendum fuisse præsumitur. *Dixit Dominus ad Eliam, vade revertere ad viam tuam in desertum Damasci: cùm illuc veneris, unge Hasaëlem in regem Syriæ, & Jehu filium Nimschi unge in regem super Israël, & Elisam filium Schaphat de Abel-Mechola unge in Prophetam post te.* Sed respondet Ralbag *in comm. s. h. l.* יראה שהודיע אליהו לאלישע זאת הנבואה וצוהו שימשח יהוא למלך ולזה היה כאילו ימשחם אליהו *apparet quod Elias notam fecerit Elisæ hanc Prophetiam, & mandaverit ei, ut ungeret Jehu in regem: ita perinde fuit ac si eos unxisset Elias ipse,* (secundùm illud: Quod quis per alium facit, ipse fecisse videtur.) Schindlerus *in Rad.* פכך existimat etiam Saulem balsamo tantùm fuisse unctum, unde regnum ejus non fuerit diuturnum: sacrum verò unguentum solis Davidicis competiisse. Arbitror id hausisse à Kimchio, *m*) qui ad *marg.* 2. *Reg.* 9. sic notat שאול ויהוא נמשחו בפך לא נמשכה מלכותן דוד ושלמה שנמשחו בקרן : נמשכה מלכותן *Saul & Jehu fuerunt uncti è lenticulâ, ideò non protraxerunt imperium suum: David & Salomon uncti sunt è cornu, itaque*

m) *A KIMCHIO.*] Et Kimchi illud hauserat ex Gemarâ Talmudicâ *Mass. Cerithuth fol. LXXIIX. col.* 1. ubi per hanc ipsam traditionem Canticum Hannæ 1. *Sam.* II, 1. illustratur: ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביי' רמה קרני רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן ונמשכה מלכותם שאול ויהוא שנמשחו מן הפך לא נמשכה מלכותם : *Et oravit Hanna dicens: Exultavit cor meum in DOMINO, exaltatum est cornu meum. CORNU MEUM, inquit, & non: LENTICULA MEA. David & Salomo quia uncti sunt è cornu, diuturnum fuit regnum eorum; Saul verò & Jehu quia uncti sunt è lenticulâ, non fuit diuturnum regnum eorum.*

n) *AP-*

quæ perpetuarunt regnum. At ego è variâ vasculi appellatione parum probari posse censeo. Unctionem secuta est congratulatio & plebis *n)* applausus. 1. *Reg.* 1, 39. *acclamavit omnis populus* (solennem hanc formulam) יחי המלך *VIVAT REX Salomo.* Buccinis quoque concentum & fistulis , (vers. 40.) *ut tota terra latè resonuerit.*

Placet hîc , antequam ex isto capite discedam , coronidis loco
30 annectere , quod Cl. Buxtorfius *circ. fin. sui Thesauri Gram.* pro exercitio lectionis Hebræo-Germanicæ affert è libro *o)* שבט יהודה *tribus Juda* (quem ipse nondum vidi) de inauguratione Vice-regis in exilio Babylonico. Nam quæ hactenus disserui , verum Regem attinent , quando res Judæorum adhuc florebant. Sic autem habet *p)* summa , si latinè vertatur. Electuri נשיא או ראש הגולה *Ducem*

n) APPLAUSUS.) De hâc congratulatione, ejusque solenni formulâ : VIVAT REX! uti etiam de buccinarum aliorumve instrumentorum Musicorum concentu vide Jo. de Pineda *lib. II. de Reb. Salom. c. VI. fol.* 91. 92. & Jo. Steph. Menochium *lib. I. de Reb. Hebr. c. IX. q. IIX. f.* 61. 62. quorum hic *q. XVII. f.* 67. illud quoque deducit : An Regibus nuper inauguratis legationes honoris & gratulationis causâ à circumjectis Principibus mitterentur? quod affirmatum ibi confirmatumque videas. Cæterùm Abulensis *in 4. Reg. IX. q. XIV. f.* 166. septem ceremonias in Regum Hebræorum inauguratione servari solitas hoc ordine enumerat. *Prima* fuit solennis deductio ad fontem vel arborem extra urbem : *secunda* , ipsa unctio : *tertia* , fausta populi acclamatio : VIVAT REX ! clangori buccinarum juncta : *quarta*, collocatio in throno regio : *quinta*, traditio libri Legis : *sexta*, impositio diadematis, seu coronatio ; *septima* : sanctio fœderis cum DEO pariter & populo.

o) שבט יהודה) Liber Historicus est, Hebraicè primùm scriptus a R. Salomone Wirga, Medico, filio sapientis R. Jehudæ Wirga, & posteà in linguam Hebræo - Germanicam quin & Lusitanam translatus. Rarior videtur fuisse olim , quòd nec Autor noster eum viderit , nec diligenti librorum Rabbinicorum scrutatori Jo. Plantavicio aliud de illo innotuerit , quàm quod Buxtorfius *in Biblioth. Rabb. p.* 412. annotârat , fatente ipsomet *in Biblioth. Rabb. num. DCLXXVI. f.* 619. Hodiè tamen frequentior ejus usus est , postquam Amstelodami non modò a Judæis Anno 408. i. e. CHRISTI 1648. literis Hebræo-Germanicis recusus, sed & in Linguam Latinam translatus est a Georgio Gentio, & ibidem sub titulo *Historia Judaica Res Judæorum ab eversâ æde Hierosolymitanâ ad hæc ferè tempora usque complexa*, editus Anno 1651. Rationem tituli reddit Autor *in præfatione* (quam in versione Gentianâ frustra quæsieris,) *pag. II. col.* 1. Und das Sepher hab ich geheissen Schebhet Jehudah , derwerten / daß GOTT der allmächtige soll uns wieder aufrichten die Gewalt / und das Königreich von Jehudah durch Maschiach ben David, der da wird seyn von Jehudah. Amen. Sela.

p) SUMMA.) Vide hæc verborum ampullis translata a Gentio *in Hist. Judaic. pag* 300. *& seqq.*

a) DISER-

Ducem vel caput exulum, conveniebant Babylonem & congregabantur omnes Rectores ſynagogarum, ſeniores, judiceſque, qui per univerſam provinciam paſſim diſperſi erant, in amplas ædes, aulæorum apparatu ſplendidè ornatas, ubi plurimæ ſellæ pro ſapientum adventu diſpoſitæ, in digniori autem loco thronus regalis, ad cujus dextrum latus ſedebat Rector Academiæ Surenſis, ad ſiniſtrum Rector Pombeditanus. Poſtquam igitur per votorum pluralitatem, è ſui medio elegerant Regulum, aſſurrexit Rector Surenſis, & electum ad humilitatem graviter hortatus eſt, ne ſe proptereà inſolentiùs ſupra cæteros efferret; admonens, Officium adire, non Poteſtatem, & hodiè omnibus ſervire incipere. Poſteà itum fuit in Synagogam, ibi oratum pro ſalute novi Regis, eique manus impoſitæ, antiquo benedicendi ritu, & ſolenniter acclamatum: יחי הנשיא לעולם *vivat Princeps ſemper*. Deinceps domum deduxerunt, præeuntibus tubicinibus, & plateas omnes læto taratantararum ſtrepitu replentibus. Tandem diſceſſerunt Scholarchæ, valedictionis loco præcipua quædam bonæ gubernationis præcepta inculcantes, ut juſtè, prudenter, moderatè & æquabiliter adminiſtrare omnia velit. Eadem veſperâ miſerunt ipſi varia dona, quilibet pro facultate, unde auri argentique vim magnam collegit, ut ad magnificentiam ipſi ne quicquam defuerit. Proximo Sabbatho viciſſim ipſe lautiſſimum epulum exhibuit, non ſuis tantùm electoribus, ſed & magiſtratibus ethnicis illius loci officiosè convocatis. Pridiè parabatur ipſi cathedra in Synagogâ, & ſabbatho manè comitabantur eum illûc, præcedentem atque facie totâ velatum. Appropinquans excipiebatur hymno, alternis à Præcentore & comitibus decantato. Ingreſſus ſtatue-

Dum hæc ſub prelo calent, & iſta jam erant impreſſa, dono mihi offertur nova laudati libri שבט יהודה editio Hebraica, nitidiſſimè Amſtelodami Anno 415. i. e. CHRISTI 1655. ſtudio fratrum Rabbinorum Raphaëlis & Abrahami filiorum Danani, in officinâ Immanuelis Benbeniſti excuſa: quá ſicuti ſummoperè delector, ita reticere ejus mentionem haud volui, cùm non poſſit non grata eſſe φιλεβραίοις, qui elegantiſſimi libri deſiderio fortè tenentur. Quæ Schikardus noſter hic è Germanico Latinè ſummatim recenſuit, ea in his fontibus, pluribus omninò circumſtantiis deſcribuntur *inde à pag. LVII. col. 2. & ſeqq.* Conf. quæ de eâdem Æchmalotarchæ inaugurationc è Juchaſin excerpſit Conſt. L'Empereur *not. ad R. Benjam. Itiner. pag.* 192. *ſeqq.*

tuebatur in turriculâ, velatus adhuc, & porrecto volumine Pentateuchi legebat aliqua; post ipsum similiter ambo Rectores. Deindè concionabatur ad populum breviter, ut obedientes & probi essent: quod ipsum posteà Rector Surensis faciebat ampliùs. Tandem post preces utrinque pro salute mutuâ fusas, domum quisque suam redibant. Hæc de regiâ electione hactenus: pergo ad officium.

31 *CAPUT II.*

DE PIETATE.

Theor. V.

Rex bina legis exemplaria describere tenebatur.

DIsertè *a*) hoc præceptum est, Deut. 17. vers. 18. *& fiat, cùm sederit super thronum regni sui, ut scribat sibi* משנה *duplum legis hujus è libro qui coram sacerdotibus Levitis: eum habeat secum, legatq; cunctis diebus vitæ*

a) *DISERTE.*) Imò verò non adeò disertè hoc theorema asseritur in citato loco *Deut. XVII*, 18. cùm dubium sit, quidnam ibi משנה התורה significet. Autor quidem extra dubium ponit, intelligi *duplum legis*, h.e. duo legis exemplaria, secutus Maimonidem suum, qui ipse illud ex Talmudicorum doctrinâ hauserat. Sic enim in Massechet Sanhedrin, quam ad hunc Maimonidis locum R. Joseph Karo *in Ceseph mischne fol. CCLXXXIIX. col.* 3. allegat, cùm Mischna de Rege dixisset: שכותב לו ספר תורה לשמו *quod sibi ipse librum Legis describere* teneatur, addit Gemara *fol. XXI. col.* 2. אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה יגו׳ כותב לשמו שתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו: *Dixit Rabba: etiamsi à parentibus relictus sit cuipiam liber legis, jubetur tamen ipse describere, in illo* Deut. XXXI, 19. *NUNC AUTEM SCRIBITE VOBIS HOC CARMEN.* *Subjecit Abai: Et num Rex sibi scribet ipse librum legis, ut non utatur eo, quem ab aliis fortè accepit?* (Beth Israël: בשל אבותיו *patrio*?) *Numquid Rex scribere tenetur, non item plebejus? Resp. Plebejus non habet opus gemino exemplari;*

ait

la sua, ut timere discat DEUM, custodire legem & exequi statuta, &c. Unde ultrò intelligitur, ad regiam dignitatem ascendere non potuisse, legen-

at, uti traditione accepimus, quod de Rege dicitur Deut. XVII, 18. *ET SCRIBET SIBI MISCHNEH &c. id exigit, ut duo legis exemplaria in suum usum scribat; unum, quod cum ipso exeat & redeat; alterum, quod in archivo repositum maneat.* Eadem excerpsit R. Simeon *in Jalkut Torah fol. CCLXXXV. col. 2.* & R. Jacob Aben Chabib *part. II. Beth. Isr. fol. CLIX. col. 2.* & hinc tantundem Jo. Coccejus *in excerpt. Gemar. Sanhedr. p. 185.* qui simul glossam ad ea Talmudicam annotavit: אילו היה הדיוט סגי ליה בחדא: ומלך בעי תרתי: *si privatus esset, unus Codex sufficeret; at Rex duplici opus habet*: quam porro illustrabit hic R. Bartenoræ Commentarius *fol. CLXXXV. col. 1.* כותב לו ספר תורה לשמו חוץ מן ספר התורה שחייב כל אדם מישראל להיות לו ספר תורה נתונה מונח בבית גנזיו וספר התורה שכתב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד מושב על השלחן: *Scribet sibi Rex ipse Legis librum, præter illum, ad quem unusquisque Israëlitarum obstrictus est, ut librum legis habeat, quem quidem ille inter sua κειμήλια asservat reconditum; at illud exemplar, quod ipse sibi describit, quatenus Rex est, perpetuo cum ipso egreditur & regreditur, repositum supra mensam.* Conf. R. Salomo Jarchi *ad Deut. XVII, 18.* R. Sal. Aben Melech *in Michlal Jophi fol. XXXIX. col. 2.* Planè in eundem sensum H. Grotius *ad Deut. XVII, 18. Rex, inquit, totum Pentateuchum tenebatur describere, primùm ut Israelita quivis, deinde iterum, ut Rex: ut sciret & in privatis & in publicis negotiis legem sibi sequendam.* Sequitur è nostratibus B. Danhavverus *part. III. Lact. Catech. p. 165.* ubi משנה ibi *duplum* significare, triplici argumento probat, (1.) ex vocis usu *Gen. XLIII, 15. Jer. V, 18.* (2.) ex differentiâ, quia alias nihil peculiare præciperetur Regi, cùm & reliqui Israëlitæ tenerentur describere legem, *Deut. XVII, 8. XXXI, 19.* (3.) ex testimonio R. Maimonidis à Schikardo nostro, ad quem provocat, memorato; Sed alii istud improbant, ac malunt de *Deuteronomio* interpretari, quod solum, non Pentateuchum universim, Regi describendum DEUS præceperit, quia, ut Menochius exponit, est *quaddam Mosaicæ legis compendium.* Atque hoc propriè sonare משנה התורה *duplicem*, vel *duplicatam*, aut *secundam legem*, ait Jo. de la Haye *in Bibl. Max. Paris. fol. 431.* quasi *legem iteratè latam*, aut *secundò à Mose promulgatam & repetitam.* Et ita maxima pars interpretum; præsertim cùm videant, & LXX per τὸ δευτερονόμιον, & Vulgatum per *Deuteronomium legis*, & Lutherum per dis andere Gesetz reddidisse; quos inter è nostratibus duumviri seculi nostri celeberrimi, Gerhardus & Calovius, uterque *ad h. l.* Nec inter Hebræos deest suffragium acutissimi R. Abarbanelis, qui disertè *Comment. in Legem fol. CCCLXIX. col. 1.* שלא יחשוב המלך שיהיה בטול מן התורה אבל ישתדל מאד ליראה את השם ית' ולבלתי סור מן המצות ולכן צוהו הש"י שיכתוב לו את משנה התורה וידמה שיהיה ספר אלה הדברים שרוב גופי התורה תלויים בו והוא ספר קטן הכמות שיוכל להביאו כמו קמיע: *Ne fortè*, inquit, *Rex putet, se esse Lege solutum; sed operam det potiùs diligenter pietati, neque recedat à præceptis divinis; idcircò mandavit ei DEUS, ut sibi describeret MISCHNEH HATTHORAH, quò mihi liber Mosis quintus intelligi videtur, quia pleraque legis substantialia comprehendit, & liber præterea quantitate exiguus est, ut facilè eum portare secum Rex possit, velut pittacium.* Refert deindè è Codice Sanhedrin memoratam Talmudicorum sententiam, de binis legis exemplis, paulò explicatiùs, sed non approbat. Sunt verò tandem, quibus neutrum placet, videtur-

legendi scribendique rudem; qualis erat Licinius *b*) Cæsar, quem referunt ob stupiditatem & literarum imperitiam, vix nomen decretis subsignare valuisse. Hanc legem Rabbinorum coryphæus Maymonides, *Hal. Mel. init. cap.* 3. hisce verbis explicat: בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ומגיהו מספר העזרה על פי בית דין של ע״א אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ספרי תורה אחד מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל והשני לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית הכסא או לבית המרחץ או למקום שאין ראוי לקריאה יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו מסיב והוא כנגדו: וכו׳ *Tempore cùm occupaverit Rex solium regni sui, describat sibi librum legis ipsemet, ultra codices, quos reliquerunt sibi antecessores patres, & corrigat è libro authentico, qui est in atrio sanctuarii, ex ore* (recognoscentis) *senatus magni LXXI. virorum. Quod si parentes ipsi nullum reliquerunt, aut* (casu quodam vel vetustate) *periit illud, describat duo exemplaria, unum quod asservet in thesauris suis, nempe illud ipsum,* quod

turq; משנה idem esse, quod *exemplum novum*, sive ἀπόγραφον ex αὐτογράφῳ descriptum, quomodo Munsterus vertit: *describet sibi exemplar legis.* Similiter Tremellio-Juniana: *describat sibi exemplum hujus legis.* Id quod CL. Frischmuthius *lib. de Rege eligendo & deponendo* §. *XXXIV. & seqq.* luculentissimè probat (1.) ex nominis משנה etymologiâ ejusque ratione, siquidem radix שנה, cui hoc nomen ortum debet, inter alias etiam *iterandi* significationem habeat: hinc quia id, quod ex aliquo describitur, iteratur & denuo scribitur, ideò ית׳ משנה pro *exemplo* inquit poni, ut משנה תורה ad verbum sit *iteratio legis.* (2.) ex consensu R. Aben Esræ, qui נוסחה שנית *exemplum alterum* interpretatur. (3.) ex autoritate Chaldæi, qui pro משנה תורה habet פתשגן אוריתא *exemplar legis.* (4.) ex loco parallelo *Jos. IIX*, 32. ubi Josua lapidibus inscripsisse dicitur משנה תורה משה *exemplum legis Mosaicæ*, non certè *duplum legis*, neque *Deuteronomion*, sed, quod cùm Andr. Masio *ad h.l. Josuæ* affirmat, benedictionis & maledictionis formulam *Deut. XXVII.* memoratam; quod tamen non sit ita accipiendum, quasi ea saltem lex, quæ Regem speciatim spectat, & *Deut. XVII*, 14. *usque ad finem Capitis* recensetur, describenda mandetur, sed totus universim pentateuchus; quod ex fine descriptionis hujus ulteriùs confirmat. Cæterùm sic comparata est hæc expositio, ut vix infringi queat, sed & præcedens de deuteronomio cùm literæ, tùm rei optimè congruit; quicquid sit, utra harum arripiatur, longè tutior fuerit, quàm illa Talmudicorum traditio, cui noster inhæret, ab ipso R. Abarbanele, non postremo Hebræorum Doctore, ut vidimus, deserta.

b) *LICINIUS CÆSAR.*) Autor est Eutropius *in Histor. Rom.* qui addit, ipsum literas quoque & literatos, *virus & pestem publicam* appellasse, cùm ipse fuerit pestis & abominatio orbis. Simili in literatos odio fuisse *Ludovicum XI. Regem Galliæ*, testatur Onuphrius.

c) PRO-

quod præceptum est singulis Israëlitis: alterum nunquam removeatur ab ipso, nisi cum vadit ad latrinam, aut balneum, vel loca impura, quibus legere nefas est. Quando exit in prælium, habeat secum, quando revertitur, aut assidet judicio (regio scilicet; non synedriali, à quo exclusus,) *imò cùm convivatur, habeat in conspectu suo.* Quâ in re leges ipsum arctiùs ad pietatem astringebant, quàm ullum subditorum. Nam vulgaris Israëlita, si literarum rudis erat, poterat ab alio descriptum, suo ære redimere; at Rex, ut eam menti altiùs imprimeret, propriâ c) manu exarare utrumque debebat. Quod idem Maym. *Hal. Tphil. init.*

c) *PROPRIA MANU.*) Secutus nostrum est Ger. Jo. Vossius *lib. VI. Instit. Orator. c. IX. p.* 521. cùm de memoriâ agit, & svadet, ut oratio scribatur, nam simul inscribi animo, dum chartæ inscribitur. *Quâ ipsâ de causâ*, inquit, *Rex Hebræorum manu suâ librum legis describebat, ut præcipitur Deut. XVII,* 18. *ac fusius enarrat R. Moses Maimonides, indeq; Schickardus de regio jure.* Verùm è sacro textu id non evinci, ostendit iterum Frischmuthius *loc. cit.* §. *XXXIII.* Nihil enim obstare, ait, quò minus 𝔳' *scribat sibi*, intelligatur moraliter, & idem sit, ac *describendum curet*, quo sensu B. Lutherus reddiderit: er soll es auff ein Buch schreiben lassen. Addimus, jam ante Lutherum id pridem observasse Nicolaum de Lira, qui illud *describet sibi*, exposuerat *faciet describi*; quin & Arabem hoc modo transtulisse: *Scribendum curet.* De quâ constructione confer Glassium *lib. III. Philol. Sac. tr. III. can. XXII. p.* 291. (587.) Quod tamen non inficiandi animo annotamus, modò de scriptione hâc, Regiâ manu factâ, aliundè constet; saltem non probari satis ex hâc lege dicimus, utut in se haud improbabile sit. Quam ad rem digna lectu sunt verba Philonis Judæi *lib. de Creatione Principis, non procul ab initio, fol.* 559. Opp. edit. Aurelianens. Sigismundi Gelenii An. 1613. Ἀφ᾽ ἧς δ᾽ ἂν ἡμέρας, inquit, παραλάβῃ τις τὴν ἀρχὴν, κελεύει τὴν ἐπινομίδα γράψαι αὐτόχειρα, κεφαλαιώδη τύπον περιέχουσαν ἁπάντων τῶν νόμων, βουλόμενος ἐγκολλᾶ τῇ ψυχῇ τὰ διατεταγμένα στήλας. τὰ μὲν γὰρ ἀναγινωσκόμενα ὑπορρεῖ τοῖς νοήμασι τῇ φορᾷ παρασυρόμενα· τῷ δὲ γράφειν κατὰ σχολὴν, ἐνσφραγίζεται, καὶ ἐνιδρύεται ταῖς διανοίαις ἐνδιατριβούσης ἑκάστῳ, καὶ ἐπιμηκυνούσης ἑαυτὴν, καὶ μὴ μεθιείσης ἐφ᾽ ἕτερον, πρὶν ἢ περιδράξασθαι τοῦ προτέρου βεβαίως. *Mox post acceptam potestatem jubetur Rex deuteronomium, id est legum cõpendium describere manu propriâ, quò magis ea præcepta inhæreant animo. Nam legentibus elabuntur sententiæ, quòd lectio moras non patitur; qui autem scribit per ocium, imprimit & infigit menti singula fideliter, non in transcursu animadversa, sed cunctanter, non priùs cogitatione transeunte ad sequentia, quàm benè pensitatis, quæ præcesserant.* Et paulò pòst paucis interpositis: τοῦτο δὲ συμβήσεται, ἐὰν μὴ ἑτέρου γράμμασι καὶ ὑπομνήμασιν ὁ ἄρχων, ἀλλ᾽ οἷς αὐτὸς ἔγραψεν ἐντυγχάνῃ· Τὰ γὰρ ἴδια πως ἑκάστοις γνωριμώτερα, καὶ πρὸς ἀνάληψιν ἑτοιμότερα, καὶ ἄλλως ἀναγινώσκων, ἀναλογισμὸν ἕξει τοιοῦτον, ἐγὼ ταῦτ᾽ ἔγραψα ὁ τοσοῦτος ἄρχων, μὴ προσχρησάμενος ὑπηρέτῃ ἑτέρῳ μυρίων ὄντων, ἆρα ὅπως βιβλίον ἀποπληρώσω καθάπερ οἱ μισθοῦ γράφοντες, ἢ οἱ γυμνάζοντες ὀφθαλμούς τε καὶ χεῖρας, τοὺς μὲν εἰς ὀξυωπίαν, τὰς δ᾽, ἵνα ὦσιν ὀξυγράφοι· πόθεν οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ὅπως αὐτὰ ἐν βιβλίῳ γράφων, εὐθὺς εἰς τὴν ψυχὴν μεταγράφω, καὶ ἐναπομάττωμαι τῇ διανοίᾳ θειοτέρους καὶ ἀνεξαλεί-

init. cap. 7. tradit מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב
ספר תורה לעצמו שנ׳ ועתה כתבו לכם את השירה כלומר
32 כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את
התורה פרשיות פרשיות ואע״פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה
מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קיבלה מהר
סיני ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו וכל המגיה ס״ת
ואפילו אות אחת הרי הוא כאלו כתבו כולו והמלך מצוה
עליו לכתוב ספר תורה אחר לעצמו לשם המלך יתר על ספר
שהיה לו כשהוא הדיוט ׃ לא היה לו ס״ת קודם שימלוך
צריך לכתוב לו שני ס״ת אחד מניחו בבית גנזיו והשני יהיה
עמו תמיד לא יכור מעמו אלא בלילה כשיכנס לישן על מטתו ׃

Præceptum affirmativum obligat universos Israëlitas, ut describat quilibet librum legis sibi ipse; sicut dicitur: (Deut. 31, 19.) & nunc scribite vobis hoc canticum, quasi diceret, scribite vobis legem, in quâ est hoc canticum: neque enim scribunt legis parschas sive sectiones frustillatim. Quamvis verò reliquerint ipsi parentes exemplar, tenetur tamen aliud exarare per se, & si propriâ manu confecit, perinde est ac si de ipso monte Sinai accepisset. Sin autem literas nescit, ab aliis pro se scribi curet. Quicunque verò correxerit talem codicem, imò vel unicam ejus literulam, ecce reputatur ac si totum descripsisset! Regi tamen injunctum est scribere per se ipsum, & nomine regio, ultra quod habuit, cùm adhuc privatus esset. Si antequam regnaret nondum fecit, cogitur duo exempla describere, unum quod recondat in Gazophylacio suo, alterum quod jugiter secum retineat, nec amoveat, nisi fortè noctu, quando dormitum pergit ad lectum suum. Placet hoc loco fusius explicare, quâ ratio-

λείπτους χαρακτῆρας. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι βασιλεῖς, βακτηρίας ἔχοντες σκηπτροφοροῦσιν· ἐμοὶ δὲ τὸ σκῆπτρον, ἡ βίβλος ἔσται τῆς ἐπινομίδος, καύχημα καὶ κλέος ἀνανταγώνιστον, ἐπίσημον ἡγεμονίας ἀνεπίληπτον, πρὸς ἀρχέτυπον τὴν θείαν βασιλείαν ἀπεικονισθείσης. *Id*, pergit, *ita fiet, si Princeps evolvet à se, non ab aliis scriptos commentarios. Nam libentiùs quodammodò agnoscet propria, sic secum cogitans: Ego tantus Princeps scripsi hæc, nullius usus operâ, cùm tot subditos habeam. Fortasse ut librum explerem literis, velut scriba mercenarius? aut oculorum acumen exercerem & celeritatem manuum, sicut notarius? Nequaquam; sed ut inter transcribendum in animam imprimerem, & menti divinos characteres inscriberem nunquam delebiles. Ergò cùm alii Reges sceptro utantur pro gestamine, mihi pro sceptro erit hoc legum Compendium: hoc insigni gloriabor, hoc me subjectum reddet & inculpabilem, summique Regis imitatorem.*

d) vo-

ratione ac diligentiâ totum hoc præstandum fuerit, quia ipse superioribus annis, ejusmodi authentici voluminis magnum quoddam fragmentum nactus sum, quod milites in dispoliatione Judaicorum scriniorum alicunde abstulerant, & gladio inter se modis indignis diviserant: undè sufficienter de hâc diligentiâ testari possum. Simul ut è totâ isthâc narratione, contra credulos quosdam & suspicaces alteros appareat, an verisimile sit, vel vocales *d*) olim adfuisse, vel Judæos quicquam depravasse. Tractarunt autem hanc *e*) materiam, quos ego noverim, præcipuè tres, primò Anonymus autor Massichtæ *f*) Sopherim, quæ extat *in opere Talmudico, mihi Tom.* 3. deinde Raf *g*) Alphes, *Hal. Seph. Thor. sub fin. sectionis primæ* operum

d) *VOCALES.*) Vide infrà *num. marginali XLI.* ubi similiter vocalium antiquitatem in dubium vocat.

e) *HANC MATERIAM.*) Addi omninò poterant R. Jacob ben Ascher in Arba Torim, *part. II. Jore dea, inde à Cap. CCLXX. & seqq. fol. LXV. seqq.* ejusque epitomator R. Joseph Karro *in Schulchan Aruch, iisdem parte & Capitibus*: qui & prolixius & luculentius R. Alphesio hanc materiam persequuntur. E Christianis de eâ vide Josephum de Voisin *Observ. ad Proœm. Pugion. fid. f.* 85. *seqq.* qui potissimùm R. Maimonidem excerpsit, & Jo. Leusdenium *Philol. Hebr. Diss. XXXIV. de Pentateuchis MSCtis*, qui hæc Schickardi nostri in compendium redegit. Ipse etiam Schickardus conferatur *in Bechinath happeruschim p.* 10. *seqq. & in Differt. de festo Purim p* 61.

f) *MASSICHTÆ SOPHERIM.*) Extat quidem hic Tractatus in Opere Talmudico, verùm Talmudicam autoritatem apud Judæos non obtinet, sed à recentioribus demum cum aliis id genus libellis, utilissima quædam præcepta succinctè comprehendentibus est insertus: undè nec Buxtorfius *in recensione Operis Talmudici* eum commemorat, sed post indicem demum Alphabeticum librorum Talmudicorum, instar appendicis quasi annexuit *pag.* 250. Reperitur in Amstelodamensi Talmudis Babilonici editione sub finem partis IV. post Massechet *Avoda Sara*, & ante se habet Massechet *Avoth R. Nathan*, post se cæteros libellos Buxtorfio ibidem memoratos, quos *Pirke Avoth cum R. Majemonidis Commentario* terminant. Libellus aliàs elegans est & facilis, viginti unius capitum, totusque agit de scriptione & lectione libri legis.

g) *RAF ALPHES.*) Celeberrimi nominis Rabbi, σύγχρονος R. Salomonis Jarchii, qui famâ illius motus, ut primum ipsius opera prodierant, ad scribendos in ea commentarios animum appulit, ipse inter suos æstimatissimus. Integro nomine vocatur *Rabbenu Isaac Alphes*, & communiter Hebræis audit ארון הקודש הרב הגדול ראש גלות אריאל *Arca Sancta, magnus ille Doctor, Æchmalotarcha, Ariel*: ejusque liber, hîc laudatus ab Autore, אלפסי *Alphesi* inscribitur, de quo observari quæ poterant, jam occuparunt Buxtorfius *in Biblioth. Rabb. p.* 312. & Plantavitius *Bibl. Rabb. num. LVII. f.* 534. Mortuus est בעיר אלוסינא *in Urbe Alvesina* Anno à creatione 4863. h. e. CHRISTI 1103. biennio ante, quàm Raschi moreretur, ipso Sabbathi die, XI. Mensis Jjar, (qui Aprili nostro respondet,) cùm pridiè, puta die X. illius mensis, celebratum fuisset solemne

rum suorum, quibus me Cl. & Excel. V. Dn. *Buxtorfius*, Hebræorum hujus seculi primicerius donavit: denique R. Moses F. *b*) Maymon. *Hal. Tphillin*, quæ est *Tom. 1. p. 50.* præsertim *à cap. 7. & deinceps*, ut solet, cæteris multò accuratius. Quorum prolixas descriptiones ego brevitatis & methodi gratiâ reducam ad seqq. decem capita, partim libri materiam, partim ejus formam attinentia; ut sic quoque appareat, quænam olim literaria Regum Studia fuerint.

I. Mate-

lemne jejunium in memoriam arcæ fœderis à Philisthæis captæ, & mortui Eli Pontificis. Mortuo erexerunt Monumentum, cum inscriptione metricâ, quam R. David Ganz *part. I. Zemach David fol. LIV. col. 1.* recensuit, & meritò nos huc transscribimus, quia non ubivis obvia est, & suâ se elegantiâ commendat,

כתבו בעט ברזל עלי שמיר
שבר אשר היה לזכרון
יכלו ימות עולם ויתחדש
אבלו לכל יבא לדור אחרון
אמרו בקבר זה מקור חכמה
נקבר ועלם בא בעורון
באו בני ציון ובמרירות
עליו תיילילו בשברון
כי חק ספוד ובכות עלי מקום
בו נשברו לוחות והארון

Hanc lapidis sepulchralis inscriptionem Latinè solùm profert Guil. Vorstius *in suâ Chronolog. Ganziana editione p. 133. & 134.* sed ita translatam, ut nos ejus viri miserescat. Vix sibi à risu temperabit, quisquis eam versionem cum textu Hebræo fideliter hîc transscripto contulerit, & erroris adeò enormis quasi πρῶτον ψεῦδος, quod facilimè subolere licet, observarit. Nos ita verbatim reddimus:

Scribite stylo ferreo super adamanteo silice
Fracturam hanc, quæ sit in memoriam.
Deficient dies seculi; sed innovabitur
Luctus ejus apud omnem venturum ad generationem ultimam.
Dicite: in sepulchro hoc fons sapientiæ
Sepultus est; & mundus venit in cæcitatem.
Venite, filii Zion, & cum amaritudine
Super eum ejulate in contritione.
Nam decretus est planctus & fletus huic loco,
In quo confracta sunt Tabulæ & arca.

Cæterùm illius opera denuò typis elegantissimis edita sunt, cum Commentariis Raschi ex ejusdem Glossâ Talmudicâ interpolatis, & concordantiis, quas vocant, marginalibus (מראה מקום) in formâ quartâ, *Amstelodami* Anno 403. i. e. CHRISTI 1643. apud *Immanuelem Benbenisti*, è cujus typographeo ipsum quoque opus, quo nos utimur, Talmudicum Babilonicum prodiit. In hâc Alphesii editione præsens tractatus *Hilkoth Sepher Torah* habetur *part. I. fol. CCII. seq.*

b) *R. MOSES F. MAYMON.*) De hujus vitâ, morte, autoritate, scriptis, lege Buxtorfium *præf. ad librum More Nebochim ab ipso versum*, & Eduard. Pocockium *præf. ad portam Mosis.* Cumque pleraque ex ejus Opere, quod *Mischne Tora*, inscripsit, & vulgò *Jad chasakah* nuncupatur, Autor noster desumserit, notari cumprimis meretur, quod in ejus laudem Cunæus *lib. I. de Republ. Hebr. c. II. p. 11. 12.* scripsit: *Est*, inquit, *in admiratione hominum scriptor maximus, Rabbi Moses ben Maimon, is, qui Talmudicam doctrinam sepositis nugamen-*

I. Materia voluminis esse debuit MEMBRANA, *i*) minimè verò papyrus, novitium illud inventum. Mass. Soph. *c.* 1. §. 5.
אין כותבין לא על דפתרא ולא על גבי נייר *non scribunt super crudam* 33
pellem, nec super chartam. Et pergamenum illud debuit è pelle animalis mundi paratum fuisse. Maym. *H. Tphill. c.* 1. §. 10. אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות על גבי עור חיה טמאה אבל על גבי עור בהמה ועוף טהורים ואפילו נבילות וטריפות שלהן *non scribunt libros, nec corrigias precatorias, nec schedas sacras postium, super cutem bestiæ impuræ, sed super pelles jumentorum & avium mundarum; quamvis sint morticinia vel à feris discerpta.* Id Alphesius magistraliter probat è textu, *sub fin. Halach. pag.* 350.*a.* אין כותבין אלא על עור של בהמה טהורה שנ' למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך: *quòd non exarant nisi super munda, est inde quia dicitur* (*Exod.* 13, 9.) *ut sit lex Domini in ore tuo: h. e. super licita oris.* Existimant tamen discerptum præferendum esse sponte mortuo. Soph. c. 1. §. 2. שאל אחד את רבי יהושע הגרסי מפני מה כותבין על עורות נבלות וטרפות אמר לו אמשל לך משל למה הדבר דומה לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו אספקלטור איזה מהן חשוב זה שהרגו מלך א"כ אין חוששין על עורות: *Rogavit aliquis Rabi Josuam Garsæum, cur etiam scribant super pelles morticiniorum & discerptorum? respondit, assimilabo tibi parabolam, cui res comparanda sit, nempe duobus facinorosis, ad mortem damnatis, quorum alterum interficit Rex, alterum carnifex, utrum putas digniorem? eum quem Rex occidit: itaque non suspectæ debent esse pelles.* Quod aves attinet, oportet illas esse maximas, ut huic negocio sufficiant; sed habent id incommodi, quòd propter porositatem literulas exiles respuunt. Tphill. 1.20. עור שהיה נקוב לא יכתוב על גבי הנקב וכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב ומותר לכתוב עליו לפיכך עור העוף מותר לכתוב עג" *si pellis perforata est, non scribatur super foramina;*

menteis feliciter complexus est divino illo opere, quod ipse משנה תורה *appellat. Nunquam ita magnifice quicquam de illo autore dicemus, quin id virtus superet ejus. Fato enim quodam & forte nascendi primus solusq; in illa gente rectè intellexit, quia hoc sit, non incipere. Sæpe nos in his libris eum luculentissimum testem citabimus.*

i) *MEMBRANA.*) Vide Gv. Pancirollum *lib. II. rerum memorab. Tit. XIII. p.* 605.

mina; verùm si atramentum transit & opplet illa,(ut in crassiori scripturâ,) *non habentur pro foraminibus: ideoque licet tunc scribere, ut in membranis avium.* Piscium exuviæ prorsus hìc ineptæ sunt. *Vers. prae.10.* אין כותבין על גבי עור חרג הטהור מפני הזוהמא שאין הזוהמא פוסקת בעבורת *non scribunt super squameam cutem piscis mundi, propter pingues sordes, quæ vix ullo artificio penitus abscedunt.* Requirebant verò superstitiosi homines etiam devotionem singularem in parandis membranis. Itaque à Christianis, aliâ scilicet intentione paratas non usurpant. *Vers. seq.11.* גויל וקלף של תפילין או של ס"ת צריך לעבד אותן לשמן ואם עבדן שלא לשמן פסולין לפיכך אם עבדן הגוי פסולין אע"פ שאמר לו לעבוד לשם הספר שהגוי על דעת עצמו הוא עושה לא על דעת השוכר: *pergamenum & membranas tàm corrigiarum quàm libri legis oportet præparare hoc ipso nomine. Si enim alio fine parantur, profana sunt. Itaque si paravit ea gentilis, inidonea sunt, quamvis jusserit in hunc usum parare, ut fiat liber. Nam Ethnici parant intentione suâ propriâ, non ad devotionem mer-*
34 *cantis*, tantum abest, ut à nobis descriptum emant vel usurpent. *Vers. seq.13.* ספר תורה שכתב מין ישרפו כתבן גוי או ישראל משומר או מסור או עבד או אשה או קטן הרי אלו פסולין ויגנזו *librum legis, quem scripsit hæreticus,*(Samaritanus,) *comburunt, at, quos scripsit gentilis, aut Israëliticus Apostata, vel proditor, aut servus, aut mulier, aut minorennis, omnes profani sunt, & absconduntur* (per sepulturam.) Porrò tres recensent membranarum *k*) species, quos internosse oporteat, cùm non omnes pariter sint ad scripturam sacram idoneæ. *Cap. eod. vers. 6.*

& ad hunc Henr. Salmuth. *p.* 630.631. Cæterùm quæ de Membranâ ad legis scriptionem aptâ hìc dicuntur, tradidit consimiliter pluribus R. Jacob ben Ascher *in Arba turim, part. II. Jore Deah. c. CCLXXI. f. LXV. col. 4. seqq.* qui & videatur *part. I. Orach Chajim c. XXXII. f. XI col. 3. seqq.*

k) *TRES MEMBRANARUM SPECIES.*) Eadem ex Maimonide refert Buxtorfius *Lex. Talm. Rabb. f.* 573. Porrò in Mischnâ *Mass. Schabbat c. IIX. Misch. III. fol. LXXIIX. col. 2.* trium quidem membranarum specierum fit mentio, sed loco גויל nominatur generaliùs עור *pellis*, dum reus judicatur, qui in Sabbatho promit עור כדי לעשות קמיע רוכסוסטוס כדי לכתוב מזוזה קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין וכו' *PELLEM* (עור) *ad faciendum amuletum: CORIUM* (רוכסוסטוס) *ad scribendum Mesusa: PERGAMENUM* (קלף) *ad scribendum super ea sectionem minimam, qua est in Thephillim, &c.*

l) UNO

vers.6. שלש עורות הן. לוקחין עור בהמה ומעבירין השיער מכנו וא"כ מולחין ומעברין בקמח וא'כ בעפצא וכיוצא בו דברים שמכווצין את העור ומחזקים אותו וזה הוא הנקרא גויל : ואם לקחו העור אחר שהעבירו שערו וחלקו אותו בעבין לשנים כמו שהעבדנים עושין עד שיהיה שני עורות אחד דק הוא שממול השיער ואחר עבה והוא שממול הבשר ועברו אותן במלח וקמח ועפצא זה החלק נקרא קלף וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס : *Triplex est differentia : (1.) sumunt pellem jumenti & removent pilos inde , postea saliunt & præparant farinâ , denique etiam gallâ vel consimilibus rebus astringentibus & corroborantibus eam: hæc appellatur* גויל (nos in defectu vocabulorum, discriminis causâ nominemus *Pergamenum.*) (2.) *At si pellem , abrasis pilis diffindant per densitatem bifariam, ut artifices solent, & duas inde faciant, unam tenuiorem ex parte pilorum, crassiorem alteram ex parte carnis, & parent sale, farinâ gallaq; ut decet, tunc illa portio vocatur* קלף (*Membrana* propriè.) (3.) *hæc verò, quæ carni contigua erat* דוכסוכטוס (nobis *Corium.*) Ista postrema species ad legis descriptionem inutilis est. *Vers.9. ejusd. cap.* אם כתב הספר על דוכסוסטוס פסול *si quis scripserit librum super corium , profanus erit.* Cæteræ priores ex æquo concessæ , sic tamen ut alti insecus tantùm, & convenienti quidem latere perscribantur ; quod non perinde habent. Soph.1. §. 4. כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שער ואינו רשאי לשנות הלכה למשה מסיני שאם שינה בזה ובזה אין קורין בו : *scribunt super membranam loco carnis , & super pergamenum loco pilorum , nec fas est mutare, quia consuetudo Mosis de Sinai ; & si quis pervertit in uno vel altero, non legunt è tali.* Item ut totus liber sit homogeneus , ex uniusmodi cortinis consutus. Tphill.7.*vers.*4. ס"ת שכתבו מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף פסול אלא או כולו על הגויל או כולו על הקלף : *qui partim in pergameno , partim in membranâ scriptus est, profanus habetur; quin potius uniformis sit, aut totus ex hoc, aut totus ex illo.* Exceptionem admittit Talmud, *M. Soph.*2.§. 10. אבל עושה חציו גויל וחציו צבאים קלפים מפני שאינו מן המוב חר *at facere potest semissem unam è pergameno, alteram è membranis caprearum , si illud (pergamenum) non est de selectissimo ,*

(sic enim parum diversitatis.) Complicari tandem prohibentur, inter scribendum, quantumvis amplissimæ sint, nè rugas indecoras contrahant. Alphes *p.* 349.*b.* אלחתירו להן להפוך יריעה על פניה אלא
35 פורס עליה סדין או את הבגד *non permiserunt eis reflectere cortinam versus extremitatem suam, sed jusserunt expandere super eas sindonem vel vestem*, (ne maculentur.)

II. Sequitur DIMENSIO & distributio cortinarum. Ubi admonere nil opus est, scribere Judæos non in complicatis libris nostro more, sed antiquissimo instituto in uno continuo & grandi *l*) volumine totum Pentateuchum. Itaque scripturam sic attemperare decet, ut universæ membranæ simul convolutæ, justam crassitiei suæ proportionem habeant, adeoque extrema cæteras ambiens, præcisè quadrata sit. R. Alphes *p.* 347.*b.* תנו רבנן אין עושין סת״ לא ארכו יתר על היקפו ולא היקפו יתר על ארכו *Tradunt nostri Doctores, non faciendam esse libri legis altitudinem longiorem ambitu, nec ambitum ampliorem altitudine.* In quâ proportione Geometricum aliquid latet, quòd nempè, si totus cylinder 22. pollices altus est, idem Archimedeo ratiocinio 7. pollices crassus evadit. Si membranæ omnium animalium ejusdem essent densitatis, tunc posset una certa mensura præscribi, sed quia plurimùm variant, volunt hanc saltem ubique proportionem servari. H. Tphill. *init. cap.* 9. ארכו בגוויל ששה טפחים ובקלף או פחות או יתר והוא שיהא ארכו כהיקפו אם מיעט או הרחיב בכתב *Altitudo pergameni plerumque sex palmorum, sed membranæ plus vel minus, prout scripturam quis contrahit vel dilatat, modò ut statura circumferentiæ semper respondeat.* Quantas intelligat mensuras, mox *eod. c.* 9. *vers.* 9. declarat : רוחב הגודל הוא אצבע

l) *UNO CONTINUO VOLUMINE.*) Nempè ex antiquâ Hebræorum consvetudine libri veterum non solebant, instar nostrorum hodiernorum, ex multis foliis compaginari; sed, ut Sixtus Senensis *lib. II. Bibl. S. f.* 92. eorum formam describit, habebant illi unum duntaxat folium, sive membranam oblongam, quæ circa cylindrum, sive axem ligneum circumvertebatur, instar lineæ telæ radio textorio circumvolutæ. Conf. Buxtorf. *Synag. Jud. c. IX. p.* 216. & in editione à filio auctâ *c. XIV. p.* 284. Hottinger. *lib. I. Thes. Philol. c. II. f. III. p.* 100. Sixt. Amama *lib. III. Anti-Barb. Bibl. pag.* 491.

m) *PAL-*

אצבע הבינוני וכבר דקדקנו בשיעור ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו ברוחק וכל טפח האמור בכל מקום הוא ארבע אצבעות מזו וכל אמה ששה טפחים *latitudo pollicis æquat digitum mediocrem, & pridem ſubtiliter inquiſivimus has menſuras, atque deprehendimus correſpondere ſeptem granis hordeaceis mediocribus, contiguè & arctè juxta ſe poſitis;* (paulò major unciâ pedis VVurtembergici, quod ex hâc lineolâ in totidem partes diviſâ |‾|‾|‾|‾|‾|‾|‾| liquet.) *Palmus m) verò, cujus uſpiam in ſacris fit mentio, conſtat quatuor ejusmodi pollicibus; & Ulna ſex palmis,* (h.e. 24. pollicibus.) Eoque capite toto docet operosè, quomodo id aſſequendum ſit. Primò nudas aliquot & ſcripturâ vacuas membranas experimenti causâ convolvendas, donec juſtam craſſitiem nanciſcantur; deinde iterum revolutas, baculo in 50. pollices diviſo metiendas, & proportionem ad prototypum exemplar æſtimandam, quantum textus uni cortinæ competat; poſteà periculum ſcriptionis in rejectitiâ quadam membranâ prius faciendum, unde computet quantum literas augere vel minuere debeat &c. quæ ob prolixitatis tædium allegare hîc intermitto. Informat quoque lectorem *verſ.* 10. ſuo exemplo, quantus fuerit ille codex, quem ipſe May- 36
monides propriâ manu exaraverit: *omnes columnas 4. digitos latas fuiſſe (præter ambo carmina, quæ 6. pollices requiſiverint,) ſingulas conſtitiſſe 51. lineis, & fuiſſe numero 226. paginas, (itaque 11526. lineas,) longitudinem verò totius voluminis 1366. pollicum, (h.e. 57. ferè ulnar. Jud.) cortinas autem arietinas, ſi cui hanc menſuram imitari placeat, non à proportione aberraturum, (quod tamen ſibi experiunti, ob membranæ denſitatem, non præcisè contigiſſe notat Commentator marginalis)* Audiamus & cæteras dimenſionum leges. Quælibet membrana in aliquot columnares paginas diſtribuitur, has oportet juſto nec pauciores nec plures eſſe. Alpheſ. *p.* 348. *init.* ת"ר עושה אדם יריעה מכרת שלש דפין ועד כרת שמנה פחות או יותר לא יעשה ולא ירבה בדפין מפני שנראין כאגרת

m) *PALMUS.*) Vide Caſp. Waſerum *lib. I. de antiq. Hebr. menſuris c. IV. p. 10. sqq.*

כאגרת ואל ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות *Jubent, ut homo cortinas dividat, à tribus ad octo paginas, plures vel pauciores haud faciat: non illud, nè videatur epistola vulgaris,* (debent enim literæ sacræ â profanis primo statim intuitu differre,) *non hoc, nè oculi* (ob latitudinem pauciorum columnarum, in legendo) *exorbitent.* Mei exemplaris cortinæ utplurimùm in quinque paginas distributæ sunt. Quid verò si cutis magni animalis fuerit amplior? Tphill. 9. *vers.* 12. נזדמנה לו יריעה בת תשע דפין חולק אותה חמשה לכאן וארבעה לכאן *Si cui parata est cortina novem paginarum capax, dividat eam, huc referendo quinque & illuc quatuor:* (non verò tres huc & sex illuc, ut *Alphesius* addit.) בד"א בתחלת הספר או באמצע אבל בסוף אפילו פסוק אחד בדף אחר עושים אותו דף לבדו ותופרין עם שאר יריעות *& totum hoc intelligendum est de principio libri vel medio: at in fine versiculus etiam unicus peculiarem paginam meretur, quæ cæteris assuitur.* Columnarum quoque latitudines mediocres esse decet. Soph. 2. §. 8. שיעור הדף כדי שיהא רואהו ובקטן לא יפחות מטפח רבי יוסי ב"ר יהודה אומר לא יפחות משלש אצבעות ולא יעשה רחבו יותר על חצי ארכו *Quantitas paginæ, quæ lectoris visui congruat, in parvo exemplari non angustior sit palmo. R. Jose nomine R. Jehudæ ait, non minor tribus digitis, contra tamen nemo faciat latitudinem ejus ampliorem semisse altitudinis.* Maymonides optimam mensuram, tribus longissimis vocibus terminat *cap.* 7. *vers.* 4. אורך כל שיטה ושיטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיכם תלתא זימני וזה הוא רוחב כל דף ודף *Longitudo singularum linearum æquet triginta literas, ut vox polysyllabica* למשפחותיכם (quæ *familias vestras* significat) *tribus vicibus scribi possit: hæc ipsa est latitudo paginarum.* Glossator tamen addit in margine הכל לפי הנוי שהרי ג' למשפחותיכם מכתיבה גסה הוה יותר מטפח *decorum ubique spectandum esse; quoniam hæc vox ter repetita in crassiori scripturâ, facilè palmum excedat.* In meo sanè fragmento columnæ sunt inæquales,
37 pro capacitate membranarum, nè quid inutiliter periret. Habent & margines suam æstimationem. R. Alph. *pag.* 348. *a.* שעור גליון
מלמטה

מלמטה טפח ומלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף כמלא רוחב שתי אצבעות *mensura oræ inferioris est palmus, superioris verò tres pollices; sed inter paginas spacium plenè duorum digitorum.* Tphill. 9. 2. צריך שיניח בתחלת כל יריעה ובסופה רוחב אצבע אחר כדי תפירה *necesse insuper ut relinquatur ad extremitates cortinæ, aliud spacium unius digiti profuturâ.* En quàm curiosè lineas quoque dinumerent! Eâdem Halachâ *c.7.v.10.* יש דברים אחרים שלא נאמרו בתלמוד ונהגו בהם הסופרים וקבלה היא בידם איש מפי איש והן שיהיו מנין השיטין בכל דף לא פחות משמונה וארבעים ולא יותר על ששים *sunt aliæ res non quidem præceptæ in Talmud; sed longâ consuetudine scribarum introductæ, qui jactant traditionem diuturnam ex ore unius ad alterum. Inter quas & illud, quòd lineas paginarum numerant, non pauciores XLVIII. nec plures LX. faciunt.* Et nè res omni ratione carere videatur, afferunt in Massichtâ Sopherim pulchras aliquot, suâ opinione causas, ubi & alios plures numeros reperio, *cap.2. § .6.* בותנין טעם במסעות ארבעים ושנים שנ' ויכתוב משה את מוצאיהם. וברבבות של ישראל ששים שנ' כתב לך ובזקנים של ישר' שבעים ושנים · וכו' *dant rationem è profectionibus quadraginta duabus, quia dicitur (Num. 33, 2.) descripsit Moses juxta exitus eorum. item à myriadibus Israëlitarum sexaginta, quia dicitur (Exod. 34, 27.) scribe fœdus quod cum illis pepigi; nec non pro numero LXXII. senum (in memoriam illorum.)* Meæ omnes semper 48. tantùm constant. Similem superstitionem in Arabicis quoque libris observo, ubi perpetuò impares lineas notavi, quo numero DEUS gaudere creditur Poëtis. Unum hîc superest notabile, quòd nil sacrum exscribunt, regulâ non priùs lineatum; ut scilicet elegantius appareat & differat à schedis profanis. Tphill. *c.1.v.12.* הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה אלא בשירטוט *habemus id à Mose de Sinai, ne quis liber legis describatur absque amussi.* c.7.v.4. שכתבו בלא שרטוט פסול *absque lineato scriptus, est profanus.* v.16. מותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט יותר על זה אסור *licet tres tantùm voculas sine lineato exarare: plures est omninò nefas.* Hinc disputant de allegatis: an & phrases biblicas obiter usurpatas lineare oporteat? Commentator ejus *ibid. in marg.* כתב רבינו ברוך

והרוקא

דוקא בשמביא פסוק לראיה אבל אדם כותב לחבירו ופסוק בלשונו אין צריך לשרטוט: *Tradit magister noster Baruch, id observandum esse maximè, quando quis versum citat ad probationem; verùm cùm socio suo familiariter scribit, & immiscet locutiones textuales, non opus est lineatione.* Meorum lineamentorum sulci omnes ducti sunt in tergo, & eminentiæ vergunt antrorsum, quâ parte scripturam minùs impediunt.

38 III. Transeamus ad ATRAMENTUM, quod similiter multâ cautione indiguit, nefas erat ullo, nè pulcherrimò quidem colore, vel unam lituram ducere: secus quàm factitabant veteres Monachi, qui omnium paragraphorum initia cinnabari & æris flore pingebant. Hal. Tphil. *c.1.§.5.* נאמר למשה מסיני שיהיו כתובים בדיו למעט שאר מיני צבעונין כגון האדום והירוק וכיוצא בהן שאם כתב אפילו אות אחת (*n*) בהן פסול *Injunctum est Mosi de Sinai, ut perscribantur atramento, id excludit cæteras species colorum omnes; velut rubrum, viridem & consimiles: quod si vel unica literula iis n) scriberetur, totum profanaret.* Ne nobilissimam quidem auri tincturam, quâ tamen Salomo templum decoravit, huc admittunt. Soph. 1. *paragr.* 9. אין כותבין בזהב · מעשה בתורתו של אלכסנדרוס שהיו כל אזכרותיה כתובות בזהב ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תגנז *Neutiquam o) scribunt auro* (comminuto.) *Accidit pentateucho Alexandri*

n) בהן *IIS.*) In meo exemplari (Venetiis anno 1574. impresso) pro בהן *iis*, explicatiùs legitur: בשאר מיני צבעונין או בזהב *cæteris colorum speciebus, aut etiam auro.*

o) *NEUTIQVAM SCRIBUNT AURO.*) Sic in specie de nominibus divinis Arba Turim *part. II. c. CCLXXVI. f. LXVII. col.* 1. כתב האזכרות בזהב פסול: *Si nomina Divina auro scripta fuerint, profanatus liber est.* Sumpta autem hæc sunt ex Talmudis Gemarâ *Masfech. Schabbath fol. CIII. col.* 3. שכתב שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו *Si quis alio colore, quàm atramento scripserit, aut scripserit nomina divina auro, ecce illos codices occultabant.* Quem tamen locum R. Joseph Karo *in Cesepb Mischne, ad Hal. Tphillin f. LXXIX. col.* 4. sibi & Maimonidi ipse objicit, quasi non promiscuè omnem scripturam, quæ aureis fiat literis, sed nominum saltem divinorum illicitam pronunciet; sed respondet, & verba hic à Schickardo ex Massichta Sopherim citata in subsidium vocat. Audiamus ipsummet: קשה. והתניא בהבנשה כתב האזכרות בזהב יגנז משמע דוקא אזכרות אבל כתב אותיות אחרות בזהב כשר ויש להלה לאותיות אחרות שכתבן בזהב בסול שהרי לא כתבן בדיו ואזכרות דנקט משום דס"ל שלרוב מעלתן

dri M. in quo omnis mentio DEI aureis literis perscripta erat, ut factum hoc deveniret ad sapientes, ii responderunt, è medio tollendum esse. Sunt & alia *p*) communiter nobis usurpata, quæ atramenti sacri confectionem ingredi prohibentur. Ibid. §. 5. אין כותבין בשחור ולא בשיחור ולא בקומוס ולא בקנקנתום ולא במי טריא : *Non adhibent carbonem, nec ni-*

בשלתן ראויות ליכתב בזהב קמ״ל והא משמע מתניתא במסכת׳ סופרים בפרקא קמא אין כותבין בזהב : *Difficile illud est,* (& R. Majemonidi auream scripturam simpliciter improbanti adversum,) *quod traditur in Massech. Schabbat cap. XII. SCRIPTURAM NOMINUM DIVINORUM AURO FACTAM OCCULTABUNT. Sensus est: NOMINUM DIVINORUM PRÆCISE; at aliæ literæ auro legitimè scribuntur. Enimverò dicendum est, parem esse cæterarum quoque literarum rationem, & quòd earum etiam scriptura auro facta, sit vitiata & illegitima, quia non scripsit ea quis atramento. Loquuntur autem* verba Gemaræ *de eo, qui nomina divina, quæ tenet, existimat ob majestatem & excellentiam suam digna esse; quæ auro scribantur. Atque hunc sensum cognoscimus ex traditione, quæ habetur in Massecheth Sopherim Capite primo: NEUTIQUAM SCRIBUNT AURO.* At verò Josephus *lib. XII. Antiq. Judaic. c. II. fol.* 353. *edit. Græc. Froben.* narrat, exemplar Legis, ab Eleasare Pontifice ad Regem Ptolemæum Philadelphum missum cum LXX. Senioribus, qui transferre eam debebant, *aureis literis* fuisse scriptum. Nam cùm Ptolemæi ad Eleasarum legationem, & literas, atque munera, quæ unà miserat; hujusque vicissim ad illum responsionem, & ἀντίδωρα, atque Seniorum Legem secum afferentium adventum, prolixè descripsisset, hæc de allato codice, deque gaudio, cum quo Rex Seniores exceperit, subjungit: Ὡς δ᾽ παρῆλθον μετὰ καὶ τῶν δώρων οἱ γέροντες, ἃ τῷ βασιλεῖ κομίσαι ὁ ἀρχιερεὺς αὐτοῖς ἔδωκε, καὶ τῶν διφθερῶν, αἷς ἐγγεγραμμένους εἶχον τοὺς νόμους χρυσοῖς γράμμασιν, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς περὶ τῶν βιβλίων. ὡς δ᾽ ἀποκαλύψαντες τῶν ἐνειλημάτων ἐπέδειξαν αὐτῷ, θαυμάσας ὁ βασιλεὺς τῆς ἰσχνότητος τοὺς ὑμένας, καὶ τῆς συμβολῆς τὸ ἀνεπίγνωστον, οὕτω γὰρ ἥρμοστο, καὶ τοῦτο ποιήσας χρόνον πλείονα, χάριν εἶπεν ἔχειν αὐτοῖς τε ἐλθοῦσι, καὶ μείζονα τῷ πέμψαντι, πρὸ δὲ πάντων τῷ θεῷ, οὗ τοὺς νόμους εἶναι συμβέβηκεν. *Ut verò senes illi venerunt cum muneribus à Pontifice missis, & cum membranis, quæ LEGEM AUREIS LITERIS INSCRIPTAM continebant, primùm de libris eos rogavit. Ut verò ex involucris depromptos obtulerunt, multùm diuq; miratus membranæ subtilitatem, & commissuras, quæ ita latebant, ut visu discerni non possent, gratias se illis habere dixit, qui venerint, & majores etiam ei, qui miserit, sed longè maximas DEO, cujus leges attulerint, &c.* Fuisse hoc autē publicum quoddam, & sacratius in Templo asservatum exemplar, ex iis verbis haud obscurè colligitur, quibus Pontifex suas ad Regem responsorias, quasi obsignabat: *fol.* 350. Ἐπιλεξάμενοι δὲ καὶ πρεσβυτέρους ἄνδρας ἓξ ἀπὸ φυλῆς ἑκάστης, οὓς πεπόμφαμεν ἔχοντας τὸν νόμον· ἔσται δὲ τῆς σῆς εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης τὸ, μεταγραφέντα τὸν νόμον εἰς ἡμᾶς ἀποπέμψαι μετ᾽ ἀσφαλείας τῶν κομιζόντων. *Delegimus senes per tribus presbyteros, quos ad te cum LEGE misimus. Tuæ autem pietatis erit ac justitiæ, ut transscriptâ Lege EAM TUTO AD NOS REMITTAS, unà cum ejus deportatoribus.*

p) *ALIA.*) Sunt & Judæis alia, quæ ad scriptionem instar atramenti alias usurpant, qualia memorantur in illo Mischnæ *Mass. Schabb. c. XII. Misch. IV. fol. CIV. col.* 2. כתב

nigredinem (pictoriam vel ſutoriam ,) *nec gummi, nec vitriolum, nec aquas putres.* Sed parant illud ſuâ quâdam ſingulari ratione , quam deſcripſit Maym. *H. Tph.* 1. 4. כצר מעשה הדיו מקבצים העשן של שמנים או של זפת ושל שעורה וכיוצא בהן וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש ולותתין אותו הרבה ודכין אותו עד שיעשה רקיקין ומיבשין אותו ומצניעים אותו ובשעה כתיבה שורהו במי עפצא וכיוצא בו וכותב בו שאם תמחקני יהיה נמחק וזהו הדיו שמצוה מן המובחר : *Quomodo conficiunt hoc Atramentum ? colligunt fumum olei vel picis vel ſevi , vel talium, & pinſunt in exuſto ligno cum exiguo mellis, atque depſunt valdè, donec attenuetur : poſteà exſiccant & reponunt. Tempore ſcriptionis autem macerant vel diſſolvunt in aquis gallarum aut ſimilium, & ſcribunt eo. Quod ſi hoc deleveris , erit plenè abſterſum. Et illud ipſum eſt præſtantiſſimum, quod præceptum.* Gloſſa tamen marginalis nonnullas addit animadverſiones, quas lubens prætereo.

IV. Authenticum aliquod EXEMPLAR aſſumebant, unde ſua particularia deſcriberent. Aſſervabatur autem ſacratiſſimum & originale volumen à Levitis in ſanctuario , è quo Rex ſuum transſumere atque corrigere debuit : atque ut emendatius id faceret, conſcio & auſcultante Synedrio revidere. Tph. *c. 7. paragr. 2.* מגיהין אותו מספר העזרה על פי בית דין הגדול *corrigendum eſt è libro Atrii, juxta os ſenatus magni.* Et ſi quis adeò felicis memoriæ, ut totam legem teneret (quales ſanè reperiuntur inter Judæos , qui diuturnâ lectione integras paraſchas addidicerunt & expeditè recitant;) non tamen liceret ipſi, vel unicum jota ſine prototypo exarare : in quo agnoſcimus miram DEI providentiam, qui etiam ſic in-
39 tegritati *q*) textus conſultum voluit. Alpheſius *pag.* 349. *a. & b.* גרסינן

בדיו בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם *Si quis* die Sabbathi *ſcripſerit atramento , auripigmento , rubricâ, gummi, chalcantho , aut quacunq; re, quæ ſignat*, reus eſt.

q) *INTEGRITATI TEXTUS.*) Arrige aures , Morine, vosque omnes cum ipſo, quotquot à Judæis corruptos clamatis fontes Hebræos ! Morinus certè , qui operoſe hoc in Exercitationibus Biblicis , totâ Exercitatione primâ contendit , dum *Cap. II. inde à pag.* 13. *ſeqq.* à maximâ Doctorum , quos vocat, Catholicorum parte oſtendit aſſeri , Judæos in Odium Chriſtianorum ſuos Codices depravaſſe, ingentem ſibi conſentientium farraginem conglomerat. Cæterùm vel unus noſter Calorius

גרסינן בפרק הקורא אמר רבה בר חנה אמר רבי יוחנן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב . רב חסדא אשכחיה לרב חננאל דהוה כותב ספרים שלא מן הכתב א' ליה ראויה כל התורה כולה שתכתב מפיך אלא הרי אמרו אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב *Legimus in capite Haquore* (quod eſt c.2. Maſſech. Megilla in Talm.) *retuliſſe Rabbam filium Channæ, quòd dixerit R. Jochannan: nefas eſſe vel unicam literulam ſcribere ſine præſcripto. Accidit ut Raf Chasda inveniret Raf Chananaëlem, ſcribentem ſine prototypo: dixit ei, dignus quidem eſſes, è cujus ore tota lex reſcriberetur! ſed ecce prohibitum vel unam literam ducere absque exemplo.* Nihil ergò fidit memoriæ ſuæ Maymonides, quantumvis divinam haberet, ſed optimum exemplar ſecutus eſt religioſiſſimè. H.Tph.*fin.cap.*8. ספר שסמכנו עליו הוא הספר הידוע במצרים שהוא כולל כ"ד והיה בירושלים מכמה שנים להגיה ממנו הספרים ועליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה והגיהו פעמים רבות ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי כהלכתו: *Liber cui innixi ſumus, eſt notiſſimus ille codex r) in Ægypto, qui complectitur omnes XXIV. libros biblicos, & fuit Jeroſolymis olim per plurimos annos, ad corrigendum inde cæteros. Huic omnes ſecurè fidunt, quia ſciunt recognitum à Ben-Aſer* (celebri quodam Maſorita Tyberienſe.) *qui accuratiſſimè perveſtigavit eum multis annis, & emendavit multoties, eum ſecutus ſum, quando legem, ut moris eſt, deſcribebam.* Hoc ipſo etiam R. Jona hammedakdek quondam uſus eſt, referente Eliâ Levitâ *in Schifre luchos mihi pag.* 244. *b.* ubi & alios quoſdam magnæ celebritatis libros recenſet, unum, ſ) qui à Jericho venerit, alterum, t) quem

us *in Critico Sacro p.* 380. *ſeqq.* Lectori circa hanc materiam ſuffecerit.

r) *CODEX IN ÆGYPTO.*) Ejuſdem Codicis ex hoc R. Majemonidis loco meminit R. Aſarias *part. III. libri Meor Henajim c.IX.* cujus verba cùm adduxiſſet Morinus *Exerc. Bibl. I.c.II.p.* 28. ſuo more impugnat. Conf. Hotting. *lib.I.Theſ.Philol. c. II.ſect.IV.p.*107.& Schickardum noſtrum *in Bechinath happeruſchim p.* 52. Item Brianum Waltonum *in appar.Bibl.proleg.IV.num. IX.ſ.* 263.

ſ) *UNUM QUI A JERICHO VENERIT.*) Verba Eliæ Levitæ, quibus hujus Codicis meminit, ſunt hæc: חומש יריחו בסתמא הוא חומש אחד מוגה בא מיריחו מדבר מענין חסר ומלא כגון כי כל התועבות האל בחומש יריחו חסר ויו השנייה וכן ילידי הענק ב' בענין ובחומש יריחו הראשון מלא והשני

t) quem Hillel, è captivitate Babylonicâ redux, suâ manu descripserit, omnes autem cum hodiernâ lectione in minutissimis consentiant.

ירושלמי חבר ! *Pentateuchus Jerichuntinus est exemplar legis correctissimum Jerichunte allatum, agens de vocibus defectivis & plenis. Citatur ad Levit. XIIX, 27. his verbis: In Codice Pentateuchi Jerichuntino deficit Vau posterius. Sic ad Num. XIII, 22. bis citatur hoc modo: Et in exemplari Jerichuntino prius plenum est, posterius defectivum.* Vide Hottinger. *loc. cit. p.* 108. 109. & Walton. *l. c. num. XI. f.* 263.

t) *ALTERUM QVEM HILLEL DESCRIPSIT.*) Decantatissimus est hic Codex Hillelianus, & maximæ apud Judæos autoritatis, qui ejus passim meminerunt. R. Abrah. Sachutnus *in libr. Juchasin f. CXXXII. col.* 1.
בשנת תת"קנו היתה שמד גדול במלכות
ליאון ואז הוציאו משם ספר הארבעה
ועשרים אשר נקרא הבבליא שכתב אותם
ר' הלל ומשם היו מגיהים כל הספרים
ואני ראיתי חלק מהם שנמכרו באפריקא
ובזמני היה ט' מאות שנה שנכתבו
והקמחי אמר בחלק הדקדוק בפסוק לב עף
הזכרו שהחומש היה בטוליטולה: *Anno* 956. (qui in annum CHRISTI 1169. incidit,) *magna fuit Judaorum persecutio in Regno Lion, & tunc produxerunt Codicem viginti quatuor librorum, qui vocatur Biblia, quos descripsit R. Hillel, atque exinde emendare solebant omnia exemplaria. Vidi ego partem eorum, qui vendebantur in Africâ. A tempore autem meo effluxerant anni nongenti, ex quo scripti erant. Kimchi in Grammaticâ suâ testatur, Pentateuchum ex hoc Codice Toleta asservari.* Laudat hunc eundem locum Noster *in Bechinath Happerush. p.* 58. item Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. XIIX. pag.* 159. Buxtorfius *part. II. de Punctorum antiq. & orig. c. VII. p.* 358. Hottingerus *lib. 1. Thes. Philol. c. II. f. IV. p.* 1[illegible]6. Waltonus *in appar. Bibl. proleg. IV. n. LX. f.* 262. 263. qui de hoc Codice omninò consulendi, Buxtorfius præsertim, qui & vocalium & accentuum notis distinctum fuisse demonstrat, & strenuè vindicat adversus Ludi Cappelli arrosiones, qualibus eundem Jo. Morinus quoque *Exer. Bibl. I. c. II. p.* 29. conatus est lacerare, dum antiquitatem illius in dubium vocavit. Equidem Schickardus noster MsCtum hoc Hilleli Babylonio tribuit, qui sexaginta annis ante CHRISTI nativitatem, centumque adeò circiter ante templi ultimi destructionem floruit; quod ante ipsum P. Cunæus *loc. cit.* similiter jam asseruerat; Verùm Buxtorfius censet, Hillelem hunc, non esse illum *Senem*, cujus in Talmude frequens fit mentio, sed alterum, *Hannasi*, sive *Principem* dictum, qui in Judæâ circa annum CHRISTI 340. floruit, & nepos fuit R. Jehudæ sancti. Sic nihilominus veneranda esset Codicis hujus antiquitas, utpote jam, si haberetur, ante mille trecentos & triginta annos descripti. Alias de Hillele isthoc Principe legi poterit R. Abr. Sachuth *in Juchasin f. XC. col.* 1. & R. Dav. Ganz *in Zemach David. part. I. fol. XLVI. col. 2. seq.* quorum hic שלשלת היחוס מהלל עד הלל *genealogiam ab Hillele* illo Sene, *usque ad Hillelem* hunc Principem, simul texuit, quam ex Autore ipso vel ideò huc judicamus transferendam, quòd in Vorstianâ versione, quæ manibus Studiosorum vulgò teritur, sed mendis & vitiis tantopere ubivis scatet, ut nullibi fidem adhibere possis, generationes admodùm trajectas & confusas videamus. Sic autem ibi

הלל הזקן הבבלי *Hillel Senex Babylonius*, quem R. Abarbanel *præfat. sui Nachalath Aboth fol. IX. col.* 1. fuisse ait מזרע המלוכה ממשפחת בית דוד *ex semine Regio, è familiâ Domus Davidica.*

רבן שמעון בנו *Rabban Simeon filius ejus*, quem suspicantur eundem esse, qui Jesum

ant. Unde colligo, hiatus *u*) qui hodiè visuntur in textu, verb. gr. defectum *vers.* 36. & 37. *in* 21. *cap. Josuæ*, minimè novitium esse, sed omni-

sum puerulum ulnis excepit *Luc. II, vers.* 25.

רבן גמליאל הזקן *Rabban Gamaliel Senex*, idem fortassè, qui inter discipulos suos Paulum Apostolum habuit *Act. XXII*, 3. laudatus insuper *Actor. V*, 34.

רשב"ג הנהרג *Rabban Simeon ben Gamaliel, Interfectus*, sive *Martyr*. Ita dictus, quod primus esset inter decem illos celebriores Rabbinos à Romanis interfectos. Interfectus autem est à Tito Vespasiano, cum Jerosolymas desolaret, teste R. Abarbanele *loc. cit.*

ר' גמליאל דיבנה *Rabban Gamaliel Jabnensis*, secundus hujus nominis, Maritus Sororis R. Eliescris filii Hirkani, juxta R. Abarbanelem.

ר' שמעון השלישי *Rabban Simeon*, hujus nominis *tertius*: is cujus in Mischnâ Talmudicâ toties fit mentio, והלכה כמוהו & *cujus semper decisiones valent*, certis illis, de quibus constat, exceptis, observante R. Sachutho *in Juchasin f. LXVII. col.* 1.

ר' יהודה הנשיא *Rabbi Jehuda Princeps*, dictus vulgò *Rabbenu hakadosch* i. e. *Sanctus*, & absolutè *Rabbi*. Autor Mischnæ Talmudicæ.

רבן גמליאל בנו *Rabban Gamaliel filius ejus*, tertius hujus nominis, qui Patre adhuc superstite principatum obtinuit.

רבי יהודה נשיאה *Rabbi Jehuda Princeps*, Doctor Gemaricus, à longævitate & constantiâ laudatus *in Juchasin fol. XCIV. col.* 1.

הלל הנשיא בנו *Hillel Princeps filius ejus*, idem ille, cujus MSCtum hîc laudatur.

Atque hic Hillel princeps, שהוא עשירי מהלל הזקן *qui generationem decimam constituit ab Hillele Sene*, à computo, quem juxta doctrinam Astronomicam Rab Adæ constituit, & hodienùm Judæi in annorum supputatione tenent, apud suos cùm maximè celebratur. R. Sachuthus *in Juchasin fol. XC. col.* 1. הלל הנשיא בנו של רבי יהודה נשיאה תקן העיבור על דרך הקבלה רב אדא עד שיבוא משיח בן דוד והיה בזמן אביי ורבה וכן כתב רבי שמעון דוראן בפירוש האזהרות והיה בשנת ת"רע לשטרות ואחרין לא היה בית דין עוד: *Hillel Princeps, filius Rabbi Jehudæ Principis composuit computum annalem juxta doctrinam Astronomicam R. Ada, usui futuram, usque dum veniat Messias filius Davidis. Floruit autem tempore Abai & Rabba, sicuti scripsit R. Simeon Doran in commentario commonefactionum: id quod fuit anno DCLXX. æra contractuum. Post ipsum autem non fuit amplius Synedrium.* Hoc ergò nomine commendatur etiam è Christianis ab iis, qui mysterii Embolismi seu computi Judaici meminère, Joseph. Scaligero *lib. VII. de Emendat. Tempor. fol.* 634. Jo. Seldeno *de Anno civili & Calend. Judaic. c. XVII. p.* 79. Samuele Petito *lib. III. Observat. c. III p.* 263. qui postremus præ cæteris consulatur. Nam toto illo capite *inde à p.* 261. *usque ad p.* 309. tabulam isthanc genealogicam è Zemach David productam doctissimè exponit, cui uberiùs adhuc illustrandæ faciet collatio eorum, quæ R. Abarbanel *in præf. Nachalath Abboth fol. IX. & seqq.* de Doctoribus Mischnaicis, qui legem oralem propagarunt, consignata reliquit.

u) *HIATUS.*) Videri merentur, de hâc difficultate circa locum *Jos. XXI*, 36. 37. motâ, B. Glassius *lib. I. Philol. Sacr. tr.* 1. *p.* 60. *seq.* Hottinger. *lib. I. Thes. Philol. c. II. q. IV. pag.* 181. *seq.*

N 3 x) HO-

omninò ante posterioris templi fabricam desideratos: adeoque varias Lectiones è captivitate primâ natas, ut R. D. Kim. *ad* 1. *Reg.* 17, 14. notat בגלות נשתבשו הנסחאות *in exilio priori corrupta fuisse exemplaria.* Similem harmoniam editionum sæpè miror in Alkurano, qui per universam ferè Asiam & Africam, quâ latissimè patent, magnam quoque partem ipsius Europæ, in tot millona exemplaria conformiter, absq; typis, solâ manu multiplicatur.

V. Venio ad LITERAS. Hîc mihi non convenit cum quibusdam sciolis inter Judæos, qui hodiernos x) characteres primævos

x) *HODIERNOS CHARACTERES.*) Nota, satisque nostro ævo inter Philologos ventilata controversia, de genuinis literarum Hebraicarum characteribus. Cùm enim gemina & ab invicem longè diversissima earum figura monstretur, *una,* quâ hodiè communiter Hebræa Biblia descripta & impressa sunt; *altera,* quâ Samaritani utuntur: in partes discessum est, *quibusdam* communem illam omnibus hodie sub literarum Hebraicarum nomine tritam pro veteri illâ, quæ & in tabulis Mosi traditis conspicua, & inde ab eo tempore inter Judæos usitata fuerit, habentibus; *aliis* contrà asserentibus, Samaritanam esse primigeniam illam DEO in tabulis & Mosi ac reliquis Scriptoribus sacris usurpatam, quam Esdras post reditum ex captivitate Babilonicâ mutârit, inque ejus locum illam, quâ hodiè utimur, ab Assyriis mutuatam substituerit. Utriusque alphabeti characteres, ut figurarum diversitas ad oculum pateat, hîc apponimus:

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ
ࠀ	ࠁ	ࠂ	ࠃ	ࠄ	ࠅ	ࠆ	ࠇ	ࠈ	ࠉ	ࠊ
ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
ࠋ	ࠌ	ࠍ	ࠎ	ࠏ	ࠐ	ࠑ	ࠒ	ࠓ	ࠔ	ࠕ

Priorem igitur illam literarum figuram, quâ hodiè communiter Hebraicè scripturi utimur, Judæis כתב מרובע *scriptura quadrata* dictam, genuinam atque primævam esse, defendit noster, non hic solùm, & in citatâ hic Dissertatione suâ *de Nummis Hebræorum*, sed & in *Bechinath happeruschim p.* 82. *seqq.* consentientibus viris doctissimis, Fabricio *Partic. Cod. Hebr. c. II. p.* 5. 6. Crinesio *de Confus. Lingg. c. II. memb. I. p.* 18. *seqq.* Calovio *Critic. Sacr. pag.* 325. Bangio *Cal. Orient. Exerc. III. integrâ, p.* 209. *sqq.* Fullero *lib. IV. Miscell. Sacr. c. IV. p.* 429. Leusdenio *Philol. Hebr. Dissert. XI. & XII.* Vogelsangio *Exerc. Theol. VII. p.* 112. *seqq.* Wasmutho *Vindic. Hebraic. Hebraismo restituto annexis c. I. sect. I. p.* 35. *seqq.* &, qui ante omnes meritò nominandus erat, quòd multò luculentiùs, quàm quisquam alius, *κατασκευαστικῶς* & *ἀνασκευαστικῶς* hoc egit, Buxtorfio *integrâ Dissertatione*, quæ inter recens editas est quarta, *de Literarum Hebraicarum genuinâ antiquitate.* Contrà verò Samaritanam pro antiquâ & genuinâ habet cum Morino & aliis non dignis, qui nominentur, Ludovicus Capellus tùm *in Arcano punctationis revelato sine Autoris nomine ab Erpenio* Lugduni Batavorum *edito,* tùm *in dissertatione de literis Hebræorum, Buxtorfiana ex instituto oppositá.* E quibus illud saltem superstite adhuc Autore nostro prodierat, in cujus gratiam, cùm errata typographica sub finem sui hujus libelli annotaret, sequentia haud reticenda duxit: Negavi, inquit, Samaritanos Characteres esse primævos Hebræorum. Quia verò Anonymus

vos esse negant; videorque in *Dissert. de Nummis Hebr.* è figura lite-
ræ Vav & pluribus documentis probatum dedisse, quòd vetustissimi 40
adeoque legislatori Mosi sint coœtanei: nisi fortè ante ipsum alios
in usu fuisse velint, quod non disputo. Soph. *c.* 1. §.6. אין כותבין
לא עברית ולא ארמית ולא מדית ולא יונית כתב בכל
לשון בכל כתבים לא יקרא בו עד שתהא כותב אשורית.
Non scribant, nec Hebraicè (fortassis per metathesin unius literæ legendum

---

mus quidam Autor, (quem ego conjecturis quibusdam minimè obscuris, *Capellum Professorem Salmuriensem* esse auguror, virum sanè judicii & doctrinæ non vulgaris,) in eruditissimo tractatu suo de *Punctis Vocalibus Leydæ nuper edito fol.* 37. post *Hieronymum* & *Scaligerum* id affirmat; oppono dissentientibus novum argumentum, ex itinerario R. Benjamin Tudelensis, qui *p.* 40. ab experientiá testatur, Samaritanos habere quidem multa sacra cum Judæis communia, Sacerdotes de familiâ Aaronis, & adhûc suâ ætate (ante annos ferè quingentos) sacrificasse in monte Garizim, super aram è lapidibus Jordaninis constructam: sed carere tribus literis ע ח ה quasi ex totidem nominibus Patriarcharum, *Abraham, Isaac* & *Jaacob* elisis; unde quidam eos illorum filios genuinos esse negent. Quod si ergò his aspirationibus carent, judicet Lector, an Pentateuchus olim ante Esdram, eâ scripturâ exarari potuerit? quod illi contendunt. Idem Rabinus *pag.* 47. testatur, se Patriarcharum quoque monumenta in peregrinatione suâ vidisse, cum inscriptione tali: *SEPULCHRUM ABRAHÆ (ISAACI vel JACOBI) PATRIS NOSTRI, SUPER QUEM SIT PAX &c.* addens, *literas fuisse legibiles*: si legibiles Judæis, ergò Hebraicæ, non Samaritanæ. Obierunt autem plusquam mille annis ante Esdram, & diu etiam ante ipsum Mosen: inde Lector æstimet illius seculi scripturam. Hæc Schickardus, quæ ex addendis in priori editione, hic suo loco meritò inserenda erant. Qui quidem si diutius vixisset, & quæ tractatui huic Cappelliano accuratissimè opposuit Buxtorfius, quæque porrò adversus veritatem Hebraicam Cappellus postea disputavit, ab eodem vicissim Buxtorfio vindicata, vidisset, non modò hanc veram literarum antiquitatem propugnasset acriùs, sed fortè à sententiâ quoque suâ de punctorum novitate, quam iteratâ vice mox prodit, recessisset, & sibi ab istâ laude cùm arcani revelati, tùm ejus autoris revelatoris, quem benè hariolatus est, temperasset. Quanquam verò argumentum hoc ex R. Benjaminis itinerario extructum parum roboris habet; sive enim omnem ejus fidem elevemus, quod in genere facit ipse ejus celeberrimus interpres Constant. L'Empereur *præfat. ad illud*, cavendo, ne fides ei in omnibus habeatur, & amicissimus nobis Spizelius in doctissimo sanè libello *de Israelitis Americanis pag.* 2. inter mendacissima aliorum erronum itineraria hoc Tudelensis etiam referre non dubitat, atque idcircò *pag.* 27. *& seqq.* inter eum & Montezinum σύγκρισιν & collationem instituit manifestissimam; in specie verò circa trium horum elementorum ע ח ה defectum aperti mendacii & Sycophantiæ arguit Seldenus *in præfat. ad Marmora Arundelliana*, & ante eum Josephus Scaliger cùm *lib. VI. de Emendat. Temp. fol.* 662. tùm *in Elench. trihæresii Nic. Serarii c. XVI. pag.* 116. (287.) *Nam ipsi*, inquit Scaliger, *suâ manu & totum Alphabetum nobis descripserunt, & nomina Patriarcharum iisdem literis ad nos miserunt*: Sive concedamus ei suo modo hoc assertum, cum Hottingero *Exerc. Antimorin. num. XXXI. p.* 38. qui fundamento non

dum est ערבית *y*) *Arabicè*,) *nec Syrè, nec Medè, nec Græcè, quacunque linguâ, quibuscunque literis scriptum fuerit, nefas est legere, nisi tantum Assiria-*

non carere putat: *Etsi enim*, inquit, *vel maximè largâ demus manu, his literis ubique scatere Samaritanorum codices; vix tamen, quod periculum facienti clarum erit, major per universum contextum Mosaicum Samaritanorum confusio est, eâ, quam litera ה, ח, & ע, vicariam sibi præstantes operam, pariunt, ut vel inde evinci queat, Samaritanis, utut illi habuerint κλῆσιν τὸ εἶτ, i. e. trium horum elementorum figuras, semper tamen defuisse legitimâ χρῆσιν τὸ ποιὸν, i. e. eorundem legitimam pronunciationem & scriptionem*: quod exemplis manifestius reddit; nihil profectò hinc contra Cappellum obtinebit noster. Sunt tamen interim alia, quæ genuinam quadratæ literaturæ antiquitatem sufficienter adstruunt. Et ne de testimoniis Veterum Hebræorum dicamus, quæ in dissertatione suâ Buxtorfius justâ serie produxit, consensum afferens *Mischnaicorum*, qui omnium sunt antiquissimi, & *Gemaricorum*, & Interpolatorum, quos *Baale Tosephos* appellant, & *Geonaeorum*, & *Cabbalistarum*, quos *recentiores Judæi* omnes (præter unum R. Josephum Albo) sequuntur, adeò ut R. Jacob in Beth Israel *in Megilla c. 1.* scribat: כולי עלמא הודו שהלוחות וספר התורה שבארון נכתבו באותו כתב אשורי; *Totus mundus fatetur, tabulas & librum legis, qui in arcâ fuit, scripta fuisse scripturâ Assyriacâ*, h. e. quadratâ; rationes ut numero plurimæ, sic pondere gravissimæ sumuntur (1.) à *quinque literis duplicibus* מנצפך, quæ in fine dictionis aliter pinguntur, quàm in medio & ab initio, quod adeo religiosè & accuratè in Codice Biblico observatum, ut non nisi semel mem finale in medio *Jesa. IX*, 7. & mem initiale ac medium in fine *Neh. II*, 14 scriptum sit, idq; sitentibus tantùm non omnibus cùm Judæis, tùm Christianis, mysterii causâ: atqui duplicem harum literarum figuram Samaritani ignorant. (2.) *à literâ Jod*, quam CHRISTUS, minimam Alphabethi literam nominare cupiens, non perituram ex lege inquit *Matth. V*, 18. Illud ergò erit genuinum Sacræ Hebraicæ Scripturæ alphabetum, quod literam *Jod* omnium minimam agnoscit: atqui non Samaritanum, sed quadratum nostrum, *Jod* minimam inter literas exhibet. (3.) à *nomine literæ Vau*, quod *uncinum* notat. Illud ergò *Vau* genuinum & verè Hebræum erit, quod uncinum repræsentat: atqui non Samaritanum, sed nostrum *Vau* figuram uncini imitatur. (4.) à *qualitate & formâ characterum*, cùm quadratorum, tùm Samaritanorum, quorum illi longè simpliciores & faciliores sunt, quàm isti, siquidem *quadrata literarum pictura*, (quæ verba nostri Schickardi sunt in ב"ה *p. 82.*) *sibi constans, æquabilis, facilis, & in decoram lineam coagmentabilis, vocis insuper formatricum organorum dispositionem quodammodo referens, adeoque ipso aspectu reconditam Majestatem quandam præ se ferens*; Samaritana contrà *hiulca, deformis, aspera, operosa, & exaratu difficilis, adeoque, ut ex omnibus circumstantiis apparet, factitata sit*. (5.) *à pertinaci Judæorum indole*, qui nunquam passi fuissent, veras sibi literas, quibus & a DEO decalogus & à prophetis libri sacri scripti essent, sibi eripi, cumque aliis permutari. (6.) à *Zelo* Esdræ & Collegarum ejus, Malachiæ, Haggæi, Zachariæ, cæterorumque piorum, quos non credibile est, literas ab ipso DEO acceptas abjecisse, & cum humanis, imò gentilibus literis commutasse.

y) ערבית *ARABICE.*) Constans codicum est lectio עברית *Hebraicè* non ערבית *Arabicè*, neque ullum subest mendum. Vocatur enim tùm hic, tùm alibi in Rabbinorum Talmudicorumque scriptis כתב עברי *Scriptura Hebræa*, ea, quâ hodie Samaritani utun-

syriacè: (quo cognomento quadratas sive textuales literas appellant.) Etiam paucula illa, quæ peregrini sunt idiomatis in lege, characteribus usitatis scribere oportet. Ib. *v.* 10. כל התורה כולה עברית היא אלא שיש דברים תרגום כגון יגר שהדותא אל יכתוב תרגומית *Tota quidem lex est Ebræa, præter pauca quædam Chaldaica, veluti (Gen. 31, 47.) Jegar Sahaduta. h. e. cumulus testimonii. Nemo tamen scribat ea Chaldaicè.* Itaque non probantur Judæis heterogeneæ transcriptiones textus; qualis olim una erat in Hexaplis z) Origenis, ubi verba Hebræa literis Græcis expressa: item nostrâ ætate in discentium

utuntur, quæque olim erat scriptura Hebræorum חול *profana*, contradistincta כתב הקדש *Scriptura sancta*, hoc est, quâ in sacris utebantur, illi nimirum scripturæ, quæ alias ab iis vocatur אשורי *Assyriaca*, & est quadrata illa, quâ hodiè exscriptos & impressos sacros Codices videmus. Sensus ergò autoris anonymi tractatûs Sopherim hic est: non scribendam esse legem עברית *Hebraicè*, i. e. profanis illis Samaritanorum literis, neque ארמית *Syrè*, neq; מדית *Medè*, neque יוונית *Græcè*; sed tantùm אשורית *Assyriacè*, h. e. ut rectè ipse Autor explicat, literis quadratis. Cur autem sancta literatura כתב אשורי *Scriptura Assyriaca*, & profana עברי *Hebraica* dicatur? hoc expositum videas à Buxtorfio *Diss. IV. de literar. Hebraic. Antiquitate*, §. 50. *p.* 219. 220. ubi de עברית, & §. 68. *p.* 235. *seqq.* ubi de אשורית.

z) *HEXAPLIS ORIGENIS.*) Hexapla vocabantur Græca volumina, in quorum singulis paginis sex columnæ disponebantur. Harum *prima* habebat contextum Scripturæ Sacræ Hebraicum & Hebraicis literis descriptum. *Secunda* contextum Hebraicum Græcis literis è regione exaratum, propter illos, qui Hebraica legere nesciebant: atque hanc respicit hìc noster Autor. *Tertia* Aquilæ versionem continebat. *Quarta* Symmachi translationem. *Quinta* septuaginta duorum editionem. *Sexta* Theodotionis. Præter hæc erant & OCTAPLA, in quibus octo columnæ sic digestæ, ut in sex primis haberentur sex illæ in hexaplis comprehensæ editiones, in *septimâ* quinta Græca editio ab Origene in Jericho inventa, & in *Octavâ* tandem sexta Græca ab eodem Origene in litore Actiatico reperta. Sicuti hæc commemorat Sixtus Senensis *lib. III. Biblioth. Sanct. p.* 181. ubi etiam de TETRAPLIS aliquid invenies. Deplorandum verò est, tanti laboris, nec minoris utilitatis opus, magno Ecclesiæ damno, injuriâ temporum, & Græcorum sive negligentiâ, sive miseriâ & persecutione, quam toties passi sunt, periisse. Nihil enim de iis hodiè possidemus præter fragmenta à viris doctis hinc inde collecta, laudemque adeò meretur insignis labor & industria Jo. Drusii, qui *Veterum Græcorum Interpretum in totum Vet. Test. Fragmenta* collegit, vertit, notisque necessariis illustravit, post ejus demũ obitum uno volumine edita *Arnhemii Anno* 1622. ab ejus discipulo & successore Sixtino Amama, cujus præfatio operi præmissa, (cui duæ Drusii Epistolæ, quæ de singulis versionibus in Hexaplis & Octaplis occurrentibus ex instituto agunt, insertæ sunt,) de ipso illo Origeniano thesauro pleniùs instruet. Conferantur etiam Jo. Wowerius *in Syntagm. de Græc. & Lat. Biblior. interpr. c. XI. p.* 79. *seqq.* Dan. Heinsius *in Aristarcho cap. X. f.* 796. Brianus Waltonus *in Appar. Biblic. proleg. IV. de Biblior. edition. paragr.* 13. *fol.* 264. & *proleg. IX*, §. 21. *fol.* 327. *edit. Tigurin.*

um gratiam, à Cl. V. Eliâ Huttero p. m. in ſpecimine quodam, latinis literis, non inutili conſilio tentatum. H. Tphil. c. 1. §. 10. התירו בספרים לכותבן אף ביוני בלבד וכבר נשתקע יוני מעולם ונשתבש ואבד לפיכך אין כותבין היום אלא אשורית *Permiſerunt in libris* (privatis ſcilicet) *deſcribere etiam literis Græcis ſeorſim. Sed pridem ſubmerſa eſt hæc Græcanica ratio, de mundo ſublata & depravata: proinde nemo ſcribat hodiè aliter quàm Aſſyriacè.* Ideò R. Joël Levita libros noſtros *ibid. in marg.* contemptim vocat חומש פסול של גלחים *pentateuchum profanum raſorum Monachorum.* Et indignè tulerunt olim tale quid in Philadelpho Ægyptio. Soph. *cap. 1. paragr. 7.* מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה *Quinque a) ſenes deſcripſerunt regi Ptolemeo legem literis Græcis, ea dies æquè gravis b) habita fuit Iſraëlitis, ac illa quâ vitulum conflarunt: neque enim poſſibile eſt,*

a) *QVINQVE SENES.*) Videtur hæc deſcriptio non Hebraica græcis literis facta fuiſſe, quod hic tamen ſupponitur: quorſum enim illa Regi Hebraicæ linguæ ignaro? & ipſum verbum להתרגם translationem ex unâ linguâ in aliam innuit. Locus ergò hic ex Sopherim planè ἀπροσδιονύσως adducitur. Quæ autem & qualis hæc translatio ſit Ptolemæo a quinq; ſenibus adornata, quæ Verſioni LXXII. Seniorum, de quâ *in ſequente halachâ IIX. Capitis I. Sopherim* ſeorſim ſive hiſtoria ſive fabula de diſtinctis eorum cellulis ſequitur, contradiſtincta ſit, ipſe noſter *in Bechinath happeruſchim p. 43.* fatetur, ſe non ſatis aſſequi, atque Hiſtoricis diſpiciendum relinquit, an bis hæc acciderint, aliáve ratione conciliari queant? Conciliare nititur R. Azarias *in Meor Henajim c. IIX.* dum commemoratis Aquilæ, Symmachi, Theodotionis verſionibus ſubjungit: אולי לשלשה הזקנים האלה רמז בעל מסכת הסופרים פרק א' באמרו מעשה בחמשה זקנים; *Fortaſſe ad tres Senes illos reſpexit Autor Maſſecheth Sopherim Capite I.* iſtis verbis: *Hiſtoria de quinque Senioribus.* Hunc ſecutus Jo. Morinus *lib. I. Exerc. IIX. cap. II. p. 365. 366.* cùm & is eadem ex tractatu Sopherim adduxiſſet, non putat ſaltem, ſed certum eſſe ſtatuit, quinque ſeniorum mentione ad quinq; verſiones Græcas alludi, quas omnes in Octaplis cum LXXII. ſeniorum translatione collegerat Origenes, nempe Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, quintam & ſextam his ſolis nominibus, quia anonymi autoris erant, diſtinctas. In eo autem addit craſſiſſimam committi ἀναχρονισμόν, (qualis Judæis in profanâ cumprimis hiſtoriâ conſuetudinibus ſolennis eſt,) quòd quinque verſiones in unam conſuderint, & temporum prætereà ordinem ſuſq; deq; habuerint: referunt enim ad Ptolemæum, quæ quadringentis aut quingentis poſt ipſum annis facta ſunt. Sed vereor, ut conjectura hæc accuratum examen ſuſtineat. Habet aliqua in hanc rem Hottingerus *lib. I. Theſ. Philol. c. III. ſect. 3. pag. 290. 291.* qui videatur.

b) *GRAVIS HABITA.*) Idem commu-

est, ut omnia plenè sic exprimantur ; (fortè quia Græci aspirationibus in mediâ voce carent.) Porrò literarum decus & necessaria proprietas est, ut sint benè legibiles, invicem discriminatæ & undique à vicinis liberæ; quo postremo requisito à cæteris orientalibus scripturis, Hebræa sola differt. Tphill. *cap.*1 *paragr.*19. צריך להזהר בכתיבתן כדי שלא תדבק אות באות שכל אות שאין העור מקיף לה מד' רוחותיה פסולה וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל יכול לקרותה פסול *Cautione opus est in scribendo, nè literæ cohæreant , etenim quamcunque literam membrana non ambit ex omnibus quatuor lateribus circumquaque, ea profana est. Nec idonea, quam discernere & legere nequit puerulus aliquis, modò non sit omninò stupidus.* Præsertim inter *c*) similes accuratè distinguendum , quales monente 41
Al-

muniter in scriptis Rabbinorum de Versione Græcâ in Ptolemæi gratiam adornatâ occurrit ; imò in vulgaribus Judæorum Calendariis, quale Seldenus *lib. de Anno Civili Veterum Judæorum c. VII. p.* 34. *sqq.* post Scaligerum *lib. I. Canon. Isagog. fol.*41. *seqq.* exhibet, ad diem IIX. mensis Tebeth, (qui nostro Decembri respódet,) numeris miniatis ad denotandam solennitatem signatum observatur, eum solemni destinatum esse jejunio ob legem Græcè scriptam diebus Ptolemæi. Et quamvis R. Maimonides *in Hilkoth Taanijoth* , cùm suæ gentis jejunia recenset , nullam omninò hujus jejunii mentionem ingerat , disertè tamen tùm in Megillath Taanith *circa finem fol. L. col.* 2. *edit. Basil.* 1578. tùm in Arba Turim *part. I. Orach Chajim cap. DLXXX. fol. C, col.*3. verbis utrobique iisdem edicitur : בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים : *Die IIX. mensis Tebeth scripta est Lex Græcè diebus Ptolemæi Regis, & tenebræ venerunt in mundum tribus diebus.* Unde nec Joseph. Scaliger *lib. VII. de Emend. Tempor. fol.* 651. in indice ימי העניות *dierum* uti vertit, *angariarum* jejunium illud propter Legis translationem Græcam institutum præterit , ac fusius de eodem egit *in Animadvers. ad Chronolog. Eusebii , num. MDCCXXXIV, f.*124. uti & *l. III. Canon. Isagog. f.* 216. cum quibus conferantur ea, quæ Jo. Morinus *lib. I. Exerc. Bibl. Exerc. IIX. toto Capite III. p.*368. annotavit. Res est, quæ diligentiori inquisitione opus habet. De triduanis saltem tenebris monemus, eas non propriè & ad literam intellectas velle Judæos , quod vir quidam celeberrimus & de his literis aliàs, deq; nobis ipsis optimè meritus, cùm eandē hanc materiam ex professo persequitur, *in Dissert. de LXX.* V. §. 21 putabat; sed de jejunio totū triduū continuato, שהושחרו פני יהודים ועשו תעניות ותפלות כמו שעשו בימי המן *quo obnubilata est facies Judæorum , & fecerunt jejunia & preces, prout fecerunt tempore Hamani, Esth. IV,* 16. exponente R. Gedalia ben Jechaja *in schalscheleth hakkabbala fol. XXIV. col.* 1. Conf. Dn. D. Geier *Conformit. Judæo-Papist. in Loco de Script. S. §. XXXVII. p.* 13.

c) *INTER SIMILES ACCURATE DISTINGUENDUM.*) Vide Hottinger. *in Exerc. Anti-Morinian. num. X L, pag.*44.

Alphesio *pag.* 348. *b.* sunt סם· טט· וו· יי· חה· רד· צג· כב· עא· è quarum confusione magni quidam errores, ab oscitantibus tùm librariis tùm interpretibus, in Bibliorum versiones aliquas sunt introducti: quorum catalogum habes in *præf. lex. Schindl.* Quod si foramen occurrat in membranâ, jubet Maym. *v. seq.* 20. attendere, nè literam vitiet vel reddat ambiguam: velut si particulam ח absumeret, ut pro hiante ה haberetur; in gremio autem cavarum, v. g. ם ס minus habere periculi. Vetat etiam Commentator ejus *ad c.* 7. *v.* 6. ullas ornatus gratiâ, vel pro explendo spacio diducere: ut nostrates factitant, & ipsi aliquando Judæi negligunt. למשוך האותיות ולעשותן גרולות עד סוף השיטה אסור שאין לשנות אות אחת מחברו ולא לגדלו ולא להקטינו זולתי המקובלים לבעלי מסורת: *Protrahere literas & prolongare usque ad finem lineæ, nefas est,* (secus quàm existimant vulgò Grammatici.) *Nec decet literam aliquam solam differre à sociis suis quantitate vel majori vel minori; præter paucas mysticas, quas observarunt Authores criticæ Masoreth.* Reperiuntur enim aliquæ passim, quæ semper & ab antiquo cæteris vel grandiores *d*) vel minutiores pictæ fuerunt, quâdam religione, de quibus Mass. Sopher. *cap.* 9. & novissimè Buxtorfius *in suâ Tyberiade.* Item aliquæ supra reliquas suspensæ, vel situ inversæ: præsertim verò פ in Manuscriptis sæpissimè reduplicatum, & quasi prægnans. Quorum veram rationem quamvis ignoremus hodiè, nec Judæorum superstitiosas explicationes ita simpliciter admittamus, censeo tamen cum Maymonide, omninò religiosè sic retinendas, & ut accepimus, sic ad posteritatem fideliter transmittendas. Tphill. cap. 7. §. 8. הזהר באותיות גרולות וקטנות ובנקורות והמשונות כגון הפאין הנלפפות והאותיות עקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש *At-*

d) *GRANDIORES, MINUTIORES.*) Præter Buxtorfium hic citatum, (cujus locus in Tiberiade habetur *lib. I.* qui est Commentarius Masorethicus, *cap. XIV. & XV. f.* 36. *seqq.*) de literis majusculis & minusculis aliisque id genus in Scripturâ occurrentibus atque hic memoratis egerunt quoque Hotting. *lib. I. Thes. Philol. c.* 3. *sect.* 4. *p.* 401. Leulden. *Philol. Hebr. Dissert. XXII. p.* 254. 255. *edit. noviss.* Terentius *triad. alterâ Meditat. Philol. Hebr. integrâ dissert. II. p.* 75. *seqq.* Voisin *Observ. ad proœm. Pugion. f.* 90.

e) *Ni-*

Attende literas majusculas & minusculas, punctatas, variatas, itemq; Pe ingeminata, & literas obliquatas: sicuti propagarunt Scribæ, unus ex ore alterius. Puncta quorum hîc meminit, non sunt Vocales, nec Accentus; nam nihil e) tale uspiam apparet in authenticis libris Judæorum, (ut valdè mirer superesse, qui vocalium f) antiquitatem seriò credant:) sed extraordinaria g) quædam puncta intelligit, de quibus iterum M. Soph. c. 6.

e) *NIHIL TALE.*) Ita est profectò, carent Manuscripta Legis, quibus in Synagogis utuntur tanquam sanctioribus, vocalium & accentuum punctis, quin imo ספר התורה המנוקד *librum legis punctatum* planè pronunciant פסול *profanum.* R. Jacob ben Ascher *in Jore deah cap. CCLXXIV. f. LXVI. col. 3.* ספר המנוקד פסול ואפילו הסירו ממנו הניקוד *Liber punctatus profanus est, si maximè iterum eraserint ex eo puncta.* Rationem autem, cur sine punctis hoc sacrum exemplar scribi velint, latissimè exposuit Buxtorfius *part. I. de punctor. antiquit. & Origine c. IV. pag. 40. seqq.* cui adde Jos. de Voisin *loc. cit. fol. 91. seqq.*

f) *VOCALIUM ANTIQVITATEM.*) Nullius roboris esse hoc Autoris nostri argumentum, quod contra antiquitatem punctorum vocalium & accentuum ex Manuscriptis Legis in Judæorum Synagogis asservatis desumit, ad oculum monstravit Buxtorfius *loc. cit. p. 49. seq.* neque dubium quin, si beatus vir diutius vixisset, & ea, quæ toto illo aureo tractatu de punctorum Antiquitate & origine Buxtorfius accuratissimè demonstravit, legisset, hanc suam de novitate punctorum opinionem, quam & suprà *pag. 87.* jam prodidit, quæque illo tempore nondum ita ventilata erat, fuisset mutaturus. Cæterùm non est hujus loci, vel historiam, vel momentum certaminis illius exponere. Fecimus id pridem alibi. Adscribam tamen verba Jo. Ligtfooti è *Centuriâ Chorographicâ c. LXXXI. p. 146. 147.* quia dignissima sunt lectu: *Sunt,* inquit, *qui punctata Biblia Sacra credunt à Sapientibus Tiberiensibus. Ego impudentiam Judæorum, qui fabulam invenerunt, non miror; Christianorum credulitatem mirer, qui applaudunt. Recognosce, quæso, nomina Tiberiensium, à sita illic primùm Academiâ, ad eam exspirantem: & quidnam tandem invenis, nisi genus hominum, præ Pharisaismo insaniens, traditionibus fascinans & fascinatum, cæcum, vafrum, delirum, ignoscant, si dicam magicum & monstrosum! ad opus tam divinum homines quàm ineptos! quàm impotes! quàm stolidos! Perlege Talmud Jerosolymitanum, & nota, qualiter illic se habeant R. Juda, R. Chaninah, R. Judan, R. Hoshaja, R. Chajia Rubba, R. Chajia bar Ba, R. Jochanan, R. Jonathan, reliquiq; inter Tiberienses grandissimi Doctores, quàm seriò nihil agant, quàm pueriliter seria, quanta in ipsorum disputationibus vafrities, spuma, venenum, fumus, nihil: & si punctata fuisse Biblia in istiusmodi scholâ potes credere; crede & omnia Talmudica. Opus Spiritûs Sancti sapit punctatio Bibliorum, non opus hominum perditorum, excæcatorum, amentium.*

g) *EXTRAORDINARIA QVÆDAM PUNCTA.*) Pauca sunt in universo Codice Biblico exempla, nempè decem voces in Lege, quatuor in Prophetis, & una in Hagiographis. In lege sunt וביניך *Gen. XVI, 5.* אליו *Gen. XIIX, 9.* ובקומה *Gen. XIX, 33.* וישקהו *Gen. XXXIII, 4.* את־צאן *Gen. XXXVII, 12.* ואהרן *Num. III, 39.* רחקה *Num. IX, 10.* אשר *Num. XXI, 30.* ועשרון *Num. XXIX, 15.* לנו ולבנינו

c. 6. & diligentissimus *Buxtorf. in Thes. Gram. l. 1. cap. 5.* Cæterùm ut vocalibus carent, ita vicissim quid aliud habent, quod nostri Codices ignorant, nempe creberrimos apices, non arbitrariè, sed certo numero debitisque locis impositos; quos TAGIN *b*) sive coronulas nominant, quia ut hæ in capitibus regum; sic illi supra voces eminent. R. Alph. *p.* 349. *a.* א׳ רבה שבעה אותיות צריכות ג׳ זיונין ואלו הן שעטנז גץ *Ait Rabba, septem literæ indigent ternis apicibus, quæ* (memoriæ causa) *comprehenduntur symbolicâ voce Schaetnez,*
42 *heterogeneam vestem significante.* Tphill. *c. 7. paragr.* 8. תזהר בתגין ובמנין יש אות שיש עליה תג אחד ויש אות שיש עליה שבעה וכל התגין כצורת זיינין הן דקין כחוט השערה *Observa coronulas & numerum earum. Est litera quæ unam tantùm, est alia quæ usque ad septem poscit. Omnium verò figuræ sunto instar telorum, graciles quasi filum aut pilus.* Plura de illis habet R. Urian *in notis ad c. 1. v. 19.* copiosissimis. In his omnibus adeò meticulosi sunt, ut si vel unicum jota ne dum tota vox desit, reliqua universa contaminari & labefactari unà putent, non audent מלא cum חסר seu *plenum defectivo* permutare h. e. quiescentem literam, quæ salvo sensu adesse vel abesse posset, pervertere: quanto minus textum spontè adulterare? ut quidam imperitè

Deut. XXIX, 29. In Prophetis יִצְאוּ *2. Sam. XIX, 19.* הַהֵיכָל *Ezech. XLI, 20.* הַמּוֹרֶה *Jes. XLIV, 9.* בִּמְקֻצְעוֹת *Ezech. XLVI, 22.* In Hagiographis לוּלֵא *Psal. XXVII, 13.* De his in genere R. Bechai *in Legem fol. XLVI. col. 4.* כל תיבה שהיא נקודה בכל הכתובים הענין להתמהות דבר *Omnis dictio, quæ punctata est,* puncto ejusmodi extraordinario, *in totâ Scriptura, indicat aliquid peculiare.* Unde Joseph. de Voisin *Observ. ad proœm. pug. f. 90.* אותיות הנקודות *literas punctatas* vertit, *non vocalium notis, sed symbolicis.* At quid in specie in singulis dictionibus valeant hæc puncta, cùm *in Thesauro loco ab Autore citato,* tùm inprimis in Tiberiade *part. I. cap. XVII. f. 42. seqq.* exposuit Buxtorfius Pater. Cujus & Filium confer *part. II. de Punct. antiq. c. XV. p. 433. seqq.*

b) *TAGIN.*) Nota fabula Judæorum de hisce coronamentis, quibus DEUM literas exornantem offenderit Moses, cùm ad eum in montem adscenderet. Multa de iis Arba Turim quoque *part. II. Jore deah cap. CCLXXIV. fol. LXVI. col. 3. 4.* ubi inter alia hæc leguntur, quibus ab Autore ex R. Alphesio allata illustrantur: ז׳ אותיות שצריכות זיון ואלו הן שעטנז גץ בכל מקום שיבא אחת מאלו צריך לעשות לה ג׳ זיונין אחת מימין ואחת משמאל ואחת למעלה: *Coronulis exornet* (legem descripturus) *literas, quæ coronatione opus habent, has nempè* ז׳ ג׳ ט׳ ע׳ ש׳ צ׳ נ׳ *Ubicunque earum aliqua occurrit, necesse est tribus exornetur apicibus,* sive

ritè suspicantur. Denique quia voces in fine linearum dirimere non solent, nec portionem ejus ad initium sequentis rejicere, disputant anxiè, quæ huc locanda vel servanda sit illuc. Alph. *pag.* 348. *a.* נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה: *Vocem duarum literarum non dispergat inter paginas, sed integram transferat ad frontispicium alterius lineæ.* Tphill. *cap.* 7. *paragr.* 6. נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שנים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא כותב ג' בתוך וב' חוץ לא נשאר מן השיטה כדי לכתוב ג' מניח המקום פנוי ומתחיל מתחילה *Si præsto est vox quinque literarum, non scribat duas intra columnam, tres extra: sed tres intus, duas foris. Si non tantum restat de lineâ quod tres capiat, relinquat locum vacuum, & incboet novam.* In margine: אבל בשם רבינו תם שאין לכתוב אפילו אות אחת ממנו חוץ לשיטה *At juxta.* i) *Doctorem Tom* (qui plus de ornatu quàm integritate scriptionis solicitus erat) *non licebat ullam literam forinsecus ad margines reponere,* (fortè quòd ibi non lineatum esset, quod suprà ut necessarium requirebant.) Soph. *cap.* 5. *paragr.* 10. אלו שמות הנחלקין בית אל בית און באר שבע ידיד יה הללו יה ר' יוסי א' אין חולקין עמינדב צוריאל ישראל נבוכדנצאר וכו' *Hæc sunt nomina* (propria, composita) *quæ* (in extremitatibus linearum) *dividere licet, Beth-el, Beth-aven, Beer-seba, Jedid-ja, Hallelu-ja. R. Jose ait non: dividi Aminadab, Zuriel, Israël, Nebucadnezar, &c.* Sed mitto has subtilitates, & suis admiratoribus relinquo.

VI. NO-

sive coronulis, unâ ad dextram, alterâ ad sinistram, & tertiâ superne. Similia habentur in Talmude Massecheth Menachoth *cap.* II. *fol.* XXIX, *col.* 2. Confer, quæ noster observavit *libello de Purim p.* 63.

i) *AT JUXTA DOCTOREM TOM.*) Non videtur mentem marginalis hujus glossæ noster assecutus esse, unde sese tot coactis interpretationibus, versioni huic suæ intermixtis tantoperè torquet. Non enim nova & singularis, uti putat opinio priori modò memoratæ opposita recensetur, sed exceptio a regulâ a Maimonide traditâ. Itaque sic Hebraica transferenda sunt: *At* בשם *de nomine divino, observat Doctor noster Tom, quòd non liceat vel unicam literam de eo extra lineam ad marginem scribere.* Id ita esse, patet ex Arba Turim *Jore deah c.* CCLXXVI. *fol.* LXVII. *col.* 2. ubi, cùm de nominis divini scripturâ agitur, expressè inter alia: צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף: *Necesse est, ut omnes literæ nominis Divini intra columnā ponantur, ne quælibet unicè earum extra columnam progrediatur.*

k) NO-

VI. NOMINA DEI *k*) reverentiæ causâ, multam circumſpectionem requirunt, ut ritè ſcribantur. Alph. *loc. cit.* הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל מאותו השם אבל מאות שלפניו : *Intingens calamum ut ſcribat nomen DEI, non ordiatur ab ipſo nomine, ſed ab antecedente literâ.* Jubent tunc attentiſſimos eſſe, & omni mentis devotione majeſtatem tanti numinis conſiderare, niſi
43 totius libri ſanctitatem vagis cogitationibus conſpurcare velint. Tphill. *cap.1. paragr.15.* אם בשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרות שלא לשמן פסולין *Si quis horâ ſcriptionis non devotiſſimus eſt, ſed mentiones DEI absque illâ intentione ſcribit, omnia profana ſunt.* Et ut exorciſtas nullius ſpectri larva turbare debet in incantationis tenore, ſic religioſum Judæum non ulli9 perſonæ reſpectus tunc commovere. Soph. *cap.5. paragr.6.* הכותב את השם אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים ושלשה שמות כאחת מפסיק ביניהם ומשיב *Si DEI nomina ſcribentem vel Rex aliquis ſalutet, non reſpon-*

k) *NOMINA DEI.*) Arba Turim *in Jore deah*, toto *Capite CCLXXVI. f. LXVII. col. 1. & 2.* agit de ſcripturâ nominum Divinorum. Ibi, initio ſtatim capitis, quæ hic ex Alpheſio, Maimonide & tractatu Sopherim particulatim afferuntur, junctim recenſentur paulò pleniùs atque explicatiùs : אף על פי שאמר בתחילת הספר שכותב לשם קדושת ספר תורה בכל פעם שכותב שם צריך לחשוב שכותב לשם קדושת השם ואם לא עשה כן בסוף ואפילו המלך שואל בשלומו כשכותב השם לא ישיבנו. היה לו לכתוב שנים זה אחר זה יפסיק ביניהם וישיב. כשטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מיד בשם לכתוב שמא יהיה עליו רבוי דיו ולא יצא הכתב מיושר אלא יכוין שיטבלנו בתיבה שלפניו : *Etiamſi quis jam initiò, cùm ad ſcribendam legem animum applicaret, dixerit, ſe propter ſanctitatem libri legis ſcribere, tamen toties, quoties ſcribendum occurrit nomen DEI, neceſſe eſt, ut denuò cogitet, ſe nunc quoque propter ſanctitatem nominis divini ſcribere : quod ſi intermiſerit, profanatur liber. Et ſi vel maximè Rex ipſe ſcriptorem ſalutet, dum in ſcribendo nomine divino occupatur, non reſpondebit ei. Quòd ſi duo nomina divina continuò ſe conſequantur ſcribenda, inter illa quieſcat, & reſpondeat. Ubi quis calamum intinxerit ad ſcribendum nomen DEI, ne incipiat ſtatim ſcribere hoc nomen, ne fortè plus atramenti inſit calamo, atque ita ſcriptura non conveniens prodeat, ſed in literâ, quæ proximè præceſſit,* (utut jam ſcripta ſit) *calamum intinctum prius probet.* Quæ hic initiò de ſcriptoris intentione dicuntur, reſpiciunt ea, quæ *cap. CCLXXIV. fol. LXVI. col. 3.* præceſſerant : צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה ובוספיק לכל הספר ואם לא עשה כן פסול ; *Neceſſe eſt, ut legem deſcripturus, quàm primùm ſcribere incipit, dicat : Hunc librum ego ſcribam propter ſanctitatem libri legis, & abſolvam totum hunc librum. Quod ſi non fecerit illud, profanatur liber.* De quo ſcriptoris animo ad ſcriptionem ſimul afferendo, & prius explicando,

quam

spondeat prius, l) quàm duo vel tria verba continuè subjecerit; tunc demum interspirare licet atque gratias agere.

VII. CARMINA in lege bina tantùm sunt: unum in Exodo post transitum maris, alterum sub finem Deuteronomii. Hæc ambo non ut reliquam prosam, sed suâ quâdam peculiari m) ratione describere oportet, ut primo statim intuitu appareat, esse cantica: quemadmodum versus in omni linguâ differunt ab oratione liberâ. Totum verò artificium consistit in principiis linearum rectè locandis.

quàm calamus applicetur, mirum nihil prorsus Autorem nostrum monuisse. Cæterùm fundantur hæc in Gemarâ Babilonica Massech. Gittin *Cap.V.fol.LIV. col.* 2.

l) PRIUS, QUAM DUO &c.) Dormitasse hic videtur Homerus noster. Locum integrum sic verto: *Si DEI nomen scribentem vel Rex aliquis salutet, non respondeat ei.* Si Rex salutet *scribentem duo vel tria nomina divina instar unius conjuncta*, (v. g. יהוה אלהי צבאות DOMINUS DEUS ZEBAOTH,) *desistat inter illa & respondeat*, i. e. absolutâ unius nominis scripturâ gratias Regi agere licet, antequam secundum, vel si inter scribendum hoc secundum à Rege fuisset salutatus, tertium nomen divinum inchoëtur. Ubi simul observo, Maimonidem, dum *loco ab Autore citato, fol. m. LXXX. col.* 2. eadem iisdem propè verbis tradit, pro eo, quod in Mass. Sopherim, & in Arba Turim, indefinitè dicitur המלך *Rex*, substituisse מלך ישראל *Rex Israel*, utpote quem solum hic *Regis* nomine intelligendum ad R. Maimonidem *ibid.* monet Ceseph Mischne: מלך ישראל לומר שאם הוא מלך כותי ישיבנו כדי שלא יהרגנו: *Notanter ait, REX ISRAEL, vult enim innuere, quòd, si Rex quidam Ethnicus aut Christianus sit, respondere statim liceat* inter scribendum, *ne scriptorem* non respondentem *interficiat*; id quod à Rege Israël legis cùm gnaro, tùm observante non metuendum.

m) PECULIARI RATIONE.) Hanc clarius descripsit R. Jacob ben Ascher in Arba Turim, *Iore deah c.CCLXXV. f.LXVII. col.* 1. צריך ליזהר בשירות שלא לעשותם כשאר הכתב שאם כתב כשאר הכתב או כתב שאר הכתב כמותם פסולה ומיהו נראה דוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא ביזור אבל שינה בביזור מעט שבהן לא פסל ובלבד שיהא אריח על גבי לבינה: *Necessariò attendendum est circa cantica, ne scriptura eorum instar reliquæ scripturæ ordinetur. Nam si quis illa scribat instar reliquæ scripturæ, aut vicissim si quis reliquam scripturam ad illorum scribendi modum attemperet, profanum reddit utrobique. Hoc tamen præcisè ita accipiendum videtur, si quis cantica scribat instar reliquæ scripturæ absque dispersione; at si in illâ dispersione vocum quantuper variet ab eo, quod moris est, non illicò codicem profanat, modò sit later dimidius super integro.* Quæ postrema verba, quorum fortassis expositionem in Lexicis frustrà quæsieris, R. Abarbanel *in Legem Parasch. Beschallach fol. CLVII. col.* 1. sic explicat: הנמשך באורך קראוהו לבנה והנמשך בקצור קראוהו אריח שהוא חצי לבנה בשיעור גובה: *Æqualem longitudinem vocant* לבנה *laterem, sed breviorem longitudinem vocant* אריח, *quod dimidium laterem significat, in mensurâ quantitatis ejus.* Sensus ergò verborum hic est, sic ordinandas esse voces, ut integræ lineæ imposita sit dimidia, ad eum modum, quo lateres sibi invicem imponi solent, v. g.

dis. Tphil. c. 7. §. 10. יהיה בראש חמשה השיטין למעלה משירת הים הבאים ביבשה ה' מת במצרים · ולמטה מן השירה חמש שיטין תחלת כל שיטה מהן כך ותקח אחריה ויצאו ויבאו סוס; In cantico Maris, initia quinque linearum superiorum hæc sunto: (Exod. 14, 28.) Venientes. (v. 29.) per siccum. (v. 30.) Dominus, (Ibid.) Mortuum. (v. 31.) In Ægypto. Sed quinque inferiorum hæc: (Exod. 15, 20.) Et accepit. (ibid.) Post eam. (v. 21.) Equum. (v. 22.) Et egressi sunt. (v. 23.) Et venerunt. ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת האזינו ואעידה אחרי הדרך באחרית להכעיסו קהל שש שטין · ולמטה ממנה חמש שיטין ויבא לדבר אשר הזאת אשר Verùm in cantico Auscultate, sex priores lineas occupent hæc initia. (Deut. 31, 28.) Contestabor. (v. 29.) Post. (ibid.) Via. (ib.) In novissimo. (ib.) Ut irritetis eum. (v. 30.) Congregationis. Quinque postremas hæc: (Deut.

אז ישיר משה ובני ישראל
את השירה הזאת ליהוה
ויאמרו לאמר אשירה ליהוה
כי גאה גאה סוס ורכבו
רמה בים עזי וזמרת יה
ויהי לי לישועה זה אלי
ואנוהו אלהי אבי וארממנהו

Porrò de ipsa vocum inter lineas dispersione quoad utrumque canticum, ex sui patris, Rabbenu Ascher, sententiâ addit: כתב אדוני אבי הרא"ש זכרונו לברכה שירת הים כותבין שיטה ראשונה כדרכה ושאר כל השיטות האחת מניחין באמצע ריוח מעט ושתחתיה כתוב באמצע וחלק בשני מקומות ונמצאת השיטה חלוקה לשלשה ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח. וראשי השיטות כתובים במסכת סופרים ואם שינה בהן לא פסל. ובצורת שירת האזינו מפורשת במסכת סופרים באמצע כל שטה ריוח כשיעור פרשה סתומה ונמצא כל שיטה חלוקה לשתים. והתחלות ראשי השיטות כתובים במסכת סופרים וגם הרמב"ם כתבם ושינה בהן קצת ע"כ: *Scripturum reliquit Dominus pater meus, magnus ille Rabbenu Ascher, cujus memoria sit in benedictione,* (nempè, ut ad marginem notavit, in Halachoth ketannoth) *de Cantico, quod ad mare cecinerunt* (Exod. XV, 1. seq.) *scribendam esse primam lineam ordinariè, at reliquas omnes sic alternatim, ut in unius medio exiguum spacium relinquatur, altera autem, quæ subjicitur, ipsa ponatur in medio, adeoque in duobus locis dissecatur, inveniaturque qualibet linea tripartita, & opponatur spacium scripturæ, & scriptura vicissim spacio. Initia autem singularum linearum consignata sunt in Massecheth Sopherim,* (cap. XII. Hal. XI. fol. XII. col. 4.) *in quibus si quis fortè variet, non tamen propterea librum profanat. Porrò de formâ scripturæ in Cantico Mosis Deuter. XXXII. observanda itidem in Massecheth Sopherim traditum est, quod omnes lineæ in medio spacium habere debeant, quale est sectionis clausæ* (quæ in lineâ media incipit,) *atque adeò qualibet litera bipartita erit. Initia verò harum etiam linearum in Massecheth Sopherim consignata sunt, eademque annotavit quoque R. Moses ben Maimon, sed variat in iis aliquantulum. Hæc usque verba patris mei.* Quibus postea ex Maimonide ipso subjungit eadē, quæ noster Autor inde huc excerpsit.

o) TRA-

(Deut. 34, 44.) *Et venit.* (v. 45.) *Loqui.* (v. 46.) *Quæ.* (ibid.) *Istius.* (v. 47.) *Quam.* Si quis hoc negligit, textus corruptor audit. Tphil: §. *seq.* 11. שכתב שירה כשאר הכתב הרי זה פסול *Quicunque carmen instar prosæ scribit, ecce is profanator est!* Improbatur itaque illorum periergia & inanis diligentia, qui ut omnes lineas à vav inchoent, textum modò lacerant, modò in contrarium nimis arctè condensant: quos R. Urian *ib. in marg.* reprehendit נהגו סופרים בורים
להתחיל כל עמוד בו"ו נראה איסור גמור כי ביש מקומות קצרים
ופעמים אותיות ארוכות הרבה כדי שיגיע ו"ו לראש כל
עמוד כאשר סדרו לו ובפ' הקומץ גרסינן לא ימעט הכתב מפני
הריוח והנה כתבתי למורי ז"ל והסכים על ידי והשיבני כי לא
נכון בעיניו אך סופר אחד היה ר' ליאונטין ממולת"זן שהראה 44
אמונתו. עכ"ל. *Fatui quidam scribæ solent omnem columnam à vav incipere: id videtur mihi grande nefas, quia interdum decurtant scripturam, aliquando literas nimis prolongant, ut attingat vav caput columnæ, quod sibi præsumpserunt. In capite Haqquomez* (quod est secundum Mass. Menachos in Talm.) *legimus: nemo minuat scripturam propter spacia. Ecce tamen consului meum præceptorem p. m. qui prorsus mecum consensit, & rescribens id minimè sibi placere: authorem verò esse quendam R. Leontin Mülhusanum, qui sic artem suam ineptè ostentarit. Hæc ille.* Taxat deinde alios, qui ut nomini suo memoriam quærant, illud columnarum frontibus intexunt scriptioni similiter vi factâ. רחקו עצמם לעשות ראשי עמודים אלו וראשי שיטות אלו ולעשות שמו בראשי הרפין וסת"ה העשוי כן פסול שהרי פרשה דיהודה אתה יודוך פתוחה אם כן אי אפשר להיות בראש הרף *Urgent seipsos facere principia columnarum aut linearum talia vel talia, & locare nomen suum in paginarum capitibus. Ejusmodi libros habeo profanos. Nam ecce parscha, v. g.* JEHUDA *te laudabunt* (Gen. 49, 8.) *aperta esse debet,* (hoc est, spacium ante se habere, ut mox dicetur,) *itaque non possibile, ut occupet initium paginæ.*

VIII. SPACIA non pro arbitrio relinquebant: ut Poligrammateorum pulli nobiscum, qui rusticis folia nec non paragraphos, pro ære suo adnumerant: sed omnia traditione

n) majorum metiebantur, à quorum formulis, religionis metu nè hi-
lum quidem hodiè discedunt. Tphil. *c.* 7. §. 4. יניח בין כל תיבה
ותיבה כמלא אות קטנה : ובין אות לאות כמלא חוט
השערה : ובין כל שיטה ושיטה כמלא שיטה : *Relinquat inter literas spa-
cium fili vel pili; inter dictiones, quantùm occuparet literá quædam parvula:
inter lineas autem pro mensurâ lineæ.* vers. 10. והיה ריוח שבין פרשה
לפרשה כמו תשע אותיות אשר אשר אשר *Spacium inter Par-
schas* (h. e. 54. sectiones legis.) *esto magnitudine novem literarum, ut vox*
אשר *ter scribi posset.* vers. 7. מניח בין כל חומש וחומש ארבעה שיטין
פנויות בלא כתיבה לא פחות ולא יותר ויתחיל החומש
מתחלת שיטה חמישית *Inter quinarios* (h. e. quinque libros Mo-
saicos nostræ divisionis,) *relinquat quatuor lineas vacuas absque scriptu-
râ; non plures nec pauciores: & ordiatur sequentem librum ab initio quintæ.*
vers. 14. מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמן ואין
בהן קדושת ספר תורה : *Licet quidem etiam singulos quinarios* (no-
stro more) *seorsim scribere: sed tunc nulla o) in iis est sanctitas honorabi-
lis,* (de qua infrà.) Alph. *p.* 349. a. תניא הכותב סת" לא ייגמור
באמצע הדף כמו שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה עד סוף
הדף א' ר' הושע כל ישראל באמצע הדף איתמר אף באמצע
השיטה רב אשי שמה רוקא : *Vetus traditio extabat; legem descri-
45 pturus non finiat in medio paginæ, quo loco desinere solent Quinarii, sed contra-
hat* (columellas) *ut cum fine terminet. Sed R. Josua dicit, clausulam:
omnis*

n) *TRADITIONE MAJORUM.*) Agnoscunt tamen Rabbini aliquam traditionum circa hæc differentiam. Quædam enim Mosi acceptas ferunt & vocant הלכה למשה מסיני *Traditionem Mosis è Sinai*, quas strictim atque accuratè servari volunt. Alias verò solo usu ajunt & consvetudine introductas, quas si quis violet, non tamen omnem illicò scriptionem vitiabit. Exemplum utriusque ex *Arba Turim* jam vidimus. Mosaica & strictim tenenda traditio erat, ne carmina instar prosæ, neque prosa instar carminum scriberentur; at consvetudinis solius certa illa vocum singularum per literas dispartitio. Et hujus generis sunt pleraque, quæ hîc de spaciis relinquendis traduntur. Inde & Maimonides de iis, quæ ex ipso hîc producuntur, monet *num. X.* יש דברים אחרים שלא נאמרו בגמרא ונהגו בהם הסופרים וקבלה היא בידם איש מפי איש : *Sunt & alia quædam, quæ non sunt constituta in Gemarâ, sed usitata solùm scribis, quorum alter ab altero ita traditum accepit.* Horum partem aliquam præmiserat; reliqua subjungit.

o) *NULLA IN IIS SANCTITAS.*) Hinc idem Majemonides *c. X.* §. 5. tradit, librum legis integrum quidem imponi posse hujusmodi quinario, aut quintæ seorsim scriptæ, v. g. Genesi

omnis Iſraël, (Deut. ult.) *pertinere ad medium paginæ: Ithamar addit, etiam ad medium lineæ: Raf Aſe conciliat*; *illuc maximè* (ſi nimirum citra coactionem deformem poſſibile ſit.) Porrò præter iſta, ſunt & alia paſſim in lege ſpacia, quæ inde à Moſe hucuſque obſervata ſunt religioſè, & à noſtris quoque Typographis notata *p*) literis פ & ס; quarum illa פתוחה ſive *apertam*, hæc verò סתומה *clauſam* ſignificat. De his Maym. *toto cap.* 8. agit, ſingulas prolixo catalogo recenſens; anteà tamen utriuſque menſuram proponens: quam pridem inde tranſtulit Cl. Buxtorfius *in Abbrev. Hebr. p.* 141. *& ſeq.* Ego proinde hîc repetere nolo; cui nunc ea tantùm afferre mens eſt, quæ meo ſcitu latinis prodita non ſunt hactenùs. Verùm paulò aliter, nè diſſimulem, tradit ea Baal-Maſſ. *ſub fin. cap.* 1. איזהו פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה ואיזהו סתומה כל שהניח באמצע השיטה וכמה יניח כדי לכתוב שם של שלש אותיות *quænam eſt* Aperta? *omnis quæ non à principio lineæ inchoatur. Quæ verò* Clauſa? *omnis quæ in medio relinquitur. Quantum hoc ſpacium? ut vox trium literarum ſcribi poſſit*: intellige de minimo: nam meum exemplar & omnia, quæ vidi, hiant amplius.

IX. Hæc ritè ſic confecta ſequebatur CORRECTIO, *q*) ut exemplaria eſſent quàm emendatiſſima. Non autem licebat eam in ocioſum aliquod tempus differre; ſed ut apud JCtos Appellationes ſuos habent fatales terminos, intra quos proſequendæ ſunt aut poſteà deſerendæ: ita hæc correctio intra menſem unum, ſive XXX. proximos dies à fine ſcriptionis neceſſariò erat ſuſcipienda, niſi quis in-

neſi, aut Exodo &c. Sed quintam ſeorſim ſcriptam, h. e. vel Geneſin, vel Exodum, aut alium ex quinque Moſis libris, non licere ſupra librum legis integrum ponere: de quo loco inferius *ad num. marg.* 52. *lit. ſ.* paulò plura dicentur.

p) *LITERIS* פ *ET* ס) De his ſectionibus apertis & clauſis præter Buxtorfium egerunt etiam Laur. Fabritius *in Partit. Cod. Hebr. c. IIX. & IX. p.* 35. *ſeqq.* Joſ. de Voiſin *obſerv. ad proœm. Pug. f.* 81. *ſeqq.* (ubi pleraque omnia Maimonidis una cum verſione exhibet.) Hottinger. *lib. I. Theſ. Philol. c. II. ſect.* 5. *p.* 219. Leuſden. *Philol. Hebr. Diſſ. IV. p.* 32. *ſeqq.* &c. Earum explicationem, quid ſingulæ ſuis locis repoſitæ notent, promiſerat Schickardus noſter *in Bechinath happeruſch. p.* 19. ſed mortis interventu præſtare nequivit.

q) *CORRECTIO.*) Jore deah *toto cap. CCLXXIX. fol. LXVII. col.* 2. & 3.

insumptam omnem operam voluerit inanem. Alph. *pag.* 347. *b.* ס״ת שאינו מוגה א׳ ר׳ אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנ׳ אל תשכן באהליך עולה: *De libro legis nondum correcto ait R. Ammi, ad trigesimum diem licet eum retinere, sed ulterius & deinceps procrastinare nefas est, secundùm illud (Job. 11, 14.) ne habitare sinas in tabernaculis tuis pravitatem.* Maym. addit *c.* 7. §. 12. אלא יתקן או יגנז *sed corrigatur aut removeatur.* Potuit tamen aliquid tàm negligenter exaratum fuisse, ut plus operæ correctio requisiverit, quàm iterata scriptio: in tali consultiùs erat totum abjicere, quàm tot lituris fœdare: ut Chirurgi solent immedicabile vulnus ense nonnunquam recidere. Inde mendis certus numerus est constitutus; ut quondam in Lege Fusiâ Caniniâ servorum testamento manumittendorum. R. Alph. *p.* 349. *a med.* תניא ספר שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף יתקן ארבע יגנז: *Traditio, si quis liber tria tantùm errata continet singulis paginis, corrigibilis est: sin 4. vel plura, rejiciatur.* Id

46 verò limitat Maymonides, & de erroribus omissionis non commissionis vult intellectum. Tphil. *c.* 7. §. 13. בד״א שכתב המלא חסר שנמצאת תולה האותיות ששכח בינו השיטות אבל אם כתב החסר מלא אפילו יש בכל דף ודף כמה טעיות הרי זה מתקן מפני שהוא גורר ואינו תולה: *Dictum puta de eo, qui scripsit pro pleno defectivum, & suspendere cogitur literas, quarum oblitus est, inter lineas: at si contra, redundans aliquid posuerit, quamvis in singulis paginis plura commiserit errata, tamen ea corrigere licet; ratio quia tantùm eradit superfluum, nihil inserit.* Pro insanabilibus autem habentur sphalmata spaciorum & carminum. c. 8. §. 3. אבל אם טעה בריוח הפרשיות וכתב פתוחה סתומה או ששינה צורת השירות הרי אין לו תקנה אלא לסלק את כל הדף שטעה בו: *Verùm si aberravit in spaciis Parscharum, aut scripsit Apertam pro Clausâ, vel contra, item si canticorum formas pervertit, ecce non habet aliam correctionem, nisi ut prorsus tollatur universa columna talis.* Hinc jam gravis oritur Disputatio inter Apellas, de nominibus *r)* & cognomentis DEI; an, quæ, vel quatenus

r) DE NOMINIBUS DEI.) Adscribam, quæ universim de hac materiâ traduntur in Arba

tenus ea corrigere fas ſit ? nè quid horum in contumeliam Divinæ majeſtatis vergat. Miſereſcimus equidem ſuperſtitionis hujuſmodi; ſed noſtrorum multis indignari debebamus, qui eò ſecurius illud aſſumunt in vanum, quò Judæi abſtinent delicatius! ſcribunt reverentius! corrigunt timidius! non delent prorſus! Alphes. p. 348. b. המוחק אות אחת מן השם עובר בלא תעשה א״ר ישמעאל לכך נאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ונאמר לא תעשון כן לה׳ אלהיכם׃ *Deleus unicam literulam de nomine divino, peccat graviter contra probibitionem. Id probat R. Iſmaël* (in Maſſ. Soph. c. 5. §. 6. tribuitur hoc R. Simeoni) *ex illo dicto* (*Deut.* 12, 3.) *perdatis nomina Idolorum: ubi diſertè additur: non ſic faciatis Domino DEO veſtro.*

ba turim *parte II. Jore deah. c. CCLXXVI. f. LXVII. col.* 2. אסור למחוק את השם אלו הם השמות שאין נמחקים. אל. אלוה. אלהים. אלהי. אלהך. אלהינו. אלהיו. אלהיכם. אלהיהם. האלהים. אהיה אשר אהיה. אד״. י״ה. שדי. צבאות. אבל הגדול. הגבור. והנורא. האדיר. החזק. האמיץ. חנון. ורחום. ארך אפים. ורב חסד נמחקים. כתב אל מאלהים. יה מיהוה. אינו נמחק שד משדי. צב מצבאות נמחק׃ *Nefas eſt, delere nomen aliquod divinum. Hæc autem ſunt DEI nomina, quæ delere non licet: EL, ELOAH, ELOHIM, ELOHE,* (vel *ELOHAI*) *ELI, ELOHECHA, ELOHENU, ELOHAV, ELOHECHEM, ELOHEHEM, HAELOHIM, EHJEH ASCHER EHJEH, ADONAI, JEHOVA,* (vel *JAH,*) *SCHADDAI, ZEBAOTH. Sed alia nomina, quibus DEUS appellatur,* (attributa veriùs, aut cognomina, quàm nomina, v. g.) *MAGNUS, FORTIS, TERRIBILIS, MAGNIFICUS, POTENS, VALIDUS, GRATIOSUS, MISERICORS, LONGANIMUS, DIVES MISERICORDIA, delere licet. Si quis ſcripſerit* אל *partem nominis* אלהים, *aut* יה *partem nominis* יהוה, *delere has literas non poteſt; at ſi* שד *ex nomine* שדי, *vel* צב *ex nomine* צבאות *ſcripſerit, poteſt delere.* Eadem habentur in Maſſecheth Sopherim *initio Capitis IV.* (ut mirum ſit, Autorem id omiſiſſe,) & deprompta ſunt ex Gemarâ Babilonica Maſſech. Schebuoth, *cap. IV. fol. XXXV. col.* 1. *circa fin. & col.* 2. *ab init.* Conſtituuntur, quaſi quatuor claſſes nominum divinorum, dequous diſtinctè pronunciatur. Aut enim ſunt (1.) propria integrè & abſolutè ſcripta, aut ſunt (2.) integra quidem, ſed cum ſuffixis vel præfixis, aut (3.) non ſunt propria, ſed appellativa, non nomina, ſed cognomina, aut denique (4.) propria non plenè ſcripta ſunt, ſed quædam ſaltem eorum literæ. De (1.) nominibus propriis integris & abſolutis traditur, nullo modo delenda eſſe, idq; ſub pœnâ flagellationis. R. Maimonides *Hilk. Jeſode hattora c. VI.* §. 2. *f. IX. col.* 1. שבעה שמות הם השמות שנכתב י״ד ה״א ו״ו ה״א והוא השם המפורש. או שנכתב אד״ני. ואל. אלוה. ואלהים. ואלהי. ושדי. וצבאות. כל המוחק אפילו אות אחת משבעה שמות אלו לוקה׃ *Septem nomina divina ſunt, nempè* ΤΕΤΡΑΓΡΑΜΜΑΤΟΝ, *ſive ſcribatur* יהוה *quod eſt ſchem hamphoraſch, ſive* אדני *Adonai, El, ELOAH, ELOHIM, ELOHE, SCHADDAI, ZEBAOTH. Horum ſeptem nominum vel unicam literam*

qui-

vestro. Soph.c.5.§.12 הכתב את השם על בשרו לא ירחץ ולא יסוך ר׳ יוסי מתיר ובלבד שלא ישפשף: *Qui scripsit DEI nomen super carnem* f) *suam, non lavet nec ungatur. R. Jose permittit, modò id non sponte abstergat.* Quid ergò si perperam scriptum, anné sic relinquendum, nec emendandum? hîc primò distinxerunt inter ipsum no-

quicunque delet, flagellationis reus est. De (2.) præfixis & suffixis ad nomina DEI accedentibus mox *lit. e.* aliqua dicentur. De (3.) cognominibus statuunt, deleri posse. Idem Majem. *l. c. §. V.* שאר הכינוים שמשבחין בהן את הקדוש ברוך הוא כגון: חנון ורחום הגדול הגבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר כתבי הקדש ומותר למוחקן; *Quod cætera DEI cognomina attinet, quibus ipsum celebrare solemus, qualia sunt GRATIOSUS, MISERICORS, MAGNUS, FORTIS, TERRIBILIS, FIDELIS, ZELOTES, POTENS, & similia, ea reliquis vocibus in scripturâ sacrâ occurrentibus æquiparantur, adeoque licitè deleri possunt.* Tandem (4.) quoad quasdem nominum propriorum literas exaratas, ipsa prius distinguunt nomina, quippe quorum alia ab aliis sanctitate superantur. Iterum Majem. *l. c. §. 4.* כתב אל״ף למ״ד מאלהים יו״ד ה״א מיהוה אינו נמחק. ואין צריך לומר יה שהוא שם בפני עצמו מבני שמות השם מקצת שם המפורש הוא. אבל הכתב ש״ין ד״לת משדי צ״דיק בי״ת מצבאות הרי זה נמחק; *Si quis scripserit* אל *priores literas nominis* אלהים, *aut* יה *literas priores nominis* יהוה, *illa non poterunt deleri; nec demum opus est rationem inde arcessere, quod* יה *Jah,* (& similiter אל El) *sit jam per se nomen divinum, sed simpliciter ideò, quia pars sunt nominis DEI essentialis. Si quis verò scripserit* שד *priores literas nominis* שדי, *aut* צב *priores literas nominis* צבאות, *deleri poterunt.* Quæ tamen à R. Abrahamo bar David *in Hassagoth ad h. l.* reprehenduntur, א״א זה אינו כלום *dico ego,* inquit, *id planè nihil esse,* quod nempè rationis loco interspergitur; sed latè Maimonides contra eum vindicatur à R. Joseph Karro *in Ceseph Mischne,* quas utriusque subtilitates hîc proferre nihil attinet.

f) *SUPER CARNEM.*) Scriptura super carnem prohibetur Israelitis *Lev. XIX,* 28. *Deut. XIV,* 1. de quâ prolixè Magnif. Dn. Geierus *de Luctu Hebr. c. X. §. 2. 3. p. 231. seq.* Eam fieri docet Majemonides *Hilkoth Avoda Sarah cap. XII. §. 10.* שישרט על בשרו וממלא מקום השריטה בחול או דיו או בצבעונים הרושמים *Si quis suam carnem incidat, & locum incisionis posteà fuco, vel atramento, vel alio quodam colore, quo pingitur, repleat.* Hoc qui fecerit, quâcunque corporis parte, sive vir sive fœmina, eum flagellationis reum *ibidem* pronunciat. Conferatur Dion. Vossius *ad Majem. de Idol. pag. 169.* Unde ergò scriptura nominis Divini super carnem, quam non delere liceat? Aut igitur inter scripturam stigmaticam in luctu & ex idololatriâ, & inter eandem memoriæ causâ factam, ut in aliis, distinguunt; aut locum habet, quod Maimonides *ibidem §. XI.* aduit: כתב ולא רשם בצבע או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור עד שיכתוב ויקעקע שנאמר וכתובת קעקע *Si quis inciderit & non signârit colore, vel contra, si quis colore signarit, non autem inciderit, liber est, donec simul & inciderit & colore signarit, quia Lev. XIX, 28. expressè scriptura stigmatis prohibetur.* Certè in Massech. Maccoth *c. III. Misch. VI.* unde hæc petita sunt, disertè ex sententiâ R. Simeonis distinctio additur: אינו חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני יהוה; *Non est reus, nisi inscripserit ibi nomen, quia dicitur Lev. XIX, 28.* Scri-

nomen & literas *t*) serviles ipsi adhærentes. Soph. *c.* 4. §. 3. כל האותיות המשמשות לשם בין מלפניו בין מלאחריו הרי אלו נמחקין כגון ביהוה אלהינו ויש אומרים כם מאלהיכם לא נמחק : *Omnes literæ serviles tàm anteriores quàm posteriores deleri possunt, velut præfixa & suffixa. &c. sunt tamen qui dubitant de* כם *vester.* Deinde discrimen commenti sunt inter cognomina DEI; non omnia ejusdem esse authoritatis, quædam certâ constructione fieri profana. Ib. *v.* 5. ארני האדנים הראשון קודש והשני חול אלהי אברהם קדש ואלהי נחור חול : *Dominus dominorum, prius sanctum est, posterius profanum. DEUS Abraham sanctus, at DEUS Nahor profanus est.* Tum varios casus confinxerunt, qui (nescio an præ devotione) possint
contingere. Tphil. *c.* 1. §. 16. שכח לכתוב את השם כולו תולה אותו 47
בין השיטות אבל מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי פסול : *Si quis oblitus est nominis totius, suspendat illud integrum inter lineas; at partem*

Scripturam stigmatis non facietis in vobis; ego Dominus: ubi Jo. Coccejus *in notis ad hunc tit. p.* 125. nomen illud ex Rabbini mente rectè de *idoli alicujus* nomine, quod *Divino nomini* est oppositum, accipit. Sic enim ipse Maimonides & R. Obad. de Bartenora *in Commentariis ad hanc Mischnam junctim editis fol. CXCVI. col.* 1. locum interpretantur, reum flagellationis agi, qui שם עבודה זרה *Nomen idololatricum*, non autem qui *DEI nomen* sic carne incisâ scripserit; sed addit tamen uterque, אין הלכה כרבי שמעון *non valere decisionem R. Simeonis.* Quicquid hujus sit; abundè satis apparet, moris fuisse olim inter Hæbræos, ut nomen Divinum suæ carni inscriptum circumferrent. Atque his, qui nomen DEI super carnem suam scripserint, lotio atque unctio hîc in citatis ab Autore verbis tractatûs Sopherim interdicitur, in quorum versione, particula *SPONTE*, quæ cùm sententia R. Jose memoratur, inserta est, & cujus in Hebræo nullum apparet vestigium, ipsam Rabbini sententiam paulò invertit, ceu ex Gemarâ Babylonicâ, tùm Massech. Schabbas *fol. CXX. col.* 2. tum Massech. Joma *fol. IIX. col.* 1. (quæ duo classica de hâc traditione loca sunt) dispalescit. Ut ergò de sensu istorum verborum constet, locum Gemaræ integrum proferemus: תניא הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל רבי יוסי אומר יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף : *Traditio est, ne is, cujus carni inscriptum est nomen divinum, se lavet, neve se ungat, neque consistat in loco immundo. Quòd si autem ipsi per legem necessaria immineat lotio, circumvolvat priùs circa illud juncum, & tùm demum se lavet. R. Jose statuit, posse ipsum descendere in balneum & se lavare more suo,* (h. e. etiamsi nullum circumvolvat juncum,) *modò attendat, ne abstergat illud.*

t) *LITERAS SERVILES.*) Variant de his sententiæ Magistrorum, de quibus ut judicari possit, locum classicum, in quo genuina sedes est traditionis hujus, notabimus ex Talmudicâ Gemarâ; Massech. Schebuoth *fol. XXXV. col.* 1. תנו רבנן כל הטפל לשם בין

rem in lineâ locare, reliquâ parte suspendere impium est. (sed non æquè ac essentiæ unitatem dividere velle.) Ibid. *in marg.* א׳ ר׳ שמחה הכותב יהורה ולא נתן בו ד׳ יתלנו למעלה · היה לו לכתוב את השם וכתב יהורה עושה מד׳ הא׳׳ ומוחק ה׳ אחרון *Docet R. Simcha : si scripturus nomen Jehuda omisit Daleth* (quo casu cum Tetragrammato confunditur) *inserat illud supernè. Contra, si DEI nomen scripturus impudenter scripsit Jehuda, faciat He ex Daleth, posteriori He deleto.* De hisce nunc satis.

X. Superest LIGATURA, *u*) quæ non minus ad Regias

בין מלפניו ובין מלאחריו הרי זה נמחק לפניו כיצד ליי׳ ל׳ נמחק ביי׳ ב׳ נמחק ויי׳ ו׳׳ו נמחק מיי׳ מ׳ נמחק שיי׳ ש׳ נמחק היי׳ ה׳ נמחק כיי׳ כ׳ נמחק לאחריו כיצד אלהינו נו נמחק אלהיהם הם נמחק אלהיכם כם נמחק אחרים אומרים לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים: *Tradunt Rabbini nostri, omne id, quod Nomini Divino adhæret, sive à parte ante,* (i. e. præfixum,) *sive à parte post,* (i. e. suffixum,) *id omne, inquam, deleri posse. Quomodo hoc, quod ante ipsum ei adhæret? Resp. In voce* ליהוה *deleri potest* ל, *in voce* ביהוה *deleri potest* ב, *in voce* ויהוה *deleri potest* ו, *in voce* מיהוה *deleri potest* מ, *in voce* שיהוה *deleri potest* ש, *in voce* היהוה *deleri potest* ה, *in voce* כיהוה *deleri potest* כ. *Sed quomodo hoc, quod post ipsum illi adhæret? Resp. In voce* אלהינו *το'* נו *potest deleri, in voce* אלהיהם *τò* הם *potest deleri, in voce* אלהיכם *τò* כם *potest deleri. Alii tamen negant, deleri posse id, quod post ipsum ei adhæret,* (suffixum,) *quia hoc pridem Nomen Divinum sanctificavit: atque observavit R. Huna, decisionem esse juxta hos alios.* Inde ergò est, quod R. Majemonides Hilk. *Jesode hatterah c. VI. §. III. fol. IX. col. 1.* simpliciter pronunciat: כל הנטפל לשם מלפניו מותר למוחקו כגון ל׳ מלה׳ וב׳ מבאלהים וכיוצא בהן אינן כקדושת השם . וכל הנטפל לשם מאחריו. כגון ך׳ של אלהיך וכ׳ כם של אלהיכם וכיוצא בהם אינם נמחקים והרי הם כשאר אותיות של שם מפני שהשם מקדשם . ואף על פי שנתקדשו ואסור למוחקם: *Omne præfixum, quod ante nomen divinum cum ipso conjunctum est, licitum est delere, verbi gratiâ,* ל *ex voce* ליהוה, *aut* ב *ex voce* באלהים *& sic in aliis, quia non attingunt præfixa sanctitatem nominis divini. At omne suffixum, quod à tergo ei adhæret, verbi gratiâ* ך *in voce* אלהיך *aut* כם *in voce* אלהיכם, *& similia, delere non licet, quia hæc suffixa reliquis literis nominis divini æquiparantur, utpote ab ipso nomine sanctificata. Et quanquam* (ipsa in se non sancta sunt, sed tantùm) *de sanctitate nominis divini participant; ea tamen* (ob hanc ipsam sanctitatis participationem) *delere nefas est.* Additur ibidem transgressionis pœna : המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות: *Quicunque delet literas nomini divino affixas, non quidem vapulat* (instar ejus, qui ipsum nomē divinum delet,) *interim fustigationis* (in contemptorem statutorum à sapientibus latorum decretæ) *reus esto.* Quomodo hæc *vapulatio* sive flagellatio, & *fustigatio* differant, dicetur inferiùs ad *num. marg. 57.*

u) *LIGATURA.*) De hâc legitimè conficiendâ agit *totum caput CCLXXIIX. Jore deah, in Arba Turim fol. LXVII. col. 2.* In cujus

as curas pertinebit ac præcedentia; hodiè noſtris bibliopegis relinquitur. Hîc verò filo nihil opus eſt, non ſerico, nedum cannabino; fides quadrant membranis. Tphill. c. 9. §. 13. אין תופרין היריעות אלא בגידין של בהמה טהורה וזה הלכה למשה מסיני : *cortinas aliter non conſuunt quàm nervis animalium mundorum. Eſtq; hoc ab authore Moſe de Sinai.* Sed nè ſcripturam deforment nodi, nectuntur extrinſecus. Ibid. *Marg.* בספר פסק' רבינו תם היה כתוב שהתפירה תהיה מבחוץ ולא מבפנים : *In libro Piske doctoris noſtri Tom, monemur, ut ſutura fiat foris, x) non verò intus.* Prudentiæ verò eſt, non totum conſuere, nè circumvolvendo rumpatur. Soph. c. 2. §. 11.

---

jus initio ſtatim eadem traduntur, quæ ab Autore ex Maimonide & Sopherim allata ſunt: אין תופרים ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה טהורה שראוי ליכתב בעורה ולא יתפור כל היריעה מראשה לסופה אלא יניח בראשה מעט ובסופה מעט שלא יקרע התפור : *Non conſuendus eſt liber legis, niſi nervis animalis aut beſtiæ mundæ, cujus nimirum pellis idonea erat, ut ſuper eâ lex ſcriberetur. Porrò ſingulæ membranæ non conſuendæ ſunt à ſuperiori extremitate uſque ad inferiorem, ſed tam in ſuperiori, quàm inferiori extremitate aliquid ſpacii relinquendum eſt, quod non ſit conſutum.* Cæterùm hanc ligaturam adeò neceſſariam putant, ut ſi vel unica membrana aſſuenda reſtet, nondum idoneus ſit Codex ad publicam lectionem. Itidem *ſub finem Capitis*: חסר מעט אפילו יריעה אחת שאינה תפורה עמו אפילו היא מונחת אצלו אין קורין בו עד שיהו כל יריעותיו מחוברים יחד : *Quòd ſi vel unica ſolùm membrana deſit, quæ nondum reliquis ſit ligata, ſi maximè ſit appoſita codici, non tamen legendum eſt in eo, uſque dum omnes membranæ ſimul colligatæ fuerint.* Scripta hæc ſunt ex Gemarâ Maſſech Gittin *fol. LX. col. 1.*

x) *FORIS, NON INTUS.*) Quàm ſcrupuloſi hic quoque ſint culicum excolatores, referam ex Arba Turim *loc. cit.* בתיקון התפירה שאל השואל מא"א הרא"ש ז"ל הודיעני ענין התפירה כי מתוך גמרא משמע שיש לתופרה מבחוץ והנה ראיתי בכל המקומות שאין תופרין מבחוץ אלא מניחין שתי יריעות זו על גב זו ותופרין בכפל עשוי כזה מבית ומחוץ והיה נראה לי יותר טוב כזה לכל דבר לגלול ולחזק ע"כ : *De Diſpoſitione ligaturæ aut ſuturæ* (inquit R. Jacob,) *quæſivit aliquando nonnemo ex domino patre meo Rabbenu Aſcher, benedicta memoria: Indica quæſo mihi, quomodo cum ſuturâ hâc comparatum ſit. Nam ex Gemarâ conſtat, quòd conſui debeat ab extra; ſed in plerisque locis vidi, quòd ab extra non conſuant, ſed duas membranas ſibi invicem imponant, atque ita duplicatas conſuant, quo ipſo intus non minùs, quàm extrà ſutura fit, quod tamen mihi multò melius videbatur, quàm illud quoad omnia, tàm ad convolvendum, quàm fortiter conſtringendum. Hactenus quæſtio.* Quid verò ad eam Rabbenu Aſcher? והשיב גם אני ראיתי אבא מורי ז"ל שתפר ספר תורה כאשר כתבת אך בספרים החיצונים יש שיש לתופרה מבחוץ ותפירת מבחוץ היא יותר נאה שאין החוטין נראין בפנים ונראה כולן כקלף אחד והתופרין כאשר כתבת ועתם בזה שמה שאמרו לתופרה מבחוץ למעטי שלא לתופרה

§. 11. א' ר' שמעון בן אלעזר צריך שיהא משייר מלמעלן ומלמטן שלא יקרע *monet R. Simeon f. Eleazari, necessariò aliquid relinquendum esse supernè & infernè, nè dirumpatur.* Quid verò si casu quodam rumpatur in suturis, vel vetustate laceretur alibi? Ibid *c.*5.§.14. ספר שחותך התפר שלו אחרת חוזר ויתפור גם שנית חוזר ויתפור שלישית לא יתפור *libri suturam quæ dissoluta est, primâ vice resarciunt & secundâ, sed tertiâ non amplius.* (nè margines toties decisi penitùs amittantur.) Tphil.c.9.§.15. סת' שנקרעת בו יריעה בתוך שתי שיטות יתפור בתוך שלש לא יתפור בר'א בישן שאין עפצו ניכר אבל אם ניכר עפוץ בין תיבה לתיבה יתפור ויזהר שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה: *Si cortina quædam lacerata est intra lineas duas, resarcitur: intra tres, non sarcitur: dictum puta de veteribus, quorum galla* (seu nigredo) *evanuit. At si adhuc agnoscitur scriptum, licet inter dictiones consuere; sic tamen nè qua litera pereat, vel figura ejus pervertatur.* Tandem binos y) cylindros tornare oportet, cum manubriis congruentibus & decoris, ad quos totum volumen extremitatibus suis affigatur, ut aptè convolvi & revolvi possit. vers. præc. 14. עושה לו שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו ותופר העור ששייר על העמודים בגידים כדי שיהא נגלל עליהן וירחיק *paret sibi duas columellas ligneas, unam pro initio, alteram pro fine, & assuat illis redundantem utrinque membranam, per nervos, sic, ut convenienter circumvolvi* pos-

---

לתופרה מבפנים כעין תפירת חוץ כי זהו מגונה ביותר אבל לתפור כאשר כתבת נראה בעיניהם קיים יותר ע"כ: *Respondit ille: Etiam ego vidi, Dominum Patrem meum, faustæ memoriæ consuere librum legis ad hunc modum, quem descripsisti. Tantùm igitur in libris extraneis,* (i.e. extra-gematricis) *habetur, quòd ab extra consui debeat Liber legis, & quod sutura illa, quæ ab extra fit, sit longè elegantior, quia fila tunc intus non conspiciantur, & tota illa membranarum congeries instar unius membranæ compareat. Illorum verò compaginatorum, de quibus scripsisti, sententia huc redit, ad quod in* Gemarâ *dixerunt, librum legis ab extra esse consuendum, accipiendum de eo, quod ad minimùm fieri debet, ne scilicet eodem modo interius consuatur, quo consui soles exterius; id enim nimium quantum deturparet. Sic autem consuere, uti scripsisti, videtur in eorum oculis longè rectius & convenientius. Atque hæc erat ejus responsio.*

y) *BINOS CYLINDROS.*) Hos appellare solent עץ חיים *lignum vitæ*, ex *Prov. III*, 18. עץ חיים *lignum vitæ est apprehendentibus eam.* Quæ autem hic ex R. Majemonide afferuntur, fundantur in Gemarâ Massech. Baba Basra *fol. XIV. col.* 1. & indè ferè eadem leguntur in Jore deah *loc. cit.* עושין לה שני עמודים אחד בראשה ואחד בסופה נמה ששייר מבפנו

possint ; relicto quodam spacio. Cætera, z) quæ ad ornatum exteriorem pertinent, libera sunt, & relinqvuntur cujusvis arbitrio atque libera- 48
litati. Requirit enim quoque המטפחות *linteamina*, quibus obvolvatur, תיק *thecam*, quâ muniatur, הארון *arcam*, quâ recondatur, המגדל *turriculam*, ut super astantes emineat, & כסא *pulpitum*, quo recumbat. Vidi etiam argenteos clypeolos, gemmis distinctos, cum insculptis festorum titulis, ad quorum solennitates diversi præfigebantur. Item involucra holoserica, quibus circumcisorum nomina erant acu intexta: nec non stylum vel indicem grandi adamante conspicuum; & alios apparatus.

Cæterùm quæ hactenus recensui, non a) omnia sunt de substantiâ libri sacri, quorum omissio eum vitiaret; sed aliqua partim ornatus partim diligentiæ causâ fieri solita, ut scribas acuant & lectores juvent. Tphil. *c.7.§.9.* כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר ואם שינה שלא דקדק או שקרב את השיטין או הרחיקן או האריכן או קצרן הואיל ולא הדביק אות באות ולא חיסר ולא הותיר ולא הפסיד צורתן הרי זה כשר: *Hæ res dictæ sunt tantùm de selectissimis: at si quis paulùm variet, nec usque adeò subtilis sit, v.g. si lineas ducat angustiores vel ampliores, longiores aut breviores, modò literæ non cohæreant, deficiant, redundent vel pervertantur, scriptio tolerabilis erit.* Ut ergò sciatur, quænam sint necessaria libri requisita, colligit ea Maym. *ab init. cap. ult. Tphillin* & per Anacephalæosin recenset viginti b) vitia, quorum singula totum volumen profanent atque inutile reddant. 1. *pellis immundæ bestiæ.* 2. *mundi quidem animalis, sed non ritè parata.* 3. *non hâc intentione parata.* 4. *incompetente loco*

מקיפו בראשה וסופה יכרוך את הס על העמודים ויתפרנו בגידים על העמודים: *Consuendi sunt duo cylindri, unus in principio, alter in fine scripti consutiq; codicis, & quod utrobique reliquum est, circa illos cylindros convolvendum, & nervis alligandum.*

z) CÆTERA.) Qualia illa sint, exposuit Buxtorfius *in Synagogâ Judaica c.IX. p.216.* & in editione recens auctâ *c.XIV. p.284.* cui adde Leusdenium *in Philol. Hebr. Dissert. XXXIV. p. 404. seqq. edit. noviss.* qui arcæ & laminarum inscriptiones exhibet, quales in Synagogis Amstelodamensibus Judæorum cùm Germanorum, tùm Hispanorum visuntur.

a) NON OMNIA SUNT DE SUBSTANTIA.) Vide, quæ *ad pag.116 lit. n.* paulò suprà annotavimus.

b) VIGINTI VITIA.) Qui ipsa R. Maimo-

co perscripta, v.g. pergamenum carnis, membrana pilorum situ, 5. exaratum in heterogeneis. 6. in corio. 7. absque lineato. 8. atramento evanido. 9. alienâ linguâ. 10. ab hæretico vel inepto. 11. sine devotione numinis. 12. ubi literula deficit. 13. vel redundat. 14. aut vicinam tangit. 15. character est ambiguus, perversus, perforatus, obliteratus. 16. nimis angustè vel latè distant voces. 17. spacia parscharum erronea. 18. carmen ut prosa. 19. vel hæc instar illius. 20. debitis nervis non ligatum. Audi verò, quid fiat de reprobatis exemplaribus: aut docent inde pueros: Tphil. *c.* 7. §. 11. אם כתב פתוחה סתומה או שירה כשאר הכתב אין בו קדושה סת״ כלל אלא כחומש שמלמדין בה התינוקות *Si paragraphum apertum pro clauso scripsit, vel carmen instar prosæ, nulla prorsus in eo sanctitas est, sed habetur ut pentateuchus, è quo parvulos instituunt.* Aut sepeliunt *c*) cum hominibus probis. *c.* 10. *v.* 3. סת״ שבלה או שנפסל נותנין אותו בכלי חרש וקוברין אצל תלמידי חכמים וזו היא גניזתו מטפחות שבלו עושין תכריכין למת ; *Libros inveteratos vel profanatos includunt vasi testaceo & sepeliunt juxta studiosum sapientiæ. Et hæc ipsa est illorum remotio vel occultatio,* (de qua passim supra.) *E linteaminibus autem senio attritis faciunt involucra mortuo.* Aut denique combu-
49 runt, si ab *d*) Hæretico scriptum sciant. Alphesi *pag.* 349. *b.* גרסי׳ בפ׳ השולח א׳ ר׳ נחמן נקיטינן ספר תורה שכתבו מין ישרף נמצא ביד מין או כתבו גוי יגנז *legimus in cap. Hasscholeach* (4. lib. Talm. Gittin) *dixisse R. Nachman: nactus librum, quem scripsit hæreticus, comburat:*

---

monidis verba cupit, adeat Dn. Leusdenium *Philol. Hebr. p.* 407. 408. ea cum versione è regione appositâ exhibentem. De requisitis au[illegible]m Megillæ, seu libri Estheræ videatur Schikardus noster *lib. de Purim p.* 61. 62.

c) *SEPELIUNT.*) Vide Vorstium *ad R. Maimon. de fundam. Legis pag.* 85. & Arba Turim *part. II. cap. CCLXXXII. fol. LXVII. col.* 4.

d) *AB HÆRETICO.*) Hæc magis distinctè R. Jacob ben Ascher *in Jore deah cap. CCLXXXI. f. LXVII. col.* 3. ספר תורה שכתבו מין ישרף . כתבו נכרי יגנז . נמצא ביד מין או ביד נכרי יגנז . ואין קורין בו ואף על פי שאין קורין בו חייבין הצבור לקברו ממנו ולגנזו כדי שלא יזלזלו בו ומי רוצה אם רוצה להעלותו הרבה אין קונין אותו ממנו אלא בכדי דמיו ומעט יותר ואם רצה להעלותו הרבה מניחין אותו בידו ; *Liber Legis, quem Hæreticus scripsit, comburendus: quem extraneus* (aut gentilis) *scripsit, abscondendus: qui vel in hæretici vel extranei manu repertus fuit, itidem abscondendus* (h. e. cum theologiæ studioso sepeliendus) *est. Neque legendum est in eo, & licèt ita sit, ut legere in eo non liceat, obligata tamen est Synagoga ad*

rat: sed repertum in ejus manu, vel ab Ethnico scriptum, abscondat tantùm, (ut prius.)

Coronidis loco quæstionem ipsis moveo, an si hodiè post repertam Typographiam, in pristinum locum & dignitatem restituerentur, non hoc labore scribendi supersedere possint, præsertim Rex illorum ad operas generosiores natus? non opinor: quia DEUS mandatâ duplici scriptione hoc maximum egisse videtur, ut sic omnia menti altius imprimeret: quod sanè unicum erat & præcipuum Regis Studium, sua Grammatica, sua Philosophia, suum Corpus *e*) Juris, suæ omnis sapientiæ Pandectæ; nè quis in hoc Theoremate prolixiorem fuisse miretur, aut quicquam à Regis *f*) officio alienum attulisse.

Theor. VI.

Et alterum semper secum ferre, ut indesinenter legeret.

SUnt qui studia Principes dedecere putant, fortè quòd Græculus aliquis literis iis ad impietatem abusus est, aut quidam homo de scholâ in publico se ridiculum præbuit. Verùm quia imperandi ars mul-

ad redimendum eum ab illo, & sepeliendum, ne despicatui habeatur. Quanquam, si multò pluris æstimare velit, (nota phrasin Germanorum idiotismo conformem, להעלות הרבה zu hoch steigern) *non teneantur illum ab eo redimere, nisi vel justo pretio, vel paululum majori, quod si omninò nimium transscendat, relinquatur in ejus manu.*

e) *CORPUS JURIS.*) B. Danhavverus *part. 3. Lact. Catechet. p. 165.* Wozu / meynen wir wohl / hat der König in Jsrael eben mit seiner eignen Hand/das Gesetz Mosis abschreiben müssen? Als darumb / daß er nicht nur durch solches wiederholte Schreiben das Gesetz ins Gedächtnüs brächte / sondern daß er auch ob demselben hielte/ in allen seinen Handlungen/sonderlich den Gottesdienst betreffend/ nach desselben instruction richtete/und also dasselb für sein Corpus Juris hielte.

f) *A REGIS OFFICIO ALIENUM.*) Dubito tamen, an ita omnia, quæ citerior Judæorum superstitio pleraque invexit, ad scriptionem legis à Rege peragendæ pertinuerint, præsertim cùm magnam partem traditiones istæ de illo legis exemplari loquantur, quod in Synagogis quasi avthenticum asservari adhiberique solet.

a) *VI-*

multò maxima est, quæ meris experimentis aut miserè aut nimis tardè discitur, sapere meritò creduntur Hebræi, qui eruditionem tùm in Rege, tùm in Magistratibus cæteris inferioribus requirunt. Quomodo enim religiones discernere, ac suum cuique tribuere possit is, qui scripturarum & juris imperitus est? Maym. *Hal. Sanhedr. init. c.* 2. אין מעמידין בסנהדרין אלא אנשים חכמים ונבונים מופלגים בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה ויודעים קצת משאר חכמות כגון רפואות וחשבון ותקופות ומזלות ואיצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמין והמכשפים והבלי עבודה זרה וכיוצא באלו כדי שיהיו יודעים לדון אותם: *Non constituunt magistratus nisi viros a) sapientes, prudentes, exercitatos in lege, doctos valdè; scientes quoque aliquid de cæteris artibus, velut Medicinâ, Arithmeticâ, Calendario, Planetis, Astrologiâ, & modis divinationum, præstigiarum, veneficiorumq́; item ipsam Idololatriam & talia, ut illa dijudicare valeant.* Ibid. *vers.* 7. וצריך להשתדל ולדקדק שיהיו כולן בעלי מראה נבוני לחש ושידעו ברוב לשונות כדי שלא תשמעון מפי התורגמן *attendere oportet & diligenter explorare, ut omnes sint aspectabiles, taciturni dissimulandiq́; periti,*
50 *gnari plurium linguarum exoticarum, nè per interpretem audire cogantur.* Et cùm Rex *b*) sit caput illorum omnium, utique membris suis non debet rudior esse, sed præcipuè in pietatis studio, quæ summa rei est, omnes antecellere. Nam *cæteræ minùs placent literæ, quæ ad virtutem doctoribus suis nihil prosunt:* ait Marius apud *Salustium*, & sufficit hanc nosse si non alia datur assequi plura. ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, ὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς σο-

a) *VIROS SAPIENTES.*) De requisitis hisce cooptandorum in Synedrium vide Selden. *lib. I. de Synedr. Vett. Hebr. c. XIV. p.* 544. *seqq.* & inprimis *lib. II. c. IX. p.* 394. *seqq.* Jo. Coccej. *notis ad Mass. Sanhedr. p.* 18. P. Fagium *ad Deut.* I, 13. *XVI*, 18. Cunæum *lib. I. de Rep. Hebr. c. XII. p.* 102. *seq.* & ex Hebræis R. Mos. Mikozi *in Sepher Mizvos gadol, Præcept. aff. XCVII*, & R. Jac. ben Ascher *in Arba Turim, initio partis IV. Choschen hammischpat.* Summa omnium huc redit, quantum ad ea, quæ hic spectantur, verbis R. Mikozi: יהיו מנוקים מכל מומי הגוף ויהיו בעלי חכמה בעלי עושר בעלי כשפים שידעו לבטל כישוף ויודעים בשבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן: *Sunto immunes ab omni labe corporis; sunto sapientes, divites, præstigiatores* (saltem theoretici,) *qui sciant præstigias & incantationes abolire; sunto periti septuaginta linguarum, ne opus habeat Synedrium audire ex ore interpretis.*

b) *REX.*) Legi meretur *Philo lib.* περὶ καταστάσεως ἄρχοντος, *fol.* 558. *seq. edit. Græco-Latin. Operum.*

σοφός, (ut eſt in veteri dicterio) *non qui multa, ſed utilia ſcit, ſapit.* Ideoque unum legis librum, & ſolum, & ſemper, Judaicos principes legere juſſit Deus, Joſ. 1. v. 8. *non recedat liber legis hujus ab ore tuo, ſed mediteris in eo die ac nocte, ut obſerves facere omnia, quæ in eo ſcripta ſunt, ſic enim proſperabis vias tuas, & ſic ſapies.* Iſte nihil adulatur, nihil celat; rectè conſulit, meliùs dirigit, optimè deducit: non ex amore, non odio, non partium ſtudio quicquam ſvadet, ſemper idem & ſibi ſimilis, h. e. ſanctus; triſtem exhilarat, conſternatum erigit, ferocientem compeſcit, exorbitantem ad viam reducit: informat doctrinis, allicit exemplis, cogit legibus. Itaque meritò tantoperè commendatur Regi, ut inde diſcat DEO fidere, ſubditos regere, hoſtes vincere, ſeipſum humiliare: quod latè perſequitur R. Abrah. Seba *in Zer. bam. P. Schoph.* אחר שאין לו להרבות סוסים ונשים וכסף איך ילחם עם אויביו נתן לו תיקון לכל זה בתורה אם באים הם בנצחונו של ב״ו אתה בא בנצחונו של מקום כשיהיה ה׳ בראשך לא יחסר כל בך בתורה נאמר נחמדים מזהב ומפז רב שקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט מן ס״ת ילמד ליראה את ה׳ ולא את המלכים לבלתי יחטא להתגאות על עם שהם אחיו ובני מלכים ׃ וכו׳ *Poſtquam ipſi prohibitum eſt multiplicare equos, mulieres, argentum, quomodo pugnabit ergò cum hoſtibus ſuis? dedit ei remedium adverſus hæc omnia in lege: ſi veniunt illi fiduciâ carnis & ſanguinis, tu contra audentior ito fretus auxilio DEI, quando hunc in acie præſentem habes, nemo deficiet è tuis. De lege dictum eſt, deſiderabiliorem eſſe auro & obrizo; de cæteris verò, vana ſalus equi, nec quendam abundantia facultatum eripit. E libro legis diſcet timere DEUM ſolum, non ullos reges; nè peccet vel efferatur ſupra populum, qui appellantur fratres ejus & quoque filii regum. &c.* Quod autem legis librum continuè ſecum habere juſſus eſt, H. Mel. c. 3. §. 2. אם יוצא למלחמה אם יושב בדין אם מסיב הוא תמיד כנגדו ׃ *ſive in caſtra exeat, ſeu domi rem adminiſtret, vel etiam diſcumbat*, limitant Rabini, & de puris tantùm locis accipiunt, nefasque putant in balneum, latrinam vel thalamum ferre, imò nè in propinquo quidem legere, ſed jubent inde paſſus aliquot elongari. Tphil. c. 10. §. 6. לא יאחז אדם ס״ת בזרועו ויכנס בו

לבית המרחץ או לבית הכסא או לבית הקברות אע"פ
שהוא כרוך במטפחות ונתון בתוך התיק שלו ולא יקרא בו עד
51 שירחיק ארבע אמות *Nemo qui legis librum in brachiis tenet, cum eo vadat in lavacrum, cloacam, vel cœmiterium sepultorum, quamvis involutus sit linteaminibus suis & theca inclusus: nec legat illum, prius quàm inde* (quin etiam à *c*) mortuo) *minimùm quatuor ulnas absit.* Recordor hîc quòd sanctulus quidam Judæus, de talibus libris à me rogatus, cùm ante quadriennium in pago Hæmedorf unà iremus, juxta fimetum de illis nè respondere *d*) quidem voluerit, veniam & dilationis licentiam hypocriticè precatus. Credi vix potest, quantum huic libro legitimè scripto tribuant, quàm *e*) superstitiosè honorent. Juvat afferre paucula. Soph. *c*. 2. § 11. 12. 13. לא ישמט אדם סת"‎ מחיקו שנוהג בו דרך בזיון ולא יתננו על גבי ארכובותיו ויתן אצילו עליו ויהא קורא כדברי ר' נחמיה: לא יתננו על גבי הכסא ויהא תלוי אלא אוחז בידו באימה וקורא בו. אין זורקין ספרים ממקום למקום: לא יתננו על גבי מטה לא במרגלות המטה ולא תחת המטה ולא ישב אדם על גבי המיטה והספרים עליו: *Nemo projiciat librum è sinu suo, quod vergeret ad contumeliam ejus: non ponat super genua, & innitatur cubitis, ut sic legat, secundùm R. Nehemiam, non sit in pulpito suspensus, sed teneatur manu cum timore, atque sic legatur. Nemo dispergat de loco in locum, non reponat in lecto, nec ad pedes, nec infra lectum:*

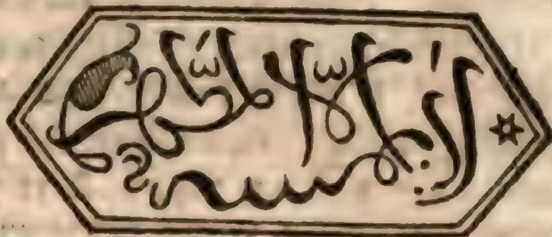
c) *A MORTUO.*) In obitu tamen vulnerati Regis Achabi lecto ejus impositum legis librum dicũt, de quo vide infrà *num. marg.* 154.

d) *NE RESPONDERE QUIDEM.*) Sic enim traditione Judaicâ cautum est, ne quis in loco sordido verba legis etiam animo solùm volvat: quò facit illud ex *Massech. Berachoth* citari solitum: בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית הכסא ומבית המרחץ: *In omni loco licitum est cogitare de verbis legis, exceptis latrinâ & balneo.*

e) *QUAM SUPERSTITIOSE HONORENT.*) Confer hic ea, quæ noster tradidit in *Bechinath Happerusch. p.* 12. *seqq.* Adde Guil. Vorstium *ad R. Maimon. de fundam. legis p.* 81. ubi locum ex *R. Maim. Hal. Tphil. c. X.* § 6. hic citatum paulò pleniùs refert, simulq; verba ab Autore nostro omissa supplet: ולא יאחז ספר תורה כשהוא ערום quæ benè transtulit: *neque arripiat librum legis* (tegmine, seu exteriori involucro) *nudatum.* Etsi enim videri poterat, illud כשהוא ערום non ad librum, sed apprehendentem referri, adeoque sic verti debere: *neque, cùm quis nudus est, arripiat librum legis*; expreßè tamen in *Jore deah c. CCLXXXII. fol. LXVII. col.* 4. additur, ad librum legis referendum esse: פירוש בלא מטפחת *Sensus est: absque involucro.* Sic in Gemara Massech. Schabbas *fol. XIV. col.* 1. & Massech. Megilla *fol. XXXII. col.* 1.

תאוח

ctum: nemo insideat lecto, super quo jacent libri. §. præc. 10. לא יהדיקנו מתוכו אבר׳ מהרקו מבחוץ חנותן סת״ לחברו לא יתננו אלא בימין והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין *Non apprehendat eum in medio vel intrinsecus, sed circa oras exteriores. Porrigens proximo, exhibeat dextrâ, & ille accipiat eâdem manu.* Tphil. c. 10. §. 8. ירחצו ידיהם ואחר כך יגעו בו *laveant manus, postea demum attingant.* Quod & Turcæ, ante contactum Alkurani requirunt: observavi enim in exemplari, quod mihi videndum præbuit Nobiliss. & Stren. V. Dn. VVolfg. ab Vhrmül, Consil. VVürtemb. & Super. Præf. Urbb. Cantst. ac VVaibling. &c. corio id extrinsecus à bibliopegâ impressum fuisse arte sculptoriâ, & prohibitum nè quis impurus attrectaret; tali formulâ literarum *f) Schulschi* deauratâ, qualem appinxi, quæ ad *g)* verbum sonat: NON ATTINGAT NISI MUNDUS. Nam gloriantur, hunc librum esse DEO proximum, præstare creaturis omnibus, ipsis quoque angelis: vitâ igitur indignum, qui eum quacunque ratione dehonestet.



Pro-

חאוחז ספר תורה ערום נקבר ערום; quod verterem: *Qui apprehendit librum legis nudus, nudus etiam sepeliendus est*; nisi expressè Glossa Talmudica interior utrobique: ערום בלא מטפחת סביב ספר תורה i. e. ערום idem est ac *absque linteo volumini legis circumvoluto.*

f) SCHULSCHI.) شُلُسِي quod rectiùs pronunciabitur *Schulsi.* Sic autem vocatur certum genus scripturæ Arabicæ, quod in titulis librorum & diplomatum adhibetur, & ad vulgares literas, quibus Alkuranus vulgò scribi solet, (quas نَسْخي *Nischi* nuncupant,) se habet, ut apud nos majusculi characteres Latini in titulis librorum conspicui ad characteres communes. Vide Erpenium *lib. I. Gram. Arab. à Golio edita p. 7.*

g) AD VERBUM SONAT.) Sic enim lege, quæ in tabellâ, scripturâ Schulsi exprimuntur: انه لَا يَمَسُّهُ اِلَّا اَلْمُطَهَّرُ לא ימסה אלא אלמטהר *Ne tangat eum, nisi mundus.* Cæterùm eadem de Alkorani inscriptione ex Suratâ ejusdem LVI. petitâ observarunt Thom. Erpenius *in Notis ad Histor. Josephi Arab. pag. L.* Jac. Golius *præf. ad Suratas XXXI. & LXI p. 182.* Hottingerus *lib. II. Hist. Orient. c. V. p. 313.* & in edit. recentiori *c. VI. p. 504.* Henningius Henningl *in Muhamm. precante, notis ad prec. III p. 72.* CL. Dn. Pfeifferus *in Fascicul. Diss. Philol. IV. thes. XXXIII. p. 84.* & quotquot ferè reverentiæ & venerationis huic libro exhibendæ meminerunt, de quâ videri insuper post citatos poterunt Barth. Georgievviz *de Turcar. Morib. pag.* 24. 25.

Proinde osculantur crebrò, non passi, ut eum *h)* Christianus attingat. Quo in zelo ipsis etiam Judæis fervidiores sunt, qui haud gravatim indulgent, ut suum nos attrectemus, modò non manib9 illotis. כל הטמאין אפילו נדות אפילו גוים מותר
52 Maym. *H. Tphill c.* 10. §. 8. לאחוז ס״ת ולקרות שאין דברי תורה מקבלין טומאה והוא שלא יהו ידיו מטונפות או מלוכלכות בטיט *Pollutis omnibus, etiam menstruatis, etiam Gentilibus, concessum est apprehendere volumen legis, & in eo legere: quoniam divina lex non recipit ullas sordes, tantùm caveant, nè manus sint uspiam conspurcatæ vel luto commaculatæ.* Totum hoc æstimant ex intentione, nempè si quis cognoscendi animo faciat, non irridendi. Aliàs reverenter eum habent, assurgunt ipsi, supra cæteros collocant, nunquam aliis supponunt, Ibid. §. 5. אין מניחין נביאים וכתובים על גבי חומשים ולא חומשים עג׳ ס״ת *non relinquunt prophetas & hagiographa super i) pentateuchum, neque hunc supra volumen legis.* §. 9. כל הרואה ס״ת כשהוא מהלך חייב לעמוד מפניו עד שיתכסה מעיניו וא״כ מותר לישב *quicunque videt librum legis, quando circumambulat, tenetur ipsi assurgere, & in illius conspectu stare, donec eripia-*

24. 25. & Phil. Camerarius *cent. III. Hor. subcis. c. XII. p.* 43.

h) CHRISTIANUS.) Lege, quid acciderit Hottingero, exemplar Alkorani, quod Ahmedis Ibn Ali Mauri fuerat, sibi suo ære, cum bonâ veteris possessoris æris indigi veniâ, in Belgio vindicanti. Sumserat hoc secum Tigurum, & punctis vocalibus notisque marginalibus vestiverat, cùm Maurus itidem in Africam profectus triennio pòst Leidam repetit, inque ædibus Golii exemplar illud maximâ animi nullis conditionibus leniendi commotione remitti sibi cupit, eo saltem fini, ut, quòd sciret Christiani manu notatum esse, igne abolere, atque ita suo more purificare posset. Refert ipse Hotting. *in Hist. Orient. loc. cit.*

i) SUPER PENTATEUCHUM.) Non videtur Autor mentem Maimonidis assecutus esse, dum חומשים vertit *Pentateuchum.* Neque sensus aliquis est, si maximè primum dicti membrum se benè haberet, in altero illo: *non ponunt pentateuchum super volumen legis.* Annon enim pentateuchus ipsum est legis volumen, & volumen legis est pentateuchus? Atqui dixerat *in eod.* §. Maimonides: מותר לתת ספר תורה על גבי ספר תורה: *licitum est ponere librum legis unum super alium librum legis.* Per חומשים igitur non *integer pentateuchus* intelligitur, sed *singula quinta seorsim scripta,* v. g. liber Geneseos seorsim, vel Exodus seorsim, vel Leviticus seorsim, &c. scriptus: per ספר תורה autem *integer pentateuchus*: atque ita sensus est, illicitum esse, ponere tùm Prophetas & Hagiographa super aliquem pentateuchi librum seorsim scriptum, tùm hujusmodi pentateuchi libros separatos super integrum pentateuchi volumen. Sic ipse R. Salomo *in glossa ad Mass. Megilla fol. XXVII, col.* 1. (unde illa hausit Maimonides,) interpretatur: חומשים ספר תורה שאין

בו

piatur oculis; tunc demum assidere licet. §. 10. לא ירוק אדם כנגד ס״ת ולא יגלה ערותו ולא יפשוט רגליו כנגדיו ולא יניחהו על ראשו כמשאוי ולא יחזיר אחריו *nemo expuat coram libro, nec revelet turpitudinem suam, nec expandat pedes adversus illum, nec gestet supra caput instar oneris, nec obvertat ipsi dorsum.* §. 11. ההולך ממקום למקום לא יניח ס״ת בתוך השק ע״ג החמור וירכב עליו ואם מתפחד מן הגנבים מותר ואם אין שם פחד מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב *si quis peregrè proficiscitur, non relinquat librum in sacco super asinum cui inequitat, nisi fortè sit metus à furibus; sed gerat in sinu è regione cordis sui, & sic equitet.* Ibid. כל מי שישב לפני ס״ת ישב בכובד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנ׳ והיה שם בך לעד ויכבדו כפי כחו *qui coram ipso sedet, assideat inclinato capite cum reverentiâ & timore: quia testis est fidelis contra omnes venientes in hunc mundum, sicut dicitur* (Deut. 31, 26.) *esto ibi contra te in testem. Honora igitur pro posse tuo.* Ibid. אמרו חכמים הראשונים כל המחלל את התורה גופו מחולל והמכבד גופו מכובד *dicere solebant prisci sapientes: qui librum legis dehonestat, ejus quoque corpus dehonestabitur: & qui honorat, vicissim honorabitur.* Honoris hujus particeps est etiam omnis ornatus. §. 4. התיק והמטפחות והארון והמגדל והכסא שהוכן להניח עליו ס״ת וכן דמוני כסף וזהב שעושין לנוי הכל תשמישי קדושה הן ואסור לזרקן אלא כשיבלו או ישברו גנזין: *Theca, involucra,*

בו אלא חומש אחד *Chummaschim est liber legis, in quo non est, nisi Chummasch* (quinta pars pentateuchi) *una.* Et hoc sensu benè mentem R. Maimonides noster expresserat supra *pag.* 116. dum verba ejus ex *Hal. Tphil. c. VII.* §. 14. quæ præsentia illustrant: מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמן ואין בהן קדושת ספר תורה sic optimè transtulit: *Licet quidem etiam singulos quinarios* (nostro more) *seorsim scribere; sed tunc nulla est in iis sanctitas honorabilis.* Ut hæc clariora fiant, juvat integrum Maimonidis locum exhibere, præsertim, cùm huc integer pertineat, & fortassis ideò saltem, quòd obscurus erat, ab Autore truncatus sit: מותר להניח ספר תורה על גבי ספר תורה ואין צריך לומר על גבי חומשים ומניחין החומשים על גבי נביאים אבל אין מניחין נביאים וכתובים על גבי חומשים ולא חומשים על גבי ספר תורה: *Licitum est*, inquit, *imponere unum legis Volumen alteri, adeoque vix opus fuerit monere, quòd illud imponere liceat alicui ejus parti seorsim scripta. Hujusmodi partem porrò licet imponere Prophetarum Volumini; at non contrà Volumen Prophetarum & Hagiographorum imponere licet isti quinta legis parti. Nec quintam hujusmodi partem legis separatam imponere licet integro legis Volumini. &c.* Quæ ipsa verba tantundem leguntur

cra, capſula, ſuggeſtus, pulpitum, in quo recumbit ; item apparatus argenti & auri, quem addunt pulchritudinis causâ : cuncta ſunt ſupellex ſacroſancta, quam abjicere nefas eſt, ſed decenter abſcondere oportet, cum ſeneſcunt aut franguntur. Ad honorem quoque pertinet, cavere, nè quis vendat, nè fame quidem urgente : ubi tamen bini caſus excipiuntur. §. 2. אסור למכור סת״ אפילו אין לו מה יאכל ואפילו היו לו ספרים רבים ואפי׳ ישן ליקח בו חדש לעולם אין מוכרים אלא לשני דברים שילמוד תורה או שישא אשה בדמיו *prohibitum*
53 *eſt vendere librum legis, etiamſi quis non habeat, quod edat, vel poſſideat plures libros tales, vel iſte ſit inveteratus, ut pro eo novum emat ; in perpetuum nunquam vendat : niſi duobus hiſce caſibus, ut ejus pretio aut diſcat legem, aut uxorem ducat.* In marg. או ביתו אינו רואה סימן ברכה לעולם *ſecus nullum domi ſuæ benedictionis ſignum unquam viſurum.* Addit tamen commentator, ſi eſurientis vita periclitetur forſitan, conniveri poſſe. At emere licet ab iis, qui pro mercede ſcribunt, modò jurent debitam ſe devotionem adhibuiſſe. Sed à Chriſtianis non facilè nec carè redimunt, ob cauſam, quam fures illi in ignominiam noſtram confinxerunt. Tphil. *c.* 1. §. 13. אין לוקחין ספרים מן הגוים ביותר על דמיהן שלא להרגיל אותן לגנבן ולגזלן : *non recipiunt libros à Gentilibus magno pretio, nè aſſueſcant eos nobis furari & per vim eripere.* Quo ſtratagemate olim Judæus Apoſtata *k*) Pfefferkornius, magnam vim auri popularibus ſuis ſub ſpecie religionis extorqueri poſſe ſperavit, etiam Divo Imp. Maximiliano id perſvadere auſus; quæ Capnioni prima contentionis occaſio fuit cum Colonienſibus. *Sleidanus l.* 2.

Revertor ad Regem. Is ut ſtudio legis cum fructu vacare poſſet, juſſus eſt cæteras curas minuere, ac ſobriam temperantemque vitam traducere : nemo enim ſimul cauponariam, & literas exerce-re

ſub finem *Capitis CCLXXXII. Jore deah fol. LXIIX. col.* 1. Quod caput ſatis prolixum omnia ea, quæ hic de reverentia erga Legis volumen ex Maimonide traduntur, multò explicatiùs repetit.

k) *PFEFFERKORNIUS.*) Vide poſt *Sleidanum* hic citatum, Autorem noſtrum *in Bechinath happer. p.* 106. 107. item Cruſium *in Annal. p.* 536. Hottingerum *de Scriptor. Hebr. in N. T. uſu ǝb.* 1, *p.* 1. 2.

l) SU-

re potest. Bechai *Pars. Schoph.* שאר מלכי האומות משתדלים ברבוי סוסים ועושין מאלו עקר ומלך ישראל יחסר בהן ויעשה מן התורה עקר ויקרא בה כל ימי חייו למען ילמד יראה *Cæteri reges populorum occupantur multitudine Equorum, & illam habent principalem curam: at Rex Israël minuat ista, habeatq; præcipuam curam suam in lege, quam legere oportet cunctis diebus vitæ suæ, ut inde timorem DEI discat.* Maym. Hal. Melachim *cap.* 3. *vers.* 7. המלך אסור לשתות דרך שכרות שנ' אל למלכים שתו יין אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה שנ' וקרא בו כל ימי חייו *Regi prohibitum est bibere tantum, ut inebrietur inde, sicut dicitur* (Prov. 31, 4.) *noli reges potare vino: quin potiùs occupetur in lege & necessitatibus Reip. Israëliticæ interdiu noctuq;, secundùm illud* (Deut. 17, 19.) *meditetur in eo per omnem vitam suam.* Agnovit hoc ipse Muhammedes, voluptatibus alioquin deditissimus, vix posse strenuum Imperatorem esse, qui simul sit strenuus potator: ideò suis militibus vinum dissvasit. *Suretâ Baccara l)* h. e. carmine Vaccæ *v.* 220.

يَسْئَلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۞

Roga-

l) *SURETA BACCARA.*) Est hæc *secunda* in Alkorano Surata. Ejusdem autem interdicti ratio, redditur *Suratâ V.* يَا أَيُّهَا ٱلَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَانِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۞ *O qui crediderunt, quoniam vinum & lusus abominatio sunt de opere Satanæ, itaque abstinete ab eo, fortassè vos felices eritis.* Confer omninò Theod. Hackspan. *lib. de Fide & legib. Mohammed. Posit. VI. lege I.* ubi ipsemmet hanc legem de vino & lusu interdictis è duplici Alkorani manuscripto prolatam pluribus exponit. Quomodo autem observent legem istam Mohammedani, testatur Busbequius *in itinere Constantinop. p.* 19. illectos nempe vini, si videant, dulcedine, eò esse ejus avidiores, quò minorem habeant copiam, & eo se largiùs ingurgitare, ubi semel habere contingat. *Non enim*, addit, *minores pœnas post hanc vitam sibi paratas arbitrantur, si vini minimum biberint, quàm si plurimum. Itaque ubi semel vinum gustaverunt, potare pergunt, quod velut pœnâ jam commissâ peccent impunè, ebrietatemq; in lucro ponant.* Subjungit exemplum sanè ridiculum de quodam Constantinopoli-

54 *Rogabunt te* (prophetam, cæteri homines) *de Vino & Lusu* (aleæ vel latrunculorum,) *responde* (ipsis meo, id est, DEI nomine,) *in ambobus esse peccatum grande : recreatio* (quidem sunt) *hominibus, sed reatus illorum major quàm utilitas.* Apud Indos ebrietas etiam in rege punitur, & si qua fœmina turpitudinem hanc *m*) vindicet, cooptatur à successore in thalamum. Vigilet ergò cum *n*) Epaminondâ, dum ebrii cives crapulam edormiant, & animam sibi servet siccam, quam *o*) Socrates sapientiorem arbitratus est.

Theor.

politano : *Vidi senem quendam*, inquit, *Constantinopoli : qui cùm calicem sumsisset in manum, ut biberet, magnos priùs clamores edebat. Rogati à nobis amici, cur ita faceret, respondebant : eum his clamoribus commonitam velle animam, ut se reciperet in aliquem corporis angulum aut prorsus emigraret, ne rea fieret ejus delicti, quod ipse erat admissurus, neu vino, quod infusurus erat, pollueretur.*

m) *VINDICET.*) Occidendo nimirum Regem ebrium. Succedunt autem in regno filii. Autor est Strabo *lib. XV.*

n) *EPAMINONDA.*) Hic enim solus vigil ac sobrius mœnia urbis obambulabat, & lustrabat arma, cùm Thebani cives festis diebus solutiùs indulgerent compotationibus. Rogatus, cur id faceret, respondit, se νήφειν καὶ ἀγρυπνεῖν, ὅπως ἐξῇ τοῖς ἄλλοις μεθύειν καὶ καθεύδειν, *sobrium esse & vigilare, ut reliquis liceret esse temulentis & dormire.* Plutarch. *lib. adversus Ducem imperit.*

o) *SOCRATES.*) Proverbium illud : ψυχὴ ξηρὴ σοφωτάτη, *Anima sicca sapientissima*, Heraclito tribuit Synesius *lib. de insomniis*: τὸ γὰρ ξηρὴ ψυχὴ σοφὴ, πρὸς οὐδὲν ἄλλο τοῦ Ἡρακλείτου τεῖνον ἀνευρίσκομεν, ἢ παχεῖα καὶ ὑγρὰ γενομένη τοῖς χηραμοῖς τῆς γῆς ἐνδύεται ῥοπῇ φυσικῇ, φωλεῦον καὶ ὠθούμενον εἰς τὴν καταγαῖον χώραν. *Illud verò*, inquit, *ANIMA SICCA SAPIENS, quod Heracliti dictum est, non aliò tendere invenio, quàm quòd anima opima & uvida si fiat, naturali pondere in terræ cavernas demergatur, in subterranea loca detrusa.* Eodem usus est Clemens Alexandrinus *lib. II. Pædagogi*, cùm de vitandâ temulentiâ agit : αὐγὴ δὲ ψυχὴ ξηρὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη, ταύτῃ δὲ ἐποπτική, οὐδέ ἐστι κάθυγρος ταῖς ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσι, νεφέλης δίκην σωματοποιουμένη. *Jubar verò est anima sicca sapientissimum, & præstantissimũ idemq; & perspicax, neq; madescit vini habitu, in modum nebulæ crassescẽs.* Confer Erasmum *in Chiliad. fol.* 659. ubi latissimè de hoc adagio, sed nullâ Socratis mentione factâ. Socratem alias temperantissimum fuisse quidem, & sitim pertinaciter tolerasse, constat, at aliam abstinentiæ causam allegasse Laërtius *lib. II.* memorat : *Ne consvescam*, inquiebat, *obsequi affectibus. Interdum enim, licèt sitias, noxium est bibere : hîc cùm ratio svadet abstinentiam, affectus hortatur, ut bibas, magis obtemperandum est rationi.* Huic aliud adagium debemus, nempè ἀγαθοδαιμονίζειν, à tertio cratere ἀγαθοῦ δαίμονος appellato, à quo ἀγαθοδαιμονισταὶ dicebantur, qui parcè biberent : de quo Erasmus *fol.* 1914.

a) *NEQVE*

Theor. VII.

Neque enim legibus omninò *a*) solutus erat.

PLerique qui de potestate principum aliquid commentantur, solent præter alias rationes etiam ad Jus Hebræum provocare, & illorum Regum exemplar, velut ab ipso DEO comprobatum, proponere: rectè quidem; nonnulli tamen Aulæ propiores, ut pro suis offis blandiantur vicissim, ea sic allegare, ut magnatum conscientiæ laxentur, & asperiora quædam quasi divinâ lege concessa, securè usurpent. Scilicet ut peritus coqvus, qui ad cujusvis Apitii palatum edulia parare novit, sic illi scripturis ad quidvis excusandum vel stabilendum abuti. Ego qui has artes (scholasticis alioquin utiliores) non didici, nec in eo cuiquam obnoxius sum, referam simpliciter

a) *NEQVE LEGIBUS SOLUTUS.*) Hoc Theorema ex eorum numero est, circa quæ ab Autore nostro discedit CL. Frischmuthus *in suo de Rege eligendo & deponendo.* Sciendum verò, geminam hic moveri quæstionem: Una est: *An Rex sit legibus*, (non *humanis* quidem, sed *Divinis*,) *adstrictus*? altera: *An, si legem fuerit transgressus, in jus vocari, & pœnâ affici à quoquam potuerit*? Utramque noster affirmat. Et concedit priorem etiam Frischmuthus. Nam cùm petitionem populi Israelitici, quæ erat, ut ipsi fierent omnibus vicinis gentibus similes, à Rege posteà judicandi, post alia his R. Abarbanelis verbis exposuisset: חיו ; רוצים על כל גוים מלך בלתי נכנע לשום דת *Flagitabant Regem, qui omnibus legibus esset solutus*, subjungit §. *LXX. Horum*, inquiens, *petito DEUS eatenus annuit, quatenus natura Reipublicæ Hebræorum permittebat. Cùm enim DEI populus essent electus, cujus salus è cultu DEI vero, & Mosaicæ legis observatione pendebat, prorsus fieri nequibat, ut vel è gentibus Rex crearetur, vel ex Judæis creatus AD MOSAICAM LEGEM NON ADSTRINGERETUR: utrumq; enim idololatriam, DEI contemptum, & quæ hinc sequuntur, certissimam indignationem divinam secum trahebat.* At posteriorem negat, & nullam ait fidem adhibendam Rabbinis, (quorum autoritate Schickardus nititur,) sine scripturâ, sine ratione Reges Synedrio subjicientibus. Adduxerat §. *LXXIII.* verba nostri Autoris aliquam multa, quibus, in theorematis hujus expositione, Davidis, Salomonis, Achabi aliorumque Regum peccata cum privatorum sceleribus confert, & quærit, an quæ à privatis committantur, sola esse peccata, hæc verò Regum adulteria, homicidia, idololatriam & cæteras à lege DEI aberrationes, heroicas virtutes censeamus? Hinc respondet: *Absit id, ut virtutum nomine veniant illa peccata, quæ hominem gratiâ DEI & vitâ æterna privant. Illud tamen asserere nulli dubitamus; Regem propterea nec in jus vocari, nec puniri potuisse.*

ter & bonâ fide, quid de hoc in Hebræorum libris invenero, & Placentiam prætervectus, iter Veronam rectâ dirigam; in neminis præjudicium: capiat inde quilibet, quod volet. Præmonere autem vix opus est, non hîc agi de Statutis humanis, qualia omninò quilibet legislator pro circumstantiis emendare, mutare vel prorsus abrogare potest, si Reip. usus ita postulet: modò ad supremam legem, quæ POPULI SALUS est, cuncta referantur. Ubi utique locum habet illud Ulpiani: *quodcunque Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, vel edicto præcepit; legem esse*. l. 1. ff. de Const. Princip. Quis enim legibus subjiceret, qui eas condendi potestatem habent? si olim Dictatores in bellum ituri à Romano Senatu ad tempus legum vinculis solvebantur, ut omnia pro re natâ commodiùs administrarent, eccur eum ligaremus ad temporaria & minutula, penes quem Summa rei erat in po-
55 pulo sacro? potuit igitur de plano procedere, pœnas civiles mitigare vel exasperare, ut infrà *Theor. XIV.* plenius dicetur: nisi seipsum ultrò & boni exempli causâ lubens submittere voluerit; quod sanè in proba gubernatione plurimum momenti habet, quoniam *componitur orbis*

Quin si vel maximè sanguinem fudisset innocentem, ut Menasseh 2. Reg. XXI, 16. & Saul 1. Sam. XXII, 19. alterius thorum maculasset, ut David, 2. Sam. XI, 4. & vineam sive dolo, sive vi extorsisset, ut Achabus, neminem tamen in his terris fuisse, qui ipsum pœnâ afficere potuerit; Soli DEO id fuit relictum, non homini, utpote cui Rex in judicium protractus objicere potuisset illud Comici: SI EGO HAC CONTUMELIA SUM DIGNUS MAXIME, AT TU INDIGNUS, QUI FACERES TAMEN. Rectissimè omninò. Nam meritò Autori nostro, Rabbinicis nimium inescato illud Epicharmeum occini debebat: νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν, *Sobrius esto, & memento diffidere: hi enim nervi sunt prudentiæ.* Quare, ut verbo omnia circa hoc theorema expediamus, ipsum in se bonum, prout conceptis ab Autore verbis præmittitur, sed ἐξήγησις, quam subjicit, erronea, dum Regem legibus solutum negat tam in ordine ad homines, quàm ad DEUM. Erant enim certè ἀνυπεύθυνοι non in ordine quidem ad DEUM, quod Schickardo concedimus, interim in ordine ad homines, quod in suâ ἐξηγήσει ille negat. Quibus fundamentis! suo ubique loco ostendemus. Alias dum Jus Regium ἀνυπεύθυνον, & potestatem solutissimam, nulli nisi DEO soli obnoxiam, Jo. Wandalinus *eruditis suis de Jure Regio libris, Hafniæ Anno 1663. editis*, Christianis Regibus asseruit & demonstravit, eâdem ἀνυπευθυνίᾳ Hebræorum quoq; Reges gavisos ubique supponit: undè non pauca ex iis adversus hoc Schickardi nostri adser-

tum

orbis Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus humanos edicta valent, quàm vita regentum. Quemadmodum Plutarchus *in Apophth.* Antiochum commendat, ad Asiæ præfectos scripsisse: *Si quid contrarium legibus per epistolam jussero, nolite parere; sed me ignoratione lapsum putetis!* & Saulus *b*) ipse, quando adhuc novus atque probus erat, spontè se filiumque sorti submisit, 1. *Sam.* 14, 40. in re leviusculâ, ob pusillum mellis, non dignum quod Principi juventutis Jonathæ, periculum vitæ crearet. Quemadmodum frugi paterfamiliâs, licèt ministris œconomiæ rationem reddere non teneatur, studet tamen illis parsimoniâ præire: sic bonus Rex ipsemet honestatis non necessitatis ductu observare leges, quas sanxit in alios.

Sed quæritur híc de Divinis sive Mosaicis legibus, an illis exemtus fuerit, quem DEUS supra populi sortem evexit? Respondeo, æquè ipsum obligasse ac quemvis vilissimum de promiscuâ plebe; imò arctiùs, quia non tantùm per seipsum obedire jussus est, sed & alios ad obedientiam cogere, contumaces verò dignis modis punire. Hæc adeò causa est, cur non modò geminum exemplar suâ manu describere, sed & continuè illud legere debuerit, domi forisque. Aut putabimus nè, cùm Rubenus incestum committit, *Gen.* 35, 22. Cainus fratricidium, *Gen.* 4, 8. Achan furatur, *Jos.* 7. 21. Laban idola colit, *Gen.* 31, 30. hæc sola esse peccata? quando autem David adulteratur & homicidium procurat, 2. *Sam.* 11. *v.* 4. *&* 15. Salomo alienos Deos amplectitur, 1. *Reg.* 11, 4. Achabus vineam eripit Naboтho per vim & dolos occiso, 1. *Reg.* 21, 10. heroicas esse virtutes? Inter Ethnicos quidem erant, quibus acclamabatur illa Tyrannis *c*) ami-

tum depromi poterunt. Videantur etiam, quæ Jo. Adamus Osiander *ad Grotium de J. B. & P. lib. I. cap. III. th. XX. p.* 510. *seqq.* observavit.

b) *SAULUS.*) Hoc exemplum Saulis, quatenus Jonathanem filium suum, mellis pusillum contra interdictum comedentem, ad mortem damnavit, illustrabis ex profanâ Historiâ illo Titi Manlii exemplo, de quo A. Gellius *lib. IX. Noct. Attic. c. XIII. Ab hoc T. Manlio, (cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit,) imperia & aspera & immitia Manliana dicta sunt: quoniam posteà, bello adversum Latinos cùm esset Consul, filium suum securi per-*

 cus-

c) amica vox : *Si libet licet : an nescis te Imperatorem esse ; leges dare solitum non accipere ?* unde non mirum est, unum incendisse Romam svavis spectaculi gratiâ, alteri cives occisos oluisse optimè, tertium universo populo cervicem unam optasse, ut eodem ictu amputari posset: verùm in populo DEI, ubi omnes à minimo ad maximum censebantur fratres, Rex idem jugum legis subibat, quod cæteri ejusdem ortus, cum quibus omnia humana dicitur habere communia, *Sap.* 7. *vers.* 5. proinde cùm Usias d) leprâ percuteretur, non toleratus est in regiâ, sed habitavit seorsim, 2. *Reg.* 15, 5. & 2. *Paral.* 26, 21. ore tecto, capite autem nudo, vestibusque laceris, sicut Moses præceperat *Lev.* 12, 46. Præsertim verò tria Regi specialiter injuncta, nè scilicet Uxores, Equos vel Opes multiplicaret, *Deut.* 17, 16. de quibus infrà *Th. IX.*
56 *X. & XI.* dicetur ampliùs. Hæc tamen & talia Majestatem ejus nihilo minuebant. Quid enim gloriosius quàm inculpatum esse ac DEO conformem ? quæ major laus quàm ultrò nolle quod propitio DEO non possis ? Ut tamen ejus honori lex quoque parceret, immunis erat à ritu e) fratriandi. Numerant Judæi sexcentas & tredecim

cussit ; qui speculatum ab eo missus, ne pugnares interdicto , hostem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

c) *TYRANNIS AMICA VOX.*) Fuit ista vox Juliæ Severi Imperatoris viduæ ad privignum suum Antonium Bassianum Caracallam, coram quo se quasi per negligentiam denudarat, cùm ille nudam conspicatus diceret : *Vellem, si liceret.* Spartian. *in Anton. Carac. c. X.* Eadem Cambysi Persarum Regi Judices Regios reddidisse , narrat Herodotus *in Thalia.* Eos enim illicito germanæ sororis amore captus percontatus fuerat , num quæ lex esset , quæ cum sorore nuptias contrahere permitteret ? ad quæ illi Tyranni metu : *nullam se* , inquiebant, *legem invenire , quæ fratri cum sorore nuptias contrahere permitteret ; sed aliam se reperisse legem , quâ liceat Regi Persarum facere, quicquid libeat.* Planè ita Jesabel ad Achabum 1. *Reg. XXI,* 7. אתה עתה תעשה המלוכה על ישראל *Tune nunc gesseris te tanquam Regem* (id enim est h. l. facere vel administrare regnum ,) *super Israel* ? prout R. Levi ben Gerson interpretatur : האבם כמנהג הזה תעשה המלוכה על ישראל הנה בלתי ספק אין במוק המלך להתעצב בזה האופן ; *Numquid hâc ratione administraveris Regnum Israeliticum ? Ecce , hoc sine dubio non est regium , excruciare sese ad hunc modum.* Et R. Abarbanel : ההצלח למלוכה אחרי שאין לך לב וגבורה לעשות רצונך בדבר קטן כזה ; *Numquid verò tibi res prosperè in regno succedet, si neque cor habeas, neque potentiam faciendi , quicquid libet, in re tantillâ , qualis hæc est ?*

d) *USIAS.*) Lege hic Christ. Schotanum *Tom. II. Biblioth. Sacr. V. T. fol.* 945. *seq.*

e) *A RITU FRATRIANDI.*) De hoc ritu

cim leges, inter quas iſta, Deut. 25, 5. *ut quis defuncti fratris ſuperſtitem viduam aut ducat: aut ſi nolit, in publico conſeſſu calceum ſibi extrahi, & cum infami exprobratione in os expui patiatur:* à quo ſolo Rex honoris ergò liber erat. Hal. Melach. *cap. 2. verſ. 2.* המלך אינו חולץ שנ' וירקה בפניו וזה בזיון ואפילו רצה אין שומעין לו שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והואיל ואינו חולץ אינו מיבם *Rex non diſcalceatur, quia dicitur* (Deut. 25, 9.) *ſpuat in faciem ejus, quod eſſet contemptus. Ac quamvis vellet, tamen non obedirent ipſi; licet enim Rex honori ſuo renunciaret, bonor tamen ejus non renunciaretur. Sicut autem non diſcalceatur, ita conſequenter nec fratriat.*

Jam *f*) in eo ſumus, ut inquiratur porrò, an verò in jus vocari potuerit Rex à quoquam, aut affici pœnâ, ſi legem fortè tranſgreſſus fuerit? Rabini affirmativè reſpondent; nec intelligunt extraordinariam reprehenſionem, quam juſſu DEI à ſingularibus viris ſpiritu cœleſti repletis experti ſunt: conſtat enim multoties à ſanctis DEI Prophetis increpitos, ut Achabum ab Elia 1. *Reg.* 21, 19. Aſſam ab Hanani 2. *Par.* 16, 7. Amaziam ab alio 2. *Par.* 25, 16. Herodem à Johanne baptiſta *Marc.* 6, 18. ſed ajunt ordinario judicio Reges ob tranſgreſſionem legis potuiſſe conveniri, & ad verbera damnari: quod mihi primùm legenti valdè paradoxum videbatur, quia ex noſtratium libellis præjudicio longè alio faſcinatus eram; ſed ulteriùs inquirenti, con-

tu extat integer tractatus ſub titulo הלכות יבום וחליצה tùm in Opere R. Maimonidis *Part. II. inde à fol. XC. & ſeqq.* tum in R. Jacobi ben Aſcher Arba turim *part. III Aben-haaſer, inde à fol. LI. & ſeqq.* & nos de eo alibi pluribus ex inſtituto.

f) *JAM IN EO SUMUS.*) Hucusque benè Schickardus noſter oſtendit, Regem Hebræorum, in ordine ad DEUM, legibus non fuiſſe ſolutum. Dum verò jam in eo eſt, ut porrò demonſtret, non fuiſſe ἀνυπεύθυνον in ordine ad homines, non poſſumus aſſentiri. Ab ejus tamen partibus ſtat Jo. Seldenus, qui uti ſententiis Rabbinorum eſt addictior, ita Regem non minùs, quàm alios, æquè uti noſter, flagris obnoxios fuiſſe, aſſerit *lib. II. de Synedriis Vet. Hebr. c. IX. num. V p.* 434. 435. quo loco ad hæc ipſa Schickardi obſervata provocat. Idem tamen poſtea, ſi non mutaſſe mentem, dubius certè factus videtur, *lib. III. de Synedr. c. IX.* Ibi namque, cùm inde à *p.* 126. *ſeqq.* prolixè utramque ſententiam, tùm eorum, qui Regem ſubfuiſſe judicio Magni Synedrii volunt, tum qui negant, expoſuiſſet, tandem *pag.* 121. concludit: *Summ eſto circa hoc, de Rege Hebræorum à Synedris magnis judicando cuilibet*

consensu totius antiquitatis *g*) Ebrææ confirmatum fuit. Ut verò, benevole Lector, probè rem intelligas, observa id accipiendum (1.) non de quovis delicto, sed tribus tantùm illis specialiter prohibitis. (2.) nec de quovis Actore, ne promiscuæ multitudini ad res novas & seditiones jam ante satis pronæ, fenestra rebellionis aperiretur, vel iniqui adversus magistratum odii sui virulenter evomendi occasio præberetur: sed à Synedrio magno, regiæ potestatis compari. (3.) neque quâvis pœnâ, nedum capitali supplicio, sed Vapulatione; *Deut.* 25, 2. turpi quidem nobis creditâ, sed Judæis ob frequentem & universalem usum minimè infami: quam Divus quoque Paulus quinquies sustinuit. 2. *Cor.* 11, 24. Non exauctorarunt eos (ut barbari quidam suos) multò minus ad furcas damnarunt, ut Senatus Romanus Neronem. *Sueton. l.* 6. *c.* 49. minimè per insidias necarunt, quia Diabo-

bet beit judicium. Nos, quæ habent diversarum sententiarum hâc in re autores, fideliter ostensis, nihil omninò definimus.

g) *CONSENSU TOTIUS ANTIQUITATIS HEBRÆÆ.*) Hoc ergò præcipuum, imò unicum Autoris argumentum est, quod sanæ rationi, & tot scripturæ testimoniis opponit. Equidem Hebræos id constanter asserere, haud diffitemur, utpote quod noster ex ipsorum monumentis eruditè monstrat, & esse hanc Gemaricorum quoque sententiam, adversus Casaubonum, optimè vindicat, consentientibus Jo. Coccejo *Excerpt. ad Gemar. Sanhedr.* p. 170. H. Grotio *lib.* 1. *de Jure Belli & Pacis c. III. num. XXI.* aliisque. Putamus tamen, tùm demum introductam esse traditionem, cùm appropinquante magis tempore Novi Testamenti post institutum à redeuntibus Babilone Judæis tamdum illud Synedrium Magnum, hujus autoritas subinde crescens Regum Majestatem successivè imminueret. Sicuti proinde constans quidem Hebræorum est traditio, Mosen ipsum DEI jussu Synedrium magnum constituisse; quod tamen post reditum ex Babilonicâ captivitate suos Esræ natales debere, jam suprà *pag.* 11. & 16. annotavimus: ita hîc antiquitatis Hebrææ, ultra Talmudis tamen ætatem non ascendentis, consensus, nihil omninò præjudicat veritati, & ipsam traditionem destruit recentior ille Synedrii ortus. Recolendum ergò hoc loco est, quod, cùm Schickardi nostri meminisset ὁ πάνυ Calovius, salubriter illicò monuit *in Bibliis Illustr. Tom. I. fol.* 747. *Nimis facilè Hebræi nostri Rabbinis fimbrias suas undique extendentibus fidem adhibent, hinc non mirum, eruditos cætera viros à genuino sensu Scripturæ abduci.* Atque inde benè Dn. Frischmuthius §. *LIII.* Autori nostro plura Talmudicorum testimonia pro hâc Synedrii potestate coacervanti Abarbanelis verba opponit: הדברים האלה לחכמינו זכרונם לברכה דרכי חדוש ואין לי להשיב עליהם *Doctorum nostrorum verba redolent liberam & vagam concionem, atque adeò minimè opus est, ut ad ea unquam respondeam.* Et paulò post: הפסוק שהביאו לראיה רחוק מזה: *Dictum, quod probationis loco adducunt, nihil omninò ad rhombum facit.*

h) *CA-*

bolus tunc Clementinas, Castellanas, Ravaillacinas *h*) artes simpli-
ciori seculo nondum calluerat, quando etiam simulatus tantùm Re- 57
gicida, vanam gloriationem capite luebat 2. *Sam.* 1, 16.

Cæterùm vapulatio *i*) legalis taliter comparata erat. Si quis deliquerat mediocriter, quod nec mortem mereretur, nec etiam prorsus impune ferendum, adjudicabant ipsum Synedriales verberibus, & decernebant quot ictus ferre vel deberet vel posset. Ob simplex delictum

---

h) *CLEMENTINAS, CASTELLANAS, RAVAILLACINAS ARTES.*) *Illa* à Jacobo Clemente, Parisiensi ordinis Prædicatorum, parricidâ Regis Henrici III. quem XXI. Julii Anno 1589. scalpello veneno illito interemit: *Ista* à Jo. Chastello, Jesuitarum discipulo, & Regem Henricum IV. occidere conato: *Ha* à Francisco Ravaillaco Angolesmensi, in eodem Rege parricidium d. XIV. Maji A. 1610. patrante, dictæ sunt. Vide Matthæum *part. III. Hist. Franc.* p. 224. *sqq.* Lud. Lucium *l. IV. Hist. Jesuit. c. III. p.* 372. 398. Lansium *contra Galliam p.* 356. & *contra Hispan. p.* 470.

i) *VAPULATIO LEGALIS.*) Hanc Rabbini vocant מלקות דאורייתא *flagellationem legalem*, item מלקות ארבעים *flagellationem quadraginta plagarum*, & absolute מלקות *flagellationem*; eamque alterius generis vapulationi contradistinguunt, quæ ipsis מכת מרדות *fustigatio rebellionis*, seu *contumaciæ*, item מכת דרבנן *fustigatio Rabbinica*, h. e. non a lege quidem, sed à Rabbinis tamen decreta, dicitur. De hac R. Majemon *Hal. Sanhedr. c. XVI.* §. 3. כל מלקות שמלקין דייני חוצה לארץ בכל מקום אינה אלא מכת מרדות: *Quamcunque vapulationem Judices extra terram sanctam infligunt, ubicunque locorum sit, ea tantum est fustigatio rebellionis seu contumaciæ.* Et iterum *Cap. XIX.* §. 5. כל אלו שלא קבלו עליהן התתראה מכין אותן מכת מרדות הואיל וחטאו מכל מקום אפילו על איסור של דברי סופרים מכין אותו מכת מרדות: *Quicunque non recipiunt commonefactiones istas*, (quarum mentio præcesserat,) *eis infligunt vapulationem seu fustigationem contumaciæ, postquam peccarunt, ubicunque locorum sint; quin etiam eum, qui interdicta scribarum transgreditur, manet fustigatio contumaciæ.* Huic autem fustigationi, non erat (ut flagellationi legali) definitus plagarum numerus, sed ab arbitrio judicum dependebat, & pro delicti ratione nunc augebatur, nunc imminuebatur, poteratque ad necem usque sontis procedi; neque flagello, sed baculo peragebatur; sicuti id pluribus ex *Baal Aruch* describunt Buxtorfius *Lex. Talm. Rabb. fol.* 1252. Guil. Vorstius *not. ad Maim. de fundam. Legis p.* 76. 77. Coccejus *Not. ad Misch. Maccoth. c. III. p.* 123. Leusdenius *Philol. Hebræo-Mixto Diss. XLIX. p.* 334. Cæterùm, qui de מלכות *Malkus* h. e. legali vapulatione, seu flagellatione pluribus egerunt, paulò post recensebuntur. Hoc loco notetur tertium adhuc flagellationis genus, quod Tyrannicum nuncupare liceat, quo se in subditos animadversurum minabatur Rehabeamus 1. *Reg. XII,* 11. *quodq;* בעקרבים *scorpionibus* fiebat, quos R. Levi ben Gerson interpretatur שבטים אשר בהם קוצים שנוקבים ומכאיבים *baculos, in quibus spinæ aculeatæ erant, quæ pungebant, doloremq; afferebant.* R. Salomo Jarchi: עקרבים אשגלנ"טיר בלעז שע קצין כעקרב *Akrabbim vernaculè* (Gallicè) *sonat Esglantier, quæ pungunt instar scorpionis.* R. Sal. ben Melech *in Michlal Jophi*: מין ממיני הקוצים

lictum nemo plures quàm Quadraginta *k*) plagas accipiebat: corpore debilis etiam pauciores. Nam hoc totum juxta vires æstimabatur, quoniam infirmiori sola semissis ad mortem sufficere potuisset. Oportet ergò Paulum corpore robustum fuisse; qui toties tot sustinuerit: quamvis vocem haberet gracilem 2. *Cor.* 11, 24. vires autem considerabantur in præsenti, non futuro. At si quis dupliciter peccasset, accumulabantur ipsi plagæ, ut etiam quadragenas excederent.

הקוצים איגליצי״ר בלעז *sunt species spinarum, quæ vernacule Eglizier vocantur.* R. David Kimchi: עקרבים קשים משוטים שהם עוקצים בקוצים שבתם וי״ת במורגין *Scorpiones graviores sunt flagellis, quia pungunt spinis illis, quas habent additas, & Jonathan Chaldæus reddidit* מורגין, (quæ vox Chaldæa *spinas aculeatas* notat, quas Theophrastus *lib. III. Hist. plant. c. ult.* κυνόσβατον *rubum caninum* vocat.) R. Abraham bar Jehuda *in Chibbure leket*, glossam R. Salomonis Jarchi repetit, nisi quod vocem ipsius Gallicam Germanicè exprimat: עקרבים דורנ״ר בלעז שעוקצים כעקרב *Scorpiones dicuntur Germanicè* Dörner / *eò quòd instar scorpionum pungant.* Audi verò & B. Danhavverum, Præceptorem olim nostrum, *in Ideâ Boni Interpr. sect. I. part. II. art. IV. pag.* 257. *Quid flagellum?* inquit, *quid scorpio? Flagellum nihil habet præter ictum, quo caro pulsatur; fit enim plerumque ex materiâ lentâ, quæ carnem non concerpit, sed tundit tantùm, & relinquit vibices ac livorem: in scorpione major atrocitas; habet enim ille aculeos curvos, quales hami sunt aut unci, qui etiam lacerant & concerpunt corpora.* Conf. Schotanum *Tom. II. Biblioth. Sacr. Vet. Testam. fol.* 814.

k) *QUADRAGINTA.*) De hoc numero quadraginta plagarum & earum ad triginta novem reductione, præter Autores postea citandos, qui de hâc Judæorum flagellatione scripserunt, confer Drusium *lib. VI. præteritor. p.* 260. *seqq.* & δεύτεραι ejus φροντίδας *part. alter. Annot. in N.T. p.* 107. Quibus, una cum iis, quæ Autor hîc annotavit, observatis lux egregiè affunditur loco Paulino 2. *Cor. XI,* 24. qui multis alioquin difficultatem peperit, cur, cùm lex *Deut. XXV,* 2. disertè quadraginta plagis exprimat, Apostolus tamè τεσσαράκοντα παρὰ μίαν *quadragenas minùs unâ* acceperit. Singularis planè hîc est sententia Erasmi Schmidii, qui non vertit modò: *accepi quadragenas plagas alternis diebus*; sed & *in notis fol.* 1138. declarat, cùm aliquos ibi πληγὰς *minùs unâ plagâ* subintelligere, ita ut Paulus à Judæis quinque vicibus, semper triginta novem plagas acceperit, monuisset: *Ita vulgò exponi solet*, inquit. *Potiùs videtur subintelligendum* ἡμέρας, alternis diebus; *ita ut quinquies eum alternis diebus quadraginta plagis ceciderint, nullâ planè remissâ, ex affectu crudelissimo, imò plures haud dubiè addituri, nisi lege prohibiti fuissent. Interim ut crudelitatem suam exatiarent, repetitis vicibus per alternos dies, semper quadraginta, & in summâ quinque illis vicibus, ducentas plagas ei inflixerunt.* Enimverò non ἡμέρας sed πληγὰς subaudiendum, (quam vocem etiam Camerarius *part. II. Notar. in N. T. p.* 8. supplevit,) hæ Rabbinorum traditiones omninò docent. Reduxerant nimirum Pharisæi numerum quadragenarium ad triginta novem; quo jure? non disputamus: certè sic rotundum illum legis numerum exponebant. Nec aliter Josephus *lib. IV. Antiq. Judaic. c. IIX. f.* 109. cùm de Mosaicâ lege

rent. In quo ſanè errant, *l*) qui Judæos ex miſericordia ictus XXXIX. ordinaſſe credunt, ne ſcilicet ipſa lege crudeliores haberentur, & tamen non multùm ab eâ recederent; ſed factum eſt hoc ob triplicitatem numeri, ut in tergo binos acciperet, dum in pectore ſingulos. Video ſententiam hanc mihi contra diffidentes, authoritate veterum eſſe muniendam. Sic igitur Maymonides Hal. Sanhedr. *cap. 17. initio.* כמה מלקין את המחוייב מלקות כפי כחו שנ' כדי רשעתו אין מוסיפין על הארבעים אפילו היה חזק ובריא כשמשון אבל פותחין לחלש שאם יכה לחלש מכה רבה בודאי הוא מת׃ *quoties feriunt reum? tot plagis, quot ferre poteſt, ſicut dicitur* (Deut. 25, 2.) *juxta impietatem ſuam &c. non addunt* (in ſimplici delicto) *ſupra quadragenas, quamvis robuſtus ſit ut Samſon: minuunt verò debili: quia ſi eum crebriùs ferirent, manifeſtè moreretur.* Et mox: כשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל אין אומדין אלא במכות הראויות להשתלש אמרוהו שיכול לקבל עשרים אין אומרין ילקה אחד ועשרים כדי שיהיו יכולין להשתלש אלא ילקה י״ח *quando peccatorem æſtimant, quot ferre poſſit, attendunt ſimul ad numerum tripartitum,* (& ſumunt meritis proximè minorem) *v. g. qui vicenos ictus ſuſtinere valet, ei non decernuntur XXI. quamvis trifariam diviſibiles, ſed XVIII. tantùm.* אמדוהו לקבל ארבעים ומשהתחיל ללקות ראוהו חלש ואמרו אינו יכול לקבל יתר על אלו התשעה או השנים עשר שלקה הרי זה פטור׃ אמדוהו לקבל י״ב ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר הרי זה פטור ואינו לוקה יותר על האומד *ſi æſtimarunt ipſi XXXX. ictus, at inter vapulandum animadvertunt eſſe debilem, nec poſſe ultra 9. vel 12. acceptos ſuſtinere, dimittunt: contra cui XII. tantùm ictus adjudicati, quamvis in executione deprehendatur eſſe fortior & plu-*

lege agit: Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιήσας, inquit, πληγὰς μιᾶς λειπούσας τεσσαράκοντα τῷ δημοσίῳ σκύτει λαβὼν, ζημίαν ὑπομενέτω. *Qui contra fecerit, plagas unâ minus quadraginta publicâ ſcuticâ accipiens, pœnam ſuſtineat &c.* Obiter notetur, numerum plagarum apud Ethnicos majorem fuiſſe, ſolitosque Athenienſes quinquaginta infligere. Ita Æſchines *contra Timarchum p. 19.* ὀνομαθέτης εἶπεν, δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μὴ ἐρᾷν, μήτ' ἐπακολουθεῖν, ἢ τύπτεσθαι τῇ δημοσίᾳ μάστιγι πεντήκοντα πληγάς. *Legumlator dixit, ſervũ nec amare ingenuum puerũ, neq; obſequi debere, ſecꝰ ſi faciat, verberandũ virgâ publicâ verberibꝰ quinquaginta.*

l) ERRANT.) Reſpicit haud dubiè Lyranum & Gloſſam ordinariam, imò etiam Eraſmum *in annotat.* qui id crediderant. *Probabile eſt*, inquit Eraſmus, *ob humanitatem,*

T

unam

plures valere, absolvitur tamen, nec ipsi multiplicantur. circ. med. capitis. מי שנתחייב מלקיות הרבה אם לא אמדוהו אומד אחד לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה : כיצד נתחייב שתי מלקיות אמדן יכול הוא לקבל מ"ה הכוהג שלשים ומתרפא וחוזרין למלקות
58 שנייה עד שילקה לכל *qui verberationes multas promeritus est* (sive uno grandi peccato, seu pluribus coacervatis,) *si non ad unam continuam executionem damnarunt, vapulat aliquantum, deinde sanatur & postea vapulat reliqvum. verb. gr. si XLV. plagarum reus est, accipit nunc XXX. & postquam curatus fuerit à vulneribus, cæteras XV.* Reus alligabatur columnæ sic ut nec staret prorsus nec sederet, sed incurvus penderet quasi. Tum lictor à tergo positus, ipsum umbilicotenus nudatum percutiebat alternis antè & retrò, proportione sesquialtera (ut victores vel fabri nobiscum dolia & incudem) scuticâ singulariter ad id paratâ. Judicum verò unus ferire jubebat, alter ictus numerabat, tertius pœnæ *m*) justitiam accinebat. Juvat hoc iterum ex Hebræis comprobare. Maym. *cap. præced.* 16. §. 8. כיצד מלקין אותו כופת שתי ידיו על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוחז בבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו שאינו מכהו על כסותו והאבן נתונה מאחוריו שהחזן עומד עליה *Quomodo verberant ipsum? vinciuntur ambæ manus rei ad columnam hinc & illinc, mox Inspector* (seu apparitor) *Synagogæ arripit eum vestimentis, sive rumpantur sive dissuantur parùm refert, modò pectus ipsi aperiat; quia non feriunt super tegmentum. Lapis autem jacet retrò columnam, cui apparitor insistit.* Sequitur : ורצועה של עגל בידו כפולה לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו ורוחב הרצועות טפח

unam plagam remitti solitam, ut citra numerum præscriptum consisterent.

m) *POENÆ JUSTITIAM.*) Simile quid Romanos in more habuisse, ad *l. fustibus. & seq. ex quib. caus. infa. irrog.* observat G. Pancirolus *lib. II. Thesaur. Variar. Lect. cap. CXCIV. p.* 381. solitum nempè fuisse, cùm rei puniebantur, præconem causam pœnæ palam edicere; quod Ulpianus *l. si duo. in fin. ff. de jurejurand.* appellat SUPERDICI: *Si quis,* inquit, *pejeraverit, Imperator noster rescripsit, fustibus eum castigandum dimitti, & ita ei SUPERDICI,* προπετῶς μὴ ὄμνυε, i. e. *petulanter ne jurato.* Lampridius *in Alexandro: Turinum,* inquit, *necari jussit, præcone dicente, Fumo punitur, qui fumum vendidit.* Item Spartianus *in Severo: Fustibus,* ait, *Leptitanum sub elogio præconis cecidit, legatum populi Roma-*

טפח וארכה כדי שתהא מגעת על פי כריסו והיד של רצועות שאוחז בה ארכה טפח *Lorum vitulinum in manu ſuâ bis duplicatum erat, hoc eſt in quatuor fiſſum, in quo bini nodi truſatiles ſurſum & deorſum agitabantur, ex aſinino corio* (ſcilicet ut eum timere diſceret, quem bos & aſinus cognoſcunt, Eſai. 1, 3.) *lori latitudo palmaris, longitudo autem quæ ad Rei ventrem pertingeret. Manubrium quo tenebatur, etiam palmi quantitate.* האיש המכה צריך להיות יתר בדיעה וחסר בכח ומגביה את הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחר בכל כחו ומלקהו שליש מלפניו על חזיהו בין דדיו ושני שלישית מאחריו שליש על כתף זה ושליש על כתף זה *Percuſſorem oportet plus valere ſcientiâ, quàm viribus. Nam attollit quidem flagrum utraque manu, ſed ferit tantùm alterâ, pro poſſe. Infligit tres ictus ab anteriori parte, ſuper pectus, inter mammas; & bis ternos à tergo, tres ſcilicet in una ſcapula, totidem in alterâ.* המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה שנ' והפילו השופט *percuſſus interim nec ſtat neque ſedet, ſed inclinatus propendet; ſicut dicitur* (Deut. 25, 2.) *proſternat eum Judex.* שופט לא יהיה מביט בדבר אחר לפיכך אין מכים שנים כאחד . הגדול שבדיינים קורא כל זמן שזה לוקה אם לא תשמור לעשות והפלה ה' מכותיך וגו' ומתכוין שיגמור הפסוקים עם המלקיות ואם לא גמר חוזר לתחלת המקרא והשני שבדיינים מונה והשלישי אומר לחזן הכה כל זמן שמכה על פיו הוא מכה *Judex non reſpiciat ad ullam rem alienam; ideò nunquam ſimul duos verberant. Primarius inter judices legit toto tempore, quo ille vapulat, hæc verba* (ex Deut. 59
28. verſ. 58.) *ſi non obedi veris omnibus &c. mirificabit Dominus percuſſiones tuas. &c. ſtudioſè attendens, ut hunc textum unâ cum plagis finiat; ſin minus, repetat: Alter judicum dinumerat ictus; Tertius ſemper percutere jubet.* Obſervemus etiam caſus aliquot, qui contingere ſolebant: quid factum, ſi quis reus vel effugerit, vel in eodem delicto pluries recurrerit. Item ſi ſub pœnâ corpore debilitatus, aut omninò mortuus

tuus

Romani homo plebejus temerè amplecti ... exempla ex Zonara & Xiphilino affert Cujacius *lib. IIX. Obſervat. cap. VII.*

n) CAVEÆ.)

tuus fuerit. Cap.17. §. 10. נפסקה הרצועה פוטרין אותו : כפתוהו על העמוד ללקות וכרת את המיתרים וברח פטור ואין מחזירין אותו *Si defecit lorum, dimittunt eum*, (perinde ut JCti statuunt, furem rupto laqueo decidentem, sustinuisse pœnam suam, per rationes, quas affert D. Mart. Schickardus Prof. Herborn. agnatus meus, *disp. XVII. ad Jus Justin. Thes. IV. num. 6.*) *Si ad columnam ligatus ut vapularet, dirupit nervos & fugit, etiam absolutus habetur, nec reducunt eum.* Cap. seq. 18. §. 9. מי שלקה בבית דין על אסור כרת ולקה פעם שנייה על אותו כרת עצמו כגון שאכל חלב אם אכל שלישית אין מלקין אותו אלא מכניסין לכיפה והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכוב בו ונותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מעיו ויחלה ואח"כ מאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת : *Qui vapulavit in Synedrio propter peccatum sub Excisione vetitum, & vapulavit alterâ vice ob idem, v.g. quòd ederit adipem* (prohibitum Levit. 3,17. & 7,23.) *si comederit tertiâ vice, non amplius verberatur, sed includitur caveæ* n) *ad id factæ* (qualis etiam apud Monachos quondam in usu fuisse, ostendit locus quidam vicini cœnobii Bebenhusani) *quæ humilior est humanâ staturâ, nec tamen sedendi facultatem præbet, ibi sustentatur pane afflictionis & aquâ pressuræ* (quod præter meritum expertus est verax propheta Micheas 1. Reg. 22, 27.) *usque dum affligantur intestina ejus & ægrescat. Deinceps cibant illum hordeis,* doneo

n) *CAVEÆ.*) Hebr. כיפה quod in Targum legitur *Jer. XXIX*, 26. loco Hebræi מהפכת, quam ipsam vocem Raschi ibi per hoc כיפה exponit. R. Sal. Aben Melech *in Michlal Jophi fol. CXX. col. 1.* המהפכת: הוא בית הסהר וכן תרגם יונתן כיפתא ובדברי רבותינו זכרונם לברכה מכנסין אותו לכיפה: *& MAHPECETH significat carcerem, sicuti & Jonathan Chaldaice transtulit* כיפתא, *eo scilicet sensu, quo Rabbini nostri b. m. hanc vocem usurpant in illo Talmudico: Includunt eum* לכיפה *CARCERI.* Provocat nimirum ad ipsam hanc formulam ex Maimonide hîc occurentem. Et sine dubio a curvitate sic dicitur receptaculum fonti uni destinatum, atq; uti aliàs notat fornicem in cavitatem dispositam, ita hic carcerem instar fornicis extructum, nec nisi uni recipiendo aptatum. Cujusmodi areæ hodieque in usu sunt, quibus qui includuntur, neque erecti stare, neque sedere, neque adeo cubare possunt. Jo. Coccejus *notis ad Sanhedr. c. IX. p. 74.* sic è Rabbinis describit: מושב מאסר שעושין בבית הסהר גבהו כשיעור קומת האדם שוה בשוה ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישן : *Claustrum est in carcere, altitudine aquans hominis mensuram examussim, ita arctum, ut porrigendi se ad somnum capiendum facultas nulla sit.*

o) *CON-*

donec venter ejus dirumpatur. Iterum cap. 17. §. 9. מי שנתקלקל מכח ההכאה בין בריעי בין במימי רגלים אין מכים אותו יותר שנ׳ ונקלה אחיך לעיניך אבל אם נתקלקל מן הפחד מקודם ההכאה הרי זה לוקה *Qui turpis fit ob vim percussionis, sive in fimo seu aquis pedum* (h.e. urinâ; alterutro indecorè & præ debilitate reddito) *is non amplius cæditur, quia scriptum est* (Deut. 25, 3.) *ne vilescat frater tuus in oculis tuis. At si tale quid committat præ timore ante percussionem, nihilominus vapulat.* Cap. 16. §. 13. מת תחת ידו פטור ואם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה *Si reus moritur sub manu lictoris, est is excusatus, at si addidisset unicum lorum ultra decretum, cogeretur exulare* (ad urbem refugii: quas ut involuntarii homicidæ, improviso casu consternati facilius reperirent, in omni bivio statuas Mercuriales erexerant prisci, cum exertâ manu & inscriptione מקלט Talm. Makkos *cap. 2. p. 10. b.* Item Medrash Tillim *super vers. 8. Psal. 25.*) Ista prolixius recensui, non quòd omnia directè huc pertinerent, sed quia ritus illi 60
Christianis ignotiores sunt, scitu tamen dignissimi, imò ad explicationem Veteris T. omninò necessarii. Attigit ea quoque pridem diligentissimus P. Fagius *in notis ad Deut. 25.* & copiosiùs posteà tractavit Cl. Buxtorfius *in præf. Abbrev. Hebr. ad illustr. Mornæum*: quos etiam *o*) confer, si plura cupis.

Jam *p*) verò vide sis Mosaicæ legis rigorem! quæ nè regio qui-

o) *CONFER.*) Præter has Fagii *notas*, & Buxtorfii *præfat. ad Mornæum*, conferri ulterius poterunt idem Buxtorfius *in Synag. Judaic. cap. XX. p. 364. 365.* & in editione novissimè auctâ *cap. XXV. p. 521. seqq.* Leusdenius *in Philolog. Hebræo-mixt. Diss. XLIX. p. 334. seqq.* Constant. L'Empereur *Annot. ad Cod. Middoth C. I. sect. 2. pag. 7. seqq.* Lud. de Dieu *in Animadvers. ad Acta p. 198.* Anton. Hulsius *lib. I. Theol. Judaic. part. 2. p. 277. 278.* Jo. Steph. Menochius *lib. IIX. de Rep. Hebr. c. II. q. II. fol. 721. 722.* Jo. Mich. Dilherrus *lib. II. Electer. C. XIIX. p. 267. seqq.* Et inprimis Codex Talmudicus Maccoth cum notis doctissimis Cocceji, *c. III. p. 116. & seqq.* Cave autem, ex hoc Judaico flagellandi ritu judices de flagellatione Christi. Ea enim uti Pilati jussu, sic more Romanorum facta est, & ex Romanâ adeò historiâ illustrabitur. Paulus utramque sustinuit, Judaicam undequadraginta plagarum quinquies; ter verò Romanam, quam verbo ἐῤῥαβδίσθην indicat 2. *Cor. XI, 25.*

p) *JAM VERO.*) Avidè hæc arripiuntur à Miltono *in Defens. Popul. Anglic. Reges,* inquit, *Hebræorum judicari posse, atque etiam ad verbera damnari, fusè docet Schickardus ex libris Rabbinicis.* Sanè apud Anglos ut inauditum

quidem sceptro se submisit. Hal. Melach. *c.* 3. §. 4. לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא לוקה עד יח״ ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה: ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שאר המלכים לוקה: ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו אלא כדי שיתן לשמשין ואם הרבה לוקה: *Non multiplicet sibi Mulieres: ex orali traditione hauserunt, licere usque ad XVIII, ducere* (de quo infra Th. IX.) *at si superadderet vel unicam, vapularet. Non multiplicet sibi Equos, nisi quantum ad cursus sufficit: si verò duceret vel unicum ante se ad pompam, ut cæteri Reges solent, vapularet. Non multiplicet sibi Opes, argentum & aurum, ut relinquat in privatis thesauris, ultra id quod erogandum est ministris: si excedit, vapulat.* Halachâ Sanhedrin. *cap.* 19. in prolixo catalogo ducentarum atque septem culparum, quæ flagra merentur, sub finem ultimæ classis, ter nomen Regis occurrit. קסו מלך שהרבה נשים: קסז מלך שהרבה סוסים: קסח מלך שהרבה כסף וזהב 166. *Rex qui multiplicat Mulieres.* 167. *Rex qui multiplicat Equos.* 168. *Rex qui multiplicat argentum & aurum:* subaudi ex præcedentibus; *ille vapulat.* Estque ista constans veterum traditio, & posset etiam è Talm. *cap. Kohen-gadol*; item è Siphri *pars. schoph.* & aliundè stabiliri, si unam rem toties cum nauseà repetere deceret. Nihilo fuit in hoc melior conditio Summi *q*) Sacerdotis, quamvis sanctissimi & ab ipso Rege reverenter habendi, quin potius aliquantum deterior in eo, quòd non tantùm ob varias pollutiones de facili contingentes dicto ritu cædi, sed & prorsus occidi potuit, si mortem ex lege mereretur. Hal. Kele-hammikd. *circ. med. c.* 5. כהן גדול דן ודנין אותו ומעידין עליו ואין דנין אותו דיני נפשות אלא בבית דין הגדול בלבד

Pon-

ditum non est, Reges capite plecti, ita nec, ad verbera damnari, ac refert ex Molinæo *lib. I.* Adrian. Regensvolscius *lib. I. Hist. Eccles. Slavonic. c. II. p* 11. Henricum II. Angliæ Regem, cùm Thomam ArchiEpiscopum Cantuariensem, quòd Remp. turbaret, occidi jussisset, ab Episcopis regni & Monachis Cantuariensis Ecclesiæ virgis cæsum, à singulis Episcopis quinos, à singulis monachis, qui erant 80. ternos ictus accepisse. Cæterùm de verberibus Regi Hebræorum nullo modo inflictis vide Jo. Ad. Osiandrum *Annot. ad Grot. de J. B. & P. p.* 511.

q) SUMMI SACERDOTIS.) Idem

Pontifex judicat & vicissim judicatur, atque testantur contra eum (liberè, modò verè; h.e. officii reverentiâ non obstante,) *sed capitaliter* r) *eum nemo judicat, nisi Synedrium majus solum.* Quod multùm abest à noto Canone Pseudapostolico Distinct. 40. *Si Papa suæ & fraternæ salutis negligens, deprehenditur inutilis, & innumerabiles populos catervatim secum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus; hujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus.* Et ab hoc responso Pauli II. Pontificis: *Ita nos ad Judices revocas, ac si nescires omnia jura in scrinio pectoris nostri reposita esse?* Postquam verò res Judæorum labascere cœperunt, & ipsi Romanos Dominos timere, nondum se tamen
prorsus cohibere poterant Synedriales, quin à suis Regulis insolen- 61
tiorum factorum rationes deposcerent; ideò Herodem *f*) Galilææ præ-

bet Mischna Sanhedrin *c. I. §. V.* & *c. II. §.* 1. apud Coccejum *p.* 2. & 19. Confer Cunæum *lib. II. de Rep. Hebr. c. IIX. p.* 211. & inprimis Seldenum *lib. II. de Synedriis Vet. Hebr. c. IX. §. VI. p.* 437. *seqq.* item *in lib. de Success. ad leges Hebr. c. XXIV. fol.* 83. & *lib. II. de Success. in Pontif. Hebr. c. X. f.* 263.

r) *CAPITALITER.*) Tres ita jungunt Talmudistæ, de quibus nemo, nisi Synedrium magnum judicet: אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד : *Non judicatur tribus integra, neque Pseudopropheta, neque sacerdos summus, nisi à Synedrio LXXI. virali.* Unde, quod capitalem in Prophetam animadversionem attinet, soli Synedrio magno convenientem, respexisse huc Salvatorem *Luc. XIII,* 33. cùm negat quenquam Prophetam extra Jerosolymam perire posse, conjiciunt Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. XII. p.* 101. Drusius *lib. III. Praeter. p.* 99. Grotius *lib. I. de Jure Bell. & Pac. c. III. annot. ad §. XXI. p.* 77.

f) *HERODEM.*) Herodis hoc exemplum egregiè excussis omnibus circumstantiis illustravit Seldenus *lib. III. de Synedriis Vet. Hebr. c. IX. §. I. p.* 108. qui legi omninò meretur. Illud verò parum huc quadrare pro Synedrii magni in Reges potestate, monuit Salmasius *in Defensione Regiâ cap. II. Quod de Herode,* inquit, *afferunt Hildebrandina & Enthusiastica doctrina auctores, nihil eos juvat, quia rex non erat, sed præfectus Galilææ, cùm ad Synedrium citatus est. Vivente adhuc patre Rege, ut ex Josepho clarum est. Et parùm prudenter urget hanc historiam Sichardus* (intelligit Autorem nostrum hoc loco,) *ut præbet, Synedrium etiam judicasse de Regibus. Quod falsissimum est, nec probari potest.* Quare etiam Schickardus ipse exemplo huic diffisus, quædam in priori editione, instar appendicis annotavit, hic suo loco inserenda. Sic autem habent: Si cui Herodis exemplum ibi allatum ideò non sufficit, quia tunc nondum totius Judææ Dominus erat, sed Galileææ tantùm præses, habeat jam hoc alterum de Alexandro Jannæo pontifice simul & rege, viro maximè strenuo, & insignibus victoriis nobilitato, qui huic populo universaliter & absolutè dominabatur. Is enim in leviori causâ, ob culpam non suam

sed

præſidem in jus vocabant, ob factum minimè violentum, ſcilicet ut cauſam diceret, cur Ezechiam latronem cum ſociis, inconſulto Hyrcano ad ſupplicium rapuerit? quibus ſe ſtitit quidem Herodes, atcum damnatum iri præſentiſceret, clam elapſus, poſteà totos evertit. De quo ſic breviter Joſippus: *t*) יבקשו ממנו שיבא הורודוס מן גליל

ſed alienam, in jus vocatus fuit, & quod mireris, aſtare juſſus prohibitusque ſedere. Talm. Maſſ. Sanhedr. *cap. 2. pagin. 19. a. circ. fin.* מעשה היה ועבדיה דינאי מלכא קטל נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו (פי' לא החניפו לו ולא תשאו פניו) ונדוננו שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה להון שלחו הא אנת נמי להכא והועד בבעליו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמד על שורו (פי' ועבדו כמוהו) אתא ויתיב אמר לו שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנ' ועמדו שני האנשים אשר להם ריב וגו' אמר לו לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך נפנה לימינו (פי' לידע אם יאמרו כמוהו) כבשו פניהם בקרקע (שהיו יראים ממנו) נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע אמר להן שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם : *Hiſtoria: Contigit ut aulicus quidam regis Jannai homicidium committeret. Ibi* (præſes Synedrii) *Simeon filius Satach dixit collegis: cavete ne id impunè dimittatis, aut perſonæ adulemini! ideo ſignificarunt illi: ſervus tuus occidit quempiam! miſit eum rex judicio, citarunt ipſum regem; veni tu quoque huc, nam lex dicit* (de bove cornupetâ Exod. 21. v. 29.) *contestetur coram domino ſuo, id eſt, veniat poſſeſſor bovis & ſtet pro ipſo in judicio. Jumentis autem æquiparantur ſervi. Comparuit ergò Rex & aſſedit. Dixit ipſi Simeon ben Satach: ô rex Jannai, ſurgens ſta ſuper pedes tuos, & ſic teſtentur contra te. Non ſtas coram nobis, ſed coram eo, qui dixit, fiat, & factus eſt mundus; ſicut ſcriptum eſt* (Deut. 19, 17.) *ſtent ambo viri, qui litigant. Reſpondit: non faciam, quia tu jubes, ſed quando collegæ tui conſenſerint. Reſpexit ergò Præſes dextrorſum, an haberet ſuffragantes; at ipſi vultus in terram defigebant præ metu; converſus deinde ſiniſtrorſum, ut vidit ſimiliter facies non attollere auſos, dixit: ô vos cogitabundi! veniet alius cogitabundus, & ſumet de vobis vindictam.* Apparet autem ſimul exinde cauſa, quare hanc poteſtatem ſuam rariùs exercuerint Synedriales, quia nempe timuerunt à regibus, in ordinem cogi nolentibus; nec omnes præſides eâ præditi fuerunt fiduciâ, qua parrheſiaſtes ille Simeon, aut ejuſdem ſucceſſor Schammai, & tandem animos omninò ipſis ademit Herodes, quando legiſperitos occiderat, qui dictum illud, Deut. 17, 15. *è medio fratrum tuorum eligas tibi Regem &c.* in ipſum velut alienigenam quadrare negabant, de quo R. Moſche Mikozi, *præc. aff.* 121. è primo capite Baſæ poſterioris. Unde poſtmodum Agrippæ palàm adulati ſunt, contra conſcientiam ipſi acclamantes: אחינו אתה *Tu es frater noſter*! Hucuſque Schickardi appendix. Additur autem in illis Gemaræ verbis, quod miror, Autorem una non ſubjeciſſe: מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו: *Statim*, ut hæc dixerat Simeon, *aderat Gabriel, eosque omnes ſic in terram proſtravit, ut morerentur.* Vide jam Cocceji *excerpta Gemaræ Sanhedrin pag.* 168. 169. & Gilb. Gaulmin *lib. II. Notar. de vitâ & morte Moſis cap. VI. pagin.* 319.

t) *JOSIPPUS.*) Sic vocat Autorem libri דברי מלכי בית שני *Chronica Regum ſub*

גליל להשפט עם דורשי דם חזקיהו ויבא הנער הורודוס ירושלימה ויעמוד לפני השופטים והוא לובש לבוש מלכות וחגור חרב מזהב ויגער בו שמאי הזקן על גובה לבו ולא האזין אליו ולא אל הסנהדרין וכאשר ראה המלך הורקנוס כי הסנהדרין כמעט היו גומרין את הדין להמית חמל עליו ואמר לא נגמור הדין היום עד למחר למען הציל אותו מידם ויברח הורודוס לילה וילך אל מלך ארם׃ *Postularunt ab ipso, ut veniret Herodes de Galilæâ, quò judicaretur ob ſanguinem latronis Ezechiæ. Comparuit ergò juvenis Herodes, & Jeroſolymis conſtitit ante judices, indutus veſte regiâ, & gladio deaurato cinctus. Ea propter exarſit in eum R. Schammai ſenior, commotus hoc faſtu; ſed non auſcultavit eos, nec curavit Synedrium. Cùm verò Rex Hyrcanus animadverteret, quòd Synedriales ipſum damnaturi forent & parùm à ſententiâ finali abeſſet, miſertus illius ſuaſit ut judicium differrent ad craſtinum; quò ſic eriperet eum. Itaque clàm elapſus eſt, & fugit noctu ad Regem Syriæ. &c.* Joſephus *l.* 14. *Antiq. c.* 17. fuſiùs iſta deſcribens, recitat *u*) orationem, quâ eum cor-

ſub templo ſecundo inſcripti, quem Druſius *Cap. XXIX. Comm. ad Loc. diffic. Levit, pag.* 262. laudat. Impreſſus eſt cum aliis id genus opuſculis, putà Seder olam rabba, Seder olam ſuta, Megillath taanith, Sepher Kabbala R. Abrahami bar Dior, junctim Venetiis & Mantuæ, quam utramque editionem olim è Bibliothecâ Argentinenſi mutuò habuimus, poſteà aliam adhuc nacti, quâ etiamnum utimur, Baſileæ prodeuntem anno שלח 338. i. e. CHRISTI 1578. ubi iſta, quæ Autor noſter inde citat, leguntur *fol. XCIX. col.* 2. Eundem libellum cum verſione latinâ edidit olim Sebaſt. Munſterus *Wormatiæ Anno* 1529. & poſteà denuò Sebaſt. Lepuſculus, *Baſileæ anno* 1559. ſub titulo קצר הדבר הזכרונות ליוסף *Compendii Hiſtoriarum Joſephi*, atque hinc communiter *Joſippus* citatur. Quod ideò monendum erat, quia videbamus, à plurimis ſcripta hæc pro diſtinctis haberi. Et ipſi nos haud diffitemur, olim nunc ad *Chronicon illud Templi ſecundi*, nunc ad *Joſippum hunc Munſterianum*, veluti diverſos libros provocaſſe, donec ex lectione & collatione utriusque unum eundemque eſſe didicimus.

u) *ORATIONEM.*) Eadem habetur in Munſteriano Joſepho ben Gorion *lib. V. cap. IV.* ubi ipſa quoque Hiſtoria de Herode in judicium vocato fuſius recenſetur. Orationem hinc transſcribam, ut cum iſtâ, quam ex Flavio Joſepho Autor produxit, conferri queat. דבר לי אליכם בחורי האל גאוני קדושי יי׳ כי ראיתי היום דבר חדש ביניכם כי כל החוטא הענוש למשפט יש לו לעמוד בלבוש שחור ושערות ראשו מלאות עפר ואבר לבקש רחמים על חטא אשר חטא ועל העברה אשר עבר אבל זה הבחור אורודוס יעמוד לפניכם . בלבוש ארגמן וראשו מוסרק וסביביו גדודים וחגור חרב אם יענש במשפט לשוב להרג אתכם ואין אני תמה מאירודוס כי לא עשה כל זה כי אם למלט את נפשו ואתם

חטאתם

cordatus ille ſenior Schammai exceperit, quando reliqui collegæ, qui abſentem accuſaverant, præſenti & tot militibus ſtipato non contrahiſcere audebant. Digna eſt quæ hic repetatur: *Equidem Judices tuq́ Rex, nec ipſe unquam vidi quenquam, qui ad cauſam apud nos dicendam vocatus, ad hunc modum comparuerit; nec vos puto poſſe proferre hujusmodi quempiam: ſed quisquis hactenus apud hunc conſeſſum judicandum ſe præbuit, humilis venit & habitu timentis periculum, ac captantis miſericordiam, atratus & promiſſo capillitio. At bonus iſte Herodes cædis reus & tàm gravi obnoxius crimini, adſtat hîc purpuratus & crine bellè compoſito, cum armatis ſtipatoribus, ut ſi capitalem juxta leges ſententiam in eum tulerimus, nobis mactatis ipſe evadat illatâ vi legibus. Verùm iſti non ſuccenſeo, quòd majorem incolumitatis ſuæ quàm legum rationem habeat; ſed vobis magis & regi, qui hanc ei conceſſiſtis licentiam. Scitote tamen potentem eſſe DEUM, quod iſte quem nunc in Hyrcani gratiam legibus eripitis, & vos aliquando & regem ipſum puniet. &c.* Nec fefellit augurium. Herodes enim regno potitus, totum *x*) Synedrium, unico Schammai excepto ſuſtulit; quem ſolum ob parrheſiam hanc honoravit.

62 Objiciat aliquis: valdè infamem videri hanc pœnam, & Regiæ Majeſtati diametraliter oppoſitam, quâ illa ſi non pereat funditùs, enervetur tamen notabiliter. Reſpondeo *y*) non habitam olim in

חטאתכם כי נשאתכם פני התורה אשר שבתם לעשות כדברים האלה תגרה: ימיכם באים זרה ארווס אשר נשאתם פניו במשפט ועוד הורקנוס אשר חמל עליו הוא יהרגהו ויקבל מלכותו: *Verbum habeo ad vos, ò electi Dei, & Magnifici Judices, quoniam vidi hodiè rem novam inter vos; nempè cùm aliàs omnis reus coram judicio conſiſtens, ſtare debeat veſtibus nigris & crinibus capitis pulvere atque cinere reſperſis, imploraturus miſericordiam ſuper peccato, quod patravit, & ſuper prævaricatione, quam admiſit; hic tamen Juvenis Herodes ſtat coram vobis purpurâ indutus, & caput ornatus, ſtipatus ſatellitibus, & accinctus gladio, ut ſi puniatur in judicio, vicisſim vos occidat. Neque ego miror factum Herodis, quia non facit iſta, niſi ut redimat ſuam animam. Vos autem delinquitis, reſpicientes perſonam ejus, & permittentes talia eum facere. Ecce dies venient, quibus Herodes iſte, cujus vos perſonam reverìti eſtis in judicio, & cui Hyrcanus nimium clemens eſt, interfecturus eſt Hyrcanum, & occupaturus regnum ejus.*

x) *TOTUM SYNEDRIUM.*) Joſephus *loc. cit.* & *lib. XV. Antiq. c. IX.* Conf. Chriſt. Noldium *in Hiſt. Idumæâ p.* 421.

y) *RESPONDEO &c.*) Similiter Grotius *lib. I. de Jure Belli & Pac. c. III. Video, inquit, conſentire Hebræos, Regi in eas leges, quæ*

in hoc populo, ut hodiè Fustigationem nobiscum: sed instar mulctarum, quæ à nobilissimis quoque citra infamiam exiguntur. Asserunt enim Rabbini, omnes post exantlatam ejusmodi castigationem, restitutos fuisse in integrum, præter solum Nasi, h. e. ipsius Synedrii præsidem, tanquam qui experimentis quotidianis cautior factus esse debuerit. H. Sanhedr. *sub fin. cap.* 17. כל מי שחטא ולקה חוזר לכשרותו שנ' ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך: כהן גרול שחטא לוקה בשלשה כשאר כל העם וחוזר לגרולתו: אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשרותו וגם אינו חוזר להיות כאחר משאר הסנהררין שמעלין בקודש ולא מורידין: *Quicunque ob peccatum vapulat, revertitur ad rectitudinem suam; quia dicitur* (Deut. 25, 3.) *nè vilescat frater tuus in oculis tuis: sicq́ post castigationem frater appellatur. Ipse Pontifex vapulat coram tribus, sicut reliqua plebs universa, & redit ad dignitatem pristinam. At solus Director consessus, si semel cæsus est, nunquam restituitur potestati suæ, imò nè cæteris quidem inferioribus collegis posteà æquiparatur; quoniam promotiones sanctæ ascendunt, non descendunt.* Præterea viros honoratiores non cum insultatione sarcasticâ vel exprobratione cædebant, sed vultu submisso; ut appareret non explere suam libidinem, sed legis jussum invitos exequi. Quemadmodum ille, qui Catonem, z) ni fallor, Uticensem offendit ebrium, reveren-

qua de officio Regis scripta extabant, peccanti inflicta verbera. Sed ea apud illos infamiâ carebant, & à Rege in signum pœnitentiæ sponte suscipiebantur, ideoq́ non à lictore, sed ab eo, quem legisset, ipse cædebatur, & suo arbitratu verberibus modum statuebat. At verò Josephus *lib. IV. Antiq. c. IIX. f.* 109. τιμωρίαν αἰσχίστην appellat., hoc est *pœnam illiberalem, infamem, deformem, turpissimam,* & quæ ἐλευθέρῳ *ingenuo* minimè conveniat. Verba ejus sunt: πληγὰς μιᾶς λειπούσης τεσσαράκοντα τῷ δημοσίῳ σκύτει λαβὼν τιμωρίαν ταύτην αἰσχίστην ἐλεύθερος ὑπομεινάτω, ὅτι τῶν κερδῶν θελήσας, ὕβρισε τὸ ἀξίωμα. *Plagas undequadraginta accipiens publicâ scuticâ, pœnam hanc illiberalem ingenuus sustineat, eò quòd lucro serviens ipse læserit suam dignitatem.*

z) *CATONEM.*) Ille enim, etsi omni virtute aliàs cumulatissimus esset, dabat interdum cum amicis operam compotationibus totâ nocte ad auroram usque. Quod ebrietatis vitium Cæsar ei præcipuè objiciebat duobus libris, quos *Anti-Catones* vocavit. Quanquam alii excusabant, potasse eum, inquientes, non ut mergeret, sed ut reprimeret curas, quod nec Plato improbarit, cùm largiori vino aliquanto refici animos putaret. Unde Cicero, eum vitupe-

rentiâ tàm gravis alioquin viri oculos avertit & vidisse prudenter dissimulavit. H. Talm. Thor. *init. cap. 7.* חכם זקן מופלג בחכמה וכן נשיא או אב בית דין שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם : אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעא שנ' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה אע'פ שכשל כסהו כלילה ואומר לו הכבד ושב בביתך : *Sapientem, excellenter eruditum, vel seniorem, item Principem aut patrem senatus, qui se quodam excessu fœtidum fecit, non excommunicant palàm & publicè. At si quid aliud deliquerint, percutiunt eos quidem, sed cum modestiâ, quia dicitur* (Hos. 4,5.) *tu corrues interdiu, & corruet etiam Propheta tecum noctu. Quamvis ergò talis corruit, tamen operiat eum nox, & dicatur illi: recipe honorem tuum atque abi domum.* Jam prævideo alios, qui exempla *a*) desideraturi sunt. Hisce fateor me idonea nondum reperisse, & nolle illud Usiæ *b*) nunc afferre, cui Sacerdotes in faciem exprobrârunt: *non competit tibi ut adoleas, sed nobis; discede ocyus ex hoc loco sacro, contra quem prævaricatus es*, 2. Paral. 26, 18. sed illud tantùm respondere, loqui

---

superanti Memmio, quòd *totas comessari noctes* soleat, facetè regerebat: *Sed illud*, inquiens, *non addis, totos dies eum aleâ ludere.* Nempè civiliter Catonem excusabat, qui totum diem Reipubl. negotiis dabat, nocturnas aliquot horas sumebat laxando animo. Plutarch. *in ejus vitâ.*

a) *EXEMPLA.*) Ea desiderabat Samuel Petitus *in Diatribâ de Jure, Principum edictis, Ecclesiæ quæsito c. II. p. 16.* Ibi enim, cùm idem Synedrii jus in Reges è Talmudicis enarrasset: *Atque hæc*, inquit, *jus dici solitum Regi si quid deliquisset, à nobis dicta sunto è Judæorum sententiâ, non ex vero. Judæi enim istam πολιτείαν animo tantùm conceperunt, nulli Principes eo jure regnarunt. Vide, quæ in sacris Bibliis habentur, quæ apud Josephum vernaculum rerum Judaicarum scriptorem leguntur, dabo pignus in omnes meas fortunas, si vel verbo jus istud asseratur; sed contrarium planè illis quæsitum est, DEO auctore, in Saulis inauguratione apud Samuelem. Et constat ex historiâ, legibus solutum fuisse Principem, ὥστε ἁμαρτήσαντα οὐ κολάζεσθαι, quamvis deliquisset, pœnæ non fuisse obnoxium: ut illud Æschyli de Jove, τραχὺς μόναρχος οὐδ᾽ ὑπεύθυνος κρατεῖ, durus monarcha & nemini subditus imperat. Non igitur in jus vocabatur, nec item armis oppugnabatur, utcunque a Judaicis institutis descivisset, & in pios persecutionem fecisset, &c.*

b) *USIÆ.*) Neque ejus exemplum quadrat. A foro *poli*, ad forum *soli*, non valet consequentia. *Non renuit exire*, inquit Sanctius ad IV. Reg. XV. fol. 1529. *cùm DEI ultricem agnosceret manum, neque tutum putaret, aut decorum eo in loco, & tantorum hominum religioso consensu, tàm justa sive admonitioni, sive imperio, seu potiùs divinæ voluntati resistere.*

c) DE

loqui me de JURE *c*) non de FACTO. Perinde est ac si quis argueret ita: non audivi quenquam, qui Sacr. Cæs. Majestatem coram Electore convenisset; ergò falsum est quòd Imperator ali- 63
quis coram Palatino de Justitiâ respondere teneatur. At hoc docet Aurea Bulla, Carolum IV. se & successores spontaneâ libertate huic cognitioni subjecisse, *licet non facilè contingat, ut quis Imperatorem vel publicè vel privatim in jus vocet*: ut Cl. V. D. Rümmelinus Amicus & Collega meus, *in suis ad A. B. dissertationibus* scitè notavit, *Part.1. Diss.5. Thes.7.* Etiam Atthalia fœmina regnum occupavit de facto, *2. Reg.11,3.* & tamen verum manet, illud solis viris deberi de jure. Quid severius prohibitum est Idololatriâ, sub ipsâ internecionis pœna? & tamen aliqui vitulos impunè conflarunt! Molocho liberos immolarunt! nonne filii Sacerdotis Eli erant pessimi? *1. Sam.2,12.* flagris multiplicibus digni? & tamen parens qui sciebat, atque ex officio duplici cohercere debebat, connixit? *1. Sam.3,13.* quis propterea sanus negabit heroum filios punire fas fuisse? quid ergò mirum in corrupto populi statu Regibus indultum fuisse, quod etiam privati tulerunt impunè? & non convulsum, quod sine convellentium exitio vix potuit. Obstat denique Casauboni *d*) authoritas,

c) *DE JURE.*) Jus ergò ostendendum. Hactenus præter Traditionem Judaicam nihil allatum fuit, quæ tamen juxta ea, quæ *p.142. lit.g.* diximus, hîc nihil valet.

d) *CASAUBONI.*) Huic accedit Richard. Montacutius *in Analect. Exerc.VI. Sect.5.* & *Antidiat. f.132.* Videatur etiam Capellus *in Vindiciis pro Casaubono lib.III. cap.II.* Cæterùm thesis Casauboni vera est & bona; sed probatio theseos ex Talmude non omnis planè erroris expers; sicuti vicissim, quæ Autor noster adversus Casaubonum hîc disputat, benè se habent; sed quòd Talmudicorum thesin, quam doctè eruit, approbat posteà & defendit, id errore non caret. Facit tamen pro Casaubono excusando Gemara Jerosolymitana ad illam ipsam Mischnam Massech. Sanhedrin: המלך לא דן ולא דנין אותו *Rex nec judicat nec judicatur*, quam pro sententiâ suâ allegârat Casaubonus, quippe quam eodem planè modô, quo ille, interpretatur *fol.XX. col.1.* לא דנין אותו על שם מלפניך משפטי יצא רבי יצחק בשם רבי המלך וציבור נידונין לפניו בכל יום שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: *Non judicari Regem, probatur ex his Davidis Verbis* Psal. XVII, 2. *A FACIE TUA JUDICIUM MEUM EGREDIATUR; Monuit interim R. Isaac, quòd à Rabbi didicerit, Regem & universum populum judicari coram*

tas, qui *ad Annal. Eccleſ. Exerc.* 13. *num.*5. contrarium magno molimine urget, & adverſus Baronium ex ipſo Talmud evicisſe videtur! equidem invitus dico, & mollisſimè dico, quod veritas celare vetat, hallucinatur ille bonus vir, ſive ad gratiam hoc ſcripſerit, quod non credo; ſeu Adverſarii odio ſtudioq; contradicendi humanitùs evenerit, ut accidit quibuſdam magnis viris, cùm ſemel aliquem oppugnandum ſibi propoſuerunt, quod probabilius; ſeu tandem ex ſuperficiariâ lectione, id perperam arripuerit, quod veriſimillimum. Nam ut eſt infinitæ lectionis homo, cujus judicium & dexteritatem in allegationibus Græcis atque Latinis veneror, ita deprehendo, hunc Homerum, quando ad Hebræa ventum eſt, ſæpenumerò dormitare: quod ipſi reliquarum virtutum intuitu meritisſimè condonandum. Quantum ad locum Talmudi, quo ſolo nititur; ſciendum ibi omninò contrarium tradi. Nec tamen falſi crimen commiſit; nam tale quid extat, ut ſolent problemata in utramque partem diſputari: ſed non accuratè perluſtravit locum, quem legiſſe profitetur, aliàs non mutilum arripuiſſet. Mox enim paginâ ſequente (quæ eſt 19. *a. capitis* 2. *Sanh.*) hoc in Gemarâ expreſſè declaratur.
אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית
דוד דן ודנין אותן דכתיב בית דוד כה אמר יי׳ דינו לבקר
משפט: *ait Raf Joſeph, non intellexerunt niſi de regibus Iſraël: at Reges familiæ David utique judicant & judicantur, ſicut ſcriptum eſt* (Jerem. 21, 12.) *ô domus David, judicate manè judicium.* (addit Reſch-Lakiſch juxta proverbium קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים *ornandos ſeu judican-*

ram DEO quotidiè, ſicut dicitur 1. Reg. IIX, 59. *AD FACIENDUM JUDICIUM SERVO SUO, ET JUDICIUM POPULO SUO ISRAËL, REM DIEI IN DIE SUO.* En! ad Davidem ipſum applicari regulam de non judicando Rege, ut diſtinctio, inter *Reges Iſraelis*, & *Reges familiæ Davidis*, quorum *hi* judicent & judicentur, *illis* verò neutrum conveniat, quæ ex Gemarâ Babilonicâ & R. Maimonide ab Autore aſſertur, vel nulla ſit, vel non ab omnibus, certè non à Gemaricis Jeroſolymitanis recepta, vel denique aliter accipienda. Et ita ſanè Claudius Salmaſius *in Defenſione Regiâ c.II.* eam interpretatus eſt, ut nihil omninò patrocinetur Autori noſtro, nihil obſit Caſaubono. *Reges*, inquit, *è Poſteris Davidis Judicium in ſe accipiebant, & in alios exercebant*, (hoc ipſum eſt, quod Gemara Babilo-

candos fuisse prius ipsosmet Reges, antequam judicarint alios.) Multò clarius autem hoc ipsum explicatur in subjecto *Perusch hammischnajoth* 64
pag. 115. *b.* זה במלכי ישראל בלבד לפי שהיו עברניין במלכותם לא היו משבחין השפלות ולא היו נכנעין לדברי תורה אבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותם לפי שהם יודעים התורה ולא חזה רע בעיניהם השפלות וההכנע לדברי תורה : וכו׳ *Hoc accipiendum de regibus Israël duntaxat, qui transgressores erant in regno suo, nec laudabant humilitatem aut se legi subjiciebant: at Reges domus David omninò judicant & judicantur, quia noverunt legem, nec turpis est in oculis ipsorum hæc humiliatio atque submissio legalis, &c.* Item Hal. Melach. *c.*3.§.10. כבר בארנו שמלכי בית דוד דנין ודנין אותן ומעידים עליהם אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותו ולא מעיד ולא מעידין עליו מפני שלבן גס בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד על הדת : *Pridem exposuimus, quod reges lineæ Davidicæ tàm judicent quàm judicentur, & testimonium liceat contra ipsos dicere. At de regibus Samaritanis decreverunt sapientes, nè quis eos judicare vel contra testari præsumat; quoniam corda eorum superba sunt, unde proveniret* (nulla emendatio salutaris, sed tantùm) *contemptus & abolitio legis.* Nec non Hal. Edos *cap.*11.§.*penult.* מלכי ישראל אין מעידין עליהם מפני שהם אלמים בעלי זרוע ואינן נכנעין תחת עול הדיינים אבל כהן גדול מעידין עליו ומעיד הוא למלך בבית דין הגדול כמו שבארנו *Contra reges Israël non testantur, quia contumaces sunt & magnâ potentiâ præditi, nec sub-*

bilonica & Maimonides dicunt : מלכי בית דוד דנין ודנין אותם *Reges domus Davidis judicant & judicantur.*) *Quinam illi fuére?* pergit. *Nempe duces captivitatis, qui Babylone agebant, Αἰχμαλωτάρχαι Græce dicti. Hi ad Davidem genus suum per mares referebant. De his habetur in Gemarâ Talmudicâ cap. I. de Synedrio, traditio, quâ fertur non recessurum sceptrum à Juda ad eos pertinere; nam eos esse Æchmalotarchas Babylonicos, qui sceptrum Israelis tenebant. Sed cur hi judicabantur, cùm id proprium esset Regii Juris, non judicari? Non erant veri Reges, sed vice tantùm regiâ regnabant. Suberant enim Regibus Persidis, à quibus potestatem suam accipiebant. Ex his liquet, qui Reges essent re & nomine* (quales erant Reges Israëlis, item David ipse, ejusque de ipsius domo, florente adhuc Hebræorum Republicâ, Successores,) *non potuisse judicari, impunè ergò ipsis fuisse, quicquid fecissent.* Unde tandem post alia: *Certum est*, inquit, *Regem non vocari in jus*

submittunt se jugo Synedrialium, (quippe in totum separati à commercio religionis & politiæ Judaicæ:) *At de Pontifice testantur, & ipse testatur de rege coram senatu magno; sicut explicavimus.* Possem hujus generis plura proferre, sed nil opus est. Ex allatis patet, quid Casaubonum deceperit; & quòd Baronium hîc præter meritum exagitarit: cui tamen in aliis patrocinari non cupio.

Superest ut paucis attingam loca, quæ Tyrannis favere putantur, & impunitatem e) delictorum stabilire. Palmarius f) extat 1. *Sam.* 8. & à politicis variè disputatur. Scinduntur etiam Judæi in sententias contrarias: sic tamen ut nemo talia Regi simpliciter concessa esse dicat. Quidam prorsus negant licita esse, sed omnia pro argumentis tantùm dissuasoriis adducta, ut exemplo talium regum populus deterreretur. R. Dav. Kimch. *f. h. l.* נחלקו רבותינו ז"ל במשפט המלוכה ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא ליראם ולביהלם : *Dissentiunt nostri doctores p. m. de jure regni. Rabi Jehuda inquit, non dictum esse hunc textum nisi ad terrendum eos.* Cui sententiæ astipulatur R. Levi ben Gersom *ibid.* אחשוב שאין המלך מותר באותם הענינים אבל רצה שמואל ליראם ולבהלם והודיעם מה שיעשה המלך כשיתחזק על ממלכתו כשיקשה להם *Existimo, quòd*

jus solutum ad Tribunal septuaginta Seniorum, non coram his accusatum, nec ab his judicatum.

e) *IMPUNITATEM DELICTORUM.*) Repetenda hîc distinctio inter impunitatem in ordine *ad DEUM*, & in ordine *ad homines.* Hanc concedimus Regi, illam negamus.

f) *PALMARIUS. I. SAM. IIX.*) Vide notata ad libri titulum *pag. I.* Wandalinus certè ibi citatus, integro illo *libro I. de Jure Regio*, sic expedivit hoc argumentum, ut omnes instantiæ, & quicquid ad infirmandum illud afferri quovis modo possit, in fumum abeant. Et benè ex hoc loco Salmasius *in Defensione Regiâ c. V.* etsi aliàs jus ibi descriptum, non de legitimo divinitùs concesso, sed usurpativo & tyrannico dominio accipiat: *Cùm Hebræi*, inquit, *Regem sibi dari à Prophetâ Samuele petierunt, totus tunc oriens sub regibus erat. Nam postularunt regem sic haberi licere, ut cæteræ gentes haberent. Regum porrò omnium, qui tunc nationibus imperabant, idem jus, eadem potestas fuit, in eo præcipuè posita, UT JUDICARENT, ET NON JUDICARENTUR. Quod & disertis verbis ibi testatus est propheta, dum jus Regum describit. Apertè quippe declarat, Regem electum à populo, si in tyrannum degeneraret, vindictam de eo ac judicium aliundè non posse sperari, nisi à DEO.* Adde nunc B. Dn. D. Hülsemann. *Brev. Extens. c. XX. de Magistr. Polit. §. XII. p. 411.*

quòd non concessa sint regi talia, sed voluerit Samuel ipsis terrorem incutere, monstrando quid ausurus sit Rex, postquam corroboratus fuerit in regno suo, & illos coacturus. Qui sic sentiunt, voculam משפט (*v.* 11.) non judicium, sed *consuetudinem* interpretantur, quo sanè significatu sæpiùs 65
etiam reperiri constat, ut 1. Sam. 2.13. *pravus mos erat sacerdotum* (filiorum Eli) *fuscinis tridentibus ex aheno attrahere carnes sacrificantium.* Item urgent, quòd Rex ab irato DEO datus, non propitio: ad quod tamen suprà *Th.*1. responsum. Alii & numero plures & authoritate potiores fatentur quidem esse licita, sed limitant: si moderatè exigant; quantum Reipubl. usus postulet: nec ad fastum aut tyrannidem abutantur: Kimchius *ibid.* ר' יוסי אומר כל האמור בפרשה המלך מלך מותר *R. Jose ait, quicquid in hoc textu dicitur, licet Regi.* Sic ipse Kimchius pro se vocem משפט per חוק sive *statutum* exponit; & Jonathan ben-Uziel paraphrastes Chaldæus in suo Targum per נימוסא *legem.* Omnium verò diligentissimè Maymonides Hal. Melach. *toto cap. quarto*, unde pauca tantùm hic delibabo, reliqua in suum locum servaturus. כל האמור בפרשת מלך מלך זוכה בו ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים אנשי חיל ועושה מהן חיל למרכבתו ובפרשיו ומעמיד מהם עומדין לפניו ואנשים לרוץ לפניו ונותן שכרן: ולוקח כל הבהמות ונותן דמיהן ולוקח השדות והזתים והכרמים לעבדיו כשילכו למלחמת ויפשטו על מקומות אלו אם אין להם מה שיאכלו: *Quæcunque hoc textu dicta sunt, competunt regi. Is emittit in omnes terminos & assumit fortes virosq; strenuos pro comitatu suo & equitibus. Constituit etiam qui ante se stent vel currant, numeratâ mercede. Tollit quoque jumenta pro precio eorum: item agros, oliveta & vineas pro servis suis, ut eas depascantur, quando in militiam profecti non aliud habent, quod edant. &c.* Quam limitationem David exemplo suo comprobat, 2. *Sam. ult. vers.* 21. quando Aravnæ aream non gratis petit, nedum invito extorquet, ut Achabus Nabotho vineam, 1. *Reg.*21,16. sed emere cupit. Alter g) textus

p.411. *seqq.* & Jo. Ad. Osiandri *Annotat. ad Grot. de J.B. & P. lib. I. c. IV. Obs. II. p.* 534. *seqq.*

g) *ALTER, PSALM. XVII,2*) Hunc etiam locum vindicat Wandalin. *lib. II. de Jure Reg.*

textus extat *Psalmo 17. v. 2. A facie tuâ judicium meum egrediatur*: inde vult Bar-Nachmoni probare, *in Defar Rabb. Pars. Schoph.* אין בריאה דן את המלך אלא הב״ה *quòd nulla creatura judicet Regem, nisi DEUS Opt. Max. solus*; id verum est de interiori judicio DEI, quando corda probat, ut mox *vers.* 3. sequitur: vel etiam de externo capitali; quod non negamus. Is enim corporali quoque vitâ privavit Saulem, Achabum & alios: quod nemini subditorum exequi licuisset. Tertius *b*) itidem è Psalterio, notissimus ille *Tibi soli peccavi!* Psal. 51, 6. Ergò nemini mortalium rationem reddere debeo, nec

Reg. c. IIX. p. 207. 208. Addimus nos post Gemaram Jerosolymitanam paulò ante *lit. d.* allatam, adhuc Glossam, quæ legitur in Medrasch Schochad tobh *fol. XIV. col. 2.* ad hæc ipsa verba: מלפניך משפטי יצא *à facie tuâ judicium meum egrediatur.* שנו רבותינו המלך לא דן ולא דנין אותו . אמר רבי יוחנן אמר דוד לפניו אני מלך ואתה מלך נאה למלך לדון למלך הה״ד מלפניך משפטי יצא : *Nota hic*, inquit, *quod Rabbini nostri docent, Regem nec judicare, nec judicari. Dixit R. Johanan, dixisse Davidem coram DEO: ego quidem Rex sum, sed & Tu,* ô Deus, *Rex es. O quàm Pulchrum est Regi, judicare Regem. Hoc sibi vult istus verbis: A FACIE TUA JUDICIUM MEUM EXEAT.* In quâ glossâ illa limitatio Schickardi locum non habet, quam non innatam, sed illatam nemo non videt, quamque nec Rabba bar Nachmoni suo illi *πορισματι, Nulla creatura judicat Regem, sed solus DEUS*, addi concederet.

b) *TERTIUS, PSAL. LI, 6.*) Nubem testium producit Wandalinus *lib. II. de Jure Regio c. IIX. p.* [illegible] *seqq.* tùm è Patribus, tùm recentioribus interpretibus, qui omnes Davidis pœnitentis verba accipiant sic ideò informata, quia, ut Hieronymus loquitur, *Rex erat, alium non timebat*; planè uti Owenus *lib. III. Epigr. LI.*

Subditus in legem peccat, Regemq́ue,
DEUMq́ue;
Rex peccat soli, Rex quia nempe,
DEO.

Hos ille longâ serie, dignos qui apud eundem conferantur, cùm recensuisset, ad hunc Autoris quoque nostri locum delatus, concludit *pag.* 207. *Tot verò*, inquit, *tantorumq́ue virorum auctoritati temerè repugnant pauci alii, ut SCHICKARDUS in Misp. hamm. theor. VII. NIC. CAUSSINUS Jesuita lib. de Regno DEI Diss. LXIX. aliiq́ue: Ego profectò majorem fidem habeo uni Ambrosio, uni Hieronymo, uni Chrysostomo aut Isidoro, quàm centum Jesuitis Caussino similibus, vel mille Miltoniis, aliisq́ue ejus furfuris Regicidis, vel ipsi Schickardo, viro cæterà de literis Hebraicis præclarè merito. Et in eâdem mecum sententiâ omnes bonos, DEI & institutis divinis amantes ac reverentes, fore confido.* Hæc Wandalinus. In quibus tamen nihil ad Schickardi objectionem respondet, fortè quòd videret, suâ sponte ipsam ruere. Quæ enim illa (ridicula sanè) exclusivæ ratio, quam R. Joseph Kimchi excogitârat, & cùm ipse ejus filius R. David Kimchi, (qui simpliciter recenset, suam expositionem, mox afferendam, longè aliam, præmittens,) non amplexus sit, noster tamen approbat & veluti suam facit? *Non*, inquit, *supererat ampliùs Urias, cui vel satis-*

nec contra ſubditos peccare potero! non hoc ſequitur, ſed aliæ ſunt hujus excluſivæ voculæ rationes, quas Kimchi ſenior ediſſerit. אדני אבי ז"ל פירש כי אילו אוריה חי היה חוטא לך ולו אבל עתה שהוא מת לך לבד לבדך חטאתי אני מודה לך כי כל חטאתי נשאר לך ואין לי לבקש מחילה אלא ממך לבדך : *Dominus parens meus p. m.* (R. Joſephus Kimchi) *expli-*

ſatisfacere, vel deprecari poterat David, ergò ſoli DEO ſe peccaſſe ait. Atqui non Uriam modò à ſe interfectum nec amplius ſuperſtitem offenderat, ſed & alios, qui adhuc ſupererant. Supererat Bathſeba, quam ſeduxerat: ſupererat Joabus, quem implicaverat: ſupererat populus, quem ſcandalizaverat: ſupererant hoſtes, quos blaſphemare fecerat: ſupererat ei ſuum ipſiusmet corpus, in quod (teſte Apoſtolo 1. *Cor.* 17, 18.) peccaverat. Paulò itaque prudentiùs hoc argumentum pro Regis ab omni arbitrio humano immunitate aliter eludit Hackſpanius *part. II. Notar. Philolog. Theol. p.* 218. cui aliud eſt, *ſoli DEO peccare*, aliud, *à ſolo DEO pœnâ affici*. Poſterius quidem ait verum eſſe, *Regem à ſolo DEO plecti*, verùm id hîc non dici à Davide; prius autem, *Regem ſoli DEO peccare*, dici quidem, ſed cùm non DEO ſoli, verùm etiam in ſuum corpus & in Bathſebam peccarit, eſſe putat cum Maldonato Hebraiſmum, idemque ſonare ac *ſecretò & nemine conſcio*. Equidem nec Maldonatus, quem laudat, primus interpretationis hujus autor eſt, cùm pridem R. Davidis Kimchii fuerit, cujus ad hunc locum ſic habet peruſch: לך לבדך . כי חטאתי בסתר היו . דבר בתשבע בסתר היה . ואין יודע זולתך . ואע"פי שקראתי אותה על יד עבדי לא היו יודעים למה קראו אותה . וגם בדבר אוריה אין אדם יודע לבבי למה סבבתי מיתתו אלא אתה . כי אע"פי שכתב ספר ליואב על דבר אוריה בהודע הדבר חשבו בני אדם לפי שעבר במצותו צוה לסבב מיתתו . ואתה ידעת את לבבי בשני הדברים :

כי לבבי להרע : *Tibi*, inquit, *ſoli inquam tibi peccavi, ait David. Peccata mea enim in occulto commiſſa ſunt. Rem cum Bathſeba in occulto habui, neque unquam de eâ novit, præter Te ſolum. Et quanquam per miniſtros eam ad me accerſivi, illi tamen ignorabant, quare eam advocarent. Atque ſic etiam circa eadem Uria, nemo hominum perſpexit cor meum, quare procurarim mortem illius, niſi tu ſolus. Nam licèt ſcripſerit literas ad Joabum ſuper hoc Uriæ negotio, eo tamen ad hominum notitiam perveniente, putabant, propterea quòd Regis mandata transgreſſus fuerit, ipſum juſſiſſe ſic procurari ejus mortem. Tu autem, ô Deus, inquit, ſolus perſpectum habes cor meum in utroque hoc negotio, quòd cor meum ad malè agendum propenderit.* Enimverò, etſi negari nequit, hæc omnia quoque vera eſſe; non tamen exhauriunt emphaſin verborum Davidis divinâ lege perterrefacti & conſternati, quippe qui DEUM in præſenti, non modò ut legiſlatorem, ſed & ſeverum legis vindicem, imò ut proprium reatus objectum intuetur, in quem ultimatè, quicquid ipſius legi contrarium admiſiſſet, redundaret. Etſi igitur non eſſet, cur ullum hominem metueret, licet a ſe injuriâ affectum, ſentire ſe tamen conſcientiæ morſus, & accuſatorem, & tortorem ad DEI, unius ſui Judicis tribunal trahentem. Nihil ergò Hackſpaniana illa diſtinctio juvet, cùm utraque propoſitio in textu ſit, altera *formaliter*, altera *conſequenter*, in exegeſi optimè omninò conjungenda. Hinc accuratè conſideratis textus cùm circumſtantiis, tùm verbis ſin-

“ *plicat: si Urias supervixisset, utique peccassem tibi & illi. At nunc quando ille mortuus est, tibi soli ego confiteor, quod omne meum peccatum tibi soli relinquatur; nec quæro ab alio remissionem quàm à te solo.* Ultimus i) textus est ex *Eccl.* 8, 4. depromptus: *Quis dicet Regi, quid facis?* quis nempè Aulicorum, de quibus ibi loquitur, & privatorum, quos non decet majoribus obloqui, sed eorum legitima jussa reverenter capessere.

Cæ-

singulis, sic mentem Davidis exprimit Magnif. Dn. Geierus *Prælect. Academic. in h.l. p.* 1033. *Hoc me solum excruciat, quòd TE, tanquam Benefactorem meum largissimum, imò legislatorem supremum, judicemq; omniscium, justum ac potentem præcipuè offendi, ita ut offensa proximo facta, jam non consideretur vel attendatur à me Rege, superiorem in terris agnoscente neminem, sed tanquam crimen, ultimò in ipsum solum DEUM unicè vergens.*

i) *ULTIMUS, ECCL. IIX, 4.*) Hunc etiam locum pro Regum ἀνυπευθυνίᾳ tuetur, & contra Miltonianas exceptiones vindicat Wandalinus *lib. II. de Jure Reg. c. III. p.* 133. *seqq.* Utut verò Regem hic totius Mundi, h. e. DEUM, Regem Regum intelligi velit Raschi, quod & Textui convenientius, quàm si cum Aben-Esra de Regibus terrenis accipiatur, Venerandus Præceptor, Dn. D. Seb. Schmidius, cùm nobis olim Argentorati in Collegio privato librum Coheleth interpretaretur, judicabat; Præceptum enim, cùm affirmativum ut mandata summi in cœlo Regis serventur, v. 2. tùm negativum, ne quis ab eo desciscat, & peccato indulgeat, v. 3. pluribus docebat rationibus inculcari, (1.) ab autoritate Salomonis admonentis: אני *Ego*, subintellige: *vos admoneo*, v. 2. (2.) à Majestate DEI præcipientis, quia מלך *Rex* est, *ibid.* (3.) ab obligatione hominis jurantis; על דברת שבועת אלהים *propter juramentum DEI*, h. e. quod DEO factum est, siquidem omnis pius fœdus cum DEO pepigit, & id servandum fœderis juramentum adstringitur v. 2. (4.) à liberrimâ voluntate DEI, כי כל אשר יחפץ יעשה *nam quicquid vult, facit*, v. 3. (5.) à summo jure, DEI, באשר דבר מלך שלטון *quia verbum Regis* (cœlestis) *imperium*, v. 4. (6.) denique à summâ & illimitatâ potentiâ ejus; מי יאמר לו מה תעשה *quis dicet ei: quid facis?* unde hujus quarti versiculi hanc dabat paraphrasin: *Siquidem verbum hujus Regis altissimi est merum ac summum Imperium; quis itaque repugnabit potentiæ ejus, & dicere audebit: quid, aut quare facis?* Quoniam tamen Schickardus concedit, loqui de terreno Rege, faciliùs hoc argumentum suum pondus obtinebit. Sed & de DEO si exponas, nondum exspirat ratio, ut argumentum forte desedendum sit. Sicuti enim à Regis terreni Majestate & imperio, ad describendam Majestatem & imperium DEI verba mutuatur Salomo, DEUM *Regem*, ejusque imperium שלטון *dominationem* appellando: ita potentiam ejus illimitatam nullisque legibus adstrictam iisdem verbis eloquitur, quibus ἀνυπευθυνία Regis terreni, utpote satis perspecta, describi solet; ac sensus est; Rex omnium potentissimus atque summus in Cœlo DEUS est, quòd si ergò terreno Regi nulla coram hominibus factorum suorum reddenda ratio, quis dicet DEO, cœlesti Regum omnium Regi: quid aut quare facis? Idem vicissim hoc etiam modo ex hoc textu probatur: Ut DEO supremo omnium Regi, nemo dicit: quid facis? Sic neque terreno Regi quisquam hoc audeat dicere. Hæc est enim imago illa DEI, secundùm quam *filii altissimi* & *Dii* appellantur *Psalm. LXXXII, 6.* id quod perquam eleganter R. Abarbanel his

vers-

Cætera minoris sunt momenti. Si Prophetæ Samuelis k) tractatus, quem *lib.* 1. *c.* 10. *v.* 25. de Jure Regio scripsit, adhuc dum superesset, facilè omnis hæc liticula dirimeretur. At putant combustum esse, sufficiant igitur, quæ habemus ex residuis.

CA-

verbis declaravit : כי המלך בארץ הוא במקום הקדוש ברוך הוא בעולם ולכן היה מסור אליו היכולת המוחלט להעניש גם שלא כדין כפי צורך השעה ולבטל הנמוס הכללי כמו שהשם יתברך לצורך השעה מבטל הטבע ועושה נפלאות גדולות לבדו ולכן היה יחיד במלכות כיחיד הקבוש ברוך הוא בעולמו : *Cùm Rex in terrâ sit loco ipsius DEI optimi maximi, Regis totius mundi, propterea data ei est potestas absoluta ad puniendum etiam non iuxta præscriptam legem, si quando necessitas adsit, & ad abrogandum legem universalem, perinde uti DEUS optimus maximus, si necessitas postulat, impedit naturam, & facit mirabilia magna solus. Similiter enim Rex unus & solus est in Regno, sicuti unus & solus est DEUS optimus maximus in mundo.*

k) *SAMUELIS TRACTATUS DE JURE REGIO.*) ספר משפט המלוכה *Liber Judicii Regni.* Hunc negat Autor adhuc dum superesse, quòd diversum sit hoc משפט scriptum ab eo, quod superiùs ore Samuel pronunciarat. Consentiunt alii, interque eos Christ. Schotanus *Tom. II Biblioth. Sacr. fol.* 569. *Hic,* inquit, *est* משפט המלוכה *jus regni, illic* משפט המלך *jus regis : quæ discriminata sunt.* Verùm nihil omnino discriminis inter utrumque intercedere agnoscet, qui pensitabit, *Regem & Regnum*, veluti relata se mutuò ponere & tollere. Sive enim *jus Regis*, sive *jus Regni* dicas, semper dixeris *jus Regium.* Quare cum Dn. D. Calovio *Tom. I. Bibl. illustr. f.* 749. nullam videmus causam, cur non admittamus jus regium, eodem nomine משפט *suprà c. IIX,* 11. indigitatum, hic designari literis consignatum. Consentiunt Hebræi, R. Levi ben Gerson : משפט המלוכה ר״ל הכח שיש למלך על עמו והעונש הראוי למי שימרה את פיו וכתב זה בספר והניחו לפני יי׳ ר״ל אצל ארון יי׳ כדי שימצא שם תמיד : *Jus Regni h. l. notat tùm potestatem, quam Rex habet in populum suum, tùm pœnam cuilibet, qui rebellaverit adversus eum, convenientem. Et hanc ipsam literis consignavit in libro, quem coram Domino, hoc est, apud Arcam Domini, reposuit, ut semper sibi inveniretur.* R. Dav. Kimchi : משפט המלוכה על חק המלוכה העם כמו שכתוב למעלה . והנח לפני יי׳ בארון הניחו : *Jus Regni est, illud ipsum statutum & decretum regni super populum, de quo suprà* c. IIX, 11. *scriptum est. De eo dicitur, quod reposuerit coram Domino, h. e. in arcam.* R. Salomo Aben Melech : משפט המלוכה חק המלוכה כמו שכתוב למעלה : *Jus regni notat statutum regni, sicuti jam suprà observatum.* Josephus *lib VI. Antiq. Jud. c. V.* Τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι κακὰ γράψας αὐτοῖς ὁ προφήτης, ἀνέγνω τοῦ βασιλέως ἀκροωμένου. καὶ τὸ βιβλίον τίθησιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σκηνῇ, ταῖς μετέπειτα γενεαῖς μαρτύριον ὧν προείρηκε. *Propheta* Samuel *conscriptis in libro omnibus, quæ illis sub regiâ dominatione erant eventura, recitavit ea populo Rege præsente, & librum in tabernaculum DEI reposuit, ut esset apud posteros prædictionis suæ monumentum.* Conf. Sixt. Senens. *lib. II. Biblioth. Sac. p.* 131. 132. Hottinger. *lib. II. Thes. Philol. c. II. sect. II. p.* 137. Leusden. *Philol. Hebr. Diss. IX. p.* 100. Wandalin. *lib. I. de Jure Regio c. III. pag.* 17. *seqq.*

CAPUT III.

DE AULA.

Theor. VIII.

Miniſtros aſſumebat ſibi, quos volebat.

MUltis utique hominibus indiget Rex, qui alienis oculis videt, alienis manibus laborat, alienis pedibus currit: eorumque officia ſunt varia, & deſcribuntur 1. *Sam.* 8. Poſſunt autem meâ opinione ad ſex præcipuè claſſes referri. I. eget Satellitibus *a*) ſive corporis ſui cuſtodibus, qui domi ad præſidium præſtò ſint, & foris in publico eum ſplendidè comitentur. Qualis inter alios erat Davides in comitatu Saulis, נשא כלים *ferens ipſius arma*, 1. *Sam.* 16, 21. Nec enim ubique gentium ita tutum eſt, ut cuncti magnates cum Heroë *b*) quondam VVurtembergico gloriari queant, *ſecuros ſe in cujusvis ſubditorum ſinu pernoctare poſſe.* Ideo Rex Hebræus etiam fortiſſimum quemque ſeligebat, ad tutelam corporis, à cujus incolumitate totius regni ſalus pendebat. Maym. Hal. Melach. *cap.* 4. §. 2. שולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים אנשי חיל ועושה מהן חיל למרכבתו ובפרשיו ומעמיד מהם עומדין לפניו ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו שנ ושם לו בפרשיו ורצו לפני מרכבתו *Emittit in omnes provincias Iſrael, & conquirit è populo fortiores viros atque militares, & adjungit curribus atque equitatui ſuo, conſtituit aliquos, qui coram ſe ſtent, alios ordinat, qui ante ſe currant. c) Sicut dicitur* (1. Sam. 8, 11.) ponet

---

a) *SATELLITIBUS.*) In hiſtoriâ Davidis & Salomonis vocantur *Crethi & Plethi*, de quibus integrâ Diſſertatione quondam egimus, *Anno* 1661. *Lipſiæ editâ.*

b) *HEROI VVURTEMBERGICO.*) Eberhardo. Vide Chriſt. Matthiæ *Theatr. Hiſtoric. p.* 88.

c) *QUI ANTE SE CURRANT.*) Exemplum habes 1. *Reg.* 1, 5. ubi de Adonia regnum affectante, quòd ſibi currus, & equites, וחמשים איש רצים לפניו & *quinquaginta viros, qui ante ſe currerent*, comparârit: ad quem locum R. David Kimchi: שהיו הולכין לפניו בבלי דין כמנהג המלכים שהולכים

ponet sibi viros equestres & præcursores quadrigarum &c. Quot talibus opus sit, scriptura numero non definivit; videtur tamen & hic, ut in omnibus aliis, mediocritas optima, quæ nec paucitate regem nudet, nec pluralitate fastum indicet. Neuter enim horum laudatur, 67
qui vel deficit vel abundat: non Cæsar, qui sui fidentissimus omne præsidium neglexit: nec Darius Persa, quem semper hastata myrias insecuta. II. Indiget Ministris *d*) aulicis, qui partim in cubiculo, partim ad mensam serviant: quos omninò probos esse multùm refert, quia Domino immediatè conversantur, & si maligni sint, contagione ipsum inficere possent, imò totum populum corrumpere, ad quem aulici mores emanant plerunque. Unde aliqui non sine judicio Reipubl. periculosius fore metuunt, si ministri sint pravi, quàm ipsemet Herus. Nec desunt exempla, ubi bonus, cautus, optimus Rex à cubiculariis perfidè fuit venditus: *Esth.* 2, 21. aut tota gens ab inflato quodam Hamano in perniciem & vitæ discrimen adducta. *Ibid. cap.* 3. *v.* 10. Multâ igitur cautione in delectu opus est, qualem adhibuit prudentissimus David *Psal.* 101, 4. *Obtrectatorem, qui socio suo clam detrahit, & elatum vultu atque corde turgidum ferre non possum: oculi mei fidelissimos in terrâ quærunt, ut sedeant mecum, & perspectæ probitatis,* ut

שהולכים לפניהם ורגליהם בכלי זיין וכן אמר באבשלום וחמשים איש רצים לפניו ובדברי רז"ל מאי מעליותא אלא שהיו נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים ; *Cursores hi præcedebant cum armis, more Regibus usitato, ante quos præcedere solent pedites arma gestantes, quemadmodum de Absolomo quoque dicitur* 2. Sam XV, 1. *quod quinquaginta cursores ante se habuerit. Cæterum in scriptis Rabbinorum nostrorum quæritur: quænam hæc fuerit Majestas? & respondetur, fuisse his cursoribus splenem exemptum, & plantas pedum excavatas*, h. e. carne destitutas. Quæ postrema habentur in Gemarâ Sanhedrin *cap. II. num. IX. pag.* 183 *excerpt. Coccej.* אמר רב יהודה אמר רב כולן נטולי טחול וחקוקי כפות רגליהם היו ; *dixit R. Jehuda, docuisse Rabum, quòd omnibus illis splen exemptus, & planta pedum excavata fuerint*; illud ideò, ut leviores eoque aptiores ad currendum essent; hoc verò propterea, ut sine damno per carduos & spinas possent currere. Eadem ad istum locum notarunt Raschi *fol. CCCLXIV. col.* 2. & Julkut *part. II. fol. XXVII. col.* 1.

d) *MINISTRIS AULICIS.*) De his videantur Jo. Steph. Menochius *lib I. de Rep. Hebr. toto cap. XII. fol.* 83. *seqq.* Jo. Pineda *lib. V. de Reb. Salom. toto c. XIII. fol.* 511. *seqq.* ubi singula aulæ Regum Hebræorum munera & officia suo ordine ex instituto exposita invenies.

e) *ABI-*

ut serviant mihi , non habitabit domi meæ , quicunque fraudulentus est aut mendax. &c. Itaque non sola corporis pulchritudo spectanda est, de quâ Maym. *Ibid.* לוקח מן היפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו שנ׳ ואת בחורכם הטובים יקח ועשה למלאכתו *sumit formosiores illorum, ut sint ministri stantes coram se : sicut dicitur* (1. Sam. 8, 16.) *juvenes vestros optimos accipiet , ut faciat opus suum.* Sed mentis præcipuè decus attendendum. Quamvis rari sint Danieles, quorum animæ pulchræ hospitentur simul in corporibus decoris, *Dan. 1. vers. 15.* tamen hæc formæ gratia minimè negligenda est, si haberi possit, quia vel maximè regios decet elegantia, non abnuente Christo , qui *molliter vestitos* esse ait *Matth.* 11 , 8. Putantque Judæi, de honore Regum esse, ut tales ministri, qui Aulæ semel initiati sunt, aliis vilioribus officiis extraneis posteà nunquam contaminentur. H. Melach. *c. 2. mox ab init.* לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו אלא מלך אחר לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדניה : *Nemo utitur servis , ancillis aut ministris ejus , nisi alius Rex* (successor,) *proinde e) Abisag* (1. Reg. 1. v. 3.) *licita quidem erat Salomoni , sed non Adoniæ,* (1. Reg. 2. vers. 21.) De Morionibus *f*) aulicis , qui regum graviores curas aut etiam convivia , salibus & facetiis temperare soliti fuerint , nihil apud antiquos reperio ; & mera est fabula de Marcolpho *g*) Salomonis fatuo : videtur esse recentior mos,

e) *ABISAG.*) Vide Excerpta Gemaræ Sanhedrin *c. II. num. XIV. p.* 189. quæque ibi annotavit Coccejus.

f) *DE MORIONIBUS AULICIS.*) His delectatum fuisse *Aurelianum Imperatorem* , autor est Flavius Vopiscus , *in Vitâ ejus sub finem* , additque , ante omnes dilexisse Phagonem portentosæ voracitatis, qui usq; eo comederit , ut uno die ante mensam ejus aprum integrum, vervecem , & porcellum , cumque his centum panes voraret , & per infundibulum vini orcam biberet. Ita Trebellius Pollio de Gallieno *in Vitâ illius haud procul à fine* inquit : *Mensam secundam , scurrarum & mimorum semper propè habuit.* Quin imò non in Regum modo Principumque, sed & in Pontificum aulâ Moriones videas , qualem *Pium II.* adhibuisse , patriâ Florentinum, cui Græco nomen erat , hominem cujusvis mores, naturam, linguam cum maximo omnium , qui audiebant, risu facilè exprimentem, testatur *Platina.* Sed & de Hadriano VI. Pontifice Jovius *in ejus Vitâ* memorat, solitum in mensâ sæpissimè delectari Toccino , sannione salsissimo, quem ab Hispaniâ secum adduxerit, quo etiam pro speculatore urbanarum rerum usus sit.

g) *MARCOLPHO.*) Rabbinicam equidem fabulam nimis redolet , quod pro com-

mos, nec omni *h*) periculo carere, quoniam naturalibus stultis plerunque malignitas quædam agnata, quam tunc edunt sæpè, cum minimè timetur: imò & aliquid impietatis habere, si quis ad severiora natus, ineptiis gaudeat & stultitiam provocando foveat *i*) multipliceṫque, aut ex alienâ miseriâ voluptatem quærat, quam utique honestiorem habere posset. Qui sapit, ille procul ab aulico splendore mavult facessere, quàm aureis hisce compedibus alligari. Prov. 23,1. 68
Quando comederis cum Dominatore, considera quid coram te sit: & pone cultrum ad fauces tuas, si tui compos es, nè concupiscas pulmenta ejus cibosvè delicatos. III. Eget Rex panificis & coquis; quæ officia olim erant curæ masculinæ, quando Pharaonis *k*) pistor suspensus esse legitur, Gen. 40.

commendandà Salomonis sapientià vulgò de Marcolpho fertur, vocatum à Rege suo Salomone in conspectum venientis ex Arabiâ Reginæ, ut ad proposita ab eâ ænigmata responderet, quæ cùm ille omnia promptissimè solveret, admiratam judicasse, si tanta in morione esset sapientia, quanta sit in Rege. Sed nullum tamen hujus vel in Talmudicis, vel aliis Rabbinorum libris vestigium reperire licuit.

h) *NEC OMNI PERICULO CARERE.*) Huc illud Rabbi Jedajæ *in Mibchar happeninim Sect. XX. elect. XXII. p.* 140. חבורת השוטה סכנה ושנאתו שמחה: *Consociatio cum stulto affert periculum, sed odium ejus affert gaudium.* Expertus illud est Boleslaus II. Monsterbergensis Princeps Silesius, quem à Morione suo, quem ad iram provocaverat, in arce Bolkenhano jactu lateris occisum, describit Cureus *in Annalib. Silesia.* Similiter Ludovicus I. Bojorum Dux, Palatinus Rheni, XVI. Kalend. Octobris Anno MCCXXXI. Kelhaimii, dum post cœnam in ponte deambulat, à Stichio morione, quem per ludum incessebat, cultello lethali vulnere sauciatur, moxque in conspectu omnium aulicorum exanimatus corruit, teste Hier. Zieglero *in Hist. Illustrium Germaniæ Viror.*

i) *FOVEAT.*) Contra urbs Sichemiensis nullos omninò moriones tolerasse, nedum fovisse fertur. Hanc enim laudem tulit, ut præ cæteris tria jactaret, (1.) *Securitatem*, quòd nunquam portas clauderet, cùm nullæ sint. (2.) *Divitias*, quòd ne teruncium debitorum haberet. (3.) *Sapientiam*, quia dum ludi exhibendi, Morio è vicino oppido petendus fuit, quòd nullus illic Stultus reperiretur. Quod cum Henr. Engelgravius *part. I. Luc. Evangel. Emblem. XXXIIX. p.* 490. enarrasset, facetè quærit: *Quid ergò Tullius omnia stultorum plena asseruit?*

k) *PHARAONIS PISTOR.*) Hebraicè dictus אופה *Coquens.* Aquila: ὁ πέσσων. Nobilius, quòd *panificum* verterat, reprehenditur à Cartvvrigtho *Elect. Rabb. in Genes. pag.* 336. qui generaliori voce *coquentem* significari putat. Raschi tamen disertè: האופה את פת המלך ואין לשון אפיה אלא בפת בלע"ז פישטו"ר: *COQUENS, puta destinatum Regi panem. Nullibi enim radix אפה usurpatur, nisi de pane, ut* אופה *idem sit cum eo, qui vernaculè PISTOR dicitur.* Cæterùm dubito, an satis commodè exemplum illud huc afferatur. Non enim opifex ibi intelligitur, qui panem pinsebat, sed cui com-

Gen. 40, 22. postea cum viri virilius agere, h.e. studiis militaribus se dedere cœpissent, ad fœminas devoluta sunt: inter quas & in aulâ hæ operæ dividebantur. Ead. Hal. c. 4. §. 5. ויש לו רשות לעשות הפלגשים שלוקח לארמונו טבחות ואופות ורקחות שנ' ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאופות: *Potestatem habet constituere pellices suas, quas in palatium recepit, mactatrices, pistrices & aromatarias; sicut dicitur* (1. Sam. 8, 13.) *filias vestras accipiet in unguentarias & coquas & panificas.* De Gynæceo dicetur amplius *Theor. sequenti.*

IV. Indiget etiam Fabris & Artificibus, si quid ædificare cupit; quod non postremum est pacis opus. Ibid. §. 3. וכן לוקח מן בעלי האומניות כל מי שהוא צריך ועושין לו מלאכתו ולוקח כל הבהמות שנ' לחרוש חרישו ולעשות כלי מלחמתו: *Sumit etiam de opificibus quibuscunque indiget, ut efficiant operas suas; tollit quoque jumenta* (quæ onera portent) *sicut dicitur* (1. Sam. 8, 12.) *ad fabricandum fabricas suas, & conficiendum arma bellica.* Videntur autem Judæi pastoritiæ rei plus dediti, mechanicas artes parùm exercuisse: cujus negligentiæ damnum belli tempore senserunt. 1. Sam. 13, 19. *faber nullus reperiebatur in universo Israel; itaque ad Philistæos ire cogebatur, si quis vomerem, securim vel ligonem acuere vellet; erant verò omnia hæc obtusa, nec ullus gladius vel hasta, nisi apud Regem inventa.* Factum hoc putat R. Salom. Jarchi, *in com. s. h. l.* inopiâ fodinarum אחשוב כי למיעוט המצא חבריל *quòd ibi parùm ferri inveniretur*: Rectius verò Kimchi; procuratum id esse dolo *l*) Palæstinorum tunc illius terræ Domi-

commissa erat cura, ut panis cum reliquis cibis suo tempore in mensâ regiâ ministraretur; Speise-Marschal. Ambo certè, hic ἀρχισιτοποιὸς, (ut LXX. vertunt,) & (qui cum illo in carcerem unà conjiciebatur) משקה צלך ἀρχιοινοχόος, v. 2. dicuntur סריסים *Eunuchi*, non imperfectionis, sed officii ratione, quod honorificum erat, unde Chaldæus ibi: רברבין *Principes, Gubernatores, Præfecti.* At, talis esse poterat hic Pharaonis minister, ut maximè à fœminis cùm panis, tùm cæteri cibi pararentur.

l) DOLO PALÆSTINORUM.) Id inde a longo tempore sub Judicum imperio obtinuisse, ut Palæstini Israëlitis nullum armorum usum, neque fabros ferrarios concederent, hæc quoque arguunt, quæ inter alia Debora *Jud. V*, 8. cecinit: *Clypeus & hasta, si* (i.e. non) *apparuerunt in quadraginta millibus Israel.* Lutherus: Es war kein Schild noch Spieß unter

minorum, nè Judæi rebellarent. לפי שפלשתים משלו בישראל שנים רבות כי אף בימי שמשון מושיע ישראל אמרו הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ואע״פ שבימי שמואל נכנעו ושבו הערים מעת אשר זקן שמואל תחת ממשלתם היו נציבים בארץ והיתה ידם תקיפה עליהם והורידו כל חרשי פרזל לארצם ולא השאירו אף לתקן כלי אומניות פן יעשו חרב וימרדו: *Quia Philistæi dominabantur Israëlitis annos multos. Nam diebus Simsonis Salvatoris Israël dixerunt* (Jud. 15, 11.) *an nescis quòd nobis dominentur? quamvis autem tempore Samuelis humiliati fuerint & reddiderint urbes quasdam* (1. Sam. 7, 14.) *tamen postquam ille senuit, habebant præfectos seu præsidiarios in terrâ* (1. Sam. 10, 5. & 13, 3.) *eratq; manus eorum valida; proinde abduxerunt omnes fabros in terram suam, nec reliquerunt qui vel instrumenta tantùm fabrilia reficeret: nè fortè fabricarentur sibi gla-*

unter viertzig tausenden in Jsrael zu sehen. Quod, mirum videri posset, cur R. Dav. Kimchi, qui dolo Palæstinorum hoc procuratum, ad locum illum Samuelis benè observat, aliter sibi interpretetur, geminam quidem expositionem afferens, sed quarum neutra cum hâc congruit. Nam in utraque non κτῆσιν, sed χρῆσιν saltem armorum, Israëlitis denegat. Una est ipsiusmet Kimchii, quam & suam fecit R. Salomo Aben Melech *in Michlal Jophi fol. I.IV. col. 4.* כשבחר ישראל אלהים חדשים אז היתה להם המלחמה בשערים ולא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם ואף על פי שהיו ישראל רבים ארבעים אלף ויותר והוא סך חשבון אף על פי כן היו נסים מפני אויביהם ונסגרים בעריהם ואויביהם רודפים אותם עד השערים: *Cùm Israëlita novos sibi Deos eligerent tunc bellum ipsis in portis fuit, neque potentes fuerunt, ut arriperent clypeum & hastam ad pugnandum contra hostes suos. Et licèt Israëlitarum essent plurimi, quadragies mille ampliùs, quæ summa est satis numerosa eorum supputatio-nis; licèt, inquam, tot essent eorum, fugiebant tamen coram hostibus suis, & in urbibus suis concludebantur, ad portas usque ab hostibus fugati.* Alteram ex sententiá aliorum commemorat, quam & in spicilegio ad R. Aben Melechum repetit R. Jacob Abendana: יש מפרשים מגן אם יראה לשבח כלומר כשהיו ישראל עושין רצון הבורא יתעלה ולא היו הולכים אחרי אלהים אחרים וזה היה בימי יהושע לא היה צריך להם מגן או רומח בארבעים אלף בני גד ובני ראובן ואף על פי שהיו חלוצי צבא לא הצטרכו להראות מגן או רומח כי יי׳ היה נלחם להם ובאו עם אחיהם ושבו להם בשלום אין שטן ואין פגע רע מפני שהיו עושין רצון הבורא: *Sunt autem,* inquit, *qui, quod de clypeo & hastâ non conspectis dicitur, in bonam partem exponunt, quasi sensus esset: Cum Israëlitæ voluntatem supremi Creatoris exequerentur, neque ambularent post deos alienos, id quod erat temporibus Josua; non opus erat illis clypeo vel hastâ in quadraginta millibus Gaditarum & Rubenitarum. Et licèt jam ad mi-*

gladios & rebellarent (quod textui conforme, 1. Sam. 13, 19.) Simul
69 verò ut providentia & auxilium *m*) DEI mirabile pateret evidentius. Ibid. להודיע כי לא בחרב ובחנית יושיע יהוה כי היו מעטים והפלשתים כחול הים *Ad indicandum, quod non gladiô & hastâ salvet Dominus. Ipsi enim pauci erant 1600. inermesq;, Palæstini verò instar arenæ maris; habentes 30000. currus & 6000. equites, & tamen fugati atque cæsi* (1. *Sam.* 14, 23.) Ita nec Architectonicæ artis studiosi fuerunt, 1. *Reg.* 5, 6. adeò ut Salomo templum extructurus, artifices ex alieno regno & ab ethnicis petere coactus fuerit. V. Requirit etiam Agricolas, Vinitores, Pastores: Homines *qui arent agros regios, & metant segetes ejus.* (1. *Sam.* 8, 12.) & consequenter annonæ præfectos, qualis erat Josephus in Ægypto. VI. tandem Capitaneos & Centuriones, qui exercitui præsint tempore belli, & pro patriâ vitam profundere parati sint. Maym. *ibid.* §. 6. כופה את ראויין להיות שרים וממנה אותם שרי אלפים וחמשים שנ׳ ולשם : וכו׳

cogit

---

lisiam expediti essent, non tamen opus habebant, ut clypeum aut hastam secum sumerent, siquidem DEUS ipse pro iis pugnabat, ut liberè & cum pace exirent redirentq; cum fratribus suis, neque infestarentur ab adversario aut ullâ re malâ, quæ obvenire solet, idq; omne propterea quòd voluntati Creatoris obedirent.

m) *AUXILIUM DEI MIRABILE.*) Idem quoque in Deboræ Cantico mentione defectûs clypei & hastæ celebrari, observat R. Abraham bar Jehuda *in Chibbure Lebet fol. V. col.* 4. לא הצרכנו להלחם במגן ורומח על ארבעים אלף שהביא השונא עלינו וכלם הכוכבים ממסילותם נלחמו עליהם : *Non opus habuimus pugnare clypeo & hastâ adversus quadraginta illa millia, quæ hostis contra nos eduxit, utpote quos omnes stellæ ipsæ ex itineribus suis impugnarunt.* Latius R. Levi ben Gerson *fol. CCLXVII. col.* 2. hoc persequitur: אפשר לפרש כי חשב השם יתברך בזה דברים חשובים להפליא זה הנס והוא שכבר גונן לב סיסרא והלך להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיה ראוי ליפול שם לפי מה שסבב השם יתברך אשר עמקו מחשבותיו והנה באמת לא נצחו ישראל זאת המלחמה בכחם ועצם ידם כי לא היו להם כלי זין כי אם לאנשים מועטים עד שבכל ישראל לא היה מגן ורמח בארבעים אלף ולזה הוא מבואר כי בעזרת אלהים איש שעלו מבני נפתלי ומבני זבולון לא היו בכלי זין כי אם לאנשים מועטים : *Fortassis non incommode sic exponi hic locus potest, quasi DEUS benedictus selegerit res novas perficiendo hoc miraculum, quod in hoc consistit, quòd pridem cor Sisaræ ejusq; exercitûs pertraxerit ad pugnam cum Barako ineundam in portis Israeliticis, eo loco, quo ipsum cadere conveniebat, prout DEUS benedictus, cujus cogitationes profundæ sunt, direxerat. Et profectò, reverà Israe-*

Cogit idoneos ut sint Principes militiæ, & constituit quosdam super millenos, alios super quinquagenos, sicut legitur 1. *Sam.*8, 12. Quod Saul fecit studiosè 1. *Sam.* 14, 52. His omnibus verò ut & præcedentibus Rex debebat salaria *n*) sua nec quoquam subditorum abuti ad gratuita servitia decebat. Ideò Maymonides *in alleg. locis* plerumque addit ונותן שכרן או דמיהן *dat eis mercedem suam & precia debita.* Hoc autem è Fisco *o*) decimarum, quæ ipsi eapropter cedebant. Ibid. §. 8. יש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות ומן הבהמות שנ׳ וכרמכם ואת צאנכם יעשר: *Debetur ei decima de semente, arboribus & jumentis, sicut dicitur* (1. Sam. 8, 15. & 17.) *vineas & pecudes vestras addecimabit.* Si quid prædæ partum esset extra ordinem, ab hoste, dividebat id cum Ducibus suis, de quo infrà *Theor. XVIII.*

Theor. IX.

Sed non tot *a*) uxores quot placebant.

IN fundamentalibus regni legibus, quæ extant Deut. 17. vers. 17. expressè hoc prohibitum est, additâ ratione: *non multiplicet sibi uxores, nè*

Israelitæ in hoc bello non propriâ virtute, nec robore manûs suæ victoriam reportârunt, siquidem non nisi paucissimis inter ipsos arma erant, adeò ut inter omnes Israelitas, licet quadragies mille fuerint, non tamen fuisse dicatur clypeus & hasta. Quo ipso simul manifestum est, inter decem illa virorum millia, qui de filiis Naphthali & Sebulon ascenderant, non nisi paucissimos armis instructos fuisse.

n) *SALARIA.*) De Stipendiis militum Hebræorum prolixè egit Menochius *lib. VI. de Rep. Hebr. toto cap. XIV. f.* 591. *seqq.* ubi & de centenis millibus robustorum certo stipendio ab Amaziâ ex Israële conductis 2. *Paral. XXV,* 6. cujus quantitas, *centum talentorum argenti*, ad summam centies & quinquagies mille thalerorum supputari ab aliis solet, ut quisque militum vulgarium thalerum aut vallensem unum accipere, atque in Chiliarchas & alios officiales dimidia auri tonna distribui potuerit.

o) *FISCO DECIMARUM.*) Vide infrà *Theor. XV.* ubi hæc ex instituto expediuntur.

a) *NON TOT UXORES.*) Videantur Frischmuth. *Discurs. de Rege eligendo & deponendo* §. 17. *seqq.* Becanus *Analog. V. & N.T. c. XVI. q. X. p.* 415. Pineda *lib. VII. de Reb. Salom. c. V. f.* 650. Menochius *lib. I. de Rep. Hebr. c. IIX. q. IIX. f.* 55. 56. &, qui ad hoc Autoris nostri Theorema provocant, Coccejus ex-

ne declinent cor ejus : quod R. Bechai *Parſ. Schoph.* ſic explicat: לפי שהאשה תפתה את האיש לסור מיראת הש"י כי כן עשתה אם כל חי אף כי אם היו הנשים רבות: *quia fœmina facilè ſeducit marem, ut recedat à timore DEI Opt. Max. ſic enim fecit mater omnium viventium* (Eva, *Gen.* 3, 12. quam Adamus unam habuit,) *quid non poſſent ſi plures eſſent ?* & contigit hoc ſapientiſſimo mortalium *b*) Salomoni, ut in gratiam exoticarum, quas deperibat, mulierum, 1. *Reg.* 11, 1. Idolis Aſtaroth, Camos & Milcom columnas & altaria ædifi-
70 caret, quæ Joſias deſtruxit, 2. *Reg.* 23, 13. Qualis verò Rex, talis etiam Grex, ut eſt in veteri rhythmo. H. Melach. *cap.* 3. §. 9. על הסרת לבו הקפידה תורה שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יותר משאר העם *de abſceſſu cordis ejus valdè ſollicita fuit lex, quia illud eſt cor totius populi : proinde arctius illud alligavit legi, quàm reliquæ plebis.* Nè tamen vagas libidines ſectaretur, aut ſubditorum filias pollueret, indulſit ipſi ſcriptura mediocre Gynæceum. Numerus quidem in libris canonicis nuſpiam expreſsè determinatus eſt, ſed tamen deducunt inde Rabini per conſequen-

excerp. ex Gemarâ Sanhedr. p. 181. Hackſpan. *part. I. Notar. Philol. in Deut. XVII. pag.* 550. Jo. Ad. Oſiander *ad Grot. de J. B. & P. p.* 754. Seldenus *lib. I. Uxor. Hebr. c. IIX. p.* 60. *edit. Londin.* Dn. D. Geierus *Comm. ad Prov. XXXI,* 3. *p.* 1678.

b) *SALOMONI.*) Eum reſpicit R. Jedaja *in Mibhchar hapeninim ſect. XLIII. elect. XIV.* cùm de Concupiſcentiâ ait : החשק מתעה השכל וכבר התעה מי שהיה חכם ממך; *Concupiſcentia ſeducit intellectum, & jam ſeduxit eum, qui multò ſapientior fuit, quàm tu.* Nempè Salomonem mortalium ſapientiſſimum, ſic faſcinatum à voluptatibus, ut ſui erga DEUM officii, quin ſui etiam ipſius oblitus, ſe idolorum cultui addicere non vereretur. Alias de Salomonis gynæceo, poſt Pinedam *loc. cit.* vide Franzium *de interpr. Script. Orac, L. I. p.* 463. & Hackſpanium *lib. I. Miſcell. c. VI. p.* 105. *ſeqq.* & *part. I. Notar. Philol. p.* 696. *ſeqq.* & *in interprete errabundo* §. *XCVI. p.* 215. *ſeqq.* Inprimis autem Buxtorfium *in Diſſert. de Sponſal. & divort.* §. *XLI. p.* 48. cui obiter jungas Seldenum *lib. V. de Jure Nat. & Gent. c. XV. ſ.* 625. Quid Cabbaliſtæ hinc conficiant ad procudendas *mille & quingentas claves* pro reſerandâ cognitione boni & mali, quarum *quingenta* ſint ad cognitionem boni per myſterium Jubilæi reſpondentis quinquaginta portis intelligentiæ, ſeu decem Sephiroth ה literam *τετραγραμμάτου,* quinque in numeris valentem, multiplicatis, & iſtis multiplicatis porrò per י literam *τετραγραμμάτου* primam, decem in numeris valentem, ut quingenta prodeant ; *Mille* verò ſint ad cognitionem mali juxta numerum mille uxorum extranearum, quas habebat Salomo, mille gradibus mali reſpondentium, de quibus R. Mo-

quentias sive ratiocinationes, licuisse Regi octodecim c) assumere conjuges, & astipulatur ipsis antiquissima translatio legis Chaldaica. R. Salom. Jarch. *ad text. Deut.* 17. לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה שמצינו שהיו לו לדוד שש נשים ונאמר לו ואם מעט ואוסיפה לך כהנה כהנה : *Non multiplicet sibi uxores ultra Octodecim: invenimus enim quòd David habuerit sex* (aut plures 2.Sam.5,13.) *& tamen illi dicitur* (2 *Sam.* 12, 8.) *si parùm est, addam tibi sicut illæ sicut illæ* (h. e. bis todidem alias.) R. Mosche Mikkozi, *in libr. præceptorum magno. Part.*1.*num.* 222. רבותינו אמרו על פי הקבלה בפ' כהן גדול שמותר לו לישא עד שמנה עשר נשים בין נשים בין פלגשים *Magistri nostri habent id ex orali Cabalâ, in capite Pontifex* (quod est secundum Mass. Sanh.) *licere regi usque ad XVIII. ducere sive conjuges sive concubinas.* R. Bechai *Pars. Schoph.* יח" כמספר הנשים שהיו לו לדוד יש מהן ששה מפורשות בכתוב וכתיב כהנה כהנה פי' גם ששה וששה הרי יח" *Octodecim pro numero mulierum Davidis, quarum sex expressæ sunt, duodecim verò sub repetitâ voce: quot illæ: quot illæ: concessæ intelliguntur; ecce XVIII!* Maymonides d) *H. Melach. c.* 3. §. 4.

R. Moses bar Schem Tof: סכום המדרגות של אותו האילן אלף נשים נכריות חם בסבות אל אחר *Numerantur gradus illius arboris* (scientiæ boni & mali) *mille fæminæ extraneæ propter deum alienum*; id exposuit Jos. de Voisin *Notis ad R. Israel ben Mosis Disp. Cabbalist. de animâ Cap.* 4. *p.*219.

c) *OCTODECIM.*) Sic enim Rabbini numerum uxorum definierunt, homini privato quatuor, Regi octodecim, Sacerdoti autem unam sufficere decernentes. Videatur post autores ad initium theorematis memoratos, Jo. Hornbeck. *lib. VII. de convert. Jud. c. VI. p.* 517. Ita Grotius *lib. II. de J. B. & P. c. V. sect.* 9. de hoc octodenario uxorum Regi concessarum numero: *Regi*, inquit, *præscribitur, ut nec uxorum nec equorum nimiam sibi adjiciat copiam; ubi Hebræi interpretes notant, octodecim sive Uxores, sive concubinas Regi fuisse concessas, &c.* Quanquam nec Christianis quibusdam illud displicet, ceu ex Pinedæ & Menochii *citatis locis* comparet. Fundamentum, quo hæc sententia nititur, ex 2. *Sam. XII*, 7. cum 2. *Sam. III*, 2. collato, quærunt. Ibi enim Davidi promittuntur *bis totidem* uxores, quot jam habebat, (id quod in repetitis illis כהנה וכהנה *sicut hæ & sicut hæ* latere volunt.) Hic autem sex habuisse uxores dicitur. Ergò, inquiunt, his sex porrò bis sex superadditis, octodecim licebant Regi. Quàm firmum verò hoc fundamentũ sit, doctè discussit Dn. Frischmuthius §. XXX. quem κατὰ πόδα sequitur Osiander *ad Grotium p.* 755.

d) *MAYMONIDES.*) In meo Codice, qui prodiit Venetiis Anno 1576. verba Majemonidis paulò explicatiùs ita leguntur: לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד שמנה עשר נשים בין הנשים ובילגשים הכל שמנה עשר ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה ויש לו לגרש

§. 4. כפי השמועה למדו שהוא לוקח יח'' נשים ואם הוסיף אחרת ובעלה לוקה *Ex orali auditione didicerunt, accipere XVIII. uxores: at si vel unicam superadderet atque maritaret, vapulare.* Targum Jonathan Ben-Uziel: לא יסגון ליה נשין על תמנסרי דלא יטעין לביה *non multiplicet sibi uxores ultra octodecim, ne depravent cor ejus.* Quos e) testes lubens majori numero produxi, ut in re paradoxâ consen-

לגרש ולישא אחרת תחתיה זו שגירש ׃ *Rex sibi mulieres ne multiplicet, sed quod juxta oralem traditionem sic exponunt, quod ducere uxores possit usque ad octodecim, tàm legitimas, quàm concubinas, omnium inquam numerum octodenarium ne excedat. Quòd si vel unicam illis adderet sibi matrimonio jungendam, flagellationis reus est. Licet autem ei libello repudii aliquam earum expellere, inque locum repudiatæ ducere aliam.*

e) QVOS TESTES.) Præcipuus tamen locus, è quo producti hi testes ista hauserunt, omissus est. Est is in ipso Talmude, *Massech. Sanhedrin* tùm in Mischnâ *c. II num. IV.* tum in Gemarâ *fol. XXI. col.* 1. & in Beth Israël *part. II. fol. CLIIX col.* 3. & in Coccejii *Excerptis pag.* 179. Verba Mischnæ sunt: לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו רבי שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו ואפילו כאביגיל ׃ *Ne multiplicet sibi uxores, ultra octodecim. Rabbi Jehuda ait, multiplicari posse, dummodò ne ejus cor seducant. R. Simeon contrà objicit: si vel unica sit ita comparata, ut cor ejus seducat, ecce eam ducere non licet; quod cùm ita sit, quare diceretur, Ne multiplicet sibi* (seductrices? Sensus igitur est simpliciter: ne multiplicet sibi.) *si vel maximè sint Abigaëli similes.* Gemara Babilonica ad hanc Mischnam: לא ירבה לו נשים על י''ח מ''ל שנ' ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל וגו' והג' אבשלום בן מעכה וגו' והד' אדניה בן חגית והה' שפטיה בן אביטל והו' יתרעם לעגלה אשת דוד וכתיב ואם מעט ואוספה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית הוו להו תמניסרי והא הות מיכל אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר לולי חרשתם בעגלתי וגו'' *Quod dicitur* Deut. XVII, 17. *ne sibi multiplicet uxores, id intelligendum est, non esse multiplicandas ultra octodecim. Unde hoc constat? Inde, quòd* 2. Sam. III, 2. seqq. *dicitur, natos Davidi filios Hebroni; primum Amnonem ex Achinoham Jesreelitide, secundum Chileabum ex Abigaële, tertium Absalomum ex Mahacha, quartum Adoniam ex Chaggith, quintum Schephatjah ex Abbital, sextum Jithrebam ex Hegla, uxore Davidis.* (en sex uxores!) Atqui *scriptum est iterum* 2. Sam. XII, 8. *si parum id est, addam tibi totidem & totidem. Bis totidem sunt duodecim, quæ summam faciunt octodecim. Atqui, inquis, Michalem quoque duxerat? Resp. Hegla eadem est quæ Michal; sed unde ipsi nomen* עגלה *HEGLA? quia eam instar* עגלה *vitulæ in deliciis habebat, ut Simson de uxore suâ* Judic. XIV, 18. *Nisi arassetis* בעגלתי *vitulâ meâ.* Paulò post cùm quædam de Michale, ejusque partu in ipso mortis die inspersa essent, nova sequitur, cui satis-

ſenſus *f*) antiquitatis appareret. Connumerantur autem hic uxoribus concubinæ; *g*) inter quas hoc diſcrimen fuit, quòd illæ ſuperiori gradu habitæ ſunt, hæ inferiori: illorum filii hæredes, & multis prærogativis aucti, harum legatarii tantùm, & aliquando à vivo parente muneribus, pro toto patrimonio donati, *Geneſ.* 25, 6. Statuuntque Theologi etiam cum pellicibus vera fuiſſe conjugia. Dicunt tamen Judæi ſolas uxores ſolenniter, concubinas autem absque ceremoniis fuiſſe ductas. R. Moſ. Mikoz. *loc. cit.* אמר רבה שם

ſatisfit, inſtantia: והכתיב ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר; *Atqui porro extat* 2. Sam. V, 13. *Davidem inſuper duxiſſe uxores & concubinas Jeroſolymis?* Reſp. *Hoc ipſum fecit ad explendum numerum octodenarium.*

f) *CONSENSUS ANTIQVITATIS.*) Eundem cum Autore noſtro urget ſimiliter Seldenus *l. I. Uxor. Hebr. c. IIX. p. 58. ſeqq.* Sed conſenſus tamen ille non univerſalis eſt, cùm ſint, qui contradixerint, ceu vel ex ſolâ Miſchnâ ſuperius citatâ conſtare poteſt. R. Obadias de Bartenora (quem miror diligentiſſimum cæterâ Seldenum præteriiſſe,) *ad hanc Miſchn. fol. CLXXXV. col.* 1. ג' מחלוקת יש בדבר ת"ק סבר נושא י"ח ואפילו פרוצות ויותר מי"ח לא ישא ואפילו כשרות שכך היא גזרת הכתוב רבי יהודה סבר נושא י"ח ואפילו פרוצות ויותר מי"ח פרוצות לא ישא וכשרות והגונות ישא כמו שירצה ופליג את"ק בחדא ר"ש סבר אפילו אחת פרוצה לא ישא והגונות לא ישא יותר מי"ח ופליג את"ק בחד ואדרבי יהודה בתרתי והלכה כת"ק; *Tres hic memorantur diverſiſſimæ opiniones. Primus Doctor Miſchnaicus opinatur, licere Regi octodecim uxores, ut maximè petulantes, ducere; ſed plures, quàm octodecim illas non concedi, etiamſi ſummè probæ ſint, quòd ſic ſcriptura ſtatuat. R. Jehuda exiſtimat, licere ei ducere octodecim, utut petulantes, & plures, quàm octodecim petulantes, non concedi; at probas, pias & modeſtas poſſe ducere, quotquot placuerint: atque ita inter hunc & primum Doctorem diſſenſio eſt in uno. R. Simeon putat, ne unicam quidem petulantem ab eo ducendam eſſe, ſed meras probas & verecundas, quarum tamen numerus octodenarium excedere non debeat: atque ita inter hunc & primum Doctorem diſſenſio eſt in uno, at R. Jehuda contrarius eſt in duobus. Cæterùm ſententia primi Doctoris obtinuit.* Verùm nec eam obtinere apud omnes, etſi à R. Majemonide *loco hic citato* ſimpliciter aſſertam, docent ea, quæ R. Abraham ben David *in haſſagoth ad hunc Majem. locum f. CCLXXXIIX. col.* 2 animadvertit. א"א זה אי אפשר שהרי היו לדוד שם נשים ופלגשים כשאמר לו נתן הנביא ואוסיפה לך כהנה וכהנה נמצא י"ח חוץ מן הפלגשים הן; *Ego dico, id quod de numero octodenario hic dicitur, impoſſibile eſſe, cùm David jam dum uxores & concubinas* (illas, quæ 2. Sam. V, 13. memorantur,) *habuerit, cùm Nathan Propheta ei diceret DEI nomine; addam tibi ſicut has & ſicut illas: adeoque numerus octodenarius emergit exceptis etiam concubinis illis.*

g) *CONCUBINÆ.*) De פילגשים *Concubinis* ſeu *pellicibus*, earumque & legitimarum uxorum diſcrimine vide Druſium *cap. LXV. Comm. ad loc. diffic. Geneſ. p.* 81. 82. Carthvvrightum *Elect. Targumico-Rabbinic.*

שם נשים בכתובה וקידושין פלגשין בלא כתובה וקדושין: גרסינן בירוש' רפ' אע״פ ר' מאיר א' פלגש אין לה כתובה ר' יהודה או' יש לה כתובה אבל לא תנאי *Ait Raba; duxisse conjuges per literas dotales & sponsalia, pellices verò absque illis.* (sed est
71 ipsis de hoc posteriori controversia.) *Legimus in Talm. Jerosolymitano capite Aph-al pi: R. Meir dixisse, duci absque literis illis; R. Jebudam verò, literas scribi quidem, sed non tradi:* (nec dotem numerari.) Addit alter Moses Ægyptius *H Mel. c.* 4. §. 4. ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד *per solam adunationem illas acquiri, sicq; sibi permissas esse: at privato prohibitas pellices, præter unam ancillam Hebræam post desponsationem.* Concubinas illas potuit Rex in aulâ, ministeriis muliebribus adhibere, apothecæ, culinævè præficere. Ibid. §. 5. ויש לו רשות לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו טבחות ואופות ורקחות *potestatem habet ex pellicibus in palatium receptis facere coquas, pistrices, aromatarias.* Et debuit utriusque generis conjuges, è populo DEI, non verò extraneis gentilibus eligere, Deut. 7, 3. *noli te affinitate illis jungere; nec filias eorum capere, nè seducant à me.* Exod. 34, 16. *nè fornicentur post Deos alienos*, quod utrumque à Salomone neglectum culpatur 1. *Reg.* 11, 2. & *Nehem. ult. vers.* 26. Polygamiam *b*) primus introduxit Lamechus è posteris Caini, *Gen.* 4, 19. imi-

in Genes. p. 130. & 194. Seldenum *de successionib. ad Leges Hebr. c. III. s. 9. seq. edit. Londin.* & *l. V. de Jure Nat. & Gent. c. VII. fol.* 571. *seqq. edit. Londin.* Buxtorfiû *l. III. Gram. Chald. & Syr. p.* 344. sed inprimis *in Dissert. de sponsalib. & divortiis* §. *XVII. p.* 11. *seqq.* ubi singularem R. Abarbanelis sententiam a nemine antea allatam prolixè exhibet, qui locus junctus iis, quæ à Seldeno observata sunt, totam hanc materiam sufficienter ex Hebræis ita tradit, ut frustrà in eâ evolvendâ aliquis deludet.

b) *POLYGAMIAM.*) Duas nempè Lamechus contra divinam conjugii institutionem uxores duxit, unam *Ada*, alteram *Zilla*, idque, ut Rabbini fabulantur, eâ fini, ut ex illâ susciperet liberos, ex hâc verò voluptatem continuè perciperet, cui propterea poculum sterilitatis propinârit. Quanquam verò utramque peperisse scriptura asserit *Gen. IV*, 22. atque inde fabulam in dubium vocat R. Abarbanel *in Leg. fol. XXXVII. col.* 2. cùm ait: בב״ר אמרו שהיתה אחת מהן לתשמיש ואחת לפריה ורביה אבל הכתוב יגיד הנה ששתיהן הולידו בנים *In Bereschit Rabba referunt Rabbini, Lamechum unam illarum conjugum tantùm ad concubitum voluptatis solius ergò habuisse, alteram verò ad procreandos liberos; verùm scriptura aperte indicat,* utram-

imitati sunt deinde Patres, ut Abraham, consensu Saræ suæ, *Genes.* 16, 3. Jacobus jussu Rahelis, *Ibid c.* 30, 3. & Reges, ut David, 1. *Sam.* 25, 43. Rechabeam 2. *Par.* 11, 18. Abia quatuordecim simul ducens, *Ibid.* 13, 21. Joas, *Ib.* 24, 3. Toleravit autem DEUS hunc excessum, in illis quidem ut prolem multiplicarent, in hisce verò, nè scortationibus & adulteriis occasionem quærerent. Cl. Hafenrefferus p. m. *in Comp. Theol. loc. de Conj.* ait, *tales nævos in publicum morem abiisse, scandaloq; caruisse, crimine igitur vacasse, quod jam consuetudine receptum fuerit.* Hodiè durat etiamnum apud Orientales populos, quotquot Evangelii loco Alkuranum receperunt, in quo id ex-

utramque liberos peperisse. Nihil tamen hoc veritati illius derogare scribit R. Bechai *in Legem fol. XVI. col.* 3. cùm factum hoc sit על כרחו *invito Lamecho* & præter ejus spem atque opinionem rem istam sic moderante DEO, ut quas pro sterilitate inducendâ adhibuerit, artes nihil prodessent, quam ad rem urget verba Textûs *Vers.* 22. quæ cum admiratione quâdam partum Zillæ describant: וצלה גם היא *Et Zilla ETIAM IPSA peperit*, illa ipsa nempè, inquit Bechai, שלא היתה בת לידה מזומנת לו להשמיש ויושב בצלה תמיד ילדה גם היא על כרחו כי רצה הש"י להוציא ממנה זרע ולא הועיל למך במעשיו: *quæ partui non erat destinata, sed saltem ideò Lamecho juncta, ut ad concubitum prostaret, & ut* (בצלה) *in ejus umbrâ perpetuò se delectabundus sederet, illa inquam ipsa etiam peperit, invito illo. Voluit enim DEUS Benedictus producere ex eâ semen, ut nihil proficeret Lamechus, omnibus suis artibus.* Idem affirmat R. Isaac ben Aramah *in Akedas Jizchak fol. XXX. col.* 2. צריך לומר ששתתה ולא הועיל *Necessariò dicendum est, bibisse quidem Zillam poculum illud sterilitatis, sed nihil profuisse.* Ipsam igitur Fabulam afferemus ex Breschis Rabba, unde eam Raschi, *fol. VI. col.* 2. Jalkut *fol. XI. col.* 2. Keli Jakar *fol. VII. col.* 4. Schalschelet hakkabala *pag.* 7. Zennorenna *fol. VII. col.* 2. aliique passim repetunt. Sic autem ibi *Parasch. XXIII. fol. XXVII. col.* 1. אמר רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד נוטל לוקח לו שתים אחת לפריה ורביה ואחת להשמיש זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחייה וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה הה"ד רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב הוא לך שכן מהוי חבור שבהן היה למך ולקח ב' נשים הה"ד ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה דעדה מינה ושם השנית צלה שהיתה יושבת בצלו: *Dixit R. Asarias, prout à R. Jehuda bar Simon didicerat, sic fuisse solitos homines antediluvianos, ut unus eorum duas uxores duceret, alteram ad τεκνοποιΐαν, alteram verò ad solum concubitum voluptatis gratiâ. Illa, quam prolis procreandæ causâ habebat, instar viduæ per omnem vitam suam tristis sedebat; huic verò, quæ ad concubitum & voluptatem aderat, ebibendum dabat poculum sterilitatis, ne pareret, eaq; sedebat apud ipsum pacatè instar meretricis ornata. Hinc illud* Job. XXIV, 21. *Pascit sterilem, quæ non peperit, sed viduæ benè non fecit. Hoc scias, ita esse,*

expreſſè conceſſum eſt, Suretâ Niſai, *i*) h.e. Carmine mulierum, *v*. 4.

فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ
فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۞

Et

eſſe, ecce enim perſpicuum eſt, ex eorundē numero fuiſſe Lamechum, bigamum, de quo dicitur Gen. IV, 19. *Et duxit ſibi Lamechus duas uxores, nomen unius erat* עדה *Ada, quia* עדה *receſſit ab eâ Lamechus; ſed nomen alterius* צלה *Zilla, quia hæc ſedere ſolebat* בצלו *in umbra Lamechi.* Cæterùm hanc Lamechi digamiam prudentiores inter Hebræos Rabbini, utut polygamiæ aſſertores, execrantur ipſimet, & digna ſunt verba R. Abarbanelis *fol. XXXVII. col.* 2. quæ legantur: וכר הכתוב שלמך לקח לו שתי נשים להוריע שלהוט היה אחר בולמוס של עריות כי כלם אכלו מעץ הדעת טוב ורע אכול ושבוע והותר ולכן לא נסתפק לבוך באשה אחת כמו שנסתפק אדם והבל וקין אבל לקח לו שתי נשים והיה משפט אלהי שנלקה על ידיהם כמו שיזכור: *Meminit ſcriptura duarum uxorum, quas duxerit Lamechus, ad indicandum, quàm inſatiabili libidinum rerumq; Venerearum concupiſcentia flagrarit; ſiquidem omnes* (de quibus hactenus dictum,) *de arbore ſcientiæ boni & mali comederant, ad ſatietatem & nauſeam usque. Propterea non contentus fuit Lamechus unâ uxore, ſicuti contenti erant Adam & Habel atque Cain; Verùm duxit duas uxores, fuitq; hoc judicium divinum, ut punirentur per eaſdem, quemadmodum mox ſequitur.* Plura de Lamechi Polygamiâ ſuggeret Jo. Henr. Heideggerus *in* ראשי אבות *ſive Hiſtor. Sacr. Patriarchar. totâ Exerc. VII. p.* 236. *ſeqq.* cui adde Seldenum *l. V. de J. N. & G. c. VI. ſ.* 561. *ſeqq. edit. Londin.* Buxtorfium *de ſponſalib. & divort. §. XXXIX. p.* 46. Hottingerum *lib. I. Smegm. oriental. p.* 245. Schotanum *Tom. I. Biblioth. Hiſtor. Sacr. Vet. Teſtam. de primâ mundi ætate fol.* 29. Anthon. Creguitum *in Revelat. arcanor. c. III. pag.* 158.

i) *SURETA NISAI.*) Hæc in Arabico Alkorani codice, eſt *quarta*; ſed in Latina editione Theodori Bibliandri *octava*, ubi citata hic ab Autore noſtro verba Robertus Retinenſis & Hermannus Dalmata ſic tranſtulere *fol.* 30. *Quotcunque placuerit, duas ſcilicet, aut tres, vel quatuor uxores ducite, niſi timueritis eas nullatenus pacificare poſſe. Tunc enim vel unam, vel quod* (legendum fortè *quot*) *ſua manus caſtigare quiverit, ducat:* Eundem locum cum verſione quisque ſuâ producunt Hackſpanius *in Fide & Legib. Mohammed. Poſit. VI. Leg. IV.* & Seldenus *lib. I. Uxor. Hebr. c. IX. p.* 64. *edit. Londin.* quorum hic etiam de ejus ſenſu paulò latius agit, oſtenditq; neque Autores vulgatæ illius Alcorani verſionis, neque Schikardum (quem in margine *pag.* 67. laudat) alioſq; viros doctos verba illa:

فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ

intellexiſſe, dum illum omnes ſenſum exprimunt, quem Schickardi noſtri verſio non minus hîc offert, quam Hackſpanii interlinearis: *Niſi timetis, ut ſatisfaciatis cuiq;: aut quas acquiſivit dextera veſtra;* Cùm ſic deberent potiùs reddi: *Quod ſi timue-*

Et ducatis quod lubet vobis de Mulieribus ; binas vel ternas vel quaternas : nisi metuitis ut satisfaciatis singulis : aut quotcunque dominatur dextera vestra. Miror, si divinam prohibitionem ignorant, cur non lumine naturali absurditatem rei agnoscant, nec tot incommodis inde sequentibus absterreantur. Quàm enim difficile putabimus marito præsertim fortunæ tenuioris, tam sumptuosum alere gregem mulierum, ancillarum, liberorum! quânam arte vel prudentiâ tot Imperatrices gubernabit, si non facilè vel callidissimus, regit unum tale 72
animal, varium & mutabile semper? an litibus & querelis immunem fore credamus ipsum Socratem patientissimum? quid aliud hinc lucrentur nisi perpetuam inquietudinem & repudia quotidiana. Pœnæ non beneficii loco haberem, si quem nostrûm ulla lex ad Polygamiam cogeret. Et testantur, qui regiones illas peragrarunt, Postellus *k*) atque Clenardus, omne tribunal divortiis tantùm & restitutione dotis fatigari; proinde nil discere Jureconsultos ipsorum nisi matrimoniales causas, contingere autem non raró, ut orphani fame pereant miserabiliter, quorum patrimonium in tot frustilla dissectum fuit: aut fratrum fortior sepeliat minores, ut solus hæreditate saturetur. Gratias ergò Salvatori nostro, qui ad primævam institutionem revocavit, & uni viro uxorem *l*) unam agglutinari jussit, *Matth.* 19,

timueritis, ne possitis æquo iure agere (cum illis scilicet, in iis, quæ singulis sunt distribuenda, exponente Mohammede ben Achmed,) *etiam & unicam, aut ex iis, in quas vestrarum dextrarum potestas est*, vel, quod idem est, *in quas dominatur dextera vestra*, h.e. EX ANCILLIS. Has enim illhâc phrasi in linguâ Alcoranica denotari Seldenus ibidem docet. Nempè non promiscuè tot conceduntur, quot quisque velit, sed quaternarum uxorum simul habendarum numerus præfinitur, quem excedere non liceat, & si quis timeat, ne vel tot vel paucioribus etiam per rei familiaris & ad alendum tot conjuges necessariæ defectum sufficiat, is aut unicam ducere, aut vice conjugis concumbere cum ancillis poterit, quibuscum aliàs ex jure Mohammedico civili justæ nuptiæ iniri nequeunt.

k) POSTELLUS.) *lib. II. de Orbis concordia c. XIII. fol.* 178. *seqq.* ubi ipsam illam legem de polygamiâ ex Alcorano allatam ventilat, quam tamen similiter vitiosè ita vertit: *Accipite, quot uxores vobis placuerit, binas, ternas, quaternas, & nisi timueritis, ne pacifice unà regere poteritis, quot poterit edomare potentia vestra.*

l) UXOREM UNAM.) Commendamus nostris de hâc materiâ, post Gerhardum *Tom. VII. LL. Th. p.* 328. *seq.* Meisnerum *part. I. Philos. Sobr. sect. II. c. V. q. I. p.* 630. *seq.* Tarnovium

Matth. 19, 6. Vetant ipsi Rabini, nè Rex sit mulierosus aut cum Sardanapalo *m*) semper in Gynæceo tantùm deliteat, quamvis aliquo conjugii privilegio donatus sit. Hal. Melach. *cap.* 3. §. 8. לא יהיה שטוף בנשים אפילו לא תהיה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים שנ׳ אל תתן לנשים חילך: *Non sit immersus uxoriæ rei* , *n*) *aut quamvis habeat unicam tantùm* , *non tamen indesinenter cum eâ reperiatur, velut cæteri quidam stulti* ; *sicut dicitur* (Prov. 31, 3.) *nè dederis mulieribus robur tuum*, (h. e. vires corporis & animi, laudabilius in Reipubl. usu consumendas.) Tum verò id caveat studiosissimè, nè regni consilia cum ipsis communicet, quibus natura & civilem prudentiam & taciturnitatem negavit : vehementiùs etiam, nè ipsarum imperiis obnoxius sit, quod de Themistocle *o*) referunt, voluisse quicquid uxor, & Athenas quicquid ille, consequenter quicquid illa. Potuit verò Rex Hebræus, si quà mi-

---

novium *lib. de Conjugio c. XXV. p.* 654. *seq.* Brochmandum *LL. Th. Loc. de Conjugio q. V. p.* 5086. aliosque, inprimis Dn. D. Michaelis Siricii *uxorem unam* , *Gissæ Hassorum nuper editam* , utpote quam ex jure naturæ & divino, moribus antiquis & constitutionibus Imperatorum & Regum diligenter erutam, contra insultus quorumvis impugnantium accuratè defendit.

m) *SARDANAPALO.*) Fuit hic deliciis usque adeò effœminatus, ut inter puellas ipse puellari cultu desideret, veste muliebri indutus, fuco faciem pingebat, colum tractabat, fila ducebat, supra luxum muliebrem lasciviebat. Hinc nomen ejus in proverbium abiit. Videatur Erasmus *in Chiliadibus*. Huic non absimilis *Heliogabalus* , cujus vitam Ælius Lampridius descripsit. Is nudas puellas sibi prandenti cœnantique ministrantes constituit, tantamque aluit pellicum multitudinem, ut, sicuti Nero teste Svetonio *in ejus vitâ*, bis unam vestem non induit, ita ille nullam suarum concubinarum reiteràrit.

n) *NON SIT IMMERSUS UXORIÆ REI.*) In eundem sensum R. Levi ben Gerson *ad cit. è Proverbiis locum f. DCCCII. col.* 1. אל תתן לנשים כחך אשר לך בדרישת החכמה והשגתה הוא כי רוב העסק עם הנשים יסיר האדם מהשקידה על החכמה ויהיה לבו שוגה בהן תמיד: *Ne des Mulieribus vires tuas* , *quas in studio sapientiæ & apprehensionis ejus habes. Nimia enim conversatio cum mulieribus avocat hominem ab assiduo sapientiæ studio, dum cor ejus perpetuò circa illas oberrat.* Plura id genus congessit Arnold. Bootius *lib. IV. Animadvers. Sacr. c. II. §. IIX. p.* 136. 137. interque alia ad R. Majemonidis quendam locum, venereis & libidinosis inprimis commendandum provocat, quem videas integrum in Georg. Gentii *Canon. Ethicis cap. IV.* §. *XIX. pag.* 30. 31.

o) *DE THEMISTOCLE.*) Plutarchus *in libello περὶ παίδων ἀγωγῆς mox post init.* Διόφαντος ὁ Θεμιστοκλέους πολλάκις λέγων ἔφασκε, καὶ πρὸς πολλοὺς, ὅ,τι ἂν αὐτὸς βούληται, τοῦτο καὶ τῷ δήμῳ συνδοκεῖν τῷ τῶν Ἀθηναίων. ἃ μὲν γὰρ αὐτὸς ἐθέλει, καὶ ἡ μήτηρ. ἃ δ' ἂν ἡ μήτηρ, καὶ Θεμι-

minùs placeret, eam repudiare, & ducere aliam; sic tamen nè numerum antè definitum excederet, Ibid. §. 4. יש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש *licet ipsi repudiare & aliam ducere pro repudiatâ.* Ipsa verò potestatem *p*) non habebat, post regium maritum, alteri cuiquam nubere c.2.§.1. אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם אפילו המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר *conjux regis alteri non nubit in æternum: etiam Rex non ducit viduam vel repudiatam alterius regis.* Formula *q*) literarum Repudii est antiquissima, & ante Christum (dubito tamen, an etiam ante captivitatem Babel) iisdem verbis semichaldaicis quibus hodiè concepta. Eam habet Maymonides *Hal. Geruschin. cap.* 4. *pag. mihi* 273. *b.* & Alphesius *l. Gittin. cap.* 9. *Hammegaresch.p.* 190. *b.* punctatam verò & versione illustratam Dn. Buxtorfius *Gram. Chald. p.* 399. sed quia generales sunt & circumstantiarum mentione carent, placet etiam meum *r*) exemplar plenius, quod à Judæis aliquando nactus sum, huc

---

Θεμιστοκλῆς. ἃ δ' ἂν Θεμιστοκλῆς, καὶ πάντες Ἀθηναῖοι. *Diophanthum Themistoclis filium sæpè ferunt dixisse & apud multos: quòd quicquid ipse vellet, hoc ipsum & populo placeret Atheniensium. Quæ enim ipse velit, ea velle & matrem; quæ verò mater, ea & Themistoclem; quæ verò Themistoclem, ea & omnes Athenienses.*

p) *POTESTATEM NON HABEBAT.*) Vide, quæ inferiùs *ad finem Theorematis XIX.* de viduâ Regis, ne successori [illegible] concessâ, notabuntur. Variant enim Hebræorum sententiæ.

q) *FORMULA LITERARUM REPUDII.*) Confer Buxtorf. *in dissert. de sponsalib. & divort.* §. *LXXI. p.* 78. *seqq.* & *in Synagogâ Judaicâ editionis recens auctâ c. XL. pag.* 642. *seqq.* Drusium *lib. XIV. Observat. c. X.* Petitum *lib. II. Variar. Lect. c. IX. p.* 138. *seqq.* Dilherrum *lib. I. Elector. c VII. p.* 41. *seqq.* Geierum *Tom. I. Conc. funebr. conc. VI. p.* 145. *seqq.* Menochium *lib. III. de Rep. Hebr. c. XXII. f.* 372. *seqq.* Fagium *ad Targum Onkel. Deut. XXIV,* 1. Cœlestinum *lib. I. Clav. David. Obs. LIII. f.* 113. *& lib. III. art. X. f.* 354. Sixt. Senensem *lib. II. Biblioth. Sanct. p.* 128. Seldenum *lib. III. Uxor. Hebr. c. XXIV.* 501. *seqq.* Ludov. de Dieu *Animadvers. in Matth. V,* 31. *p.* 16. 17. Hug. Grotium *Annot. in Matth. V. fol.* 93. Ligtfootum *Hor. Hebr. in Matth. p.* 98. 99. Hornbeckium *lib. VII. de convincend. Judæis c. VI. p.* 521. *seqq.* Cregutum *in Revelat. arcanor. c. III. pag.* 134. *seqq.* Gersonem *lib. I. Talm. Jud. c. XXI. f.* 139. *seqq* Becanum *in Analog. V. & N. T. c. XXIII. p.* 496. *seqq.* Novarinum *lib. VI. Elect. sacror. sive Agn. Nuptial. c. XLIIX.* Thomam Goodvvin *lib. VI. Antiq. Hebraic. c. IV.* &, si consensum circa hoc, aliarum quoque gentium velis, Theoph. Spizelium *de Israelitis Americanis p.* 107. 108.

r) *MEUM EXEMPLAR.*) Nihil verò in hoc exemplari reperio, quod non te[illegible]dem circumstantiis alibi quoque à Judæis observatum occurrat. Nam cum hâc formulâ planè con-

73 huc referre. Illud ita sonat, בשלישי בשבת בארבע ועשרים יום לירח אלול שנת חמשת אלפים ושלש מאות ועשרים ושתים לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן בעיר ליפציק מתא דיתבא על נהר עלסטר ועל נהר פלייס ועל נהר ברדע ועל מי מעינות אנא אביגדור בן יהודה הכהן העומד היום בעיר ליפציק מתא דיתבא על נהר עלסטר ועל נהר פלייס ועל נהר ברדע ועל מי מעינות צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי לוכי אנת אנתתי מערלן בת יוסף דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי די תיהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין ואנש לא ימחא בידיכי מן יומא דנן ולעולם. והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי לוכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל: *Tertio die hebdomadis* (quem nos Martis vocamus) *die vigesimo quarto mensis Elul* (respondentis nostro ferè Augusto) *Anno quinquies millesimo trecentesimo vicesimo secundo à creatione mundi, ut nos computare solemus,* (h.e. Anno Christiano 1562.) *hîc in urbe Leipzik, loco collocato juxta flumen Elster & flumen Pleis & flumen Barde, & apud aquas scaturientes* (sive fontanas) *ego Afigeder* (quos vulgò Fridericos appellant, ut Mardochæos notiori nomine Marcos &c.) *filius Jehudæ, Sacerdos, stans* (seu degens) *hodie in urbe Leipzik loco collocato juxta flumen Elster, & flumen Pleis, & flumen Barde, & apud aquas fontanas* (quod sic repetunt ut essentiale requisitum: nefas enim est alibi quàm

ad

convenit ea, quæ recensetur in R. Jacobi Levitæ *Minhage Maharil fol. XC. col. 2. edit. Sabionetens. de anno 316. i.e. CHRISTI 1556.* quam huc transscribam, ut utraque invicem conferri queat. Sic autem habet: בשלישי בשבת בשני ימים לירח אייר שנת חמשת אלפים ומאה ושמונים לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן במדינת מגנצא דיתבא על נהר רינוס ועל נהר מוין ועל מי מעינות אנא משה בן צדוק המכונה ויבלמן העומד היום כאן במדינת מגנצא דיתבא על נהר רינוס ועל נהר מוין ועל מי מעינות וכל שום ושום דאית לי ולאבהתי ולמקומי ולמקום אבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנתתי ריכלי בת יעקב הכהן העומדת היום כאן במדינת מגנצא דיתבא על נהר רינוס ועל נהר מוין ועל מי מעינות וכל שום ושום דאית ליכי ולאבהתיכי ולמקומיכי ולמקום אבהתיכי דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי די תיהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך

ad confluentem *ſ*) notœ libellos ſcribere) *volui voluntate animi mei absque coactione, & dimiſi & diſſolvi & repuli te tibi, ô tu mulier mea Marlan filia Joſephi! quæ fueras uxor mea pridem. Nunc autem & deinceps libero, repudio & expello te tibi, ut fias tuæ poteſtatis, facultatem habens ipſamet abeundi & nubendi cuicunque viro libuerit: mortalium nemo prohibeat manus tuas, ab hoc die in æternum. Ecce tu conceſſa es omni homini! & hic ipſe ſit tibi à me libellus divortii, & epiſtola deſertionis & ſcheda repudii: de Jure Moſis & Iſraël.* Apud veteres Romanos *t*) formula brevior erat, referente Gajo *l. 2. ff d. divort.* in hæc verba ſolenniter concepta: TUAS RES TIBI HABETO: aut TUAS RES TIBI AGI-

למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין
ואנש לא ימחא בידיכי מן יומא דנן
ולעלם והרי את מותרת לכל אדם
ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת
שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל :
אליעזר בן יעקב עד :
זלמן בן משוטיגוורא עד :
גם אם היה העד בן רב לא חיה
חותם רק פלוני בן פלוני :

Die tertio ſeptimanæ, ſecundo menſis Jjar (noſtro Aprili reſpondentis) *anno quinquies milleſimo centeſimo octogeſimo à creatione mundi, juxta computationem, quâ nos computare ſolemus* (i.e. anno Chriſti 1420.) *hic in civitate Moguntiâ ſitâ juxta fluvium Rhenum, & juxta fluvium Mænum, & juxta cæteras fontanas; ego Moſes filius Zadok cognomento Vibelman, degens hodiè hîc in civitate Moguntiâ ſitâ juxta fluvium Rhenum, & juxta fluvium Mænum, & juxta fontanas cæteras, & quocunque modò nomine aut cognomine vel ego ipſe vocor, vel parentes mei, vel patria mea, vel patria parentum meorum;* (ego inquam) *ultrò & ex liberâ animi mei voluntate absque coactione, dimitto, & diſſolvo & repello te tibi, ô uxor mea Regelis filia Jacobi Sacerdotis, quæ degis hodiè hîc in civitate Moguntiâ, ſitâ juxta Rhenum fluvium, & juxta Mænum fluvium, & juxta cæteras fontanas ibi ſcaturientes, & quocunque nomine aut cognomine ſive ipſa vocaris, ſive parentes tui, vel patria tua, vel patria parentum tuorum,* (Tu inquam,) *quæ fuiſti uxor mea hactenus. Nunc verò & deinceps libero, repudio, & expello te tibi, ut fias tua poteſtatis, facultatem habens ipſamet abeundi & nubendi, cuicunque viro velis: neque mortalium ullus prohibeat manus tuas, inde ab hoc die usque in æternum. Et ecce tu conceſſa ſic eſto cuilibet homini! & hic ipſe ſit tibi à me libellus repudii, & epiſtola deſertionis, & inſtrumentum dimiſſionis juxta ſtatutum Moſis & Iſraelis.*

Eleaſar filius Jacobi, teſtis.
Salman filius Meſchotig Wera, teſtis.

Quod ſi etiam teſtis fuerit filius alicujus Rabbini, non tamen annulo obſignat, ſed ſimpliciter ſuum & patris ſui, cujus filius eſt, ſubſcribit.

ſ) *AD CONFLUENTEM.*) Vide ſuprà *pag. 71.*

t) *ROMANOS.*) Vide Roſinum *lib. V. Antiq. Rom. c. XXXIIX.* & ad eum Dempſteri *Paralipomena p. 984. ſeqq.* Sigonium *lib. I. de Jure antiq. Rom. c. IX.* Franc. Hotoman-

AGITO. Quod à fratriandi lege ob ſputi turpitudinem immunis fuerit, dictum eſt ſupra *Th.VII.* Unum adhuc moneo, non exemptum fuiſſe ſexto præcepto, *Non Mœchaberis:* nec potuiſſe Regum adulteria coram DEO excuſari tàm frivolè, ut quondam Cæſaris Auguſti apud Sueton. c.69. *quaſi ratione commiſſa nec libidine: quò facilius adverſariorum conſilia per cujusque mulieres exquireret.* Euge feſtivum ſceleris patrocinium!

74

Theor. X.

Ita nec Equos *a*) ſuperfluos ad pompam.

MAgnatum hæc cura eſt non poſtrema, ut equos alant plurimos, quibus arduæ cervices, capita minuſcula & in ſublimi geſta, cum patulis naribus, auribus verò curtis, ampla pectora, terga obeſa, & ſi quæ alia ſunt generoſorum Caballorum indicia, Equiſonibus meritò rectius quàm nobis nota: docentque illos magno ſumptu greſſus tolutim carpere ac ſuperbè quadrupedantes paſſus agglomerare: ut non in haſtiludiis tantùm aut publico ingreſſu ſeſſores ſuos venuſtè gerant, ſed quod palmarium eſt, cùm equeſtri pugnâ decernitur, in hoſtes intrepidi procurrant & inter medios bombardarum fragores alacritatem ſuam claro hinnitu teſtentur. De quo exercitio nuper audivimus *Illuſtrem Dn. Baronem ab Herberſtein &c. in Ducali Collegio noſtrati*, generosè ſimul & peritè diſſerentem. Qui inter plura memoratu digniſſima, Romanorum quoque tyronum exercitia recenſuit, quomodo in lignea equorum ſimulachra, hos in uſus parata, æſtate ſub divo, hyeme ſub tecto, inſilire didicerint, primò inermes, mox cùm aſſuetudine proficerent, etiam armati, ſtri-

num *lib. XIII. Obſervat. c. X.* Briſſonium *lib. IIX. Formular. &c.*

a) *NEC EQVOS SUPERFLUOS.*) Vide generatim de hoc Theoremate Serarium *Comm.*

ſtrictoque tandem enſe. Quis amplius mirabitur ſemper evaſiſſe victores, denique mundi Dominos, qui hâc agilitate à teneris edoctâ, reliquos mortales exſuperarunt? Illud potius miror, induiſſe quoſdam hujus artis inſano amore tàm equinos animos, ut hæc animalia honore plus quàm humano *b*) proſequerentur: quod de podagrico quodam, ſibi coætaneo notoque ingentis fortunæ viro refert *Fr. Petrarcha d. remed. fort. l.* 1. *dial.* 31. ægrotanti equo aureum pulvinar ac ſericum cubile ſubſtraſſe, cumque per pedes æger ipſe non poſſet, ſervorum humeris vectum quotidiè ſæpius hunc quadrupedem amicum in ſtabulo viſitaſſe, de illius valetudine anxium ſuſpiraſſe, poppyſmo blandè conſolatum eſſe, mortuum denique ut filium luxiſſe. Neſcio an magnus Alexander multò plus ſapuerit, quando in honorificam Bucephali ſui memoriam, oppidum ejuſdem nominis condidit? annotante *Gellio N. Att. l.* 5. *c.* 2. Procul ab ineptiis *c*) hiſce Regem hebræum arcere voluit divinus legislator,

---

Comm. in Joſ. XI. q. VII. f. 289. 290. Pinedam *lib. VII. de Reb. Salom. c. XIV. f.* 690. *ſeqq.* Menochium *lib. I. de Rep. Hebr. c. IIX. q. VI. f.* 54. 55. Friſchmuthium *de Rege elig. & depon.* §. *XXV.*

b) *HONORE PLUS QVAM HUMANO.*) Simile prorſus de *Caligula* ſcribit Dion *in ejus Vitâ* §. 3. Is unum ex equis ſuis, quem *Incitatum* nominabat, invitabat ad cœnam, ita ut ei hordeum ex auro apponeret, funderetque vinum in poculis aureis, ac per ſalutem ejus & fortunam juraret, ſeque eum conſulem factorum polliceretur: id quod feciſſet omninò, ſi vixiſſet diutius. Eidem quoque propter equile marmoreum & præſepe eburneum, proptereque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & ſuppellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur. Ita *Neronem* Xiphilinus *in hujus Vitâ*, adeò equorum curſu & certaminibus delectatum teſtatur, ut ob eam cauſam inſignes equos victores, & jam ſenio confectos ſtolâ forenſi, non ſecus ac homines, ornaret, eosdemque honeſtaret pecuniâ ſtipendii loco.

c) *PROCUL AB INEPTIIS.*) Huc illa Baſilii Magni *in Pſal. XXXII. fol. LXXXIIX. edit. Græc. Baſileenſ. Cornarii An.* 1551. & in *edit. Latin. Muſcul. An.* 1565. *Tom. I. fol.* 253. Ἐκβέβληται τῆς χρήσεως τῶν ἁγίων ὁ ἵππος, καὶ οὔτε ἐν πολέμοις ἐναριθμεῖ ὁ ἰσραὴλ ἱππικῇ δυνάμει ποτὲ φαίνεται κεχρημένος, οὔτε ἴδιον τις τῶν ἁγίων τὴν χρῆσιν τῶν ἵππων ὡς ἁρμόζουσαν παρεδέξατο. Φοβερὰ δὲ ἱππικῇ χρῆται, καὶ συναχηρίαις ὁ ὑπερήφανος, τί σοβαρεύεται τῶν ἵππων μεγαλοφρονεῖ. διόπερ τὸν μὲν φοβερὸν ἵππον καὶ ἀναβάτην, ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. τὸν δὲ συναχηρίαν, ἐσπάξαντο πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις. ὅθεν καὶ ὁ διὰ Μωυσέως νόμος, τὰ περὶ τῶν βασιλέων νομοθετῶν, οὐ πληθυνεῖ φησὶν ἑαυτῷ ἵππον. *Excluſus eſt ab uſu ſanctorum EQVUS, neque Iſrael in obeundis*

lator, quando ipsi severè prohibuit, *nè multiplicaret Equos*: *Deut.* 17, 16. Cujus inhibitionis sensum ajunt non esse, ut prorsus ab equestri re abstineat, sed ut moderatè usurpet. Qualis enim foret Rex, qui pedes incederet? annon pueri accurrerent velut ad dolium Diogenis? vehatur itaque generoso animali sublimis, & corpore toto supra circumfusam plebem emineat, ut Majestatem ipsius decet. De
75 se lendi peritiâ non dubitabimus; quoniam Carneadis effato hanc solam artem optimè discunt. Nam aulici quidem adulantur eis; hæc verò bestia, Dominum ferat an servum ignara, imperitos sessores absque respectu excutit. Tantùm caveat, nè quid ad inanem *d*) pompam vel ostentationem: quia fastum nè in Regibus quidem fert supremus ille moderator rerum humanarum. R. Sal. Jarch. *ad text. Dev.* 17. & Maym. *H. Mel.* 3. §. 5. לא ירבה סוסים אלא כדי מרכבתו *equos non plures alat quàm sufficiunt ad currus.* Bechai *Pars. Schoph.* addit כלומר מרכבה פרשיו וחייליו *scilicet ad currus equitum*

undis bellis, quantumvis prosperè se gesserit, videtur usus aliquando EQUESTRI exercitu. Nec sanctorum aliquis privatim EQUO usus pulchrum existimavit. Pharao equestris usus exercitu, & Sennacherib superbus equorum multitudine narrantur: Quamobrem Pharaonis equum & ascensorem DEUS dejecit in mare, & Sennacheribi omnes equorum ascensores sunt interfecti. Unde & lex per Mosen promulgata hac de Regibus sancit: NON MULTIPLICABIT, inquit, SIBI EQUUM.

d) *AD INANEM POMPAM VEL OSTENTATIONEM.*) Iterum hic in mentem venit verborum, quibus idem Basilius *Homil. πρὸς τοὺς πλουτοῦντας fol. CLVI. edit. Græc.* & in edit. Latin. *Tom. I. Opp. Serm. II. in divites avaros fol.* 3?9. divites de divitiarum suarum usu quasi secum deliberabundos pulcherrimè introducit: Ἔστω φασὶν ὁ μὲν ἐν χρήσει πλοῦτος. ὁ δὲ ἀπόθετος. καὶ ὁ ταῖς χρείαις ἀποτεταγμένος, ὑπερβαινέτω τῶν ἀναγκαίων τοὺς ὅρους. οὗτος πρὸς τὰς καθ' οἶκον πολυτελείας πεπορίσθω. ἐκεῖνος πρὸς τὰς ἔξωθεν φαντασίας ὑπηρετείτω. ὁ μὲν ὁδοιποροῦντι χορηγείτω τὴν πολυτέλειαν. ὁ δὲ ἐφ' ἑστίας μένοντι, λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον κατασκευαζέτω τὸν βίον. ὥστε μοι θαυμάζειν ἔπεισι τῶν περιττῶν τὴν ἐπίνοιαν. ὀχήματα ἐπὶ μυρία. τὰ μὲν σκευαγωγοῦντα. τὰ δὲ αὐτοὺς περιφέροντα, χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκαλυμμένα. ἵπποι παμπληθεῖς, καὶ οὗτοι γενεαλογούμενοι ἀπὸ εὐγενείας πατέρων ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. οἱ μὲν τρυφῶντας κατὰ τὴν πόλιν περιφέρουσιν. ἄλλοι συνθηρεύουσιν. ἄλλοι πρὸς ὁδοιπορίαν ἐξησκημένοι. χαλινοὶ καὶ ζῶναι καὶ περιδέραια, πάντα ἀργυρᾶ, πάντα χρυσόπαστα. τάπητες ἁλουργοί, κοσμοῦντες τοὺς ἵππους ὥσπερ νυμφίους. hoc est: *Sint, inquiunt, divitiæ partim in usu, partim conditæ sepositæque. Et quæ in usu sunt, necessitatis terminos transcendant. Pars serviat sumptibus domesticis, pars præstò sit ad externas phantasias, ut iter facienti ornatus, equitatus, viaticum pro conditione fiant: pars domi permanentis vitam* rea-

tum ſuorum & exercituum. Quicquid hos uſus excedit, peccat. Ibid. אבל לא שיהיו לו שנים או שלשה למרכבתו פעמים על זה ופעמים על זה : *At non habeat duplices vel triplices, ut aliquando ad hos, aliquando ad alios currus aptare per vices poſſit,* (quod eſſet inanis gloriæ.) Præſertim qui tantûm ad voluptatem *e*) & ſpectacula ocioſi juxta neceſſarium equitatum deducuntur. Moſ. Mikozi *l.* 1. *n.* 223.

reddat ſplendidam & illuſtrem, ita ut mihi miraculum ſit, quomodo tot inanes ſumptus excogitentur. Innumeri inſtituuntur currus, quibus vel ſarcinæ, vel ipſi mortales vehantur, illiq́ue vel auro vel argento obtecti. EQUI comparantur permulti, atque illi è majoribus ſuis. qualiter homines ſolent, generoſi & nobiles æſtimati, quorum alii delicates per urbem ad oſtentationem circumvehunt, alii ad venationem, alii ad iter faciendum præparantur: fræna, zonæ, frontalia, argentea omnia aureaq́ue. Inſuper tapeta purpurea, equos ornantia ipſos veluti ſponſos. En! ſeculi quarti Doctorem Græcum, noſtratium mores ad vivum ita delineantem, ut nemo noſtrum, qui illos hodiè, vel hîc Lipſiæ ſolùm, quotidiè introſpicimus, non poſſit accuratius; unde locum ipſum utut paulò prolixiorem, proferre viſum fuit. Quem apparatum olim DEUS in Iſraëlitarum Regibus ferre nolebat, is apud nos (ô ſecula! ô mores!) privatorum eſt: quos meritò Lacedæmones, gens ethnicâ cœcitate involuta, dare in ruborem debebant. Hi enim, ſi cui quid mali imprecari cupiebant, eum inter alia optabant equos alere, teſte Suida voce [illegible]: *Lacedæmoniorum execratio eſt: Utinam ædifices, ac terram egeras, & EQUOS ALAS, & uxor tua mœchum habeat! quòd hæc omnia ſumptuoſa & noxia ſint.*

e) *AD VOLUPTATEM ET SPECTACULA OCIOSI.*) Reſpicit morem Regum & principum, in quorum comitatu ad pompam vacuos ſeſſore equos manuduci conſpicimus, uti diſertè R. Maimonides *loco ab Autore citato*, ait, prohiberi Iſraëlitarum Regi hunc manuductorum equorum comitatum, כדרך שעושין שאר המלכים *qualem cæteri Reges adhibere ſoleant.* Id pulchrè illuſtrabunt ea, quæ de equis Imperatori paratis memorat Georg. Codinus *de Offic. aulæ Conſtantinopol. cap. V. num. 7. Obſervandum eſt,* inquit, *morem eſſe, ut quotidiè parati ſint ſeptem EQUI, quos STRATOS vocant, excepturi Imperatorem, ut quemcunque ex illis voluerit, equitet. Reliqui EQUI ſequuntur, quos MANUDUCTOS appellant.* Eidem tamen Codino ſi credimus, mos ille equos otioſos in Imperatoris comitatu ducendi recentior eſt, & originem ex ipsâ Imperatoris intentione ſatis laudabilem agnoſcit. Sic enim ille *l. c. Cæterùm comitatus equorum, qui manu ducuntur, quando Imperator equitat, talis ex occaſione extitiſſe fertur. Fama eſt, Imperatorem Theophilum fuiſſe juſtitiæ amantem. Qvum igitur quodam tempore equo inſideret, occurriſſe ajunt quandam mulierculam, & clamaſſe, eqvum illum, quo vehebatur Imperator, ſuum eſſe. Inquiſitione facta cognitum eſſe, mulierem vera dicere: eqvum enim ipſius eſſe; Exparchum autem corruptum munere hunc, ut ſuum, Imperatori obtuliſſe. Imperatorem, cùm hæc comperiſſet, ſtatim in veſtigio deſcendiſſe de equo, eumq́ue dediſſe ei, cujus erat. Cùm autem tunc uſus equorum, qui manu ducerentur, nondum introductus eſſet; & Imperator equo indigens obvium equitaſſet eqvum, decretum fuiſſe, ut eum*

n. 223. שנינו בפ' כהן גדול סוסים בטלין הוא ואינו מרבה לו אבל מרבה לו כדי רכבו ופרשיו ומניין שאפילו סוס אחד והוא בטל שעובר בלא ירבה : *discimus ex capite f) Kohen-gadol: equos vacuos esse, quos multiplicare vetitum; at cæteros licere ut habeat pro numero equitatus sui; verùm si vel unicum adjungit ociosum, transgreditur hoc præceptum.* Rursus H. Melach. *d. l.* אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים אסור ואם הוסיף לוקה : *etiam unicus equus phaleratus, qui ad pompam antegreditur ipsum, ut cæteri reges facere solent, probibitus est: adeò ut si addat, vapulet.* Targum Uzielidis videtur ipsi binos tales concedere, non verò plures; fortè quod duo nondum multi sint, sicut & in hâc linguâ dualis numerus à plurali distinguitur: additâ ratione parùm verisimili לחור לא יסגון ליה על תרין סוסוון דלמא ירכבון רברבנוי עליהון ויתגאון ויתבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא למצרים : *tantùm non multiplicet sibi ultra duos equos, ne fortè magnates ejus equitent supra illos, & superbiant, & irritum reddant verbum legis, sicq́ rei fiant reatu exilii Ægyptiaci.* Veram rationem g) ipse textus expressit, *Deut.* 17, 16. *nè reducat populum in Ægyptum, ut multos inde comparet equos, DEUS enim vobis interdixit, nè posthâc unquam illuc redeatis eâdem viâ.* Nam Ægyptus abundabat equis, & inde adducebantur Regibus Hebræis magno sumptu; quod ex histo-

comitarentur equi sessoribus vacui, ut si quis casus existeret, parati suppeterent equi imperatoris, qui Imperatorem equos mutantem exciperent. Fides sit penes autorem.

f) *KOHEN GADOL.*) Est Cap. II. Massech. Sanhedr. ubi hæc videas *fol. XXI. col.* 2.

g) *RATIONEM.*) Eandem rationem observavit R. Isaac in Gemarâ Babil. *Mass. Sanhedr. fol. XXI. col.* 2. genuinam esse. Quærit ibi: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה : *quare non revelata sunt rationes legis?* & respondet: שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתיב לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו' *quia, cùm rationes duorum præceptorum aliquando revelatæ essent, lapsus est in iis vir in hoc mundo summus* (גדול העולם ein grosser Welt-Mann.) *Addita erat ratio legi de non multiplicandis mulieribus; Dixit Salomo: ego multiplicabo, nec tamen recedam; at recessit utique juxta illud* 1. Reg. XI, 4. *Accidit senescente Salomone, ut mulieres seducerent cor ejus. Similiter legi alteri de* non

historiâ Salomonis *b*) apparet. 1. Reg. 10, 27. *Egressus equorum Salomonis erat ex Ægypto v. 28. adducebatur equus unius sesquicentenis argenteis* (h. e. 75. Imperialibus) *& tota quadriga* (sive copula quatuor equorum : non verò currus ligneus quantumvis pretiosus, ut plerique interpretes putant) *sexcentis* (h. e. quadruplo prioris: unde 76
monitu Rabinorum constat שהמרכבה ארבעה סוסים *quòd quadriga sint ipsi quatuor equi.*) Postquam verò DEUS Opt. Max. populum suum stupendis *i*) miraculis inde liberavit, non ut unquam posthac in eam servitutem ultrò se dedant, aut illuc remigrent, imò ne quidem multùm commercii cum illis habeant ullâ ratione, quoad usque abstineri possit. Quoties prædicat hanc redemptionem scriptu-

non multiplicandis equis ratio addita erat; dixit Salomo: ego multiplicabo, neque tamen revertar; at reversus prob dolor! juxta illud 1. Reg. X, 29. *Et venit currus ex Ægypto cum sex &c.* Eadem è Gemarâ adducit R. Abarbanel *in Leg. fol. CCCLXIX col.* 1.

b) *SALOMONIS.*) De magnificentissimo amplissimoque Salomonis equitatu vide Jo. de Pineda *lib. V. de Reb. Salom. toto Cap. X. f.* 501. *seqq.* adde Jo. Cocceji *excerpta Gemara Sanhedr. c. II. p.* 184. ubi conciliatio locorum 1. *Reg. IV,* 26. & 2. *Chron. IX,* 25. Utcunque verò se ista habeant, Salomo enormiter aberravit. R. David Kimchi *ad* 1. *Reg. IV,* 26. *f. CCCLXX. col.* 2. אמרו חכמינו זכרונם לברכה כי עבר על לא ירבה לו סוסים ובירושלמי לא ירבה לו סוסים בטלים וכיון שלא היו לו אלא שנים עשר אלף פרשים והיו לו ארבעים אלף ארות סוסים הוברה סוסים בטלים היו לו ומה שהרבה שלמה סוסים ופרשים והנה לא היתה לו שום מלחמה לא עשה אלא לכבוד וגדולה כדי שילכו עמו כשילך ממקום למקום; *Dixerunt Sapientes nostri faustæ memoriæ, quòd transgressus fuerit legem de non multiplicandis equis, cujus sensus est, ne sibi multiplicet equos otiosos & non necessarios. Postquam ergò ei non nisi duodecim millia equitum, & verò quadraginta millia stabulorum equis repletorum erant, plurimos equos otiosos nec necessarios habebat. Et quid hoc sibi vult tandem, quòd Salomo equos & equites tantoperè multiplicavit, cùm tamen nullum omninò bellum fuerit? Nempe non nisi ad gloriam & magnificentiam id fecit, ut eum comitarentur, si quando è loco ad locum procederet.* Vide hic pluribus denuò Pinedam *lib. VII. c. XIV. f.* 692. 693.

i) *STUPENDIS MIRACULIS.*) Legi de hâc materiâ meretur R. Eliefer Ascenasi *toto libro IV. Operis Mease haschem*, qui מעשי מצרים *facta Ægyptiaca* inscribitur, ubi à *fol. CIII. & seqq. viginti quatuor Capitibus*, satis prolixis, id omne exponitur, quicquid contigit מאתחלת ספור יציאת מצרים עד סוף השירה *inde ab initio historiæ exitus Ægyptiaci, usque ad finem Cantici, quod Moses & Mirjam cecinerunt*, ceu habet titulus. Editum est hoc opus Venetiis Anno 343. i. e. CHRISTI 1583. in folio, ut mendum subesse suspicer in *Bibliothecâ Buxtorfii pag.* 377. quæ ejusdem anni editionem Venetam in quarto produisse ait.

k) *SUM-*

ptura, ut summum DEI beneficium, k) sempiternâ memoriâ recolendum! *Exod.* 20, 2. in frontispicio Decalogi. *Levit.* 22, 33. in institutione sacrificiorum. Ib. *c.* 26, 13. in promissione benedictionis. *Deut.* 4, 37. in enumeratione magnalium. Ibid. *c.* 7, 8. in commendatione amoris sui, *c.* 8, 14. in dehortatione ab ingratitudine, *c.* 16, 6. in institutione paschatis, *Jud.* 2, 1. in sermone angeli populum increpantis. Ibid. *c* 6, 9. in spe factâ victoriæ contra Midianitas. 1. *Reg.* 10, 18. in importunâ petitione regis, & pluries passim. Tamen adeò immemores erant miseræ quondam conditionis suæ, ut subinde illuc relabi cuperent. Exod. 14, 11. *nunquid sepulchra erant ibi, cur hîc moriamur? sine ut redeamus, præstaret servire.* cap. 16. v. 3. *ibi assidebamus ollis & affatim vescebamur pane.* c. 17, 3. *hic siti enecamur!* Num. 11, 5. *quis nobis carnes suppeditabit? recordamur piscium Ægyptiacorum, porri, ceparum* c. 14, 4. *eligamus ducem & revertamur!* c. 20, 3. *utinam ibi occubuissemus cum fratribus nostris! cui bono eduxistis nos?* Itaque tàm severè jubet DEUS omnes reditus illecebras, & occasiones desiderii vitare. Aben-Ezra *ad Deuter.* 17. בעבור כי הסוסים בימים ההם היו מוציאים ממצרים והעד דברי שלמה והנה יצטרך למען הרבות סוסיו שיחטיא העם לשוב אל מצרים וזה דבר ברור כי השם גאלם משם ובשובם יחללו השם : *Propterea quòd equi tunc ex Ægypto afferebantur, ut è Salomonis facto constat, præcipere opus erat, nè studio equorum peccandi occasionem præberet populo, & in Ægyptum redeundi. Notorium est, quomodo eos inde DEUS redemerit; hunc omninò afficerent contumeliâ, si reverterentur illuc.* Non quidem eos execrari jubet sicut Amalekitas, *Deut.* 23, 7. *non abomineris Ægyptium, quia peregrinus fuisti in illius terrâ*; sed tamen eò redire vetat. Bechai. *Pars. Schoph.* טעם הדבר נכתב בצרו כדי שלא ישיב ארת העם מצרימה שמשם היו מביאין הסוסים

k) *SUMMUM DEI BENEFICIUM.) Hoc fundamentum velut erat & initium Reip. ex gente Israelitica formanda, imò quod plurima complectebatur miracula, omnem naturam longissimè excedentia.* Sunt verba Magnif. Dn. Geieri *Comm. in Dan.* IX, 15. *p.* 696. Addit paulò post: *Utut Mosi, tanquam antesignano id operis tribuerint fortè Ægyptii ac nationes vicinæ, hic tamen* (à Daniele l. c.) *id omne uni atque soli tribuitur* DEO

הסוסים באותו זמן וכן מצינו בעניין שלמה ואמר לא תוסיפו
לשוב בדרך הזה *Ratio mandati ascripta est lateri ejus, scilicet ne popu-
lum reduceret in Ægyptum, unde tum temporis equos educebant, quod è facto
Salomonis agnoscimus. Ideò addit: nunquam repetatis viam istam.* R. Mos.
B. Nachman hoc latius *l*) extendit, nè aliunde quidem equos
multiplicare licuisse; nè scilicet ipsorum robore confisus, DEI, un-
de omnis est victoria, oblivisceretur, in suo *Perusch. super h. l.*
יתכן שדרך הכתוב כן הזכיר לא ירבה לו סוסים אפילו
מארצנו ומארץ שנער אפילו בדרך הסחורה המותרת שלא 77
יבטח על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאד אבל יהיה
מבטחו בשם אלהיו וא״כ הזכיר על המלך שלא ישיב את
העם מצרימה שיהיו לו שם מעבדיו ומעמו שרי מקנה
וישבים בערי הרכב למען הרבות סוס כעניין שלמה שלא
היה אדם רשאי להוציא ממצרים סוסים בלא רשות
מלך מצרים והיו נותנים לו מכס מהם: *Hæc est congrua textus
expositio: vetat equos multiplicare sibi, etiam è terrâ nostrâ, etiam è terrâ
Sinear* (h. e. Babylonicâ) *etiam per modum mercaturæ alioquin licitæ: nè
sci-*

DEO. Ejus erat EDUCERE, nimirium tempestivè, securè, unâ vice, mirabiliter, hilariter &c.

l) *LATIUS EXTENDIT.*) Similiter R. Abarbanel *Comm. in Legem fol. CCCLXIX. col. 1.* hunc esse verborum Legis de non multiplicandis equis sensum scribit: אף על פי שתהיה שאלתכם מלך ככל הגוים לא ישים גבורתו בסוסים כעכו״ם כי תשועתו ותקותו תהיה באל חי ולא בגבורת הסוס יתפץ: *Etiamsi Regem vobis petieritis, qualem omnes gentes supra se habent, non tamen is potentiam suam reponet in equum, idololatrarum more; sed spem suam atque fiduciam collocabit in DEO vivo, neque in fortitudine equi complacebit.* Sic ergò tres legis rationes fuerunt hactenus, *una* ne illa equorum multiplicatio occasionem præberet populum in Ægyptum reducendi, quam R. Aben Esra & R. Bechai urgent: *altera*, ne Rex animum sumeret, & illâ Magnificentiâ nimium superbiret, quam ex R. Davide Kimchio adduximus: *tertia*, ne fiduciam in solo DEO habendam in tanto, quem alat, equitatu reponeret, quam R. Moses bar Nachman & R. Abarbanel proponunt. His *quarta* potest addi, ne subditi tot equis Regiis alendis nimium emulgerentur: ita R. Levi ben Gerson *Comm. ad 1. Reg. XII. vers. 4. fol. CCCLXXXIIX. col. 2.* illud jugum Israelitis per Salomonem aggravatum interpretatur: ידוע כי המס שהעמיס שלמה עליהם לכלכל את ביתו ולא יעדר דבר למצטרך לו עד מאכל סוסיו שהיו רבים מאד עד שהיו לו ארבעים אלף אורות סוסים היה קשה וכבד מאד על ישראל: *Notum est*, inquit, *quod tributum ipsis à Salomone impositum fuerit ad sustentandam do-*

scilicet confidat in equitatu suo, si multus est, aut in equitibus, si fortes sunt, sed fiduciam suam habeat in solo DEO. Posteà demum prohibet, nè populum in Ægyptum reducat, ut sint ibi de servis aut subditis ejus præfecti emptionis, habitantes in urbibus equestribus, quorum operâ sibi equos multiplicet, ut Salomo fecit. Non enim permittunt Reges Ægypti cuiquam homini, ut equos è provinciâ suâ vendant nisi se conscio, cui de illis vectigal debetur.

Enascitur hinc gravis quæstio Judæis, an igitur in Ægyptum migrare aut ibi habitare prorsus non liceat? amplissimâ *m*) regione & Nili exundatione fertilissimâ: qua Maimonidis æstimatione quaquaversum ultra quadringenas leucas protenditur. H. Mel. c. 5. §. 5. ארץ מצרים: מן הים הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ד' מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר *Terra Ægypti à mari magno* (seu mediterraneo) *versus occasum lata est* 400. *leucas: & supra* 400. *leucas longa est ab Æthiopiâ usque ad desertum* (Arabiæ, in quo Israëlitæ tàm diu vagati.) Hâc totâ videtur Judæis *n*) interdictum esse. ibid. mox: בג' מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים שנ' לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד: לא תוסיף עוד לראותה: לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם: ואלכסנדריא בכלל האיסור: *Tribus locis vetavit lex in Ægyptum*

num Regiam, & ne deesset quicquam, quod ad alendos ejus equos necessarium erat, quos tanto numero quamplurimos habebat, ut essent ipsi quadragies mille stabula equorum: id quod durum admodùm & grave erat Israelitis.

m) *AMPLISSIMA REGIONE.*) Nemo latiùs de Ægypto egit, quàm Athanas. Kircherus *Tom. I. Oedip. Ægypt. Syntag. I.* quod *Delta Niloticum* inscripsit, in quo de Ægypti nomine, origine, divisione, naturâ, de Regum successione, rerumque gestarum gloriâ & chronologiâ fusè disceptatur, *fol. 2. seqq.* Videri etiam potest Bochardi *Phaleg.* Cœlestini *Clavis David fol.* 249. Nicol. Abrahami *Pharus f.* 198 *seqq.* qui & *f.* 83 ex Herodoto ostendit, Ægyptum sub Amasi, qui Apriæ regnum invasit, non solùm Nili beneficiis terræq; frugibus exuberasse, sed incolarum quoque multitudine sic affluxisse, ut urbes habitatas ad viginti millia numeraret.

n) *JUDÆIS INTERDICTUM.*) Scripsit R. Moses ben Majemon *Sepher hammizvos*, h. e. librum sexcentorum & tredecim præceptorum, nobis jam laudatum suprà, *p.* 2. sed nec Buxtorfio, nec Plantavicio memoratum, in quo מנין המצות *catalogum illum præceptorum*, (quem Plantavitius *in Biblioth. num.* CCCLXXII. *f.* 594. instar peculiaris libri recenset, cùm tamen pars saltem sit præfationis libro Jad Chasaka præmissæ, è quâ eum quoque cum latinâ versione Leusdenius primæ Philologi Hebræi editioni subjecit,) paulò pleniùs & cum succincto commentario persequitur.

Hanc

ptum redire (*Deut.* 17, 16.) *nolite amplius illâ viâ reverti.* (*Deut.* 28, 68.) *non pergas iterum eam videre.* (*Exod.* 14, 13.) *nunquam cernatis illos in æternum. Et Alexandria comprehenditur sub hoc interdicto.* Quæ tamen diutissimè à Judæis hactenus *o*) inhabitata fuit. Imò ipse Author hu-

Hunc librum quando cum R. Mosis bar Nachman *Hassagoth*, & excerptis ex R. Isaaci de Lion *Megillath Esther*, textum Majemonidis instar commentariorum utrinque cingentibus Amstelodami Anno 420. i.e. CHRISTI 1660. R. Jacob Jeschurun edidit, non video, quem in hoc genere potiùs commendem. Inde ergò præceptum de non revertendo in Ægyptum, quod inter negativa quadragesimum sextum est, *fol. LXXXV. col.* 2. huc integrum transferre lubet, ut de sententiâ Rabbinorum principis, quam Autor noster sparsim ex Halacha Melachim attulit, ita clariùs constet. Sic autem illud habet : מצוה מ"ו שהזהירנו משכון
בארץ מצרים לעולם כדי שלא נלמוד
ממעשיהם ולא נלך בדרכיהם המגונים
והוא אמרו לא תוסיפון לשוב בדרך
הזה עוד וכבר נכפל אזהרה בזה ג'
פעמים אמרו בגמרא בג' מקומות
הזהיר הקב"ה את ישראל שלא לשוב
למצרים ובג' פעמים חזרו ובתם נענשו
אמנם הג' מקומות א' מהם אשר זכרנוהו
והשני בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף
לראותה והג' אשר ראיתם את מצרים
היום לא תוסיפו לראותם עוד אע"פ
שתראה מהדברים שהוא ספור ובארה
הקבלה שהיא אזהרה וכבר התבאר
בגמרא סוכה כי אלכסנדריא היא מן
הערים האסורות לשכון ותחום אלכסנדריא
מדתה ארך ד' מאות פרסה על ד'
מאות פרסה והיא מכלל ארץ מצרים
האסורה לשבת בה אבל מותר ללכת
בה בסחורה או לעבור לארץ אחרת
ובבאור אמרו בירושלמי לישבה אי אתה
חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא
ולכבוש הארץ ; *Præceptum XLVI, monet nos, ut caveamus nobis perpetuò ab habitando in terrâ Ægypti, ne discamus opera eorum, neque in viis ipsorum inhonestis ambulemus. Et hoc est illud, quod* Deut. XVII, 16. *dicitur : non addetis, ut revertamini per viam hanc amplius. Pridem verò hæc dehortatio iterata est tribus vicibus, observantibus id Gemaristis : Tribus, inquiunt, locis commonefecit DEUS Israelitas, ne reverterentur in Ægyptum, & totidem vicibus reversi sunt, & pœnas propterea dederunt. Cæterùm tria illa loca sunt hæc: primus, cujus modò meminimus* ex Deut. XVII, 16. *Alter est* Deut. XXIIX, 68. *per viam, de quâ dixi tibi, non adjicies videre eam. Tertius* Exod. XIV, 13. *quos vidistis Ægyptios hodiè, eos non adjicietis videre ampliùs; quæ verba etsi videri poterant esse historica & rei gesta commemorativa, tamen Cabbala nos docet comprehendere in se prohibitionem. Porrò in Gemarâ Massecheth Succa* (fol. LI. col. 2.) *declaratur, quòd Alexandria quoque sit ex urbibus ad habitandum interdictis, cujus quidem limites territoriales in longitudine & latitudine quadringenta utrinque milliaria continent, adeoque universa terra Ægypti prohibita est ad habitandum in eâ. At licet tamen eo proficisci mercaturæ exercendæ causâ, aut ut per eam transeatur in aliam regionem. Sic in Talmude Jerosolymitano* (Massech. Sanhedr. fol. XXIX. col. 4.) *exponunt : ad habitandum, inquiunt, redire tibi in Ægyptum non licet, sed licet ob mercaturam, & ad subigendam terram.*

o) *A JUDÆIS HACTENUS INHABITATA.*) Occasionem, quâ Alexandria, & to-

 ta

hujus Halachæ R. Mosche Ben-Maymon, plures annos ibi contrivit, ut ad differentiam Nachmanidis, Ægyptius *p*) vulgò cognominetur: quod Commentator ejus in margine innuit: יש תימה על קהלות השוכנים שם וגם רבינו המחבר עצמו הלך לגור שם *mirari subit de totis Ecclesiis ibi commorantibus: item ipso scriptore Rabino nostro, qui diu ibi peregrinatus.* Retulit mihi Arabicus quidam Mercator Alkariensis ante biennium inter alia, etiamnum hodiè tot ferè Judæos Alexandriæ, *q*) Damiati & Rosettæ reperiri, quot Turcas. Et quod majus est, etiam sancti prophetæ olim illuc migrârunt. Ab. Ezra. *ad Deut.* 17. ואוריה הנביא בסכנת הנפש ברח לשם גם ירמיהו בעל כרחו הלך שמה *Urias Propheta (Jerem. 26, 21.) in periculo vitæ illuc fugit. Ipse Jeremias (cap. 43, 8.) invitus illuc abiit.* Quomodo ista conciliabimus? num perperam fieri dicemus? id nè fateantur Judæi, varias præcepti limitationes quæsiverunt. (1.) Bechai distinguit secula, dicens, fuisse temporariam prohibitionem, recenter post exodum non licuisse olim, dein-

78

ta Ægyptus Judæis repleretur, paulò post (*lit. s.*) ostendemus. Hic saltem notetur, quanta Judæorum multitudo jam ante CHRISTI nativitatem Alexandriæ habitârit: nam ista tempora respiciunt hæc, quæ Gemara utriusque Talmudis *in Massech. Succah* observavit. Jerosolymitani *fol. LV. col. 2. init.* בעמים היו באלכסנדריא כפלים כיוצאי מצרים *Fuerunt aliquando Alexandriæ,* (post extructum ibidem Templum, de quo posteà,) *qui numerum exeuntium ex Ægypto* (olim sub Mose,) *duplo excederent.* Babilonici *fol. LI. col. 2.* בעמים שהיו בה ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים *Fuit aliquando tempus* (extructo Alexandriæ Templo) *cùm sexaginta myriades ibi essent, super sexaginta myriadibus, duplo plures, quàm olim sub Mose ex Ægypto exierunt.* Similiter posteà Philo *in Flaccum fol.* 752. Flaccum hunc, cùm esset Alexandriæ totiusque Ægypti præses, scivisse scribit, ὅτι οὐκ ἀποδέουσι μυριάδων ἑκατὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν χώραν Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες ἀπὸ τοῦ πρὸς Λιβύην καταβαθμοῦ μέχρι τῶν ὁρίων Αἰθιοπίας, *quod non minus, quàm decies centena millia Judæorum habitarent Alexandriam totamq; regionem, quanta patet à Catabathmo Libya usque ad terminos Æthiopiæ.* Hinc illustrabis historiam de fugâ CHRISTI in Ægyptum *Matth. II, 13.*

p) *ÆGYPTIUS.*) Fuit enim Archiater Regis Ægypti in summo pretio ab illo habitus, unde maximam vitæ partem ibi transiegit, cùm alias patriâ Hispanus fuerit, natus Cordubæ, celebri Hispaniæ urbe. Videatur erudita Dissertatio Buxtorfii, libro ejus More Nebochim præmissa.

q) *ALEXANDRIÆ, DAMIATI.*) R. Benjamin Tudelensis, cùm multis de Alexandriâ egisset, addit tandem *in Itinerario p.* 125.

deinceps verò indultum. Parſ. Schop. זו מצות שעה כדי שלא ילמדו ישראל ממעשיהם ולפי שהיו המצריים נודעים ומפורסמים בכל תועבה ואינה מצות דורות שיאסור הכתוב הדירה במצרים לעולם והרי אנו רואין כמה קהלות דרות שם מאז ועד היום ואלו היתה אסור לא היו ישראל קדושים מקהילים שם והחכמים בכל דור מוחים בידם *Hoc erat præceptum horarium, nè diſcerent opera eorum; erant enim tunc Ægyptii notoriæ & publicatæ impietatis. Itaque non prohibet habitationem ibi in æternum. Ecce quot Synagogæ r) ibi huc usque! ſi nefas eſſet, ſancti Iſraëlitæ neutiquam ibi congregarentur, nec Sapientes omnium ætatum id absque ullâ reprehenſione ſic toleraſſent.* (quæ probatio nobis quidem eſt admodùm infirma.) (2.) Idem poſteà textum propiùs tangens, diſtinguit vias; è patriâ terrâ Iſraël non licere illuc deſcendere: at è cæteris exilii locis æquè conceſſum eſſe illuc migrare, ac in reliqvum orbem univerſum, in quem vi ſingularis illius maledictionis, *Pſal.* 59, 12. diſperſi ſunt. לא אסר הכתוב הדירה במצרים אלא לאותן שבאים שם מארץ ישראל וכן יורה לשון בדרך הזה שאתם הולכים שמגמת פניכם לארץ לא תשובון ממנו למצרים

Non

ושם באלכסנדריאה כמו עשרת אלפים מישראל ומשם שני ימים לדמיאט היא כפתור ושם כמו מאתים מישראל: *Cæterum Alexandriæ tria fermè Iſraëlitarum millia degebant. Inde biduo Damiatam venis, quæ olim Caphtor dicebatur, & jam ducentos Iſraëlitas habet.*

r) *QVOT SYNAGOGÆ.*) R. Benjamin *in Itinerario p.* 114. מחלואן דרך י"ג ימים לקוץ המדינה היא ראש תחלת מצרים ובה כמו שלשים אלף יהודים: ומשם עד פיום חמשה ימים והיא פיתום ובה כמו עשרים יהודי' ועד היום הזה נראה שם מן הבנין שבנו אבותינו: ומשם למצרים ד' ימים והיא עיר גדולה היושבת על שפת נילוס והוא אל ניל ובה כמו אלפים יהודים ושם ב' בתי כניסיות אחת לאנשי ארץ ישראל כניסיה אל שאמיין ואחרת כנסת אנשי בבל כניסיה אל עיראקיין ואינם נוהגים מנהג אחד בפרשיות ובסדרים על התורה: וכו' *Ex Halavan tredecim diebus in civitatem Kouts devenitur, quæ regni Ægyptiaci initium eſt: ubi triginta circiter Judæorum millia. Hinc Pium usque quinque dierum iter eſt, quæ olim Pithom dicebatur, ubi viginti fermè Judæi. Et ad hæc usque tempora ſtructuræ patrum noſtrorum conſpiciuntur rudera. Hinc ad Mitſraim quatriduum iter eſt, quæ urbs magna in Nili (ſive al Nil) ripâ, duo fermè Judæorum habet millia. Hic duæ Synagogæ: una eorum, qui in Iſraëliticâ regione nati ſunt, quæ eſt Syrorum Synagoga; altera Babiloniorum, ſive Synagoga Irhakijim: quæ in ſectionibus & tractationibus legis eundem morem non ſervant: &c.*

Non prohibuit scriptura nisi eos qui descendunt illuc è terra Israël: & hoc docent verba textus (Deut. 17, 16.) EADEM VIA, scilicet quæ vobis exeuntibus ante faciem erat, non redeatis. Cui astipulatur Com. Mav. R. Urian, ex mente R. Abr. Seb. in marg. addens לא אסרה אלא בדרך הזה מא"י אבל משאר ארצות מותר *non vetuisse nisi eam ipsam viam è Palæstina : è cæteris regionibus omninò licere.* (3.) Maymonides distinguit etiam causas, f) negotiari fas

Cæterùm hanc urbem MITSRAIM toti regno cognominem, (quæ & *Kairo* dicitur, observante R. Sachutho *in Juchasin f. CXLVII. col. 2. circa finem.*) paulò post *p. 116.* ut magnam laudat, foris & tabernis instructam, ויהודים עשירים הרבה בה *& in quâ multi, iiq; divites Judæi habitent.* Vide ibi, & adde Constantini L'Emper. *notas p. 220.*

f) *CAUSAS.*) Duplicem causam hîc allegat Maimonides, ob quam in Ægyptum reverti liceat, primò *ob mercimonia*, deindè ut *bello Israëlitis subigatur*, quod posterius ubi feliciter cesserit, inque Israelitarum potestatem redacta fuerit Ægyptus, fixam quoque sedem ibi ait permissam. Sed neutrum videtur. Non *illud*, quia negotiatio expressè nominatur, dum reditus prohibetur in Ægyptum, equorum comparandorum gratiâ, qui ibi generosiores erant, & præcipua negotiationis Ægyptiacæ materia: quâ unâ, utpote primariâ specie memoratâ, cæteræ omnes connotantur, cùm eadem ratio sit, si aliorum commerciorum gratiâ eò redeant. At neque *hoc* alterum concedi potest, quia Palæstinam DEUS Judæis dederat, nolueratq; ut Ægyptum generosam illam equorum matrem bello offensivo adorirentur, eamque occupare studerent. Procul dubio voluit DEUS, ut, sicuti alia miraculosæ ex Ægypto eductionis memorialia statuit, ita & à promiscuâ in Ægyptum profectione sibi caverent, pristinæ liberationis perpetuò memores. Quòd tanto numero Judæi cùm ante, tùm post CHRISTI adventum incoluerint Ægyptum, & suas ibi Synagogas splendidè erexerint, nil aliud probat, quam transgressores fuisse præcepti hujus, prout in aliis à pristinâ patrum pietate, tùm etiam vero legis divinæ sensu recesserunt, suas traditiones venerati. Ac primùm quidem jam imminente Jeremiæ temporibus captivitate Babilonicâ eò migrarunt, contra disertas DEI comminationes, & Jeremiæ fideles dissvasiones, Duce Johanano filio Kareæ, atq; inde ab eo tempore latiùs se in hoc regno diffuderunt, de quo omninò legenda sunt *Jeremiæ Capp. XLII. XLIII. & XLIV.* Huc posteà undecunque magna denuò Judæorum multitudo confluxit, cùm circa annum centesimum circiter & quinquagesimum ante CHRISTI nativitatem, vastatâ à Macedonibus Judæâ, Onias Pontificis Oniæ filius Alexandriam profugus, æternam sibi memoriam parare cupiens, licentiam, quam à Rege Ptolemæo Philometore & Reginâ Cleopatrâ petierat, impetrasset ædificandi in Ægypto templi instar Jerosolymitani, inque eo Levitas & Sacerdotes ex suo genere constituendi. Quam ad rem abutebatur vaticinio Jesaiæ, quem ante DC. ampliùs annos prænunciasse jactabat, fore aliquandò, ut templum Domino ædificetur in Ægypto hominis Judæi operâ. Quod vaticinium habetur *Jes. XIX, 19.* de Novi equidem Testamenti temporibus accipiendum; sed illi interim ad votum successit institutum. Historiam descripsit Josephus *lib. XIII. Antiq. Judaicar. c. VI.* quem lege. Ejus in utroque Talmude passim mentio occurrit, inprimis memorabilis locus est

fas esse ibi, non verò fixam sedem habere. H. Mel. cap. 5. §. 7. מותר לחזור לא"מ לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש ואסור להשתקע שם : ויראה לי שאם כבש א"מ מלך ישראל על פי ב"ד שהיא מותרת ולא הזהירו אלא לשוב לה יחידים או לשכון בה והיא ביד גוים מפני שמעשיהם מקולקלין יותר מכל הארצות שנ' כמעשה אמ"' וגו' *Licet in Ægyptum reverti propter mercimonia, vel ut subigatur* (bello,) *at immer-*

est in Gemarâ Jerosolymitana Massech. Joma *fol. XLIII. col. 4.* בחוניו ברח לתר המלך במשם ברח לאלכסנדריאה ועמד ובנה שם מזבח וקרא עליו את הפסוק הזה ביום ההוא יהיה מזבח לי' בתוך ארץ מצרים ; *Onias* (cùm persecutionem pateretur à fratre suo Simeone) *fugit in montem Regium, inde fugit Alexandriam, ibique substitit & ædificavit altare, atque huc accommodavit textum hunc biblicum* Jesa. XIX, 19. *In die illo erit altare Domino in medio terræ Ægypti.* Templum illud Alexandrinum miris modis evehunt, adeo ut scribere non vereantur in Babilonicâ Gemarâ Massech. Succa, *fol. LI. col. 2.* מי שלא ראה דיופלוסטין של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבוד של ישראל אמרו כמין בסילקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו ; — — והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן הוא מניף בסודר וכל העם עונין אמן וכו' *Qui non vidit palatium Alexandriæ Ægypti, non vidit gloriam Israelitarum. Ad formam, inquam, Basilica magna erat, porticibus utrinque splendidum. — — In eodem erant una & septuaginta Cathedræ aureæ, pro uno & septuaginta Synedrialibus magnis; quarum singula non æstimata erant infra unam & viginti myriades talentorum auri. In medio erat suggestum ligneum, in quo Diaconus Synagogæ stabat sudarium manu suâ tenens, quo, cùm eò jam perventum esset, ut responderi deberet Amen, signum dabat agitando illud, ad quod universus populus respondebat, Amen. &c.* Plura ibidem de eo, uti & in Gemarâ Jerosolym. *eâdem Massechtâ f. LV. col. 1. 2.* Ut maximè verò splendorem ejus & magnificentiam commendent, quâ tot myriadas Judæorum in Ægyptum allexerit; agnoscunt tamen utrobique, istâ in Ægyptum profectione turmatim factâ graviter peccatum, DEUMq; ad justam vindictam provocatum fuisse. Nam cùm hos omnes occisos dixissent, in Babilonico quidem Talmude, ab אלכסנדרוס מוקדון *Alexandro Macedone*; in Jerosolymitano verò, à טרוגיינוס הרשע *Trajano impio*; addunt id promeritos transgressione legis de non migrando in Ægyptum. Locus in Talmude Jerosolymitano illustrior est, ad quem & superiùs Maimonidem *in Sepher hammizvos f. LXXXV. col. 2.* provocare vidimus: eum ergò utut paulò prolixiorem ad verbum recensere operæ pretium fuerit, præsertim cùm hic Talmudis Jerosolymitani Codex Babilonico longè rarior sit. Sic autem ibi; תני רבי שמעון בן יוחי בשלשה מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים שנאמר כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם . וי' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד . והשיבך יי' מצרים באניות . ובשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו . אחת בימי סנחריב מלך אשור שנאמר הוי

mersum ibi diutius hærere, id nefas est. Videtur tamen mihi, si quis Rex Israël eam sub potestatem redigeret, de consensu Synedrii magni fore tunc quoque permissum. Ratio, non prohibentur illuc venire nisi singulares, aut qui cupiunt inhabitare, dum adhuc est sub manu Ethnicorum, quorum opera sunt pejus maledicta, quàm ullius provinciæ, sicut dicitur (Levit. 18, 3.) juxta opus

הוי היודים מצרים לעזרה . מה כתיב בתרי ומצרים אדם ולא אל סוסיהם בשר וגומ' . ואחרת בימי יוחנן בן קרח . והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם וגו' . בימי טרוגיינוס הרשע נולד לו בן בתשעה באב והיו מתענין . מתה בתו בחנוכה והדליקו נרות . שלחה אשתו ואמרה לו עד שאתה מכבש את הברבריים בא וכבש את היהודים שמרדו בך . חשב מיתי לעשרה יומין ואתא לחמשה . אתא ואשכחון עסקין באורייתא בפסוקא ישא עליך גוי מרחוק מקצה הארץ וגומ' אמר לון מה מה הויתון עסקין . אמרון ליה הכין וכן . אמר לון ההוא גברא הוא דחשב מיתי לעשרה יומין ואתא לחמשה ותקיפן ליגיונות והרגן . אמר לנשיהן נשמעות אתם לליגיונותי ואין אני הורג אתכם . אמרון ליה מה דעבדת בארעייא עביד בעילייא ועירב דמן בדמן והלך הים בדם עד קפרוס . באותה השעה נגדעה קרן ישראל ועוד אינה עתידה לחזור למקומה עד שיבוא בן דוד :

Docuit Rabbi Simeon filius Jochai, tribus in locis admonitos esse Israelitas, ne in Ægyptum reverterentur, (1.) in illo Exod. XIV, 13. *Quos vidistis Ægyptios hodiè, hos posthac nunquam videatis in seculum. (2.) in illo* Deut. XVII, 16. *Et Dominus dixit vobis, ne posthac iterum revertamini per hanc viam. (3.) in illo* Deut. XXIIX, 68. *Et reducet te DOMINUS in Ægyptum navibus per* viam, de quâ dixi tibi, *ne iterum eam videas. Sicuti autem* hoc interdictum tribus vicibus repetitum transgressi *tribus vicibus redierunt, ita & tribus vicibus ceciderunt: (1.) tempore Senacheribi Regis Assyriæ, de quo dicitur* Jes. XXXI, 1. *Væ descendentibus in Ægyptum pro auxilio. Quid posteà sequitur? At Ægyptii,* (inquit v. 3.) *sunt homo & non Deus, & equi eorum sunt caro &c. (2.) tempore Johanans filii Kareah,* juxta illud Jer. XLII, 16. *Et erit, ut gladius à quo vobis timetis ibi, vos apprehendat in terrâ Ægypti &c. (3.) tempore Trajani Impii. Huic filius nascebatur solennissimo illo Jejunii die, quo omnes sese jejunio macerabant: vicissim moriebatur filia ejus ipso encæniorum festo, quo lætitiâ lucernas accendebant. Misit ergò illius Conjux nunciatum marito: Quousque in bello subigis barbaros & extraneos? Veni & subige Judæos, qui adversum te rebellarunt. Trajanus venire decreverat post decem dies, at venit quinto. Venit, inquam, & occupatos offendit in lege, in versu illo* Deut. XXIIX, 49. *Afferet DOMINUS super te Goi* (gentilem) *à longinquo ab extremo terræ &c. Quæris eos: Quid hoc est, in quo jam occupati estis? Responderunt ei sic & sic. Tum ille:* Hic, inquit, (sese innuens) *est vir ille, qui venire decreverat post dies decem, at venit quinto: & circumdedit eos militum legionibus & interfecit. Hinc ad relictas eorum uxores ait: si obtemperaveritis militibus meis, ego vos non interficiam. Cui illa: Quod fecisti, inquiunt, in fundis, fac & in stipulis,* (Proverbialis locutio, cujus sensus est: Quod viris fecisti, hoc fac & uxoribus.) *Tum miscuit illarum sanguinem* (eas occidendo) *cum sanguine illorum* (maritorum jam interfectorum,) *ut sanguis flueret in mare usque ad Cyprum. Hoc tempore abscissum est Cornu Isra-*

opus Ægyptiorum vos non faciatis. Habet etiam Talmud Jerosolymitanum *t*) sibiconsentiens, Mass. Jad. לישיבת אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולפרגמטיא ולכבוש הארץ *ad considendum nè redeas; redeas autem vel ad negotiandum vel ad bellandum.* Sub finem hujus materiæ libet illud quoque breviter attingere, quàm
patriæ suæ amantes fuerint Judæi, ut *u*) peregrinationes (cùm ad- 79
huc rerum potirentur) non facilè concesserint cuivis: quod & Politici quidam disputant, non expedire, ut omnibus promiscuè indulgeantur, quia plerunque parùm prudentiæ, fastûs verò nimium reportant vagabundi; &, si frequentes sunt, Remp. exoticis moribus paulatim replent, ut tandem unà cum disciplinâ collapsâ subvertatur. Maym. *Ibid.* §. 8. אסור לצאת מארץ ישראל לח״ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן הגוים ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה אבל לשכון בחוצה אסור: *prohibitum erat exire terram Israël, aut foras egredi unquam, nisi ad discendum legem, aut ducendum uxorem, aut secedendum ab ethnicis: sed mox revertendum fuit: sic etiam qui mercium causa egressus esset. At extra eam habitare omninò nefas erat.* Excipiebatur etiam casus necessitatis, in publicâ calamitate. §. seq. אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חיטין בשני דינרין: בד״א כשהין המעות מצויות והפירות ביוקר אבל אם היו הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס יצא לכל מקום שימצא בו ריוחו ואע״פ שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון מפני צרה יצאו: *Quando fames sic invalescit, ut quantum tritici uno denario venibat, vix duobus ematur. Intellige, si pecuniæ quidem præsentes sunt, sed fruges caræ: at quando hæ viles* (& affatim suppetunt,) *nummi verò deficiunt, aut non præstò est, quo inebrietur is, qui crumenam exhausit, licet quidem abire ubi recreetur, sed tamen non virtutis est. Ecce enim optimi duo Viri Mahlon & Kili-*

Israelis Israelitis, neque futurum est, ut in locum suum restituatur, donec veniat filius Davidis.

t) TALMUD JEROSOLYMITANUM.) Sub finem Capitis *Col Israel.* in Massech. Sanhedrin *fol. XXIV. col. 4.*

u) PEREGRINATIONES.) Eadem observavit Cunæus *lib. I. de Rep. Hebr. c. IV.*

Kilion (*Ruth*. 1, 2.) *non prius emigrabant quàm angustiâ vehementer premente.* Postquam verò *x*) patriâ suâ pulsi & extorres facti sunt hodiè, amant tamen ejus cineres tàm impotenter, ut miræ felicitatis loco habeant, si cui contigit, vel mortuo ibidem sepeliri, vel pugillo illius pulveris post fata conspergi. Paragraph. seq. גדולי החכמים
היו מנשקין על תחומי א״י ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה
וכן הוא אומר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:
אמרו חכמים כל השוכן בא״י עונותיו מחולין שנ׳ ובל יאמר
שכן חליתי. העם היושב בה נשוא עון אפילו הלך בה ארבעה
אמות זוכה לחיי עולם הבא וכן הקבור בה נתכפר לו
כאלו המקום שהוא בו מזבח שנ׳ וכפר אדמתו עמו ובפורענות
הוא אומר על אדמה טמאה תמות ואינו דומה קולטתו
מחיים לקולטתו אחר מותו ואע״פ כן גדולי חכמים היו מוליכין
מתיהם לשם צא ולמוד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק: לעולם
ידור אדם בא״י אפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בח״ל
ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל היוצא לח״ל כאילו עובד
ע״ז שנ׳ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד
אלהים אחרים: *Magni sapientes osculari solent limites terræ sanctæ, & basiare rudera ejus, & in illius pulvere se volutare. Sic enim ille dicit* [Psaltes *ps.* 102. *v.* 15.] *beneplacitum habuerunt servi tui in lapidibus ejus, & pulveris illius miserti sunt. Ajunt sapientes: peccata remitti omnibus, qui in terra Israël habitent, secundum illud* (Esa. 33, 24.) *nè dicat inquili-*
80 *nus, ægrotavi; populus habitans in eâ sublevatus est ab iniquitate. Etiam qui quatuor saltem ulnas in eâ deambulat, dignus est æternâ vitâ. Qui sepelitur ibi, placatur DEO, ac si sub ipso altari humatus esset, quia scribitur* (Deut. 32. v, 43.) *propitius erit terræ suæ populo suo. At de vindictâ scribitur.*

---

c. IV. atque ex hoc ipso, quòd Judæi neque exteros viserent, neque ab his viserentur, illud contigisse addit, ut multa de illis falsa prodiderint Græci aliique, siquidem ita res eorum perpaucis notæ fuerint.

x) *POSTQUAM VERO.*) Lege hîc omninò Autorem libri Cosri *part. II. §. XXII. p.* 96. 97. *edit. Buxtorf.* ubi de hoc amore & affectu Judæorum erga terram sanctam quàm plurima ex utroque Talmude collegit. Paria reperies in Abhoth R. Nathan *Cap. XXVI. fol. VII. col.* 3. Adde Buxtorf. *Synagog. Judaic. c. III. p.* 35. *& seqq. edit. noviss. a filio auctâ.* & Gilbert. Gaulmyn. *lib. III. Notar. ad lib. de vita & morte Mosis c. VI. p.* 386. Exemplum recentissimum commemorat Hilar. Prachius *præfat. ad Lectorem Bakkascha R. Jedaj. Happenini præmissâ*, de R. Juda Selket, Ar-

bitur (Amos. 7, 17.) *ſuper terram impuram morieris. Quamvis verò non parum interſit, utrum quis vivus an poſt mortem inibi recipiatur, tamen ſapientisſimi quique etiam mortuos ſuos illuc convexerunt. Abi & diſce hoc à Jacobo y) patre noſtro* (Gen. 47, 31.) *& Joſepho juſto* (ibid. c. 50, 25.) *Semper mavelit aliquis in Palaſtinâ etiam inter medios gentiles habitare, quàm extra eam z) in urbe, ubi plerique ſunt Iſraëlitæ. Quisquis enim terram ſanctam egreditur, reputatur ut Idololatra; ſecundùm illud* (1.Sam. 26, 19.) *expulerunt me hodiè nè adjungar hæreditati Domini, dicentes: exi, ſervi Diis alienis.* In Talmud Jeroſolymitano. *cap. Hannoſe* quidam huic ineptiæ contradicens, mox à ſocio repreſſus eſt. ר' בר קריא ור' אלעזר הוו מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהן באין מח"ל א' רר"ק לב"א מה הועילו אלו אף אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכון ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם א"ל כיון שמגיעין לארץ היו נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו דכת' וכפר ארמתו *Rabi Bar-Kria cum R. Elazaro deambulabat in ſtratis, viderunt capulos è peregrinis locis advectos: Dixit ille huic quid prodeſt ipſis? quin ego contra eos uſurpo* (illud Jeremiæ 2, 7.) *hæreditatem meam poſuiſtis in abominationem, dum vivebatis: nunc venitis & contaminatis terram meam, poſtquam mortui eſtis. Reſpondit ei: quamprimum has terras attingunt, ſumunt glebam friabilem & reponunt in feretro, quia ſcribitur* (Deut. 32, 43.) *propitius erit terræ ſuæ.* En quàm dulcis patria ſit exulibus! quantò luculentior illius fumus igni alieno! Ite nunc Poëtæ

Archi-Synagogo Viennenſi, qui ad evitandam anguſtiam volutationis ſubterraneæ גלגול המחילות dictam, jam grandævus iter in palæſtinam ſuſcepit, ſed ubi iter vix ingreſſus Budam Pannoniæ Mohammedicæ metropolin devenerat, ad plures ſe penetravit, adeoque nunc longo adhuc anfractu ſubterraneas cavernas permeare tenetur, ad vitam æternam, ſcilicet, reſurrecturus.

y) *A JACOBO.*) R. Salomo Jarchi *Comm. ad Gen. XLVII, 29. f. LII. col. 1.* verba Jacobi ad Joſephum ſic παραφράζει: אל נא הקברני במצרים סופה להיות עפרה כנים ושאין מתי חוצה לארץ חיין אלא בצער גלגול מחלות ושלא יעשוני מצרים ע'ז; *Ne quaſo ſepelias me in Ægypto: futurum enim eſt, ut pulvis ejus fiant pediculi. Præterea illi, qui extra terram ſanctam moriuntur, non reſurgunt in vitam, niſi per anguſtiam ſubterraneæ revolutionis. Tandem vereor, ne faciant ex me Ægyptii idolum.*

z) *EXTRA EAM.*) Frequentiſſima in Rabbinorum Talmudicorumque ſcriptis locutio, quâ ארץ *terram* abſolutè, & κατ' ἐξοχὴν, vel cum addito ארץ ישראל *terram Iſraelis* opponunt לחוצה לארץ *regioni extra ter-*

tæ & Ulyssis vestri desiderium narrate, quòd etiam in vili casulâ suavius sit habitare domi, quàm foris vel in splendidissimo palatio. ΟΔΥΣΣ. Ιῶτα·

Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
Γίνεται εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
Γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκήων.

Theor. XI.

Imò nè opes *a*) quidem privatas augmentare licebat.

UT DEUS ubique mirabilis est, ita hîc quoque Regem suum voluit esse Paradoxum. *b*) Cæteri student opes accumulare
81 maximas, & eo veluti nervo potentiam suam corroborare: iste verò jubetur auricupio abstinere ac mediocribus fortunis contentus esse. Deut. 17, 17. *Argentum & aurum non multiplicet sibi valde!* Non probat Legislator sordes in Rege, multò minus vult ejus mendicitatem, sed requirit moderamen, vetatque VALDE sollicitum esse de corradendo. Præterea non simpliciter damnat auri congregationem, sed prohibet SIBI privatim id multiplicare, ad fastum, cumque subditorum dispendio. Quod Talmudici bene attenderunt. *c*) R.

---

terram Israeliticam sita, de quâ totius orbis divisione vide, quæ notavimus *ad Ruth. I, 1. p. 56.* Huc illud R. Dav. Kimchi *ad Jon. I, 3. Fugit Jonas* מלפני ה׳ *à DOMINO*, כי חשב שאם יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לא תשרה עליו רוח נבואה: *nam cogitabat, si exiret è terrâ Israelis, extra terram, non commoraturum esse supra se spiritum propheticum.* Vid. Leuldenii *Jonam illustratum p. 34-35.*

a) *OPES.*) De hoc Theoremate, post Abulensem aliosque *in Deut. caput XVII.* Commentatores, vide Menochium *lib. I. de Rep. Hebr. c. IIX. q. IX. f. 56.* Becanum *in Analog. V. & N. T. c. XVI. q. XII. p. 422.* Pinedam *lib. VII. de Reb. Salom. c. XIII. f. 634. sqq.* Frischmuthium *de Rege elig. & deponend. §. XXXI.*

b) *PARADOXUM.*) Nihil circa divitias Hebræorum Regi mandatur, quod non observari DEUS velit ab aliis quoque Regibus. Abusus in colligendis opibus prohibetur, non usus, ceu benè noster in sequentibus exponit. Si Reges cæteri accumulant opes, ut iis confisi potentiam suam tantò splendidiùs & magnificentiùs, ad sui honorem, non verò Reipublicæ salu

c) R. M. Mikoz. pr. neg. 224. שנינו בפ׳ כ״ג לו הוא ואינו מרבה כלומר להניח בבירה גנזיו אבל מרבה הוא כדי ליתן לאכסניו ופרשיו ועבדיו׃ *Discimus è cap. Kohengadol: vox SIBI innuit, non colligendum ut relinquat in thesauris suis privatis: at colligendum ut expendat pro suis hospitibus, & equitibus, & servis.* Quod si pecuniæ aucupia in plebejis hominibus inhonesta censentur, minimè Reges avaritia decebit. Qui nuper in confusione monetariâ technis suis aliquid lucrati sunt, infames jam incipiunt haberi: & Judæos ideò aversamur, quia fœnorum artifices audiunt; parùm igitur honorificum esset, si auri sacrâ fame laboraret is, quem Hebræi ab exercenda liberalitate, singulari cognomento נדיב d) *Beneficum* appellant. Neque hîc excusat faceta magis quàm Imperatoria vox

salutem exerant; de facto hoc agunt. neque culpâ carent, præsertim si rigidiores exactiones accedant, quibus subditi emulgentur. Nihil ergò lege hâc sancitur, quod Regem Hebræorum paradoxum efficiat.

c) *R. M. MIKOZ.*) Tantundem R. Bechai *in Parasch. Schopht. fol. CCXXIII, col. 2. init.* וככסף וזהב לא ירבה לו מאד פירשו ר״זל אלא כדי ליתן אכסניא כלומר כדי ליתן שכר חילותיו מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאים עמו כל השנה ושנה אבל אינו רשאי לעשות מהם אוצר או סגלה׃ *Legem de non multiplicando auro & argento sic exposuerunt Rabbini nostri, ut exciperetur id, quod dandum est hospitibus, putà, quod annuatim in exercitus erogandum, qui cum Rege in toto anno ingrediuntur & egrediuntur. Saltem illud illicitum est, ne inde privatum conficiat thesaurum, sibiq; approprier.*

d) נדיב *BENEFICUM.*) Sic legitur *Jesa. XXXI, 8.* נדיב נדיבות יעץ Luther. Die Fürsten werden Fürstliche Gedancken haben. Conf. *1. Sam. II, 8. Psal. LXXXIII, 12. CXIII, 8. CXIIX, 9. CXLVI, 3. &c.* Propriè notat *liberalem aut munificum*, quo sensu omnes illi, qui spontaneum munus ad sacra offerebant נדיבי לב *spontanei Corde* dicuntur *Exod. XXXV, 5. 22.* Cùm verò munificentia hæc & benignitas inprimis Reges & Principes deceat, tùm ob status eminentiam, tùm facultates, quibus præ aliis eam exercere possunt; datum iis hoc nomen, & quod initiò virtutis erat, posteà dignitatis factum est: ac planè convenit cum græco *Ἐὐεργέτης*, quo Ptolemæus Ægypti Rex appellabatur. Quin & Dynastas Regum, & proceres in aulâ potentes, eo tanquam aulicæ dignitatis cognomento vocatos docet Bernegger. *not. ad Sveton. Titum c. IIX. num. 4. lit. f.* Fuitque hoc olim in aulâ Persicâ more receptum, ut qui Regem regnumve insigni aliquo beneficio demeruissent, *Orosangæ* dicerentur (*Ἐὐεργέται* Græci vertunt,) & ne cujusquam meriti memoria intercideret, solebant Orosangarum seu beneficorum nomina in regios Commentarios referri. Clarum hoc cùm ex Herodoti *lib. III. c. 140* & *lib. IIX. c. 85.* Xenophontis *lib. IIX. Pad.* Æliani *lib. XII Variar. histor. c. 40.* tùm ex historiâ sacrâ *Esther. VI, 1. 3.* cui Josephus *lib. XI. Antiq. Judaic. c. VI.* consentit. Lucem hinc capiunt verba CHRISTI *Luc. XXII, 25.*

vox Vespasiani, *e*) qui cùm ex urinæ vectigali collectam pecuniam, improbantis filii naribus admovisset, *ecquid illa puteret?* rogavit. Sic nempe sordidis, exponente Juvenali - - *lucri bonus est odor ex re Qualibet.* Mirum verò hîc de solo auro & argento, nihil de Gemmis vetitum. Fortè ista insania, lapillos tanti emendi tunc nondum invaluit, quando rerum pretia non opinione, sed usu æstimabantur. Astutè risit hanc fatuitatem in conjuge sua Galienus, *f*) quando eum, qui vitreas ipsi pro veris carè vendiderat, quasi leonibus objecturus in caveam deductum, Gallinaceo tantùm exposuit, & de vitâ desperatum non gravius ultus est, quàm ut interprete Præcone *Imposturam pateretur qui fecerit.* Invenio autem duas præcipuè rationes, cur pecuniarum studio interdixerit Regi, quarum prior, nè insolesceret, *g*) atque animus cum crumenâ turgeret. Sumus enim *h*) naturâ sic ferè comparati, ut cum vacuo loculo spiritum unâ evacuemus, cum pleno iterum impleamus. Bechai. *P. Sch.* הטעם כדי שלא ירום לבבו כי בעשותו אוצר לכסף ולזהב יבטח באוצרו ויסיר בטחונו מהשם ית' וראוי למלך שיהיה ה' מבטחו ואוצרו ומבצרו שנ' והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך: והעושר נמשל לאש כל מה שתרבה עצים תרבה השלהבת: *Causa est nè exaltet cor suum. Si enim colligeret thesaurum auri & argenti, consideret in illo & perderet fiduciam in DEUM Opt. Max. Con-*

οἱ ἐξουσιάζοντες εὐεργέται καλοῦνται, die Gewaltigen heisset man gnädige Herren. Hebraicè diceres: המושלים בהם נקראים נדיבים; *Dominatores vocantur benigni*, seu *munifici*.

e) *VOX VESPASIANI.*) Refert Dion Nicæus *in Vitâ Vespasiani num. 5.*

f) *GALIENUS.*) apud Trebell. Pollionem *in ejus Vitâ.* Ipse tamen, Caligulam imitatus, geminatas caligas habebat.

g) *PRIOR NE INSOLESCERET.*) Expressum est in ipsâ lege *Deut. XVII, 20.* לבלתי רום לבבו מאחיו *ut Rex ne elevet cor suum præ fratribus suis.* De quo distinctè nobis *theor. seq. XII.* Efferri autem cor non minus ob divitias solet, quàm honores, de quibus pulchrè Augustinus *lib. V. de Civitate DEI c. XXIV.* Reges monuit: *Felices*, inquit, *eos dicimus, si justè imperant: si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad DEI cultum maximè dilatandum, majestati ejus famulam faciunt: si DEUM timent, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes, &c.*

h) *SUMUS ENIM.*) Hinc illud pro-

Congruit autem, ut maximè Rex in DEO quærat fiduciam suam, & thesaurum suum & propugnaculum suum: sicut dicitur (Job. 22, 25.) *erit Omnipotens munitio tua, & argentum fortitudinis tibi. Opes verò rectè assimilantur igni.* 82
Si quis multiplicat ligna, multiplicat etiam flammas. (h.e. ubi reditus ampliores, ibi & grandiores expensæ, tantum absumitur, quantum subministratur.) Crescit amor nummi, *i*) quantum ipsa pecunia crescit. Ideò privatos etiam homines monet sapiens, nè hanc unam quærant semper, ut plerique solent, sed mediocri fortunâ saturi *k*) omnia naturalibus desideriis metiantur, quibus juxta Senecam, aut gratis satisfit, aut parvo. Hal. Deoth. *l*) *c. 3. circ. med.* צריך האדם שיכוין לבו וכל מעשיו כולם כדי לידע את ה' ברוך הוא בלבד ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד אלא יעשה אלו שימצא אשר הגוף צריך להם מאכילה ושתייה וישיבת בית ונשיאת אשה לא כדי ליהנות בלבד : *Debet homo cor suum & cunctas actiones semper tantùm ad DEUM Opt. Max. dirigere, sive sedeat, seu stet, seu loquatur: v. gr. in accipiendo & erogando, aut cum operam suam aliis locat pro mercede, non habeat ditescendi tantummodò intentionem, sed faciat ista, ut honestè*

proverbium Hebræorum: אין ענוה במקום עשירות *Non est humilitas, ubi sunt divitiæ.* Gut macht Muth.

i) *CRESCIT AMOR NUMMI.*) Vulgare dictum, neque Hebræis, neque Patribus ignotum. Hebræorum proverbium est: תאוות המאוגות ישנות בעולם זולתי הכילות אשר בכל יום מתחדש ובא : *Vitia alia quæcunque veterascere solent in mundo, præter avaritiam, quæ singulis diebus innovatur & crescit.* E Patribus Augustinus *de interpellat. Jobi*: *Modum*, inquit, *non habet avaritia, nec capiendo expletur; sed incitatur, hoc egentior, quo plura quæsivit.*

k) *MEDIOCRI FORTUNA SATURI.*) Ita sapientem quendam Regi respondisse refert R. Jedaja *in Mibchar happeninim sect. X. elect.* 11. *p.* 86. 87. מלך אחד אמר לחכם אילו היית שואל ממני הייתי מספיק לך כל ימיך אמר לו ולמה אשאל לך ואני עשיר ממך אמר לו המלך ואיך אתה עשיר ממני ואמר מפני שאני מסתפק במעט שבידי יותר ממה שאתה מסתפק ברוב שלך : *Dicebat aliquando Rex quidam Sapienti: si petiisses à me, satis tibi dedissem omnibus diebus tuis. Cui ille respondebat: & quare peterem abs te, cùm ipse sim te longè ditior. Regerebat Rex: ecquomodo verò tu me ditior fueris? Respondebat ille: propterea quia ego paucis illis, quæ possideo, contentus sum magis, quam tu contentus es in opibus, quas habes.*

l) *HAL. DEOTH.*) Quicquid hic docet

nestè acquirat, quæ corpori sunt necessaria, veluti cibus, potus, habitatio, uxor: non ut solùm inde voluptatem percipiat. Nunquid hoc à Judæo satis Ethicè imò Christianè scriptum? Altera causa *m*) quæ Regem specialiùs attinet, est commodum & salus subditorum, nè ipsos exactionibus mulctet. Cui enim pastori detonsa lana non sufficit, is contra Tiberii monitum, pecudes deglubere quærit. Abrah. A. Ezr. *ad Deut.* 17. שלא יעניש את ישראל: והנה שלמה שנתן הכסף כאבנים בירושלם מרוב אהבתו לממון התרעמו עליו ישראל ואמרו אביך הכביד את עולינו ויש אומרים בעבור הבניינים התרעמו ואין זה אמת כי הגרים בנו הבית כי כן כתוב והנה אדונירם שהיה על המס רגמוהו במותו: *Ne mulctet Israël; sicut Salomo fecit, qui argentum collegit instar lapidum in Jerusalem,* (1. Reg. 10, 27.) *ut populus præ insatiabili ejus amore opum murmuraret,* (tacitè dum viveret, sed apertè post obitum,) *diceretq;* (filio successori. 1. Reg. 12, 4.) *pater tuus aggravavit jugum nostrum. Sunt quidem, qui putant propter ædificia murmurasse, at non est verum, quia proselyti laborârunt in structura domus.* (& quod ob nimias exactiones rebellarint, constat etiam inde, quia 1. Reg. 12, 18. *Adoniram præfectum tributi lapidarunt,* post mortē regis.) Tantâ fame convehendi auri laboravit Salomon, ut ipsi vicinus orbis non amplius sufficeret, sed hoc fine navigia *n*) in transmarinas regiones Ophir mitteret

cet Majemonides, mutuatus est ex Massecheth Aboth R. Nathan, qui addit, observante R. Jos. Karo *in Kes. ph Mischne f. XIII. col.* 1. שכל העושה כן נקרא קדוש *quòd omnis, qui hic* (& in toto hoc cap. III.) *dicta observat, vocetur sanctus.*

m) *ALTERA CAUSA.*) Eandem observavit R. Abarbanel: הטעם בזה לא זכרו הכתוב להיותו מבואר שאם ירדף אחר העושר יבא ענינו לקנתו שלא בדין במשפט ובחמס: *Causam ejus rei scriptura ipsa non allegat, cùm manifestum hoc sit, quòd Rex, si divitiis inhiaret, eas non justè, sed per fas & nefas conquisiturus esset.* Solet enim inordinatus pecuniæ amor & effrenatus habendi appetitus exuere hominem omni philanthropiæ affectu, quod acutè Hebræi, ut solent, ita efferunt: אחר שגדלה אהבת הממון נתמעט החבור באנשים *Quò magis crescit amor nummorum, eò magis decrescit amor hominum.* Ac verè in eandem sententiam Ambrosius *lib. de Officiis*: *Cùm augere,* inquit, *opes, aggregare pecuniam, occupare terras possessionibus, cupimus præstare divitiis, justitiæ formam exuimus, & beneficentiam omnium amittimus.*

n) *NAVIGIA IN OPHIR.*) Nota sunt Philologorum certamina de Salomonis navigatione

ret 2. *Par*, 8, 18. adeò remotas, ut nunquam ante triennium redi-
rent *c*. 9. *v*. 21. unde etiam hebenum, ebur, ſimias & pavones affe-
rebant, nè quid avaræ magnificentiæ deeſſet, præcipuè autem obrizi
totas moles; quod ideò pallere, Diogenes *o*) per jocum dixit,
quoniam tot paſſim habet inſidiatores. Deliquit verò Rex Salo-
mo, *p*) non in hoc ſolo, ſed in omnibus tribus, quæ regibus ſpe-
cialiter prohibita erant. Bechai *l. d.* מצינו שלמה שהיה גדול 83
העולם שנכשל בשלשה אלו הרבה סוסים שנ׳ ויהי לו
ארבעים אלף ארוות סוסים : הרבה נשים שנ׳ ויהי לו
שבע מאות שרות ושלש מאות פלגשים : וכן הכסף שנ׳
אין כסף נחשב בימיו וסמך על חכמתו לבו כנגד התורה ונכשל
בהם : *Invenimus de Salomone primate totius mundi, quòd lapſus fuerit
in cunctis tribus. Multiplicavit enim Equos*, (1. Reg. 4, 26.) *habens qua-
draginta millia præſepiorum. Multiplicavit etiam Mulieres* (1. Reg. 11, 3.)
ha-

gatione & claſſe, & quid in ejus deſcriptione *Ezongeber*, *Aslath*, *Tharſis*, & cumprimis *Ophir* deſignent. Noſtrum in his ſcholiis non eſt, tantam componere litem; Nec opus laudare multa, de hâc materiâ ſollicitorum nomina, qualia poſt Samuelis Bocharti & Caſparis Varrerii in promtu ſunt Pinedæ *lib. III. de reb. Salom. c. III. multisq; ſequentib.* Schotani *Tom. II. Biblioth. Sacr. V. T. f. 798. ſeqq.* aliaque innumera, poſtquam ea pleraque Martinus Lipenius diſcuſſit erudito libello, quem *de Navigatione Salomonis Ophiritica* jam ante hos tredecim annos edidit. Saltem illud obſervaſſe ſuffecerit, ſententiam illam, in quâ ſibi Arias Montanus & plures alii tantoperè complacuerunt, Ophiram eſſe Americam, & אופיר *Ophir* per literarum metatheſin valere פירוא *Peru*, (cujus vanitatem oſtendit Lanſius *Orat. pro Hiſpaniâ p. 562. ſeqq.* ac multò luculentiùs Dn. Spizelius *de Iſraelitis Americanis contra Menaſſ. ben Iſr. ſpem Iſraelis p. 35. ſeqq.*) pleriſque hodiè Judæis arridere. Sic enim R. David Ganz. *part. I. Zemach David. fol. XIII. col. 2.* כתב רבי אברהם פריצול בספר ארחות עולם שארץ אופיר היא העולם החדש שקורין נובא מונדא וכן כתב בעל מאור עינים בפרק י״א והבליג שם בראיות ע״ש : *Scripſit R. Abraham Perizol in libro ſuo Orchas olam, terram Ophir eſſe mundum novum, quem barbarè hodiè Nuovo mundo appellant. Quod ipſum aſſeruit quoque Autor libri Meor Enaim capite XI. ubi variis rationibus propugnat, quas ibidem ipſe videas.*

o) *DIOGENES.*) Plantavitius *in Select. Apophthegm. num. CLXXXIV. f. 438.* דיאוגן בעת ששאלו ממנו למה הזהב צבעו ירוק והשיב להיותו נארב מרבים : *Diogenes, cùm interrogaretur, quam ob cauſam aurum palleret? Reſpondit, ideò, quia habet inſidiantes ſibi quam plurimos.* Solent enim pallere, qui perſecutionem paſſi metuunt.

p) *REX SALOMO.*) Eadem tot ferè verbis, quot R. Bechai hic citatus, de Salomone triplex iſtud interdictum tranſgreſſo habet R. Abarbanel *Comm. in Leg. fol. CCLXIX.*

habens septingentas uxores & trecentas pellices. Sic quoque argentum, quod ita multiplicavit (1. Reg. 10, 21.) *ut in diebus suis pro nihilo reputaretur. Nempè fretus sapientiâ suâ, cor obfirmavit contra legem, & impegit in hisce.* Non autem exemplis sed legibus judicandum est; ideò loquimur hîc de jure Regum, non de factis, quæ sæpenumero prorsus contraria erant. Videtur etiam ipse pius Davides in hoc aliquid humani passus fuisse, dum prætextu collectarum pro futuro Templo, tantam vim opum congessit, ut præter ea, quæ palam ad hæredem transmisit, etiam ingentes gazæ in privato ejus sepulchro *q*) repertæ fuerint; nisi fortè hoc ipsum quoque Salomoni tribuendum, qui eum injussu morientis adeò magnificè sepeliverit. Fl. Josephus sub fin. l. 8. antiq. c. ult. *Post annos MCCC. Hyrcanus pontifex oppugnatus ab Antiocho, apertâ cellâ monumenti Davidis, & prolatis inde tribus talentorum millibus, eorumq; parte Antiocho numeratâ, oppugnationis periculo se exemit. Ac rursum post multos annos elapsos, Herodes rex aliâ cellâ apertâ, magnam pecuniam sustulit: ad loculos tamen, qui regum cineres continent, neuter eorum pervenit. Singulari enim arte ita erant sub terram conditi, ut ab ingredientibus monumentum, inveniri nequirent.*

Objiciat hîc aliquis; num igitur Regem Utopicum sibi finxit Moses? pecunia est nervus regni & omnium rerum gerendarum, eâ qui regem spoliant, animâ quasi spoliant. Unde salaria solvet aulicis, qui eget ipse? quomodo liberalis erit, qui simul pauper? quadrabit in eum illud Arabum: *naturâ non tenax sum, sed fortu-*

col. 1. additque ea tradita jam olim esse à Doctoribus *in Sanhedrin Cap. II.*

q) *IN PRIVATO EJUS SEPULCHRO.*) Præter thesauros in sepulchro hoc Davidis repositos. R. Benjamin Tudelens. *in Itinerario p.* 46. ipsum in speluncâ instar palatii erectum narrat, marmoreis fulcitum columnis, & argento auroq; obductum, in quo reposita fuerit mensa, & sceptrum aureum & aurea corona. Quod tamen Judaicam spirare fabellam, monet Magnif. Dn. Geierus *de Luctu c. VI.* §. 9. *p.* 120. Conf. Const. L'Empereur *notis ad R. Benjam. p.* 175. 176. Villalpandum *lib. I. in Ezech. f.* 555. & *Tom. III. fol.* 195. Pinedam *lib. IIX. de Reb. Salom. c. III. f.* 771. Hottingerum *de cippis Hebraicis p.* 24. 25. Illustrari hinc poterit locus *Act. II,* 29. ubi Petrus de sepulchro Davidis veluti cele-

tunâ probibeor. Unde monetam cudet? an ex ære cyprio, *r*) ut in nuperâ confusione nostri seculi? vel è corio, *s*) ut temporibus Frid. II. Imp.? Si bello lacessitur, incisis nervis quomodo resistet? R. Abr. Seb. *in fascic. myr.* איך ילחם עם אויביו בלא סוסים וכסף וזהב *quibus adminiculis pugnabit cum hostibus suis absque auro, argento, equitatu?* Respond. quicquid hactenus prohibitum, id privatas tantùm opes attinet: publicas *t*) verò non modò locupletare licet, sed imò Rex omni honestâ ratione debet; ut seu quid ædificandum sit in pace, seu quid expugnandum bello, Respubl. suis instrumentis nunquam destituatur. Maym. *H. Mel. c.3.§.6.*
לא ירבה כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתנאות בו או להתנאות
בו אלא כדי שיתן לחיילותיו ולעבדיו ולשמשיו וכל כסף וזהב 84
שירבה לאוצר בית ה' ולהיות שם מוכן לצרכי הציבור
ולמלחמות הרי זה מצוה להרבותו ואין אסור אלא להרבות
לעצמו בבית גנזיו שנ' לא ירבה לו ואם הרבה לוקה:
Non coacervet aurum & argentum, ut asservet in thesauris suis, quibus super-

---

celebri, atq; omnib9 noto ait: τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης, *sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.*

r) *EX ÆRE CYPRIO.*) Vide Zeiller. *Tom. II. Epistolar. p.* 344.

s) *E CORIO.*) Factum hoc est Anno CHRISTI MCCXLVII. cùm laudatus Imperator Parmam, quam Papa ipsi eripuerat, obsidione cinxisset, & in obsidione pecuniâ destitueretur; monetam tamen illam, quam ex corio finxit, ducatis singulis posteà redemit, teste Parisio Historico, Friderico huic coævo, ad quem provocat Cluverus *Epit. Hist. Universal. p.* 569. 571. Vide etiam Matthiæ *Theatr. Hist. part. IV. Imper. Germ. XXVI. p.* 624. & Calvisium *in opere Chronolog. fol.* 810. Simile quid de Dominico Michaële, Venetorum Duce narrat Sabellicus *Ennead. IX. lib. IV. fol.* 364. 365. Is, cùm circa A.C. MCXXII. in Asiaticâ expeditione pecuniæ defectu, quòd procul domo esset classis, reddi stipendium nequiret, ex loro pecuniam publicâ notâ signavit, eamq; pro aureâ & argenteâ certis distinctam characteribus in stipem diu Navalibus numeravit turmis, donec cum aureis argenteisque domi permutare liceret: quod & post reditum factum est. Quanquam verò illi tesseras tunc verius, & quasi syngraphas coriaceas pro solvendâ olim pecuniâ inter suos distribuerunt, quam necessitatem hic respicit noster; fuit tamen aliquando tempus, quo numi ordinariè fiebant ex Corio, quos Græci σκύτινα νομίσματα vocabant, de quibus vide Gvid. Pancirollum *de Magistrat. municipalib. & corporib. artific. fol.* 25. 26. Jo. à Chokier *de re nummar. prisci ævi c. III. p.* 16. 17. Lipsium *de re nummariâ c. II. p.* 6. Lotichium *in Petronii lib. II. c. XVI. p.* 300. &c.

t) *PUBLICAS.*) De ærario Regio Reipublicæ Israëliticæ, mirum quàm sileant autores cùm Hebræi, tùm qui è Christianis de Hebræorum Republ. scripserunt, cùm tamen certum sit, præter thesauros sacros, quorum duo fuisse genera, doctè ostendat Bonav. Corn.

perbiat aut delectetur. Sed colligat quantum debet exercitui suo, servis & ministris. Totumq; illud reponat in Gazophylacio domus DEI, ut ibi præsto sit ad necessitates Reipub. atque bellorum. Ecce hoc omninò præceptum est! nec prohibitum nisi privatim sibi ipsi congregare pro thesauro, quia dicitur (Deut. 17.) *non multiplicet Sibi: etenim si Sibi multiplicaret, vapularet* (de Jure.) Verum quidem est illud Politicorum: opes subditorum esse regis thesaurum; nec pauperem censeri magistratum, qui pecuniosos habeat sub se cives: tutius etiam in illorum loculis quam in fisco asservari. Quia tamen experientia docet, securiùs paulatim colligi, invidiâque minori, quàm si extraordinariè ac simul exigatur: prudenter factum existimamus, quòd pecunias annuatim contributas, in Templo sub fideli manu custodierunt, ad futuros usus. Semag. *pr. neg.* 224. ויביא את הכסף לאוצר בית השם תחת ידי נאמני ישראל להיות מוכן לצרכי ישראל *Inferat argentum ad thesauros domus Domini, & concredat manibus fidelium Israël, ut sit in promptu pro necessariis sumptibus regni.* Notum est *u*) è *cap.* 30. *v.* 13.

Bertramus *de Rep. Judaic. c. XV. p. 271. seqq. edit. L' Emper.* hic omninò consulendus, etiam regios fuisse, è quibus depromenda erant, quæ pace belloque in conservationem & salutem Reipublicæ necessariò impendebantur. Clarissimus locus est 2. *Reg. XIIX,* 15. ubi כסף הנמצא באוצרות בית המלך *pecunia reperta in thesauris domûs Regiæ* disertè, כסף הנמצא בית ה' *pecunia in domo DOMINI inventa* opponitur. Nec alter locus 2. *Reg. XX,* 13. 17. de privatis solùm, sed simul publicis thesauris accipiendus videtur.

u) *NOTUM EST.*) Confundit autor sacros templi thesauros cum Regiis Reipublicæ. Quicquid enim de sicli pensitatione hic profert, nihil prorsus facit ad pecuniam in Reipublicæ bonum cogi solitam. Neque dum Maimonides *loc. cit.* collectam à Rege pecuniam reponendam ait לאוצר בית ה' ולהיות שם מוכן לצרכי הציבור ומלחמותם *in gazophylacio domus DEI, ut ibi præstò sit ad Reipubl. bellorumq; necessitates*: illud velle videtur, quod Schikardus putat, quasi sacro illi fisco applicanda, & in unam massam cogenda esset; sed locum pecuniis publicis, quà sacris, quà profanis destinatũ designat, nempè nõ in domo Regia, sed templo asservandam fuisse, in quo varia fuerunt gazophylacia, de quibus Const. L'Empereur *ad Cod. Middoth. p.* 47. Ita R. Jac. Ari *lib. II. Tabhnis hechal c. XXIV. f. XXIIX. col.* 1. השלשים ושמונה תאים אשר בהם ישימו במשמר את הזהב ואת הכסף ואת כל כלי יקר לבית ה' כאשר גם כן ישימו בתוך גנזי האולם הנזכרים : *Triginta octo cubicula circa templum erant, in quibus custodiendum reponebant aurum & argentum, & omnis generis vasa pretiosa Templi, qualia similiter reponebant in Gazophylacio propylei jam dum memorato.* Descripserat verò illud paulò ante *cap. XXI. f. XXV. col.* 1. cùm de אולם הבית *propylæo tem-*

v. 13. *Exodi*, fuiſſe olim ad fabricam Tabernaculi, ab omnibus Ephebis ſemiſiclum ſive Didrachma exactum. Id poſteà in Jus verſum eſt, & quotannis menſe Februario repetitum, etiam in ipſo exilio Babel, uſque ad urbis & templi excidium. Quod inſuper ex Evangelio *x*) conſtat, ſolviſſe Chriſtum pro ſe & Petro ſtaterem in ore piſcis repertum, *Matth*. 17, 27. Nemo enim exemptus erat, exigebatur viritim à ſacerdotibus, levitis, peregrinis, etiam mercenariis atque pauperibus, & qui de Eleemoſyna vivebant, tantundem emendicare cogebantur, aut veſtem ab humeris vendere ut ſolverent. Qui in Babylone poſt reditum lubentes habitabant, deponebant in urbe Nehardeâ, & inde cum armato comitatu Jeroſolymas deferebant. Tandem verò everſâ Republ. cenſus iſte à victore Tito in Capitolium Romanum translatus fuit. Quæ omnia Maymonides peculiari tractatu שקלים expoſuit, & inde pridem Ego,

templi ageret: בתוך המקום הזה היו אוצרות בית ה' מיוסדים הנקראים גנזי האולם על דבר אשר שמה היו נותנים במשמר את הכסף ואת הזהב ואת כל כלי יקר לבית ה'; *Intra hunc locum reconditi erant theſauri templi, qui theſauri propylæi vocabantur, propterea quòd eò reponerent cuſtodiendum aurum & argentum, & qualibet vaſa pretioſa templi.* Aſſervabatur ergò Regius quoque fiſcus in aliquo iſtorum conclavium, aut cubiculorum, ad hoc paratorum, ut theſauri aliaque pretioſa ibi cuſtodirentur. Aliàs de annuâ Sicli ſolutione, quâ ſacrum ærarium conſervabatur, vide Sigonium *lib. III. de Rep. Hebr. c. XVI. p.* 181. *ſeq.* Seldenum *lib. IV. de J. N. & G. c. V. f.* 492. *ſeq.* & *lib. III. de Synedr. c. X. pag.* 127. *ſeq.* Cartvvrightum *elect. Targ. Rabbin. in Exod. p.* 388. *ſeq.*

x) *EX EVANGELIO.*) De didrachmi penſitatione *Matth. XVII*, 24. *ſeq.* ex inſtituto egit Seldenus *lib. VI. de J. N. & G. toto Cap. XIIX. f.* 766. *ſeqq.* cujus tamen ſententia huc redit, non pertinere ad capitationem illam ſacram, juxta quam ſemiſiclus quotannis ex lege Moſaicâ Templo pendendus erat, quam Schikardus noſter hìc cum aliis viris doctis à Seldeno memoratis intellexit; ſed fuiſſe tributum Cæſarianum, de quo Joſephus loquitur *lib. VI. haloſeos c. XVI.* Ῥωμαῖοι τ̃ συνήθη δασμὸν αἰτοῦσι, ὃν οἱ πατέρες ὑμῶν τοῖς ἐκείνων πατράσι παρέσχον, καὶ τούτου τυχόντες οὔτε πορθοῦσι τὴν πόλιν οὔτε ψαύουσι τῶν ἁγίων. *Poſcunt Romani ſolenne tributum, quod patribus eorum patres noſtri præſtiterunt, quod ſi receperint, nec civitatem populantur, nec ſacra omninò tangunt.* Et hæc ſententia noſtratium ferè Theologorum eſt communis, Hunnii *Com. in h. l. Tom. III. Opp. Lat. f.* 405. Lyſeri *Harm. Evang. cap. XCI. p.* 473. Gerhardi *Tom. VI. LL. CC. f.* 443. aliorum, & plus veriſimilitudinis habet, quàm prior illa de ſemiſicli in templi ſacrorumque uſum ſolutione, ut ſive de portorio vel trajectûs vectigali, quod lacum trajicientes Capernaumi perſolvere ſolebant, ſive de pecuniâ pro redimendis primogenitis *Num. XIIX*, 16. deputatâ, ne quidem ſit cogitandum. Quæ quidem interpretatio ſi conſiſteret,

Ego, *in Dissert. de Numm. Hebr. Theor. 14. & 27.* prolixius narravi. Quantam ergò vim pecuniarum putas inde collectam tot seculis? è multis, unde hoc æstimari possit, afferam unicum & memorabile, quod recenset Fl. Joseph. *l. 14. antiq. c. 12.* Erat in templo trabs aurea *y*) pendens minas trecentas, h. e. 750. libras auri puri puti; inclusa tamen alteri cavæ trabi ligneæ: quod mysterium omnibus etiam sacerdotibus occultatum, solus scivit sacri thesauri custos Eleazarus. Cum autem M. Crassus ille auri sitientissimus Dux Romanus,
85 expeditione contra Parthos susceptâ, Jerosolymas venisset, abstulit è templo præsentis pecuniæ duo talentorum millia, quæ antea victor Pompejus, religione loci attingere non ausus fuerat; item insuper alia octo talentorum millia, quæ passim in ornatu ædis sacræ visebantur. *Eleazarus igitur vir alioquin bonus & justus, cùm concreditam haberet aulæorum templi custodiam, ex hâc trabe pendentium, quorum admiranda pulchritudo erat, & apparatus pretiosissimus; videretq; Crassum totum esse in colligendo auro, timens omnibus templi ornamentis, trabem hanc redemptionem pro omnibus ei dedit: cùm prius eum jurejurando obstrinxisset, nihil aliud loco moturum, contentum eo quod ipse traderet, æstimatum pluribus* au-

---

ret, gratis hæc omnia dicta essent ab Autore. Sed placet utriusque combinatio, ut venisse ad Petrum exactores dicamus non tantùm sicli templo solvendi, sed & census Imperatori Tiberio dandi, & de utroque siclo, seu didrachmo quæsivisse, annon Jesus solveret? qui Petrum mox jusserit, ut ejecto hamo captum piscem traheret, & inventum staterem, quatuor δίδραχμα continentem vulgaria, vel duo sacra, pro utroque, (CHRISTO & Petro) solveret. Id quod me primus & solus docuit Dn. D. Sebast. Schmidius, cujus Dissertationem *de didrachmis à CHRISTO solutis, Anno* 1663. *scriptam* consulat, qui argumentis hæc asserta, & ab omni difficultate liberata, & præterea non ubivis obvia de hâc materiâ desiderat.

y) *TRABS AUREA,*) R. Jacob Ari *lib. II. Rabbenu bechai c. XXIV. f. XXIIX. col. 2.* cùm memorata superiùs conclavia thesauris asservandis dicata descripsisset, hoc ipsum è Josephi *l. XIV. Antiq c. XII.* refert: והיה שם באחד מן התאים האלה קורה זהב גדולה אשר עליה יתלו כלי הקודש ע"י אונקליות שהיו שמות והיא היתה טמונה בתוך קורה של ארז ומשקלה שבע מאות וחמשים ליטרא; *Fuit ibi,* inquit, *in uno è conclavibus illis trabs aurea magna, super quâ uncinis ad hoc præparatis vasa sacra,* (h. e. ut Glossa ibidem addit: החשן והאפוד והציץ עם שאר בגדי כהן גדול *pectorale, & ephod, & frontale cum cæteris summi Pontificis vestimentis,*) *suspenderent: quæ ipsa porrò intra trabem cedrinam recondita erat, pondere septingentarum & quinquaginta librarum.*

a) REGNI

aureorum millibus. Crassus quidem accepit, sed mox violato jurejurando, totum quantum intus erat egessit. Nec est mirandum (addit Josephus) *tantas divitias in nostro templo fuisse, cujus DEUM cùm omnes ubique terrarum Judaei venerentur ac colant, tàm ex Europâ quàm ex Asiâ longo tempore huc eas contulerant, &c.* Probat etiam Strabonis testimonio, hanc summam non ad vanam gloriationem esse confictam, nec testibus carere. Sed transeamus ad cætera.

CAPUT IV.

DE SUBDITIS.

Theor. XII.

Subditos humaniter ut Fratres regere jussus.

EST & hoc inter fundamentales regni leges a) *Deut.* 17, 20. comprehensum, *nè cor suum elevet supra FRATRES*, sed iis non tàm præesse quàm ipsummet accenseri se cogitet: illud simul considerans, multò sibi apud exteros fore honorificentius, si ut liberos homines liberaliter tractaverit, quàm serviliter ut servos. Vix enim aliud est, quod totam aliquam gentem, apud alias viliorem reddat & ubique contemptam, quàm si mancipia regum suorum audiant. Itaque vetat scriptura subditis ad dominatum abuti. Maym. *H. Mel. c. 2. §. 8.* כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנ' ולבי חלל בקרבי ולא ינהג גסות לב בישראל יותר מדי שנ' לבלתי רום לבבו מאחיו *quemadmodum scriptura ei gloriam ingentem tribuit, dum uni-*

a) *REGNI LEGES.*) R. Abarbanel *h. l. fol. CCCLXIX. col. 3.* ראוי שיחשוב המלך שכמו שיעשה הוא לעבדיו כן יעשה המלך אשר עליו עמו אשר הוא לו עבדו עולם; *Regem decet considerare, quòd sicuti sese gesserit erga subditos suos, similiter secum acti-*

86 *univerſos obligat ut illum honorent ; ita vicisſim ipſi præcipit , ut corde ſuo intra ſe humilis ſit atque quaſi ſaucius , ſicut dicitur* (à Davide , Pſal. 109, 22.) *cor meum intra me dolet. Neque inſolentius ſe efferat quàm par eſt, quia vetatur elevare cor ſupra fratres.* Talis faſtus in Alexandro M. *b*) fuit, qui ſe Jovis filium appellare juſſit ; & in Sapore *c*) Perſarum rege, qui titulos ſuos in literis ad Conſtantinum ſic exorſus eſſe fertur : *Rex Regum SAPOR, princeps ſiderum , frater ſolis & lunæ, Conſtantino ſalutem.* Obliti *d*) ſunt iſti humanæ ſortis ; & quàm facilè frangatur vitrea fortuna, etiam cum maximè ſplendet. Nonne altiſſimæ quercus, poſtquam diu creverunt, interdum unâ horâ eradicantur, ſi ventus irruat ? credo Bajazetem *e*) ſi quis vates caveæ in-

acturus ſit Rex, quem ſupra ſe habet , cujus ipſe ſubditus & ſervus eſt æternùm.

b) *ALEXANDRO MAGNO.*) Pulchrè de eo Valer. Maximus *lib. IX. c. V. Alexandri regis virtus & felicitas tribus inſolentiæ gradibus exultavit evidentiſſimis. Faſtidio enim Philippi , Jovem Hammonem patrem aſcivit : tædio morum , & cultûs Macedonici, veſtem & inſtituta Perſica aſſumpſit : ſpreto mortali habitu , divinum æmulatus eſt. Nec fuit ei pudori , filium, civem, hominem diſſimulare.* Hunc ejus faſtum feſtivè reprimebat mater. Nam cùm ad eam aliquando ſcripſiſſet : *Rex Alexander Jovis Ammonis filius Olympiadi matri ſalutem dicit* ; ea ita reſcripſit : *Amabo , quieſcas , ne deferas me neque criminare adverſus Junonem : magnum prorſus illa malum mihi dabit , cùm tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris.* Vide Lil. Greg. Gyrald. *lib. XV. Hiſtor. Deorum.*

c) *SAPORE.*) Sic vulgò vocatur is, cujus verum nomen eſt شابور *Schabur*, de quo Noſter in *Tarich Regum Perſiæ p.* 110. *ſeqq.* & Hottinger. *lib.* 1. *Hiſt. Orient. c. III. p.* 108. *ſeq.* Unde & Judæis , qui ejus frequentiſſimè meminerunt , שבור *Schabur* dicitur. Vide Buxtorf. *Lex. Talm. f.* 2321. Gaudebant verò antiquiores adhuc Perſarum Reges faſtoſis hiſce titulis inſigniri , ſeque appellari *fratres ſolis natos ante Luciferum* , nec verebatur Darius Arſami filius ſe *conſanguineum deorum* gloriari. Nec in Romanâ hiſtoriâ defuit , qui pari arrogantiâ , cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit : *Dominus & Deus noſter ſic fieri jubet* ; unde inſtitutum , ut ne ſcripto quidem ac ſermone cujusquam appellaretur aliter. Fuit is Domitianus, de quô hæc prodidit Svetonius *in ejus vitâ c. XIII.*

d) *OBLITI SUNT.*) Exemplum Biblicum habes Herodis Agrippæ *DEI* compellatione ſuperbientis *Act. XII,22.* & apud Joſeph. *lib. XIX. Antiq. Judaic. c. VII.* Conf. de Nebucadnezare *Judith VI*, 2.

e) *BAJAZETEM.*) Quartus Turcorum Imperator fuit , cujus vitam his verſibus compendioſè deſcriptam accipe ex Philipp. Loniceri *Chronico Turcico, Tom. I. p.* 21.

Fulminis in morem celeri rapit agmina motu
Baizethes , fidei , pacis & impatiens.

Regni

incluſum iri prædixiſſet, velut impoſſibili fidem non habiturum fuiſ-
ſe : fortè nec Joachin aut Sedekias unquam capi ſe poſſe metuerunt!
& tamen ille in carcerem compactus 2. *Reg.*24,15. & c.25,27. iſte ve-
rò etiam exoculatus fuit, atque catenis ligatus, *ibid. v.*7. Itaque dia-
dema ſitulis comparo, quibus ancillæ aquas in capite geſtant; ut enim
ſub illis ſubſilire non licet, niſi ab aquarum mole opprimi velint &
totæ conſpergi : ſic regis coronam cenſeo tale onus eſſe, quod niſi
moderatè feratur, ipſum geſtantem & quotquot in propinquo ſunt,
ruinâ ſuâ graviter ferire queat. Diſcamus *f*) verò ſimul nos hu-
milioris fortunæ homunciones, ſi DEUS faſtum in magnatibus
oderit, quantò indignius ferat in cæteris? R. Moſ. Bar. Nachm.
Parſ. Schoph. כי הכתוב ימנע המלך מן הגאות ורממות הלבב
וכל שכן האחרים שאין ראוין לכך כי בראוי להתרומם
ולהתגדל יזהירנו להיות לבבו שפל מכל אחיו הקטנים ממנו
כי הגאות מדה מגונה ונמאסת אצל האלהים אפילו במלך
כי לה׳ הגדולה לבדו וכתיב בזאת יתהלל : וגו׳ *Si ſcriptura*
Re-

Regni Hadrianopolim ſedes ſibi legit ut eſſet,
Poſſet ut Europa jungere regna ſuis.
Conſtantinopolim gemina obſidione fatigat,
Jam Græcas vanâ ſpe ſibi ſpondet opes.
Cùm Tamburlano præbet ſua terga, catenis
Vinctus, & in caveâ probra pudenda ſubit.

f) *DISCAMUS.*) Conferenda huc omninò, quæ R. Jehuda *in libro Muſar toto Cap. III. à fol. XXII. ſeqq.* de vitandâ ſuperbiâ & colendâ humilitate ſcripſit. Inter alia *fol. XXIV. col* 2. exclamat : כמה מלכים מצינו שגאו במלכותן ודברו גדולות ונשברו ; וכמה שרים ונכבדים גבה לבם ונשפלו ; *Quot Reges invenimus, qui ſeſe extulerunt grandia locuti, & confracti ſunt! Quot magnates & principes in ſummo dignitatis culmine poſitos, quorum cor elatum fuit, & humiliati ſunt?* Exempla poſtmodum recenſet Pharaonis, Senacheribi, Nebucadnezaris, Belſazaris &c. ac tandem ad privatos denuò tranſit, pulcherrima immiſcens monita. En tibi pauca è quamplurimis : יתן אדם לבו לזכור תמיד תחלתו ואחריתו ואז ישפיל תאותו ויכניע יצרו ולא יחטא *Det homo cor ſuum, ut perpetuo recordetur principii ſui & finis ſui; atque tunc humiliabit faſtum ſuum* (videtur enim in vocibus תאוה *concupiſcentia* & גאוה *faſtus* ludere) *& deprimet concupiſcentiam ſuam, neque peccabit.* Mox è Maſſech. Erubhin Cap.I. ipſiſſimam CHRISTI ſententiam *Matth. XXIII,* 12. *Luc. XIV,* 11. *XIIX,* 14. producit : כל המשפיל עצמו הק״בה מגביהו וכל המגביה עצמו הק״בה משפילו ; *Quicunque ſemetipſum humiliat, eum DEUS exaltat; & quisquis ſe exaltat, eum DEUS humiliat.* Addit : כל המחזיר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה

מחזרת

Regem arcet à superbiâ & elatione cordis, quantò longius cæteros, qui eo inferiores? *Ille videbatur dignior* (vel justiores causas habere) *ut se efferat atque magnificet, tamen monetur esse humili corde, instar fratrum minimorum. Fastus enim vitium est exosum & abominabile coram Domino, etiam in rege: quia ipsi DEO soli debetur magnificentia. Sic dicit ille* (Jerem. 9, 23.) *non glorietur potens in potentiâ suâ, sed quòd sapiat & me cognoscat.* Veteres Hebræi tradiderunt, humilitatem esse signum genuini Judæi, *g*) fastum verò nothi notam certissimam. Pirk. Afot. *sub fin. cap.* 5. כל מי שיש בו שלשה דברים הללו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו : ושלשה דברים אחרים עין רעה ורוח גבוהה ונפש קצרה מתלמידיו של בלעם הרשע : *In quocunque tres hæ proprietates*

מחזרת עליו : *Quisquis magnificentiam ambit, ab eo fugit magnificentia: & quisquis magnificentiam fugit, eum ambit magnificentia.* Item: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה שעה עומדת לו : *Quicunque urget horam,* (qui honoretur) *eum hora vicissim urget* (& premit cunctando;) *& quicunque impellitur propter horam, ei sua hora jam præstò adest.* Iterum: בוא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם גבוה רואה את הגבוה ואין הגבוה רואה את השפל . מדת הק״בה אינו כן . הוא גבוה ורואה את השפל שנ׳ כי רם יי׳ ושפל יראה : *Veni & vide, quàm dispar ratio sit consuetudinis divina & humana. Apud homines carnales id moris est, ut superior superiorem respiciat, non autem inferiorem. At moris ita non est apud DEUM: is supremus est, & respicit infimum, prout dicitur* Pf. CXXXIIX, 6. *quoniam altus est Dominus, & depressum respicit.* Sed sufficiat! Caput integrum exscribendum esset, si quæ placerent ibi, excerpere deberemus.

g) *HUMILITATEM SIGNUM GENUINI JUDÆI, FASTUM NOTHI.*) Inde est, quòd in Catechismo suo *superbum* à Prophetis *incircumcisum* dici, pueros docent, dum שבע תועבות אשר בנפש *septem abominationes, quæ sunt in animâ,* recensent & explicant, inter quas secundo statim loco גאוה *superbiam & fastum* numerant. R. Abraham Jagel *in Lekach tobb f. X. col.* 1. הגאוה היא מלכותא בלא תגא שאדם מתגאה וערלה אזנו ועיניו ולבו מלשמוע ומלראות ומלהבין כי איך יתגאה אדם שסופו רמה ותולעה כציץ נובל וכעשן כלה וע״כ נקרא ערל כמו שכתוב ומלתם את ערלת לבבכם וגו׳ ומפני זה ימשך השנאה שכל הבריות שונאים אותו כי לכל הדברים יש תבור חוץ מן הגאוה וידוע כי מן השנאה ימשך הפירוד ומן הפירוד השממון והאיבוד נמצא הבעל גאוה מחריב הישוב והעולם והוא שנואי למטה ולמעלה שכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו : *Superbia est regnum absque corona, cùm homo se extollit & obturata est ejus auris, & oculus, & cor, ad audiendum, videndum & intelligendum. Nam quomodo superbiat homo, cujus finis est vermis? qui instar floris cadit? & veluti fumus consumitur? Et ob hanc causam* superbus *vocatur*

INCIR-

tates inveniuntur, *oculus bonus* (h. e. αὐτάρκεια *h*) quâvis sorte contenta,) *spiritus mansuetus* (quidvis pati paratus,) *& anima humilis* (cuivis cedere gnara,) *is est è Discipulis Abrahami i*) *patris nostri*: *contrà*, *in quo tria opposita*, *malus oculus* (h.e. invidia,) *spiritus sublimis & anima curta* (impatiensque,) *ille est è discipulis Bileam maligni*. Ce- 87
lebratur *ibid. cap.* 4. Chria Ribbi Meir prisci, monentis הוי שפל רוח בפני כל אדם *studendum humilitati spiritus erga quosvis homines*. Et paulò anterius altera coævi Ben-Azai, dicentis אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה *Noli quenquam contemnere: nemo enim est, cui non sit sua quoque hora*: præsertim quia, ut mox R. Levites Jabnæus addit, תקות אנוש רמה *vermes nostra sunt expectatio*. Revertor ad Regem, cui hæc virtus præ cæteris necessaria; ut à subditis ametur: *k*) quod ipsi propugnaculum est quâvis arce fortius.

INCIRCUMCISUS, *sicuti scriptum est* Deut. X, 16. *Et circumcidetis præputium cordis vestri. Porrò ex hâc consequitur odium, quo talem omnes creaturæ prosequuntur, siquidem res omnes sociabiles sint præter superbiam. Præterea constat, quòd ex odio sequatur disjunctio, & ex disjunctione desolatio & perditio. Adeoque superbus destruit domicilium & mundum, & exosus est tàm inferis, quàm superis, neq; enim creaturæ placet, neque DEO.*

h) Αὐτάρκεια.) Sic ipse Majemonides *in Comm. ad h. l.* exponit: ענין עין טוב היא ההסתפקות *Oculus bonus denotat sufficientiam*. Glossa tamen apud Leusdenium *not. in Pirke Avoth. p.* 86. latius extendit, eum nempè ait habere bonum oculum, שאין לו קנאה על חברו וחביב עליו כבוד חברו ככבודו *cui non est invidia erga socium suum, sed cui æque gratus est honor proximi, quàm sui ipsius*. Confer etiam, quæ de his Hebræorum formulis, טוב עין *bonus oculo*, i. e. beneficus & liberalis, & רע עין *malus oculo*, i. e. invidus & illiberalis, notavimus *in Colleg. Rabb. Bibl. ad Ruth II*, 10. *p.* 286.

i) *E DISCIPULIS ABRAHAMI.*) Dum hæc exponit R. Abarbanel *in Nachalath Avoth f. CLXXXIII. col.* 1. verbis propemodùm Paulinis utitur *Rom. IX*, 6. 7. hinc pulchrè illustrandis: Οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ. οὐδ᾽ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα. *Non omnes qui sunt ex Israël, sunt Israel; neque quia sunt semen Abrahæ, omnes filii*. Sic enim ibi: התלמיד החשוב במדותיו ההולך בדרכי ה׳ היא מתלמידיו של אברהם אבינו כיון שהוא מתנהג במדותיו ולמד ממעשיו והתלמיד המושחת במדותיו אף על פי שיהיה מבני ישראל הנה איננו מתלמידיו של אברהם כיון שאינו נוהג על פי מדותיו: *Quilibet è suis moribus æstimatur, cujus discipulus sit. Is, qui in viis DOMINI ambulat, est è numero discipulorum Abrahami patris nostri, quandoquidem illius moribus adsuetus, ejusdem opera didicit. At qui corruptus moribus est, etiamsi fuerit ex FILIIS ISRAEL, ecce is non est è numero DISCIPULORUM ABRAHÆ, postquam mores Abrahamiticos non æmulatur.*

k) *A SUBDITIS AMETUR.*) Hoc argumento Aristotelem Clementiam Alexandro Magno commendasse, notat R. Jedaja

tius. *Non sic excubiæ, nec circumstantia tela, Quàm tutatur AMOR:* ut Poëta canit in hoc minimè poëtans. Benevolentia populi est illa turris, in quâ securissimè residet; illa mœnia, quibus optimè munitur: illi satellites, qui fidelissimè custodiunt. Quid enim interest, an quis non habeat præsidium, vel eo non indigeat? Maym. *loc. cit* יהודה חונן ומרחם לקטנם וגדולם ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם ויחוס על כבוד קטון שבקטניהם וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רכים ידבר רכות שנ' שמעוני אחי ועמי *sit gratiosus & clemens minimis ut maximis: sic exibit & redibit cum benevolentiâ ipsorum & desiderio. Non negligat honorem parvorum, & quando alloquitur totam multitudinem, utatur verbis blandioribus, sicut legitur* (à Davide factum, 1. Paral. 28, 2.) *audite me ô fratres mei & popule mi!* Præsertim verò mirè demulcet eos Audientiæ facilitas, si miserorum querimonias patienti aure dignantur. Quod de Rudolfo *l*) Habspurgio refert Cl. Berneg. *ad 43. cap. Cæs. Suet.* cùm submoveri à satellitio suo tenuiores quosdam videret, ad se viam affectantes, non sine stomacho edixisse: *Per DEUM, sinite homines ad me venire; non enim ideò ad imperium vocatus sum, ut in arculâ includar;* sed fruendæ justitiæ causa, *m*) ut olim Δικασπόλοι. *n*) Ob hanc cle-

in Mibchar happenim. sect. XIX. elect. II. p. 131. ארסטוטלס כתב אל אלכסנדרוס במקדון משול בעם והורה עליהם בהטבתך להם והגיע אל אהבתם כי בשלך בעם בהטבתך להם טוב משתמשול ברם בהכרחתך כי סרה מועיל קנין הגופים אך קנין הוא קנין הלבבות כי כשתקנה הלבבות בהטבתך גופם הגופים עבדיהם ודע כי העם כשיוכלו לומר יעשו היכולת שלא יאמרו תגלה מאשר יעשו; *Aristoteles scripsit ad Alexandrum Macedonem: Impera populo, & dominare super eos cum clementiâ, & sic amorem eorum tibi conciliabis. Longè enim melius est, si cum clementiâ imperes, quàm si tyrannicè cum violentiâ agas. Nam quid prodest possessio corporum, cùm vera possessio sit possessio cordium? Siquidem ubi corda subditorum per clementiam possederis, ea simul secum corpora trahent. Scias autem, populum, quicquid loqui possit, id & conari, tu ergò id dato operam, ne habeant, quod sinisterius loquantur, & sic cavebis ne quid adversi suscipiant.*

l) *DE RUDOLFO.*) Eundem Æneas Sylvius refert reprehensum aliquando, quòd cùm initio imperii severior fuisset, posteà tantam ubivis clementiam exerceret, respondisse: *Severum & immitem fuisse me aliquando pœnituit, lenem & placabilem nunquam.*

m) *FRUENDÆ JUSTITIÆ CAUSA.*) Verba sunt Ciceronis *lib. II. Offic. c. XII. Fruenda justitia causâ olim benè morati Reges constituti sunt.*

n) Δικασπόλοι.) i. e. *Juridici*, qui circa jura dicenda versantur. Epitheton Regis Homero familiare.

o) *SENE-*

clementiam & alias virtutes regias adeò amabatur David à populo, ut de officiositate certaret tribus Juda cum reliquis, & quælibet potiores apud ipsum partes obtinere vellet, 2. *Sam.*19, 43. Sic etiam favorabilis Romano populo fuit Germanicus, *ut quoties aliquò adveniret, vel sicunde discederet, præ turbâ occurrentium prosequentiumvè nonnunquam vitæ discrimen adierit.* Sveton. *in Caligulâ*, c. 4. Tantum potest humanitas & moderatio. R. Lev. B. Gerson. *ad* 20. *cap.*
Misl. בחסד אשר יעשה המלך לעמו ימשך לבבם אליו והוא
כמו מסעד לכסאו כי בזה ירוממוהו עליהם וינשאוהו ויכנעו
לעבודתו ובאמת יהיה נשלם תקון המלכות : ואין מכוון למי
שיבקש השלימות להשחית גופו ולעכור שארו כמו שיחשבו
הכסילים אבל צריך שיעשה חסד להשגיח בבריאות גופו ואיבריו
ובזה יהיה נשמר ויבא לו מהם העזר הראוי כי בחלותם
יחלה הוא גכ״ בזה האופן יהיה מתחזק כסאו ורוממותו עליהם
כי יעבדוהו מאהבה ואם יעמים עליהם עולו ולא יוכלו שאתו
יהיה זה סבה אל הבעיטה לו : *Gratiâ, quam impertit Rex populo suo, trabit illorum animos ad se, quod est quasi fulcrum throno suo. Propter illud* 88
exaltabunt eum, & submittent se ad servitia ejus. Fidelitas autem perficit stabilitatem regni. Qui sanitatem quærit, ei non convenit, ut destruat ipse corpus suum & sæviat in propriam carnem, ut solent mente capti; sed opus est ut faciat sibi misericordiam & prospiciat valetudini membrorum, per hoc custoditur, & inde venit ipsi reciprocum auxilium; sicut è contrario illis ægrotantibus ægrotat ipse. Consimilibus mediis firmatur thronus & majestas regis, ut serviant ipsi ex amore; at qui eos onerat intolerabili jugo, quod ferre nequeunt, is causatur ut recalcitrent sibi. Amorem igitur apud subditos, metum verò apud hostes quærat bonus Rex: & domi Pater, foris autem Dominus audiat. Nam qui Rex authoritatem suam sola severitate tueri studet, is facilè omnium animos à se alienat, ut levi occasione rebellent. Mitto exotica exempla plurima, sufficiat pro comprobatione dicti unum illud Rechabeami, qui jugum alleviare rogatus, de consilio juniorum duriter nimis respondit 1. *Reg.* 12, 14. non tantùm *nil se remissurum*, sed etiam *gravaturum ampliùs*: quo effecit ut unâ die decem tribus à se deficerent, solæ duæ fideles

permanerent. Facessat igitur improba vox: *Oderint dum metuant*, quam Caligula toties jactabat. Suet. c. 30. Audiantur verò salutaria illa, quæ ad Neronem Seneca o) præclarè scripsit, totis libris de Clementiâ, utinam hodieque totis! unde pauca delibabimus. lib. 1. cap. 1. *Summa parsimonia sit etiam vilissimi sanguinis. Quilibet solo hominis nomine gratiosus sit. Alius dignitati donetur, alius humilitati: & quoties nulla invenitur misericordiæ causa, sibi ipsi parcatur.* cap. 2. *Adhibenda tamen est moderatio, quæ sanabilia ingenia distinguere à deploratis sciat: quia tàm omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli. Sed quia difficile temperamentum, quicquid æquo plus futurum est, in partem humaniorem præponderet.* cap. 3. *Pestifera vis est, valere ad nocendum. Illius demum magnitudo stabilis est, quem omnes non tàm supra se esse, quàm pro se sciunt: quo procedente, non tanquam noxium animal è cubiculo prosiliret, diffugiunt, sed quasi ad beneficum sidus certatim advolant; objicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam, iter ad salutem struendum sit.* cap. 5. *Animus Reip. tu es, illa corpus tuum: tibi ergò parcis, cum videris alteri parcere. Occidere contra legem quivis potest; servare nemo præter te. Magnam igitur fortunam magnus quoque animus decet, cujus proprium est offensiones despicere: muliebre verò in irâ furere, ac ferarum etiam mordere. Non multum supra eum quis eminet, cui se irascendo exæquat, &c.* Sequuntur ibi plura hujus argumenti prorsus aurea & memoriter edisci omninò digna, sed quæ huc referre prolixitas vetat,
89 ipsusque lector si vult inveniet. Redeo ad Hebræos, qui etiam multa

o) *SENECA.*) Ipse R. Abarbanel in veterum Philosophorum scriptis minimè hospes, eum circa hanc materiam laudat *Comm. in Legem fol. CCCLXIX. col.* 3. כבר אמר שי''ניק הפלוסוף שכל מלכות הוא תחת מלכות אחר גדול ממנו : *Pridem dixit Seneca Philosophus, quòd omne regnum sit sub regno alio;, quod illo majus sit.* Eodem Senecâ Autore discimus, quàm clemens initio sui imperii fuerit, sanguinis postea sitientissimus, & in hunc Præceptorem suum non minus quam ipsam matrem Agrippinam sæviens Nero, quem *initio libri II. de Clementiâ* sic affatur: *Ut de Clementiâ scriberem, Nero Cæsar, una me vox tua maximè compulit, quam ego non sine admiratione, & cùm diceretur, audisse memini, & deinde aliis narrasse. Vocem generosam, magni animi, magna lenitatis:*

multa diſſimulari, nec omnia tàm minutim vindicari *p*) volunt: amittit enim ſeveritas aculeum & vim ſuam aſſiduitate. Atque ut cibi ob uſum quotidianum medicamenta eſſe nequeunt, ita continuus rigor deſinit illos emendare, qui jam aſſueverunt. Tranſeat igitur interdum aliquod minutulum, ut majora deinde fructuoſius puniantur. Hal.Melach.c.2.§.9. לעולם יתנהג בענוה יתירה אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם ויסבול טרחם ומשאם ותלונתם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק : *Semper lenitas præponderet. Non habemus majorem Moſe noſtro doctore, is tamen ait:* (Exod. 16, 8.) *quantilli nos ſumus! non contra nos murmuraſtis. Et tulit onus, iram atque ingratitudinem eorum, ſicut geſtat nutrix ſugentem,* (Num. 11, 12.) Ut multa funera medicum, ſic regem crebra ſupplicia non commendant. Illuſtre ſpecimen hujus clementiæ (poſt Moſen) edidit Rex David, ab impuriſſimo cane Simei contumelioſè laceſſitus 2. *Sam.* 16, 7. cùm enim Abiſæus quidam aulicus indignitatem rei vindicaturus, caput maledico jam jam avellere pararet, increpuit eum fortiter, & ſic meritam ultionem inhibuit. Ipſe quoque Saulus noviter electus, cùm à quibus-

---

tis: — — Animadverſurus in latrones duos, Burrhus Præfectus tuus vir egregius, & tibi Principi notus, exigebat à te ſcriberes, in quos, & ex quâ cauſâ animadverti velles. Hoc ſæpè dilatum, ut aliquando fieret, inſtabat. Invitus invito cùm chartam protuliſſet, traderetq́; , exclamaſti: VELLEM NESCIRE LITERAS. O dignam vocem, quam audirent omnes gentes, &c.

p) *NEC OMNIA TAM MINUTIM VINDICARI.*) Huc apophthegma illud in Mibhchar happeninim *ſect. VI. elect. VII. p.* 61. מלך אחד צוה להרוג עשרה אסירים אמר אחד מהם אדני המלך אם אנחנו הרענו לחטוא הלא אתה רטיב כש־אמר הרבו לאלה הנבלים ולא היה אדם בהם שהטיב לדבר כזה ובמגע המלך ולא הרגם : *Rex quidam juſſerat aliquando occidere cœtum captivorum, cui unus ex illis acclamabat: Domine Rex, ſi nos malefecimus peccando, annon tu benefaceres, ſi diceres: dimittite hos nebulones? nec potuiſſet unquam illo aptius loqui, nam deſtitit Rex neque occidit eos.* Simile quid Musladinus Sadus *cap. I. Roſarii Polit. p.* 23. *Verſionis & editionis Gentianæ*, de Rege quodam refert, cui, cùm captivum occidere mandaſſet, multis conviciis in Regem poſt latam hanc ſententiam injurium, interroganti, quid dixiſſet morti damnatus? quidam aulicorum reſponderit, hæc prolocutum eſſe: *O Rex, paradiſus eſt illorum, qui iram moderantur, & mortalibus ignoſcunt.* Regem ergò miſericordiâ motum imperatam illi necem remiſiſſe. Mox alium huic in ſenſum adfuiſſe, qui alterum illum reprehendiſſet, quòd rege præſente mentiri fuiſſet auſus,

busdam è fece plebis, ut regno ineptus contemneretur, audiſſe contumeliam diſſimulavit, 1. *Sam.*10, 27. & mox inſigni victoriâ virtutem populo ſufficienter comprobans, cavillantes tamen punire noluit, *c.ſeq.*1. *v.*13. ſcilicet fortior eſt, qui ſeipſum, quàm qui hoſtes vincit, juxta ſcitum illud R. Simeonis ben-Zomæ (qui coætaneus & collega fuit Akibæ) *in Pirk. Aſot. init. c.* 4. איזהו גבור הכובש את יצרו שנ' טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר *Quisnam eſt fortis? qui ſubigit affectus, ſicut dicitur* (in fonte omnis ſapientiæ, Prov.Sal. c.16. v. 32.) *longanimis præſtat robuſto, & dominator ſpiritus victori urbium.* Ideò vocantur CLEMENTES *q*) & ab ipſomet Chriſto Benefici εὐεργέται *Luc.* 22, 25. (quo ſimul non obſcurè ad Ptolemæum hujus cognomenti alludere videtur.) Eſtque ſemper apud poſteritatem major hujus virtutis quàm potentiæ fama: ut alter R. Simeon *eod. c.* ait: שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן: *tres quidem coronæ r*) *ſunt, legis ſcilicet, ſacerdotii & regni: ſed corona bonæ famæ tranſcendit omnes.* Summa, ut optimus paſtor cenſetur is, qui

auſus, cùm non gratiam petiiſſet reus, ſed Regem fœdiſſimo proſcidiſſet convicio. Cui Rex: *Mihi mendacium illius longè gratius fuit vero, quod tu dixiſti: ipſius enim ſtudium fuit, ut beneficium faceret; at tuum, ut exitium feſtinaret.* Cæterùm totum illud *Caput I. Roſarii* de *REGUM MORIBUS* agit, & poterunt ex eo plura in hanc rem peti, ſi quis argutè dictis & factis delectatur.

q) *CLEMENTES.*) נדיבים. Vide paulo ſuprà *pag.*205. *lit. d.*

r) *TRES CORONÆ.*) Hoc ipſum R. Simeonis dictum jam ſuprà *p.* 2. *lit. d.* produximus, cùm Schikardus prolixiora Majemonidis verba, quibus de triplici hâc coronâ gloriabatur, attuliſſet. Quæ eadem quoniam in Commentario ad Pirke Abhoth *fol. XXIX. col.* 1. repetit, viſum eſt hoc loco fontem interpretationis oſtendere. Eſt is in Pirke R. Nathan *initio cap. ult. fol. X. col.* 3. Ibi de CORONA SACERDOTII dicitur: אפילו נותן לו כל כסף וזהב שבעולם אין נותנין לו כתר כהונה שנ' והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם: *Etiamſi quis omne argentum aurumq; ſolveret, quod in mundo reperitur, non tamen concederent ei coronam ſacerdotii, utpote ſoli Aharoni & ſemini ejus in æternum collatam Num. XXV*, 13. De CORONA REGNI idem repetitur iiſdem verbis, nullo auro argentoque acquiri poſſe, quòd ſoli Davidi לעולם *in æternum* impoſita ſit, juxta *Ezech. XXXVII*, 25. At de CORONA LEGIS additur: אינו כן *res ita ſe non habet.* עטרה של תורה כל הרוצה ליטול יבא ויטול שנאמר הוי כל צמא לכו למים: *Sed legis onus quisquis portare cupiat, accedat & portet, juxta illud* Jeſa. LV, 1. *Heu, quicunque ſitit, venite ad aquam.* Has tres coronas R. Abarbanel *in Nachalath Avoth*

qui gregem absque jactu pedi, solo fistulæ accentu aut oris blando murmure ducit quâ vult; ita gubernator optimus, qui uno clementi verbulo id efficit, quod eculeis vix assequeretur tyrannus. Maym. *H. Mel. c. 2. §. ult.* רועה קראו הכתוב שנ' לרעות ביעקב עבדו ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו' *Pastorem vocat scriptura, sicut dicitur* (Psal. 78, 71.) *elegit servum David, ut pascat populum Jacob. Officium*
verò pastoris expressè traditum est (Esa. 40, 11.) *pascere gregem, agnellos* 90
brachio collectos in sinu portare, fœtas deducere. &c. Conferamus jam cum dictis & scripturæ sacræ conformibus regnandi regulis, aliquot emblemata Politica, & si Dîs placet, egregia tuendæ potestatis

Avoth f. CXXIX. col. 1. præeunte in Talmudis Massecheth Joma cap. VII. *fol. LXXII. col. 2.* R. Jochanano, cum tribus זרים i. e. *limbis* seu *coronamentis* in tabernaculo conspicuis comparat. שלשה זרים הם . זר של מזבח וזר של ארון וזר של שולחן . של מזבח זכה בו אהרן ונטלו . וכנגד זה נאמר במשנתנו כתר כהונה . של שולחן זכה בו דוד ונטלו . והוא כתר מלכות שנזכר במשנתינו . — . וזר של ארון הוא כתר התורה הנזכר כאן ולא נתנו הק"בה למשפחה מיוחדת . אבל כל הרוצה ליקח יבא ויקח . ולכן בשני הזרים נאמר ועשית לו ובארון נאמר ועשית עליו להורות כי היא הכתר העולה למעלה מכלם ; *Tria coronamenta sunt*, inquit, *coronamentum Altaris*, Exod. XXX, 4. *coronamentum Arca*, Exod. XXV, 11. *& coronamentum Mensa.* ibid. v. 24. *Coronamento altaris dignus fuit habitus Aharon, illudq; accepit, atque ejus loco in hoc R. Simeonis dicto nominatur corona Sacerdotii. Coronamento Mensa dignatus fuit David, idemq; reportavit, & illud est corona illa, qua hic Corona Regni appellatur.* (Interseruntur hîc aliqua, quibus rationem reddidit, cur corona Regni cum illo mensæ limbo comparetur.) *Tandem coronamentum arca*, (in quâ tabulæ legis repositæ erant,) *est corona illa legis, cujus hic mentio fit, quam nulli familia DEUS propriam reposuit, sed cuiq; accipere illam cupienti accedendi & accipiendi potestatem dedit. Et propterea de duobus illis coronamentis* (altaris & mensæ) *dictum est; FACIES* לו *EI; at verò de Arcâ dicitur: FACIES* עליו *SUPRA EAM: ut doceretur, hanc arca coronam supra cateras omnes transcendere.* At quid de כתר שם טוב *Coronâ boni nominis ac fama* fiet, cujus gratiâ inprimis Schickardus noster dictum hoc Simeonis produxit? De hâc idem Abarbanel *l. c. f. CXXIIX. col. 2.* sollicitus est, & quærit, cur *tres coronas* dixerit, cùm tamen *quatuor* enumeret, Legis, Sacerdotii, Regni, boni nominis? Quærit item, an שם טוב מבלי התורה *bona fama absque lege*, שימצא באומות העולם בתנהגתם השכלית *qualis inveniretur in gentilibus laudabiliter & prudenter res suas agentibus*, transcendere coronam Legis divinæ, & sacerdotii, & regni Israëlitici dicenda sit, quandoquidem dixerit R. Simeon כתר שם טוב עולה על גביהן *Corona bona fama ascendit supra eas*? Respondet verò unâ fideliâ ad utrumq; *fol. CXXIX. col. 2.* כתר שם טוב אינו כתר רביעי אבל הוא תנאי הכרחי ודבק עם שאר הכתרים שצריך שעם כל אחד

tis arcana, quæ bipedum vaferrimus ille Machiavellus, *f*) *capp.17. & 18. de princ.* docet. *Parvi ducat Princeps sævitiæ nomen, quo concordes suos in fide retineat; paucissimis enim exemplis clementior erit. Tutius est,*

מתם ימצא שם טוב ואז הם נקראים כתרים כאשר שם טוב עולה על גב הם; *Corona bona fama non est quarta corona, sed est necessaria conditio indivulse cum coronis ceteris connexa. Necesse enim est, ut cum unaquaq; earum conjuncta sit bona fama, & tunc demum dici merentur coronæ, postquam nimirum bona fama* (על גביהם) *eminentia illarum supervenerit.* Quod postea in specie de singulis coronis ostendit, nec legis studium, nec sacerdotium, nec regnum coronari, nisi studium bonæ famæ ad singula accesserit. Cùmque de coronâ Regni egisset, eam non esse absque coronâ legis, quæ Regem avocet tum מהגאוה והכבוד *ab arrogantiâ & vanâ gloriatione*, ne sibi multiplicet equos, tùm מהתאוה *a concupiscentiâ & voluptate*, ne sibi multiplicet mulieres, tùm denique מהקנאה והחמדה הממונות *ab acquirendi studio & appetitu divitiarum*, ne sibi multiplicet aurum & argentum: quæ omnia pietatem erga DEUM arguant; nondum tamen ait perfectam esse Regni coronam, nisi bona fama accesserit, de quâ similiter בענין המלך *in negotio & jure Regio* definitum sit: ועל שם הטוב העולה על כתרו אמר לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו׳. *Et de bonâ famâ, quæ supra Regis coronam ascendat, ait Moses: ne elevet cor suum super fratres, neque recedat à præceptis dextrorsum aut sinistrorsum, ut prolongentur dies &c.* Vides ergo, quam appositè Schickardus noster ex Hebræorum doctrinâ ad hoc Simeonis dictum provocarit! Quod porrò de tribus Coronis Imperatoris R. Abarbanel subjungit *fol. CXXX. col. 1.* quas invenerit בין האומות מבני אדום *inter gentes è filiis Edom, i. e.* apud Christianos usitatas, quasi per κακοζηλίαν eas ab Israelitis mutuati sint, lege sis apud ipsummet. Claudit ventosus ostentator suam isthanc observationem his verbis: הנך רואה שכל מעשיהם למדו מתורתינו למוד חלוש; *Ecce vides, ut omnia sua opera Christiani didicerint ex lege nostrâ, sed miserâ & imperfectâ doctrina.* Mirum, non derivasse hinc quoque tres illas sanctorum coronas, si ipsi quidem de iis constitit, quas in cœlo repositas tradit Bonaventura *Serm. II. de S. Barthol.* *AUREAM* quæ *Virginibus*, *STELLEAM* quæ *Prædicantibus*, *LAPIDEAM* vel *GEMMEAM* quæ *Martyribus*, & nominatim *S. Stephano* detur.

f) *MACHIAVELLUS.*) Ita ferè omnes in Machiavellum detonant, nonnulli etiam ut *Fr. Ribadeneira, Th. Bozius, Fr. Gentilletus, Christoph. Pellerus*, & alii, libris integris sibi statuerunt impugnandum. Sunt tamen, qui excusant, & omnes Machiavellomastygas putant ejus sensum non satis assecutos, cùm non alia pridem tradiderint Aristoteles *in libris Politic.* & Thom. Aquinas *in Comm. sup. Arist. Politic.* Quæ Noster hic emblemata satis impia excerpsit, non bono Principi ab eo præscripta dicunt, sed quod methodi ratio exigebat, tyranno, quem ad tyrannidis conservationem his mediis uti oporteat, multò tamen feliciorem futurum, si injusto illo imperio sese prorsum abdicet. Quam ad rem, ponderari illa, volunt, quæ de Tyranni infelicitate *in discurs. ad lib. I. Liv. c. X. & XXVI.* scripserit. Confer post nuperos scriptorum Machiavellicorum editores, Jo. Garmersium *not. ad lib. I. Lud. Septalii de ratione status p.* 457. Levin. Nicol. a Molthen *in Annotat. ad Relig. Medici p.* 127. Dan. Clasen *de Relig. Poli-*

est, si alterutro carendum, metui quàm diligi. Homines minori respectu offendunt, qui student ut diligantur, quàm qui metuantur. Pulchrè satis cohærere possunt timeri & in odio non esse. Citius parentum cædem oblivioni dant homines, quàm fortunarum suarum direptionem; eripiendi tamen alienæ nunquam non aderunt causæ. Perpetuò causas exquiret, quibus alienas opes occupet. Contra sanguinis effundendi rariores sunt causæ, citiusq; prætereunt atque deficiunt. At Principi jam in exercitu versanti atque multitudinis procurationem habenti, statuendum omninò est, ut inhumanitatis nomen pro nihilo ducat. Cùm homines ad arbitrium suum ament, metuant autem ad Principis voluntatem, Princeps qui sapientiâ valet, eo quod suæ est non alienæ facultatis niti studeat. Duo sunt genera decertandi, unum jure legum, alterum per vim; cumq; illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum ad posterius, si non satis est uti superiore. Ideò Achilles Chironi centauro educandus & in disciplinam fuit concreditus. Cùm itaque Principem magni referat belluinum ingenium scire inducere, ei tùm vulpis, tùm leonis mores assumendi erunt. Nunquam defuturæ sunt causæ, quibus inviolatam fidem colorem inducat. Plurimùm refert ut quis rectè nôrit colore vestire, cùm simulando tùm dissimulando: homines enim adeò simplices sunt, ut qui fallax & simulationis artificio eruditus est, statim sit habiturus qui se illi decipiendum tradat. Nolim Alexandri VI. Pontif. Max. recens exemplum silentio præteritum. Is nihil quàm mortalium impostorem egit: qui speciosius juraverit jusjurandum, vicissimq; qui minus præstiterit, nemo unquam fuit. Quocirca ad omnem ventorum & fortunæ conversionem versatile ingenium Princeps habeat necesse est. Curam adhibeat nè quid ex ejus ore excidat, quod quinque illis jam enumeratis partibus non sit refertum, ut pietatem, fidem,

Politicâ c. IX. p. 161. seq. Quòd si tamen vera sunt, quæ de ejus Florentiæ jam in extremis constituti ultimâ quasi fidei professione, ex Jac. Marchantio memorant Dn. Spizelius *in Scrutinio Atheismi p. 132.* & Dn. Siricius *in præf. Disq. de Simone Mago ad Frider. III. Daniæ Regem*, vix dubitari poterit de impiâ ejus mente, cùm ista scriberet. Nam cùm ob metum imminentis jam damnationis scrupulis agitaretur conscientiæ, & verò in mentem sibi revocaret, quòd viri illi magni orbisque sapientes, Aristoteles, Plato, Alexander & similes damnati forent, viri autem sancti miseri utplurimùm fuerint, & in mundo despecti, ac variis angustiis & afflictionibus pressi, insanâ voce dixisse fertur: *Malo in infernum & damnationem*

fidem, integritatem, humanitatem, religionem sanctè colere videatur. Nemo non videt quid præ te feras, at pauci sunt, qui quod sis sensu percipiant; qui pauci non audent multorum opinioni adversari. Quibus aliquid fiat rationibus nil interest, modò honesti speciem præ se ferat, &c. ô scelus! non simplici suspendio digne! Itanè majestatem conservari putas? feriam te unico velut ictu, illius etiam à Rege & quidem sapientissimo mortalium prolati, qui rationem status intellexit maximè si quis alius;
91 imò ab ipsomet sacro spiritu dictati: MISERICORDIA ET VERITAS CUSTODIUNT REGEM, PIETAS FULCIT SOLIUM. *Prov. Sal. c. 20. v. 28.* ad quod Kabvenaki sic notat: החסד שיעשה המלך הוא הפלגת הטובה אפילו למי שאינו ראוי בה וכן האמת שיהיה אמתי בדבריו ויאהב האמת וידבק בו שני אלה הדברים ישמרו המלך מכל היזק ובחסד לבדו שיעשה המלך יסמך ויתמוך כסא מלכותו: *Per Misericordiam, quam regi commendat, intelligit hyperbolen vel excessum bonitatis, etiam erga eos, qui non digni sunt. Per Veritatem, ut sit fidelis in sermonibus suis, & hanc virtutem amet colatq; : hæc enim ambo custodient eum ab omni nocumento. Sola verò pietas stabilit & suffulcit thronum regni sui.*

Superest, ut & hoc breviter attingam, sapientes t) in specie, huma-

---

tionem descendere cum magnis illis & illustribus viris, quàm cum infimis istis & vilis conditionis hominibus in cælo degere.

t) *SAPIENTES.*) Pudet referre narrationes, de honore sapientibus cùm ab Israëlitico, tum aliis exteris Regibus passim exhibito, quibus Rabbinorum libri turgent. Neq; mirum, à Regibus tantoperè honoratos honorandosque pronunciare eos, quos Regibus potiores affirmant. Sic enim R. Bechai *in Cad. hakkemach. tit. Esel fol. VI. col. 3.* cùm præ reliquis plangendum dixisset תלמיד חכם שיש בו תורה ויראת שמים *Studiosum sapientem, in quo sit lex & timor DEI*, hanc rationem addit: שהרי אמרו ז"ל בסדר המעלות חכם קודם למלך וכן אמרו במסכת הוריות פרק כהן משיח חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלוך זש"ה והחכמה מאין תמצא: *Certè enim Doctores fausta memoria de ordine dignitatum dixerunt, sapientem potiorem esse Rege. Atque ita similiter in Talmudis Massecheth Horajos, Capite Cohen Meschiach,* (quod est c. III. fol. XIII col. 1.) *statuerunt, sapientem, cum moritur, non relinquere nobis sui similem; at si Rex moriatur, nullum esse Israelitarum, qui non aptus sit Regi succedere. Hoc est, quod scriptura ait:* Job. XXIIX, 12. *Et sapientia unde invenietur?* Confer omninò Rabbos, *initio Parsch.* נשא את ראש *fol. CCXXI. col. 2. 3.* ubi illum סדר המעלות seu *ordinem graduum*

humaniùs & honorificentiùs à rege tractari debuiſſe : Sic enim Rambamus *circ. med. cap. citati* מצוה על המלך לכבר לומדי התורה וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל יעמוד לפניהם ויושיבם בצדו וכן היה אסא מלך יהודה עושה אפילו לתלמיד חכם היה עמד מכסאו ומנשקו וקורא לו רבי ומרי *Præceptum erat regi, honorare doctores legis. Cùm igitur intrabant coram ipſo Synedriales aut ſapientes Iſraël, aſſurgebat ipſis collocans eos juxta latus ſuum. Sic fecit Aſa Rex Judæ, etiam diſcipulis adhuc, aſſurgendo de throno ſuo & illos oſculando, appellandoq́; Mi Magiſter! Mi Domine!* De Synedrialibus quidem minùs mirum eſt, quia in ſtatu regni non merè Monarchico, magnam ipſi quoque poteſtatem exercebant, civilium quippe cauſarum cognitionem penè ſoli poſſidentes : quòd verò cæteris quoque privatis hic honor fuit habitus, imputandum eſt eruditionis merito & dignitati literarum, quæ ſui cultores ſic remunerantur, ut *quamvis obſcuro ſint loco nati, ſedeant tamen juxta principes, juxta principes inquam populi ſui* : quod Pſaltes inter mira providentiæ DEI ſpecimina recenſet *Pſal.* 113. *v.* 8. Literati ſanè omnium ferè ſeculorum à regibus hanc reportarunt gratiam, ut cæteris non tantùm haberentur honeſtiùs, ſed & ab oneribus publicis eſſent immunes. *u*) De quo ſtudiorum privilegio teſtatur priſcus ille R. Nechonias ben Hakkana, qui Uzielidis tempore paulò ante CHRISTUM vixit, *in Pirk. aſ. c.* 3. כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ *qui recipit in ſe jugum doctrinæ, ab illo auffertur jugum regni, quo gravari ſolent plebeji.* Quiſquis es ergò ado-

dunm & dignitatum, vel uti hodiè vocare conſvevimus, jus προεδρίας, quod iſtis verbis R. Bechai reſpicit, latè expoſitum videbis. Supremum locum ibi tribuunt *ſapienti*, quem ſuperiorem dicunt *Rege*, & Regem ſuperiorem *ſacerdote ſummo*, & ſacerdotem ſummum *Prophetâ*, & Prophetam *Uncto caſtrenſi*, & Unctum caſtrenſem *ſuffraganeo*, & ſuffraganeum *Principe ſtationario*, & Principem ſtationarium *Principe hebdomadario*, & Principem hebdomadarium *theſaurario*, & theſaurarium *Quæſtore*, & quæſtorem *Sacerdote gregario* & ſacerdotem gregarium *Levitâ*, & Levitam *Iſraëlitâ*, & Iſraëlitam *ſpurio*, & ſpurium *Nethinæo*, & Nethinæum *Proſelyto*, & Proſelytum *ſervo manumiſſo*. &c.

u) *IMMUNES.*) Aurea in hanc rem conſtitutio eſt Divi Imperatoris Friderici, *Authentic. habita C. ne filius pro patre.* quam integris libris expoſuerunt Horatius

Lucius,

adolescens, qui è tenebris ad lucem emergere cupis, post DEUM ama literas, & ipsæ te redamabunt, nutrient, honorabuntque. Penè oblitus essem Davidis, qui hoc solo nomine Achitophelem (cæteroquin improbum) amicitiâ suâ dignatus esse fertur. *Ibid. c. 6.*
דוד המלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים
בלבד קראו רבו שנ׳ ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי קל וחומר
הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבר
92 אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג
בו כבוד ואין כבוד אלא מתורה שנ׳ כבוד חכמים ינחלו:
David Rex Israëlis quamvis ab Achitophele non nisi duas res didicerit, (unam scilicet, nè privatim & solitariè disceret; alteram nè auditorium superbo incessu adiret: ut quidem Judæi narrant,) *vocavit tamen illum Rabbi sive Magistrum suum: sicut legitur* (Psal. 55, 14.) *tu collega, doctorq; mi notissime! A minori ad majus: quisquis à socio discit integrum caput vel tractatum, imo versum unicum aut literulam, tenetur ipsi honorem deferre; qui præcipuus est è doctrinâ: sicut dicitur* (Prov. 3, 35.) *gloriam sapientes hæreditabunt, &c.* Intellige tamen hoc totum de congressu privato: nam in publico actu Reges omninò majestatem suam, severitate gestuum & convenientibus pompis tueri decet, ut mox sequenti theoremate dicetur.

Theor. XIII.

Sic tamen nè quid Honoris deperdat.

HOnorandos *a*) esse magistratus omnes, præcipuè verò Reges, unanimi populorum consensu notum est, nec eget probatione. Illud verò præceptum æqualiter universos obligat, nullâ ætatis, status,

Lucius, Petrus Rebuffus, Julius Pacius, Christophorus Cuppenerius, aliique, qui de privilegiis studiosorum conferri possunt.

a) *HONORANDOS.*) Scitum est illud R. Jedajæ: אל תדור בעיר שאין בה מלך נורא *Ne habites in urbe, in*

tus, dignitatis vel ſexûs exceptione. Ideò dicunt Hebræi, etiam Pontificem & Prophetas hoc cultûs debito teneri. Quamvis enim ipſe Rex *b*) oraculum conſulturus ſtare debeat coram Pontifice, ob reverentiam divini pectoralis Urim & Tymmim, & futurorum interpreti honorem deferre; tamen extra hunc caſum Pontifex vice versâ Regem venerari, pronusque ſalutare jubetur æquè ut alii. Imò quos DEUS extra ordinem miſerit Prophetas, perſonarum aliàs non reſpectores, id minimè neglexiſſe ajunt. Maym. *H. Mel. init. c.* 2. כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנ' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך: *Honorem maximum regi exhibent, tribuentes ipſi venerationem & reverentiam è cordibus cunctorum: ſicut dicitur* (Deut. 17.) *ponendo pones ſuper te regem: ſcilicèt ut ejus terror ſit ſuper te* (de quo Prov. 20, 2.) Et mox §. 5. כל העם באין אליו בעת שירצה ועומדין לפניו ומשתחוין ארצה אפילו נביא עומד לפני המלך משתחוה ארצה שנ' הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך: אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה ואינו עומד לפניו אלא המלך עומד לפני כהן גדול שנ' ולפני אלעזר הכהן יעמד אע"פ כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמד מפניו כשיבא לו ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים *Omnes populi veniunt tempore quo ipſi placuerit, ſtantes coram illo & adorantes verſus terram. Etiam* 93
Propheta regem accedens ſic incurvatur, prout de Nathano parrheſiaſte legimus (1. Reg. 1, 23.) *procidiſſe in faciem ſuam. At ſummus ſacerdos nunquam*

---

in quâ nulla reverentia, aut timor Regis exhibetur.

b) *REX.*) Eadem tot verbis tradit R. Bechai *in Biur al hattorah fol. CCXXII. col.* 4. *fin.* אפילו הנביא עומד לפני המלך ומשתחוה לו ארצה שנאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך על אפיו ארצה. והמלך עומד לפני כהן גדול בשעה שצריך לשאול במשפט האורים שנ' ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים ועל דרך הקבלה שום תשים עליך מלך ידוע כחו של מלך וכו' *Ipſe etiam Propheta ſtat coram Rege adorans eum in terram pronus, exemplo Nathanis Prophetæ, qui coram Rege comparens ſe ad terram pronâ cum adorabat* 1. Reg. I, 20. *Rex verò ſtat coram ſacerdote ſummo ſaltem eâ horâ, quâ opus habet conſulere judicium Urim, juxta legis præſcriptum* Num. XXVII, 21. *Cæterùm ex lege de rege conſtituendo per traditionem ſatis de ejus poteſtate conſtat &c.* Nimirum, quando Rex coram ſummo

quam accedit regem, nisi voluerit, nec stat coram eo: sed potiùs Rex stat coram pontifice, sicut dicitur (Num. 27, 21.) *coram Eleazaro sacerdote stabit; quamvis aliàs praeceptum sit pontifici honorare regem & assurgere advenienti: non enim stabit rex coram illo, nisi quando consulit judicium Lucis.* Secus quàm olim factitavit Alexander tertius, *e)* qui Imp. Fr. Barbarossam Venetiis in vestibulo S. Marci pedibus conculcavit, quasi super aspidem & basiliscum ambulaturus; ut illius ætatis historiæ narrant. Est verò cumprimis notabile, quòd regem honori suo renunciare potuisse negant, quamvis ex humilitate voluerit. Talm. M. Sanh. *d) p.* 19.

---

mo Pontifice stabat, pertinebat hoc ad ritum consulendi urim & thummim, non ad honorem Pontifici exhibendum. Stabat coram DEO, quem per interpretem quasi, Pontificem interrogabat. Vide suprà *theor. II. p.* 22. & adde hic Gilb. Gaulmyn. *lib. III. Notar. de Vita & morte Mosis c. IV. p.* 364. 365.

e) ALEXANDER TERTIUS.) De hoc facto Alexandri Papæ pedibus Imperatorem conculcantis innumera historicorum quà veterum, quà recentium testimonia prostant, quæ ab aliis magno numero produci solent, ut vanitas ostendatur Baronii, qui *Tom. XII. Annal. Eccles. ad A. C. MCLXXVII.* pudore suffusus fidem historiæ elevare laborat. Non est, cur passim obvia, & in vulgus nota Autorum nomina producamus; saltem suffragium advocabimus scriptoris Hebræi; quod nondum ab alio exhibitum vidimus. Is est R. David Gans *part. II. Zemach David, ad millenaris V. annum* התקלה *i.e. CHRISTI* 1175. *fol. LXXVII. col.* 2. qui non sine sui suorumque scandalo, & Christianorum probro historiam recenset, & ipse veluti indignabundus ad marginem notavit: בזיון גדול נעשה לקיסר *Gravis & nefanda ignominia Casari illata.* Ipsam verò his verbis describit, postquam de bello Imperatoris quædam præmiserat: אז עם מדינת איטליאה התגודדו ויצאו חלוצים לקראת הקיסר ביד חזקה ונפלו עם הקיסר חללים לפני האיטלקי והקיסר מלט לבדו ואוטא בן הקיסר נתפש משעבסטיאן דוכס וראש העיר ויניציאה והוליכוהו לויניציאה אל האפיפיור אלכסנדר והאפיפיור לא רצה לתת את בנו לפדות לנא במחיר כסף רב עד שהוצרך הקיסר לבא לויניציאה לכרוע ולנפל ארצה לפני האפיפיור בבית עבודתם הנקרא מרקוס לבח ולחרפה לעיני כל העמים ודרך והלך האפיפיור ברגליו על גב הקיסר ועל בנו ואמר על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין אחר זה שלחם בשלום: *Tunc populus regionis Italiæ turmatim convenerunt, & ad militiam expediti exierunt in occursum Cæsaris manu forti, & ceciderunt Cæsariani gladio confossi coram Italis, ipseq; Cæsar evasit solus. At filius ejus, Otto, apprehensus est à Sebastiano Duce & primario Urbis Venetiarum. Eum ergò Venetias ad Papam Alexandrum deduxerunt, qui Cæsaris filium libertati restituere noluit, quantumvis magnâ pecuniæ summâ in λύτρα persolvendâ, donec necessitate compulsus Cæsar ipse Venetias veniret, supplex ad terram factus Papæ in Templo, quod Marci vocatur, in probrum & ignominiam coram oculis omnium populorum: tunc conculcabat conterebatq; Papa pedibus suis collum Cæsaris & filii ejus, dicebatq;: SUPER ASPIDEM ET BASILISCUM AMBULABIS ET CONCULCABIS LEUNCULUM ET DRACONEM. Posteà dimittebat eos in pace.*

d) TALM. M. SANH.) Idem ex Mass. Chethub.

p. 10. a. in marg. sinistr. הרב שמחל על. כבורו כבורו מחול מלך שמחל על כבורו אין כבודו מחול: *si magister remittit honorem suum, remittitur ille: at non si Rex remittat suum:* quia nempe publicam sustinet personam, & si quid contumeliæ pateretur, id non modò sibi privatim, sed magis publicè toti regno inhonestum foret. Quemadmodum qui in comœdiâ principis agit partes, non simul morionis vultum induere potest: ita quos DEUS in hoc mundi theatro altiùs posuit, stationem suam attendere decet, & meminisse, quicquid inceptent, omne in propatulo esse, nec à præsentibus tantùm spectari taciteque censeri, sed in historias referendum, aliquando à posteritate lectum, & liberrimè dijudicatum iri. Quamvis Nero *e*) facinorum suorum commentarios infamiæ metu cremaverit, tamen omni potentiâ impedire non potuit, quo minùs hodiè cognoscantur publicè. Itaque omninò Famæ ratio haberi debet, & quicquid in multorum oculos incurrit, honorificum esse. Levicula videntur quæ ad corporis cultum pertinent, atque virilibus curis vix digna: & tamen referunt Hebræi regem suum quotidiè prius domi tonsum lotumque fuisse, quàm in publicum prodierit, ut scilicet splendidior appareret. Maym. H. Mel. *med. cap. 2.* המלך מסתפר בכל יום ומתקן עצמו ומתנאה במלבושים נאים ומפוארים שנ' מלך ביופיו תחזינה עיניך: *Rex tondetur f) omni die & ornat seipsum, induiturq; vestibus pulchris & honorabilibus, sicut legimus* (Esai. 33, 17.) *regem in decore suo spectabunt oculi tui.* Forma quidem viros neglecta decet; fuit tamen etiam Cæsar, relatu Suet. *c. 45. circa corporis curam morosior, ut non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam; ut quidam exprobraverunt: calvitii verò deformitatem* (supervacaneo pudore) *iniquissimè ferret, sæpè obtrectatorum jocis obnoxiam expertus. Ideoque & deficientem capillum revocare vertice assueverat, & ex omnibus decretis sibi à S.P.Q. hono-*

Chethub. *c. 11.* observat Coccejus *not. ad Sanhedr. Mischn. c. 11. p. 22.* Sed ibi pro הרב *Magistro* habetur נשיא *Princeps.*

e) *NERO.*) Hôc magis mirùm idcircò illud est, quod vel præcipuè notabile ac mirum notavit Svetonius *in Nerone c. XXXIX.* nihil eum patientiùs, quam maledicta & convitia hominum tulisse, neque in ullos leniorem, quàm qui se dictis aut carminibus lacessissent, extitisse. Exemplis id ibidem Svetonius commonstrat.

f) *REX TONDETUR.*) Sumpta sunt

 hæc

honoribus, non aliud aut recepit aut usurpavit libentiùs, quàm Jus Laureæ
94 *perpetuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt; usum lato clavo ad manus fimbriato, &c.* Totum verò id gestum in conclavi privato, & grande nefas habitum, spectare nudum, lavantem, g) vel tonsori suppositum regem. Ibid. *paulò anterius*: אסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר ולא כשהוא בבית המרחץ ולא כשהוא מסתפג *Piaculum est ipsum cernere nudatum, aut quando tondetur, aut quando versatur in balneo, aut quando abstergitur spongiâ.* Quod minimè curavit amor ille ac delitiæ generis humani Titus, h) dum teste Suet. *c.8. in thermis suis admissâ plebe lavit, nè quid popularitatis prætermitteret.* Quia verò nimia familiaritas i) certum parit contemptum, rectiùs videntur Judaici reges ista, procul à spectatoribus in occulto sustinuisse; ubi & omnis recreatio tutior est, sive quis cum eodem Tito psallere velit, sive cum Alexandro Magno sphæram impellere, sive cum Adriano & M. Antonino pingere. Vestimenta k) quod attinet atque reliqvum apparatum, constat regibus non reputari

hæc ex Mischnâ Massech. Sanhedrin *cap. II. §. V.* Conf. Dn. D. Geierum *de Luctu c. IIX. §. 4. p.* 193.

g) *LAVANTEM.*) Valerius Maximus *lib. IX. c. V.* de Carthaginensi senatu memorat, *quòd separato à plebe balneo lavaretur.* Quanquam hoc ibi inter insolentiæ exempla refert.

h) *TITUS.*) Sic Alexander Severus thermis & suis & veterum frequenter cum populo usus est, teste Æl. Lampridio *in ejus vitâ c. XLII.* Quod & Carolum Magnum factitasse scribit Eginhardus: *Non solùm filios ad balneum,* inquit, *verùm optimates & amicos, aliquando etiam satellitum & custodum corporis turbam invitavit: ita ut nonnunquam centum vel eo amplius homines lavarentur.*

i) *NIMIA FAMILIARITAS.*) Ab hâc vicissim subdito cavendum svadebat Diogenes, interrogatus, quomodo cum Rege conversandum? *καθάπερ πυρί*, respondit, *μήτε λίαν ἐγγὺς εἶναι, ἵνα μὴ καλακαῇ, μήτε πόῤῥω, ἵνα μὴ ῥιγώσῃ, tanquam igni, neque nimis propè accedendum, ne exuraris, neque nimium procul, ne frigeas.* Quo simili Rabbini etiam utuntur in Mibhchar happeninim *sect. XXXIV. elect. VI.* נמשל המלך כאש אם תרחק ממנו תצטרך אליו ואם תקרב אליו ישרפך: *Rex igni assimilatur, si elongaveris ab eo, indigebis ipso; si appropinquaveris ei, comburet te.* In eodem libro, *ejusdem sectionis elect. X.* alio simili res illustratur: חברת המלך אף על פי שיש בה כבוד ויקר דומה להר גבוה שיש בו כל פרי טוב וכל חיה רעה העליה אליו קשה והעמידה בו יותר קשה: *Familiaris conversatio cum Rege licèt gloriam & honorem habeat, similis tamen est monti alto, in quo quidem omnis generis fructus boni, sed & omnis generis bestia mala. Ascensio in hunc montem difficilis, & perseveratio in eo, multò adhuc difficilior.*

k) *VESTIMENTA.*) Hinc CHRISTI;

tari pro faſtu, ſi ſplendidè ornentur, ſed omninò decere, ut in his quoque ſupra omnes emineant: eſſe verò peculiaria quædam ipſorum ornamenta, & majeſtatis velut ſymbola, ut coronam & ſceptrum, *l*) quæ in ſolenni actu oſtentent. Maym. *ibid.* יושב על כסא מלכות בפלטרין שלו ומשים כתר בראשו *Reſidet ſuper thronum regalem in palatio ſuo, gerens coronam in capite.* Authoritatis etiam eſſe ut ſedeant, *m*) ubi cæteri aſſiſtunt; imò in ipſo quoque ſacri cultus loco: quem tamen honorem ſolis Davidicis attribuit idem Rabinus §. *præc.* אם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד יושב שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנ' ויבא המלך דוד וישב לפני ה *Cùm intraverit atrium* (ſanctuarii,) *ſi eſt de ſemine David, aſſidet. Neque enim ſedendi locus eſt in atrio, niſi regibus familiæ Davidis tantùm: ſicut dicitur* (2. Sam. 7, 18.) *ingreſſus eſt rex David, & ſedit coram Domino.* Unde obiter illud quoque apparet, olim non ſediſſe *n*) alium quenquam in templo Jeroſolymitano, ut nos in noſtris ſolemus, ſed aut erectos ſtetiſſe, aut procubuiſſe in genua; ſecundùm illud, quod in *Pirk. aſ. c.* 5. inter primæ domus mirabilia refertur: עומדים צפופים ומשתחוים רווחים *Qui coarctati ſtabant, adorabant dilatati.* h. e. quibus ob multitudinem in feſtivis conventibus vix ſtandi locus erat, ſuppetebat tamen ſufficiens ſpacium ingeniculandi. Porrò ſi quis ſermo ad plebem habendus eſſet, fieri debebat breviter & graviter, ſine titulis, ſine ambage. Ut enim multiloquium etiam in privato, ſapientiæ penuriam, & (quæ certus illi comes eſt,) ingenii ventoſitatem arguit; ita inanis battologia omnium minimè Reges decet: quorum eſt jubere, non declamare: coaxare verò ranarum. Qui canes multùm latrant, mordent parùm.

Augu-

STUS Regium Salomonis ornatum laudat *Matth. VI, 29. Luc. XII, 27.*

l) *CORONAM ET SCEPTRUM.*) Vide ſuperiùs dicta *ad theor. IV. p.* 60. & 61. & adde Gilbert. Gaulmynium *lib. II. Notar. ad lib. de vitâ & morte Moſis c. VI. p.* 316. ubi de Regio habitu apud Hebræos, throno, coronâ, tiarâ, &c.

m) *UT SEDEANT.*) Eâ de causâ thronus Regalis ipſis erat, qualem ſibi exquiſitâ arte, maximisq; ſumptibus paraſſe legitur Rex Salomo 1. *Reg. X*, 18. & 2. *Paral. IX*, 17. de quo pluribus paulò pòſt dicetur.

n) *NON SEDISSE ALIUM &c.*) Et hæc ratio erat, cur Conclave cæſi lapidis, in quo Synedrium magnum conſidebat, ſic conſtru-

Augustius ergò habetur plurima exequi pauca locutum : nam REX
95 & LEX veteri proverbio sunt monosyllaba. Maym. *loc. sæpè citat.* בר״א בזמן שיהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו יעשה זה בצנעה אבל בפרהסיא כפני העם לא יעשה ולא יעמוד מפני אדם ולא ידבר רכות ולא יקרא לאדם אלא בשמו כדי שתהא יראתו בלב הכל *Hæc* (quæ de honorandis sapientibus præmiserat) *accipienda sunt de tempore , quando rex domi suæ unà cum aulicis solus desidet , tunc eruditos comiter affari debet : at quando in publicum* o) *prodiit, coram toto populo id minimè decet. Tunc igitur nemini assurgat, neminem alloquatur teneriusculè , neminem appellet aliter quàm nomine suo ; ut venerationem retineat in cordibus universorum.* Nimia humanitas contemnitur, contemptus autem odio pejor est. Qua in re turpiter honorem suum prostituit Imp. Vitellius , *totâ viâ Caligatorum quosque militum obvios exosculans , perq; stabula & diversoria mulionibus ac viatoribus præter modum comis : ut manè singulos jamnè jentassent sciscitaretur, seq; hoc fecisse ructu quoque ostenderet.* Sueton. *c.7.*

Sunt & alia, quæ ad regis honorem pertinuisse ajunt ; Profectiones illius, & Luctum , & Suppellectilem concernentia. Si quà proficiscebatur , potuisse viam sibi etiam per invia sternere, ac maceriem, quæ fortè obsisteret, nemine prohibente pro commodiori transitu diruere. R. Mos. Mikoz. *pr. aff.* 114. פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו דרך המלך אין לו שיעור *Perrumpit sepem ut paret sibi viam , nec quisquam impedit manum ejus : via enim regia non admittit æstimationem.* Si quis ei moriebatur, disputant Rabini, an funus comitari *p*) egresso licuerit ? Ben Maymon negat *c.2.v.4.* מת לו מת אינו

structum esset , ut pars ejus media sanctum penetraret, pars media prostaret extra sanctum : de quo *suprà p.11.lit.d.* dictum.

o) *AT QVANDO IN PUBLICUM.*) Contra hæc fecisse Josaphatum Regem Juda, ex Massech. Cetubhoth *cap. XVI.* ostendit R. Joseph Karro *in Keseph Mischne ad h.l.Maim. fol.CCLXXVIIX.col.2.* יהושפט מלך יהודה כשהיה רואה תלמיד חכם עומד מכסא ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי רבי מרי מרי לא קשי׳ הא בצנעא הא בפרהסיא : *Jehosaphat Rex Jehuda cum videret sapientem studiosum , surgebat de throno suo, cumq; amplexus osculatatur , & compellabat : RABBI, RABBI, DOMINUS MEUS , DOMINUS MEUS ! nihil moratus , sive id privatim contingeret , sive in publico.* Addit tamen interpretationem & regulam R. Salomonis Jarchi : מכבד את כל אחד ואחד בפרהסיא מטיל אימה להודיע נשיאותו *Quicunque Rex unumquemque honorat publicè, is venerationi pro dignoscendâ principatûs sui autoritate derogat.*

p) *AN FUNUS COMITARI.*) Eadem tradit

אינו יוצא מפתח פלטירין שלו וכשמברין אותו כל העם מסובין
על הארץ והוא מיסב על הדרגש *Aliquo suorum defuncto, non exit por-
tam palatii: quando illum efferunt, omnis populus recumbit in terram, ipse ve-
rò reclinatur ad culcitram.* Mikozi verò arbitrarium esse putat, exem-
plo rem confirmans *d.l.* ר' יהודה אומר אם רצה לצאת אחר
המטה יוצא שכן מצינו בדוד מלך ישראל שיצא אחר מטתו
של אבנר שנ' והמלך דוד הולך אחר המטה אמרו לו לא היה
הדבר אלא לפייס העם ונתפייסו שהרי דוד היה יוצא מבין
האנשים לנשים ומבין נשים לאנשים עד שידעו כל העם כי
לא היתה מאת המלך להמית את אבנר: *R. Jebuda inquit, si
vult exire post feretrum, licet. Sic enim invenimus factum à Davide, quod
egressus sit post capulum Abneri* (2.Sam. 3, 31.) *sunt tamen, qui hoc fecisse di-
cunt, ut se populo purgaret atque vehementiùs persuaderet, Abnero se mortis
causam non fuisse: ideo inter viros & mulieres palam discursitasse.* (vers. 37.)
Aliàs de Pontifice *q*) constat, eum nè quidem ob consanguinei
obitum pollui debuisse. *Lev.* 21, 2. Ipsa tandem regia suppellex, *r*)
ob majestatem utentis, privilegio singulari donata & universis in-
terdicta fuit. Cujus mentione non tantùm generis omnis vasa & ina-
nimata vitæ instrumenta intelligunt, sed & animalia, imò servos ac 96
ancillas aulæ, adeoque res omnes, quarum usus Augusto serviebat
immediatè: ut corona, sceptrum, thronus, equi, mulæ, ministri, &c.
hisce nemo privatus utebatur; illa verò partim cremabantur, nè cu-
jusquam abusui post fata regis cederent. H. Melach. *init. c.* 2. item
R. Bechai *pars. schoph.* אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו
ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישו
וכשהוא מת כולן נשרפין לפניו וכן ולא ישתמש בעבדיו
ושפחותיו ושמשיו אלא מלך אחר *Non inequitant s*) *ejus caballo: non
in-*

tradit Majemonides fusiùs *Halach. Esel cap. VII.* §. 7. apud Magnif. Dn. Geierum *de luctu c. IV.* §. 2. *p.* 39. ubi & R. Mosis Kozensis locum hic adductum reperies. Fundantur autem in Mischna Mass. Sanhedrin *c. II.* § *III.* ad quam vide Cocceji *notas p.* 10. 22.

q) *DE PONTIFICE.*) Vide pluribus Dn. D. Geierum *loc. cit.* §. 3. 4. *p.* 40. *seq.*

r) *REGIA SUPELLEX.*) Vide Gilb. Gaulmyn. *lib. I. Notar. de vitâ & morte Mosis c. IV. p.* 202. 203.

s) *NON INEQVITANT. &c.*) Sumpta hæc sunt ex Mischnâ Talmudicâ Sanhedrin

insident solio : non utuntur sceptro : non attingunt coronam. Summa, nemo usurpat quicquam utensilium illius: ideò cùm moritur, comburuntur ista omnia coram ipso, (ut infrà latius dicetur Theor. XIX.) *Abstinent servis ejus & ancillis, & ministris, omnes præter alium regem successorem.* Invenio tamen in Talmud exceptionem necessitatis ; quæ ut aliàs, ita hîc quoque lege caret. Per. Chelek. *t*) *p. 95. a. med.* Cùm Rex David in magno vitæ periculo versaretur, captus ab immani gigante Jischbi Nobensi fratre Goliath, cujus scriptura meminit 2. *Sam.* 21, 16. & capitaneus Abisai filius Zerujæ hoc ex ostentis *u*) quibusdam (ut Rabini quidem narrant) rescisceret, subitam ipsi opem laturus acceleravit cursum suum equo regio ; impetratâ tamen antè à sapientibus facti hujus licentiâ : תנן אין רוכבין על סוסו בשעת הסכנה מאי
אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר
דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא
Nefas quidem est vehi equo regio ; at quidnam juris in casu necessitatis ? abiens ille rogavit Doctores , qui responderunt, licere tunc uti. Equitavit ergò mulâ ejus, ut terra sibi obviaret , *x*) h. e. opticâ deceptione propter celeritatem occurrere videretur, sicut & Virgilius loquitur : *provehimur portu, montesq; urbesq; recedunt* ; non verò miraculosè aut locali motu obviaret, ut recentiores Judæi mortalium stupidissimi accipiunt: qui

---

c. II. §. V. Hinc illustrabis locum *Esth. VI,* 8. de profusâ Regis (utut non Hebræi) gratiâ, concessione Regiæ vestis , equis & coronæ comprobatâ. Item *Gen. XLI ,* 43. de curru Regio Pharaonis Josepho novo vice-Regi indulto.

t) *PEREK CHELEK.*) Vide Christ. Gersonem *in Chelek p. 74. seqq.* Coccejum *in Excerpt. ex Gemarâ Sanhedr. c. XI. excerpto XXI. p. 329. seqq.* item R. Jacob Aben Chabib *part. II. Beth-Israël fol. CXCI. col. 3.*

u) *EX OSTENTIS.*) Geminum fingunt. Unum est , lavasse Abisajum circa vesperam ejusdem diei capillum suum , & adhibitis quatuor aquæ pelvibus, omnem semper sanguine tinctam vidisse. Alterum, advolasse columbam קמירה איטריף *quæ coram ipso conturbata,* & tantùm non exanimata est, unde dixerit: כנסת ישראל כיונה אמתילה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ש״מ דוד מלכא דישראל בצערא *Ecclesia Israelitica columbæ assimilatur juxta illud* Psal. LXIIX, 14. Alas columbæ obductæ argento : *sine dubio David Rex Israelis alicubi in angustiis est.*

x) *TERRA SIBI OBVIARET.*) Tres esse fingunt Talmudici , in quorum occursum terra exsilierit , quos in excerptis Gemaricis memorat Coccejus *p.* 332. Sed cùm non nisi nomina eorum recenseat, æque ut Buxtorfius *in Lex. Talmud. Rad.* קפץ *fol.* 2096. locum integrum referam ex ipsâ Gemarâ Sanhedr. *fol. XCV. sub finem col. 1. & initio seq.* תנו רבנן שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה

qui de eodem gigante suo more fabulantur *y*) ibidem, projecisse Davidem instar periculi nulloque negotio in altum, & supposuisse hastam, ut in eam recidens configeretur. Quid est Hyperbola, si hæc non est?

Theor. XIV.

Habebat enim (certâ moderatione) Jus vitæ & necis illorum.

PRimarium regis officium ergà subditos erat administratio Justitiæ, *a*) quam omnibus æqualiter & incorruptè debuit impertiri. Hal.

צרויה אבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו בעי למהדר כיון שהרהר בדעתיה למהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום: *Tradunt Doctores nostri, terram tribus in occursum subsilisse, Eleasaro servo Abrahæ, Jacobo patri nostro, & Abisajo filio Zerujæ. De Abisajo quidem filio Zerujæ jam diximus. De Eleasaro autem servo Abrahæ scriptum est* Gen. XXIV, 42. *Et veni hodiè ad fontem: quod de eodem illo die dixit, quo exiverat.* (Trajecit ista ad sequentia Christian. Gerson *in Chelek p.* 78. indeque est, quòd malè intellecta nullo sensu reddidit.) *Tandem de Jacobo Patre nostro scriptum est* Gen. XXIIX, 10. *Et exivit Jacob è Berseba, & ivit in Haran; & rursus* ibid. v. 11. *sequitur: Et pervenit ad locum & pernoctavit ibi, quia sol occubuerat: nam pervenerat in Charan. Tunc dixit: Fortassè transivi locum, in quo adoraverunt patres mei, & ego non adoravi in eo! Quæsivit ergò reverti. Cumq; ita secum ipse de reditu cogitaret, statim subsiliit terra in occursum ejus, & sic pervenit ad locum.*

y) FABULANTUR.) Viderat Jischbi accedentem Abisajum, sibique cum duobus, illo nempè & Davide, esse dimicandum. Davidem ergò absque morâ sursum versus projecit, hastâ subter fixâ ipsum excipere cupiens; (ferè uti Munatius Flaccus infantes superjactatos pilis excipi jussit, apud Valerium Maxim. *lib. IX. c. 11.*) אמר אבישי שם ואוקמיה לדוד בין שמיא לארעא *at Abisaj Schemhamphorasch pronunciabat, eoq; Davidem inter Cælum & terram suspensum tenebat.* Posteà cum eo sic in aëre quasi volitante collocutus, pronunciato iterum Schemhamphorasch effecit, ut in terram extra discrimen descenderet. Ita suo Regi in angustiis constituto subvenit. Hoc putant significari illo 2. *Sam.* XXI, 17. ויעזר לו אבישי בן צרויה *& auxilio ei fuit Abisai filius Zerujæ.* Taceo id genus alia. Vide Coccejum *excerpt. Gem. Sanh. p.* 331. & Gersonem *in Chelek, p.* 77.

a) ADMINISTRATIO JUSTITIÆ.) De hâc, quatenus in genere Judicibus exercenda, ex instituto agit R. Majemonides in Hal. Sanhedr. *toto cap. XXI. fol. CCXLIV. col. 1. & 2.* ubi

97 Hal. Mel. *sub fin. c. 4.* בכל יהיו מעשיו לשם שמים ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות שנ' ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו : *In universum dirigantur opera ejus ad honorem DEI : & sit omnis intentio, desiderium atque cogitatio ejus, exaltare legem veram, & replere mundum Justitiâ, confringere brachium improborum, & præliari prælia Domini. Neque enim ab initio regem alio fine constituebant, nisi ut administraret Justitiam & bella, sicut dicitur* (1. Sam. 8, 20.) *Judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, geretq; nostra bella.* Hoc enim nî faciat, non est verè Rex. Pulchrum *b*) & repeti dignum est, quod Augustinus *l. 4. Civit. Dei c. 4.* de justitiâ regnorum disserit, *remotâ eâ nil aliud fore quam magna latrocinia: & contra, latrocinia esse quasi parva regna, ubi manipulus hominum pacto societatis astrictus, certâ lege prædam dividat; & si hominum accessionibus crescat, ut civitates occupet, jam regni nomen obtinere.* Adducit etiam illud piratæ

---

ubi præceptum affirmativum, לשפוט השופט בצדק *de judicio judicis cum justitiâ administrando*, quod fundatur *Lev. XIX, 15.* exponit. Eam sic initiò generatim definit: איזהו צדק המשפט זו השוויית שני בעלי דינין בכל דבר לא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות וירע פניו לאחר וידבר לו קשות : *Quanam est illa justitia administratio? est paritas duarum partium litigantium, ne uni facultas detur exponendi prolixè omnẽ necessitatem suam*, (vide hîc convenientiam Hebraismi & Germanismi כל צרכו seine gantze Nothdurfft/) *alteri verò dicatur: abrumpe verba tua. Neque uni ostendatur vultus benignus additis verbis blandis, alteri verò torva & austera facies cum alloquio duro.* Speciatim deindè per partes alia subjungit, quæ ad illam paritatis observantiam pertineant, è quibus saltem illud non omittere visum est, quod ad illustrandum locum *Jacob. II, 2. 3. 4.* nonnihil confert, §. *II. & III.* שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויים אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שוין ואחר כך תעמדו בדין : לא יהיה אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים ואם רצו בית דין להושיב את שניהם מושיבין ולא ישב אחד למעלה ואחד למטה אלא זה בצד זה : *Si duo litigantes compareant, quorum alter vestibus pretiosis indutus, alter verò pannosus & malè vestitus est, dicatur honoratiori: aut indue hunc vestem, qualem tu geris, dum judicandus es cum ipso, aut tibimetipsi talem indue, quali ille est amictus, usque dum pares sitis, atque posteà demum comparebitis coram judicio. Nequaquam unus sedeat, & alter stet, sed ambo stare jubeantur: quòd si verò placuerit judicibus, concedere utrique ut sedeant, possunt hoc quidem pro lubitu; sic tamen, ne unus superiori, alter inferiori loco sedeat, sed uterq; pari, unus penes alterum.*

b) *PULCHRUM.*) Huc dictum Hebræorum in Drusii *Apophthegm. n. CLXIIX.* צדק המלך מועיל לעם יותר משובע הזמן : *Justi-*

tæ cujuſdam ad Alexandrum: *ego qui exili navigio id facio, latro vocor; tu, quia idem claſſe magnâ facis, Rex audis.* Ut verò Juſtitiæ adminiſtratio feliciùs procederet, *c*) conſtituti ſunt olim apud Hebræos certi quidam Cenſores vel Viſitatores SCHOTERIM *d*) dicti, qui cum fuſti-

Juſtitia Regis plus prodeſt populo, quàm ubertas anni.

c) *FELICIUS PROCEDERET.*) Quàm neceſſarii ſint Regi & Judici ad feliciorem juſtitiæ adminiſtrationem iſti Cenſores & executores, pulcherrimè ex Medraſch oſtendit R. Bechai *in biur al hattorah fol. CCXXI. col. 4. fin.* שפטים ושטרים שניהם צריכין זה לזה אם אין. שופט אין שוטר אם אין שוטר אין שופט אלמלא אימתו של יואב לא היה יכול דוד ע"ה לעשות הדין שנ' ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא כי דוד ויואב שפטים כאחד כל מי שאינו שומע לדין מוסרין אותו ביד יואב ומוציא ממנו בעל כרחו ; *Judices & Executores ſibi ambo invicem neceſſarii ſunt. Quòd ſi nullus Judex eſſet, nullus etiam eſſet Executor; & vicisſim, ſi nullus Executor eſſet, nullus eſſet Judex. Absq; terrore Joabi ſi fuiſſet, non potuiſſet Rex David judicium exercere. Hinc cùm* 2. Sam. IIX, 15. *David laudatur, quòd juſtitiam rectè adminiſtrarit omni populo, ſtatim additur* v. 16. *Joab autem filius Zerujah erat Dux exercitus: David quippe & Joabus ſimul judicium exercebant. Quicunque Judici non obtemperabat, is operâ Joabi vel invitus adigebatur.*

d) *SCHOTERIM.*) Omnes, quos vidimus, cùm Judæi, tùm Chriſtiani interpretes hos, quos ſcriptura שוטרים *Schoterim* nominat, Judicibus inferiores ſtatuunt, eo gradu & officio, quod ex Majemonide hic Schikardus noſter optimè deſcribit, quocum eadem planè tradit R. Moſes Kozenſis: שופטים הם הדיינים הפסקים את הדין ושוטרין הם הרודים את העם אחר מצותם במקל ורצועה ; *SCHOPHETIM ſunt judices decernentes judicium; at SCHOTERIM ſunt obſervatores populi, animadvertentes in eum, ex illorum præſcripto, baculo & loro.* Ita nuperrimus ſcriptor R. Jac. Abendana *in leket Schoecha ad Michlal Jophi fol. XXXIX. col. 2.* שופטים אלו הדיינים ושוטרים אלו הרודים בעם שיש להם מקל ורצועה להביאם לבית דין ולכוף אותם להנהיגם על פי המשפט אשר יאמרו השופטים ; *SCHOPHETIM ſunt Judices, ſed SCHOTERIM exactores populi, qui baculum & lorum gerunt, quibus reos ad locum judicii citant & cogunt, eosq; tenore judicii gubernant, prout decreverint Judices.* Audiemus & R. Abarbanelem, cui inter Textuales palma meritò debetur, *Comm. in Leg. fol. CCCLXIV. col. 4.* השופטים הם הדיינים הפוסקים את הדינים אם בדיני נפשות בית דין של כ"ג ואם בדיני ממונות בית דין של שלשה או שלשה שופטים בלבד בעיירות הקטנות כמו שזכרתי ; והשוטרים הם הרודים בעם העוסקים במלאכה להכריח את האנשים שיקיימו המשפט הפסוק מהשופטים ; *SCHOPHETIM ſunt Judices, qui cauſas decidunt, ſive in judiciis capitalibus, Synedrio putà viginti triumvirali ſive in judiciis pecuniariis ſynedrii triumviralis, ſive denique ſint tres illi Judices tantùm, quos diximus in parvis civitatibus conſtituendos. SCHOTERIM autem ſunt exactores populi, quorum functio in hoc conſiſtit, ut cogant homines ad obſervantiam decreti conſtituti à Judicibus.* Atque ita Rabbini cæteri, Raſchi, Aben-Eſra, aliique pro judicum miniſtris & judiciorũ ſolennium executoribus habent, unde & ſcriptores inter illos Hebræo-Germanici ביי"טיל Beittel ſive Bittel/ i.e. *Bedellos* ſive *lictores*, vertunt. Conſentiunt è Chriſtianorum Philologis Paul. Fagius *not. ad Targum Num. XI*, 16. & *Deut. I*, 15. *XVI*, 18. Seb. Munſterus *ad Deut. XVI. f.* 375. Nic.

fustibus & flagris per plateas urbis circumibant, ut mensuras & pondera examinarent, mores publicos observarent, & si quid pravum offendissent, magistratui denunciarent. Hal. Sanhedrin *ab init. cap.* 1. מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה וכל פלך שנ׳ שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך: שופטים אלו הדיינים הקבועים בבית דין ובעלי דינין באים לפניהם: שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדין לפני הדיינים המסבבים בשוקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם על פי הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לב״ד ודנין אותו כפי רשעו: *Jussum legis est, constituere Judices atque Censores, in omnibus Provinciis & Regionibus, sicut dicitur* (Deut. 16, 18.) *Judices & Schoterim ponas tibi in omnibus portis tuis. Per Judices intelligit eos magistratus ordinatos in Synedrio, coram quibus litigant partes: per Schoterim verò illos, qui cum baculo & loro assistunt Judicibus, & circumeunt in foro, plateis atque tabernis, ut rectificent portas & mensuras, atque percutiant iniquos ex ore Judicum. In quocunque autem ipsi cernunt pravitatem, eum adducunt* Syne-

Fullerus *lib. III. Miscell. Sacr. c. XIX. toto p.* 378. *seqq.* Jo. Seldenus *lib. I. de Synedr. Vett. Hebr. c. XV. p.* 621. Const. L'Empereur *Not. ad Bertram. de Rep. Hebr. p.* 362. *seq.* Jo. Coccejus *not. ad Mischn. Sanh. c. I. p.* 16. 17. Hug. Grotius *Annot. ad Jos. IIX,* 33. Jo. Ligthfoot *Hor. Hebr. in Matth. V,* 25. *p.* 92. (ubi illa Christi illustrat: *καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ* i.e. לשוטר nam & Josephus *lib. IV. Antiq. Jud. c. IIX.* hos שוטרים *ὑπηρέτας officiales* vocat.) Dan. Fesselius *lib. I. Adversar. sacr. c. I.* § 9. *p.* 12. *seqq.* Jac. Altingius *lib. I. Schilo c. XXII. p.* 87. & qui præ cæteris nominandus erat, Dn. D. Mart. Geierus, is enim *Comment. in Prov. VI,* 7. *p.* 273. id ex inductione locorum Biblicorum suo more, hoc est accuratè probat, excutiens loca *Deut. I,* 15. ubi post constitutos in quâvis tribu chiliarchas, & centuriones, & præfectos quinquagenis, & decuriones, tandem quoque subjiciuntur שטרים *præfecti*, quorum muneris fuit, indicare tempus modumque profectionis *Jos. I,* 11. *III,* 2. segregare ab exercitu timidos *Deut. XX,* 5. 8. 9. qualis in recensione exercitûs moderator erat Maasejahu, etiam à Schickardo nostro hic memoratus 2. *Paral. XXVI,* 11. Cùm in Ægypto adhuc serviret populus, appellabantur ita inspectores seu præfecti laborum ab exactoribus Ægyptiacis constituti *Exod. V,* 6. 14. *sqq.* In terrâ verò Canaan adjungi eos videmus Judicibus & Senibus *Deut. XVI,* 18. *XXIX,* 10. *XXXI,* 28. *&c.* imò inter Levitas etiam hoc muneris genus 1. *Paral. XXIII,* 4. 2. *Paral. XXXIV,* 13. E quorum exemplorum consideratione laudatus Scripturæ Interpres verissimè infert, *inferiorem huic nomini inclusam esse potestatem, quæ dependeat ferè tota à mandato superiorum.* Adeoque frustrà sese communi ferè Hebræorum & Christianorum expositioni opposuit Anthon. Cregutus *in Revel. arcanor. c. XXVI p.* 196. 197. ut obtineret, Schoterim & Schophetim eosdem esse. Nec intelligimus, quid sibi velit Bonaventura Cornel. Bertramus, dum *libello de Republ. Jud. c. V. p.* 50. hos שוטרים *Schoterim* non

Synedrio, ut judicetur pro merito malitiæ suæ. Quemadmodum & in Turciâ custodes urbium *e*) cum fustibus obambulant, ut iis mulctent, si quos in propatulo rixantes offendunt, aut quovis clamore publicam quietem turbantes. Talis olim Jerosolymis in diebus Usiæ fuit Maasias; simul capitaneus magni exercitus, 2. *Par.* 26, 11. & commendat scriptura formicam, quod hoc minimum animal officium spontè fa- 98
ciat, quamvis talem Schoter sive ῥαβδοῦχον *f*) vel ἐργοδιώκτην non habeat *Prov.* 6, 7. Huc pertinet, quod Rabini de Salomonis eburneo & inaurato tribunali *g*) referunt, *in Zenorenna P. Schophet.* constitisse sex

non modò inter Seniores illos, quos Moses in Ægypto adire à Domino jubebatur, numerat, sed & rerum judicandarum peritiores & consultiores reliquis Senioribus fuisse scribit, & tamen simul earundem judicatarum executores nominat. Ipse Constantinus L' Empereur, liberalissimus ejus encomiastes, adeò ut *in præf. ad Gerb. ab Aernhem*, neminem dari potuisse magis idoneum judicaret, qui è sacris literis & Hebræorum scriptis de republicâ Judaicâ scriberet, non modò huic ejus asserto *in annot. p.* 362. contradicit, *Schoterim*, inquiens, *judicasse, vix credo; sed judicata mandasse executioni & populum ad obsequium coëgisse*: verùm insuper, cùm horum denuò meminisset Bertramus *cap. XIII. p.* 159. de *ἀναχρεβείᾳ* ejus conqueritur *in annot. p.* 395. & *passim ipsum accuratius inter* זקנים Seniores, שופטים Judices, *&* שוטרים officiales *distinguere* desiderat. Certè enim non ad שוטרים *Officiales*, sed זקנים *Seniores* ablegabantur a DEO Moses & Aaron.

e) *CUSTODES URBIUM.*) Arabicè vulgò قَاضِي *Cadi*, vel cum articulo أَل *Alcadi.*

f) ΡΑΒΔΟΥΧΟΝ.) Ipsi Judæi Græcienses isto sensu voce hâc utuntur, scribuntque רבדוכוש ῥαβδοῦχος pro ῥαβδοῦχος, teste Seldeno *l. 1. de Synedr. c. XV. p.* 621.

g) *DE SALOMONIS EBURNEO ET INAURATO TRIBUNALI.*) Quæ hic ex Zenorenna (*mihi fol. CXIX. col. 1.*) afferuntur, deprompta sunt ex Rabboth *fol. CCXCVI. col. 2. 3.* & R. Bechai *in Legem fol. CCXXII. col. 1.* unde ea pleniùs recensent Buxtorf. in *Lex. Talm. fol.* 2361. & Seldenus *lib. II. de Synedr. c. XIV. p.* 584. Cæterùm extare inter Hebræos integrum libellum de throno Salomonis, testatur Gilb. Gaulmynius *lib. II. Notar. de Vitâ & Morte Mosis c. IX. p.* 339. quem se latinum fecisse ait; dubito tamen, an in lucem ediderit unquam. Eædem sine dubio in eo fabulæ, qualis hæc ab Autore memorata est, & cujus generis plures, miras profectò & ex parte ridiculas commemorat Targum Estheræ posterius *ad Cap. I,* 2. quas vide sis in Francisci Taileri *editione p.* 43. *seqq.* Prolixum enim nimis foret, referre omnia, quæ de animalibus, bove, leone, aquilâ, fele, gallo gallinaceo & aliis mirâ arte ex auro sic præparatis, ut ascendentem per scalas Salomonem exciperent inque solium collocarent, advenientes verò coram hoc throno testimonium dicturos suâ quodlibet voce editâ ad veritatis confessionem compellerent; de candelabro aureo septem culmis conspicuo cum ornamentis suis, itemque lucernis & sphærulis, ac mundatoriis, atque thuribulis, scyphisque & liliis in superiori ejus parte consistente; de figuris hinc septem patriarcharum Adami, Noæ, Semi, Abrahæ, Isaaci, Jacobi, & Jobi, illinc septem seculi Sanctorum, Levi, Cahathi, Amrami, Mosis, Aaronis, Eldadi &

ſex gradibus (etiam ſcripturâ teſtante 1. *Reg.* 10, 19.) ad quorum ſingulos Rex juſtitiæ admonitus fuerit, cùm primum aſcenderet, acclamatum fuiſſe לא תטה משפט *Judicium non inclinato*: ad ſecundum לא תכיר פנים *Perſonam non reſpicito*: ad tertium לא תקח שוחד *Munus non accipito*: ad quartum לא תטע לך אשרה *noli plantare lucum*: ad quintum לא תקים לך מצבה *noli erigere ſtatuam*: ad ſupremum לא תזבח שור *ne mactato bovem*. Quod non abſimile eſt illi, *b*) qui per caduceatorem ſuum quotidiè, hac formulâ, *μέμνησο ἄνθρωπος ὤν*, mortalitatis ſuæ admoneri voluit. O felicem populum, cui ſic Lex & Rex ſimul imperant! feliciorem quoque, ſi quod imperant executioni datur: nec ſunt campana, quod dicitur, ſine piſtillo: feliciſſimum verò, ſi in hoc ſtatu perennant, nec cùm ſuccedit novus rex, nova Lex juxta proverbium introducitur: à quâ tantoperè abhorruerunt olim Locrenſes, ut novationis authorem fune circa collum aptato, rationem dicere juſſerint: ut ſi mutandi utilitatem non evidenter perſvaſerit, attracto laqueo ſtatim ſuffocari poſſit.

Quamvis igitur Rex hebræus dicto modo, ſtatutis & legibus Mo-

Medadi (quos junctim pro uno numerant) & Hur Prophetæ, candelabrum utrinque exornantibus: de figuris Eli Sacerdotis & filiorum ejus Hophni ac Phinees, item filiorum Aaronis Nadab & Abihu, circa vas aureum oleo ad alendam lucernam neceſſario plenum, formatis: de variis machinis, quibus cùm ipſum ſolium, tùm ejus animalia movebantur: de Nebucadnezare & Alexandro Magno à leone aureo in infimâ ſcalâ recubante percuſſis, ut claudi fierent uterque, ille quidem, cùm in Babiloniam, hic cùm in Ægyptum thronus hic prædæ abductus eſſet, & admirabundi ipſum adſcendere auderent: de Epiphane Antiochi omnes totius mundi artifices convocante, ut pedem ſolii cum catenâ aureâ fractum reſtaurarent, ſed fruſtrà: de Cyro Perſarum Rege ſuâ in Judæos & Sanctuarium clementiâ obtinente, ut in hoc ſolio ſolus ex omnibus Gentium Regibus ſederet; deque multis id genus aliis fabulantur. Hinc non mirum כסא שלמה *thronum Salomoneum* cum כסא ה' *throno divino* conferri, quam comparationem proſequitur R. Bechai *in Legem fol. III. col.* 2. Aliàs de eo ex Chriſtianis poſt Commentatores ad 1. *Reg. X*, 18. & 2. *Paral. IX*, 17. multis egit Jo. de Pineda *lib. VI. de Reb. Salom. c. VII. & IIX. fol.* 581. *ſeqq.* atque ad ejus imitationem Conſtantinum Leonis Imperatoris filium, ſuum thronum inauratis leonibus ſingulari artificio horrendùm mugientibus terrificum, quique arcanis trochleis unà cum Imperatore derepentè in cœlum attolleretur, præparaſſe, ex Luidprando Epiſcopo Cremonenſi *lib. VI. de Reb. Imp. & Regum in Europâ geſtis c. II.* refert Henr. Engelgravius *part. II. Luc. Evang. Embl. XXXVII.* p. 600. qui & ipſe ſuccinctam throni Salomonei deſcriptionem habet *ibid. Emblem. XL.* p. 659.

b) *ILLI.*) Philippo nempè. Is uni ex aulicis.

Mosaicis tenebatur, hoc tamen non impedivit, quominus pro re natâ potuerit de plano procedere, & si casus ita posceret, pœnas aut mitigare, aut crescentibus delictis exasperare; sicque suum jus vitæ & necis, citra vim justitiæ, circumstantiis attemperare. Maym. Hal. Mel. *fine cap.* 3. יש למלך רשות לתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה : *Potestatem habet Rex ordinandi mundum juxta id, quod præsens hora postulat.* Deducamus rem *i*) verbi gratia per aliquot exempla. *Deut.* 21, 23. *k*) prohibitum erat relinquere cadaver suspensi per noctem in

---

licis pueris id muneris injunxit, ut ista verba quotidiè ad solis exortum in cubiculum ingressus sibi accineret. Cælius Rhodigin. *lib. X. Lect. antiq. c. L. XXIII. fol.* 550.

i) *DEDUCAMUS REM.*) Doctissimè hæc deducta laudat Seldenus *lib. II. de Synedr. Hebr. c. XIV. p.* 583. cùm ad eandem materiam delatus: *Amplissima*, inquit, *Imperii & jurisdictionis apud eos Regia capita alia tàm circa res pacis, quàm belli exhibet fusiùs Guilielmus Schickardus in* משפט המלך *seu Jure Regio Hebræorum, unde quæ doctissimè tradidit ille, nobis compilare religio est.*

k) *DEUT. XXI, 23.*) Lex hæc de non relinquendo cadavere facinorosi in cruce aut patibulo, satis quidem clara est; sed peperit tamen quæstiones ab interpretibus agitatas, quarum non postrema est: An inter Hebræorum supplicia numerandum sit crucis aut patibuli? cùm hic expressa fiat mentio suspensionis de ligno; quo loco inducti quæstionem affirmare nulli dubitant Cæsar Baronius *in Annal. ad ann. XXXIV. num.* 92. Carolus Sigonius *lib. VI. de Republ. Hebr. c. IIX.* Justus Lipsius *lib. I. de Cruce c. XI.* Jacob. Gretserus *lib. I. de cruce c. XIX.* Jo Steph. Menochius *lib. IIX. de Republ. Hebr. c. II. q. III.* Philipp. Carolus Apostata, aliique. Negant vero Casaubonus *in Exercitat. Anti-Baronian. Exerc. XVI. §. LXXVII.* Bonfrerius *Comm. in Deut. XXI.* Josephus Scaliger &c. Atque hi longè rectiùs, ut paulò post observabitur. Altera difficultas est circa legis rationem, quam alii aliter comminiscuntur. Illud fabulam putidissimam olet, & a prudentioribus Rabbinorum negligitur, vix recenseri dignum, quod quidam Darschanim ad deliniendos plebejorum animos finxerunt, quasi ante cadaveris suspensi sepulturam, anima ad quietem suam venire nequeat, nec possit ab angelis duci in DEI thalamum, sed interim à turmis dæmonum vexetur & affligatur: quam fabulam ipsorummet Judæorum verbis narrat Munsterus *ad Deut. XXI. f.* 384. Ac nescio, annon huc digitum intendat R. Bechai, dum *Com. in Leg. fol. CCXXVII. col.* 3. causas legis expositurus istam quasi occupationem præmittit: נ"ל כי כיון שחטאו של אדם גרם שלא תהיה לו לינה בגן עדן הוא שכתוב אדם ביקר בל ילין היה ראוי שהתורה לא תחוש על לינתו אלא ילין ויתבזה אבל התורה והמצות מיוסדים על אדני החכמה והטעם מפורש בכתוב קללת אלהים תלוי : *Dici equidem posset, quòd, cùm peccatum in causa sit, ne vero in Paradiso pernoctet, juxta illud* Psal. XLIX, 13. *homo in honore non pernoctabit; Legem non decuisset sic moras pernoctationis ejus præcipitare, sed mandare potiùs, ut ad majorem ignominiam in ligno relinquatur; Enimverò lex & præcepta basibus sapientiæ innituntur, ipsaque ejus ratio in illis scriptura verbis redditur: maledictio DEI est suspensus.* Nihilo solidius est, quod cum Cajetano Cornelius à Lapide *ad eum loc. f.* 1045. scribit, quem turmatim

in patibulo : additis rationibus binis, primò quia ſuſpenſus DEO execrabilis ſit, ſecundò nè terra hoc ſpectaculo contaminetur, quorum illud R. Sal. Jarchi poſt Uzielidem de imagine DEI accipit, ei con-

tim ſeqvuntur alii, voluiſſe DEUM, maxime facinoroſos, (quorum pœna erat ſuſpendium) omninò deleri de terrâ, adeò ut nec eorum cadavera ſupereſſent, in pœnam, uti fieri ſoleat in illis, qui flammis traduntur. Atqui poſt lapidationem demum mortui ſuſpendebantur ad majorem ignominiam, ut gratiæ potiùs, quàm pœnæ rationem habeat maturata ſepultura : &, ſi hæc ratio valeret, ſequeretur graviora fuiſſe delicta eorum, & durius mortis genus perpeſſos, qui poſt lapidationem non ſuſpendebantur, ſed ſtatim mandabantur terræ ; quod tamen falſum. Non ergò augendæ, ſed minuendæ aut abrumpendæ ignominiæ fuit ſepultura, quod in citatis verbis R. Bechai non malè animadvertit. Optimè igitur R. Abarbanel *Comm. in Leg. fol. CCCLXXIX. col.* 2. planè ſicuti noſter Autor verbis textus inhærendum eſſe ſcribit : נתנה תורה ב' סבות *allegavit*, inquit, *ſcriptura hujus rei duas rationes*, הא' אמרו כי קללת אלהים תלוי *unam, cùm ait, quia maledictio DEI eſt ſuſpenſus* : והסבה הב' היא אמרו ולא תטמא את אדמתך *alteram, cùm dicit, & ne polluas terram tuam.* Verùm in utriusque expoſitione à noſtro diſcedit : imò priorem iſtarum de Dei imagine acceptam etiam falſitatis apertè damnat. Præmittit enim aliorum opiniones, interque eas R. Salomonis Jarchi noſtro Autori probatam, ſed rejicit. Audiamus ipſum ; הנה בפירוש הכתוב הזה שאמרה תורה כי קללת אלהים תלוי באו בדברי המפרשים ג' דעות *Ecce, inquit, in explicatione loci hujus ſuper his legis verbis : QVIA MALEDICTIO DEI EST SUSPENSUS, tres apud Interpretes occurrunt ſententiæ* : quænam illæ? הא' הוא מה שזכר רש"י ז"ל זלזולו של מלך הוא שהאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל בניו הם משל לשני אחים תאומים שהיו דומים זה לזה ; *PRIMA eſt, quam commemorat R. Salamo Jarchi b. m. cedere hoc in contemptum Regis ſupremi, ſiquidem homo creatus eſt ad ſimilitudinem imaginis ejus & Iſraelitæ ſunt ejus filii : quod* (Talmudiſtæ illuſtrant) *parabolâ de duobus fratribus ſibi facie ſimilibus.* והדעה הב' הוא מה שאמר בספרי כל הנסקלין נתלין הם דברי יחיד והלכה כחכמים שאין תולין אלא המגדף והעובד עכו"ם וביאר כי קללת אלהים תלוי שיאמרו בני אדם מפני מה זה תלוי מפני שבירך השם או שעבד עכו"ם בלא זה זלזול גדול לשם ומזכרת עון ודעה זאת הביאו ר"א גם כן והרמב"ן והרלב"ג ולא הביאוה בשם ספרי וגם לא בשם אנקלוס שאמרו ; *ALTERA ſententia eſt in libro Siphre, ubi cùm unus ſtatuiſſet, omnes lapidatos ſuſpendendos fuiſſe, obtinet decretum ſapientum, non fuiſſe ſuſpendendum, niſi blaſphemum & idololatram, ſenſumq; adeò verborum : QVIA MALEDICTIO DEI EST SUSPENSUS, hunc eſſe, quaſituros eſſe homines* (ſuſpenſum videntes,) *ob quam cauſam ſuſpenſus ſit? cùmq; audiverint, blaſphemaſſe DEUM, & idola coluiſſe, in deſpectum DEI hoc cedet, & commemorationem iniquitatis. Quam ſententiam ſimiliter R. Abraham, & R. Moſes bar Nachman, ac R. Levi ben Gerſon producunt, ſed nullâ mentione factâ ſive libri Siphre, ſive Onkeloſis, qui primùm eam tradiderunt.* והדעה הג' היא דעת הרמב"ן הנכון אצלו כפי הפשט יאמר שאע"פי שיהיה באיש חטא משפט מות והומת וגם יבא לתלותו על העץ בגודל חטאו התורה ע"כ לא תלין נבלתו וגו' כי הארור מכל האדם והמקולל הוא התלוי שאין בכל המיתות מיתה מקוללת ובזויה כמוה : *TERTIA ſententia calculo R. Moſis bar Nachman comprobata eſt, quaſi juxta literam lex diceret : Etiamſi in aliquo fuerit reatus mortis, jamq; per ſententiam judicis eò perveneri*t;

contumeliosum fore, si quis ita pendens relinquatur; perinde ut mundano Domino non sit honorificum, si vel effigies sua, vel alius facie sibi similis suspendatur: hoc verò R. Aben Ezra in honorem terræ sanctæ

rit, ut propter sceleris admissi magnitudinem suspendatur de ligno: etiamsi, inquam, ita sit, non tamen relinques noctu cadaver ejus &c. siquidem ab omnibus hominibus maledictus & execrabilis est suspensus, cum inter omnia mortis genera nullum turpius aut abominabilius sit, quam hoc ipsum. Hanc sententiarum trigam adeò elumbem æstimat Abarbanel, ut ne responsione quidem aut examine dignam sibi videri dicat: ועם היות בטענות האלה חולשה רבה איני רוצה לחלוק עליהן ואגיד לבד דעתי *Quoniam*, inquit, *rationibus istis magna inest debilitas, nolo adversum istas pluribus agere, sed meam potius sententiam simpliciter indicabo.* Sciendum tamen in Schikardi nostri gratiam, quòd ea, quæ de imagine DEI ex Raschi primo loco afferuntur, Hebræis communiter arrideant, quibus illa, parabolâ hâc de duobus fratribus, ad quam Raschi provocat, plausibiliter tradiderunt Talmudistæ. Locus est in Gemarâ Mass. Sanhedrin *c. VI. fol. XLVI. col.* 2. תניא אומר רבי מאיר משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו: *Traditio est, docuisse R. Mejerum parabolam, cui illa res* de suspenso in patibulo non relinquendo *similis sit? duobus* scilicet *fratribus geminis in unâ civitate oriundis, quorum alter Rex sit constitutus, alter verò ad latrocinia exeat. Jubeat hunc Rex suspendi; quilibet eum videns dixerit, Regem suspensum esse. Itaque denuò Rex jussit, ut eum de patibulo dejicerent.* Eadem tantundem repetit R. Bechai *fol. CCXXVII. col.* 4. R. Simeon *in Jalkut part. I. fol. CCXCI. col.* 3. Zennoreuna *fol. CXXI. col.* 2. R. Jacob Aben Chabib *part. II. Beth Israel fol. CLXX. col.* 3. atque hinc & Coccejus *in Excerp. Gemar. Sanhedr. p.* 252. ac Raymundus Martini *part. III. Pug. fid. Dist. III. Cap. XVI. §. XXV. f.* 667. Sequuntur è Christianis non tantùm noster Autor, sed & ante eum Alphons. Tostatus *Comm. in Deut. XXI.* & pòst Hugo Grotius *lib. II. de J. B. & P. cap. XIX. §. IV.* Verùm rectissimè huic sententiæ pridem objecerat R. Abarbanel, cùm saltem dubium moveret *fol. CCCLXXVII. col.* 2. הנה הוא טעם חלוש מאד כי לפי זה היה ראוי שלא יתלה שום אדם בתלייה לא יום אחד ולא יומים כי העבירה איננה רעה להתמדתה כי אם מפני עשייתה בכל זמן שתהיה: *En! si qua alia, hæc admodum debilis est ratio. Nam juxta hæc nullus omninò hominum suspendendus esset neque uno die, neque biduo; siquidem transgressio non est mala per suî continuationem, sed propter patrationem omni tempore quo existit.* Quæ ergò tandem mens Abarbanelis? Primam rationem ab ipsâ lege additam de קללת אלהים *maledictione DEI* sic interpretatur *fol. ante citato CCCLXXIX. col.* 2. ר"ל שהקללה והעונש אשר גזר הש"י על האיש ההוא החוטא איננה תמידית ולא לזמן קצוב אבל היא התלייה לבד ולכן שהוא יתב' נסתפק בתלייה לבד ולא גזר שתהיה לזמן רב למה הרבה אחרת ותוסף בענשו בתתמידו על העץ אינו ראוי כי אם שבזמן התלייה יקבר כיון שכבר נגמר בתלייתו העונש והקללה שהעניש וקללו השם יתברך על חטאו: *Sensus* (verborum קללת אלהים תלוי maledictio DEI suspensus) *hic est, quòd maledictio & pœna, quam Deus in hujusmodi peccatorem ac reum decrevit, neque perpetua esse debeat, neque certi & determinati temporis, sed simpliciter suspensio tantùm. Postquam ergò ipse Deus suspensionis pœnam ita suspendit, ut non decerneret longo illam tempore futuram, quare eam prolongabis, & addes pœna illius, diu-*

ſanctæ ſancitum putat הגרת גבעון יוכיח כי משפט לא תלין איננו לכבוד המת רק לכבוד הארץ כי משפט הערלים והישראלים איננו שוה *Hiſtoria Gibeon* (Joſ. 10, 26.) *arguit quod ſtatutum de non pernoctando neutiquam in bonorem ſtrangulati conditum ſit, ſed in honorem terræ potiùs & ut jura præputiatorum ab Iſraëliticis differrent.* Itaque ſepulti fuerunt regulariter eâdem die ante ſolis occubitum, non modò ipſi
99 facinoroſi, ſed etiam unà cum illis omnia ſupplicii hujus inſtrumenta.
l) Hal. Sanhedr. *cap.* 15. *med.* מצות עשה לתלות את המגדף ועיבר:

tius eum in patibulo relinquendo? Non certè hoc dices; ſed quo die ſuſpenſus eſt, eodem etiam ſepeliatur, poſtquam ſuſpenſione ſuâ pœnam ſuſtinuit & maledictionem, quâ eum DEUS puniverit & maledixit ob facinus commiſſum. Alteram de טומאת הארץ *pollutione terræ* ab ipsâ itidem lege memoratam ſic exponit: ר"ל כי בהיות האדם המת הלוי ומגולה תהיה יעשה זוהמ עפוש גדול בארץ ויגיע ממנו הבסר והשחתה לשאר האנשים החיים והו טומאה גדולה בארץ יען היות האדם הוא הבעל חי שבמזגו יבאש יותר מהרה מכל שאר בעלי חיים ובמסכים לזה אמרו בספרי לא הרוגי בית דין בלבד אמרו אלא אף כל המלין מתו ביום ההוא עובר בלא תעשה והיא מהסבה הטבעית שזכרתי: *Senſus eſt: quòd ſi homo mortuus ſuſpenſus ſit & retectus, corpus ejus fœtorem graviſſimum edit in terrâ, atque inde damnum & corruptio ad cæteros homines in vitâ ſuperſtites redundat, id quod magna eſt contaminatio in terrâ, propterea quia homo eſt animal vivens, quod multò citius, quàm cætera viventia omnia, putreſcit & fœtet. Quæ ipſa cauſa eſt, quare in libro Siphre non tantùm omnes ex Synedrii ſententiâ ſupplicio ultimo damnatos ſic dicant ſepeliendos, ſed & quemlibet ſuum mortuum illo, quo obiit, die inſepultum relinquentem transgredi præceptum hoc negativum; idq́ ex eâdem cauſâ naturali, quam recenſui.* Cæterùm, quid de hâc ipſiusmet Abarbanelis ſententiâ ſtatuendum, paucis accipe. Utriusque rationis expoſitio benè ſe habet, quatenus lex illa ſaltem ut *forenſis* conſideratur; at nobis accuratiùs paulò introſpicienda, ſimulque attendenda, ut eſt *ceremonialis*. Lex ergò *forenſis* erat in Republicâ Judaicâ, ne cadaver de patibulo ſuſpenſi in ligno relinqueretur, & huic ſufficere poterant rationes allatæ, prout à Rabbino in myſteriis cœcutiente explicatæ ſunt. Accedebat verò præterea hoc *ceremoniale*, ut ſuſpenſus, quamdiu in ligno eſſet, haberetur maledictus, & terra, ſeu regio, in quâ de ligno pendebat reus, polluta & contaminata, ſaltem Leviticè, ſicuti quis contactu animalis immundi *Levit. XI*, 28. *ſqq.* vel ſolo etiam ingreſſu in tentorium, in quo homo mortuus, æque ut tentorium ipſum & omnia ejus vaſa *Num. XIX*, 14. 15. contaminabantur. Atque hinc porrò ut quælibet lex ceremonialis umbram habuit futurorum, *Heb. IIX*, 5. *X*, 1. ita hæc typicè præfiguravit CHRISTUM in cruce aliquando pendentem, qui reverà *maledictio* pro nobis fieri, & eodem, quo in crucem agebatur, die ſepeliri, ſuâque hâc ſepulturâ omnem *terra peccatis pollutæ immunditiem* auferre debebat: quem typum allegavit Apoſtolus *Gal. III*, 13. His ita obſervatis nullo negotio omnes, quæ hic tantopere moveri ſolent, difficultates poterunt expediri.

l) *OMNIA SUPPLICII INSTRUMENTA.*) Hoc Baal hatturim *fol. CCXII. fac.* 2. è textûs literâ ſuo more probaturus, aut potiùs certo quodam סימן, ut ſolet, illuſtraturus, conſtructionem verbi finiti cum ſuo infinitivo urget:

ועובר עו ואין האשה נתלית : כיצד אחר שסוקלין אותן משקעין את הקורה בארץ ועץ יוצא ממנה ומקיפין שתי ידיו ז לזו ותולהו סמוך לשקיעת החמה ומתירין אותו מיד ואם לן עוברין עליו בלא תעשה ומצות לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה ולא הם בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר : אין תולין על אילן המחובר לקרקע אלא על התלוש כדי שלא יהא מחוסרה קציצה שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני וכן האבן שנסקל בה והסייף שנהרג בו הנהרג והסודרין שחונקין בהן הכל נקברין (m בתפושת הנהרג אבל לא בקבר עצמו : *Jussi sumus suspendere blasphemos & idololatras; non tamen fœminas. Quomodo? postquam lapidati erant, infigebatur terræ palus, unde transversa trabs exibat, & colligatis manibus attracti suspendebantur prope solis occasum, moxq; rursus dimittebantur, quia nefas est relinquere per noctem. Sepeliuntur autem omnes supplicio affecti, ipsâ die supplicii sui: nec ipsi solùm tàm citò; sed & in genere omnis quicunque mortuum suum sepelire procrastinat, peccat, nisi faciat hoc propter apparatum feretri & involucrorum, in honorem defuncti. Nemo suspenditur ad arborem solo innatam, sed ad avulsam, nè fortè parcatur amputationi ejus: quia lignum unà cum suspenso sepeliendum est, nè relinquat turpem in mundo memoriam, aut dicatur, ecce de hoc ligno quondam pendebat iste vel ille! Sic & lapis quo aliquis obrutus, gladius quo decapi-*

gee : קבור תקברנו לומר שגם העץ נקבר עמו *Sepeliendi verbum in hâc lege repetitur,* (sepeliendo sepelies,) *ut significetur, ipsum etiam lignum cum suspenso sepeliendum esse*: quasi nimirum alterum ad suspensum, alterum ad lignum pertineret. Cæterùm de supplicii instrumentis cum reo supplicium passo defodiendis, videas præterea Dn. D. Geierum *de Luctu Hebr. c. VI. §. 15. p. 140. seq.* Ejusdem consvetudinis meminit & Samuel Petitus *lib. 1. Variar. Lect. c.V.p.25.*

m) בתפושת *IN CARCERE.*) Ignoscat nobis B. Autor, si eum minùs intellexisse hunc Majemonidis locum dixerimus, dum verba hæc הכל נקברין בתפושת הנהרג אבל לא בקבר עצמו ita transtulit: *Omnia hæc sepeliuntur: in carcere tamen occisi, non in ipso sepulchro.* Quæ versio alios nostrum securiùs paulò imitatos seduxit, ut in carcere, in quo captivi sedissent supplicio affecti, instrumenta supplicii apud Hebræos sepelienda putarent: fuitq; nonnemo, qui cùm de suppliciis Hebræorum capitalibus ageret, hæc inter alia scripta reliquit, nullà Schickardi mentione factà, credo ne seductus, sed suapte culpâ lapsus crederetur. *Sicut in foro Romano,* inquit, *& nostro Saxonico cadaveribus punitorum ut plurimùm sepultura non denegatur, quâ de re JCti pluribus:*

decapitatus, mappa quâ suffocatus: omnia hæc sepeliuntur: in carcere *tamen occisi, non in ipso sepulchro.* Nihilominus dicunt, licuisse Regibus: *ita etiam legibus Judaicis statutum est, ut eorum cadavera adhuc ante solis occubitum sepulta fuerint, & unà cum iis omnia suppliciorum instrumenta, non tamen uno eodemq; loco. Hæc enim sepeliebantur tantùm in carcere occisi; quod liquidò constat ex Maimonid. Hilch. Sanhedr. c. XV. qui, postquam de sepulturam loqui, super quo aliquis fuit suspensus, asseruerat, subjungit:* וכן האבן שנסקל בו והסייף שנהרג בו הנהרג והסודר שחונק בו הכל נקברין בתפיסתו של הנהרג אבל לא בקבר עצמו *Sic & Lapis quo aliquis obrutus, gladius quo decapitatus, mappa quâ suffocatus: omnia hæc sepeliuntur; in carcere tamen occisi, non in ipso sepulchro.* Id quod sine falsissimum, nec unquam Maimonidi in mentem venit, tantum abest, ut ex hoc ejus loco de veritate asserti liquidò constet. Hoc au Majemonides, *omnia illa supplicii instrumenta sepeliri in illo terræ spatio, in quo reus supplicio affectus est, non in ipso ejus sepulchro.* Desusit ea, observante R. Joseph Karro *in Keseph Misch. fol. CCXL. col. 2.* ex Massech. Sanh. *f. XLV. col. 1.* ubi eadē propè verba reperies, quæ tamē frustrà in excerptis Coccejanis quæsiveris. Ibi ad vocē בתפיסתו disertè glossa interior: בתוך ארבע אמות *intra quatuor cubitos,* h. e. intra spacium quatuor cubitorum, in quo occisus recumbit. Nam illud terræ spacium quatuor cubitorū, in quo mortuus jacet, vocatur תפישתו vel quod idem est תפיסתו & תבוסתו *comprehensio ejus*, quod nomen תפיסה aut תבוסה cum alio תבוסה quod est *conculcatio*, sæpè confunditur, eodem tamen sensu, ceu ipse Maimonides exponit *Comm. ad Misch. III. Massech. Nasir. c. IX. fol. CLVII. col. 1.* פירוש תבוסה המקום שמתגלגל בו בגוד בלשון מתבוססת בדמיך *Vox* תבוסה *notat locum circa mortuum: descendit ex illo* Ezech. XVI, 6. *Vidi te conculcatam in sanguine tuo.* R. Obadias de Bartenora *ad eund. loc.* תפישה הוא כל העפר היחה שתחתיו h. e. *Nomen* תפישה (vides promiscuum utriusque vocis usum, ad unum enim Mischnæ locum ista Bartenorius & Maimonides commentantur,) *significat omnem terram mollem, quæ sub mortuo reperitur.* Perusch Milloth saroth *in editione Mischnarum Menassis part. I. fol. CXIII. col. 1.* תבוסתו כלומר עפר מהמקום שמתגולל בו *Conculcatio ejus, id est terra loci, qui est circa mortuum.* Agitur in illa Mischnâ de eo, qui forte fortuna mortuum invenerit, doceturque quid circa eum licitum aut illicitum, ne locus ille certis usibus serviens inquinetur; auferendum nempè mortuum, sed cum תפישתו *terrâ suâ, in quâ jaceat,* & in cœmiterium deportandum. Verba hæc sunt: המוצא מת בתחילה מושכב כדרכו נוטלו ואת תפישתו מצא שנים נוטלן ואת תפישתן — — מתלים לדבר שאילו מתחלה מצאו נוטלו ואת תפישתו: *Si quis primùm invenerit mortuum more consueto repositum, potest auferre eum &* תפישתו terram ejus, in quâ jacuit; *si quis ita duos invenerit, poterit & hos, atque* תפישתן terram eorum, in quâ recumbunt, *auferre.* — — *Hoc enim rei fundamentum est, ut si initiò quis eum reperiat, eum simulq; &* תפישתו terram, in quâ jacet, *auferre possit.* Iterum R. Bartenora *ad h. l.* hæc Mischnæ verba: נוטלו ואת תפישתו *auferre potest eum & terram ejus, in quâ jacet,* expositurus: מותר לפנותו משם ולקברו במקום אחר וצריך שיטול מן העפר של הקבר עמו ותופר בקרקע בתולה שלש אצבעות *Licitum est declinare eum (mortuum) ex inde, inq; alio loco sepelire; at tunc necesse est, ut aliquā terræ sepulchri (in quo prius jacuit) cum eo tollat, inq; terrâ nondum contaminatâ fodiat ad tres usque digitos.* Similiter R. Majemonides: באורו זה שמוסף עפר אחריו העפר הלח שלו כלו שהוא תחתיו וחפור מן העפר היחיח ומקרקע בתולה שלש אצבעות ואז יטהר זה המקום *Exponit hoc ita solet; colligendum esse, unà cum mortuo auferendo, omnem terram humidam, quæ sub eo est, & effodiendam non modò

gi a) contra expressam hanc legem, aliquando diutiùs in patibulo relinquere, quorum exemplis terrendus erat populus, & ab invalescente scelere arcendus. Maym. H. Mel. *eod. fin. c. 3.* ex Talm. Jeruschalmi: תולה ומניחן תלויין ימים רבים להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם *Suspendit & relinquit suspensos diebus multis, ut incutiat terrorem & frangat malitiam improborum in seculo.* Aliud exemplum,

do mollem & rariorem, sed & duriorem ac nondum cadavere pollutam ad tres usque digitos: & tunc demum hunc locum mundari. Non ergò in citatis ab Autore verbis carcer occisi, sed locus supplicii intelligitur, & quidem spacium illud quatuor cubitorum, quod interfecti cadaver occupat.

n) *LICUISSE REGI &c.*) Hoc, quòd Regi licuerit suspensum diutius, quam lex jubet, in patibulo relinquere, pro hodierno penes Christianos recepto more, quo cadavera in patibulo in aliorum terrorem relinqvuntur, adversus Zepperum *lib. V. de Leg. Mosaic. c. VII* & Grotium *lib. II. de J. B. & P. c. XIX. th. IV.* hanc improbantes consvetudinem, (cui è nostris quoque infensi videntur B. Danhavverus *part. VI. Lact. Cat. p. 689.* & B. Gerhardus *Loc. de Magistr. Polit. §. 310.*) urgent Dn. D Calovius *in Bibl. Illustr. ad Deut. XXI, 22.* & B. Theodor. Hackspan. *part. I. Notar. Philol. in Loca Script. diffic. p. 568.* quibus jungi poterit Dn. Osiander *Annot. ad Grot. p. 1102. seqq.* Eodem faciunt præter Jezabelis exemplum 2. *Reg. IX, 10. 35. seqq.* interminationes divinæ, de projiciendis absque sepulturâ Jeroboami domesticis 1. *Reg. XIV, 11.* deque Jojakimi sepulturâ asini *Jerem. XXII, 19.* de qua R. Dav. Kimchi *ad eum loc. f. D. XLVII. col. 2* קבורת חמור ר״ל כמו שהחמור לא יקבר כן זה יקבר הזה כי מת הוא קבורת החמור שכתבו אותו וישליכוהו לאשפה כן תהיה נבלת יהויקים נשליכו אותו מחוץ לשערי ירושלם כי מחוץ לירושלם מת כשהיו מוליכים אותו בגלות בבעבם השיבה ולא הניחוהו הכשדים לקבר: *Sepulturam asini sic intelligas: quemadmodum asinus* [illegible]

non sepelitur, ita etiam ille non sepelietur. Quomodo enim fit sepultura asini? trahunt eum, & projiciunt in sterquilinium. Similiter trahent cadaver Jojakimi & projicient illud extra portas Jerosolymorum. Qui enim ille extra urbem hanc mortuus est, cum alterâ vice in captivitatem abduceretur, neque permiserunt Chaldæi eum sepeliri. Conferatur Drusius *Class. I. Proverb. Sacr. lib. 1. adag. XXXI.* Qvenstedt *de Sepulc. Vett. c. III. p. 48. & c. IV. p. 61.* Quod ipsum Jojakimi exemplum allegat & Samuel Petitus *lib. I. Variar. Lect. c. V. p. 25.* additq; aliud Peraitæ Nigri apud Josephum *lib. V. ἁλώσ. c. I.* ut confirmet, commune quidem jus fuisse apud Hebræos, ut sepelirentur suspensi; sed non omninò dubitandum, quin insepultos abjecerint illos, in quos gravius sævitum ire vellent Judices. Ista tamen vereor ut hariolatio consistat, ac multò minus, quod huic cadaverum supplicio affectorum insepultorum projectioni destinatam fuisse vallem Hinnonis Hierosolymis suspicatur è verbis Davidis Kimchi *ad Psal. XXVII* גהינם סמוך לירושלם והוא מקום מאוס ומשליכים שם הטומאות והנבלות והיה שם אש תמיד לשרוף הטומאות ועצמות הנבלות: *E quibus verbis*, inquit Petitus, *colligimus, primò in hanc vallem Hinnonis projecta fuisse multa cadavera; secundò, ubi cadavera putruissent, ossa illorum fuisse igne combusta, qui hunc finem perpetuò ardebat in hâc Valle.* Enimverò ut ipsam cadaverum humanorum projectionem sententiâ Judicum reis adjudicatam extra ordinaria illa exempla non pro[illegible] Hebraica [illegible]

 dem

plum. Mos erat nè duo facinorosi o) simul unâ die punirentur; nisi fortè in communi delicto simile supplicium essent meriti. Sanh. c. 14. *post med.* אין דנין לעולם שנים ביום אחד אלא דנין זה היום והשני למחר היו שניהם בעבירה אחת ומיתה אחת כגון נואף עם נואפת דנין שניהם ביום אחד : אבל אם היה הנואף בועל בת כהן הואיל והוא בחנק והיא בשריפה אין הורגין שניהן ביום אחד *Nunquam condemnant plures unâ die, sed unum hodiè alterum cras: nisi ambo rei sint ejusdem transgressionis, & meruerint unam mortem, v. g. adulterum cum adulterâ judicant simul. At si quis adulter vitiârit filiam sacerdotis, quoniam ille suffocationem, hæc verò combustionem meretur, sumunt supplicia diebus diversis.* Quod igitur unà cum innocente CHRISTO salvatore, latrones duos crucifixerunt *Marc.* 15, 27. fecisse putandum est, aut quia *ἐν αὐτῷ κρίματι* fuerunt habiti *Luc.* 23, 40. aut (quod mihi verisimi-
100 lius videtur,) quia pridem cum potestate Synedrii hæc quoque consvetudo fuit sublata. Eod. cap. *circ. fin.* ארבעים שנה קודם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות מישראל אף על פי שהיה המקדש קיים מפני שגלו הסנהדרין ולא היו שם במקומן במקדש : וכשנתקלקלה השורה גלו ממקום למקום ולעשרה מקומות גלו וסופן לטבריא ומשם לא עמד ב״ד גדול עד עתה וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש : *Quadraginta annis p) ante excidium templi posterioris ablata sunt ju-*

---

dem cadavera & inquinamenta in vallem Hinnom, ait Kimchi, at non hominũ supplicio affectorũ, (de quibꝰ ne γρῦ quidem,) sed brutorum cadavera intellexit. Sensus verborum Rabbini hic est: *Gehenna fuit propè Jerosolymas, & locus quidem fœdus, quò sordes & cadavera abjiciebant, ac fovebatur ibi ignis perpetuò ad comburendum sordes & ossa.* Nihil hæc prorsus faciunt pro Petiti assertione.

o) *NE DUO FACINOROSI SIMUL.*) Fundatur in Gemarâ Massech. Sanhedr. c. *IV. fol. XXXIV, col.* 2. Beth Israël *part. II. f. CLXII. col.* 4. & in Cocceji *Excerptis p.* 205. אין דנין שנים ביום אחד והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין : *Non judicat Synedrium binas capitales causas uno die. At, inquit R. Chasda, idipsum non intelligitur, nisi de duplici mortis genere. Si unum illud sit, licet in plures sententiam ferre.* R. Simeon *in Jalkut part. I. fol. CCXCI. col.* 4. hoc elicit ex numero singulari, qui habetur *Deut. XXI,* 22. אותו בלמד שאין דנין שנים ביום אחד *Pronomen singulare* אותו *EUM docet, non judicandos esse duos uno die.*

p) *QUADRAGINTA ANNIS.*) Constans est hæc Judæorum traditio in utroque Talmude, Jerosolymitano & Babilonico, de ademptis Synedrio Judiciis capitalibus, annis quadraginta ante excidium. Loca ipsa cum glos-

judicia capitalia de Israël, quamvis sanctuarium adhuc duraret, quia Synedriales exulabant, nec amplius in loco suo congregabantur. Posteaquam imminuta fuit potestas, vagati sunt de loco in locum, & decies mutarunt sedes, quarum ultima fuit Tyberias, ultra quam hactenus non habuerunt aliam. Sed Vaticinium extat in Kabalâ, quod (in diu speratâ recollectione) *primùm conventuri sint Tyberiade, posteà inde ad sanctuarium* (tunc extruendum) *transferendi.* Hîc iterum licuit regi aliquid contra consvetudinem facere, & in terrorem rebellium plures unâ die simul condemnare, Clauf. c. 3. *Mel.* מלך הורג רבים ביום אחד *Rex occidit multos eâ-*

glossâ R. Salomonis recensuit Raym. Martini *part. II. Pug. fid. c. IV. f.* 252. & *part. III. Dist. III. c. XVI. f.* 678. quare non est, cur hic repetamus. Conferantur Jo. Coccejus *not. ad excerpta Gem. Sanhedr. p.* 160. Seldenus *lib. II. de Synedr. Hebr. c. XV. p.* 626. Gvil. Vorstius *Observ. ad Chronolog. Gansii p.* 285. Animadvertit autem Joseph. Scaliger *animadv. in Chronol. Eusebii fol.* 182. *col.* 1. falli Judæos in istâ temporis notatione, cùm non annis XL. ante excidium templi, hoc est anno XV. Tiberii Cæsaris, (quod putat ridiculum,) sed annis LXI. ante Jerosolymorum casum, Archelao Viennam relegato, hoc acciderit. Jam tum enim præsidem, aut procuratorem Cæsaris, translatâ in se omni jurisdictione, pauca eaque minimi momenti, Judæorum consessui reliquisse. Utut sit, illustrabitur hinc locus *Joh. XIIX*, 31. cùm Judæi ad Pilatum: *Nobis non licet occidere quenquam*: circa quem se tantoperè aliàs torquent interpretes, tot undecunque limitationibus conquisitis. Equidem Jo. Drusius *lib. IV. Prateritor. p.* 147. cùm & is traditionem hanc, ad illustranda illa Judæorum verba ex R. Mosis Mikozi *libro praceptorum f. CLXXXIIX. col.* 3. afferret, dubium sibi movet ex libro Juchasin, in quo R. Eleasar bar Zadok, qui circa templi vastationem vixerit, vidisse memoretur Sacerdotis filiam, quæ scortata fuerat, igne puniri. Verùm, si locum ipsum evolvamus, dubium evanescet. Verba citati Autoris *fol. LI. col.* 2. sic habent: צדוק ר' מיוחס שהיה גדול קודם חרבן הבית והעיד שראה בת כהן שזינתה ששרפוה בחבילי זמורות ונראה שהיו לבחורה מ' שנה קודם החרבן כי בטלו דיני נפשות: *In Capite Talmudico, quod incipit Arba mithoth* (& est c. VII. Massech. Sanhedrin,) *dicitur, quòd* R. Eleasar bar Zadok *maxime fuerit habitus ante templi desolationem, testatusq; sit, vidisse se filiam Sacerdotis, quæ scortata fuerat, comburi fasciculis ramorum. Videtur autem hoc quadraginta minimùm annis contigisse ante excidium, siquidem judicia capitalia inde ab eo tempore cessaverant.* Id ita esse, neque conjecturam Autorem Chronici illius fallere, ipse Talmudicæ Gemaræ textus arguit, ad quem provocat. Disertè ibi Gemara, (quæ in Coccejî excerptis non habetur) *fol. LII. col.* 2. אמר ר'א ברבי צדוק זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו קטן היית ואין מביאין ראיה מן הקטן: *Dixit R. Eleasar f. R. Zadok: Recordor, cùm adhuc infans essem, & scapulis parentis veherer, quòd adduxerint filiam sacerdotis, quæ fornicata fuerat, eamq; fasciculis ramorum circumdederint, atque ita combusserint.* Cui cæteri Doctores *respondebant: parvulus tunc fuisti; atqui non solent probationem petere à parvulo.* Disputabantur verò hæc R. Eleasare jam grandævo, ante urbis excidium, ut vel ad ipsam Scaligeri sententiam propugnandam, facilè suspicari liceat, histo-

eadem die. Aliud. Ordinariè nemo judicabat unicus, q) nec ex ore unius testis, sed audiebat vota plurium collegarum, & damnabat reum binis (ut minimum) attestantibus. Maym. Hal. Sanhed. c. 2. §. 15. מצות חכמים הוא שיושיב עמו אחרים שהרי אמרו אל תהי דן יחידי שאין דן יחיד אלא אחד *Præceptio sapientum est, ut assumat sibi alios. Dicunt enim: r) noli judicare solus, quia unus est,* (nempè DEUS in coelo,) *qui judicat solus,* (sine assessoribus.) Nec etiam admit-

historiam de combustâ sacerdotis filiâ plus sexaginta ante excidium annis contigisse. Sed hoc leviculum. Plus fortè difficultatis habet exemplum Stephani à Judæis lapidati, *Act. VII, 57. 58. 59.* quod ipsum tamen conciliabitur, si absque legitimâ potestate, ex subito & populari furore, sive connivente his tumultuosis temporibus Romano præside, sive eo absente, factum hoc dicamus. Cujusmodi plura tunc sæpius conabantur Judæi, ejusque apud Josephum *lib. XX. Antiq. Judaic. c. IIX.* memorabilis in hanc rem locus de Anano Pontifice, qui mortuo Festo, ejusque successore Albino adhuc in itinere agente, tempus opportunum se nactum ratus, Synedrium convocarit, statutumque coram eo fratrem JESU CHRISTI, Jacobum nomine, & unà quosdam alios, reos impietatis peractos, lapidandos tradiderit; quæ & caussa fuerit, cur pontificiâ dignitate dejiceretur. Planè huc facit quod glossa *En Mischpat,* Josepho de Voisin *annot. ad Raym. f. 268 col. 2* laudata, ad illam Talmudicorum de sublatis judiciis capitalibus traditionem annotavit: ויש לומר דמכל מקום כשהיו רואין צורך שעה היו דנין אף על פי שלא היו בלשכת הגזית *Dicendum est nihilominus, Judæos quando videbant aliquam necessitatem temporariam,* (quam se putabant pro re natâ expedire posse, idenim est צורך שעה) *repetusse* (de facto) *conclave illud Synedriale, ibique judicasse.*

q) *NEMO JUDICABAT UNICUS.* Fuit quidem interdum, ut unico demandaretur à Synedrio judicanda facultas, qui κατ' ἐξοχὴν *Judex probatus* dicebatur, אחד שהוא מומחה poteratque judicia quædam, licet non capitalia, legitimè exercere. Sic enim R. Majemon. *Hal. Sanhedr. c. 11. §. 10.* אף על פי שאין בית דין בחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפט עמיתך *Etiamsi Synedrium ad minimum tribus constabat; licitum tamen erat etiam unico, judicare ex lege, juxta illud* Lev. XIX, 15. *Cum justitiâ judicabis proximum tuum.* Verùm non modò hæc ejus judiciaria potestas arctè constricta & accuratè limitata erat, sed & ipse monebatur, ut sibi judicii quosdam assessores eligeret, quod Majemonides *loc. cit.* statim subjungit: אחד שהוא מומחה לרבים או שנטל רשות מבית דין הרי זה מותר לו לדון יחידי אבל אינו חשוב בית דין ואף על פי שהוא מותר מצות חכמים הוא וכו' *Unico illi, qui pluribus probatus fuit, aut cui à Synedrio concessa est judicandi facultas, licitum est quidem judicare soli, non tamen reputatur, quasi ipsum Synedrium judicaret. Et quamquam hoc ei sit licitum, præceptio tamen sapientum est, &c.* sequuntur verba, quæ Autor hîc truncata allegavit.

r) *DICUNT ENIM.* Dictum hoc est R. Ismaelis in Pirke Abhoth *cap. IV.* §. 8. quod R. Maimonides *in Commentario fol. XXIX. col. 1.* אל צד המוסר והוראה על צד האיסור *per modum informationis, non autem interdicti,* pronunciatum scribit, siquidem lex judicium unius admittat. Similiter R. Abarbanel *in Nachalath Abhoth fol. CXXIV. col. 1.* וזה אמר את לרועה אסור מן התורה כי בדין הסנהדרין הקטנה התורה לא ישב מומחה

admittebant propriæ turpitudinis allegationem pro testimonio, nè quis fortè phreneticus innocenti sibi noceret. Ead. Hal. *fin. c.* 18. אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג: *Non interficiunt, imò nè verberant quidem eum, qui ultrò confitetur transgressionem; nè forte abrepti sint sensus ejus, aut melancholicus quispiam callidè occasiones moriendi excogitet: quemadmodum aliqui gladios sibi adigunt in ventrem, vel præcipitant semetipsos de tectis: sic iste talis de se mentitus, captet fortè ansam pereundi.* Rex tamen & hîc iterum singulari prærogativâ majestatis, de plano procedere, sine collegis judicare, uno teste, imò propriâ confessione reum damnare potuit. Ibid. §. *præced.* גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בה ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים: וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה: *Scriptura decernit, ne judices quempiam damnent suâmet significatione, sed ex ore duorum testium. Achan ergò, quem Josua* (c. 7. v. 21.) *& proselytus Amalekita* (2. Sam. c. 1, 10.) *quem David ex proprii oris indicatione interfecerunt, extraordinaria sunt exempla, & processus Regii.* Hal. Melachim *fin. c.* 3. כל ההורגין נפשות שלא בראיה 105
ברורה או בלא התראה אפילו בעד אחד או שונא שהרג בשגגה יש למלך השורה להרג: *Homicidas etiam sine demonstratione*

מומחה ומוחזק לרבים בחכמתו לדון יחידי כמו שבא בסנהדרין אבל היתר זה מוסר מתקבל שאם לא תוכל לחשוך עצמך מן הדין לא תהיה דן יחידי אע"פ שיכמות בך כי אולי תעלם ממך החלכה: *Non monet hoc, quasi à lege prohibitum sit, siquidem in judiciis pecuniariis Lex utique permisit viro pluribus probato & confirmato sapientiâ suâ, ut judicaret solus, prout in Massecheth Sanhedrin traditur; sed salutaris est spontaria informatio, commonefaciens, ut sic omnino judicio subtrahere nequeas; (quod consilium dixerat in antecedentibus,) caveas modo, ne solus agas judicem, etiamsi tibi id imposuerint; fortassè enim te vera decidendi sententia latet.* Rationem, quam R. Immanuel addit, (*quia unus est, qui judicat solus*) idem sic explicat: שכל הנמצאים חברים מלבד הראשון יתעלה *quia omnes, quotquot in mundo existunt, sabiles sunt, præter DEUM primum illum præ omnibus exaltandum.* Imò in Zennorenna *fol. CXIIX. col.* 4. ne DEUM quidem excipiunt, sed exempli loco proponunt. Adscribam verba, ut ibidem sonant: Die דיינים (Judices) sollen (ad minimum) drey seyn / um (prodenn) zwey wern sich nit sen-

ne manifestâ , vel protestatione prævia , imò teste unico , & quamvis insidiator per errorem interfecerit , vicissim interficiendi Rex potestatem habet. Aliud. Regulariter nemo judicabat in propriâ causâ : vel si quis juris sui fiduciâ , præsertim quando periculum è morâ metuitur , ipse sibi suum ab adversario vendicaret , tenebatur tamen id posteà coram judicio comprobare, legitimâ lite cum illo experiri & aliorum sententias expectare. H. Sanhedr. *c.*2.§.16. יש לאדם לעשות דין לעצמו אם יש בידו כח הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבא לבית דין אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אילו נתאחר ובא לבית דין לפיכך אם קבל עליו בעל דינו והביאו לבית דין ודרשו ומצאו שעשה כהלכה ודין אמת דן לעצמו אין סותרין את דינו *Potest aliquis sibi ipsi jus administrare , si vires habeat , modò juxta æquitatem & constitutiones id faciat , non opus habet fatigari & statim ad judices currere, quamvis nulla sit pecunia jactura, differt tamen , & posteà demum assumpto secum reo vadit ad Synedrium : ibi judices inquirunt in factum , & si deprehenderint fecisse justè , non rescindunt.* Rex verò etiam in causâ proprium honorem concernente , jus sibi dicere potuit, *f*) & contemptores suæ majestatis vel contumaces punire. Hal. Mel. *c.*3.§.11. כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה ואם רצה להרגו יהרג שנ׳ כל איש אשר ימרה את פיך וגו׳ וכן כל המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא *Quicunque rebellat contra regem Israël , in eum rex potestatem habet interficiendi , etiamsi* (leve præceptum fuerit , v. g.) *mandaverit cuidam è plebe , ut abiret in locum hunc vel illum , is verò non abiverit ; aut probibuerit nè domo egrederetur , is verò egressus fuerit. Hi mortis rei sunt ut si modò rex velit* (nec clementiam juri suo præferre malit ,) *eos occidere possit, sicut dicitur*

nen vereinen / da soll der dritt überwegen / aber allein darf er nit richten und משפט (judicium exercere) denn אפילו הק״בה (ipse etiam DEUS optimus maximus) ist nit דן (Judicans) allein / als der פסוק (versus biblicus) geht / וכל צבא השמים עומדים עליו (& omnis exercitus cœlorum stant coram ipso) das ist teutsch / die מלאכים (angeli) stehen auff der rechten Seiten / und auff der lincken Seiten bey הק״בה (DEO optimo maximo) zu richten den עולם (mundum.)

f) *JUS SIBI DICERE POTUIT.*) Vide Seldenum *lib. II. de Synedriis Hebr. c. XIV. pag.* 582.

citur (Jos. 1, 18.) *quicunque rebellaverit ori tuo, nec obediverit cunctis jussionibus tuis, interficiatur. Sic etiam, qui contemnit regem, aut pudefecit eum; exemplo Simei filii Gera*, (2. Sam. 16, 6. & 1. Reg. 2, 42.) Summa, si quis nil aliud deliquisset, poterat eum solâ contumaciæ culpâ punire, atque crescentis inobedientiæ pœnas, in terrorem aliorum exasperare: quod tantùm de regis Jure dictum, neutiquam factis Tyrannorum patrocinatur; sed inculcatur simul anxiè, ne hâc potestate abusi; sanguinem humanum temerè fundant. Quod Maymonides præclarè ut omnia, complexus est in examine testium H. Sanhedr. *c.* 12. §. 3.
hisce verbis: הוו יודעים שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני
ממונות ארם נותן ממונו ומתכפר לו דיני נפשות רמו ורם זרעו
תלויין בו עד סוף כל העולם שהרי בקין נאמר קול רמי אחיך 102
צועקים רמו ורם זרעו נברא ארם יחידי בעולם וכל
המאבד נפש אחת מעולם מעלה עליו כאילו אבד עולם
מלא הרי כל באי עולם בצורת ארם הראשון הם נבראים
ואין פני כל אחד מהם רומין לפני חברו שמא תאמרו מה
לנו ולצרה זו לחוב ברמו *Scitote, quòd multæ pecuniariæ à capitalibus judiciis multùm differant. Ibi homo expendit tantùm facultates suas, ut absolvatur, hîc verò cruorem suum, à quo tota ipsius posteritas dependet, usque ad finem seculi. Ea propter dicitur in historiâ Caini* (Gen. 4, 10. plurali numero) *Sanguines fratris tui clamant, hoc est cum ipsius sanguine sanguis quoque filiorum ejus*, (quorum generationes hoc homicidio intercepisti.) *Initio creavit Deus* (non totos populos simul, sed) *unicum hominem in mundo, qui ergò unum vitâ privat, ei reputatur ac si totam gentem interemisset*, (quippe quæ inde potuisset enasci.) *Ecce quotquot in hunc mundum procreamur, habemus cum Adamo primo communem formam omnes, licèt vultibus infinitis modis differamus, fit hoc, nè quis fortè dicat: quid mihi cum alio & afflictione illius? quid ad me sanguis ejus?* (cujus tamen inter omnes homines tanta est communio.) Itaque non opinor probatum iri factum Principis Synedrii, qui tantùm ut exemplum statueret, *t*) plurimas mu-

t) UT EXEMPLUM STATUERET.) Confer huc Jo. Coccej. *not. ad Mischn. Sanhedr. p.* 50. & Seldenum *lib. II. de Synedr. c. XIII. §. X. p.* 370. Inprimis Ligtfootum *in Centur. Chorogr. c. XIV. p.* 29. *seqq.* Illud aliàs factum Simeonis ben Schætach satis celebre est in historiâ Hebræorum, & pro decretis extraordinariis ac temporariis in ipsâ Mischna alle-

mulieres unâ die ſine legitimo proceſſu damnavit. De quo idem Maym. *cap.* 24. §. 9. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר יש להם לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם הכל הוראת שעה לא שיקבע הלכה לדורות : מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן ומעשה באחר שרכב על הסוס בשבת בימי יוונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו : ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמנים נשים ביום אחד באשקלון ולא היו שם כל דרכי הדרישות והחקירות וההתראות ולא בעדות ברורה אלא הוראת שעה : *Licet judicibus verberare, qui non meritus eſt verbera, & occidere, qui mortis non reus eſt. Nequaquam ut* (pro lubitu) *transgrediantur legem, ſed ut faciant SEPEM legis,* (h. e. creſcentibus delictis pœnas exaſperent,) *ſi vident invaleſcere plebem in quodam* (delicto,) *poſſunt ſepire & cobercere, prout videbitur : ſed omnia tantùm ad tempus, non ut conſuetudo fiat in præjudicium. Exemplum : verberarunt virum, qui jungebatur uxori ſub arbore. Aliud : Eum, qui Sabbatho equitabat in luto u) lapidarunt. Aliud : Simeon filius Schætach ſuſpendit octoginta fœminas unâ die in Askalon, quamvis non præceſſerat plenaria inquiſitio, nec omnes ſolennitates judiciorum. Sed id temporarium x) erat.* Re-

---

legatur a R. Elieſare & Sapientibus *in Sanhedr. c. VI. Miſch. IV.* Quæſtio ibi ventilatur : an ſoli mares, an verò etiam fœminæ ſuſpenderendæ? prius affirmabant ſapientes, poſterius R. Elieſer. Dixerat hic, שהאיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ *Marem ſuſpendendum facie ad populum converſâ, ſed fœminam facie converſa ad lignum*: cui ſapientes reſpondebant, fœminam ne quidem ſuſpendendam eſſe : האיש נתלה ואין האשה נתלית *Mas quidem*, inquiebant, *ſuſpenditur, at fœmina non item.* Regerebat ille exemplum R. Simeonis filii Schætach, qui fœminas Aſcalonæ ſuſpendi juſſerat : והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון *Annon verò Simeon ben Schatach fœminas ſuſpendit in Askalon?* Ad quod Sapientes : שמונים נשים תלה ואין דנים שנים ביום אחד *Octoginta fœminas ſuſpendit unâ vice, cùm tamen ne duo quidem capitaliter judicentur unâ die.* q. d. hoc Simeonis exemplum huc non quadrat, quia extraordinarium eſt ; ſicuti enim in numero ab ordinariâ judicandi conſvetudine receſſit, octoginta unâ vice ad lignum condemnando, cùm tamen ordinariè ne quidem duo damnandi ſint: ita etiam fœminas ſuſpendi juſſit, cùm ordinariè non niſi mares ſuſpendi debeant.

u) *IN LUTO.*) Credo ſphalma ſubeſſe : de luto enim nihil in Maimonidis textu. Legendum fortaſſè *in equo*, ut illud על הסוס exprimatur. Ad verbum ita ſonant hebraica : *Aliud exemplum de quodam, qui vehebatur equo in Sabbatho ſub imperio Græcorum, quem protraxerunt in Synedrium & lapidarunt.*

x) *TEMPORARIUM.*) Hebr. הוראת שעה

Revertor ad Regem, cujus poteſtas non abſoluta erat, ſed variè limitata: unde hoc jus vitæ & necis *certâ* tantùm *moderatione* habuiſſe, ſuprà in Theoremate diximus. Præterquam enim quòd graviora cum Synedrio communicare debuit (ut infrà *Theor. XVI.* ſequetur) etiam hîc non quovis genere mortis punire potuit, ſed ſolo gladio y) delinquentes plectere. Maym. H. Melach. *cap.* 3. §. 12. 103
אין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד ויש לו לאסור ולהכות בשוטים לכבודו אבל לא יפקיר ממון ואם הפקיר הרי זה גזל : *Interficiendi poteſtatem Rex non habet niſi gladio tantùm: licèt tamen ei ligare & percutere ſcuticâ, ob honorem ſuum; at neminis opes publicare, z) nam ſi publicaret, audiret Raptor.* Et Hal. Sanh. *c.* 15. §. *penult.*

שעה *decretum temporis*, h. e. è re natâ idoneum, quod extraordinarium & arbitrariũ eſt, adeoq; aliter atq; aliter pro circumſtantiarũ varietate ſeſe habet. Pulchrè ipſe Maimonides explicat in iiſdem hîc memoratis verbis: הכל הוראת שעה לא שיקבע הלכה לדורות ubi Schickardus noſter: *Omnia tantùm ad tempus, non ut conſuetudo fiat in præjudicium.*

y) *SOLO GLADIO.*) Quomodo hoc conciliabitur cum eo, quod ſuprà *p.* 251. itidem ex Maymonide adduxerat: *Rex* תולה *ſuſpendit, & relinquit ſuſpenſos diebus multis*? Ergò non gladio ſolo, ſed & patibulo plectit. Videtur autem R. Maymonides, qui eodem capite utrumque ait, (& vix dixerat ſolum gladium Regi conceſſum, cùm ſtatim adderet, ותולה ומניחן תלויים ימים רבים *ſuſpendit quoque, & ſuſpenſos relinquit multis diebus*,) ſuſpenſionem non habere pro ſupplicio, eò quòd non vivi, ſed lapidatorum demum cadavera ſuſpenderentur, circa quæ liberè Rex pro arbitrio diſponi poſſet, ſi rei ex decreto Synedrii priùs lapidationis pœnam ſubiiſſent, an eadem, per Synedrii decretum fortè non ſuſpendenda, ſuſpendi vellet, & ſuſpenſa in aliorum terrorem diutiùs relinqui? Inter mortis autem genera ſolum gladium Regi competere. Reperio tamen, ſuſpendium, quo Rex plectit, ab eo quo cadavera lapidatorum afficiebat Synedrium, alibi ſic diſtingui, ut hoc mortuorum ſit, ceu conſtat; illud autem vivorum. Id quod Coccejus *in not. ad Sanhedr. p.* 50. nos quaſi aliud agendo docuit, cùm ſuſpenſos diceret non vivos כדרך שהמלכות עושה *ſicut à regibus fieri ſolet*, ſed mortuos. Non vacat, urgentibus operis, in id accuratius inquirere, credimus tamen doctiſſimo viro, quem in citandis Hebræorum monumentis nondum falſum offendimus. Si dicendum eſt, quod videtur, ſuſpicor notari Reges, non priſcos illos Hebræorum, ſed qui redactâ in Romanorum provinciam Judæâ, â Romanis dependebant, nominetenùs Reges, reipsâ Procuratores & adminiſtratores, qui miſſis Hebræorum legibus ac ritibus, ſe Romanorum moribus attemperabant, & ut in aliis, ſic cùm in ſontes animadvertendum eſſet, Præſides Romanos imitabantur. Intereà nihil definimus, donec fontes, è quibus iſta hauſta ſunt, ſcrutari liceat.

z) *NEMINIS OPES PUBLICARE.*) Intelligitur confiſcatio bonorum, quam nulli reo pœnæ nomine decernere Rex poterat; poterat autem Synedrium exemplo Eſræ, Capitis Synedrii magni *Eſr. X,* 8. Quòd ſi tamen Rex morti tradidiſſet reum, hujus bona ipſo jure fiſco·

penult.] nominantur ambo facinora, *a*) ob quæ sola quis capite plectebatur: הנהרגים שנים הרוצח והנדחת *occidendi* (scil. gladio) *bini sunt; homicidæ, &* (urbs) *excommunicata. b*) Aliàs præter hanc decollationem, quæ regum propria erat, *ibid.* §. 6, *c*) Synedrium

sco Regio applicabantur, de quo sub finem theorematis sequentis XV.

a) *AMBO FACINORA.*) Hinc sequeretur, Regi non nisi de duabus causis cognoscere licuisse: homicidio & seductione ad idololatriam, quòd in hæc duo saltem facinora gladio animadverti soleret.

b) *EXCOMMUNICATA.*) In meo codice habetur masculinum: הנהרגים שנים הרוצח והנדח *Gladio occidendi sunt duo: homicida, & qui ad idololatriam quem publice impellit.* Sic enim accipiendum est ה' הנדח pro *publico seductore*, qui civis est urbis ad idololatriam incitantis *Deut. XIII*, 14. In Gemara Sanhedrin *fol. LII. col.* 2. sic effertur: אלו הן הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת *Illi gladio occiduntur, homicida, & cives urbis ad idololatriam declinantis.*

c) *REGUM PROPRIA ERAT, IBID.* §. 6.) Duo hic animadvertimus, quæ censuram merentur. Unum est, quòd decollationem ita Regum propriam facit, ut potestatem gladio puniendi Synedrio auferat, & huic tria solùm genera suppliciorum concedat: id quod falsissimum. Nam solo equidem gladio, ex R. Maimonidis Talmudicorumque sententiâ, Rex delinquentes plectebat; non tamen solus, cùm idem & Synedrio competeret. Disertè Mischna Talmudica Massech. Sanhedr. *initio Capitis VII fol. XLIX. col.* 2. ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק *Quatuor suppliciorum capitalium genera tradita sunt Synedrio: Lapidatio, combustio, decollatio, & strangulatio.* Quod longè explicatiùs R. Maymonides *initio Capitis XIV. Halach. Sanhedr.* §. 1. & 2. ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה ושריפה והריגה בסיף וחנק. סקילה ושריפה מפורשין הן בתורה ומפי השמועה למדו שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וההורג את חבירו מיתתו בסיף. וכן אנשי עיר הנדחת מיתתן בסייף כל מיתה מהן מצות עשה היא לבית דין להרוג בה מי שנתחייב בה ואין רשות למלך להרוג באחת מהן אלא בסיף בלבד: *Quatuor suppliciorum capitalium genera tradita sunt Synedrio, Lapidatio, combustio, occisio qua gladio fit, & strangulatio. Lapidatio & combustio expressa sunt in ipsâ lege. Ex ore autem Mosis Magistri nostri docemur, quòd ubicunque capitale supplicium in lege simpliciter nullâ certi suppliciorum generis mentione additâ memoratur, ibi semper intelligenda sit strangulatio, & quod homicida gladio occidendus, similiterque cives urbis ad idololatriam declinantis gladio puniendi. Singula hæc suppliciorum genera præcepto legis affirmativo demandata sunt Synedrio, ut iis capitaliter animadvertant in reos; Regi autem non licet ullo eorum sontes plectere, nisi gladio tantùm.* Iterum post pauca §. 4. סקילה חמורה מן השריפה ושריפה חמורה מן הסיף והסיף חמורה מן החנק: וכל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו בין שעבר עבירה אחת שחייב עליה שתי מיתות וכו' *Lapidatio gravior est combustione; & combustio gravior gladio, & gladius gravior strangulatione. Quicunque verò duorum suppliciorum reus est, graviori adiudicatur, sive duo distincta facinora successivè commiserit, sive unum tantum, quod tamen duobus suppliciis expiandum foret, &c.* Alterum est, quòd ad probandam decollationem Regum Hebræorum propriam, ad illum Maimonidis locum è *Cap. XV. Hal. Sanhedr.* §. 6. citatum provocat. Certè enim hic locus ἀπροσδιόνυσος est, & non de Hebræorum, sed Gentilium Regibus & Romanorum Imperatoribus

drium habebat tria ſuppliciorum genera, *d*) Strangulationem, Combuſtionem, atque Lapidationem; quæ hic obiter recenſebo ex *eod. cap.*

ribus agit. Verba Rabbini (ſed in meo exemplari §. 4. variat enim paſſim diſtinctio numerorum,) hæc ſunt, quibus ſimul decollationem deſcribit: מצות הנהרגין בסייף את ראשו בסייף כדרך שהמלכים עושין: *Præceptum de gladio occidendis ſic habet: amputant reo caput enſe, ad eum modum, quo Reges* (gentium) *ſolent.* Hos enim, non Hebræorum Reges, intelligi, patet ex Miſchnâ Sanhedr. *c. VII. §. 3. fol. LII. col. 2.* e quâ hæc Maimonidis petita ſunt, ubi pro eo, quod Maymonides habet, כדרך שהמלכים עושים *ad modum quo Reges ſolent*, altera illa formula legitur כדרך שהמלכות עושה *ad modum, quem Regnum obſervat*, quam in deſcribendis Regni illius, in quo poſt Regni ſui excidium exules degunt, ritibus & conſvetudinibus adhibere ſolent. Unde nec Coccejus ſenſum Miſchnæ penetraſſe videtur, quando *pag. 53.* vertit: *Caput ejus enſe præſecabatur, quomodo juſſu Regio fieri aſſolet.* Quod ne gratis aſſeruiſſe videamur, age Miſchnam integram paulò diligentius excuſſam ponderabimus. Ea hæc eſt: מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו: *Præceptum de decollandis tale eſt: amputandum eſt caput ejus* (ſontis) *enſe, prout in regno hoc fieri ſolet. R. Jehuda dixit: atqui hoc nimis turpe eſt; imponendum potius caput ejus trunco, & amputandum ſecuri. Dixerunt ei: nullum mortis ſupplicium turpius eſt, quam hoc ipſum.* Ita ad verbum transfero. Jam videamus de ſenſu. Diſputatur ibi de modo decollandi, an gladio fieri debeat, ita ut eo ſtricto caput rei pedibus aut genibus inſiſtentis amputetur; an verò ſecuri, quâ præſecetur caput trunco impoſitum? Prius affirmabant Sapientes, ſuamque thefin illuſtrabant à more Regni Romani, in quo idem decollandi modus, quem intellectum voluit, communiter obſervatur. Sic enim poſt Auguſti tempora obtinuit, ac conſtat ex Spartiano *in Vitâ Baſſiani c. IV.* Cæſarem hunc illos valdè increpuiſſe, qui Papinianum ſecuri decollaſſent, quod more conſveto factum gladio oportuerat. His ſe opponit R. Jehuda, turpitudinem & fœditatem modi iſtius urgendo, atque ideò poſterius aſſerendum ſeligebat, ſecuri reſecandum ſontis caput impoſitum trunco, ſicuti hodienum in Angliâ moris eſt, & Regem Carolum Stuardum ibi à ſubditis interemptum novimus. Ad quod reſpondebant Sapientes, non turpitudinem hic ſpectandam, ſed conſvetudinem lege introductam, imò ſi accuratiùs res conſideretur, poſteriorem hanc decollandi rationem, quæ ſecuri fiat, longè abominabiliorem eſſe priori. Addit R. Maymonides *in Comm. ad hanc Miſchn. fol. CLXXXIIX. col. 1.* ex Barajethâ quâdam, regeſſiſſe iterum R. Jehudam, ſe turpitudinem non ex ipſo decollationis actu, ſed inde æſtimare, quòd ſic gentiles æmularentur, quia dixerant Sapientes, fieri eam כדרך שהמלכות עושה *more Regni Romani*: אמר להם רבי אף יודע אני שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו *Novi equidem & ego, inquit R. Jehuda, mortem hanc omnium fœdiſſimam eſſe; at verò quid fiet ei, quod Lex ait* Levit. XIIX, 3. *Et in ſtatutis eorum* (gentilium) *non ambulabitis?* Hic jam reſponderunt Sapientes: הואיל וכתב בתורה הריגה בסייף מן התורה למדנו לא מהם: *Quandoquidem in ipsâ lege decollatio determinata eſt gladio peragenda, ex lege hoc didicimus, non ab ipſis.* Habes verum loci ſenſum; nunc judicabis ipſe, quàm impertinenter ab autore ſit adductus.

d) SUPPLICIORUM GENERA.) De Capitalibus Hebræorum ſuppliciis conſule Druſium *ad Levitici loca difficil. cap. LXIX. p. 311.*

cap. quoniam paradoxa sunt, & multò aliter comparata, quàm vulgò putatur. Strangulandi *e*) olim non suspendebantur, ut nobiscum fures

p. 311. *seqq.* Coccejum *in Titul. Talm. Sanhedr. p.* 52. *sqq.* Seldenum *lib. II. de Synedriis c. XIII. p.* 536. *seqq.* Leusdenium *Philol. Mixt. Diss. XLVII. p.* 322. *sqq.* Menochium *lib. IIX. de Republ. Hebr. c. II. q.* 3. *f.* 722. Sigonium *lib. VI. de Republ. Hebr. c. IIX. p.* 330. *sqq.* Quibus verò hodiè pœnis Judæi sceptro & regimine penitùs destituti sontes plectere soleant, exposuit Buxtorf. *in Synagog. Judaic. c. XLVII. p.* 674. *seqq. edit. noviss.*

e) *STRANGULANDI.*) *Strangulatio* Hebraicè חנק dicitur, & cum תליה *Suspendio* nullo modo confundenda. Illa supplicium erat, cujus ritus hic è Maymonide describitur; hoc ostentui fiebat saltem in iis, qui supplicio jam erant affecti. Quanquam enim isthæc cadaverum post lapidationem suspensio alicujus pœnæ rationem habebat, longeque gravior censebatur mortis sententia, quæ præter mortem adhuc cadaveris suspendium adjudicabat, quam quæ post mortem statim concedebat humationem; inter supplicia tamen, h. e. mortis genera referri nequit. Neque enim vivi suspendebantur, sed mortui, & mortui quidem non quovis supplicii genere, sed lapidati, & lapidati non omnes, (quod falsò asserit Samuel Petitus *lib. I. Var. Lect. c. V. p.* 25. è Salomone Jarchi hanc Juris Hebræorum regulam כל הנסקלין נתלין *omnes lapidati suspenduntur*, allegans,) verùm illi saltem, qui ob blasphemiam vel idololatriam lapidati fuerant. R. Abarbanel, cùm legem illam *Deut. XXI*, 23 de suspensorum sepulturâ (de quâ nos paulò suprà pluribus,) exponit *fol. CCCLXXIX. col.* 2. עם היות הקבלה מחכמים שאין כל הנסקלין נתלין לא יתחייב מזה שהמגדף את י״י והעובד ע״ז ומה שהם יודו שהם נתלין שלא יהו נסקלין בראשונה אבל אלה לבד אחרי היותם נסקלין יהיו נתלין לגודל חטאם׃ *Quantumvis sententia sapientum obtinuerit, non esse omnes lapidatos suspendendos, exinde tamen non consequitur, quòd blasphemus & idololatra si convicti & confessi fuerint, suspendi debeant, ita ut non lapidentur prius; Verùm hoc saltem, quod postquam lapidati sunt, suspendi adhuc debeant, ob gravitatem delicti.* Addit posteà verum suâ sententiâ verborũ illius legis sensum, quantum ad ipsum suspendiũ supplicio contradistinctum: וכבר יראה זה ממשפט הכתובים שאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שרוצה לומר בסקילה כי סתם מיתה היא בסקילה ואחר עוד ותלית אותו על עץ כלומר שאחר הסקילה תתלו אותו׃ *Pridem autem visum fuit, hoc esse de literali scripturæ sensu, cùm lex ait: SI FUERIT IN ALIQVO DELICTUM MORTIS, ET OCCISUS FUERIT, quòd subintelligendum sit: lapidationis supplicio: quippe quod toties innuitur, quoties simpliciter & absolutè nullo supplicii genere expresso mors memoratur; Et quòd cùm porrò ait; ET SUSPENDERIS EUM DE LIGNO, hoc idem sit ac si dictum fuisset: si post lapidationis supplicium eum suspenderint;* Hine & Raschi mandatum illud Divinum, *Num. XXV*, 4. quo suspendi Domino נגד השמש *ad solem*, (h. e. ut idem Raschi explicat, לעין כל *ad oculum omnium*, vel ut AbenEsra בפרהסיא *publicè & palam*) jubebantur idololatræ, sic interpretatur, *fol. CLXXIIX. col.* 2. quasi prius lapidari, deindè suspendi eos jussum fuisset, quemadmodum lex de idololatris statueret. Accedit alterum discrimen, quòd תליה *suspensio* non de collo fieret, ut (si maximè quis vivus suspenderetur) suffocari per eam posset morti damnatus; sed ex manibus. Massech. Sanhedr. *c. VI. Mischn. IV. fol. XLVI. col.* 1. & apud Coccejum *pag.* 47. כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין׃

fures de patibulo, (nisi quis simul Blasphemus aut Idololatra extitisset, quo casu post aliud supplicium modò in sublime attractus fuit) sed fimeto ad genua usque insistentes, mappâ suffocabantur. §. 7. מצות הנחנקין משקעין את המחויב בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורכין על צוארו ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שתצא נפשו : *Ritus strangulandi: immergebant reum stercori usque ad poplites suos, & indebant sudarium durius medio tenerioris, atque circumvolvebant collo ejus; tunc attrahebant id ambo testes, quilibet ad se, donec excluderent animam.* Comburendi *f*) non in succenso rogo cremabantur, ut veneficæ nobiscum, sed liquefacto metallo in os infuso necabantur, etiam in fœtidâ palude. §. 5.

: תולין *Quomodo fit suspendium? Trabs in terram depangitur, ex quâ lignum exstet: dein revinctis* (sive junctis) *manibus suspenditur. R. Joses ait: Trabs ad parietem inclinata destituitur, tùm suspenditur; consimiliter atque à laniis fieri consuevit.* Res omninò plana. Saltem illud movet dubium, quod Targum Ruthæ *cap. I,* 17. cùm Nohomi Ruthæ suæ quatuor capitalium suppliciorum genera enarrans introducitur, eodem planè ordine & numero, quo nos anteà ex Majemonide, & passim citati Autores ex ipsâ Talmudis Mischnâ commemorant, recenset illa, sed ut in locum חנק *suffocationis* aut *strangulationis* substituat צליבת קיסא *suspensionem de patibulo*, quasi unum idemque esset supplicium. Vide sis Collegium nostrum Rabbinico-Biblicum *Diss. IIX. p.* 170. Enimverò uti Chaldaicam hanc translationem recentiorem & post Talmudis demum opus consarcinatam multisque fabulis & absurdis sæpè narrationibus refertam esse, *ibidem, Diss. III. §. VI. p.* 28. ostendimus, ita non mirum, si admissam ibi hanc ὕστερον πρότερον offendamus, hinc fortè natam, quòd ejus autor strangulationem istam ex eâ, quæ suo tempore obtinebat, æstimaret; nisi malis, voluisse eum genus supplicii suo tempore exoletum verbis alterius tunc usitati atque isti analogi proferre: nam solent apud nos strangulandi de patibulo suspendi. Quod postremum sanè verosimilius videtur; atque adeò frustrà ad illius autoritatem provocabunt, qui crucem inter Hebræorum supplicia numerant, de quâ prorsus nihil in omni antiquitate Hebraicâ reperire licet. Quod de vivorum suspendio, quasi Reges plectere reos soliti fuissent, Coccejum *not. ad Sanh. p.* 50. observasse, modò diximus, id ex Gemarâ Sanhedr. *f. XLVI. col.* 2. depromptum est, & de supplicio crucis intelligendum quidem, non tamen inter Hebræos, sed apud Romanos usitato. Sic enim ibi: אלו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר והומת ותלית ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו : Quæ ita planissimè interpretor: *Si dictum fuisset:* (Deut. XXI, 22.) *PECCAVIT ET SUSPENDES, tunc dicerem ego, suspendendum prius reum, & posteà demum* (in cruce aut patibulo) *occidendum, prout in Regno* (Romano) *fieri solet. At quia dictum* (ibi) *est: ET OCCISUS FUERIT, ET SUSPENDES, hoc docet, reum prius occidendum, & tunc demùm suspendendum esse.* Valeat ergò conjectura de postremis Judæorum regibus, Romanos imitatis. *p.* 259. Sensus Gemaræ de ipso Romanorum regno manifestus est.

f) COMBURENDI.) Supplicium hoc, quo liquefacto metallo in os infuso sontes necaban-

מצוות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו §. 5. ונותנים סודר קשה לתוך הרך ופורך על צוארו ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו ומתיכין את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן והוא זורק לתוך פיו והיא יורדת ושורפת את בני מעיו : *Ritus comburendi : fimo immersum ad genua usque, trahebant hinc inde mappâ circa collum convolutâ, donec os aperiret. Mox liquefactum stannum vel plumbum, infundebant hianti, ut descendens intestina concremaret.* Lapidandi g) non multis aut minutis ictibus petiti; sed de ferali colle praecipitati & uno grandi saxo fuerunt obruti : nisi fortè hoc ad mortem non suffecerit. §. 1. כיצד מצוות הנסקלין רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין

bantur, rectè שריפה *combustionem* dici, R. Majem. *in Comm. ad Misch. Sanhedr. f. CXVII. col. 1.* exemplo Nadabi & Abihu, filiorum Aharonis probat : כך קבלנו בבני אהרן שלא נשרפו הנראה מגופותיהם ואמר הכתוב בהם יבכו את השרפה אשר שרף ה' *Sic accepimus exemplo filiorum Aharonis, qui non combusti sunt, ut aliquid de ipsorum corporibus exustum compareret, & nihilominus scriptura de iis ait* Levit. X, 6. *Deflebunt combustionem, quam combussit Dominus.* Caeterùm obstare huic comburendi modo videtur allatum superiùs exemplum filiae sacerdotis ob fornicationem combustae, quam in rogo succenso cremari conspexerat R. Eliesar ben Zadok : unde Drusius, cui è libro Juchasin, (e quo ejus mentionem facit *lib. IV. Praeteritor. p. 147.*) tantùm constabat, duo combustionis genera comminiscitur, *in Comm. ad Levit. loca diffic. c. LXXIV, p. 318.* unam *corporis*, cùm admoto igne, lignis & fasciculis foto, corpus consumebatur : alteram *animae*, in quâ ore per forcipem aperto plumbum liquidum reo infundebatur, quod interiora omnia illaeso corpore comburebat. Sed mera est hariolatio, quam Talmudici non admittunt. Quaestio haec aliquando movebatur ab Eliesare Zadoki filio, exemplum hoc traditioni opponente; sed non attendebatur, uti videre est, e citatis *p. 253.* Gemarae verbis. At planiùs responsũ jam fuerat in ipsâ Mischnâ Sanhedr. *c. VII. §. 2. fol. LII, col. 1.* cùm ritus comburendi legalis & ordinarius descriptus esset : א"ר אליעזר בן צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי : *Objecit ad haec R. Eliesar ben Zadok historiam de filiâ quâdam sacerdotis, quae fornicata fuerat, quam combusserint aggestu circumquaque fascibus cremiorum. Cui responderunt, factum hoc fuisse propterea, quod judices illius temporis non essent periti statutorum.* Nempè ut glossa Talmudica interior ibi habet : צדוקין היו שאין להם גזרה שוה אלא קרא כמשמעו *Sadducaei tunc judicaverant, quibus nulla sententia probatur, nisi scriptura, prout sonat accepta.* Vel, ut R. Obadias de Bartenora *fol. CLXXXVIIX. col. 1.* כותים היו שאין להם אלא קרא כמשמעו : *Samaritani praeerant, qui nihil suscipiunt, nisi scripturam nudè susceptam.* De facto igitur sic turbulentis temporibus & ad interitum inclinante Republicâ, ex ignorantiâ judicum haeresi infectorum, non de jure Hebraeorum ista sacerdotis filia combusta fuit.

g) *LAPIDANDI.*) De hoc supplicio *toto*

capite

מפשיטין את המחויב סקילה בגדיו ומכסין ערותו מלפניו ואין האשה נסקלת ערומה אלא בחלוק אחד וגובה בית הסקילה שתי קומות עולה לשם הוא ועדיו וידיו אסורות ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו והוא כהפך ונופל על לבו לארץ אם מת יצא שהרי נאמר סקול יסקל או ירה יורה הנה השוה הנסקל שנפל את האבן עליו אם הנרחף שנפל הוא בעצמו על הארץ ואם לא מת מרחיפה זו מגביהין העדים אבן שהיתה מונחת שם משא שני בני אדם והעד השני מרפה את ידו ומשליך האבן על לבו אם מת בו יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנ׳ יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה:

Quomodo lapidabant? quatuor ulnis ante locum supplicii exuebant damnato
vestes, tegebantq; turpitudinem ejus ab anteriori parte, at mulierem lapidan- 104
dam non denudabant nisi parte modicâ. Porrò supplicii locus altus erat staturas hominum binas, illuc ascendebat ipse unà cum suis testibus, habens manus (antrorsum) *ligatas. Unus testium impellebat ipsum circa lumbos, retrò, ut conversus decideret ad terram super cor suum: si inde moreretur, peractum erat, quia dicitur* (Exod. 19, v. 13.) *lapidando lapidabitur, aut projiciendo præcipitabitur. en! æquiparatur lapidatus; quem saxum oppressit, præcipitato qui seipsum terræ allisit.** Tandem etiam pietatis ratione sic limitata fuit Regum potestas, ut subditi obedire non nisi ad aras usque *b*) tenerentur: hoc est, si quid contra legem aut conscientiam jussi essent, ad parendum non obligarentur. Quod pulchrè congruit

capite VI. Mischna Sanhedrin agitur, quod vide apud Coccejum *pag. 45. seqq.* Adde Aloys. Novarin. *lib. I. Schediasm. Sacro-prof. toto cap. XXII. f. 24.* Hinc tùm illustrabis historiam lapidati Stephani, quantum ad depositas testium vestes & cæteros lapidationis ritus *Act. VII,* 58. tùm judicabis de conatu Judæorum Christum in templo lapidibus obruere cupientium *Joh. IIX,* 59. Ibi species legitimi processus, ablatâ licèt criminaliter judicandi potestate. Hic furiosa & tumultuosa actio, ne speciem quidem ordinarii hujus supplicii referens.

* Plura sunt in Hebræo Majemonidis textu, quàm Autor transtulit. Ea sic latinè habent: *Quòd si verò non moreretur ex illâ deturbatione, attollunt testes lapidem illic repositum, duorum hominum onus, quem alter eorum retractâ manu in illius cor dejecit. Si hinc moreretur, peractum erat: sin minus; ope universi Israelis lapidabatur, prout dicitur* Deut. XVII, 7. *Manus testium erit in eum initiò ad occidendū eum, & manus totius populi posteà.*

b) *AD ARAS USQVE.*) Pulchrè R. Aben-Esra *in Perusch ad Exod. XX. fol.*

gruit cum illo Petri, *i*) *Act.* 5, 29. DEO magis obtemperandum esse quàm hominibus: & Rabini etiam latiùs, ad res minoris momenti extendunt. H. Mel. *c.* 3. §. 13. המבטל גזירת המלך בשביל שנתעסק במצות אפילו במצוה קלה הרי פטור דברי הרב ודברי העבד דברי הרב קודמין ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה שאין שומעין לו וזה *Qui negligit decretum regis propterea quod occupatur in lege, quamvis præceptum vile sit; ecce is immunis est! ubi enim jussa Domini & servi concurrunt, oportet illa prius exequi. Dicere nil opus est, si quid contra legem decerneret: tunc enim prorsus non paretur.* Memorabile hujus rei exemplum contigit sub Johanne Hyrkano f. Simeonis, Pontifice simul & Rege, qui odio Pharisæorum factus erat Sadducæus *k*) & Judæos ad eandem sectam cogere nitebatur; sed ipsi mille mortes oppetere malebant, quàm à suorum traditionibus vel hilum discedere. Joseph. *l.* 13. *antiq. c.* 18. & inde abbreviator Josippus *mihi p.* 45. צוה המלך ויעבירו קול בכל מדינות מלכותו לנהוג מנהג צדוק וביתוס וכל איש אשר ימרה את פיהם יומת בחרב וזהו יוחנן כהן גדול ששמש בכהונה גדולה מ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי אבל לא שמעו ישראל מצות והמלך והיו נוהגים מנהג החכמים בסתר והמלך מבקש עליהם וכל מי שנגלה הורג אותו והפיל עם רב מישראל: *Præceperat rex & promulgaverat publicâ voce per omnes provincias regni sui, ut reciperent dogma Zadok & Baithos* (hæresiarcharum, qui ex malè intellecto apophthegmate præceptoris sui Antigoni *l*) Sochæi ab-

LXXXIII. col. 2. הנה בחר מהמלך שימות בחר שלא יענישהו ולא יבחר ממלך האמת שנפשו בידו בעולם הזה ובעולם הבא: *Ecce timet homo Regem, qui tamen erat forsè moriturus est, ut ipsum ampliùs punire nequeat*, (vel etiam: *timet Regem, ne se puniat*,) *& non timeat Regem illum verum, qui animam ipsius in manu sua habet, tàm in hoc, quàm in futuro seculo?* Exemplum habes 2. *Maccab. VII*, 30.

i) *CUM ILLO PETRI.*) Hæc Petri verba: πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις, ferè eadem sunt cum illis Socratis in Apologia apud Platonem: ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι ὑμᾶς, καὶ φιλῶ. Πείσομαι δὲ τῷ θεῷ μᾶλλον, ἢ ὑμῖν. *Ego quidem vos amplector & amo, ô viri Athenienses, sed DEO potiùs, quàm vobis, obtemperabo.* Observavit Dilherrus *lib. I. Elect. c. III. p.* 16.

k) *FACTUS ERAT SADDUCÆUS.*) R. Dav. Ganz. *in Zemach David, loco paulo pòst ab Autore citato*: המלך זקן מאד ולאחר ששמש בכהונה גדולה ארבעים שנה נעשה גם הוא צדוקי: *Rex* Hyrcanus *admodum senex, & cùm pontificatum maximum jam quadraginta annos gessisset, factus est demum Sadducæus.*

l) *APOPHTHEGMATE ANTIGONI SO-*

abnegarunt præmia pietatis; & conſequenter providentiam DEI, animæ immortalitatem, angelos, æternamq́; vitam) *addens comminationem mortis, ſi quis obſequi recuſaret. Hocq́ juſſit Johannes ille, qui ſummum ſacerdotium per annos 40. obtinens, ſub finem ætatis factus erat Sadducæus. At illi non obedientes regi perſeverabant in placitis ſapientum, occultè tamen. Rex igitur inquiſitione habitâ quoſcunque reſcivit, occidit, & ſic ſtravit grandem populum de Iſraël.* R. David Ganas *in ſuo Zæmach* no-
minat imprudentem quendam virum, qui totum hoc cauſatus fue- 105
rit, & ſuis intempeſtivis exprobrationibus regem, inter convivandum irritârit; dignam ſuo zelo mercedem conſecutus, *part. 1. fol. 32. b.* המלך החריב את מקדש הצדוקים והכותיים שעשו בהר גריזים ברשיון אלכסנדר' מוקדון ובשובו בשלום עשה משתה לחכמים והיה ביניהם כסיל ושוטה שמו אליעזר בן פיעורא הוא אומר למלך די לך כתר מלכות כי כתר כהונה לזרעו של אהרון והיו לוחשין שהמלך היה חלל שאמו היתה נשבית בהר המודיעית ויקצוף המלך מאוד ויהרוג מהפירושים עם רב ואת הכסיל אליעזר שרף באש :
Rex

SOCHÆI.) Habetur illud in Pirke Abboth *c. 1. §. 3.* אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם : i. e. ex verſione Philippi Aquini, qui Lutetiæ Pariſiorum Anno 1620. hæc Patrum Capitula Hebraicè ſimul & Latinè edidit: *Antigonus de Socco à Simeone Juſto edoctus eſt. Dicebat autem: Nolite eorum morem æmulari, qui dominis ſuis obſequium præſtant ſpe mercedis: quin imò ſervos illos potiùs imitamini, qui nullo ſtipendii vel lucri intuitu, quæ officii ſui ſunt, liberaliter erga dominos exequuntur. Inprimis autem timoris DEI recordationem ſalutarem ex animo veſtro nunquam deponite.* Hoc ſalutare Antigoni apophthegma quomodo hæreſiarchæ illi novitatum ſtudioſi in ſequiorem ſenſum detorſerint, ut deteſtanda ſua dogmata exſculperent, doctè expoſuit R. Maimonides *Comm. in Pirke fol. XXV. col. 1. editionis Talmudica, & in Nachalath Aboth Abarban. f. XXVI. col. 1.* Ibi enim cùm verum illius ſenſum oſtendiſſet, DEUM ſincero corde non propter aliud, ſed propter ſe amandum, eique ex ſolo amore erga ipſum, abſque ſpe remunerationis, utut liberaliſſimè omnia remuneretur, ſpontaneo affectu ſerviendum, de perverſis his ejus diſcipulis addit: והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחברו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הבינו כונתו וסמך האחד ידי חברו ויצאו מן הכלל והניחו התורה והתחברה לאחד כת אחרת ולחברו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים : *Fuerunt autem ſapienti huic duo diſcipuli, quorum alter Zadok, alter Baithos vocabatur; qui cùm ex ore Magiſtri ſui apophthegma hoc audiviſſent, exiverunt ab ipſo, dixitq́; alter alteri: Ecce Magiſter aſſeruit*

hoc

Rex demolitus erat fanum Sadducæorum & Samaritanorum, quod permissu Alexandri Macedonis extruxerant in monte Garizim. Reversus ergò cum pace fecerat convivium sapientibus; inter quos unus aderat insipiens, cujus nomen Eliezer filius Peora, is dicebat regi: sufficiat tibi corona regni. Nam corona Pontificatus debetur semini Aaron. Mussitabant quoque regem esse illegitimum, quippe cujus mater olim capta fuerit in monte Modiit. m) *Accensus igitur irâ interfecit Pharisæorum plurimos, & insipientem Eleazarum flammis combussit.*

Theor. XV.

Cui etiam decimas, vectigal & tributa debebant. a)

REGI decimas quoque deberi, Maymonides expressè tradit, & scripturis probare videtur, H. Melach. *cap.* 4. §. 8. יש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות ומן הבהמות שנ' זרעכם וכרמכם יעשר וארח צאנכם יעשר : *habet ille decimas frugum, arborum & jumentorum, sicut dicitur,* (1. Sam. 8. vers. 15.) *sementem vestram*

hoc effato, nullum esse homini sive præmium, sive pœnam, neque spem ullam omninò: siquidem ejus intentionem & scopum non assecuti fuerant. Itaque altero alterius opinionem confirmante à normâ aberrarunt, & lege posthabitâ consociavêre sese alteri secta una, & alteri itidem secta altera, quos Sapientes postea Zadducæos & Baithosæos nominarunt. Confer jam R. Menass. ben Israël *lib. I. de Resur. Mort. c. VI. p.* 41. 42. Drusium *lib. III. de Sectis Jud. c. III. p.* 110. *seq.* Scaligerum *Elench. trihæres. Serar. c. XV. p.* 284. Chr. Gersonem *lib. I. Talm. Jud. c. II. p.* 10. *seq.* Jo. Müllerum *in Judaism. proleg. IIX. de sect. Jud. p.* 67. *seq.* Josephum de Voisin *Observ. ad proœm. Pugion. fol.* 12. Hottingerum *lib. I. Thes. Philol. c. I. sect. V. p.* 34. Hackspan. *ad Nizzachon num. XXVII. p.* 232. Leusdenium *Philol. Mixt. Diss. XIX. p.* 134. & *in not. Philol. ad Pirke. p.* 8 &c.

m] *IN MONTE MODIIT.*) Urbis hoc nomine מודעית *Modaith* dictæ, quæ quindecim milliaribus distat ab Hierosolymis, meminit Buxtorf. *Lex. Talm. fol.* 1173. ex Mass. Pesachim *fol. XXXIX.* ubi tamen inquirenti mihi nihil obvium fuit. Cæterùm hic quædam ab Autore omissa sunt, quæ in *Zemach David l.c.* interseruntur: והיה שם אחד מן הצדוקים ואמר למלך שברשות החכמים מדעתם וחשבם דברי השטות הלבבים הנזכרים לאחד צורת המלך ויעבירו קול בכל מלכותו לבחור מאחז צדוק וביתוס וכו' *Aderat quidam Sadducæorum, qui Regi diceret, stolidum istum hæc verba cum licentiâ sapientum* (Pharisæorum) *ex ipsorum sententiâ & voluntate dixisse, unde Rex edictò per universum regnum divulgari jussit, introducendam Zadoki & Baithosi docendi rationem. &c.*

a) De hoc Theoremate universim consule

ſtram & vineas veſtras addecimabit, (item verſ. 17.) *pecus veſtrum addecimabit.* Verùm ego non video, *b*) an vel quomodo id præſtitum fuerit ? nam certum eſt, decimas ex inſtituto divino fuiſſe perſonarum ſacrarum, non verò politicarum, proprias. Num. 18. verſ. 20. & ſeqq. *Dixit Dominus ad Aharon, in terrâ eorum nil hæreditabis, nec ullam partem poſſidebis: ego enim ſum portio tua, & ecce dedi filiis Levi univerſas decimas Iſraëlis in hæreditatem, pro miniſterio ſuo, &c.* quod etiam *Deut.* 18, 2. & alibi paſſim repetitur: unde Joſua in diſtributione terræ Canaan *c.* 13. *verſ.* 14. *& ult.* nullam eis portionem aſſignavit. Quin &

le Seldenum *lib. VI. de Jure Nat. & Gent. c. XIV. fol.* 740. Menochium *lib. I. de Republ. Hebr. c. XI. q. VI. VII. f.* 80. *ſeqq.*

b) *VERUM EGO NON VIDEO.*) Verùm ego miror, non vidiſſe virum cæterà oculatiſſimum, quid R. Dav. Kimchi *ad* 1. *Sam. IIX*, 15. de his decimis Regi perſolvendis ſcripſerit: יקח המעשר מן השדות והכרמים או מהתבואות אחר מעשר הלוים ׃ *Accipiet decimas de agris & vineis, aut de proventu poſt decimas Levitis debitas.* Nempè ſacrarum utique perſonarum erant decimæ, eo ordine illis perſolvendæ, quem Autor eruditè ac fusè hic in ſequentibus deſcripſit. Et his nihil detrahi decebat. Erat autem juris Regii poſtquam de rebus decimandis τὰ τῷ ϑεῷ DEO data erant, de reſiduo exigere decimas, de quo ne dubitare quidem concedit expreſſa litera 1. *Sam. IIX*, 15. & 17. iteratâ vice obvia: יעשר *addecimabit*, ubi has Regias decimas Iſraëlitis longè moleſtiſſimas & difficillimas prædicit Samuel, quòd magnam redituum partem jam ſacræ decimæ abſumſiſſent. Hinc benè R. Abarbanel *h. l.* כשירצה יקח מעשר מכל התבואות וזה יותר קשה שיהורה בזה ללוים ולעניים ׃ *Cùm placuerit, accipiet decimas de omnibus proventibus, id quod nimis grave & moleſtum erit, ſiquidem ſeſe aſſimilet hoc ipſo Levitis & pauperibus*, quibus ſcilicet jamdum omnium redituum decimæ erogatæ, quas tamen de reſiduo Rex noviter poſtulabit. Quòd nec Majemonides decimarum Regi debitarum in iſtis halachis, in quibus hanc de decimis materiam ex inſtituto expoſuit, meminerit, nec aliquod earum veſtigium ſuggerat Tobiæ exemplum, decimarum omnium liberaliſſimi ſolutoris; quod Noſter utrumque urget, id nihil quicquam evincit. Non illud, quia propoſitum fuit Rabbinorum principi de ſacris ſolùm decimis agere, quæ ex divinâ ordinatione debebantur, non item de iis, quas poſtea pro arbitrio, licitè tamen, Rex ſibi exigebat: de his enim dicere alterius loci erat, neque prætereiit in Halachâ Melachim *loco ab Autore citato*, cùm reditus regios oſtendit. Non hoc, quia in iſto dramate veriùs, quàm hiſtoriâ, Tobias introducitur veri DEI cultor, qui non precibus modò & aſſiduâ templi frequentatione, ſed & liberali primitiarum decimarumque ſolutione pietatem ſuam demonſtrarit: id quod ad laudem ejus, qualem intenderat ſcriptor dramatis, ſufficiebat, unde nec tributi aut aliorum Regis poſtulatorum erogatio commemoratur. Utrum verò ordinariè quotannis poſt ſacras decimas, ſuas quas juſtè poterant, exegerint ſemper Reges; an verò ingruente ſaltem neceſſitate, & cùm viſum fortè eſſet ob rationes populo non æquè ſemper perſpectas? id, hiſtoriâ tacente, definiri certò nequit. Quæ cùm Abulenſis *in* 1. *Reg.* (*Sam.*) *IIX. qu.* 237. eumque ſecutus Menochius *l. I. de Rep. Hebr. c. XI. f.* 8 . 81. tradunt, *illicitam Regibus regulari-*

& ipse Maymonides, in tribus Halachis תרומות מעשר ומעשר שני quas de negotio Decimarum prolixè ac diligentissimè perscripsit, nil ampliùs, quod sciam, regis meminit; sed ita se res habebat, *c*) ut breviter & obiter inde recensebo. Ex omnibus terræ proventibus,
106 qui ad humanæ vitæ sustentationem pertinebant, jussi sunt in sacros usus aliquid segregare: scilicet è frumento, tritico, avenâ, hordeo, leguminibus, oleo, musto, ficubus, malogranatis: adeoque de zizaniis quibusdam. H. Trumos. *c.2. post init.* הכרשינין אף על פי שאינם מאכל אדם הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון חייבין בתרומה ומעשרות והאזוב והקורנית שזרען מתבלין לאדם חייבין במעשר *Viciæ* (wickhen semilatinum) *quamvis non sint humana nutrimenta, quia tamen famis tempore comeduntur, etiam addecimari debent: sic & Hyssopus atque origanum, quorum semina sunt homini condimenta, decimantur.* Quod lucem fœneratur loco *Matth.* 23. *vers.* 23. ubi etiam hortensia, *d*) ut anethum, mentha & cuminum à Pharisæis addecimata leguntur; quod Christus non simpliciter improbavit, sed præposterum studium, in re minutâ reprehendit, quando judicium, misericordia & fides multò graviora securè interim negligebantur: quorum hæc facere quidem, illa verò non intermittere debebant. Ex omnibus istis, *e*) &

---

larier fuisse decimarum impositionem, nisi propter aliquam magnam necessitatem, potissimè quia injustum sit, æqualia esse jura hominis & Dei, falso innituntur principio, quasi de usurpativo jure, & more tyrannorum intelligendum esset jus illud regium, quod Samuel Israëlitis descripsit, cui adeò visa fuerit injusta decimarum exactio, cùm tamen non magis iniqua censeri debeat, quàm tributorum, jure divino Magistratui vindicata *Rom. XIII*, 2.

c) *ITA SE RES HABEBAT.*) Confer de hâc materiâ post R. Maimonidem *in citatis Halachis, Thrumos, Maaser, & Maaser Scheni*, & horummet titulorum *Massechtas Talmudicas*, Sixtini Amamæ *Commentariolum de decimis Mosaicis, novæ editioni Anti-Barbari præmissum.* Augusti Varenii *Trifolium sacrum de primogenitis, primitiis, decimis*, Rostochii 1646. editum. Josephi de Voisin *Observationes in Proœm. Pugion. Reimund. fol.* 31. *seqq.* Adde Becanum *de Analog. V. & N. T. c. VII. q. VI. p.* 146. *seqq.* Sigonium *lib. IV. de Rep. Hebr. c. XV. p.* 175. *seqq.* Menochium *lib. II. de Rep. Hebr. c. IV. f.* 111. *seqq.*

d) *HORTENSIA.*) Agnoscunt tamen ipsimet Rabbini in Massech. Joma *fol. LXXXIII. col.* 2. שמעשר ירק ורבנן *quòd decimatio olerum sit à Rabbinis.* Vide Joh. Ligtfooth *Hor. Hebr. in Matth. XXIII. p.* 251. ubi eadem à CHRISTO *Matth. XXIII*, 23. memorata, putà anethum, mentham & cuminum, è Talmudicis ostendit, inter decimanda numerari: quocum confer Drusium *lib. II. de Sect. Jud. c. XV. p.* 101.

e) *EX OMNIBUS ISTIS.*) Talm. Mass. Maaseroth *Cap. I. Mischn. I.* כלל אמרו במעשרות

& animalium quoque fœturâ, *f*) non tantùm decimas, sed si rectè supputemus, omninò quintas partes pendebant; sicut demonstrabo. *g*) Nam primò primitias offerebant sacerdotibus, quæ pars erant ferè quinquagesima. Ead. Hal. *init. c.*3. תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה כמה הוא שיעורה שנתנו חכמים עין יפה אחד ממ׳ והבינונית אחד מחמשים עין רעה אחד מששים ולא יפחות מאחר מששים: *Oblatio magna* (h. e. primitiarum καт' ἐξοχὴν sic dicta) *non habet præscriptam quantitatem in lege; sed mensura ejus vel æstimatio, quam ordinarunt sapientes, hæc est: oculus bonus* (sive liberalis) *offert unum è* 40. *mediocris unum è* 50. *malus autem oculus* (sive avarus) *unum è* 60. *nec licet minus offerre sexagesimâ parte.* Deinde modò Decimas dabant Levitis pro alimoniâ ipsorum. Hal. Maaser. *init. c.* 1. אחר שמפרישין תרומה גדולה מפריש אחר מעשרה מן הנשאר וזהוא הנקרא מעשר ראשון והמעשר הזה ללוים זכרים ונקבות. ומותר באכילה לישראל ובטמאה שאין בו קדושה כלל ובכל מקום אינו קדש אלא מעשר שני אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חולין לכל דבר לפיכך בת לוי שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה המעשר ואוכלת: וכו׳ *Postquam separaverunt oblationem primitiarum, dant decimam partem de residuo, quæ vocatur pri-*

במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ חייב במעשרות *Hanc universalem Regulam constituerunt de decimis: Omne quod in cibum cedit, aut custoditur, aut nascitur è terrâ, id decimationi subest.* Ubi Majemonides *in Glossâ*, נשמר ׳פ *quod custoditur*, exponit יצא הפקר *quod non est omnibus liberum, sive juris communis.*

f) *ANIMALIUM QVOQVE FOETURA.*) Rectè. Nam decimæ de pecoribus, frugibus, & fructibus dabantur, juxta expressam legem *Levit. XXVII,* 32. כל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה: *Omnis decima boum & ovium, & cujuscunque animalis, quod transit sub virgâ decimum, erit sanctitas Domino.* Aut ergò fallitur R. Abarbanel, aut non intelligo, quid sibi velit, quando ad illa Samuelis verba, quibus Israelitarum Regem de pecoribus quoque decimas postulaturum ait 1. *Sam. IIX*, 17. Sic commentatur: עם היות המעשר לגבוה תלוי בגרן ויקב לבד הנה הוא לא די שיקח אותם המעשר ההוא גם יקחוהו מהצאן ההוא יותר זה ובכלל צאן נכלל הבקר: *Cùm decima altissimo debita dependerint saltem ab areâ & torculari; ecce Rex non contentus his decimis, accipiet eas etiam de grege, id quod à decimandi ratione nimis deflectit. Sub grege autem intelliguntur & boves.*

g) *DEMONSTRABO.*) Paucis: ex omni proventu annuo decerpebantur (1.) primitiæ, תרומה גדולה *oblatio magna* dictæ, hinc de residuo dabantur (2.) decimæ Levitis, quæ מעשר ראשון *decima prima* vocabantur, quas rursum Levitæ decimabant in commodum Sacerdo-

prima, & cedit Levitis utriusque sexus. Hanc comedere fas est, etiamsi quis impurus sit; & omni loco, non enim sanctitas est nisi in decimis secundis. At primæ sunt profanæ, adeò ut etiam filia Levitæ scortationibus polluta eas comedere possit. Et ex his ipsis decima, hoc est, universi proventus centesima pars, debebatur filiis Aaron, *Num*, 18, 26. Posteà de residuo segregabant alias decimas, quæ tertio quoque anno à Sabbathico, cedebant peregrinis pauperibus, viduis atque pupillis; *Deut*. 14. *vers*. 28. cæteris verò intermediis, servabat eas quilibet sibi ipsi, ad
107 usus conviviorum sacrorum in profectionibus Jerosolymitanis; aut si procul inde habitaret, pecuniam è divenditis collectam, & in aliud impendi prohibitam, illuc afferebat. *Ibid. vers*. 22. & 24. Maym. H. Maas. Scheni. *cap*. 1. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני כל תבואות ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני: וכו׳ *Separatis prioribus decimis, dabant & secundas ex omni proventu, quotannis; sed anno tertio & sexto* (periodi septenariæ) *pauperibus*. &c. Vides ex allatis, *b*) si quis verbi gratia 102. Logos olei expressisset; primò duos, nomine primitiarum pro sacerdotibus; mox denos, titulo decimarum pri-

cerdotum, unde hæc pars, quæ Sacerdotibus a Levitis dabatur, nominabatur מעשר המעשר *decima decimæ*; tandem, ubi Levitæ suas accepissent, denuo de residuo (3.) decimæ separabantur, vel Jerosolymis comedendæ, vel redimendæ; & hæ מעשר שני *decima secunda* dicebantur.

b) *VIDES EX ALLATIS*.) Placet alio exemplo rem declarare. Habeat colonus in reditu præsentis anni, frumenti modium 6000.

6000. Proventus annuus.
100. Thruma seu oblatio magna à colono parco minusque liberali danda Sacerdoti. Hâc detractâ, colono

5900. Modii restant. Hoc de thrumâ magnâ residuum jam decimandum est.
590. Decima prima, quæ dabatur Levitis, de quâ hi rursum decimam decimæ, h.e. 59. modios dabant Sacerdotibus. Hâc primâ decimâ subtractâ, colono

5310. Restant. Hoc de primis decimis residuum adhuc semel decimandum.
531. Decima secunda, quæ vel in Templo Jerosolymitano absumebatur, vel redimebatur. Hâc secundâ decimâ detractâ, colono

4779. Modii Restant. Vides igitur, thrumam & utramque decimam colono
1221. Modios absumsisse: cumque adeò ultra quintam partem adhuc ad

6000. 21. modios erogandos obstrictum fuisse, cùm pars quinta præcisè conficiat modios 1200.

Con-

primarum pro Levitis : tandem novenos de reſiduo, cauſa decimarum ſecundarum pro pupillis abſtraxiſſe ; ſicque in univerſum 21. de 102. h.e. totius centuriæ quintam circiter partem alienaſſe. Inter quas tot erogationes nulla regis erat ; *i*) nec ullius meminit Tobias, *k*) debitorum liberaliſſimus ille ſolutor ; minimè omiſſurus, ſi quicquam debuiſſent, *c. 1. v. 6.* in hæc verba narrans : *ἀπαρχὰς καὶ τὰς δεκάτας τῶν γεννημάτων, καὶ τὰς πρωτοκουρίας ἔχων, καὶ ἐδίδουν αὐτὰς τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν πρὸς τὸ θυσιαστήριον πάντων τῶν γεννημάτων. Τὴν πρώτην δεκάτην ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν τοῖς θεραπεύουσιν ἐν Ἱερουσαλήμ, τὴν δὲ δευτέραν δεκάτην ἀπεπρατιζόμην, καὶ ἐπορευόμην καὶ ἐδαπάνων αὐτὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν : καὶ τὴν τρίτην ἐδίδουν οἷς καθήκει, καθὼς ἐνετείλατο Δεββώρα ἡ μήτηρ τοῦ πατρός μου.* Quæ verba quia in latino & germanico aliter leguntur, ſic græcè placuit exſcribere : in hebræâ *l*) verò Schre-

Confer Synopſin, quam è Scaligero Sixtinus Amama, ſuo de decimis commentariolo ſubjecit.

i) *NULLA REGIS ERAT.*) Quid tum poſteà ? neque enim decebat quicquam de his ſacris decimis aliò transferre. Interim de reſiduo Rex ſibi novas decimas poſcebat. Eſto igitur, colonum de 6000. modiis frumenti 1221. modios in Levitarum Sacerdotumque & pauperum uſum deſtinaſſe ; erant poſtea nihilominus de reſiduis ſibi 4779. modiis, decimæ adhuc Regi pendendæ, h.e. 477. minimùm modii, ut ipſi vix 4302. modii ſupereſſent.

k) *TOBIAS.*) Exemplum non quadrare, jam antè diximus. Nec hiſtoria, ſed drama eſt. Quanquam enim Rabbini pro verâ hiſtoriâ habent, quæ de Tobiâ traduntur, & contigiſſe dicunt tempore Hiskiæ, interprete R. Zachutho in Juchaſin *fol. CXXXVI. col.* 2. בזמן חזקיה היה מעשה טוביה הצדיק *tempore Hiskia contigit hiſtoria Tobia juſti* ; deſcriptionem tamen, quæ nobis ſupereſt, minus fideliter ajunt rem geſtam proponere. R. David Ganz *part. II. Zemach. f. X. col. 1.* ספור המעשה בעצמו לדעתי מחוץ עד שבעיני כל דבריו ודברי היהול והגוזמות : *Narratio hiſtoria ipſiusmet, ſi quid judico, corrupta eſt, ſiquidem omnia ejus verba mihi videntur ludificatoria & inſolentia eſſe.*

l) *IN HEBRÆA.*) Audi iterum de Hebræâ Tobiæ editione R. Davidem Ganzium *loc. cit.* הוע שספר טוביה הנמצא בידינו בלשון עברי הוא מועתק מלשון לטין ללשון עברי על ידי שעבעסטיאן מוינשטר בעיר באזיל זה קרוב למאה שנים כאשר תבין מתוך לשון דברי הספר בגמגום שפתיו עד שכל איש תבונה בהשקפה ראשונה ירגיש שמחברו לא היה מבני ישראל : *Scias, librum Tobia, qui habetur in manibus noſtris hebraicè ſcriptus, translatum eſſe ex latinâ linguâ in Hebraam, operâ Sebaſtiani Munſteri, in Urbe Baſileâ, proximo abhinc ſeculo, prout cognoſces è ſtylo libri labiorum ejus balbutiem, uſque adeò ſeſe prodentem, ut quilibet vir intelligens primo intuitu animadvertat, ſcriptorem ejus non fuiſſe è filiis Iſraël.* Quod hic ait, Munſterum eſſe autorem Hebræi textûs, falſum eſt, nam Judæorum operâ Conſtantinopoli pridem impreſſum Baſileam ad Munſterum Memmingâ miſerat Oſvvaldus Schreckenfuchſius, à quo acceptum ille cum

 verſio

Schreckenfuchsi editione multò etiam significantiora sunt. *m*) Habebant autem tunc adhuc reges suos Judæi: vixit enim Tobias minimùm sesqui seculo ante captivitatem Babylonicam. Quod si diuturnitate temporis, regiæ decimæ in desvetudinem abiissent, non reticuissent hoc Rabini talium curiosissimi, qui etiam minorem negligentiam Hasmonæorum tempore subortam notarunt. Hal. Maaser *initio cap.* 9. בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק שלחו ב״ד הגדול ובדקו בכל גבול ישראל ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו עמי הארץ מקילין על עצמן לפיכך גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנין לומר מעושרין הן וזהו הנקרא דמאי: *In diebus pontificis Johannis, qui successit Simeoni, emiserat senatus magnus exploratores in omnes terminos Israël, & deprehendit, quòd primitiarum oblationes*

versione primùm Anno 1556. & denuò cum notis Anno 1570. edidit. Et videtur ipse priùs Munsterus, quàm vidisset, exemplar illud Hebræum è Latino translatum statuisse. Sic enim Schreckenfuchsius in Epistolâ Hebraicâ ad Munsterum mense Sivan, i.e. Majo, Anni 5301. supputationis à mundo condito Judaicæ, h.e. CHRISTI, 1541. scriptâ, cùm librum ei dono mitteret, inter alia: הוא לא נעתק מלשון רומיים ללשון עבריים כאשר אתה חשבת וכתבת לי אלא בלי ספק הוא כן בראשונה נכתב מקצת יהודים אשר אז היו כי הוא בכל לא מסכים עם לשון רומיים כמו אתה תוכל לראות: *Is non est translatus ex Linguâ Latinâ in Hebraicam, prout tu existimasti mihiq; scripsisti, sed planè ita initiò scriptus est à quibusdam Judæis, qui tunc fuerunt: neque enim per omnia convenit cum Latino exemplari, sicuti ipse videre poteris.* Posteà tamen in præfatione alteri illi editioni annotationibus auctæ præmissâ, aliter sensit, & historiam primùm Chaldaicè judicavit contextam, atque deinde per Judæum aliquem, utriusque linguæ peritum, in Hebraicum versam sermonem. Quis autem verterit, aut quo tempore id factum, incertum esse. Addit, in multis locis eam dissentire à Versione Hieronymianâ, & eâ, quæ sub LXX. titulo circumfertur, quæque ipsâ ab Hieronymianâ plurimùm discrepat: *id quod mihi*, inquit, *probabile argumentum est, Hebraicam editionem non profluxisse ex Græcâ aut Latinâ interpretatione, ut aliqui, scio, suspicabuntur. Alioquin eodem ordine, eodem tenore, eisdem verbis, denique eâdem copiâ fuissent in omnibus his editionibus translatores usi.* Et post pauca: *Quæ ex Græcâ nata est, magis consonat cum Hebraicâ, quàm Hieronymiana.*

m) *SIGNIFICANTIORA SUNT.*) Ea ibi sic habent: אני הלכתי אל ירושלם במועדים ככתוב בתורת יהוה על ישראל בבכורים ובמעשרות ובכורות לכהנים בני אהרון ודגן והתירוש ושמן ותאנים ורמונים ומכל פרי האדמה לבני לוי המשרתים את פני יהוה בירושלם ומעשר שני ומעשר שלישי לגר ליתום ולאלמנה והלכתי בכל שנה ושנה עם כל אלה לירושלם כמצות יהוה וכאשר צוה עלי דבורה אם אבי: *Ego perrexi Jerosolymam, in solennitatibus, sicut*

tiones quidem fideliter redderent, utrasq; verò decimas, primam scilicet, secundam, & eam, quæ pauperum est, imminuerent. Ideò decreverunt, nè quis posthac (solus sine teste) *sufficeret ad decimationem, nisi homo notæ probitatis: at plebejorum fructus semper dubii essent, nec ipsimet de decimatione testari possent: inde natum est, quod vocant* Dammai, *n) h. e. suspectum. &c.* 10

Pergo ad vectigalia. Ut enim corpus absque nutrimento tabescit, ita regnum sine reditibus enervaretur, etiam nemine extraneo hoste id infestante. Inter reditus autem acie primâ loco Vectigalia, *o*) sive Portoria, quæ mercibus & illarum vectoribus, circumvectionis aut venditionis nomine, proque usu viæ publicæ imponuntur, & juxta frequentiores transitus vel pontes exiguntur. Horum jura rex hebræ-

ut scriptum est in lege Domini pro Israel, cum primitiis, decimis & primogenitis, pro sacerdotibus filiis Aharon, itemq; cum frumento, vino novo, oleo, ficubus, malogranatis, atque cum omnibus fructibus terræ, pro filiis Levi ministrantibus coram Domino Jerosolymis. Decimam quoque secundam & tertiam dedi peregrinis, pupillis & viduis: pergens singulis annis cum omnibus istis Jerosolymam, juxta præceptum Domini, & juxta quod mihi præcepit Debora, mater patris mei.

n) *DAMMAI.*) Potiùs *DEMAI*: sub ד enim vocis דמאי Schva concipiendum est. Extat autem de *Demai* integer Tractatus Talmudicus, isque tertius in primâ parte, ad cujus primam statim Mischnam R. Bartenora *in Commentario fol. XIX. col. 1.* sic definit: דמאי הם התבואות והפירות הנקחים מעמי הארץ שהם חשודים על מעשרות: *Demai sunt proventus & fructus accepti à plebejis, de quibus ambigitur, an decimæ de iis datæ sint, nec ne.* Oppositum ejus est ודאי *Vaddai*, indubitatum; h. e. fructus, de quibus certò constat, decimam nondum datam esse.

o) *VECTIGALIA.*) Quanquam jus vectigalia transeuntibus eorumque mercibus imponendi ex analogiâ haud difficulter colligitur; siquidem poscente publicas pace belloque impensas regiâ dignitate à subditis rectè tributum accipiatur, & si à subditis, cur non etiam à transeuntibus & mercibus eorum, quibus non sine onere & curâ securitatem præstitit? tacent tamen de eo Hebræi ferè, & dubium de ipso hoc Maimonidis loco, quem Autor noster produxit moveri posset, annon de eodem tributo, de quo noster in sequentibus agit, intelligi debeat? Nobis sanè ita videtur. Nam cùm initio citati capitis docuisset Rabbi, habere Regem pro necessariis expensis jus imponendi מס על העם *tributum populo*, statim hæc seqvuntur de ordinando מכס, quæ vox communiter quidem telonium & publicanorum mensam significat, at sæpè tamen generatim pro mensâ, ubi quælibet tributorum genera colliguntur, imò & latius adhuc pro collybo, & quâvis pecuniæ permutatione usurpatur. Notat ergò h. l. rationem & modum exigendi idem illud tributum, de quo dixerat, potestatem habere Regem illud imponendi, prout posteà demum isthanc facultatem è Lege Mosaicâ *Deut. XX, 11.* confirmat. Primùm igitur jus tributi asserit, deinde modum ostendit, juxta quem suo hoc jure uti possit tùm exigen-

hebræus habuit ſine controverſiâ. M. H. Mel. *cap.* 4. §. 1. קוצב לו מכס ואסור להבריח מן המכס שיש לו לגזור שכל מי שיגנוב המכס ילקח ממונו או יהרג שנ' יהיו לך למס ועברוך *Ordinat ſibi Telonia, quæ vitare vel effugere nefas eſt. Licet enim eum, qui vectigali ſe ſubducendo, illud quaſi furatur, privatione bonorum vel vitâ quoque punire; quia dicitur* (Deut. 20, 11.) *erunt tibi tributarii & ſervient tibi.* De jure noſtro non ſoluti vectigalis pœna mitior eſt, ut ſubductæ merces in Commiſſum cadant, & fiſco acquirantur. *Quod commiſſum eſt, ſtatim deſinit ejus eſſe, qui crimen contraxit; dominiumq; rei vectigali adquiritur.* Ulpian. *l. comm.* 14. *ff. de Publicanis.* Monere autem nil opus eſt, non poſſe omnium promiſcuè rerum *p*) vectigalia indici honeſtè. Conſtat quantum bonæ exiſtimationis Veſpaſiano exhalârit cum graveolentis urinæ telonio: *q*) quamvis ille lucri odorem quemcunque

gendo, tùm eos, qui ſubterfugere hoc onus cupiant, puniendo, denique probat è lege, quod aſſeruerat: adeoque non erant ſic divellenda Rabbini verba, quaſi pars de vectigalibus, pars de tributis ageret, cùm unum idemque omninò redituum Regiorum genus, vel certè utrumque ſimul, reſpiciant. H. Grotius *lib. II. de J. B. & P. c. II. th. XIV.* pro aſſerendo vectigali exemplum Salomonis allegat, quem equos & byſſum ſubjeciſſe vectigalibus, & equos quidem ex Ægypto venientes, cùm tranſierint per Judæam in Syriam aut ad Hethæos, magnum pro tranſitu vectigal pendere debuiſſe, ſignificari ait 1. *Reg. X,* 28. Quâ in ſententiâ prævios habuit Tremellium & Junium *notis ad h. l.* nec alienus eſt Ludovicus de Dieu *animadverſ. h. l. p.* 185. ipſeque Noſter Calovius *in Bibl. illuſtr. f.* 800. Elegans exemplum & ad illuſtranda hæc Autoris noſtri apprimè commodum; ſed alia tamen omnia ibidem deſcribi, monſtrare nititur Jo. Adamus Oſiander *Annotat. in Grot. p.* 681. *ſeqq.* Lege eum & judica.

p) *OMNIUM PROMISCUE RERUM.*) De rebus, quibus vectigal antiquitùs impoſitum fuit, conſule Guid. Pancirolum *lib. II. Theſ. Variar. lect. toto cap. CX. p.* 281. *ſeqq.* & denuò *lib. III. cap. XXXI. p.* 487. *ſeqq.* in quo toto capite non tantùm in genere ex inſtituto tradit, quid ſit vectigal, quis illud invenerit, quare ſit inventum, quotuplex ſit; ſed & in ſpecie cùm diverſarum gentium, tùm inprimis Romanorum vectigalia explicat. Quod ipſum prolixiùs adhuc præſtitit Jul. Cæſ. Bulengerus *libro integro de tributis ac Vectigalibus populi Romani,* in quo vectigalium Regni Galliæ, & eorum, qui Vectigalibus præſunt, origo illuſtratur: quem poſt Toloſanam editionem Chriſtoph. Beſoldus olim Tubingæ denuo evulgavit, ſuiſque de ærario publico diſcurſibus ſubnexuit.

q) *URINÆ TELONIO.*) Vide ſuprà *pag.* 206. ex Suetonio *in Veſpaſ. c. XXIII.* & Dione *in ejusd. Vita num.* 5. Cum nimirum Romæ magna hominum verſaretur multitudo, nec in viâ mingere liceret, erant in angiportibus, qui matulas ad mingendum accepto ære præberent. His Veſpaſianus vectigal impoſuit. Sed & ante eum *Caligula* ſordidiora adhuc vectigalia exercuit, nullo rerum aut hominum genere omiſſo, cui non aliquid imponeret: ab ipſis enim meretricibus extorſit, quantum quæque uno concubitu ſingulis diebus mereret.

que bonum existimaret. Ridiculum verò est, Morinos Britanniæ populos olim pro platani umbrâ *r)* vectigal solvisse; quoniam arbor illa genialis ex alieno petita orbe, per mare Jonium in Diomedis insulam, ejus tumuli gratiâ primùm invecta, inde Siciliam transgressa, tandem ad has etiam gentes tributarias fuit allata, ut Plinius excusat, *nat. hist. l.* 12. *c.* 1. Et videtur ipsa rerum natura, quorundam bonorum vectigal abhorrere; si verum est quod de Salinis in Troade refert Athenæus, exaruisse illas, cùm à Lysimacho vectigal imponeretur, & cùm remitteretur, mox affatim rursus affluxisse. Quænam publicanorum *ſ)* in Judæâ fuerit conditio tempore CHRISTI, sub Ro-

reret. Sveton. *in Calig. c. XL.* Idem lenonum & meretricum Vectigal fuit quoque postea sub *Heliogabalo*; quod eò minus debet mirum videri, quò certiùs de sanctissimo (scilicet) Pontifice Romano, *Sixto IV.* constat, erexisse lupanar admodùm nobile, ut ex meretricio quæstu infame lucrum acciperet. Ac pendunt etiamnum Pôtifici in singulas septimanas *nummum Julium* Romana scorta, qui census annuus ducatorum viginti millia quandoque superat. Hem sanctitatem vicariorum CHRISTI.

r) PRO PLATANI UMBRA.) Conf. Petr. Greg. Tholoz. *lib. III. Syntagm. cap. X. circa finem.* & Jac. Cujac. *lib. X. Observat. c. VII.*

ſ) PUBLICANORUM.) Iidem passim apud Talmudicos malè audiunt, & furibus atque latronibus apertè annumerantur. In Gemarâ Babilonicâ *Massech. Sanhedr. f. XXV. col. 2.* & inde apud R. Majemonidem *Hal. Heduth c. X. §. IV.* ad testimonium dicendum declarantur inepti: המוכסין סתמן פסולין מפני שחזקתן ליקח יותר מדבר הקצוב להם בדין המלכות ולוקחין היתר לעצמן: *Publicani simpliciter* (ad testandum) *inidonei sunt, quia præsumitur de iis, quòd plus accipiant, quàm in statuto regio ipsis determinatum est, illudque sibi ipsis recipiant.* In eâdem Gemarâ *Massech. Baba kama fol. XCI. col. 2. circa finem*, de ipsorum pœnitentiâ dubitatur: המוכסין תשובתן קשה *publicanorum pœnitentia difficilis est.* In Mischna Talmudicâ Mass. Nedarim *cap. III. Misch. IV.* disputatio recensetur inter Scholam Hillelis & Schammai de quæstione, an si qua res nec thruma, nec Regis sit, esse tamen alterutrum, affirmare liceat להרגין ולחרמין ולמוכסין *coram homicidis, prædonibus & publicanis?* Ibi R. Obadias de Bartenora *fol. CXLVI. col. 2.* conjungi ejusdem furfuris socios annotat, & הרגין *homicidas* exponit esse לסטים שהורגים את האדם ונוטלין ממונו *Latrones, qui occidant hominem, ut ejus pecuniam aufferant.* חרמים *Prædones* verò esse גזלנים שאינם הורגים *raptores, qui non occidant* quidem, interim opes rapiant, à quibus parùm absint מוכסים *Publicani*, intelligendum tamen hoc זה במוכס העומד מאיליו *de publicano, qui seipsum telonio intrusit*, non de eo, שהעמידו המלך בין מלך ישראל בין מלך גוי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות *quem rex constituit, sive Rex Israelis sit, sive Rex Ethnicus, quique non nisi determinatum in statuto regio accipiat.* Similiter R. Majemonides; cùm & ipse *in Halach. Gesela Vaabbeda c. V. §. IX.* Publicanos Raptoribus annumerasset, & satis acerbè hæc & id genus alia præmisisset: בני אדם שחזקתן גזלנין וחזקת כל ממונן מן הגזל מפני שמלאכתן מלאכת גזלנין כגון המוכסין והליסטים אסור ליהנות מהן שחזקת מלאכת

זו

Romanis, & quomodo per licitationem telonia conduxerint, partim ex Evangelicâ historiâ, partim è Josepho cognosces. Hæc de ordinariis reditibus.

Porrò si qua necessitas incideret, poterat rex etiam extra ordinem à subditis pecuniæ contributionem exigere: ut enim opes publicæ pacis ornamenta sunt, ita etiam subsidia belli, adeoque nervus rerum gerendarum. Eod. *init. c.* 4. Mel. è Masſ. Nedarim: רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמה: *facultatem habet rex imponendi tributum populo, ad necessitatem vel suam vel militarem.* Nescio an rectè Tributa vocentur, cùm non sint anniversaria: dicamus potiùs Collationes vel Collectas, quæ sic exiguntur; & illud vocabulum tribuamus iis, quæ devicti hostes *t*) in recognitionem subjectionis contribuunt quotannis. Erat verò prudentiæ, (nè diviti pauper æquaretur,) non personis, sed rebus hasce collectas indixisse, & secundùm proportionem Geometricam, proque modulo possessionum eas exegisse. Nam ut aucto, vel meliorato fundo, collecta jure crescebat; sic rebus incendio, sterilitate agro-

---

זו שהוא גזול. ואין מצטרפין דינרים מן התיבה שלהן שהכל בחזקת גזילה: *De quibus hominibus præsumptio est, quòd sint raptores, de quorum item opibus præsumitur, quòd ex rapinâ sint collecta, eò quod eorum negotium sit ipsum prædonum opus, verbi gratiâ, PUBLICANORUM & LATRONUM; eorum opibus prohibitum est uti, quia præsumptio de hujusmodi re est, esse raptam, aut furto ablatam. Neque commiscendi sunt nummi cum nummis ex eorum arcâ, quia de omni tali præsumptio est rapina.* Paulò pòst, paucis interjectis, §. *XI.* exponit, de quibus publicanis hæc dicta voluerit: במה דברים אמורים שהמוכס כליסטים בזמן שהמוכס כותי או מוכס העומד מאיליו או מוכס העומד מאמירת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה. אבל מוכס שפסקו המלך ואמר שיקח שליש או רביע או דבר קצוב והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזלן לפי שדין המלך דין הוא; וכו' *Quomodo intelligenda sunt hæc verba, ut publicanus habeatur pro latrone? Resp. Eo tempore, quo publicanus est Ethnicus, aut quo seipsum telonio intrusit, aut quo constitutus quidem est à Rege, non tamen habet determinatum quid, quod exigat, sed accipit, quantum ipse voluerit, & remittit, quantum ipse voluerit. Verùm si Rex vectigal imposuerit, dixeritq; exigendam esse tertiam vel quartam, aut aliam summam determinatam, & constituerit publicanum Israelitam, ad exigendum hanc partem Regi, ac constat hominem aliàs fidelem esse, neque quicquam addere ei, quod Rex decrevit, de eo non est præsumptio, quòd raptor sit, eò quòd jus ipsius regis sit jus illud. &c.*

t) *DEVICTI HOSTES.*) De his tributariis extat

agrorum, vel alio caſu imminutis, meritò & ipſa minuebatur. Nec video, quàm rationabiliter aliqui olim apud Romanos, in ſingulas ædium ſuarum tegulas, *u*) certos aſſes dependere juſſi ſint; cùm pauperculus aliquis vix eam domum, contrà ditior alius multa inſuper latifundia poſſidere potuerit. Rectiùs fortè iidem fecerunt, quando in uſus Punici belli poſterioris, *x*) pecuniam à civibus mutuò accipere, quàm nimiis exactionibus gravare maluerunt. Tondere pecus licet, non deglubere: nec expedit anſeres ſic deplumare, ut pennæ nequeant recreſcere. *Prov.* 30, *v.* 33. qui naſum nimis emungit, elicit דם *ſanguinem*, *y*) quo nomine apud Chaldæos etiam *pecunia* notatur, (vide *Thisbi* Eliæ,) quia ſanguine ac ſudore pauperum paratur. Idem ſapiens gnomographus *cap. præced.* 29. *verſ.* 4. *Rex juris ſui obſervans ſtabilit regnum; at* איש תרומות *vir oblationum* (h. e. exactionum) *deſtruit illud*: ad quæ verba notat Aben-Ezra ידענו כי תרומות הנשיא שהוא לוקח מעם הארץ היא ששית האיפה כלומר לוקח תרומות רבות יותר מן המדה הידועה יהרוס אותה *conſtat quòd oblatio principis*, (h. e. duodecimviri ſive Tribuni) *quam accipit à plebejis* (contribulibus) *ſit ſexta pars Ephæ* (h. e. ſemiſ-

extat Lex divina *Deut.XX*, 11. & paſſim exempla Cananæorum *Joſ. XVI*, 10. *XVII*, 12.13. *Judic. I*, 27. *ſeqq.* Palæſtinorum & Moabitarum 2.*Sam. IIX*, 1. 2. Syrorum 2. *Sam.X*, 19. Jebuſæorum 1. *Reg. IX*, 21. &c. Conf. Jo. Seldenum *lib. VI. de J. N. & G. c. XIV. fol.* 740.

u) *IN SINGULAS ÆDIUM TEGULAS.*) Factum hoc Romæ in obſidione Mutinæ adverſus Antonium, cùm pecuniæ deficerent. Refert è Dione Caſſio, Petr. Greg. Tholoz. *lib. II. de Republ. c. IV. p.* 43.

x) *IN USUS PUNICI BELLI POSTERIORIS.*) Nempè tunc Senatus primùm ipſe ſuas opes in medium protulit, nec præter quod in bullis ſingulisq; anulis erat, quicquam ſibi reliquere. Eques ſecutus exemplum, imitatæque equitem tribus. Denique vix ſuffecère tabulæ, vix ſcribarum manus, cùm privatæ opes in publicum deferrentur, teſte Floro *lib. II. rerum Romanar. c. VI.* Referebatur enim in tabulas, quantum quisque contuliſſet, ut meliori Reipublicæ ſtatu redderetur; quod etiam finito hoc bello tribus æquis portionibus factum eſſe, è Stadio, Livioque obſervat Freinshemius *in notis ad Flor. l. c. p.* 145.

y) דם *SANGUINEM.*) Elegans alluſio: Notãdum interim, Eliam equidem *in Thisbi ab Autore citato p.* 65. docere, nomen דם aliàs *ſanguinem* ſignificans Rabbinis & Chaldæis eſſe *pecuniam*, & hoc non tantùm illo Rabbinorum effato confirmari: מי שאין לו דמים לא יעמוד בשוק *Cui non eſt pecunia, ne ſtet in foro*; ſed & è Targum 2. *Sam. XXIV*, 24. ubi pro Hebræo במחיר *pro pretio*, habetur בדמין *pro pecuniâ*; addere tamen: ולא נמצא רק בלשון רבים *Non invenitur* hoc ſenſu, *niſi in plurali*

ſemiſſis Sati.) *vult igitur dicere : qui ultra eam menſuram exigit plura quàm ſibi debentur , potiùs deſtruit regionem.* Et ad eundem locum R. Lev. B. Gerſ. הנה לא קרא זה האיש מלך כי אין כמוהו ראוי לתואר מלך *ecce talem ſcriptura non dignatur appellare Regem, ſed ſimpliciter vocat Virum, quia indignus eſt regio titulo !* Itemque Kabvenaki: אם יהיה המלך לוקח מתנות מבני אדם או ירים מס על עמו הוא יהרוס העיר במעשהו *ſi rex munera extorquet ab hominibus , aut exaſperat tributum populi ſui , hoc ipſo facto civitatem evertit:* ſi non ſimul & ſeipſum ; neque enim novum eſt, ut Actæon aliquis venationi nimium intentus, à propriis canibus dilanietur. Faceſſant igitur illi excoriatores hominum, qui rem omnem cum pulviſculo , quod dicitur, everrunt ; & nè prætextus vel color deſit , nunc hoc nunc illud cauſantur ; ut luſciniolæ nunquam ſua cantio deficit. Finxit & Heliogabalus connubia Deorum , ad quæ ſibi dote opus eſſet, ut ſic pecunias extorqueret. Contrà, ſcitum erat illud Andrien-

---

rali numero. Simile illi vulgato Rabbinorum dicterio habetur in Gemarâ Babil. Maſſech. Peſachim *fol. CXII. col. 2.* אל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים *Ne ſtes apud emptionem eo tempore, quo non habes pecuniam.* Idem & apud Græcos atque Latinos invenias , quibus non inauditum eſt, pecuniam nomine ſanguinis venire. Sic enim Antiphanes in Timoclis apud Stobæum *de laude divitiarum Serm. LXXXIX.*

Τἀργύριόν ἐστι αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς,
ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο, μήδ᾽ ἐκτήσατο,
οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ. i.e.

Argentum hominibus SANGUIS & anima eſt. Hoc quiſquis non habet neque poſſidet, ille inter vivos mortuus obambulat. Et Auguſtinus *Serm. V. ex XL. recens excuſis* , cùm formulam hanc, quâ Domini olim ſervos increparent , retuliſſet : *Male ſerve , fidem mihi non ſervas? Neſcis, quia emi te? Neſcis, quia SANGUINEM MEUM pro te numeravi !* Paucis interpoſitis : *SANGUINEM TUUM*, inquit, *PECUNIAM tuam vocas ? Tantùm amas pecuniam tuam , ut eam appelles SANGUINEM tuum.* Cæterùm ex illa vocis דמים ὁμωνυμίᾳ , quâ & *ſanguinem* & *pecuniam* notat , opinionem iſtam , quòd Chriſtianorum ſanguinem expetant Judæi , manâſſe ſuſpicatur Dilherrus *lib. I. Elector. c. XIII. p. 76. ſeqq.* Sic enim vulgò credi ait , Judæos ob graviſſimum fœtorem non tolerari , imò non vivere poſſe, niſi Chriſtianorum ſanguinem ſecum portent. Alii tamen putant , abuti eos ſanguine Chriſtianorum ad reſtinguendum cruorem , qui illis perpetuò fluat ; Alii, abuti ad magica, veneficia & necromantica ; Alii , ſolam Salvatoris in eâ re ab iis quæri contumeliam ; de quibus omnibus vide Jo. Wolfium *Cent. XV. Lection. Memorab. f. 962. (833.) & f. 966. (836.) Unde autem hæc fabula ?* quærit Dilherrus, & : *Scripſiſſe quidam Hebræorum* , inquit, *ſecta ſua homines anquirere debere* דמי משי״חים *quod* (cùm pecuniam & opes Chriſtianorum notet) *illi , qui non niſi primoribus Hebraica labris guſtarant, verterunt : SANGUINEM CHRISTIANORUM ; in Bibliis deprehendentes* דמים

driensium, qui, cum Themistocles *a*) pro pecuniâ legatus dixerat, afferre se comites duos Divos Πειθὼ καὶ Βίαν, imperterritè responde- 110
runt, sibi quoque Numina totidem adesse Ἀπορίαν καὶ Πενίαν.

Superest ut de maleficorum & bello subactorum opibus dicatur: nam & inde notabilis portio accedebat fisco regio. Neminis quidem vivi opes publicare nec mulctas exigere poterat, nisi Raptor audire vellet; ut *Theor. superiori* dictum. At justo judicio damnatorum opes sibi vendicabat. Mos. Mikoz. *b*) *pr. Aff.* 114. הרוגי מלכות נכסיהם למלך *occisorum à rege facultates cedunt regi.* Præsertim verò bona hostium legitimô bellô devictorum, inter ipsum & duces dividebantur. Prædiorum ipse sumebat non prorsus unciam, spoliorum

דם *sanguinem significare.* Non malè; quamquam vicissim negari nequeat, eos non minùs sanguinis, quam pecuniæ Christianorum esse sitientissimos. Neque id inficiari audet Hottingerus *lib. I. Thes. Philol. c. I. sect. VII. p. 52.* cùm certum esse plurimis Autoribus ostendisset, Judæos sæpè infanticidiorum convictos solum vertere fuisse coactos: in eo saltem ambiguus, *religione an odium ad hæc patranda facinora eos adegerit?* Autores, quos magno numero producit, apud ipsummet videantur, conferaturque laudatus modò Wolfius *Cent. XVI. Memorabil. Lect. Tom. II. fol.* 175. (184.) ubi de Jo. Pfefferkornio Halis Saxonum combusto memorat, confessum fuisse, quòd duos Christianorum infantes rapuerit, & alterum eorum cum aliis Judæis, sanguinem extrahendo, interfecerit. Cumprimis verò hoc memorabile est, quod Judæus quidam Ratisbonæ baptisatus, referente Mich. Neandro *tract. de reb. Judaic.* & post illum Abr. Mellino *in Martyrolog. Belgic.* apud Gisbert. Voetium *diss. de Judaismo, part. II. Disp. select. p.* 81. indicavit, mactare solitos Christianorum liberos, ut sanguine eorum excepto, inque mundum linteum destillante, se moribundos obliniant, additis his verbis: *siquidem JESUS sit verus Messias, sanguis hujus innocentis, qui in fide Christi mortuus est, prosit tibi ad vitam æternam.* Luculentum certè sauciæ eorum conscientiæ testimonium; modò certiori testimonio de eo constaret. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ occasione voculæ דם *sanguinem* & *pecuniam* designantis.

a) *THEMISTOCLES.*) Memorat Plutarchus *in ejus vitâ fol.* 87. ex Herodoti *Uraniâ f.* 636.

b) *MOS. MIKOZ.*) Quæ hîc ex R. Mose Kozensi afferuntur, eadem tradit & R. Moses Maimonides *Hal. Melach. c. IV. §. IX.* verbis propemodum iisdem: כל הרוגי המלך ממונן למלך *Quicunque à Rege morti traduntur, eorum bona Regi cedunt.* Ad quem locum R. Joseph Karo *in Keseph Mischne fol. CCLXXXIX. col.* 4. בסנהדרין ס"ב גמר הדין תנו רבנן הרוגי מלכות נכסיהם למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין רבי יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהם ליורשים ופסק כת"ק: *Habentur hæc*, inquit, *in fine Capitis VI. Massech. Sanhedrin, ubi Rabbini docuerunt, occisorum à Rege facultates cedere Regi; at quos Synedrium morti adjudicavit, eorum facultates cedere hæredibus. Quibus licèt contradixerit R. Jehuda, etiam à Rege occisorum facultates hæredibus cedere, obtinuit tamen sententia priorum Doctorum.* Locus è Sanhedrin citatus

rum verò semissem, sed regii thesauri totum assem. Melach, *cap.* 4. §. 9. המלך משיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי״ג ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם וכל הממלכות שכובש הרי אוצרות המלכים למלך ושאר הבזה שבוזזין בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל מחצה בראש ומחצית הבזה חולקין אותה כל אנשי הצבא ביחד: *Rex unctus* c) *tollit de omnibus terris, quas subigunt Israelitæ, partem unam è tredecim* (h. e. tan-

tatus est *fol. XLIIX. col.* 2. & in Beth Israël *part. II. fol. CLXXI. col.* 4. & in Coccejі excerptis *pag.* 260. Refert etiam R. David Kimchi *ad* 1. *Reg. XXI,* 15. *fol. CCII. col.* 2. qui consulatur, nam illud Achabi atque Jesabelis factum ex hâc consvetudine & lege pulchrè illustrat.

c) *REX UNCTUS.*) Locus hic ab Autore cùm malè intellectus, tùm quod ex priori fluit, perperàm productus est. Quædam enim in Majemonidis textu interseruntur, quæ Autor hic omisit, & illa ipsa sunt, quæ de bonis jussu Regio occisorum regio fisco accedentibus modo attullimus, ille verò verbis Mosis Mikozi produxerat, quæ sine dubio causa fuit, cur hîc repetere eadem noluerit. Accipit enim omnia de uno eorundem Israëliticorum Regum jure. At si repositis suo loco verbis hîc omissis, simulq; observatâ Rabbini disjunctione locum integrum, ut jacet, paulò curatiùs conferas, constabit, ex parte de Messiâ sermonem esse, quem ut communiter Judæi, ita hic Maimonides, המלך המשיח *Regem Messiam* vocant: ex parte de Rege Israelitarum quolibet, cujus jus exponitur. Priora quidem, quæ de Messiâ agunt, in meo Codice, *solo* §. *IIX.* circumscribuntur, & hæc sunt: המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי״ג . ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם: *Rex Messias accipit ex omnibus terris, quas subegerint Israelitæ, partem decimam tertiam: idq; statutum est ei & posteris ejus in æternum.* Hinc demum novus paragraphus *numero IX.* sequitur, qui de quolibet Israëlitarum Rege non-Messiâ, agit; כל הרוגי המלך מוזן למלך וכל הממלכות שכובש הרי אוצרות המלכים למלך וכו׳ *Quoscunque Rex occidere jussit, eorum bona Regi cedunt: & quæcunque Regna occupat, eorum regios thesauros Regi relinqvunt, &c.* reliqua vide in Schikardi nostri textu. Pergit verò de eodem Regis jure §. *X.* כל הארץ שכובש הרי היא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה וכו׳: *Quamcunque terram ille subegit, ea ipsius est, eamq; confert servis suis & militibus, prout ipsi visum fuerit, itemq; sibi ipsi reservat, prout placuerit, &c.* Hanc esse mentem Maimonidis, arguunt tùm verba, quibus מלך *Rex* simpliciter dictus a מלך המשיח *Rege Messiâ* distinguitur, tùm eorundem ordo & disjunctio, & quòd de Messiâ primùm seorsim, hinc seorsim de vulgaribus Israelitarum Regibus agat, tùm denique res ipsa, & quòd partem terræ ab Israelitis occupatæ decimam tertiam, quæ æqualis sit portioni alicujus è duodecim tribubus, Messiæ aliàs Rabbini tribuant ex illâ distributione, quam *Ezechiel. XLV*, 6. 7. delineari dicunt. Ibi enim per הנשיא *Principem* intelligunt המלך המשיח *Regem Messiam*, cui non minus sua, quam decem tribubus assignetur portio. R. David Kimchi *ad h. l. f. DCXXXIV. col.* 2. לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהיה התרומה: *Israelitis erunt duodecim partes; at Principis* Messiæ *pars decima tertia. Pars nempe Principis* Messiæ *erit instar unius* tri-

tantundem quantùm una tribus.) *hoc est jus ejus & filiorum post se in seculum. Si qua regna vincit, suppellectilem regiam* (quippe quæ nulli privato congruit) *ipse capit in solidum ; cæteras verò prædas* (bonorum mobilium) *quas prædantur , dividunt : ipse sumit medietatem primò , deinde reliqua medietas distribuitur inter capitaneos.* Sed de his ampliùs dicetur jam capite sequenti, velut in propriâ sede.

CAPUT V.

DE BELLO. *a)*

Theor. XVI.

Bella quædam jussu legis gerere tenebatur.

PALÆSTINAM *b*) antiquitùs incoluerunt Cananæi, populi è Chamo Noæ filio nati, ut è *Genes.* 9, 18. & *c.* 10, 16. apparet. Quam-

tribuum Israelis quoad longitudinem & latitudinem , nisi quod in parte Principis Messiæ *adhuc oblatio futura sit.* Confer Jo. Seldenum *lib. VI. de Jure Nat. & Gent. cap. XVI. fol.* 748.

a) *DE BELLO.*) Totum hoc caput illustrabunt ea , quæ de eâdem materiâ P. Cunæus *lib. II. de Rep. Hebr. c. XIX. p.* 269. *seqq.* & inprimis Jo. Seldenus *lib. VI. de J. N. & G. c. XII. & seqq. fol.* 729. *seqq.* scripserunt, quorum hic iterum ad hanc materiam delatus *lib. III. de Synedriis Vett. Hebr. c. XII. p.* 189. Schickardum nostrum eam hoc Capite *doctè* persecutum laudat. Et sanè , non doctè modò, sed & adeò copiosè hîc disseruit, ut nobis minùs verbosis esse liceat. Conferantur præterea Sigonius *lib. VII. de Rep. Hebr. c. IX. p.* 376. *seqq.* Menochius *lib. V. de Rep. Hebr. c. V. f.* 450. *sqq.* Cœlestinus à Monte-Marsanno *lib. II. Clav. David. tract. V. toto , fol.* 233. *seqq.* Becanus *Analog. Vet. & N. Test. c. XVII. p.* 432. *seqq.* Osiander *Annot. ad Grot. de J. B. & P. pag.* 343.

b) *PALÆSTINAM.*) Eadem (*à Philisthaea* ita dicta) ab istis Cananæis , qui eam antiquitùs incoluerunt, *Cananitis* , postmodû etiam *terra promissionis* ac *terra sancta* appellabatur. Hæc variè ab Autoribus delineari solet , vel ratione incolarum , quos ante ingressum & occupationem Israëlitarum habuit , vel juxta duodecim Israëlitarum tribus , per quas post occupationem divisa fuit , vel secundùm regiones & regna, maria, torrentes, amnes, rivos, lacus, fines, limites, quibus concludebatur. Juvabit autem , huc contulisse, qui quovis eam modo descripserunt : ubivis enim occurrent, quæ cum utilitate delectabunt, atque illustrabunt hæc Autoris nostri. Potiores sunt Tile-



Quamvis verò authores gẽtis ibi plures enumerentur, ſcriptura tamen præcipuè ſeptem familias *c*) recenſet, *Deut.* 7, 1. ſcilicet Hethæos, Gergezæos, Amorhæos, Chananæos in ſpecie, Pherezæos, Hæveos & Jebuſæos, qui extirpandi fuerint & funditùs eradicandi. Eorum ſedes ex analogiâ libri Joſuæ delineavi, & non tàm or-
III natꝰ, quàm memoriæ causâ, proque meliori perceptione dicendorum in hanc, quam vides, Tabellam *d*) concluſi. Erant autem ſuperſtitionibus mirè dediti, & variis, partim horrendis abominationibus infames *Deut.* 18, 10. liberos

mannus Stella, Ortelius, Chriſtianus Adrichomius, Michael Aitzingerus, Henricus Buntingus, Heidmannus, quorum nomina jam in vulgus nota ſunt, quibus nuperè ſucceſſerunt Jo. Biſſelius *in Topotheſiâ Palæſtinæ, decadi III Illuſtrium Ruinarum ſubjunctâ*, Barth. Nihuſius *in tract. Chorographico c. V.* & quorum obſervationes Apparatui Biblico inſeruit Brianus Waltonus, quas inter præ reliquis eminent doctiſſimæ Jo. Lightfooti *animadverſiones in tabulas Chorographicas terræ ſanctæ*, cujus itidem Chorographica Horis Hebraicis & Talmudicis in Evangeliſtas impenſis, ſemper præmiſſa, memorabili ra hujus terræ loca ſacc præſertim Talmudicâ perluſtrant. Extat inſuper Tabula Geographica terræ ſanctæ a Judæis Amſtelodamenſibus nitidiſſimè edita; cui nuperrimè ſucceſſerunt Joſephi Moxoni mappæ Geographicæ in Scripturam ſacram, in Angliâ æri inciſæ. Addi poterit Cœleſtinus *lib. II. Clav. David. tr. IV. Art. II. f.* 212. qui & de captis amiſſisque Cananæorum civitatibus *ibidem* egit *lib. I. obſerv. LIIX. f.* 118.

c) *SEPTEM FAMILIAS.*) Scriptura *Devt. VII*, 1. שבעה גוים *ſeptem gentes* vocat; ſed Rabbini paſſim earum ſub nomine שבעה עממים *ſeptem populorum* meminerunt. Hinc apud eoſdem Palæſtina ארץ שבעה *terra ſeptem gentium* nominatur. De illis conſule Sam. Bochardum *in Phaleg, ſeu parte I. Geogr. Sacr. lib. IV. c. XXXVI. f.* 344. *ſeqq.* De hâc Jo. Druſium *Cap. LXXIIX. ad Loc. diffic. Deuter. p.* 588. *ſeq.*

d) *IN HANC, QUAM VIDES, TABELLAM.*)

beros è se natos, opinione sacri cultus vel meriti, ustulabant Idolo Moloch: magiam, incantationes ac veneficia exercebant, necromantiam quoque & auguria: quod propterea moneo, nè quis putet à Justissimo DEO, sine culpâ suâ, fuisse possessionibus exutos & vitâ privatos. Horum terras opportunitate loci fertilissimas, *e*) melle quasi ac lacte fluentes, pridem Abrahæ promiserat DEUS, *Genes.* 12, 7. & *c.* 13, 15. & *c.* 15, 18. ejusque posteris tanquam dignioribus colonis; modò reciprocâ pietate se gratos exhibeant. Postquam igitur ex Ægyptiacâ servitute liberati, exactoque quadraginta annorum exilio, Arabiæ desertum emensi, ad has regiones appulerunt, cœperunt jussu DEI, duce verò Josuâ, veteres inquilinos ad internecionem usque persequi. Nec tamen prorsus omnes extirparunt, sed remanserunt *f*) passim aliqui superstites, qui posterorum virtutem exercerent; nè scilicet tàm fertilis ubere tellus, simul omnibus colonis orbata, in vastas solitudines degeneraret, unde pejus à feris bestiis, quàm ab hoste humano timerent *Exod.* 23, 29. *Deut.* 7, 22. Relicti sunt

LAM.) In hujusmodi tabellâ, non chartæ tamen impressâ, sed menti sic accuratiùs inscriptâ, quasi in areolâ horti repræsentaretur, totam Mosi Palæstinam à DEO monstratam fuisse, Rabbini docent, Petirath Mosche *fol.* XXVI. *col.* 2. & Drasch Liphtirath Mosche *fol.* LI. *col.* 1. הראה לו הקדוש ברוך הוא את כל הארץ ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כשיעור ערוגה בתוך פרדס ונתן כח בעיניו לראות כולה מראשה ועד סופה הנמוך והגבוה והסתר והגלוי הרחוק והקרוב בסקירה אחת ואמר לו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו׳ : *Ostendit ei DEUS totam terram, quadringenta milliaria in latitudine ac totidem in longitudine, in areolâ quasi, quæ in horto est, dedit que oculis potentiam contemplandi ita totam terram inde usque ab initio ejus usque ad finem, ut videret, quicquid declive & altum, quicquid occultum & patulum, quicquid remotum & propinquum, uno intuitu: Hæc, inquiens ad eum, est terra, quam juravi Abrahamo, &c.*

e) *FERTILISSIMAS.*) Intellige maximam partem. Observat enim Drusius *loc. cit.* Gergezæorum, & Pherezæorum terram non adeò bonam fuisse, & ob hanc causam, cùm tota Israelitis promissa terra *septem gentium* diceretur, eam, quæ lacte & melle fluebat, nuncupatam ait ארץ חמשה *terram quinque gentium*, ne illa soli fertilitas universæ septem populorum terræ tribui crederetur. Erat autem ארץ חמשה *quinque gentium terra*, ex ejus mente, terra Chananæorum, Hetthæorum, Amorræorum, Hevæorum & Jebusæorum. Quamvis Raschi *ad Deut. XIX, 2. f. CCIX. col. 2.* aliam distinctionis rationem alleget: נראה לי שארץ כנען שבעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממים ושל סיחון ועוג שני עממים : *Mihi, inquit, videtur, quòd terra Canaan cis Jordanem & ulterius vocetur terra quinque populorum; terra autem Sichonis & Ogi, terra duorum populorum.*

f) *REMANSERUNT.*) Vide Bisselium in *Topothes. Palæstinæ cap. IV. p.* 138. *seqq.* quod totum

ſunt ergò habitatores Gaſer in tribu Ephraim, facti tamen tributarii, *Joſ.* 16, 10. Jebuſitæ Hieroſolymis in tribu Benjamin, *Jud.* 1. *verſ.* 21. complures Chananæi in tribubus Manaſſe, Sebulon, Aſer & Naphtali, *verſib.* 27. 28. *& ſeqq.* adeò ut etiam Salomonis tempore multi Amoræorum, Hethæorum, Phereſæorum, Hevæorum & Jebuſæorum inter Iſraëlitas habitarint, 1. *Reg.* 9, 21. Imò longè ſeriùs, Chriſti Ser-
312 vatoris ætate, Gergeſæi *g*) adhuc ſuperfuerint *Matth.* 8, 28. Itaque ad Reges ea cura ſeculorum ſucceſſione fuit devoluta, ut haſce Chananæorum reliquias paulatim conficerent & excinderent è numero populorum. R. Moſ. ben Maym. H. Mel. *init. cap.* 5. אין המלך נלחם תחילה אלא מלחמת מצוה ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד

---

totum Caput agit de gentibus terræ Chanaanitidi vel immixtis, vel circumjectis, ſed plerumq; inimicis.

g) *GERGESÆI.*) Atqui hos, ſibi contrarius infra *theor. XIIX. num. marg.* 148. non pro Veterum Gergeſæorum poſteris, ſed Græcis in urbe Gergeſa habitantibus habet cum Caſaubono *Exerc. XIII. num. LXIX.* Quin & ſub finem hujus theorematis *num. marg.* 120. Talmudicis non obſcurè aſſentitur, priſcos illos Gergeſæos in Africam migraſſe, neque receptos eorum poſteros, cùm Alexandri M. tempore ſuam terram repeterent. Quod poſtremum tamen cum primo Schikardi aſſerto, cui ipſe ſimiliter adhæret, ſic conciliat Seldenus *lib. VI. de J. N. & G. c. XIII. f.* 736. 737. ut minimè de Gergeſæis univerſis intelligendum dicat, quod de ipſorum in Africam migratione memoretur, cùm & eorum nomen non ſolum in cæteris, qui bello capti, populis reperiatur *Joſ. XXIV,* 11. ſed etiam in *Matth. IIX,* 29. ut nondum in terrâ Iſraëliticâ deletũ occurrat. Quæſtio alias eſt ſatis dubia de Gergeſæis iſtis viſa quam plurimis, etiam doctiſſimis viris, ipſeq; Jo. Lightfootus, cujus eruditam diligentiam nullus non ſolidioris doctrinæ ſtudioſus grato animo meritò veneratur, neq; in *Centur. Chorograph. c. LXXV. p.* 139. neque in *Hor. Hebr. in Matth. p.* 136. quicquam definire audet, ſed utrobique doctioribus, (ut ait vix in hoc ſtudiorum genere ſe doctiores habiturus hodiè,) diſcutiendum relinquit, an urbs *Gergeſa*, cujus incolæ Gergeſæi, & fines χώρα γεργεσηνῶν dicuntur, ab antiquâ ſtirpe Canaaniticâ Gergeſæorum nomen tulerit, an à naturâ ſoli argillaceâ, ſiquidem גרגשתא *argillam* ſignificet? Utrumque conjungere haud dubitat Bochartus *in Phaleg lib. IV. c. XXXVI. fol.* 345. planè huic Schikardi noſtri aſſerto priori conſentiens, priſcos illos Gergeſæos, quos ab argilloſo patriæ ſolo ſic dici potuiſſe concedit, CHRISTI Servatoris ætate in Palæſtinâ ſuperfuiſſe. *Gergeſæos*, inquit, *habitaſſe circa Geraſa vel Gadara trans Jordanem uſque ad CHRISTI tempora, ex Evangelio diſcimus Matth. IIX, 28. contrà quàm Hebræi ſcribunt, eos in Africam ſeceſſiſſe adventante Joſuâ. Gergeſæos veriſimile eſt ab argilloſo ſolo dici: Hebraïs enim* גרגש *argillam ſonat.* Idem poſteà repetit ac latiùs perſequitur *in Hierozoico part. I. lib. II. c. LVII. f.* 697. Confer, ſi placet poſt Interpretes Theologos, è Philologis Conſtant. L'Empereur *not. ad Baba Kama c. III. §. VII. p.* 180. Ludov. de Dieu *Comm.* *ad*

מיד צר שבא עליהם ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא מלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו ושמעו : *Ante omnia gerit rex bella mandata, nempè septem populorum & Amalek: b) juvatq́ Israël contra hostes ipsi supervenientes: posteà demum suscipit prælia majestatis contra gentes alias, ut dilatet terminos regni & augeat magnitudinem ejus unâ cum famâ.* E quibus verbis apparet, bella Hebræorum fuisse vel *defensiva* contra incursus vicinorum, vel *Offensiva*, etiam adversus non lacessentes; hæcque rursus duplicia, vel *Legalia*, quæ Moses præceperat, vel *Ultronea* quæ quisque pro dilatatione imperii sponte susceperat: de quibus *Theor.*

ad Matth. p. 27. Jo. Mich. Dilherr. *Tom. I. Disp. Acad. p.* 195. Abrah. Scultetum *lib. II. Exercitat. p.* 140.

b) *SEPTEM POPULORUM ET AMALEK.*) Quæras, cur cùm utriq; funditus deleri jubeantur, Amalekitæ tamen seorsim semper memorentur septem populis contradistincti? prout distincta quoque præcepta inde conficiunt Judæi, unum de perdendis septem populis, ex *Devt. XX*, 17. alterum de exscindendis Amalekitis, ex *Devt. XXV*, 19. quorum illud R. Maimonidi in enumeratione DCXIII. præceptorũ est inter affirmativa CLXXXVIImum, hoc CLXXXIIXvum. At ratio manifesta est. Septem illi populi, Hethæi, Gergesæi, Amorhæi, Chananæi, Pherezæi, Hevæi & Jebusæi extirpandi erant, ut terra eorum Israelitis promissa in horum possessionem cederet. Amalekitarum verò regio occupanda non erat, ipsi interim, æque ut septem populi, penitùs extirpandi. Hinc R. Abarbanel *ad Parsch. Teze fol. CCCLXXXIIX. col.* 4. notanter in lege addi observat, delendam Amalekitarum memoriam, post impetratam à septem illis populis quietem, & occupatam eorum terram. Verba hæc sunt: והיה בהניח יי' אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק . וקצה לומר-אל תאמר בלבבך לא די לנו צער מלחמת ז' עממים שצריכין אנחנו להלחם בם לקחת את ארצם . ואתה בא לחוסף עליהם לצוותנו להלחם בעמלק שלא נירש את ארצו . הנה בעבור זה אמר והיה בהניח יי' אלהיך אחוי מנוחת מלחמת העממים כלם וירושת הארץ אז תתחייב למחות את זכר עמלק בהחרימך את כל אשר לו מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה כמו שצוה שמואל אל שאול כי בזה ימחה שמו מבני ארץ ; *Quando dicitur* Devt. XXV, 19. *Et erit, ubi quietem tibi dederit Dominus DEUS tuus ab omnibus inimicis tuis circumjacentibus in terrâ, quam Dominus DEUS tuus tibi in possessionem & hæreditatem concessit, delebis memoriam Amalek; sensus est: Ne dicas in corde tuo: non sufficiebat nobis molestia belli cum septem populis, cum quibus nobis necessariò bellum ineundum erat, ut occuparemus eorum terram? insuper hoc oneris nobis imponis, præcipiendo, ut bello adoriamur Amalekitas, quorum tamen terram non possidebimus! Ecce proptereà notanter ait; ET ERIT, UBI QVIETEM DEDERIT DEUS TUUS, h.e. post impetratam quietem à bello populorum illorum omnium, terramq́ jam occupatam, tunc demum obligatus adhuc es ad delendam Amalekitarum memoriam exterminando penitùs, quicquid*

Theor. seq. Nunc illud excutiendum est priùs, quod de Amalek *i*) adjunxerat. Jubentur illi omninò deleri, *k*) ut nè quidem vestigium sub

quid illorum est, mares & feminas, parvulos & lactantes, armenta & pecudes, prout Sauli in mandatis dabat Samuel 1. Sam. XV, 3. *hoc enim modò delebitur eorum nomen è terrâ.*

i) *AMALEK.*) Erat Amalekus Princeps, nepos Esavi, ejus filio Eliphæ è concubinâ Thimnâ natus, *Gen. XXXVI*, 12.16. cujus posteri trans Jordanem habitabant, Moabitarum vicini, dicti Amalekitæ. Quanquam enim jam in historiâ Abrahæ fiat mentio Amalekitarum, quorum regio a vicinis Regibus bellò infestata, totaq; gladio percussa fit *Gen XIV*, 7. hanc tamen mentionem per anticipationem fieri, rectè ad eum locum Raschi *fol. XV. col.* 1. observat: עדין לא נולד עמלק נקרא על שם העתיד *Nondum tum natus erat Amalek, sed per anticipationem* (locus ille ac regio) *sic vocatur.* Nempè non ipsi Amalekitæ, h. e. Amaleki posteri dicuntur ibi perculli, sed כל שדה העמלקי *tota Amalekitarum regio*, id est, populi, qui tractum illum postea ab Amalekitis occupatum inhabitabant, quiq; ab his novis incolis Mosis tempore, quo hæc scribebat, שדה עמלקי *regio Amalekitica* appellabatur. Conf. Rivetum *Exerc. LXXV. in Genes.* 358. & Carthvvrigthum *Elect. Targ. Rabbin. in Genes. f.* 115. De ipso autem bello Amalekitico, quæque eò quovis modo pertinere videntur, latissimè triginta quæstionibus egit Serarius *toto Cap. III. libri I. Josua fol.* 50. *usque ad* 83. cum quo jungi poterit Schotanus *Tom. II. Biblioth. Sacr. V.T. f.* 187. *sqq.* item Cœlestinus *lib. I. Clav. David. Observ. XXXVI. fol.* 101.

k) *OMNINO DELERI.*) Fuit hoc unum ex tribus illis, in deserto præceptis, & post occupatam terram exequendis, quæ noster supra initiò hujus libri *p.* 1. & 2. è Rabbos & Majemonide recensuit, huc omninò conferenda. Eò enim laudatus Majemonides ipse provocat *in Sepher hammizvos, præc. aff. CLXXXIIX. fol. LXXIII. col.* 2. מצוה היא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשו זכרים ונקבות קטנים וגדולים והוא אומרו יתעלה תמחה את זכר עמלק וכבר קדם לנו ג' מצות נצטוו בני ישראל בכניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה ולמחות זרע עמלק ומלחמה זו היא מלחמת מצוה וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"א מסוטה: *Præcepto hoc nobis injunctum est, ut exscindamus semen Amalek solum, præ ceteris Esavi posteris, mares pariter & feminas, parvulos æque ac majores, id quod DEUS illâ lege* Devt. XXV, 19. *DELEBIS MEMORIAM AMALEK, indicavit. Pridem autem observatum est, tria præcepta data esse Israelitis ad ingressum eorum in terram promissam, unum de constituendo Rege, alterum de extruendo templo, & tertium de delendo Amalekitarum semine. Adeoque hoc ipsum bellum est bellum præcepti, cujus jura pridem exposita sunt Capite I. Messecheth Sotæ.* Cæterùm severam hanc DEI voluntatem de extirpandis funditùs Amalekitis Moses, cùm aræ à se extructæ nomen יהוה נסי JEHOVA NISSI indidisset, plenissimâ Majestatis oratione innuit, *Exod. XVII*, 16. ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר quæ verba digna sunt, quæ diligentiùs expendantur, cùm plurimorum interpretum ingenia torserint, aliis illa aliò trahentibus. Quæ varietas uno intuitu conferenda sistitur in Matthæi Poli *Synopsi Criticor. ad h. l. fol.* 392.393. Ubi tamen singularis conjectura Josephi Scaligeri, Criticorum licèt Principis, prorsus tacetur, quam habet *lib. III. de Emendat. temp. fol.* 223. quasi nomen יד hoc loco *cippum* aut *monumentū*; כסיה verò πιναχάδα notet, sive [illegible] ϗ νίκην, aut diem festivam, quæ per tubicinem indicebatur; atque adeò sensus sit, erexisse Mosen cippum in memoriam illius πιναχάδος,

δον, sive ἱστὸς ἢ νικας, cùm epigraphe: ÆTERNUM BELLUM FORE INTER POPULUM DEI ET AMALEK. Sic enim ad verbum reddit: στήλη ὑπὲρ τῆς ἱερομηνίας (sive νεομηνίας mavis, sive ἑορτῆς) πόλεμο ἀκατάλυτο, κατὰ τῆ Ἀμαλήκ. Quam conjecturam vel ideo haud reticere voluimus, quod versionem Lutheri nostri ex parte asserat, τὸ יד similiter pro *cippo* accipientis: er sprach: Es ist ein Maalzeichen bey dem Stuel des HErrn / daß der HErr streiten wird wider Amalek / von Kind zu Kindes Kind. *Nam* יד (inquit Scaliger) *eandem notionem habet hic, quam Samuelis primo, cap. XV, 12. ubi dicitur Saul sibi erigere trophæum & cippum triumphalem.* Ac certè nomen illud non in citato saltem loco, sed & 2. *Sam.* XVIII, 18. hanc notionem habet, cum *Absolomis monumentum* expressè יד אבשלום vocatur. De voce כסיה verò pro *interlunio festivo* accipienda viderint doctiores. Nos, utut commentum ipsi suum non invideamus, quod cupit, neque animus sit bellum indicere, quod sibi à Grammaticis veretur; probare tamen id nullo modo possumus ob vim vocabulo non uno modo illatam. Nam & duas voces in unam conflat, & quod analogia tunc quidem postulabat, literæ ס expressum schva subjicit. Quam equidem scriptionem non diffitemur nos quoque admirabundos apud R. Salomonem Aben Melech *in Michlal Jophi fol. XXI. col.* 1. cum hac insuper glossa ostendisse, quâ unam vocem esse, disertè admonetur: כסיה בגלות האלף של כסא מפני שנתחבר עם יה והיא מלה אחת הסמוך בשוא *In voce* כסיה *excidit litera* א *nominis* כסא *propterea quia cum altero nomine* יה *componitur, estq; unica vox, in quâ litera* ס *notatur cum Schva.* At contra omnem codicum fidem, in quibus & ex absentiâ τῆ *Schva* sub *Samech*, & accuratâ, quæ oculorum sensui subest, scriptione, & quod palmarium, ex accentuatione manifestè constat, non unam vocem כסיה, sed duas esse voces כס & יה quarum priorem accentus *Munach*, alteram *Sakephkaton* afficit. Unde ipse R. Jacob Abendana *in Spicilegio ad Aben Melechum*, istam Autoris Glossam deserit, & cùm post aliorum interpretationes, quas copiosè adduxerat, suam ipsiusmet retulisset de juramento DEI, שתרים ידו ונשבע בכסא כבודו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עד כלותו אותם *qui sustulerit manum suam, & juraverit per thronum Majestatis suæ, fore sibi bellum & inimicitiam adversus Amalekitas, usque dum eos consumserit*, scriptioni כס strictim adhæret, deque eâ defectivè scriptâ Veterum doctrinam subjungit: טעם כס אר"זל נשבע הק"בה שאין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק: *Rationem defectivæ scriptionis* כס *pro* כסא *hanc reddunt Rabbini, jurasse inquiunt DEUM, thronum suum non perfectum fore, neque perfectum fore nomen divinum, donec deletum fuerit nomen Amalek.* Intoleranda ergò illa crisis, quam sine dubio Cappellus suæ Criticæ infarsisset, si legisset vel apud solum Scaligerum, cujus alibi adversus Buxtorfium tantoperè Patronum agit. Nunc quidem in eâ nullibi comparet. Conferantur interim Glassius *l. V. Philol. S. tr. I. c. VII. p.* 110. *seq.* (1124. 1125.) & Hackspanius *ad Nizachon c. II. p.* 324. & *lib. II. Miscellan. c. VI. p.* 232. 247. & *part. I. Notar. Philolog. p.* 350. item Serarius *lib. I. in Josuam. c. III. q. XXVI. f.* 73. *seqq.* Quam autem Scaliger jurisjurandi formulam super throno DEI, quam hic interpretes concipiant, suggillat, pro eâ Hebræorum consensum, putâ Onkelosii, Jonathæ, Paraphraseos Jerosolymitanæ, R. Salomonis, Aben Esræ, videbis in Christoph. Carthvvrighti *electis Targumico-Rabbinicis ad Exod. pag.* 219. 220. cui ipsi eadem maximè expositio cum Sixtino Amamâ arridet, quam & versioni vulgatæ adaptari posse censebat Serarius *in Jos. lib. I. c. III. quæst. XXV. fol.* 73. Ibi, quod vulgata habet: *manus solii Domini*, Serarius interpretatur, *DEI manum in solio ad jurandum collocatam.* Atque ita antiquissimos Hebræorum accepisse, præter citatos à Carthvvrigthto Targumicos arguit, quod in Pirke R. Elieser *c. XLIV.* (quod totum agit de Amalekitis delendis) *fol. XXXIII. col. 4. edit. Pragens.* legitur: רבי שלמה

אומר רצה הק"בה להכרית ולהשמיד את כל זרעו של עמלק מה עשה הק"בה פשט יד ימינו ואחז בכסא כבודו ונשבע להכרית ולהשמיד את כל זרעו של עמלק מן העולם הזה ומן העולם הבא שנ' כי יד על כס יה מלחמה ליי' בעמלק: *R. Schilo ait: cum vellet DEUS exscindendum exterminandumq; innuere omne Amalekitarum semen, quid fecit? Resp. extendit manum dextram suam, & apprehendit thronum gloriæ suæ, juravitq;, quòd perditurum & exstirpaturum sit omne Amalekitarum semen ex hoc pariter & futuro seculo, prout dicitur: NAM MANUS SUPER THRONO DEI, BELLUM DOMINO CONTRA AMALEK.* Eadem habentur quoque in Jalkut *part. I. fol. LXXVI. col. 3.* At in Tanchuma *fol. XCV. col. I.* paulò aliter efferuntur: תני בשם ר' אלעאי שבועה נשבע הב"ה ואמר ימיני ימיני כסאי כסאי אם יבאו גרים מכל אומות העולם אני מקבלן לזרעו של עמלק איני מקבלו לעולם: *Traditum est nomine R. Elai, dixisse DEUM interposito juramento: dextram meam, dextram meam! thronum meum, thronum meum! si venerint proselyti ex omnibus mundi nationibus, recipiam eos; at semen Amalek non recipiam in æternum.* Enimverò, est & hîc quædam inter Hebræos varietas, neque consensus eorum pro jurandi ceremoniá vel gestu ita universalis, qualem Carthvvrightus *loc. cit.* pronunciabat. Excutiemus saltem R. Abarbanelis Commentarium *ad Parsch. Beschallach fol. CLXIV. col. 3.* Producit ibi primum interpretationem R. Levi ben Gerson, qui *thronum* de cœlo; *manum* ad hunc thronum elevatam de providentiá diviná exponat. פירש בו הר לבא בשם אביו שהכס הנזכר כאן הם השמים כטעם השמים כסאי והיד שהיא על השמים היא ההשגחה העליונה — — ואמר שהיד שהיא על כסא יי' הלחם בעמלק מדור דור ותהיה זה על ידי ישראל שילחמו עמו במצותו: *Locum hunc R. Levi ben Gerschon ex sententiá Patris sui ita exposuit, ut per thronum, cujus hic sit mentio, dicerès intelligi cælum, juxta illud* Jes. LXVI, 1. *cælum est thronus meus; per manum verò, quæ supra cælum sit, providentiam supremam. Atque ita ait, velle Mosen, quòd manus hæc, quæ super throno DEI est, pugnatura sit contra Amalek, idq; per manus Israelitarum, qui cum eo bellaturi sint ad DEI mandatum.* Deinde sapientum sententiam allegat, qui de Regibus in throno DEI sedentibus accipiant: וחכמים זכרונם לברכה פירשו שיד על כס יה הוא המלך שכאשר יהיה מלך לישראל שיהיה לו יד ושם על כסא השם יהיה מלחמה ליי' בעמלק וכן היה כי כאשר מלך שאול נגזר מצוה על מלחמת עמלק: *At sapientes benedictæ memoriæ voluerunt, per manum super throno DEI intelligi Regem, & sensum esse, quòd postquam Rex Israelis fuerit constitutus, habueritq; (יד) potentiam & nomen super throno DEI, futurum tunc sit bellum DOMINI contra Amalekitas. Atque sic eventus docuit. Ut primùm enim Saul Rex factus esset, statim de bello Amalekitico mandatum accepit.* Idem ex Mechilta R. Simeon *in Jalkut part. I. fol. LXXVI. col. 3.* tribuit R. Josuæ, adduitque ex aliis Regulam: אין כס אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא יי' *Thronus semper Regem designat, juxta illud* 1. Paral. XXIX, 23. *Et sedit Salomo super throno Domini.* Quò & lusus Cabbalisticus facit in Baal hatturim *fol. LXXIX. col. 2.* quasi יד per Gematriam דוד *Davidem* innuat, qui dicatur sessurus על כס יה *super throno Domini*: nam utrobique literæ in numeris 14. valent. Pergit tandem Abarbanel ad *ἐπίκρισιν.* ונראה לפרשו ע"ד באחד משני בנינים אחרים כפי הפשט: *Videtur autem mihi,* inquit, *alterutrum explicandi modum ex aliis duobus arripiendum esse, juxta sensum literalem.* Quinam illi? Prior convenit cum vulgatâ Hebræorum sententiâ de juramento DEI: האחד היא שבעבור שבנה המזבח ויקרא עליו שמו של הקדוש ברוך הוא יי' נסי ביאר ואמר שהטעם אשר קראו יי' נסי הוא כי יה יי' צור עולמים נשא ידו ונשבע על כסאו לאמר מלחמה ליי' בעמלק כי אף על פי שיצוה לישראל על מלחמתו

חא

ſub cœlis ampliùs extet, *Deut.* 25, *ult.* victoriæ verò memoria in ſolis Chronicis *l*) conſervetur *Exod.* 17, 14. R. Moſche de Kozi *præc. affir.*

הוא ישלים מה שחסרו רבים וכמו שאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד ; *Unus explicandi modus eſt, expoſuiſſe Moſen, quare exſtruxerit altare, illudq́ʒ de nomine DEI appellaverit JEHOVA NISSI, nempè hanc appellationem id ſibi velle, quòd DEUS Dominus rupes in æternum* (Jeſa. XXVI, 4.) *ſuſtulerit manum & juraverit per thronum ſuum dicendo: BELLUM ERIT DOMINO CONTRA AMALEK. Etſi enim Iſraelitas juſſerit hoc bellum ſuum proſequi, ipſe tamen completurus id erat, in quo defecerint illi, ſicuti & Bileamus prædixit* Num. XXIV, 20. *Principium gentium eſt Amalek, ſed poſtremum ejus usque ad perditionem erit.* Poſterior planè idem eſt cum illô, quem Junius & Tremellius in verſione & notis expreſſerunt. והפירוש הב' הוא שאמר זה על עמלק כי הוא חשב וכיון להמעיט שמו ותפארתו של הקדוש ברוך הוא מאשר עשה במצרים ועל הים . ויאמר בעבור שעמלק שלח יד על כס יה לבזותו ולהמעיטו ולא ירא אלהים מגשת לבטל שמו ולשלוח ידו על כסאו לכן תהיה מלחמה ליי' בעמלק מדר דר וכו' *Alter explicandi modus eſt; dixiſſe hæc Moſen de Amalek, quaſi is cogitaverit intenderitq́ʒ nomen & gloriam DEI imminuere pro eo, quod in Ægypto & mari fecerit. Vult quaſi dicere: propterea quia Amalek extendit manum adverſus thronum DEI deſpectus contemptusq́ʒ gratiâ, neque timuit DEUM, ne accederet ad derogandum nomini ejus, & extendendum manum ſuam adverſus thronum ejus; idcircò Bellum erit Domino adverſus Amalek à generatione in generationem, &c.* Hæc ille, qui poſtrema, quæ R. Abendana *in Leket Schecha f. XXI. col. 2.* totidem verbis excripſit, ibi deducit pluribus. Quò minùs autem conſiſtere hæc queant, utut planiſſimè ſic fluant omnia: *quia manus Amaleki adverſus thronum Domini fuit, bellum Domini erit adverſus Amalek à generatione in generationem*: rationem ex accentuum diſtinctione contra Tremellium affert Dn. D. Auguſt. Varenius *Decad. XIII. in Exod. Loc. VI. p.* 178. 279. cui potiùs hæc verba ad Moſis manum verſus cœlum erectam (*Exod. XVII*, 11.) reſpicere videntur, quam adhuc *verſus thronum Domini* quaſi erectam nunciet, ſignantem ampliùs, fore *bellum Domino contra Amalek de ætate in ætatem*, uſque dum planè è terra ſub cœlo deletus ſit, & ſic perfectè innoteſcat JEHOVA NISSI. Elegans expoſitio, & non minùs cum antecedentibus cohærens, quàm ipſis fontium verbis congrua, quam & ante ipſum, jam obſervaverat Rivetus *Comm. in h. l. f.* 457. ejusque ſenſum ſic optimè expreſſerat: Quod nuper elatâ manu meâ cum baculo cœlum verſus, qui eſt thronus Domini, conceſſit nobis victoriam contra Amalekitas, id deinceps fiet de generatione in generationem, donec penitùs extirpentur, & in hujus rei ſignum, erexi hoc altare, in eodem loco, ubi manus mea verſus thronum Domini, ſignum & vexillum baculi DEI erexit.

l) *MEMORIA IN SOLIS CHRONICIS.*) Quæ hîc de libris Chronicis, in quibus hæc conſignaverit Moſes, cùm inter Chriſtianos, tùm Hebræos diſputari ſolent, fruſtranea ſunt, cùm non alia rei geſtæ deſcriptio à Moſe facta ſit, quàm, quæ *Exod. XVII. verſ.* 8. *& ſeqq.* & *Deut. XXV*, 17. *ſeqq.* habetur. Omnium optimè R. Abarbanel *in Leg. fol. CLXIV. col.* 2. אמר יי' למשה כתוב זאת זכרון בספר והוא ספר התורה שכאשר יכתוב משה אותה יכתוב בה הענין הזה שעשה עמלק כמו שאמר זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' *Cum DEUS ad Moſen ait; Scribe hoc ad memoriam in libro; non*

 alium

affir. 116. & rursus *pr. negat.* 226. item Maym. H. Mel. *cap.* 5. §. 3.
מצות עשה לאבד זכר עמלק שנ' תמחה את זכר עמלק ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו שנ' זכור את אשר עשה לך עמלק מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב שאסור לשכוח איבתו ושנאתו:
Legem habemus quæ jubet nos perdere memoriam Amalek: & sonat (Deut. 25, 19.) *dele memoriam Amalek. Item aliam, m) quæ jubet nos contra, meminisse jugiter operum ejus malorum & insidiarum, ut excitemus* (vel acuamus) *iras nostras adversus eum; quæ sonat* (vers. 17.) *recordare quid fecerit tibi Amalek. Ex orali Kabalâ n) didicimus, verbum textus:* Recordare: *referri ad os,* (quo jugiter id narrandum sit) *sed verba* (vers. 19.) Non obliviscaris: *respicere cor, nè unquam obliviscantur illius*

alius innuatur liber, quam Legis. Hanc enim cùm scripturus esset Moses, scribere simul in eo debebat hanc historiam de Amaleko, prout ipse in Lege posteà ait Deut. XXV, 17. *Recordare eorum, quæ fecit tibi Amalek &c.* Quòd si quis omninò scriptionem separatam urgeat, non refragabimur, Mosen statim jussu DEI descripsisse historiam belli Amalekitarum; sed eam deinceps, cùm Pentateuchum absolveret, libris suis inseruisse, atque sic idem fuisse scriptum in libro separato, quod nunc *Exod. XVII, 8. seq.* & *Deut. XXV*, 17. legitur, quod ipsum beato Davidi Rungio olim consentaneum videbatur *in prælect. in Exod. p.* 616.

m) *ITEM ALIAM.*) Utramque legem sic accuratè distingvunt Judæi, ut distincta inde præcepta in enarratione DCXIII. præceptorum conficiant, quorum alterum de delendo Amaleki semine, alterum de retinenda jugi ac perpete tùm injuriæ tùm cladis ab Amalekitis acceptæ memoriâ agat, quorum illud inter affirmativa à R. Maimonide memorata CLXXXIIX. hoc CLXXXIX. est. Illud inquiunt a Mose inchoatum & a Samuele continuatum fuisse, a Messiâ verò aliquando completum iri. Hoc autem quotannis observari in festo Purim, quando Hamanem, ex Amalekitarum stirpe oriundum explodunt, de quo vide Buxtorfii *Synagogam Judaicam recens auctam c. XXIX. p.* 554. 556.

n) *EX ORALI KABALA.*) Eadem legitur in Jalkut Tora *fol. CCC. col.* 4. Allegat etiam R. Abarbanel ad *Parsch. Teze fol. CCCLXXXIIX. col.* 4. ex Nachmani de Gerundensi, sed ut more suo contradicat: ואמנם אמרו עוד לא תשכח פירש הרמב"ן מספרי זכר בפה אל תשכח בלב שנתחייב לספר לבנים ענין עמלק: *Quod* (præter præmissam voculam זכור *memento*) *amplius hîc dicit: NON OBLIVISCARIS, id R. Moses bar Nachman ex libro Siphre sic exponit, ut* ק' *MEMENTO, seu RECORDARE ad os,* ק' *NON OBLIVISCARIS ad cor referas, quasi nos omnimodè obligaturus ad memorandam filiis historiam Amaleki.* At cùm id minùs arrideat Abarbaneli, quidnam ipsi videtur? ואני אחשוב שרמז בזה מה שעתיד ענין עמלק לזמן הגלות כי הנה בהיותנו בארץ אמר זכור את אשר עשה לך עמלק וגומר והיה בהניח יי' אלהיך וגומר תמחה את זכר עמלק. אמנם כאשר לא תהיה בארץ כי אם תהיה כלל השמים כלומר מפוזר ומפוזר מקצה השמים עד קצה השמים בגלות הנה אז לא תוכל לזכור ענין עמלק

us odii. Quid ergo est illud grande nefas, *o*) cujus indesinenter meminisse debent? oportet Amalekitas insigne quoddam hostilitatis specimen edidisse, aut facinus patrasse præ aliis notabile, quo tàm irreconciliabile odium & vindictam perpetuam meriti sint. Erant enim

עמלק למחות את שמו שהזכרון ההוא הוא בבעל ומשנה . אבל לא תשכח רוצה לומר אף על פי שלא יהיה בך כח לקיים המצוה במעשה לא תשכח מבין ענינו של עמלק . ותורה המבאר שאמרו זכור את אשר עשה לך עמלק שהוא בארץ לענין המלחמה . ואמרו מתחת כל השמים לא תשכח שהוא בהיותם חוצה לארץ לא ישכח מביניהם: *Ego autem existimo*, inquit, *Mosen*, *qui in pace quiescat, hâc formulâ* (*NE OBLIVISCARIS*) *respicere ad memoriam historiæ de Amalek tempore exilii conservandam. De tempore enim, quo in terrâ sanctâ fuerimus, ait: Memento ejus, quod fecit tibi Amalek &c. eritque, cùm dederit tibi quietem Dominus DEUS tuus &c. deleas memoriam Amalek. Cæterùm, cùm non fueris in terrâ sanctâ, verùm sub omni cælo, hoc est, dispersus & dissipatus, ab uno cæli extremo ad alterum, in exilio, ecce tunc non poteris sic meminisse rei Amalekiticæ, ut deleas ejus nomen, quippe quæ recordatio illam actionem & opus simul includit; interim tamen non obliviscaris, hoc est, etiamsi non habueris potentiam præceptum ipso opere adimplendi, modò ne obliviscaris ore tuo rei Amalekiticæ. Sic ipse contextus sese explicat: dum enim ait: Memento ejus, quod fecit tibi Amalek, intelligendum, si fuerint in terrâ sanctâ, ut bello eum adoriantur; at cùm dicit: Sub omni cælo ne obliviscaris, intelligendum, si fuerint extra terram sanctam, ut res ipsorum memoriâ & commemoratione excedat.* Aliter adhuc R. Bechai *ad eandem Parscham fol. CCXXXII. col.* 1. cujus simul ex accentuatione singularis est observatio & crisis, ut illud השכח ad Messiæ tempora transferat. Verba ejus paulò inferiùs recensebimus.

o) *QUID ERGO EST ILLUD GRANDE NEFAS.*) Quæstio hæc ventilata quoque à Simone Episcopio *lib. III. Instit. Theolog. c. IX. Tom. I. Opp. f.* 106. & Nicol. Serario *lib. I. Comm. in Josuam, cap. III. quæst. XXIIX. fol.* 78 *seqq.* qui videantur. Nos Hebræorum de eâ sententiam non cuivis obviam producemus, quam seriò, & non temporis fallendi ergò atque animi gratiâ, uti illam, quam Autor è Bechai, Pseudo-Jonathâ & Raschio excerpsit, tulerunt. R. Moses Maimonides in More Nevochim *part. III. Cap. XLI.* in quo præceptorum divinorum de suppliciis & pœnis à peccantibus & delinquentibus sumendis causas & rationes exponit, hoc præceptum זכר עמלק את למחות *de delendâ memoriâ Amalekitarum* in mensurâ & proportione pœnarum fundatum ait *fol. CLXIX. fol.* 1. *edit. Veneta*, & in Buxtorfii versione *pag.* 466. 467. & in editione Parisiensi Aug. Justiniani Nebiensis *cap. XLII. fol. C. col.* 1. & in Josephi de Voisin excerptis *ad Proœm. Raymundi fol.* 78. Ejus, inquit, hanc esse regulam universalem: כמו שיענש האדם האחד ראוי שיענש המשפחה האחת או האומה האחת בעבור שישמעו שאר המשפחות ויראו ולא ירגילו בחטאי: *Quâ ratione punitur homo unus seorsim, eâdem puniendâ est integra aliqua familia & natio, ut reliquæ familiæ id videntes ac audientes à similibus peccatis & damnis abstineant.* Hanc ubi paulo deduxisset, ad ipsum præceptum applicat h. m. עמלק אשר התחיל להלחם בסייף אמר למחות זכרו בסייף ועמון ומואב שעשו גזרה שעשו רוך כילות וגרמו חזק בעמורה נענשו להרחיקם מן החתון ושיתרחק האדם מאהבתם כל דבר אחר כל אלו הענינים שיעור אלהי לעונשין שלא יהיה בו לא תוספת ולא חסרון אלא כמו שבאר יתעלה

כי

enim aliàs Judæorum agnati, ex Esau oriundi, *Genes.* 36, 12. unde & Edomæi descendunt, *vers.* 9. quibus tamen parcere jussit DEUS, *Deut.* 2, 5. cur igitur isti sunt deterioris conditionis? id scriptura duobus verbis innuit, *Deut.* 25, *vers.* 18. ויזנב הנחשלים *decaudicavit*

הנה משה אדוננו ביארו במשנה תורה באומרו זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך וגומר כי הנה ביאר שם שעשה עמלק כנגד ישראל ארבעה דברים מגונים *Ecce Moses Dominus noster exposuit illud in Deuteronomio, quando dixit: Memento ejus, quod fecit tibi Amalek in via &c. Ibi namque res quatuor turpes atque ignominiosas explicat, quibus Amalek Israelem affecerit.* Eas jam ordine videamus. (1.) האחד שהאנשים ילחמו באויביהם אם להציל את ארצם מהם או לכבוש את עריהם אבל עמלק בא להלחם מבלי סבה כי הם לא היו עוברים בארצו לשיירא מהם שיכבשוה הם לא היה לישראל ארץ שיחמוד אותו עמלק ויבוא לכובשה אבל היתה מלחמתו לבד ברוע לב להחזירם לעבדות ולחלל כבוד יי' אשר גאלם ועל זה אמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים : *Prima est, quod, cùm aliàs bellum adversus hostes suos suscipiant homines, vel ut suam regionem ab ipsis defendant, vel ut illorum urbes sibi subjiciant, Amalek contrà ad præliandum venerit absque ullà causà. Neque enim Israelitæ transibant per terram ejus, ut fortè timere eos potuerit, ne occuparent illam: Neque ipsi jam tum habebant terram, cujus desiderio illectus Amalek, eam occupatum venisset; sed bellum ejus simpliciter ex animi petulantià malitiosè susceptum erat, tantùm ut in servitutem eos denuò redigeret, & gloria DOMINI, qui ipsos modò liberaverat, profanaretur. Atque de hoc ait: memento ejus, quod fecit tibi Amalek in vià, cùm exires ex Ægypto.* (2.) הב' שעם היות מנהג המלכים הבאים להלחם באויביהם שישלחו להודיע להם ראשנה

כי רשעתו : *Quia Amalek*, inquit, *primus gladio adortus est Israelitas, jussit DEUS memoriam ejus deleri gladio*, Exod. XVII, 14. *At Ammon & Moab, qui ex avaritià fecerunt id, quod fecerunt, & per astutiam malum nobis intulerunt, non alià quàm hàc pœnà affecti sunt, ut affinitatem ipsorum fugiamus, nulloq; amore illos prosequamur*, Deut. XXIII, 3. *Omnia ista divinam habent mensuram & proportionem pœnarum, cui nec addendum nec detrahendum, sed unicuiq; ut DEUS ipse explicat* Deut. XXV, 2. *secundùm impietatem suam reddendum.* Ita Maimonides Philosophus è jure & Philosophià respondet. At R. Abarbanel, doctissimus Hebræorum Scripturæ Interpretum, in ipsà scripturà id apertè ostendi docet, deq; hac quæstione excussis contextûs verbis & circumstantiis, prolixo discursu egit *ad Parsch. Beschallach fol. CLXIV. col.* 3. quem denuò posteà *ad Parsch. Teze fol. CCCLXXXIIX. col.* 4. repetiit, dignum quem excerpamus. Quæstionem sic movet: למה זה הענישׁ הקדוש ברוך הוא בעונש גדול אל עמלק לנתוק זרעו ולא עשה כן לכל גוי מכל גויי הארץ וגם לא לאדום שהיה מזרע עמלק אבל בהפך שצוה התעב אדומי כי אחיך הוא וצוה שלא יתגרו בו מלחמה : *Quare DEUS tantà pœnà affecit Amalekum, ut semen ejus prorsus deleri voluerit, neque tamen ullam gentem ex omnibus terræ nationibus ita punivit, ne quidem Edomæos ex eodem semine cum Amalek oriundos, de quibus contrarium potiùs mandavit* Devt. XXIII, 8. *Non abominaberis Edomæum, quia frater tuus est: item* Cap. II, 8. *prohibuit, ne bellum cum eo conserant?* Respondet verò:

vit debiles, quod noſtri interpretes metaphoricè accipiunt de agminis extremitate trucidatâ, quia Græci ſic reddiderunt, ἔκοψε τὴν οὐραγίαν, τοὺς κοπιῶντας ὀπίσω σου. Judæi verò *p*) quibus ex lege incubuit 113
iſtorum particulariùs meminiſſe, ad verbum exponunt, amputaſſe virilia quibuſdam laſſis de tribu Dan, qui tardiùs erant ſecuti, in exprobrationem & contemptum circumciſionis. Audiamus ipſoſmet nar-

בבואם למלחמה לאמר הכינו והריעו בנים הנה עמלק לא עשה כן אבל בא בפתאום להלחם בישראל והיתה זו בגידה רבה והוא שאמר אשר קרך בדרך רוצה לומר בפתאום בלי ההראה : *Secunda eſt, quòd, cùm Regibus bellum contra hoſtes ſuos auſpicaturis in more aliàs ſit poſitum, ut bellum illis conſueta clarigatione denuncient; Amalek contrà id non fecerit, verùm derepentè atque improviſò in Iſraelem bello irruerit, id quod ſumma erat perfidia. Atque hoc ſibi vult, cùm ait: qui occurrit tibi in via: hoc eſt, derepentè abſque clarigatione.* (3.) השלישי שהיה בפחיתות עמלק עצו כח להלחם בישראל פנים בפנים אבל נלחם עם הנחלשים שבהם הבאים באחרית המחנה ויירא מגשת אל העם בלבנו עם היות ישראל עיף ויגע וז"ש ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע : *Tertia eſt, quòd, cùm ex tenuitate Amalek viribus deſtitueretur, aperto Marte cum Iſraele congrediendi; pugnaverit cum debilibus eorum, ponè caſtra inſecutus; adeoque timuerit, ne anteriùs populum aggrederetur, idque cùm Iſrael laſſus & defatigatus eſſet. Atque hoc indicat, cùm dicit: Et trucidavit in te omnes debiles ponè te, cùm eſſes laſſus & fatigatus.* (4.) הד' שעמלק ירא בישראל ולכן בא להלחם בהם בזנב המחנה והחלושים שבהם עם היות ישראל עיף ויגע ולא ירא עמלק מאלהים שהוא מקים מלכין ומהעדה מלכין שיהיה אם כן מתהלל שהוא ישראל ולא ירא מהגבור שהוא הקדוש ברוך הוא : *Quarta eſt, quòd Amalek Iſraëlem timuerit, & ideò pugnatum venerit cum ultimis in aciei extremitate conſtitutis, cumque debilibus, qui inter ipſos erant, cùm jam omnes laſſi & fatigati eſſent; neque tamen timuerit DEUM, qui conſtituit Reges & transfert Reges, (Dan. II, 21.) adeoque timuerit imbellem, h. e. Iſraelem, non autem omnipotentem, h. e. DEUM optimum maximum.* Hoc dicit innui his Moſis verbis: ולא ירא אלהים *neque timuit DEUM*, quæ altero in loco ſic ἐκφράζει: רוצה לומר האיש הבליעל הזה פחד ויירא מאד ויצר לו מן העם בהיותו עיף ויגע ולא ירא אלהים שהוא גבוה מעל גבוה מהעביר מלכין : *Senſus eſt: Vir iſte Belial tremuit, valdeque timuit, fuitque ipſi anguſtia à populo, cùm laſſus & fatigatus eſſet, neque tamen timuit DEUM, qui quovis eminente eſt eminentior* (Cohel. V, 7.) *transferens Reges.* (Dan. II, 21.) His ita expoſitis concludit: ומפני ארבעה הסבות האלה היה ראוי למחות את שמו אבל אדום לא עשה דבר מזה ולא שאר הגוים ולכן היה עונשו של עמלק קשה מענשם : *Propter quatuor illas cauſas viſum fuit delere nomen ejus. Edomitæ verò nihil tale fecerunt, neque ulla reliquarum gentium, & propterea longè duriori pœnâ in Amalec animadverſum fuit, quàm in cæteros.* Hæc ex R. Abarbanele.

p) *JUDÆI VERO.*) Quod hic de amputatis defeſſorum viribus ſequitur, figmentum equidem eſt Judæorum; fatentur autem figmentum eſſe ipſimet, & pro medraſchico ſul-

narrantes. R. Bachai *sub finem Parsæ Ki Teze.* חותך מילות וזורק כלפי מעלה ואומר טול מה שבחרת והיה עושה זה מאותן חסרי כח הנכשלות והחלושים שבהן מחמרת עננות שהיה הענן פולטן (q וכתוב למעלה מן הענין והחזיקה במכושיו בא שמואל עה' ופרע להם שנ' וישסף את אגג היה מחתך את בשרו כזתים ומאכיל לנעמוניות מהו עמלק עם לק עם שבא ללקק דמן של ישראל ככלב ר' לוי בשם ר' שמעון בן חלפתא אומר למה היה עמלק דומה לזבוב שהוא להוט אחר המכה כך היה עמלק להוט אחר ישראל : *Abscidit membra circumcisionis & projecit sursum versus cœlum dicens* : TOLLE QVOD ELEGISTI ! (Deum irridens : ut Julianus Apostata Christum , occlamans : Vicisti Galilæe !) *hocque fecit languidis illis in extremo agminis* , *quos* (viæ comes & monstratrix) *nubes ejecerat,* (nescio quid hoc sit alterius miraculi r.) *Congruit quod eodem capite scribitur* (vers. 11.) *in simili negotio* , *de muliere verenda contrectante. Sed venit Samuel* , *& vindicavit hoc scelus quando dilaniavit regem eorum Agag*, (1. Sam. 15, 33.) *hoc est* , *jure talionis amputavit* (præputia.

---

saltem discursu habent , ad demulcendos plebis animos occasione verbi ambigui ויזנב *& decaudicavit* excogitatum : & reperitur similiter in Jalkut *part. I. fol. CCC. col. 3.* & Tanchuma *fol. XCIV. col. 4. seqq.* ubi id genus plura cumulantur. Alias secundùm literalem sensum non minùs ipsi , quàm Christiani de agminis extremitate trucidatâ accipiunt, quo sensu verbum usurpatur ab ipso Josua , cùm hostium fugitivorum ultimos fundere mandaret, *Jos. X,* 19. Neque R. Bechai ab Autore hic citatus *fol. mihi CCXXXI. col. 4.* aliter interpretatur in antecedentibus, cùm de literâ agit. Sic enim ibi : ויזנב בך כלומר כורת זנבך והם הנחשלים אחריך החלושים שלא היה בהן כח ללכת וכן מנהג המחנות הנרדפות מן האויבים ואין כח באויבים לבקע המחנה הם מזנבים ומכים באחרונים שבמחנה שהם חלושים מכלן. זהו פשוטו . ובמדרש וכו' *Formula hac : ET DECAUDAVIT IN TE, sonat, quasi diceretur: abscidit caudam tuam* , *intelliguntur autem debiles in extremitate debilitati* , *quibus nulla supersunt vires eundi. Sicuti solent castra ab hostibus fugata, quæ discindere prorsus potestas hostium non valet, in extremitate ab iis trucidari & cedi, quod hi præ reliquis debilitati sint. Et hic est sensus literalis. At in medraschico & liberiori sensu homiletico dicitur &c.* Seqvuntur illa , quæ Autor inde produxit de penibus lassorum abscissis , quæque ex Autore nostro mutuatus est Grotius *Annot. ad Deut. XXV*, 18.

q) פולטן) Inter hæc & sequentia interseruntur aliquam multa in ipso Codice Rabbenu Bachai , eaque ipsa sunt etiam medraschica de memoriâ ipsorum cineri assimilatâ, ex *Job. XIII,* 12. quæ forté ob prolixitatem noster castravit.

r) *NESCIO QVID HOC SIT ALTERIUS MIRACULI.*) Dicam ergò , quid sit. Columnam

putiatam) *carnem illius, ut olivas solent putare, & in cibum projecit struthionibus. Quid notat etymon Amalek?* עם לק *populum qui lambit, scilicet sanguinem Israëlis, veluti canes. R. Levi, nomine R. Simeon f. Chaliphta ait: similes esse muscis, qui ulceribus inhiant avidissimè.* Habent hoc ex antiquissimo Targum Jonathæ ben Uziel, qui *vers.* 18. *capitis* 25 *Deut.* sic reddidit Chaldaicè: דארעו יתכון בארחא והוה קטיל בכון כל דהוה מהרהר למסטי בתר מימרי הנון גובריא דמשבטא דבית

lumnam nubis, inquiunt, veluti murum quendam fortissimum ita Israelitarum castra cinxisse, ut nullus hostium nocere cuiquam potuerit. Amalekitas igitur non nisi eos memoratâ affecisse ignominiâ, & occidisse, quos extra nubem, quasi extra munimentum, offendebant. Extra nubem autem vel ab ipsâ nube, suâ culpâ ejectos, (quò citata è Bechai verba respiciunt,) vel astu Amalekitarum evocatos. Illud planissimè asserit R. Zacharias in Pirke Eliefer *cap. XLIV. fol. XXXIII. col.* 4. היה עמוד הענן סובב את מחנה ישראל כעיר מוקפת חומה ולא היה יכול צר ואויב ליגע בהם אלא כל מי שהיה צריך טבילה היה הענן מפליטה חוץ ממחנה ישראל שהיה קדוש שנאמר והיה מחניך קדוש ועמלק היה מזנב והורג כל מה שאחרי הענן שנ' ויזנב בך כל הנחשלים אחריך; *Fuit*, inquit, *columna nubis circa castra Israelis, ut essent instar urbis muro cincta, neque hostis aut adversarius ullus eos aggredi valeret. At omnem immundum, qui lotione opus habebat, nubes illa extra Israelis castra ejiciebat, quippe quæ sancta erant, juxta illud* Deut. XXIII, 14. *Castra tua sunto sancta. Amalek igitur decaudicabat, & occidebat, quicquid ponè nubem offendebat, prout dicitur* Deut. XXV, 18. *Et decaudicavit in te omnes debiles POST TE.* Astu verò Amalekitarum evocatos docet Raf Nachman, cujus traditio memoratur in Tanchuma *fol. XCIV. col.* 4. & Jalkut Torah *fol. CCC. col.* 3. verbis utrobique propemodùm iisdem: מה עשה להם עמלק ירד לו לבית ארכין של מצרים ונטל טימוסים של שבטים שהיה שמם חקוק עליהן ובא ועמד לו חוץ לענן והיה קורא להם ראובן שמעון ולוי אחיכון אנן פוקו דאנן בעיין למעבד פרקמטיא עמכון וכיון שהיה יוצא אחד מהם היה הורג אותו; *Quid fecit Amalek Israelitis? descendit ad archivum Ægyptiorum, indeque abstulit catalogos tribuum Israeliticarum, in quibus consignata erant earum nomina,* (in Tauchuma additur; במכמורת הלבנים *in dispositione conficiendorum laterum.*) *Hinc venit & extra nubem constitit, atque ad eos, qui nube cincti erant, clamavit: Ruben, Simeon, Levi, nos fratres vestri sumus, egredimini, est enim nobis vobiscum negotiatio quædam. Ut primum verò aliquis eorum egrediebatur, occidebat eum.* In eodem Commentario Tanchuma, (qui & Jelammedenu vocatur,) *fol. seq. XCV. col.* 1. aliqua disputatio describitur, de ejectis è nube, inter Doctores habita, è quâ similiter illud cognosci potest. Ea sic habet: כל הנחשלים אחריך ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן ר' יהודה אומר כל מי שהיה בכוחו היה נשול. ור' נחמיה אומר כל מי שהיה הענן פולטו היה נשול. ורבנן אמרי שבט דן שפלטו הענן היו כלם עובדי ע"ז שנ' ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים; וכו' *De verbis: OMNES DEBILES POST TE, disputarunt R. Jehuda, & R. Nehemia cum cæteris Rabbinis. R. Jehuda asserebat, omnem flammis Venereis adustum, fuisse ejectum. R. Nehemia verò, omnem, quemcunque nubes ejectum voluerit,* (etiamsi de causâ non constaret,)

דבירת רן דהוה בידיהון פולחנא נוכראה והוה | עננא פליט יתהון ודבירת עמלק מקביל יתהון וקטע בירת גבריהון ושדי לעילא ואתון בירת ישראל הויתון לעין ומשלהין מסוגי שעבודא דמצראי ומן דלוחי גללי ימא דעברתון במציעיהון ולא דחלו : מן קדם יי בירת עמלק *Quæ occurrerunt vobis in viâ, cùm occîdit è vobis quotquot cogitârunt declinare* (ὀπίσω τῦ λόγυ) *, à sermone meo , scilicet viros tribus Dan , inter quos erat cultus aliennus* (Idolorum,) *hos ejecit nubes* (in columnæ formam castra præcedens , Exod. 13, 21.) *sed excepit eos Amalek & amputavit loca virilitatis eorum , projecitq; sursum : tunc vos Israëlitæ lassi eratis & fatigati , à recessu servitutis Ægyptiacæ , præq; terrore fluctuum maris , per cujus medium transieratis : at Amalekitæ nil reverebantur DEUM.* R. Salom. Jarchi *f*) *in com. s. h. l.* ait, etiam nefandâ sed ipsis consvetâ libidine Israëlitas incestasse : quo vel solo crimine
114 diram internecionem meruissent. קרך לשון קרו וטומאת שהיה מטמאן במשכב זכר *vox Accidit sumitur* (eo significatu quo suprà cap. 23. vers. 10.) *de accidente pollutionis , quoniam abusi sunt illis pædicando.* Ut ut sit, hoc certum est, in lege magis exosos fuisse DEO, quàm ullos vicinarum gentium, nec vitâ tantùm & fortunis, sed etiam omni mentione nominis apud posteritatem, spoliari jussos. Erat hoc primum bellum Israëlis, & putant etiam fore ultimum. Nam ipse Moses id cœperat statim ab egressu *Exod. 17 , 11.* vincens quamdiu palmas in sublime porrigeret : quia verò nondum omnes deleti sunt, existimat Commentator Maymonidis, *ad Marg. cap. 5. Melach.* reservari cæteros Victori Messiæ, *t*) semper Augusto ; dicens מצות זו אינה נוהגת עד ימות המשיח לאחר כיבוש. הארץ *præceptum hoc non prorsus impleri ante tempus Messiæ , qui subacturus sit terram,*

---

ret ,) ejectum fuisse. At cæteri Rabbini propugnabant , in tribu Dan , quam ejecerit Nubes , omnes fuisse idololatriæ deditos, idq; probarunt è verbis illis textus : tu autem eras lassus & fatigatus , neque timens DEUM , &c.

f) *R. SALOMO JARCHI.*) De hâc Rabbini hujus expositione , integrâ quæstione egit Tostatus Abulensis *Comm. in Deut. XXV. quæst. XII fol. 239.*

t) *VICTORI MESSIÆ.*) Id è contextu alii aliter confirmant. R. Bechai *ad finem Parsa Teze fol. CCXXXII. col. 1.* singulariter urget, quod pericopa de Amaleko *Deut. XXV, 17. 18. 19.* a voce זכור *memento* incipiat , & desinat in voce תשכח *obliviscaris* , quæ per accentum à præ-

ram, (quod fiet intra proximos 39. annos: nisi calculus recentium Rabinorum, *u*) & nominatim R. Esaiæ Anav. *in præfatione Calendarii sui*, fallit; quod equidem valdè suspicor.)

Quam-

à præcedente לא *non* non sine mysterio divellatur. פרשה זו התחיל בזכרון וסיימה בשכחה לדורות שעתיד זכרם להשתכח מן העולם וזה בזמן המשיח ואע׳פי שפשוטו של מקרא לפי התיבות שלא ישכח בא הרמז בו לפי הטעמים שיבא זמן שישכח ועל כן המצא טרחא בגלות לא ומלת תשכח היא בבני עצמות ויש דגש באות תת״ו כלומר הנה ימים באים שתשכח כשיאבד זכרם מן העולם הוא שאמר דוד ע״ה האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם ואז יהיה השם שלם והכסא שלם וזהו שכתוב אחריו וי״י לעולם ישב כונן למשפט כסאו : *Hac pericopa*, inquit, *incipit à voce memoriam denotante, & desinit in voce inferente oblivionem: quo ipso docetur, fore, ut ipsorum memoria oblivioni detur, deleaturq; e mundo, idq; tempore Messiæ. Quantumvis enim sensus Scriptura quoad literas velit, non esse oblivioni dandam; indicat tamen quoad accentus, fore tempus, quo detur oblivioni. Propterea accentus, paululùm distinctivus Tarcha reperitur in voce* אל *NON*; *& sequens verbum* תשכח *ponitur per se*, (quasi non cohæreat cum præcedente adverbio negandi,) *habetq; dagesch lene in literâ* ת, *quasi diceret: Ecce dies venient, quibus oblivisceris, tùm nempè peribit memoria eorum è mundo, juxta illud, quod David ait* Psal. IX, 7. *Hostem quod attinet, consummata sunt solitudines in seculum, & urbes destruxisti, periit memoria eorum unà cum ipsis. Tunc autem cùm nomen divinum, tùm thronus DEI perfecta erunt, de quo ibidem* vers. 8. *sequitur: Et Dominus in æternum sedebit, paravit ad judicium thronum suum.* In Tanchuma autem, seu Jelammedenu, *fol. XCV. col. 2.* ad ejusdem Paraschæ finem, illud sub examen revocant, quòd *Exod. XVII, 15.* DEUS contra Amalekitas sibi bellum fore dixerit מדר דר *de ætate in ætatem*, super quo R. Eliéser, ac R. Josua, & R. Jose inter se conferebant. ר׳ אליעזר אומר מדורו של משה עד דור של שמואל . ור׳ יהושע אומר מדורו של שמואל עד דורו של מרדכי ואסתר . ור׳ יוסי אומר מדורו של מרדכי ואסתר עד מלך המשיח שהוא שלשה דורות . ומנין לדור של משיח שהוא שלשה דורות שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים דור חד דורים שנים הרי תלתא ; *R. Eliéser dicebat, supputandum hoc inde ab ætate Mosis usque ad ætatem Samuelis. R. Josua addebat: imò verò ab ætate Samuelis usque ad ætatem Mardochai & Esthera. R. Jose subjiciebat; quin ab ætate Mardochai & Esthera porrò usque ad Regem Messiam, ut adeò tres ætates in supputationem veniant*, (una à Mose ad Samuelem, altera ab hoc ad Mardochai, tertia ab hoc ad Messiam,) *Numerum autem ætatis Messiæ per tres generationes supputanda illustrabat ex illo* Ps. LXXII, 5. *Timebunt te cum sole, & in conspectu lunæ ætas ætatum: ubi singularis* דור *unam ætatem, pluralis* דורות *duas indicat, en tibi sic tres ætates!* Conf. R. Simeon in Jalkut, *part. I. fol. LXXVI. col. 3.*

u) *CALCULUS RECENTIUM RABBINORUM.*) Idem calculus legitur in לוח seu *calendario* editioni Amstelodamensi Hebræo-Germanicæ libri *Minhagim*, quæ mihi est, & cum figuris anno 405. i. e. CHRISTI 1645. operâ Eliæ Abuhab prodiit, adjuncto. Ibi sic habet inscriptio præfationi præmissa *p. LXIX. col. 2.* *Luach*, hebt an das Jar / das man schreibt *chameschet alaphim* ה׳ת׳ (i. e. CHRISTI 1645.) biß auf das Jar/das man werd zelen *chameschet alaphim* ה׳ת׳כ״ד (i. e. CHRISTI 1664.) *babba haleuu_ letobhah.*

Auch

Quamvis verò ſcriptura vacationem à militiâ quibuſdam indulſerit, *Deut*, 20. *verſ*. 5. 6. 7. de quo privilegio infrà *Theor. ſeq*. dicetur ampliùs; ea tamen immunitas nemini conceſſa fuit in bellis legalibus *x*) ſeptem populorum & Amalek, contra quos univerſi, etiam ſponſus è thalamo, in aciem prodire debuerunt סמ"ג pr. aff. 20. & רמ"בם H. Mel. c. 7. §. 4. בד"א שמחזירים אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה *quæ dicta ſunt de remiſſione virorum è caſtris, intelligantur de bello majeſtatis: at in præcepta bella omnes exeunt, etiam ſponſus è cubili & ſponſa è velamine ſuo*, (ſub quo in ſolennitate nuptiali copulantur. *Joel*, 2, 16.) Hinc igitur longè faceſſat omnis metus, aſſumantur verò ſpiritus generoſi & bonæ ſpei de certâ victoriâ pleni. Molles enim & degeneres animi non tantùm per ſe nil efficiunt præclari, ſed etiam contagione ſuâ ſtrenuos quosque inficiunt, ut unâ relaxentur & vincendi occaſiones perdant. Itaque lex tàm ſeriò totque verbis inculcat, ut omni pavore abjecto, viriliter agant, *Deut*. 20, 3. quæ Moſes Kozæus ad ſingulos actus hoſtiles referens, hoc modo explicat *pr. neg*. 231. אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם ד' לאוין הללו ענין אחד הוא והן כנגד ארבעה דברים שמלכי אומות העולם עושים במלחמה מגיפין בתרסיסיהן להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיפחדו כנגדם וינוסו ומצהלין בסוסיהן להשמיע שעטת סוסיהן וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות וכמינו משמיעי קול והזהירה תורה

Auch geſetzt *moledoth* und die *thekuphoth* bei itlichem Jar beſonder / damit ſich ein itlicher kan draus richten. Dieweil wird *Maſchiach* kommen. *Amen. Vechen jehi razon*. Atqui in eundem planè annum incidit calculus ex R. Eſaiæ Calendario hic ab Autore annotatus. Scripſit iſta Anno Chriſti 1625. à quo ad annum uſque 1664. elapſi ſunt 39. anni. Neque dubium, quin iſte calculus plurimos Judæorum ſeduxerit, ut exſurgentem nuper in oriente circa hoc tempus Pſeudo-Meſſiam *Sabthum Tzebhi*, verum eſſe Meſſiam crederent. Aliàs hujusmodi formulis ſub finem librorum ſuorum accelerandum Meſſiæ adventum optare ſolent, qualis illa, quæ Joſephum Rabbinico-Germanicum in editione Pragenſi de an. 367. i. e. Chriſti 1607. terminat:

Alhi hat das Buch ein End:
As uns *haſchem jithbarech Maſchiach* bald ſend. (bauen.
U..d unſer *beth hammikdaſch* wieder
Beſſer denn die beide / die mir drum
trauen. (leg. trauren.) Amen.

x) *IMMUNITAS NEMINI CONCESSA IN BELLIS LEGALIBUS.*) Negat hoc Dn. D. Calovius *in Bibliis illuſtr. Tom. I. fol.* 591. adver-

תורה לכך אל ירך לבבכם מצהלות סוסים ואל תראו מהנפת תרסיסין ואל תפחדו מקול הקרנות ואל תערצו מקול הצווחה כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם *nè mollescat cor vestrum, nè paveatis, nè trepidetis, nè* 115
formidetis ipsos. Quatuor prohibitiones istæ sunt unius & ejusdem significationis, sed opponuntur totidem actionibus, quas solent reges gentium edere in prælio. Quatiunt scuta sua ut collidantur invicem, & audientes timore percellantur fugiantq; : provocant equos ad hinniendum, & impellunt ut latè personet strepitus ungularum : conclamant voce arduâ : & clangunt insuper taratantaris. Adversus tot formidabilium sonorum species præmunivit eos lex sigillatim; addens, si fiduciam habuerint, DEUM fore secum in pugnâ, & contra hostes auxiliaturum. Insignis est locus Maymonidis, *sub finem cap. 7. Mel.* quo velut classico militum suorum animos incendit, ut in tàm justis bellis vitam pro lege profundere nil dubitent : jubens tunc omnem familiæ & propinquitatis curam, penitùs ex animo delere; quæ ipsorum quidem animos enervet, alteris tamen nequicquam prosit : admiscens quoque minas, quàm gravem DEI offensam contrahant qui mandata ejus militària tàm segniter exequantur ; tùm verò quàm injurii sint in commilitones, qui pusillanimitate suâ illorum ardores hebetent, sicque cæsorum sanguinis quodammodo rei fiant : erigens tandem & consolans eos qui fortiter occumbunt, inituros paradisum, affatim ibi recreandos. מאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצווארו ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו הרי זה כמי ששפך דמי הכל שנ'
זלא

adversus Grotium, qui ad *Deut. XXI, 7.* idem ex Majemonide notaverat, concessas in istâ lege ἀλληλεγγυρίας locum non habuisse in bellis DEI, i. e. contra septem populos, sed in bellis aliis. Cui ille canonem objiciebat : *ubi lex non distinguit, nostrum non est distinguere.* Vide interim notata Drusii *Cap. LXXXI. ad diffic. loca Deut. p.* 603. probata Dn. D. Osiandro *annot. ad Grot. l. I. de J. B. & P. c. II. p.* 343.

ולא ימס את לבב אחיו כלבבו והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה׳ רמיה וארור מונע חרבו מדם: וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו ער עולם ויזכה לחיי עולם הבא שנ׳ כי עשה יעשה ה׳ לארני בית נאמן וגו׳ והיתה נפש ארני צרורה בצרור החיים את ה׳ אלהיך: *Postquam intravit obligationem militiæ, nitatur super eum qui est expectatio Israël, servator ejus in tempore afflictionis* (Jerem. 14, 8.) *& sciat quòd pro confessione unitatis divinæ pugnet: gerat igitur securè animam in manu suâ* (h. e. periculum vitæ nil reformidet, phrasis è Job. c. 13. v. 14.) *neque cogitet de uxore suâ vel liberis, sed memoriam illorum procul è corde removeat, in id solum intentus quod belli est. Nam si inciperet fluctuare cogitationibus, non tantùm confunderet seipsum, sed etiam peccaret contra vetitum legis. Quin imò totius populi sanguis pendet à collo suo. Si enim succumbunt, ipse verò non satis strenuè pro cunctis viribus pugnavit, perinde habetur, ac si cruorem omnium ipse fudisset, sicut dicitur* (Deut.
116 20, 8.) *revertatur, nè liquefaciat cor fratrum ut suum. Huc etiam accommodat Kabala illud* (Jerem. 48, 10.) *maledictus qui peragit opus Domini negligenter, & execrandus qui prohibet gladium suum à sanguine. Contra, qui prælio instat omni conatu, absque trepidatione, cum proposito sanctificandi numen, is victoriæ securus confidenter sperare debet, nihil sibi nociturum vel eventurum adversi, sed paratum iri domum in Israël, congruam sibi & filiis post se in perpetuum, & habitum iri dignum æternâ vitâ, sicut dicitur* (1. Sam. 25. v. 28. 29.) *parabit DEUS domino meo domum stabilem, quia prælia Domini præliatus est; eritq; anima ejus colligata in fasciculo vitæ cum DEO suo.* Quis est tàm imbellis, qui tali classico non animetur? aut in certam ruere mortem formidet? Sæpè miratus sum, quid sit illud, quod Turcas, homines barbaros, & si cum Christianorum industriâ conferas, multò nobis inferiores, tàm pertinaciter in acie retineat; ut aliquando se nostris ultrò quasi sacrificandos exhibuerint; sed nunc mirari desino, postquam in eorum Bibliis, Alkuranum dico, tot cohortationes ad fortitudinē inveni, suffultas paradisi promissionibus y) plus-

y) *PARADISI PROMISSIONIBUS.*) Imò martyrum loco habent Muhammedani, quotquot in præliis religionis causâ susceptis occumbunt, testibus Hottingero *lib. II. Histor. Ori-*

plusquam Sybariticæ, quâ vix ipse Sardanapalus optare possit, suaviorem, quis non ejus quàm citissimè compos fieri festinet, cui summum bonum in hisce delitiis repostum? Suretâ *Imrani* z) patris Mariæ (quem Epiphanius *Joakimum*, vulgus *Eli* nominat, Muhammedes verò Mosis parenti cognominem facit) *v.*168 & 169.

وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَآءٌ عِنْدَ
رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَيٰهُمُ ٱللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ
بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ

Nequaquam existimes, eos qui occisi sunt in semitâ Dei (hoc incompetēte titulo semper appellat latrocinia sua,) *mortuos sed vivos: apud Dominum suum sustentantur: lætantes eô, quod suppeditat ipsis DEUS de abundantiâ suâ; & delectantur. Quos non sollicitat quicquam de superstitibus, an terror* (vel periculum) *sit super eos: nec ipsi* (ampliùs) *contristantur.* Et eâdem Suretâ, paulò anteriùs *versibus* 154. 155. exprobrat meticulosis ignaviam, qui se morti objicere dubitant, sperantque domi fore tutiores: respondens, mortis horam esse fatalem, quam nè domi quidem evitare liceat, foris autem in militiâ occumbentes, gau- 117
dere insuper duplici privilegio, quòd & peccati veniam consequantur, & ab universali judicio sint immunes: si credere fas est!

يَا أَيُّهَا ٱلَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَٱلَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا
لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي ٱلْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا
مَا

Orient. c. IV. p. 269. (443.) & Henningio *in Muhammedano precante, not. ad prec. XII. p.* 565.

z) *SURETA IMRANI.*) Est ordine tertia, atque agit de CHRISTO & beatâ virgine, cujus patrem, Imranum cùm crediderit Muhāmedes, ipsam suratā inscripsit ال عمران *familiam Imran.* Unde verò hoc fit, quòd Patrem Mariæ cognominem Mosis Parenti faciat, expoluit noster in Proœmio Tarich *p.* 74. & 76. & adhuc latiùs postea Hottingerus *lib.* 1. *Histor.*

ما ماتوا وما قتلوا ليجعل الله ذلك حسرة في قلوبهم والله
يحيي ويميت والله بما تعملون بصير ۝ ولئن قتلتم في
سبيل الله أو متم لمغفرة من الله ورحمة خير مما
يجمعون ۝ ولئن متم أو قتلتم لا إلي الله تحشرون ۝

O vos quicunque creditis : nè sitis sicut illi qui abnegant, & dicunt de fratribus suis cùm pugnant in terrâ, aut gerunt se strenuè : si manerent nobiscum, non morerentur, nec occiderentur ! sic ponit DEUS tale scandalum in corda eorum. Sed DEUS est qui vivificat & mortificat : is omne id, quod agitis, intuetur. Quòd si occidamini in semitâ DEI, aut moriamini, remissio erit à DEO & misericordia, melior eo quod congregatis : & si occumbatis ac interficiamini, non ad DEUM sistemini. Huc ergò properate, ô bis miseri homines, qui malesuadæ conscientiæ præsagio judicium metuitis ; an id fortè vestro cruore possitis redimere ! sicut & morientes Judæi, a) veræ salutis ignari dicunt תהי מתתי כפרה על כל עברותי *sit mors mea expiatio cunctarum transgressionum mearum*, eoque velut epiphonemate ultimo, infelices animas, nescio quorsum ! exhalant.

Nunc è diverticulo in viam, h. e. ad bella Judæorum : in qui-

Histor. Orient. c. III. p. 80. *seqq.* & in recent. edit. *p.* 120. *seqq.*

a) *MORIENTES JUDÆI.*) Ultima hæc Judæorum consolatio est, ut mors temporalis omnium peccatorum sit expiatio, de quâ vide Buxtorfium *in Synagogâ Judaic. c. XXXV. pag.* 428. & *in edit. recens auctâ c. XLIX. p.* 694. Chr. Gersonem *part. I. Talm. Judaic. c. XXXVI. pag.* 262. Anthon. Margaritam im Jüdisch. Glaub. *p.* E. 4. *col.* 1. Hoornbeckium *lib. VI. de Convert. Judæis c. II. p.* 423. Hinc Gemara Babilonica Massech. Sanhedrin quendam innocentem ad mortem damnatum hæc, cùm educeretur, dixisse refert : אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ובית דין וכל ישראל מנוקים והעדים לא תהא להם מחילה לעולם : *Si ego hoc crimine, cujus postulatus sum, teneor, ne sit mors mea expiationi pro omnibus peccatis meis. Si verò ab illo immunis sum, expiet illa quidem delicta mea, & judices, cum toto Israële, culpâ careant ; at testibus nunquam detur venia.* Vid. Coccejus *in Excerpt. Gemar. Sanhedr. c. VI. p.* 251.

b) PA-

quibus ſemper & ante omnia pacem offerre *b*) hoſtibus oportuit; etiam illis ſeptem populis quos Deus ſpecialiter voluit extirpatos. R. Moſ. Mik. *pr. aff.* 118. מצות עשה לקרא אפילו לשבעה עממים לשלום כל שכן למלחמת הרשות עם שאר האומות *Juſſio legis eſt, acclamare priùs pacem, etiam ſeptem gentibus; quantò magis in bello poteſtatis, cum ceteris nationibus?* & alter Moſes Ægyptius, *init. cap.* 6. *Malach.* אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין
לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה שנ׳ 118
כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: *non infertur bellum cuiquam homini in mundo, niſi priùs oblatâ pacis conditione; ſive Majeſtatis bellum ſit, ſive Legale, quia dicitur* (Deut. 20, 10.) *cùm appropinquaveris urbi ut oppugnes eam, acclamato illi pacem.* Continebat autem illa pacis oblatio tria petita, *c*) quorum primum religionem & bonos mores, alterum facultates, ultimum corporalia ſervitia concernit: prout ea Kozæus *ibid.* enumerat. מה הוא השלום שקוראין מבקשים מהן שלשה דברים שיקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהם ושיהו למס עובר ושיהו עבדים כבושים תחת יד ישראל לעשות בכל אשר יצוה המלך: *Quænam ſunt illæ conditiones pacis? poſtulant ab eis tria, (1.) ut recipiant ſeptem præcepta filiorum Noa* (quæ declarabuntur infrà Theor. ſeq.) (2.) *ut fiant tributarii.* (3.) *ut ſint ſervi, humiliati ſub manus Iſraëlitarum, & omnia facere parati quæ Rex juſſerit.* Reperio tamen exceptionem de Moabitis & Ammonitis ex inceſtu Lothi natis, *Gen.* 19. *verſ.* 37. 38. pacem ipſis ſolis non fuiſſe oblatam; conceſſam verò ſi ultrò eam rogârint. Pr. Negat. 228. כתוב בעמון ומואב לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם ואע״פ שאין שואלין בשלומם השלימו בעצמן תחילה מקבלין אותן שנ׳ בטוב לו לא תוננו יכול אף אילו א׳ ר׳ אליעזר ממיץ בר״א בדרישת שלום אבל תשלומי שלום מותר עם עשו עמך חסד כרוך עשה חסד עם חנוך כאשר עשה אבין

b) *PACEM OFFERRE.*) Quæ ex utroq; Moſe, Maimonide & Kozenſi hic afferuntur, ea omnia tantundē leguntur in Bechai *fol.* CCXXV. *col.* 3. Poſſunt autem, de hâc pacis oblatione Iſraelitis lege demandatâ, conferri Cunæus *lib. II. de Republ. Hebr. c. XX. p.* 277. Serarius *lib. II. Comm. in Joſuam c. XII. quæſt. IV. f.* 304. & inprimis Seldenus *lib. VI. de J. N. & G. c. XIII. f.* 735. *ſeqq.* Adde etiam Oſiandrum *annot. ad Grot. de J. B. & P. p.* 1380.

c) *TRIA PETITA.*) Hæc Seldenus *loc. cit. toto Cap. ſeq. XIV. f.* 737. *ſeqq.* explicat.

אבין עמו וישלח לנחמו : וגו' *de Ammon & Moab præcipitur* (Deut. 23, 6.) *non quæras pacem vel bonum eorum, ullis diebus tuis in seculum*, (qui textus videtur priori contradicere : sic autem conciliatur.) *quamvis non quæratur pax eorum, si tamen pacis conditiones ipsi sponte præstent, recipiuntur : quia dicitur* (ibid. vers. 17.) *in bono suo non populeris eum*, (licèt de servo dictum, tamen) *etiam hos comprehendit. Ait R. Eliezer Mimmiz, intelligendum esse tantùm de oblatione pacis, non receptione, quæ permissa sit, si tibi quoque fecerint benignè : exemplo Davidis, qui Hanonem, novum regem Ammonitarum, per legatos consolatus est* (quia defunctus Pater ejus, pridem sibi misericordiam exhibuerat. 2. *Sam.* 10, 2. quod tamen consilium posteà malè cessit.) Ecce verò DEI mirabile judicium! quamvis belli dux Josua pacem omnibus Chananæis obtulerit, spreverunt tamen eam plerique : quod scriptura factum esse dicit à Domino, ut induraret corda eorum, & excinderentur universi, nec superesset gratiæ locus, *Josu.* 11. *vers.* 20. Ajunt veteres (*d*) non tantùm obtulisse pacem, sed etiam fugiendi locum & occasiones aperuisse, missis ad eos legatis. Maym. H. Mel. *cap.* 6. §. 5. ejusque commentator *in marg.* מפורסם הוא בירושלמי פו"' דמסכ' שבועות אמר
רבי שמואל בר נחמן שלש פרוסטגיות (פי' כתבים)
שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ הראשון מי שרוצה לברות
119 יברח וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים וחזר ושלח מי
שרוצה לעשות מלחמה יעשה גרגשי האמין להקב"ה והלך לו
לאפריקי דכתי' עד באי ולקחתי אל ארץ כארצכם ע אפריקי :

De-

d) *AJUNT VETERES.*) Locum ex ipso Talmude Jerosolymitano, ad quem Maimonides provocat, descriptum vide à Seldeno *citati libri cap. XIII. f.* 736. Laudat eundem Ligtfootus *Cent. Chorogr. c. LXXV. p.* 139. ac legitur quoque in Debarim Rabba *fol. CCXCVI. col.* 3. R. Bechai verò ista ex antiquo libro Siphre recenset *fol. CCXXV. col.* 4. sed hoc ordine, ut in primâ Josuæ ad Chananæos datâ epistolâ dicat scriptum fuisse : כל מי שרוצה להשלים יבוא וישלים *Quisquis pacem inire cupiat, veniat, & paciscatur.* In secundâ : כל הרוצה לפנות יפנה *Quisquis se aliò vertere velit, vertat.* In tertiâ : כל הרוצה לעשות מלחמה יעשה מלחמה *Quisquis belligerare voluerit, conserat prælium.* Additque è Talmude Jerosolymitano, fuisse, qui singulis subscripserint: הגבעונים השלימו הגרגשי פנה ל"א מלכים : עשו מלחמה *Gibeonitæ pacem inierunt ; Gergesæi se aliò verterunt ; Reges XXXI. bellum elegerunt.* Similiter in Zennorenna *fol. CXX. col.* 2. *Josua* hat drey Brief geschickt zu den *ummoth haolám*, ehe er *milchamáh* hat gehat mit sie. In dem ersten

Declaratum est hoc in Talm. Jerosolymitano (quod ad differentiam vulgaris Babylonici sic nominatur) *cap. 6. Mass. Juramentorum ; dixisse R. Samuelem f. Nachman : Tria diplomata præmisit Josua* (per feciales vel caduceatores) *antequam intraret terram, in primo perscriptum erat, FUGIAT qui vult : in secundo , DEDAT se qui vult : in tertio PUGNET qui vult. Ex solis Gergesæis multi crediderunt DEO , & fugerunt in Aphricæ provinciam , quæ* (Esa. 36, 17.) *terra, terræ Chananæorum simillima dicitur.* (ideò inter cæteros qui restiterunt , non recensentur *Jos.* 9, 1. & *Deut.* 20. *vers.* 17. etiam omittuntur.) Ex Hevæis autem soli Gibeonitæ *e*) postquam pacis conditiones primùm spreverant , astu tandem vitam suam

ersten Brief ist geschrieben gewesen/ der da wil *Schalóm* haben / der solt kommen/ und da wollen mit *Schalóm* machen mit ihm. Da ist kommen ein *ummah*, die hat geheissen *Gibbonim*, und haben *Schalóm* gemacht. Der ander Brief ist geschrieben gewesen / wer da wil ein weg aus dem Land / der mag wohl gehn / da hat ein *ummah* geheissen *Gergeschi*, und sein gangen aus dem Land *aretz Jisrael*. Der drit Brief ist geschrieben gewesen / wer da *milchamáh* wil halten mit uns / der soll anbereiten zu der *milchamáh*, da haben sich gesamlet ein und dreissig *melachim* von den *ummoth* und haben *milchamáh* gehalten mit *Josua*. Inquirant nunc eruditi , annon hinc lucem accipiant illa Eusebii , quæ *lib. I. Chronic. fol. XI. edit. Scalig.* de *χαναναίοις* scripsit : Οὗτοι ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. καὶ κατῴκησαν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς ὡς ὄντες ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Χάμ. i. e. *Hi fugerunt à facie filiorum Israel & habitarunt Tripoli Africa, utpote in sorte Chamsita.*

e) *GIBEONITÆ.*) Ex allatis de oblatâ pace dubium movet R. Maimonides *loco ab antere citato* ; אם כן מפני מה הערימו יושבי גבעון *Hæc cùm ita sint*, (inquit ,) *quid causa fuit, cur Gibeonitæ astu doloq; petierint pacem ?* gentem sese procul in aliis terris sitam fingendo, cùm tamen verâ viâ pervenire ad hoc, quod cupiebant , potuerint ? Et respondet : לפי ששלח להם בכלל ולא קבלו ולא ידעו משפט ישראל ודמו שאין מותחין להם לשלום ; *factum hoc ideò , quia miserat quidem* Josua *ad eos universim , sed illi non acceperant* , quod offerebatur , *neque agnoverant morem Israelitarum, quasi non consensuri cum iis in pacem* : quod Schikardus noster paucis indicat , *sprevisse primùm pacis conditiones* ; pluribus verò eloquitur Cunæus *lib. II. de Republ. Hebr. c. XX. p.* 279. At R. Abraham ben David *in suis Hassâgos ad hunc Maimonidis locum* id reprehendit : א"א כל זה שבוש שלא שלח להם יהושע להשלים אלא עד שלא עברו ארץ הירדן אבל אחר מיכן אין מקבלין אותן ; *Ego dico*, inquit , *hoc omne perplexum & erroneum esse. Non enim ad hos populos miserat Josua, ad paciscendum, nisi antequam Jordanem transiissent ; postmodum verò illos non recipiebant.* Quorum verborum sensum hunc ait esse R. Joseph Karo *in Keseph Mischne h. l. fol. CCXCI. col.* 1. ז' עממים ועמלק אף ע"פ שהשלימו ורצו לקבל עליהם מס ושעבוד הורגין אותם ; *Septem illos populos & Amalekitas , ut maxime voluissent pacis inire conditiones, inq; se tributi & servitutis onus suscipere , occidendos nihilominus fuisse* : quibus tamen ipse contradicit, & addit : אלא שאפשר לשנן בעד רבינו ולומר שבכלל השלימו הוא קבלת ז' מצות שאם קבלו עליהם ז' מצות הרי יצאו מכלל ז' עממים ומכלל

ſuam ſervarunt; lacero habitu iter longinqvum ſimulantes *Joſuæ toto cap. 9.* In cæteros omnes, abſque ſexus vel ætatis diſcrimine, acriter fuit ſævitum. *f*) Extat enim ſeveriſſima lex *Deut.* 20, 16. non relinquendum eſſe ullum, quod ſpiret. In bello majeſtatis, imbellis turba fœminarum & parvulorum, miſericordiam inveniunt; at in hoc legali omnes à minimo ad maximum æquali ſorte jugulantur, ut nè nuncius quidem ſtragis ſuperſit, qui poſteris enarret. Præc. neg. 225. כל מי שבא לידו אחד מן השבעה עממין ולא הרגו עובר בלא תעשה בעוד שישראל שוכנים באי שב׳ לא תחיה כל נשמה וכבר נמחה זכרם מתחת השמים *Quicunque non interficit eum, qui de ſeptem populis venit in manus ſuas, peccat contra legem, quæ ullam animam relinquere vetat. Sed id obtinuit tantùm in terrâ Iſraël: & pridem deleta eſt memoria eorum ſub cœlis.* Ideò Saulus hoc nomine non modò graviter reprehenditur, quòd regi Amalekitarum Agago pepercerit, ſed etiam eâ de causâ reprobatur, *1. Sam. 15. verſ. 9. & 23.* regno ab hæredibus ablato. Sic & capitaneum Joab ajunt legi non ſatisfeciſſe, quòd Edomæorum mares tantùm ſuſtulerit, non fœminas, *1. Reg.* 11, 15. ex ambiguitate vocis זכר, quàm præceptor perperam legere docuerit, ea propter à diſcipulo confoſſus, factum hoc indigitat

ומכל עמלק והרי הם כבני נח הכשרים: *Enimverò liceat pro defendendo Rabbino noſtro* Maimonide *dicere, quòd univerſim omnes pacis conditiones inierint, adeoque & ſeptem Noachica præcepta receperint; Hæc enim cùm receperent, non habebantur ampliùs pro ſeptem populis & Amalekitis, ſed inſtar cæterorum Noachidarum, quos admittere licitum eſt.* Cæterùm de Gibeonitarum fraude, quâ Iſraëlitarum arma declinârunt, vide Hottingerum *lib. I. Smegm. c. IIX. pag. 5. 7. ſeqq.*

f) *ACRITER FUIT SÆVITUM.*) R. Bechai *ad Parſch. Schophtim fol. CCXXV. col. 3.* אם לא השלימו או אפילו השלימו ולא קבלו עליהם שבע מצות אם הם במלחמת הרשות הורגין הזכרים הגדולים שנאמר ואם לא תשלים עמך והכית את כל זכורה לפי חרב אבל לא הקטנים והנשים שנאמר רק הנשים והטף זה טף של זכרים . אבל במלחמת מצוה כגון שבעה עממין ועמלק הורגין את הכל וזהו שאמר רק מערי העמים אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה אלו שבעה גוים לא תחיה כל נשמה אחת מצווה להרוג את הכל אפילו הנשים והטף: *Si* hoſtes, quibus pax oblata fuit, *pacem ſpreverint, vel etiamſi pacem inierint, at non receperint in ſe obſervantiam ſeptem Noachicorum præceptorum; in BELLO quidem VOLUNTARIO, ſeu MAJESTATIS, occiduntur mares adulti, quia dicitur* Deut. XX, 12. 13. *Quod ſi non fecerit pacem tecum, percutiet omnem maſculum gladio; non verò parvuli & fœminæ, quia* ibidem verſ. 14. *additur; tantùm mulieres & parvulos &c. ubi per parvulos, maſculi, mino-*

rem-

tat Elias Levita *in præf. Maſ. bam. mihi p. 71.* unde poſteà Grammatici g) ad controverſiam originis vocalium tranſumunt : legitur autem plenè in Talm. Baſa poſtrema, *fol. 21. b.* ubi de ludimagiſtris ſermo eſt, qualis nam puerulis ſit adhibendus א רבא הני תרי מקרי דרדקי
חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גרס מותבינן ההוא דגריס
ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר
מותבינן דדייק ולא גריס שבשתא כיון דעל על דכתיב כי ששת
חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר
באדום כי אתא לקמיה דדוד א׳ ליה מאי טעמא עבדת הכי
א׳ל דכתי׳ תמחה את זכר עמלק א׳ל והא אנן זכר קרינן אמר
ליה אנא זכר אקריון אזל שיילה לרביה א׳ל היאך אקריתן א׳ל 120
זכר שקל ספסירא למיקטליה א׳ל אמאי דכתי׳ ארור עושה
מלאכת ה׳ רמיה א׳ל שבקיה להדוא גברא דליקום בארור
א׳ל כתיב וארור מונע חרבו מדם קטליה ; *Inquit Raba, inter duos pædagogos, quorum unus doctrinam vocum, alter minutias grammaticales tradit, uter eſt præficiendus? an ille qui doctrinam? quia error contingit circa voces! contradicit R. Dimi de Nehardeâ, præferendum potiùs qui ſubtilitates etymologiæ doceat, quia non levius erretur v. g. ob diſcrimen* עַל *&* עָל) quorum illud *excelſum*, hoc *ſupra* vel *contra*, ſignificat.) *Scriptum eſt* (1. Reg. 11, 16.) *ſemeſtri manſiſſe Joabum in Edom, usque dum excîderit omnes maſculos illius. Occurrens igitur Davidi, rogatus fuit, quare ſic fecerit, reſpondit, quia (*Deut. 25, 19.*) legatur* זֶכֶר*. Regesſit rex, ſuos* זָכָר *legere, abiens itaque conſuluit Doctorem ſuum; quomodo tu nos inſtituiſti? & cùm* זֵכֶר *repeteret, libravit enſem ut ipſum interficeret, quia ſcriptum eſt* (Jerem. 48, 10.) *maledictus qui facit opus Domini negligenter; rogante autem Doctore, ut ſe dimitteret, virum quem jam maledictione percuſſerint: reſpondit* (legi ulteriùs ibidem:) *execrandus qui probibet gladium à ſanguine: ſicque ipſum occidit.*

Sub

vennas intelliguntur. At in BELLO LEGALI, quod cum ſeptem populis & Amalekitis geritur, occiduntur omnes omninò, juxta illud verſ. 16. Sed de civitatibus populorum, quas Dominus DEUS tuus tibi in poſſesſionem dederit, (h. e. ſeptem gentium,) non facies vivere ullam animam: quo ipſo præcipitur, ut occidantur omnes, etiam mulieres & parvuli.

g) *GRAMMATICI.*) Vide pluribus Hackſpanium *notis Philolog. in Exod. XVII, 14. part. I. pag. 347. ſeq.* & Joſephum de Voiſin *in* Ex-

Sub finem quæritur, annon crudelis ſit lex, quæ tot populos absque miſericordiâ extinguere jubet, neque parvulis parcit ab uberibus matrum pendentibus? eſtque inter Chriſtianos etiam controverſia, utrum Barbaros religionis propagandæ prætextu invadere poſſimus, ſi non laceſſant? nec probant omnes Hiſpanorum facinora, qui in Americâ (fatente proprio quodam Epiſcopo) intra ſemiſeculum, ultra viginti hominum milliones pleroſque non malè de ſe meritos, mactarunt. Ita ſanè Chananæis etiam hoc dirum fuit viſum, ut Joſuam latronem *h*) vocitarint. Sed in DEI juſſa ex arcano juſtiſſimoque judicio profecta, noſtrum non eſt curioſiùs inquirere. Referunt Talmudici, *i*) Gergeſæos (quos in Africâ exulaſſe dixi) quando Alexandi M. tempore ipſi & Judæi, ſub unum illud & commune caput redacti erant, reſtitutionem patriæ per vim ablatæ, poſtulaſſe; ſed è lege convictos iterum acquieviſſe. Perek Chelek *pag.91.circ.med.* תנו רבנן בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היה ארץ

Excerptis ad Proœm.pugionis fol. 92. quorum hic pro, ille contra punctorum vocalium antiquitatem inde argutatur.

h) *JOSUAM LATRONEM.*) Hebraicè זאב ערבות *Lupum Veſpertinum*, quæ phraſis *Jer.V,6. Habb.I,7.* & *Sophon.III*, 3. pro latrone ſeu prædatore legitur. Sic autem vocabatur in literis, quas confœderati Reges Perſarum & Medorum ab Armeniæ minoris Rege, cujus nomen שובך *Schobech*, ſuperſtite cujusdam Regis Cananæi à Joſuâ occiſi filio, conducti ad Joſuam dederunt, cùm ipſi bellum denunciarent. Epiſtolæ illius belli denunciatoriæ exemplar cum ipſâ rei geſtæ hiſtoriâ refertur à R. Samuele Schullam *in Append.libri Juchaſin, fol. CLIV.col.* 1. indeque à R. Gedaliâ ben Jechaja *in Schalſchelet hakkabbala fol. XCVI.* repetitur. Ea ſic incipit: אליך יהושע בן נון שלום אתה זאב ערבות ידענו מה שעשית בקרובינו החרבת טירותינו טבחת ולא חמלת מנער ועד זקן אבותינו הרגת בחרב וכל עריהם השמות וכו' *Pax Tibi, Joſua, fili Nun! Tu Lupus Veſpertinus* (h.l.Latro) *es. Novimus, quid feceris propinquis noſtris, quorum caſtella deſolaſti, omnesq; jugulaſti, nec parvulis neque ſenibus parcens, patres noſtros occidiſti gladio, & omnes eorum civitates devaſtaſti, &c.* Confer Schikardum noſtrum *in proœmio Tarich p.* 33. & Hottingerum *lib.I. Hiſtor. Orient.c. III.p.*40. (60.) *ſeqq.*

i) *REFERUNT TALMUDICI.*) Leguntur quoque in Beth Iſraël *part.II.fol.CLXXXIV. col.*4. Sed Jo. Coccejus, etſi illius ductu excerpta ſua Gemaræ Talmudicæ Sanhedrin inſtituit, hæc tanquam heterogenea omiſit. Producit verò pleniùs locum integrum Seldenus *lib.VII. de Jure Nat. & Gent. c.IIX, fol.*821. *ſeqq.* cum quo confer Chr. Gerſonem *in Chelek p.*14. *ſeq.* Videtur autem admodùm celebris

ארץ כנען לגבליתות וכנען אביהון דהנהו אנשאי הוות א׳ להו
גבוה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך וארון עמהן
לפני אלכסנדר אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח
אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות הלך
ודן עמהם א״ל מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה
א״ל אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנ׳
ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד
למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא 121
עבדתונו א׳ להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה א״ל
תנו לן זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה
מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות
ואותה שנה שביעית היתה: *Tradunt nostri Doctores, 24. die mensis Nisan, remotos esse Syndicos k) à Judâ & Jerusalem* (qui nomine expulsorum de postliminio agebant.) *venerant enim Africani, ut litigarent cùm Israële coram Alexandro Macedone, asserentes terram Canaan esse suam, quia in lege passim* (ut Num. 34, 1.) *à se denominetur, qui oriundi sint è patre Canaan. Itaque Gaboah filius Psisæ rogavit à sapientibus veniam, dicens: ego pace vestrâ ibo & cum illis litigabo: quòd si me vicerint, superest vobis respondere, vicistis plebejum è nobis* (erat enim cor-

bris fuisse hæc coram Alexandro Magno, inter Judæos & Cananæorum posteros decertatio, nam & in antiquo libro Megillath Taanith *cap. III. fol. mihi XL. col. 1. &* 2. ut summè memorabilis recensetur, unde nec illam, cùm summam totius hujus libri exhiberet, præterire poterat laudatus Seldenus *lib. III. de Synedriis Vett. Hebr. c. XIII. p.* 236.

k) *SYNDICOS.*) Talmudicè: דימוסנאי quod Buxtorfius *in Lex. Talm f.* 554. putat esse nomen proprium populi Judæis infensissimi & iniquissimi. Sed Glossa Talmudica *ad h. l.* interpretatur עוררים בעלי חמס שהיו רוצין ליטול חלק ביהודה ובירושלים *Excitatores injuriosorum partem auferre cupientium in Juda & Jerusalem.* Quod, nisi omnia me fallunt, Schickardus quoque noster intendit, quando *Syndicos* fuisse ait, *qui nomine expulsorum de postliminio agebant.* Gerson *loc. cit.* vertit die Zäncker / eodem sensu: Die Rabinen haben gelehret / am 24. Tag des Monats *Nisan* seyn die Zäncker aus Juda und Jerusalem wegkommen / denn es kamen Leut aus *Africa*, mit den Kindern Israel zu zancken / vor *Alexandro Magno, &c.* Græca vox est: δημοσιώνας, (דימוסנאי) quæ *vilem & plebejum* notat, unde R. David Cohen de Lara *in Hir David p.* 31. ad hanc vocem: ב׳ מוכסים ונוגשים *significat publicanos & exactores*, non adeò malè, vel quod tales rabulæ, quales intelliguntur, exosis istis exactoribus & publicanis non multùm dissimiles, vel quod publicani, id genus procuratorum functiones simul susceperint. Gemeine / ungelehrte Zungendrescher / die weiter nichts wissen noch können / als mit ihren plaudern die Partheien in einander zu hetzen / und Zänckerey anzufangen. Utinam ex omnibus Rebuspublicis excluderentur,

uti

corpore gibbosus *l*) sed ingenii subtilissimi.) *at sin ego vincam, dicite legis virtute factum esse. Impetratâ igitur licentiâ disceptandi cum illis, primùm quæsivit, unde vos deducetis vestras probationes? cum respondissent, è lege: subjecit, nec ego aliunde afferam meas. Scribitur inibi* (Gen. 9, 25.) *maledictus esto Canaan, servusq; servorum sit fratribus; si quid servus acquirit, cuinam debetur illud & ipsemet? sed vos insuper tot annis nobis non serviistis! jussit eos Alexander hoc refutare; petierunt dilationem triduanam, qui concessâ cùm nihil responsionis invenirent, aufugerunt, relinquentes agros seminatos vineasq; plantatas. Et hoc ipsum contigit anno septimo sive Sabbatico.*

Theor. XVII.

Suscipiebat tamen & ultronea, pro dilatatione imperii.

BELLA Judæorum fuisse duplicia, legis & majestatis, jam suprà dictum est; & hactenus quidem de legalibus actum, à quibus nemo immunis erat: nunc sequuntur spontanea, *a*) quæ nec omnes

---

uti hic Jerosolymis olim relegati dicuntur!

l) *CORPORE GIBBOSUS.*) Ita Raschi de eo *in Glossâ Talmudicâ*: היתה לו עקמומית בגבו *Habebat gibbum in dorso suo.* Unde lepida illa digressio in disputatione, quam cum Epicuræo quodam de resurrectione mortuorum habuisse, ibidem in Gemarâ memoratur. Nam cùm negantes eam חייבא *improbos* aut *scelestos* dixisset, alter irâ sufflatus erumpebat: חייבא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך *Tune me scelestum vocare audes? Quid si surgens irruerem in te, & gibbum tuum tibi complanarem?* cui gibbosus Rabbi: אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תיטול *Tu si id faceres, peritus Medicus vocareris, & mercedem magnam ferres.*

a) *SPONTANEA.*) Spontaneum bellum Hebraicè vocatur מלחמת הרשות *bellum licentiæ*, quod pro arbitrio Reipublicæ Judæorum vel geri vel non geri potest: Unde Schikardus noster variè reddit, nunc *bellum spontaneum*, nunc *ultroneum*, quin & sæpiculè *bellum Majestatis*, respiciens procul dubio; quod suprà p. 287 (112.) ex Majemonide de eo adduxerat, suscipi in hunc finem, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו ושמעו *ut dilatentur termini regni Israelitici & augeatur ejus dignitas & gloria.* Jo. Cocccjus *in Mischn. Sanhedr. c. I. §. V. p. 2.* reddit *bellum arbitrarium*, & in notis *ad eum loc. p. 16.* κοινὸν αὐθαίρετον, cui

omnes obligabant, nec suscipi poterant invito Synedrio. *b*) Rex igitur arma finitimis illaturus, necessariò priùs deliberabat cum magno senatu; citra cujus consensum miles non exibat. Maym. H. Melach. c.5.§.2. מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה אלא על פי בית דין של אחד ושבעים: *In bello quidem legali non opus habebat impetrare licentiam à senatu, sed exibat quovis tempore, cogens populum exire secum; at in bellum Majestatis non educebat exercitum, nisi de sententiâ Synedrii magni unius & septuaginta judicum.* Idem H. Sanh. *cap.* 5. §.3. ex c.8. Mass. Sotah. לא מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין הגדול שנ׳ כל הדבר הגדול יביאו אליך *Non itur in bellum potestatis, absque* 122
consensu senatus magni, quia dicitur (Exod. 18, 22.) *omnes res magnas ad te referent.* Hoc impetrato proximum erat, ut milites lustraret, *c*) & eos,

cui מלחמת המצוה *bellum ex praecepto gerendum* opponitur. Atque ita Raymundum Martini quoque, qui *part. II. Pug. Fid. c. IV. §. IV. f.* 252. verterat *bellum licitum*, meritò correxit Josephus de Voisin, substituens in margine *voluntarium*. At Galatinus Raymundo ista suffuratus securè retinuit *lib. IV. de Arcan. Cath. Ver. c. V. f.* 199. Conf. Selden, *lib. III. de Synedr. c. XII.* §. 1. *p.* 188.

b) *NEC SUSCIPI POTERAT INVITO SYNEDRIO.*) Idem docet Seldenus *loc. cit.* §. 2. *p.* 190. & ex historiâ Romanâ illustrat. Nec aliter Joseph. de Voisin *Observat. ad Pug. fol.* 268. Ac constans Hebræorum est doctrina fundata in Mischnâ Sanhedrin *c. I.* §. *V.* è quâ passim ab interpretibus repetitur. Clarissimus tamen Frischmuthus *in de Rege eligendo & deponendo*, ut alia id genus, quæ Regis potestatem ablegatione ad Synedrii arbitrium limitant, ita hanc quoque cum Synedrio de bello voluntario ineundo consultationem in dubium vocat, notatus propterea Seldeno *l. c. p.* 195. Nos præsuppositis iis, quæ de Synedrii natalibus ad Esræ ætatem referendis superiùs *p.* 10. 11. dicta sunt, traditioni Hebræorum, & plurimorum tùm Judæorum, tùm Christianorum consensui subscribere nequimus; si tamen de sequioribus post-Babilonicis Regibus accipiantur, quorum temporibus sibi Synedrium autoritate crescens potestatem subindè ampliorem de facto arrogabat, haud renuerimus, Regi non licuisse bellum citra Synedrii consensum suscipere. Atque ita Talmudicos Majorum suorum Reges eorumque potestatem æstimasse judicamus ex iis temporibus, à quibus uti propiùs aberant, sic pleniorem eorum notitiam habebant. Fortè etiam antiquiores, qui certiora noverant, hæc de industriâ finxerunt, ut Regum potestatem sensim imminuerent, suam augerent, donec ita invalesceret traditio, ut ab omnibus crederetur.

c) *MILITES LUSTRARET.*) Quo ordine ac modo hæc exercitûs lustratio fieret, exposuit R. Majemonides *capite ab Autore citato*. Summa huc redit. Primùm populo promiscuo & nondum in classes ac turmas separato Sacerdos belli dicebat: *Quisquis domum ædificaverit &c.* mox ejus generis homines potestatem habuerunt redeundi domum. Hinc in turmas militares multitudo secernebatur sub chiliarchas,

eos, quibus lex abessendi veniam largitur, domum remitteret. Immunes *d*) enim erant ab hâc militiâ, quatuor hominum species, ædificantes, plantantes, neogami & meticulosi, *Deut.* 20. *vers.* 5. 6. 7. 8. quod

chas, centuriones, quinquagenarios &c. Turmis ita dispositis Sacerdos denuò populum alloquebatur: *Ne timueritis, neque trepidaveritis, quia Dominus Deus vester in medio vestri est.* Porrò cùm jamjam acies instruenda esset, & turmæ pariter consisterent, denuò Sacerdos belli causâ unctus ex edito loco voce æquabili & constanti proclamabat: *Audi Israel &c.* usque ad: *ut eruas vos de periculo*: quæ eadem Sacerdotes alii non uncti exertâ voce per singulas turmas exponebant. Conf. Bechai *ad Parsch. Schophtim fol.* CCXXV. *col.* 2. P. Fagius *not. ad Onkel. Deut. XX.* Jos. de Voisin *observ. ad part. III. Pugion. dist. III. c. XI. f.* 613.

d) IMMUNES.) Immunitatem hanc concedi, non imperari, observat Augustin. *quæst. XXXI. in Deut. Tom. IV. Opp. f.* 271. adeoque verba legis divinæ non tàm imperativè, quàm tentativè accipienda, & hæc coram populo edisserenda fuisse ad explorandos virorum animos. Qui enim viriliter nimium rerum suarum affectum vincere & deponere valebant, manere poterant in castris; at qui non poterant, his erat permissum, abire domum, & recedendo à castris suam pusillanimitatem prodere. Contra verò R. Abarbanel *Comm. in Leg. fol.* CCCLXXV. *col.* 1. quibuslibet ædificantibus, plantantibus & neogamis non concessum modò, sed præcepto utique injunctum fuisse ait, ut domum retrocederent, neque cum cæteris pergerent in militiam. Nam singulis eorum actionibus certum legis mandatum adhærere, quod exequi non potuissent in bellum egressi, ibique fortassis occumbentes. Quo ipso satisfieri putat omnium optimè difficultati, quam in hunc modum movet: יש לעיין לבורה זכר בנית ביתו . נטע כרם . נשא אשה . ולא דבר אחר . ולבורה אמר ואיש אחר יחנכנו . ואיש אחר יחללנו . ואיש אחר יקחנה . כי אחר שהאדם יבורה מרה לו אבד איש

אחר יחנך את ביתו . או יקח את אשתו . או יחלל את כרמו : *Advertendum est, quare hic ædificationis, & plantationis vineæ, & conjugii meminerit, non item actionum aliarum? item cur singulis addiderit, illic quidem alterius dedicationem, istic alterius possessionem, hic matrimonium ab alio consummandum, siquidem homini, postquam mortuus est, perinde sit, utrum vir alius domum dedicet, aut uxorem ducat, aut vinea sua usumfructum percipiat?* Neque enim probat sententiam R. Salomonis Jarchi, qui de privilegio exposuit istis hominibus saltem ideo indulto, ne sibi istarum rerum ab aliis posteà occupandarum desertionem ad animum revocarent, eoque nimiùm contristarentur. Eam sic eludit: ועם הזאת שכתב רש"י ואיש אחר יחנכנו ודבר עמות נפש הוא זה . הנה השכל בלתי סובל שיקשה על האדם שאיש אחר יחנך את ביתו . שצריך לבא דר בו ולא שלמת מלאכתו . יותר משיקשה עליו שהבית אשר דר בו ונתעדן בתוכו איש אחר יירשנו . וכן בענין האשה יותר יקנא האדם על אשתו שכבר לקחה יותר משיקנא על ארוסתו שלא בהייתך עברה : *In eo, quod Raschi scripsit, ea quæ in Lege de dedicatione domus à viro alio præstandâ adduntur, anxietatem animi respicere, nullus planè sensus est, quasi hoc molestum esset homini, si vir alius domum ejus dedicaret, in quâ nondum hactenus habitavit, & cujus structuram nondum absolvit, magis quàm molestum esse possit, si vir alius sibi domum ejus approprîet, in quâ jam diu habitavit, seque oblectavit? Similiter in re uxoriâ majori longè zelo ducitur quis pro uxore suâ, quam pridem duxit, quàm pro desponsatâ solùm, cum quâ se nondum adunavit.* Quid ergo? אבל ענין זה כלו נאמר על האיש שהתחיל בדבר שיש מצוה בתכליתו ובהשלמתו והיו באוריו ותבצו להגיע החבר ההוא

quod privilegium Rabini e) latiùs extendunt atque in hunc, qui ſequitur, modum explicant. Hal. Mel. *cap.* 7. §. 4. אר הבונה בית לישיבתו ואחד הבונה בית הבקר בית העצים בית האוצרות הואיל וראוי לדירה ואחד הבונה ואחד הלוקח ואחד שניתן לו במתנה או היורש הרי זה חוזר: *Perindè eſt, ſive quis ædificet ad inhabitandum, ſive pro pecoribus, ſive pro lignis, ſive granarium* (pro frugibus reponendis,) *modò id ædificium habitationi congruum ſit. Æquiparatur etiam ædificanti, qui accipit aliundè, ut dono vel hæreditate: omnes hi revertuntur.* Excipiuntur qui voluptuaria tantùm, ut aulas vel fornices ad ornatum ædificant; aut in exoticis terris quamcunque caſam. Ibid. & §. 10. אבל הבונה בית שער אכסדרא או מרפסת או בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות או הגוזל בית הרי זה אינו חוזר וכל הבונה בית או נוטע כרם בחוצה

החוצה אל תכליתו מבני קיום המצוה ועבודת האלהים אשר בו . ולכן זכר מי האיש אשר בונה בית שיהיה בו ענין המצוה שזכר כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך . וזכר נטע כרם ולא חללו מבני המצוה שהיה בזה בשנה הרביעית לפדות אותו או לחללו בדמי' ולהעלותם לירושלם ולאכלם שם . וזכר אשר ארש אשה ולא לקחה שהיה מצוה לקחת אשה ולעסוק בפריה ורביה . הנה א"כ לא היה הענין מפני עצבת נפש ומדאגת הדבר בעצמו מפני התאוה הגופנית כי אם לפי שלא באה המצוה לידו כתאותו ולא הספיקו הימים לקיימה ולזה יקנא באיש אחר יחנכנו ואיש אחר יחללנו ואיש אחר יקחנה שתתקיים המצוה על ידי זולתו ולא על ידו; *Verùm tota hæc res dicta eſt de viro, qui rem incepit, in cujus fine & complemento præceptum aliquod obſervandum occurrit: ejus ergò deſiderium & voluptas eò dirigitur, ut rem illam ad finem ſuum perducat, propter obſervantiam præcepti, & pietatem ſuam. Propterea loquitur primùm de viro, qui domum ædificavit, cui actioni adhæret præceptum* Deut. XXII, 8. *hujus tenoris: Cùm ædificaveris domum novam, facies ſeptum tecto tuo. Deindè ejus meminit, qui plantavit vineam, ſed eam nondum communem fecit: idque iterum propter præceptum, quod novum vinitorem obligat, ut anno quarto vineam redimat, aut reddat profanam perſoluto certo pretio, quod Jeroſolymas transferendum ibique conſumendum eſt. Tandem de eo ait, qui ſibi uxorem deſponſavit, ſed nondum duxit; cui præceptum de ducendâ uxore, deque opere creſcendi & multiplicandi incumbit. Quod cùm ita ſit, non fit illud propter anxietatem animi, & ex ſollicitudine rei ipſiusmet propter concupiſcentiam quandam corporalem; ſed ideò, quia præceptum divinum pro deſiderio ejus nondum impletum eſt, neque ſuppetierunt dies, quibus illi ſatisfieret, atque propterea zelo accenditur erga alium, qui vel domum dedicat, vel vineam profanat, vel uxorem ſibi anteà deſponſatam ducit, quia nimirum præceptum per alium impletur, non verò per ipſum.* Adduntur plura, quæ in Autore ipſo videantur.

e) *RABINI.*) Quæ hîc de ædificantibus, plantantibus & Neogamis ſeqvuntur, ea in Talmude, tanquam propriâ ſede reperies in *Maſſech. Sota*, in Babilonico quidem *fol. XLIII. col.* I.

:בחוצה לארץ אינו חוזר עליהן *At qui atrium, exedram, vel porticum ædificat, aut tugurium, quod non est quadrangulum, vel injustè rapit domum, ecce is non habet privilegium revertendi : ut nec ille, qui extra terram Israël ædificat vel plantat, propterea immunis est.* De novis ædibus quas dominus, vel aliis locat pro annuâ pensione, vel obseratas nemo incolit, difficilior est quæstio. Eod. §. 10. בנה בית והשכירו לאחרים והקדים לו שכרו הרי זה כמו שחנכו נתן לו שכרו לאחר יב' חדש הרי הוא כמו שלא חנכו עד עתה בנה בית ונתן בו חפציו ונעל עליהן אם היה צריך לבטל על שמירתן הרי זה כמו שחנכו והתחיל לישב בו ואם אינו צריך לישב ולשמרן הרי זה כמו שלא חנכו: *Si quis domum ædificans, locat eam aliis, & primam mercedem accipit, perindè habetur ac si eam initiaret; quòd si merces post XII. menses primùm datur, est ac si nondum initiasset hactenùs. Qui verò noviter extructam occludit, abditis ibi rebus suis desiderabilibus, si opus habet diligenti custodiâ, reputatur pro dedicante & inhabitare primùm occipiente; sin custodis præsentiâ nil opus est, æquiparatur nondum dedicanti.* Quod plantantes attinet, lex tantùm de vineâ loquitur, si quis nondum : חללו *profanasset eam*, licuisse domum reverti. Alludit eâ phrasi ad priscum morem, ubi nemo vinitorum uvis ante quintum annum fruebatur. Tribus enim prioribus vinea noviter plantata credebatur immunda, quarto fructus habebantur sacri & à sacerdotibus comedebantur, quinto demum fiebant profani usus, ut iis vesci liceret colono. R. Sal. Jarchi *ad eam legem* : לא
123 חללו לא פדאו בשנה הרביעית שהפירות טעונין לאכלן
בירושלים או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים:
Nondum profanavit (in textu Deut. 20, 6.) *idem est quod nondum redemit anno quarto : nam fructus tenebantur edi Jerosolymis, aut ipsi, aut pretium è divenditis illuc deportatum.* Tunc tripudiare solebant in vineis easque solennibus choreis initiare, quo phrasis illa simul allusit, ut Ab. Ezra testatur *ad eund. loc.* חללו מגזרת חלילים כי מנהג היה לחול בכרמים: *radix hæc habet etiam fistulâ canendi significationem, quia mos erat in vineis saltandi. f)* Unde & Græci reddidesunt :

col. 1. at in Jerosolymitano *fol. XXIII. col. 1.* & 4. Confer Beth Israël *part. II. fol. LXXV. col. 1, 2.*

f) MOS ERAT IN VINEIS SALTANDI.) Non tantùm, cùm vineæ anno post plan-

runt : οὐκ ηὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ. Sed Rabini extendunt etiam hoc privilegium latiùs ad omnem, qui quinque tantùm arbores, quasvis in quovis horto plantat, modò fructus afferant eſui accommodatos. H. Mel. c. 7. §. 5. אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשה מיני מאכל אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב זקנה בחברתה שהיא חייבת בערלה אחד הלוקח ואחד היורש ואחד שניתן לו במתנה : *Perinde eſt, ſive quis vineam plantet, ſeu quinque arbores frugiferas, etiam diverſarum ſpecierum,* (velut pomos, pyros, ficus, ceraſos, oleas &c.) *Æquiparatur quoque plantanti fodiens, rigans, inſerens veteri; qualis compoſitio etiam tenetur lege de præputiis arborum* (Levit. 19, 23. quæ jubet folliculos florum excutere, nè quis fructus ante triennium enaſcatur.) *Eſt quoque tantundem, ſive quis emat, ſeu hæreditario jure, ſive dono datum accipiat.* Exceptiones aliquot *ibid.* ſubſeqvuntur §. 6. אבל הנוטע ארבעה אילני מאכל או חמשה אילני סרק או שגזל כרם אינו חוזר עליו וכן כרם של שני שותפים אין חוזרין עריו : *At qui quatuor tantùm arbores frugiferas plantat, vel quinque ſteriles, aut rapuit vineam* (in bello,) *non revertitur : ſic nec duo ſocii, qui vineam com-*

plantationem quinto ſolenniter initiarentur; ſed & quotannis poſteà, die decimo quinto menſis Abh, qui Julio in noſtris Calendariis reſpondet, choreæ in vineis agi ſolebant à puellis olim Iſraeliticis, quod obſervatum eſt Aloyſio Novarino *lib. III. Schediaſm. Sacro-prof. c. XXV. f. 97.* his Rabbinorum verbis Latio donatis : *Decima quinta die menſis Abh filiæ Jeruſalem egrediebantur in veſtibus albis, & choreas ducebant in vineis. Quid verò dicebant? Adoleſcens, attolle oculos tuos, & vide, quam tu velis eligere ex omnibus. Ne reſpicias pulchritudinem, ſiquidem fallax eſt; ſed eam, quæ DEUM timet, laudes.* Sic è Rabbinis, ut ait, Novarinus, quæ unde ſuffuratus ſit, qui ipſorummet ſcripta non evolvit, nondum fuit obvium. Veſtigia tamen ritus illius deprehendimus in Talmudis Babilonici Maſſecheth Baba Baſra *fol. CXXI. col. 1.* ubi R. Simeon ben Gamaliel : לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכי"ה שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן : *Nulli dies magis feſti ſunt Iſraelitis, quàm decimus quintus Menſis Abh, & dies expiationum, quippe quibus filiæ Jeroſolymitanæ egrediebantur veſtibus albis.* Ibidem paulò poſt, Rabba bar bar Channa die hôc decimo quinto menſis Abh raptas à ſuperſtitibus Benjamitis ait puellas Silounticas, in vineas ad choream egreſſas, de quibus *Judic. XXI, 19. ſeqq.* ad quem locum R. David Kimchi *fol. CCLXXXIIX, col. 2.* ejuſque compilator R. Salomo Aben Melech *in Michlal Jophi fol. LIX. col. 2.* ejuſdem conſuetudinis meminerunt : היו בנות ישראל יוצאות חלות בכרמים מברי ר'ל והמחול זה שהיה לבנות ישראל חוץ לעיר שילה באותו המקום אשר מצבונה לבעאל : *Solebant filiæ Iſraeliticæ egredi & choreas ducere*

communem habent. Pergo ad Neogamos. g) Ii toto anno primo immunes erant ab omni officio militari, ut exhilararent uxores suas noviter ductas, sicut hæc ratio additur *Deut.* 24, 5. ad quæ verba notat R. Mose Mikozi *pr.neg.* 230. שנינו בסוטה בפ׳ משוח מלחמה שלא יעבור עליהם שום עול מן הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן את הדרכים נקי יהיה לביתו : *Discimus è Mass. Sotâ capite* (8. quod incipit) *unctus belli: non gravari eos* (ut & præcedentes) *onere ullo exercitus: non cogi ad afferendum aquas & cibaria, nec ad ordinandum vias* (ut cæteri bello exempti,) *adeoque domi suæ prorsus immunes esse.* Competit hoc privilegium cuivis sponso, sive vetulam duxerit sive juvenculam: illi etiam qui defuncti fratris viduam superinduxit, *Deut.*25,5. Maym. H. Mel. *c.*7. §. 6. אחר המארס את הבתולה ואחר המארס את האלמנה וכן אם נפלה לו יבמה אפילו חמשה אחים ומת אחד מהן כולן חוזרין קדש אשה מעכשיו ולאחר שנים עשר חדש ושלם הזמן במלחמה חוזר ובא לו *Idem est, sive desponsarit sibi virginem sive viduam, item*
124 *si acciderit ipsi fratria. Quamvis enim quinque fratres sint* (ut in exemplo, quod Sadducæi Christo proposuerunt Matth. 22 25.) *si tantùm unus moriatur, redeunt cæteri omnes. Qui matrimonium jam in præsenti contraxit, sed sub conditione temporis, ille complet suos duodecim menses in militiâ, deindè reversus eum eâ congreditur.* Alia est ratio ejus, qui repudiatam suam postliminiò recepit, aut incompetentem duxit, ille non gaudet hâc immunitate. §.seq. 7. המחזיר את גרושתו והמארס אשה האסורה עליו כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין אינו חוזר : *Reassumens expulsam suam, aut desponsatus prohibitæ sibi, verbi gratia Pontifex viduæ* (contra legem Levit. 21,14.) *aut sacerdos gregarius repudiatæ* (ibid. vers. 7.) *aut plebejus Israëlita spuriæ, vel contra Israëlitis spurio aut Nathinæo,* (id est, è Gibeonitis oriundo, quos Josua vitâ donatos constituit aquatores & lignatores in populo

lo

cere in Vineis, ceu constat è scriptis Rabbinorum nostrorum. Instituebatur autem solennis hæc chorea, quam filiæ Israëliticæ ducebant, extra urbem Siloh, eo in loco, qui à septentrione Bethelis erat.

g) *NEOGAMOS.*) Vide Seldenum *lib. III.*

Uxor.

lo DEI, Jos. 9. vers. ult.) *horum nemo vacat à militia.* (quia lex de אשה חרשה *uxore novâ* loquitur, non post divortium renovatâ.) Supersunt Meticulosi, quos ideò arcere militiâ consultum erat, nè cæteros effœminarent. Accensentur autem illis, quoscunque ob patratum facinus aliquod, malè conscia mens trepidos efficit. Quia enim ob unius Achan furis maleficium, totus olim exercitus periclitabatur, *Jos. 7. vers. 1. & 5.* ideò non facilè solebant hebræi facinorosos in castris tolerare, nec sacri exercitus communione dignari: secus quàm fit hodiè, quando adulteri & homicidæ patriâ extorres, in militiam relegantur; unde & minùs mirum est, quòd ejusmodi sceleratorum colluvies, parùm contra Christiani nominis hostem effecit: quid enim foris prosint, qui domi inutiles sunt. R. Mosch. Mikoz. *pr. aff.* 120. מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס לבב אחיו כלבבו ר' עקיבא או' הירא כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה לראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי א' הירא מעבירות שבידו לפיכך אמרה תורה לחזור בשביל בית וכרם ואשה לכסות על החוזרים בשביל העבירות ור' יוסי הגלילי מורה לדברי ר' עקיבא רק שמוסיף כרמסקינן שם שאם שמע קול קרנות והרתיע או הנפת תריסין והרתיע שהכל מודים שהוא חוזר : *Qui timet aut mollis est corde, revertatur domum nè liquefaciat corda fratrum* (Deut. 20, 8.) *R. Akiba h*) (celebris ille doctor Talmudicus, qui 24000. discipulos *i*) informavit, & centenario

Uxor. Hebr. toto Cap. III. p. 331. seqq. edit. London.

h) *R. AKIBA.*) רוב שבחיו לא יכילם ספר אחד : *Cumulum encomiorum ejus non absolveret liber unus*, inquit R. David Ganz *part. I. Zemach David fol. XL. col. 1.* Totam ejus vitam & mortem latè descripsit R. Abraham Zachuth *in Juchasin fol. XXXV. col. 1. seqq.* è quo præcipua repetiit laudatus R. David Ganz *loc. citat.* & iterum de ejus morte *fol. XLI. col. 1.* & ante utrumque R. Abraham bar Dior *in Sepher hakkabala fol. LIX. col. 1. seq.* E Christianis verò scriptoribus de eo côfer Raym. Martini *part. II. Pug. fid. c. IV. §. XIIX. seqq. fol. 257.* Galatinum *lib. IV. de arc. Cath. Verit. c. XXI. f.* 261. Drusium *lib. II. de sect. Judaic. c. IIX. & IX. p.* 80. 81. Hottingerum *Secul. II. Hist. Eccl. sect. III. p.* 75. 76. & qui Davidem Ganzium latinè recensuit, Gvil. Henr. Vorstium *in Chronolog. Sacro-profan. p.* 99. & 103.

i) 24000. *DISCIPULOS.*) Pervulgata hæc est traditio passim apud citatos Autores obvia. R. David Ganz *loc. cit.* ad autoritatem insuper libri Breschith rabba provocat : עשרים וארבע אלפים תלמידים היו לו לרבי עקיבא כדאיתא בב"ר בפסוק ויוסף אברהם וגו' וכולם מתו בין פסח לפרס עצרת במבני שלגא

nario major, k) in obsidione Bethorensi ob Bar-Cochabum l) ab Imp. Adriano miserè fuit excarnificatus, m)) *intelligit hunc textum ad literam de illo, qui stare nequit in acie, nec sustinet videre strictum gladium. At R. Jose Galilæus intelligit de illo, quem conscientia terret propter iniquitates perpetratas. Horum turpitudinem ut lex tegeret* (honorique parceret) *jussit ob domum, vineam vel uxorem redire. R. Jose Galilæus non contradicit Akibæ, sed fatetur, saltem hoc superaddens, ut inde colligimus:*
125 *qui enim audito cornuum sono retrocedit, vel percepto scutorum strepitu retroagitur omnium confessione domum redit.* Sunt etiam qui hoc ad ætatem referunt, & natu grandiores, quibus unâ cum juvenili calore, militaris ardor jam deferbuit, eximunt militiâ; quòd simul cum robore corporis, animi quoque ferocia elangueat plerunque. Ibid. ובספרי תניא ר׳ יוסי הגלילי או׳ הירא הוא בן ארבעים שנה פירוש חש כח ושני תנאים הם אל ליבא דר׳ יוסי: *In vetusto libro Siphri* (quem R. Simeon ben Jochai in tredecennali latibulo suo composuisse fertur) *extat alia traditio ejusdem R. Jose Galilæi, quòd vocem Timidus explicârit de Quadragenario, qui jam sit defectis viribus. Ambæ traditiones congruunt ad mentem illius R. Jose.* Notabile est & hoc, quòd steriles in militiam non admiserunt: sive id ex dedignatione factum,

שלא נהגו כבוד זה לזה: *Quater & vigesies mille discipuli fuerunt R. Akiba, ut est in Bereschith rabba ad Genes. XXV. vers. 1. qui omnes mortui sunt intra festum paschatos & dimidium festi pentecostes, eò quod alter alterum debito honore non prosequebatur.* At in Bereschith rabba tantùm duodecies mille discipuli memorantur. Sic enim ibi *fol. LXVII. col. 4.* י״ב אלף תלמידים היו לר״ע מעכו ועד אנטיפרס וכולם בפרק א׳ מתו למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו ובסוף העמיד ז׳ ר׳ מאיר ור׳ יהודה ר׳ יוסי ור״ש ור״א בן שמוע ור׳ יוחנן הסנדלר ור״א בן יעקב: *Habuit R. Akiba 12000. discipulos inde ab urbe Acco usque ad Antipatrida, iiq; omnes uno temporis articulo mortui sunt, eò quòd alii aliis invidebant. Tandem constituit adhuc septem, R. Meier, R. Jehudam, R. Jose, R. Simeonem, R. Eliesarem ben Schemoah, R. Jochanan Sutorem, & R. Eliesarem ben Jacob.*

k) *CENTENARIO MAJOR.*) Occubuit anno ætatis CXX. postquam ad XL. usque ætatis annum mercaturam exercuisset, annos itidem XL. fuisset discipulus, & XL. annos Rabbi ac Doctor ipse Talmudicus in scholâ Bethorensi. Quæ consimiliter & de R. Jochanan ben Saccai traduntur.

l) *OB BAR-COCHABUM.*) De quo infrà circa finem libri *num. marg.* 189. Fuit autem R. Akiba נושא כליו של בן כוזבא *armiger Ben-Cosba*, (qui cum *Bar-Cochabo* idem est,) eumque verum esse Messiam olim patribus promissum, acerrimè propugnavit.

m) *EXCARNIFICATUS.*) היו מסרקין את בשרו של רבי עקיבה במסרקות של

factum, velut eviratis & parùm masculis, quia orbitas olim probri loco *n*) habebatur, *Gen.* 30, 23. 1. *Sam.* 1, 6. sive seram spem fœcunditatis, incerto belli eventu præcludere noluerint. Maym. H. Melach. *c.* 7. §. 8. אלו שאין יוצאין לערכי המלחמה כל עיקר אין מטריחין אותן לשום דבר בעולם: וכו' *Hi sunt qui non exeunt in aciem belli; omnis sterilis non fatigatur ullo unquam offitio in mundo, &c.* Cæterorum immunitas duravit totó anno: quo tempore ab aliis quoque civilibus oneribus erant vacui. Ibid. §. 9. מפי הקבלה למדו שיהיה נקי שנה בין לבית שקנה בין לאשה שנשא בין לכרם שהתחיל לאכול פריו כל השנה לא שומר בחומה ולא נותן לפסי העיר ולא יעבור עליו שום דבר בעולם לא לצרכי העיר ולא לצרכי הגדוד: *Orali explicatione didicerunt; immunes esse integro anno tàm ratione domûs acquisitæ, quàm uxoris ductæ, aut vineæ cujus fructu primum vesci cœperint. Intereà non custodire mœnia, nil conferre ad valla urbis, summa non teneri ullo servitio, nec ad usus civitatis, nec ad necessitatem exercitus.* Qui verò semel in castra profecti, justis ex causis inde dimittebantur, illorum munus erat, quale nunc ferè calonum, lixarum & impedimentorum: nè in publico labore ipsi prorsus ociarentur, quæsito prætextu ignaviam celantes. §. præced. כל אלו שחוזרין מערכי המלחמה מספקין מים ומזון לאחיהם שבצבא ומתקנין את הדרכים: *Qui è castris revertuntur, subministrant aquas & alimenta fratribus suis, qui sunt in expeditione, ac emendant vias.*

Porrò si qua urbs vel oblatam pacem acceptavit, vel obsidione tentatâ se certis conditionibus dedidit, recepta fuit in gratiam & vita incolis donata. H. Mel. *cap.* 6. §. 1. אם השלימו וקבלו שבע מצוות שנצטוו בני נח עליהן אין הורגין מהם נשמה והרי הם למס: *Si pacem inìverint & susceperint septem præcepta quæ injuncta sunt filiis Noæ, non interficitur ex illis anima ullá, sed fiunt tributarii.* Ubi sanctè cavendum

של ברזל ונפטר ויצאה נשמתו: *Depexuerunt carnem R. Akiba pectinibus ferreis, & mortuus est, atque exivit anima ejus.*

n) ORBITAS OLIM PROBRI LOCO HABEBATUR.) Qui nullos genuerat liberos, eum per contumeliam כורנא עקרא *Mulum sterilem* vocabant, quod probrum Manoæ ingessisse Ibhzanum, sexaginta liberis superbum, tradunt Talmudici in Gemarâ Baba Batra *fol. XCI. col.* 1. & in Beth Jisraël *part. II.*

fol.

1:6 dum est, nè fides semel ipsis data, ullo prætextu violetur. Ibid. §. 3. ואסור לשקר בבריתם ולכזב להם אחר שהשלימו: *nefas est fallere fœdus eorum, aut mentiri, postquam de pace transactum fuit.* Ideò punitus legitur universus Israël triennali fame, 2. *Sam.* 21, 1. quòd Saulus fidem fregisset, quam Josua Gibeonitis pridem dederat, *Jos.* 9, 15. nec potuit hæc fraus aliter quàm suspendio filiorum regis expiari. Quicunque autem illato bello expugnantur, coguntur ad duo, scilicet Proselytismum & Servitutem; quorum illud religionem, hoc politiam attinet. Ac proselyti *o*) quidem duplices *p*) sunt, גרי צדק *justi*

fol. CXXXVII. col. 4. Confer, quæ diximus *ad Ruth II*, 1. *p.* 227. *seq.*

o) PROSELYTI.) Hebraicè גרים id est *peregrini* vel *advenæ*, quæ vox, si etymologiam spectes, generatim quosvis peregrinos notat, à גור *peregrinari*, seu *extra patriam vivere*, de quo vide notata *ad Ruth I*, 1. *p.* 63. In specie autem tribuitur iis, qui è gentibus vel Judaicam religionem amplectebantur, vel susceptâ in se septem Noachi, quæ vocant, præceptorum observatione, inter Judæos habitabant. Quod suæ de proselytis dissertationi præmisit R. Bechai *in kad hakkemach lit.* ג. *sit.* גר. *fol. XIIX. col.* 3. כל אחד מישראל ההולך מעיר אל עיר אחרת נקרא גר. וכן מי שהוא מן האומות ובהגייר וחזר לאמונת ישראל יקרא גר והוא הנקרא גר צדק לפי שבא להסתופף תחת כנפי השכינה. וכן גוי שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ובא להתישב בינינו יקרא גר תושב: *Quicunque Israëlitarum ex unâ urbe in aliam proficiscitur, is vocatur* גר *GER. Sic etiam is, qui è gentilibus venit ad amplectendam religionem & fidem Judaicam, vocatur* גר *GER, & quidem* גר צדק *proselytus justitiæ, eò quòd venerit, ut sese protegat sub alis providentiæ divinæ. Similiter Gentilis, qui susceperit in se, quòd nolit ampliùs idololatriam colere, veneritq; ad habitandum inter nos, vocatur* גר תושב *proselytus domicilii.* De singulis posteà sigillatim agit; nostrum verò haud est quicquam addere, siquidem non prolixè minùs, quàm doctè hanc de Proselytis materiam hic persequitur Schickardus noster, cum quo tamen conferri merentur ex Hebræis post citatos ab Autore Alphesium & Talmudicos, laudatus R. Bechai *loco citato.* R. Majemonides *Hilk. Issure biah c. XIII. & XIV. Tom. II. Operis Jad. fol. CXXXV. col.* 2. *& seqq.* R. Jacob ben Ascher *in Arba Turim part. II. Jore deah, Hilkoth Gerim fol. LXV. col.* 2. *seqq.* Jalkut chadasch *tit.* גרים *fol. LIII. col.* 3. *seqq.* è Christianis Munsterus *not. ad Evangel. Matth. Hebr. p.* 330. Buxtorfius *Lex. Talm. fol.* 407. *seqq.* Seldenus *lib. II. de Jure Nat. & Gent. c. II. & seqq. fol.* 138. *seqq.* & *de Success. ad leges Hebr. c. XXVI. f.* 91. *seqq.* Drusius *lib. II. de sect. Judaic. c. XV. p.* 101. 102. Hottingerus *lib. I. Thes. Philol. c. I. sect.* 3. *p.* 16. *seqq.* Ligtfootus *Hor. Hebr. & Talm. in Matth. pag.* 41. & 249. Leusdenius *Philol. Hebræo-mixto, integrâ Diss. XXI. p.* 142. *seqq.* & *in Jonâ Illustrato p.* 104. *seqq.* Slevogtius *integrâ Dissertat. XIV. part.* 2. *disp. Acad. p.* 869. *seqq.* Jac. Altingius *integrâ Dissert. Philolog. VII. p.* 236. *seqq.* Gentius *annot. Ethicis ad Majem. c. I. p.* 91. 92. Hermann. Witzius *proleg. in Jud. Christianiz. p.* 13. *seqq.* Christ. Gerson *part. I. Talm. Jud. c. XXXIII. p.* 242. *seqq.* Christoph. Carthwrigtus *elect. Targumico-Rabb. in Exod. p.* 131. Cregutus *Revel. arcanor. c. X. p.* 448. *seqq.* Coccejus *not. ad Maccoth. p.* 112.

p) DUPLICES.) Imò triplices facit Hottingerus *lib. I. Thes. Philol. c. I. sect. III. p.* 18. eum-

justi qui cum circumcisione totam legem recipiunt; & גרי תושב *incolæ* qui præputiati manentes, sola præcepta Noæ servant. In classem priorem nemo cogebatur invitus, quia lex Mosaica solis Judæis data est, fatente ipsomet Maymonide H. Mel. *cap.* 8. §. 11. משה רבינו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל שנ' מורשה קהלת יעקב ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות שנ' ככם כגר אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות: *Moses præceptor noster non sancivit legem aliis quàm Israëli, quia dicitur* (Deut.

eumque secutus Leusdenius *Philolog. Hebræo-Mixt. Diss. XXI. q.2. p.143.* & *in Jonâ illustrato p.105;* duobus hisce proselytis, justitiæ & incolis, *proselytos mercenarios* adjiciens, quippe quos Moses commemoret Exod. *XII, 45.* ubi תושב & שכיר apertè contradistinguantur. Talem mercenarium ex R. Levi Barzelonitæ *libro Chinnuch p.17.* sic definiunt: שכיר הוא גר שמל ולא טבל שכן פירשו חכמים ז"ל *Mercenarius est proselytus, circumcisus quidem, sed non baptisatus: sic enim explicant Rabbini nostri p.m.* Quæ definitio ut rectè intelligatur, probè observandum est, dici non à Judæis circumcisum, sed ipsis gentilibus, ad quos per *καχοζηλίαν* circumcisio pervenit. Raschi *ad Exod. XII, 45. fol. LXXII. col. 2.* תושב זה גר תושב · ושכיר זה הגוי · ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר: *Per TOSCHAB intelligitur proselytus inquilinus. Per SACHIR autem Gentilis. Quid verò sibi vult specialis hæc utriusq; mentio? annon hi præputiati sunt? atqui generatim dicitur v.48. Nullus præputiatus comedet de eo? Verùm talis intelligitur gentilis, qualis est Arabs circumcisus & Gibeonita circumcisus, atque is vel inquilinus est vel mercenarius.* Atque huc sine dubio restrictam voluit R. Salomonis aben Melechi glossam R. Jacob Abendana. Cùm enim ille *in Michlal Jophi fol. XX. col. 1.* scripsisset: תושב ושכיר הם גוים וערלים לא מולים. *Incola & mercenarius sunt gentiles & præputiati non circumcisi*; addit hic in Spicilegio: והטעם מי שהוא מאמונה אחרת אף על פי שהיה מישראל: *Intelligitur hâc descriptione is, qui est alterius Religionis, etiamsi sit aliàs nativitate Israëlita.* Subjungit idem paulò post, traditionem esse Rabbinorum, כי התושב הוא גר תושב שקבל עליו שבע מצות בני נח · ושכיר הוא עבד שאין גופו קנוי · *quòd per TOSCHAB significetur proselytus incola, qui recepit in se septem Noæ præceptorum observantiam: per SACHIR autem servus, cujus corpus ære non est redemptum.* Is enim, cujus corpus redemptum erat, erat circumcidendus. Non malè igitur Hottingerus *loc. cit.* colligit quidem, mechanicos peregrinos intelligi, (die frembden Handwercksgesellen) quos vel desiderium experientiæ, vel exactior artis notitia, solum patriæ relinquere, & cum exteris versari ut plurimùm jubet; at quod medios inter proselytos inquilinos & gentiles censet, quibus aliæ fortè leges & conditiones, quàm proselytis incolis, ab antiquioribus Judæis positæ fuerint, ut tertiam adeò proselytorum classem constituant, nondum videmus firmiter demonstratum. Potiùs hos Mercenarios quoque proselytos domicilii, & ejusdem religionis pariter ac privilegiorum cum inquilinis, atque ad observantiam Noachicorum adstrictos fuisse credimus; distingui verò à Mose שכיר & תושב non religionis intuitu, quæ sic eadem utrique, sed quòd ille sibi statum fixumque, hic verò ad tempus saltem sibi domicilum posuerit

(Deut. 33, 4.) *hereditas ecclesiæ Jacob* ; *& illis qui sponte volunt nobis associari de reliquis gentibus, quia dicitur* (Num. 15, 15.) *sicut vos sic peregrinus esto, at qui non vult, eum neque cogunt suscipere legem.* Perperam igitur q) egerunt olim Pharisæi *Matth.* 23, 15. non CHRISTO tan-

rit inter Judæos, neuter verò fidem Israëliticam exemplo proselytorum justitiæ amplexus, & idcircò nec idoneus sit ad pascha comedendum, quod & glossa Raschi intendebat.

q) *PERPERAM IGITUR.*) Duo asserit Schuckardus: *unum* est, culpari à CHRISTO simpliciter ipsum in se studium Pharisæorum, gentiles ad Judaismum convertendi; *alterum*, ipsos confiteri Rabbinos, culpabilem hanc majorum suorum sollicitudinem. Sed neutrum se ita habet. Non *prius*: quia gentilem ad verum DEUM convertere, laude potiùs dignum, neque opus suo genere malum est. Christus igitur partim Pharisæorū hypocrisin reprehēdit, quam suâ illâ diligentiâ in Gentilium conversione adhiberi solitâ fovebant, zelum pro religione propagandâ ostentantes, cùm reverâ vix aliud, quàm lucrum, non convertendorum salutem, sed bona quærerent, suæ satisfacturi avaritiæ, & illorum conscientiis pariter & crumenis dominaturi: partim eorum ἑτεροδοξίας & κακοβιότητα arguit, quibus eos hinc pessimo vitæ exemplo seductos, illinc gravissimis imbutos erroribus, in æternæ damnationis barathrum, unà secum præcipitabant. Utrumque ipse tot verbis innuit Salvator, dum & in hâc non minùs, quam in antecedentibus epanorthosibus disertè ὑποκριτὰς appellat, & non simpliciter ait, mare & aridam eos circumire, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον *ut unum faciant proselytum*, sed addit insuper, factum ita proselytum fieri per eosdem υἱὸν γεέννης διπλότερον αὐτῶν *filium gehennæ duplo ipsis pejorem.* Pulchrè Chrysostomus *Homil. LXXIV.* (in Græc. Codd. *LXXIII.*) *in Matth. fol.* 631. in quibus tamen ipsis al- quà à simplicitate verborum CHRISTI recedunt: Ἐνταῦθα δύο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ. ἓν μὲν, ὅτι ἄχρηστοι πρὸς σωτηρίαν τῶν πολλῶν, καὶ πολλοῦ δέονται τ̃ ἱδρῶτος, ὥστε καὶ ἕνα ἐφελκύσασθαι. ἕτερον δὲ, ὅτι ῥᾴθυμοι πρὸς τὴν φυλακὴν τ̃ κερδηθέντος. μᾶλλον δὲ οὐ ῥᾴθυμοι μόνον, ἀλλὰ καὶ προδόται, διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον πονηρίας διαφθείροντες αὐτὸν καὶ χειροποιοῦντες. ὅταν γὰρ τοὺς διδασκάλους ἴδῃ τοιούτους ὁ μαθητὴς, χείρων γίνεται. οὐ γὰρ ἵσταται μέχρι τῆς τ̃ διδασκάλου κακίας. ἀλλ' ὅταν μὲν ἐνάρετος ᾖ, μιμεῖται· ὅταν δὲ φαῦλος, καὶ ὑπερβαίνει διὰ τὴν εὐκολίαν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον. *In duobus*, inquit, *magnis eos criminatur, quorum unum est, quia inutiles ad salutem multorum existentes, vix magno sudore quenquam possunt attrahere: alterum, quia desides ad custodiendos attractos sunt, imò verò etiam proditores, cùm eos malo exemplo vivendi deteriores faciant. Magistris enim etiam ipsis pejores discipuli fiunt: probos enim doctores vix imitari possumus; improbos autem, quoniam faciliores ad mala sumus, etiam superamus.* At nec *posterius* consistit: quia aliud est, ad amplectendam religionem cogere invitum; aliud, dare operam diligenter, ut quis ad fidem sponte & sincerè suscipiendam persvadeatur. Rabbini illud prohibitum dixerunt, quod tamen fecisse Pharisæos, ē CHRISTI verbis elici nequit. Hoc autem, ut diligentia ad convertendum incredulos adhibeatur, in laude profectò ponunt, eumque, qui ad Judaismum adduxerit gentilem, illius esse creatorem gloriantur. Id quod ex eâ Scripturæ phrasi confirmant, quâ עשׂה *fecit* de Abrahamo ejusque sive uxore, sive omnibus domesticis enunciatur, dum animam in Haran dicuntur fecisse *Genes. XII, 5.* Locus est in Bereschith rabba *Seder Lech Lecha, fol. XLIII. col. 4.* א"ר אליעזר בר זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לבורא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת אמר

ואת

tantùm culpante, sed ipsis etiam Rabinis agnoscentibus, dum mare & aridam circumiverunt, ut facerent unum proselytum, duplo

ואת הנפש אשר עשו · אלא אלו הגרים שגיירו ואם כן שגיירו למה אמר עשו · אלא ללמדך שכל מי שמביא מקרב את הנכרי ומגיירו כאילו בראו · ויאמר אשר עשו למה נאמר אשר עשו · אמר ר' הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים : *Objecit R. Elieser bar Simra: si maximè convenirent omnes, quotquot in hunc mundum veniunt, ut crearent saltem muscam unicam, non tamen possent infundere illi animam; quid ergò dicitur hic: ET ANIMAM, QVAM FECERUNT? Resp. intelliguntur proselyti, quos ad veram fidem converterunt.* Instat: *Quid inde? esto ita, convertisse eos ad fidem, numquid propterea dicendum erat: FECERUNT?* Resp. *omninò, ut doctearis, quòd omnis, quicunque ad gentilem venit, eumque convertit, perinde æstimetur, ac si creasset illum.* Denuò objicitur: *At dicendum fuerat, quam fecit* (scil. Abrahamus, qui ad fidem istas animas convertit,) *quare ergò dicitur: QVAM FECERUNT? Respondet R. Huna: Abrahamus convertit mares, Sara autem fœminas.* His equidem obesse videri poterant tot in proselytos passim à Talmudicis effusa dicteria, quibus eos pro scabie, leprâ, ac peste habent, in Kidduschim *fol. LXX. col. 2.* & in Jebhammoth *fol. XVII col. 2.* & *fol. CIX. col. 2.* quin imò in Massech. Nidda *fol. XIII. col. 2.* eos pæderastis apertè annumerant, ajuntque utrosque מעכבין את המשיח *remorari Messiæ adventum.* Quorum quidem dicteriorum varias afferre solent causas, nunc facilem ipsorum relapsum cum scandalo Israëlitarum junctum, nunc seductionem Israëlitarum ad idololatriam, qualem in deserto videre licuerit circa vitulum aureum, proselytorum instinctu, ut ajunt, conflatum, nunc profanationem sancti seminis Israëlitici, quæ ex conjugio cum proselytis contracto orta gratiosam divinæ Majestatis cohabitationem impediat. Verùm R. Bechai, cùm hæc & alia *in Cad hakkemach fol. XIX. col. 1.* adduxisset, mitiùs ea interpretatur, אין זה נאמר לגנאי הגרים אלא לגנאי ישראל *non dici in contumeliam proselytorum, sed in vituperium potiùs & ignominiam ipsorummet Israëlitarum,* quippe quos condemnent illi, cum damno & naufragio rerum suarum ad DEUM sese convertentes, quem ipsi contrà minori cum devotione & sinceritate venerentur. כיון שהקדוש ברוך הוא רואה מחשבתם שעזבו משפחתם וארץ מולדתם ובאו להדבק בשכינה הנה הם מחייבים את ישראל כשהן (אין) עובדין להקדוש ברוך הוא בלב שלם : *Quandoquidem DEUS optimus maximus cogitationes eorum introspicit, quòd deserentes familiam suam & terram cognationis suæ venerint ad adhærendum divinæ in his terris præsentiæ, ecce sic reos peragunt Israëlitas, quippe qui DEUM sincero adeò corde non colunt.* Addit ex antiquo Medrasch: אמר ריש לקיש גדולים גרים בזמן הזה יותר מישראל כשעמדו על הר סיני שהם ראו את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר והנפלאות הגדולות והנוראות והגרים לא ראו מדבר זה כלום ובאין בצר ומצוק להסתופף תחת כנפי השכינה : *Dixit Resch Lakisch, majoris æstimandos hoc tempore proselytos, quàm Israëlitas eo tempore, quo apud montem Sinai consistebant. Ibi enim viderunt tonitrua, & fulgura, & vocem tubæ, & mirabilia atque miracula longè maxima; Contrà proselyti nihil quicquam hujusmodi viderunt, & venerunt nihilominus, idque cum angustiâ & miseriâ, ut se obtegerent sub alis divinæ gloriæ.* Elegans locus, quo non incommodè verba CHRISTI *Matth. IIX, 12.* illustrabis: *Multi venient ab oriente & occidente, & cum Abra-*

plo se nequiorem. Pejus verò, avorum memoriâ R. Salomon Molchu, r) qui Div. Imp. Carolum V. seducere attentavit: audacis hujus zeli dignum præmium consecutus: quod placet Judæorum verbis describere, ex illorum chronico Zæmach David, pagin. 61. fac. b. רבי שלמה מולכו גר צדק מאונסי פורטיגאל היה

brahamo, Isaaco & Jacobo accumbent in regno cælorum; filii autem regni ejicientur in tenebras extremas.

r) *SALOMON MOLCHU.*) Sumpsit ea R. David Ganz., ipsomet fatente, ex R. Josephi hac-Cohen *dibre bajamim fol. CCVI.* & R. Abrahami Perizol *Orchas holam* (libello geographico) *c. IX.* ejusdemque historiæ meminit Nicol. Fullerus *lib. II. Miscell. Sacr. c. V. p. 176.* Tantò autem audacior fuit scelestus utriusque Judæi conatus, quantò severiores pridem leges non semel sancitæ fuerant, quibus Judæis sub capitis pœna interdicitur, ne ullus Christianum in suam superstitionem pertrahat, aut circumcidat, quale fuit rescriptum Impp. Honorii & Theodosii *Leg. 1. Cod. Ne Christian. mancip. Hæreticus vel Judaus.* Illud sic habet: *Quod si aliquis Judaeorum mancipium vel Christianum habuerit, vel sectæ alterius, seu nationis crediderit ex quacumque causa possidendum, & id circumciderit: non solùm mancipii damno mulctetur, verùm etiam capitali sententiâ puniatur, ipso servo pro præmio libertate donando.* Sic & ante eos Divi Pii rescripto circumcidere Judæis suos tantùm filios permittitur; *in non ejusdem religionis qui hoc fecerit, castrantis pœna irrogatur*, ut est in *l. XI. Dig. ad leg. Cornel. de Sicariis.* Atque hæ leges satis arguunt, quanto studio proselytos è Christianis quoque conquisiverint Judæi, legibus Imperatorum pariter, & Pontificum decretis coërcendi. Seculo cumprimis XIII quo tempore Rudolphus I. Imperator R. Meierum Rotenburgensem in vincula compegit, quod sine causâ sub prætextu saltem intentati alicujus criminis factum, ait R. Gedalia in *Schalschel hakkabbal. fol. LX. col. 1.* at Bzovius *ad Ann. CHRISTI MCCLXXXIIX. Sect. IIX.* non malè suspicatur, justo commotum zelo Imperatorem id fecisse, si is aliquorum Christianorum fidei constantiam pertentaret, quos à Judæis magno numero videret seduci: *Per eos enim dies*, inquit, *recutitorum contagio in plurimos perrexserat, sectamq; Judaizantium & rejudaizantium ex promiscuâ conflugæ fecerat.* Subjungit posteà ritus, quos adhibuerint Judæi, cùm suos illos è Christianis proselytos reciperent; ipsamque Pontificis Romani constitutionem adversus illas Judæorum machinationes sancitam. Quæ cùm & rem præsentem, & ea, quæ de proselytorum baptismo mox seqvuntur, egregiè illustrent, juvat verbotenùs, etsi plusculа sint, transcribere. Sic itaque pergit Bzovius: Ritûs rejudaizantium commemorabat Eymericus, pars ridendos, pars abominandos. Inprimis requirebant, si vellet facere *TEVILAH* (lege טבילה *Baptismum*) scilicet *balneationem*, sive *lotionem*, in profluvio aquæ currentis. Affirmante illo infelici, dicebat præfectus mysteriorum, *BAAL TESCHUVAH* (בעל תשובה) scilicet *revertaris à statu peccati*, & interim omnibus vestimentis spoliatum, nudumque primùm in calidâ aquâ abluebat; Judæi verò administri, arenâ totum corpus ad Judaismum revertentis perfricabant, maximè verò frontem, pectus & manus, & loca sancto chrismate peruncta, tùm pilos totius corporis deradebant, & ungues manuum ac pedum usque ad sanguinis effusionem præcidebant. Ad eum modum rasum & præcisum, in aquâ fluvii currentis, caput ter demergebant, orantes: *Benedictus Dominus Rex cælorum, qui præcepisti nobis sanctificari super aquam istam seu bal-*

היה סופר המלך ונתגייר במחבוא והתחבר אל דוד ראובני הבא ממדינות עשרת השבטים דרך ארץ טרטריאה הגדולה אשר היא הרבה להלאה מנהר גוזן ור' שלמה ה"נל אף שמנעוריו היה מעורל מתורת משה מ"מ נעשה מופלג בתורה והיה דורש ברבים באיטליאה ותורגמה וחבר ספר קבלה הוא וחברו דוד היו מדברים עם מלך צרפת ועם קיסר קראלוס החמשי והיו מבקשים להטות את לבם לאמנת ירשאלים אשר בשביל זה ר"ש נדון לשרפה בעיר מנטובה בשנת רצ"ג ועשו רסן בפיו שלא היה יכול לדבר מאומה ישרפוהו ואת דוד ראובני הוליך הקיסר עמו אסור בזיקים לספרד ושם לפי הנשמע סר לו מר המות : *Rabi Salomon Mulcho proselytus justus de exactoribus Portugalliæ, scriba erat regis, circumcisus verò clanculum & associatus Davidi Rubenitæ, qui tunc è regione decem tribuum advenerat* (in quam Rex Salmanasser
eos olim transtulit 2. *Reg.* 17, 6. sitam ad mare Caspium, ac ut fa- 127
ma

balneum tevilah. Lotum posteà novo indusio induebant, osculabantur, & nomine novo, vel illo quo ante baptisma (*Christianorum nempè*) susceptum appellabatur, consalutabant. Ille autem interim legem Mosaicam profitebatur, & tùm servare, tùm defendere, tùm secundùm formulam ejus vivere promittebat: atque sacrum baptisma, fidem CHRISTI, ritus & mores Christianorum disertè execrabatur: quorum omnium testimonium, instrumento publico descripto accipiebat, & ad Judæorum sacra admittebatur. Qui à Christianismo ad Judaismum transibant, præter superiores actiones circumcidebantur, vario tamen ritu ab Judæis natis, ut ab illis distinguerentur. Horum cùm non infrequens numerus quotidiè in Germaniâ multiplicaretur, Nicolaus Pontifex Maximus contra eos sanxit eam, quæ sequitur, Constitutionem, universis Inquisitoribus præscriptam. *Turbato corde audivimus, & narramus, quòd non solum quidam de Judaica cæcitatis errore, ad lumen Christianæ fidei conversi, ad priorem reversi esse perfidiam dignoscuntur; verùm etiam quàm plurimi Christiani, veritatem catholicæ fidei abnegantes, se damnabiliter ad ritum Judaicum transtulerunt: quod tantò magis reprobum fore cognoscitur, quantò ex hoc Christi nomen sanctissimum, quâdam familiari hostilitate securius blasphematur. Cùm autem huic pesti damnabili, congruis & festivis deceat remediis obviare, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus intra terminos vobis ad inquirendum contra hæreticos, auctoritate sedis Apostolicæ designatos super præmissis, tàm per Christianos, quàm etiam per Judæos, inquisitâ diligenter & sollicitè veritate, contra omnes, quos talia inveneritis hactenus commisisse, ac committere in futurum, tanquam contra hæreticos, contra fautores quoque, receptatores, & defensores eorum, tanquam contra fautores, receptores & defensores hæreticorum procedere studeatis. Judæos autem, qui Christianos utriusque sexûs, ad eorum ritum execrabilem induxerint, aut inveneritis de cætero inducentes, pœnâ debitâ puniatis; contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postpositâ compescendo, invocato ad*
hoc,

ma est, adhuc frequentibus Judæis habitatam) *f*) *per Tartariam majorem, procul inde à flumine Gozan. Prædictus ergò Salomon, quamvis à juventute sua Mosaicæ legis expers erat, nihilominus tamen in eâ sic profecit ad stuporem usque, ut publicè concionatus fuerit in Italiâ & Togarmâ* (h. e. Turciâ, ni fallor,) *composueritq́; librum cabalisticum. Is igitur cum socio Davide regem Galliæ* (Franciscum) *& Cæsarem Carolum quintum adiens, conatus est corda eorum inclinare ad fidem Israëliticam. Propterea R. Salomo adjudicatus fuit igni Mantuæ Anno* 293. (qui nobis erat 1533.) *aptarunt verò frenum ori ejus nè quicquam eloqui posset, & sic combusserunt. Sed Davidem Rubenitam* (fuscum homuncionem, qui à transmarinis Judæis, ad Papam Clementem VII. legatus pro auxilio contra idololatras emissus erat,) *traduxit Cæsar secum catenis ligatum in Hispaniam : ibi ajunt removisse ipsi amaritudinem mortis*, (locutio è 1. *Sam.* 15, 32. hoc est, exemplo Agag in frusta dissecuisse.) Lubet & ritus *t*) obiter considerare, quos in circumcisione proselytorum adhibuerunt. Qui jam ante circumcisi erant, ut Ismaelitæ olim & nunc Turcæ, illis tantùm in testimonium Judaismi vetus vulnusculum leviter resauciabant. M. H. Milach *cap.* 1. §. 7.

גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה תחלה ואם מל
כשהוא גוי צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני שנתגייר :

proselytus qui cooptatur in ecclesiam Israël, ante omnia opus habet circumcisione, at si fortè circumcisus fuerit adhuc gentilis existens, necesse tamen est ab illo elicere sanguinem fœderis die octavo post adoptationem. Quâ ipsâ

hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Datum Reate Non. Septemb. Pontif. anno I.

f) *FREQUENTIBUS JUDÆIS HABITATAM.*) De istâ decem tribuum regione ex instituto egit Dn. Spizelius *in Elevatione relationis Môteziniana de repertis in Americâ tribubus Israeliticis*, cui junge Jacobi Calverti Eboracensis *Naphthali*, seu *colluctationes cum tribus dubiis* nuperrimè in Angliâ editas, quorum primum est *de reditu decem tribuum.*

t) *RITUS.*) Duo nempè requiruntur, Circumcisio & Baptismus, quo veluti generali canone R. Jacob ben Ascher suas *Hilcoth gerim* auspicatur *in Arba turim parte II. Jore deah fol. LXV. col.* 2. גר שבא להתגייר אינו גר עד שימול ויטבול : *Proselytus, qui ad suscipiendam religionem Judaicam accedit, non prius pro proselyto habetur, quàm circumcisus & baptisatus fuerit.* Utrumque postea latissimè exponit. Plura verò, quam noster observavit, in circumcisione Proselytorum attendebantur ab infantum Israeliticorum circumcisione diversa. Nam pudendum eorum prius

ipsâ de causâ veteres Rabini diruptionem pelliculæ פריעה dictam, *u*) & legislatori Mosi ignoratam, introduxerunt, ut differrent ab aliis gentibus circumcisis; *x*) quod institutum palliare nituntur è *Josu.* 5, 2. & ad differentiam Samaritanorum addiderunt Baptismum *y*) quendam, de quo Raf Alphes *Tom. 2. pag.* 26. & ipse Talmud. Mass. lesamos *fol.* 47. *fac. a. circ. fin.* ת'ר גר שבא להתגייר בזמן הזה או'

prius contegebat circumcidens, hinc benedictionem recitabat, tùm circumcidebat, & tandem alteram subjiciebat benedictionis formulam. Ea hæc est, prout in Maimonidis Hilch. *Milah c. III.* §. 4. & *in Jore deah loc. cit.* consignatur: בא"י אמ"ה אק"בו למול הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: *Benedictus esto, ô Domine DEUS, Rex mundi, qui sanctificasti nos in praeceptis & statutis tuis, & jussisti nos circumcidere proselytos, & elicere ex iis sanguinem fœderis: nisi enim sanguis fœderis esset, non consisterent cælum & terra, sicuti dictum est* Jerem. XXXIII, 25. *Nisi fœdus meum esset die & nocte, statuta cæli & terra non posuissem.* Sed hæc & alia vide in Magnifici Dn. D. Seb. Schmidii excerptis, quæ *part. II. tractatus de Circumcisione, inde à p.* 231. *seqq.* è R. Mose Maimonide, Sepher Col-bo, Schulchan Aruch, & Sepher Mizvos gadol, Latio à se donata copiose exhibuit.

u) *DIRUPTIONEM PELLICULÆ* בריעה *DICTAM.*) Quomodo hæc fiat, atq; è citato loco *Josu. V,* 2. adstruatur, exposuit Buxtorfius *in Synagog. Jud. c. II. p.* 83. 85. & in editione a filio auctâ *c. IV. p.* 98. 102. Quin & de eâdem accuratiùs aliquot egit quæstionibus laudatus Dn. Seb. Schmidius *part. III. tract. citati cap. IV. p.* 374. *seqq.*

x) *UT DIFFERRENT AB ALIIS GENTIBUS CIRCUMCISIS.*) Vix hæc vera erit denudationis illius ratio, quòd nimis imitabile fuisset discrimen. Potiùs ad impediendum epispasmum, cujus Apostolus 1. *Cor. VII,* 18. meminit, diruptionem hanc circumcisioni adjunxerunt Judæi, ipsismet id fatentibus in *Col-bo* apud Dn. D. Schmidium *loc. cit. p.* 378.

y) *BAPTISMUM.*) De hoc proselytorum baptismo plerique illi, quos de proselytis legendos laudavimus, aliqua scripserunt, præ cæteris autem copiosus est Ligtfootus *Hor. Hebr. in Matth. III,* 6. *p.* 40. *seqq.* dignus, qui diligenter consulatur, cum Jacobo Altingio *Dissert. Philolog. VII.* §. *XXIV. seqq. p.* 248. *seqq.* qui de eodem ex instituto agit: nam in originem baptismi hujus inquirit, inde a Mosis temporibus ex Hebræorũ mente derivati, (non, quod Autor noster ait, ad differentiã demũ Samaritanorũ additi, quale quid se nullibi legisse fatetur Seldenus *li. I. de Synedr. c.* 3. *p.* 41.) & ipsos præterea baptismi ritus per omnes circũstantias exponit: adeoq; actum ageremus, si quicquã eorũ huc transferre placeret, cùm unanimis sit rituum aliorum Hebræorum circa hæc consensus. Saltem convenientiam inter illum proselytorum apud Hebræos & nostrum Christianorum baptismum à CHRISTO institutum, atque singularem DEI ad hominum infirmitatem condescensum observamus, quo simul multis Scripturæ Novi Testamenti locis lux accenditur. Sive enim divinitùs institutum dicamus veterem illum baptismum Hebræorum, quod Judæi volunt, sive ab hominibus temporis successu circumcisioni additum, requirebatur certè, tanquam necessarium & inseparabile Circumcisionis, primi Vet. Test. Sacramenti connexum in omnibus iis, quotquot abjurato gentilismo ad Israeliticam transire religionem & proselyti

או' לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל
בזמן הזה רוויים רחופים סחופים ומטורפין ויסורין באין
עליהם אם אומר יודע אני ואיני כראי מקבלין אותו מיד ומודיעין
אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעין
אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני ומודיעין אותו עונשן
של מצות א"ל הוי יודע שער שלא באת למדה זו אכלת
חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה ענוש
סקילה ועכשיו אכלת חלב ענוש כרת חללת שבת ענוש
סקילה וכשם שמודיעין אותו עונשין של מצות כך מודיעין
אותו מתן שכרן א"ל הוי יודע שהעולם הבא אינו עשוי אלא
לצדיקים וישראל בזמן הזה אינם יכולים לקבל לא רוב
טובה ולא רוב פורענות ואין מרבין עליו ואין מדקדקים
עליו

fieri cuperent, adcò quidem, ut licèt fœminæ à circumcisionis lege exciperentur, baptizandæ tamen essent, si introirent in fœdus cum DEO Israeliticum. Atqui circumcisio, illud V. T. Sacramentum, sensim jam abroganda erat, inq; ejus locum aliud initiationis Sacramentum, per quod in Novo Testamento in Ecclesiam intromitteremur, instituendum. CHRISTUS igitur, posthabito illo Sacramento tunc abrogando, ejus connexum, h. e. Baptismum retinuit, & in Sacramentum in Ecclesiam N.T. introductorium mutandis tamen mutatis, novisque, quæ placebant, formulis superadditis promovit, ne nova planè, & hactenus Judæis inaudita ceremonia instituerelur. Hinc non tantus modò ad Johannem baptistam populi illicò confluxus *Matth. III, 5. 6.* sed & Legati procerum Jerosolymitanorum ad Johannem missi, non de ipso baptismo, veluti re ac ceremoniâ, & ritu inusitato, sed de autoritate solùm quærebant, quòd viderent, eum suo hoc baptismo non proselytos è gentilismo in Judaismum recipere, sed ipsos in Israelitico fœdere natos, & pridem, si mares essent, in infantiâ octavo à nativitate die circumcisos, novi fœderis proselytos constituere, atque ita Judæos à patriâ religione in aliam transferre. *Quare baptizas*, inquiunt, *si neque Messias, neque Elias, neque aliquis prophetarum es? Job I, 25.* Nempè ritum jam noverant, noverant eundem adhiberi solitum, cùm ex infideli fieret fidelis: cùm ergò ipsos per hunc Judæos novo fœderi initiari, suamque Judaicam religionem non minùs, quam, quod sanctissimum putabant, fœdus cùm DEO à Patribus olim initum reformari viderent, non nudi illud hominis, sed vel Messiæ, vel Eliæ aut alterius cujusdam Prophetæ opus existimabant. Proderit præterea hæc observatio ad convincendos Anabaptistas, & Photinianos, qui cùm infantes esse baptizandos negent, urgent inter cætera, nullibi expressum de iis mandatum extare. Quamvis verò satis mandati adsit *Matth. XXVIX, 19.* nam qui illimitatè omnes gentes baptizari jussit, jussit etiam baptizari infantes; addi tamen ὡς ἐν αὐτοῖς poterit, non opus fuisse peculiari mandato, quo & infantes baptisari expressè juberentur; opus autem singulari interdicto fuisse, si eos CHRISTUS baptismum Novi Testamenti instituens baptizandos noluisset. Jam ante enim baptismus infantum, quàm ille proselytorum baptismus in Sacramentum a CHRISTO promoveretur, usitatissimus erat. Gemara Babilonica Massech. Cetubinoth *fol. XI. col. 1.* אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד: *Dixit Raf Huna, baptizandum*

עליו קיבל מלין אותו מיד נשתיירו בו ציצין המעכבין את המילה 1:8
חוזרים ומלין אותו שנייה נתרפא מטבילין אותו מיד וב' ת"ח
עומדים על גביו ומודיעין אותו הרי הוא כישראל לכל דבריו
אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה ושני
ת"ח עומדים לה מבחוץ ומודיעים אותה : *Tradunt Magistri nostri Tannaim* (h. e. qui ab excidio urbis ad Judam sanctum usque vixerunt,) *si hoc tempore proselytus accedat, quærendus est* : z) *quid quæso spectasti, cur velis circumcidi? an ignoras Judæos nunc angi, expelli, dissipari, discerpi & varias castigationes ipsis supervenire? si se ista nosse*

zandum esse proselytum parvulum ac minorennem juxta sententiam Synedrii. Glossa ibi interior : אם אין לו אב ואמו הביאתו להתגייר מטבילין ראין לך גר בלא מילה וטבילה על דעת ב"ד ג' יהו בטבילתו כדין כל טבילות גר שצריכין שלשה והן במשין לו אב : *Intelligendum nempè hoc est, si patrem non habeat, & mater ipsum adducat, ut fiat proselytus. Baptizant autem illum, quia nullus fieri proselytus potest sine circumcisione & baptismo. Quod verò juxta sententiam Synedrii peragendus baptismus dicitur, id tres illos* (testes) *respicit ad baptismum ejus requisitos pro more omnis baptismi, quo proselytus recipitur, cui necessarii sunt tres viri, qui in patris locum succedunt.* R. Maimonides *Hilk. Habbadim cap. IIX. num. XX. Tom. IV. fol. CXLV. col.* 1. ישראל שתקף כותי קטן או מצא תינוק כותי והטבילו לשם גר הרי זה גר וכו' : *Israelita si offenderit gentilem parvulum, aut invenerit infantem gentilem, eumq; hoc nomine, ut proselytus fiat, baptizaverit, ecce ille tunc est proselytus, &c.* Confer eundem Majem. *Hilk. Issure biah c. XIII. §. 7. Tom. II. f. CXXXV. col.* 2. ibidemque respice *Maggid Mischne.* Exindè dupliciter adversum hostes pædo-baptismi argumentari licet : (1.) Qui Judaici baptismi capaces erant, eosdem & CHRISTUS capaces esse voluit baptismi à se, ut sacramentum esset, instituti. Atqui infantes &c. E. (2.) si CHRISTUS infantes, quos ad baptismum Judæi admittebant, baptizari noluisset, apertè ipsum oportuisset peculiari interdicto prohibere, cùm illum Judæorum baptismum in Sacramentum promoveret, ne infantes baptizarentur. Atqui hoc peculiari interdicto apertè non prohibuit. Ergò.

z) *QUÆRENDUS EST.*) Hoc rigorosum proselytorum examen admissioni præmittendum ex Ruthæ historiâ illustrant, unde conferri huc poterunt ea, quæ ad eam notavimus *in Collegio Rabb.-Bibl. Diss. IIX. p.* 181. Eò respexit R. Majemonides *Hilk. Issure biah c. XIII. §. 14. Tom. II. fol. CXXXVI. col.* 2. כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא לחכנס לדת · ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית · ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל · אם לא נמצא להם עילה · מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרושו · אם קבלו ולא פרשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה : *Quando proselytus aut proselyta accedit ad amplectendam Judaicam religionem, inquirunt in eum, an fortè propter divitias inde auferendas, aut ut principatus alicui præficiatur, vel denique ob metum veniat ingressurus in religionem. Præcipuè, si vir fuerit, per-*

 qui-

nosse respondet, nec quicquam simulare, recipiunt quidem, sed proponunt ipsi præcepta quædam levia & quædam gravia v. g. de spicilegio, & oblivione neglectis, & angulo agri relinquendo (Levit. 19, 9. *) & decimis pauperum; erudientes ipsum de pœnis transgressionum, dicendo: hactenus antequam ad hanc professionem accesseras, impunè comedisti adipem, aut profanasti Sabbathum; nunc verò deinceps ob illud mereris excisionem, ob hocce lapidationem. Contrà tamen etiam obedientiæ mercedem doceant: scito venturum seculum pro justis & Israëlitis paratum esse, neque in hac vitâ, vel bonum omne remunerari, vel puniri malum! Ista breviter tradant; sine ambagibus, sine subtilitate. Si recipit, circumcidant; sin laciniæ supersint* (de pristinâ circumcisione) *veram impedientes, abscindantur & illæ secundò. Postquam sanatus fuerit, baptizent eum præsentibus binis sapientibus, & porrò informantibus. Ecce talis fit per omnia instar Israëlita! Quod si mulier sit, deducunt eam fœminæ ad aquas, ubi mergitur usque ad collum, assistuntq; foris iterum duo Rabini qui eam instruant, &c.* Qui circumcisionem sustinere promisit, sed ultra primum annum differt, reputatur pro apostatâ: *a*) Maym. H. Mel. *c.* 8. §. 2. כל המקבל עליו למול

quirunt, utrum fortè suos oculos ad Judaicam fœmellam direxerit? si fœmina: num fortè oculis suis Juvenem Israëliticum respexerit! Quòd si porrò nulla harum causa in iis reperta fuerit, indicant eis gravitatem jugi legis, & molestiam, quæ cum observantia ejus conjuncta est, terrarum populis, idq; ideò, ut, nisi seriò religio unicè intendatur, maturè *recedant. Quod si verò receperint* legis onus molestamque ejus observantiam, *neque discesserint, viderintq; ita* probatores, *quod ex amore religionis convertantur, tunc recipiunt eos, sicuti dictum est* Ruth. I, 18. *Cùm videret* Nohomi, *quòd firmiter sibi* Rutha *proposuisset secum abire, desiit ultra eidem obloqui.* Sumpta sunt ex Gemarâ Massechet Jebammoth *fol. XLVII. col.* 2. habenturque in Beth Israël *part. II. fol. IV. col.* 2.

a) *REPUTATUR PRO APOSTATA.*) Pro tali habebatur is quoque, qui septem Noæ præcepta primitùs observârat, posteà proselytus justitiæ factus, si ubi jam circumcisus & baptizatus fuisset, pœnitentiâ rei gestæ ductus proselytus solùm domicilii fieri vellet: in quo proposito si persisteret, occidendum pronunciabant. R. Maimonides *Hilk. Melachim c. X. §. 3. fol.* [illegible] *col.* 2. בן נח שנתגייר ומל וטבל ואחר כך רצה לחזור מאחרי ה' ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם אין שומעין לו אלא יהיה כישראל לכל דבר או יהרג: *Filius Noæ, qui proselytus justitiæ factus, jamq; & circumcisus & baptizatus est, sed postea reverti voluit a Domino, & fieri proselytus tantum domicilii, qualis fuerat ab initio, plane non est audiendus; verum judicatur talis aut esse quoad omnia tanquam Israëlita, aut occidatur.* Fuit tamen minorennibus, ubi ad majorennitatem pervenirent, aliqua hic exceptio, sed accuratè limitata, quam statim adjicit Majemonides *loco citato*:

ואם

למול ועברו עליו י״ב חדש ולא מל הרי זה כמין מן האומות: *Quicunque recepit in se circumcidi, sed antequam XII. menses transeant, non præstat, habetur sicut hæreticus gentilium,* (quo convitio nos Christianos denominant.) Hæc de proselytis justis, qui totam legem suscipiebant: quod arbitrarium erat. Nunc de *Incolis*, *b*) qui præputio retento sola quædam generalia honestè vivendi præcepta, sibi à victoribus imposita, necessariò servabant; quæ à renovatore generis humani, vulgò *Mandata filiorum Noæ c*) appellantur, & numero septem

ואם היה קטן כשהטבילוהו בית דין יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד וכיון שלא מיחה בשעתו שוב אינו ממחה אלא הרי הוא גר צדק: *Quod si tamen ille minorennis adhuc fuerit, cùm ex decreto Senatûs baptizaretur, potest* baptismum susceptum *irritum reddere, eâdem horâ, quâ majorennis declaratur, ut sit tantùm proselytus domicilii. Quòd si vero eâdem illâ horâ id non fecerit, tùm irritum reddere posteà nullo modo potest, sed ecce manere cogitur proselytus justitiæ.*

b) *DE INCOLIS.*) Pleraque paucis edisseverit R. Maimonides *Hilc. Issure biah c. XIV. §. VII. & IIX. Tom. II. fol. CXXXVII. col. 1.* Definit initiò: אי זה הוא גר תושב זה כותי שקבל עליו שלא יעבוד עכ״ום עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם: *Quisnam est proselytus incola*, seu domicilii? Resp. *Est gentilis, qui recepit in se abjurationem idololatriæ cum observantiâ cæterorum præceptorum, quæ filiis Noa mandata sunt, & neque circumcisus, neque baptisatus est. Ecce hunc recipiunt, & habetur pro uno è piis gentium mundi.* Deinde nominis rationem reddit: ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל כמו שבארנו בהלכות עכ״ום: *Sed quare nomine suo appellatur INCOLA?* Resp. *Propterea quia licitum nobis est, concedere ei, ut inter nos in terrâ Israelis habitet, quemadmodum id exposuimus in constitutionibus de Idololatriâ.* Nempè *Cap. X. §. VII.* quod vide sis in Dionysii Vossii versione notis illustratâ *pag. 142.* Tandem de ipsorum admissione agit: ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן הזה אפילו קבל עליו כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו: *Non recipiunt proselytum incolam, nisi eo tempore, quo Jubilæus usitatus est; at nostro hoc tempore, etiamsi quis totam in se legem reciperet observandam, totam inquam, præter unicam solùm subtilitatem, non reciperent illum:* id quod citato loco *de Idololatriâ*, itidem jam dixerat, non nisi Jubilæi tempore proselytum domicilii admitti אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד: *at extra id tempus nullum omnino recipi, nisi proselytum justitiæ.*

c) *MANDATA FILIORUM NOÆ.*) Frequens mentio in Rabbinorum scriptis horum mandatorum, quæ communiter שבע מצות בני נח *septem Noachidarum præcepta* vocant, & sic dispescunt, ut duo priora sint בין אדם למקום *inter hominem & DEUM*, quatuor sequentia בין אדם לחבירו *inter hominem & proximum*, & hæc sex data inquiunt Adamo, quibus in eorum renovatione, Noacho septimum additum sit, בין אדם לחי *inter hominem & animal quodvis*, erga quod crudelitas eo interdicitur. Cæterùm ea omnia fundantur in Talmudis Babilonici Ge-

mara

ſeptem ſunt; magnam partem poſteà in decalogum noſtrum relata; prout ea Kozæus *pr. aff.* 122. & Ramb. H. Mel. *init. cap.* 9. recenſent. על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על עבודה זרה ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנ' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו

---

mara Maſſech. Sanhedrin *fol. LVI. col.* 1.2. unde & Majemonides ſua hæc, quæ Autor inde protulit, deſumpſit, viderique poſſunt in Cocceji *excerptis Gemaræ p.* 268. Quanquam & ante Talmudis conſarcinationem R. Joſe ben Chilpeta, Præceptor Jehudæ Sancti, autoris Miſchnæ, ea recenſuerit *in Seder Holam rabba cap.* V. *fol.* VI. *col.* 2. ubi ſimul pro aſſerendis iis provocavit ad locum *Geneſ. II,* 16. cujus verba ſingula, ſingula præcepta ſuppeditent, quod poſteà R. Bechai *Comm. in Legem fol. XII. col.* 4. R. Simeon *in Jalkut Torah fol. VII. col.* 3. aliique repetierunt. Non autem erat, cur hæc traduceret Gilb. Genebrardus *in editione ſuâ citati Seder Holam pag* 6. *col.* 2. tanquam *frigidas conjecturas ad eliciendа ſeptem præcepta legis naturæ*, cùm nunquam in mentem venerit Judæis, argumentum inde pro confirmandis hiſce mandatis petere, ſed eligere ſaltem verſum illum כסימן לקבלתם *ut eſſet ſignum memoriale traditionis ſuæ*, prout Coſaræorum Regi ipſummet hunc locum R. Iſaacus Sangarus exempli loco proponebat in R. Jehudæ Levitæ libro Coſri *part. III. §. LXXIII. p.* 251. *edit. Buxtorf.* cùm ſigni ejuſmodi memorialis meminiſſet, exemplo illud illuſtraturus inquiens: כאשר שמו פסוק ויצו ה' אלהים על האדם לאמר סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח : *Quemadmodum verſum illum* Gen. II, 16. *ET PRÆCEPIT DOMINUS DEUS SUPER HOMINEM, DICENDO &c. conſtituerunt ſignum memoriale ſeptem præceptorum, quæ data fuerunt filiis Noa.* Ipſi, quam addit, Symboli memorialis evolutioni ſubjungit: כמה רחוק בין אלו הענינים ובין הפסוק הזה אך אצל העם קבלה ששבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל עליהם זכרם : *Quanta verò diſtantia eſt inter res iſtas, & inter verſum illum! Verum ita populo traditum eſt, ut ſeptem illa præcepta ſuper hunc verſum eſſent fundata pro ſigno, ad juvandam & ſublevandam ipſorum memoriam.* Simile exemplum allati non in probationem, ſed in rei notiſſimæ & alibi probatæ faciliorem recordationem dicti biblici jam ſupra habuimus *theor. II. p.* 29. (15.) quò reſpice, ſi placet. Ipſe R. Bechai, dum iſtam explicationem ſuo in legem commentario immiſcuit, non tantùm דרך הדרש *modum exponendi allegoricum in gratiam plebejorum inventum* vocat, ſed & *literali ſenſui* contradiſtinguit. Locum ejus integrum exhibebimus, quia præ reliquis memoriale iſtud diligentiùs evolvit. Præmittit ſenſum literalem: ויצו יי' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל על דרך הפשט הזהיר אדם בכאן בשתי מצות מצות עשה ומצות לא תעשה מצות עשה מכל עץ הגן אכול תאכל מצות לא תעשה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו : *In hoc*, inquit, *verſu: ET PRÆCEPIT DOMINUS DEUS SUPER HOMINEM, DICENDO: DE OMNI ARBORE HORTI COMEDES, juxta ſenſum quidem literalem & verum, duo homini præcepta data ſunt, quorum alterum eſt affirmativum, alterum negativum. Affirmativum, ut de omni arbore horti comedat; Negativum, ne comedat de arbore*

תאכלון נמצאו ז' מצות : *Sex præcepta sunt Adamo primævo imposita,*
de Idololatriâ (nè DEOS alienos coleret,) *de benedictione Numinis* 129
(ut hunc solum creatorem veneraretur ,) *de sanguinis effusione* (nè homicidium patraret,) *de revelatione turpitudinum* (nè vagis aut incestis libidinibus contaminarentur ,) *de rapinâ* (nè quid furarentur ,) *& de judiciis* (ut justitiam publicè administrarent ,) *quamvis hæc ipsa nos acceperimus à Mose nostro doctore , & recta ratio illuc inclinet. Additum verò*

arbore scientiæ boni & mali. His demum præmissis ad סימן h. e. *symbolum memoriale* ostendendum pergit : ועל דרך המדרש נצטוה כאן בשבע מצות והם שבע מצות שאמרו עליהם רז"ל בכמה מקומות שבע מצות בני נח שנצטוו ואלו הן · ע"ז · ברכת ה' · דינין · שפיכות דמים . גלוי עריות · גזל · אבר מן החי · ויצו זו ע"ז דכתיב כי הואיל הלך אחרי צו · ה' זו ברכת ה' דכתיב ונוקב שם ה' מות יומת · אלהים אלו הדיינין שנאמר אלהים לא תקלל · על האדם זו שפיכות דמים שנ' שופך דם האדם וגו' · לאמר אלו עריות שנאמר בספר ירמיה לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר · מכל עץ הגן אכל האכל זה הגזל כלומר מדבר פלוני ולא מאחר · ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו זה אבר מן החי כלומר מדבר פלוני לא תאכל מקצתו הרי לך שבע מצות של בני נח רמוזות כאן : *At juxta allegoricam interpretationem populi gratiâ excogitatam, septem præcepta hic comprehenduntur , illa videlicet septem præcepta, quæ Rabbini nostri, tot passim locis , septem præcepta filiorum Noa vocant , & sunt* (1.) *de Idololatriâ* (2.) *de benedictione* (vel potiùs, sensu antiphrastico, de maledictione) *nominis divini,* (3.) *de judicibus,* (4.) *de effusione sanguinis* , seu homicidio , (5.) *de incestu,* (6.) *de rapinâ* seu furto , (7.) *de membro animalis vivi non comedendo.* Quæ singula sic indicantur. ויצו *ET PRÆCEPIT notat præceptum de idololatriâ , & in memoriam revocat illud* Hose. V, 11. *cœpit ire post* (צו) *præceptum* Jeroboami idololatricum. *Nomen τετραγράμματον* יהוה *notat præceptum de maledictione nominis divini , & in memoriam revocat illud* Levit. XXIV , 16. *& blasphemans nomen DOMINI moriendo moritur. Alterum DEI nomen* אלהים *notat præceptum de Judicibus , & in memoriam revocat illud* Exod. XXII, 28. *Judicibus* (qui ibi אלהים dicuntur) *non maledices.* & על האדם *SUPER HOMINEM, notat præceptum de homicidio , & in memoriam revocat illud* Gen. IX , 6. *Effundens sanguinem* (האדם) *hominis &c.* & לאמר *DICENDO notat præceptum de incestu & adulterio , & in memoriam revocat illud in libro Jeremiæ* cap. III , 1. *Dicendo :* (לאמר) *si vir dimiserit uxorem suam , & ipsa abierit ab eo, & fuerit viro alterius.* To מכל עץ הגן אכול תאכל *DE OMNI ARBORE HORTI COMEDENDO COMEDES , notat præceptum de rapinâ & furto , revocans quasi in memoriam , de re certâ denominatâ comedendum , non de alienâ.* (In Seder holam rabba *loc. cit.* hæc tantùm verba מכל עץ הגן *de omni arbore horti* , ad hoc præceptum applicantur , & illustratur dicto *Levit.VI,* 5. quasi occasione voculæ מכל meminisse oporteat ejus, quod ibi dicitur : מכל *DE OMNI , super quo pejeraverit , reddet illud cum sorte suâ , & quintam ipsius partem superaddet.* Additur ibidem alia adhuc expositio R. Chajæ, & הגן *horti* cumprimis respiciendum commen-

verò fuit Noacho mandatum de membro vivi, sicut dicitur (Gen. 9, 4.) *carnem vivam in sanguine non comedatis. Ita facta sunt in universum septem præcepta.* Quæ in primitivâ etiam ecclesiâ *d*) Christianorum, gentibus conversis, loco Mosaicæ legis rigidissimæ ex decreto Apostolorum & Synodi Jerosolymitanæ imposita fuerunt *Act.* 15, 29. &

mendantis: ותאני ר׳ חייא הנשמר בגנה אסור משום גזל ושאינו נשמר בגנה מותר משום גזל: *Aliter adhuc docet R. Chaja: Quod custoditur in horto, id prohibitum est nomine rapina; quod verò in horto non custoditur, id à rapinæ nomine est liberum.*) Tandem quod sequitur: מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו *SED DE ARBORE SCIENTIÆ BONI ET MALI NON COMEDES, notat præceptum de membro vivi animalis non comedendo, cogitandum enim est, quasi dictum fuisset: de rei alicujus parte non comedes.* (In Seder Holam præceptum hoc septimum significatur verbis, in præcedente versiculo residuis: אכל תאכל *Comedendo comedes*, & in memoriam revocandum commendatur illud *Gen. IX, 4. Veruntamen carnem cum animâ ejus, quæ est sanguis ejus, non* תאכלו *comedetis.*) *En tibi septem Noachidarum præcepta hic indicata!* Hucusque Rabbenu Bechai. Sunt præterea & alia quam plurima, quæ de præceptis hisce Hebræi tradunt; sed ea occupavit Seldenus suis de Jure Natur. & Gentium juxta disciplinam Hebræorum libris doctissimis, qui justi commendarii vicem in septem Noachidarum præcepta subire possunt. Inprimis autem lege *libri I. Cap. ultimum fol* 118. *seqq. edit. Londin.* ubi ad nostrum quoq; Schikardum provocat, quem malè putat præceptum secundum cum aliis *de benedictione* reddidisse, cùm *de maledictione* debuisset potius. Edidit & de iisdem Dissertationes aliquot CL. Frischmuthius in Academiâ Jenensi, quibuscum conferri possunt, quæ annotarunt Menasseh ben Israel *in Conc. u. in Deut. q. II. p.* 221. Schindlerus *Lexic. Pentag. Rad.* צוה *fol.* 1530. Georg. Genzius *annot. Ethic. ad Majem. sect. II. c. I. p.* 92. Heideggerus *in Histor. Patriarch. Exerc. II §. IIX. p.* 57. peculiarem ibi exercitationē de iisdem Noachidarum præceptis suo loco inserendam pollicitus. Jo. Hornbeck. *l. VII. contra Judaeos c. I. p.* 447. *seqq.*

d) *IN PRIMITIVA ECCLESIA CHRISTIANORUM.*) Eadem noster habuit *in Bechinath happeruschim p.* 84. Faceturque Seldenus, *lib. VII. de J. N. & G. c. XII. f.* 840. se etiam olim eam in sententiam propensiorem fuisse; mentem tamen mutavit, atque accuratiùs in illud Synodi Jerosolymitanæ ab Apostolis celebratæ decretum, *loc. cit.* inquisivit. Aliàs negari nequit, esse plurimos, qui è Noachidarum præceptis Apostolos ea, quæ ad conversos è gentilismo scribenda decreverunt, advocasse existimant, unde in memoriam arcæ Noæ, quæ typus fuit Ecclesiæ, statuunt etiamnum præceptū de interdicto sanguine & suffocato posse in Ecclesiâ, liberè tamen & sine opinione cultûs; meriti, aut necessitatis, retineri. Ita B. Kœnigius *in Vindiciis h. l. Loc. LXXXIX. p.* 483. At sanè in Ecclesiâ veteri sibi ab his temperasse Christianos, quàm plurima Patrum loca evincunt. Tertullianus *in Apologet. adversus Gentes fol.* 10. 11. *edit. Rigalt.* *Erubescat*, inquit, *error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus; qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis, certissimi scilicet, illicitum esse penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Porrò quale est, ut quos sangui-*

nem

& pleraque Alkuranus etiam *e*) inculcat passim. Quomodo patriarcharum successionibus paulatim aucta sint, & tandem in absolutæ legis complementum excreverint, subjungit idem §. 2. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם נצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו: *Sic erat res in universo mundo usque ad Abrahamum, cui venienti additum fuit præceptum circumcisionis* (Gen. 17, 10.) *& ipsemet introduxit preces matutinas. Isaac verò separavit decimas & preces addidit diurnas. Jacob autem causatus morem de nervo luxato* (non comedendo Gen. 32, 31.) *& precatus est vespere. In Ægypto posteà versantibus, plura præcepta sunt Amramo injuncta; donec tandem sub Mose lex tota consummaretur.* Sed illa septem obligant omnes homines ab Adamo vel Noah natos, ideò victis à victore *f*) sub pœnâ mortis imposita fuerunt. Ead. Hal. *cap.* 8. §. 12. צוה משה מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג והמקבל אותם נקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים: *Jussit nos Moses ex ore omnipotentis, cogere omnes mundanos cives, ut suscipiant præcepta filiorum Noæ, aut si nolint, eos occidere. Qui* autem

---

nem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis? nisi fortè suaviorem eum experti. Minutius Felix *in Octavio fol.* 28. *edit. Elmenhorst. Nobis homicidium,* inquit, *nec videre fas, nec audire; tantumq; ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Hinc Pamelius *ad not. in Apolog. Tertull. fol.* 98. ex Rhenano observat, non ita diu esse, quòd Christiani vescimur suffocato & morticinâ carne. Plura etiam in eandem rem è Patribus notavit Geverh. Elmenhorstius *Comm. ad Minutii Octavium fol. LIII. seqq.* & inter cætera insignem locum Augustini *lib. XXXII. adv. Faust. Manich. c. XIII. Tom. VI. Opp. fol.* 335. qui huc inprimis facit, ad scripsit *fol. LV.* quem contulisse non pœnitebit. Ipse enim Apostolorum hoc decretum cum Noæ præceptis confert, quo ferè modo Philippus quoq; Melanchthon conjunxit, verbis paulò post memorandis.

e) *ALKURANUS ETIAM.*) Loca vide allata à Schindlero *in Lex. Pentagl. f.* 1530. 1531. & Hackspanio *lib. II. Miscell. Sacror. c. VI. p.* 276. Vestigia verò eorumdem præceptorum apud Sinas quoque & Japponenses ostendit CL. Spizelius *Comment. de Re Literar. Sinens. Sect. XII. p.* 238. *seqq.*

f) *VICTIS A VICTORE &c.*) Ex his lucem accipiunt illa, quæ ab Osiandro & Capitone se didicisse, gratus fatetur Philippus Me-

autem ea suscipit, Proselytus, *vocatur Inquilinus*, *& necesse est ut hoc faciat in præsentiâ trium sociorum* (velut testium.) Promittunt etiam illa servantibus, locum in paradiso: g) quo judicio suo (nec jam disputo quàm certo,) benigniores sunt aliquibus Christianis, qui proximum in dogmate minuto errantem, mox diris omnibus amathematizant: pietatis alienæ rigidi censores, suæ nimis securi. §. *seq.* 13. כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם

lanchthon *in præfat. Colloq. VVormatiens.* cujus verba digna sunt, quæ adscribantur: *Magno me*, inquit, *munere judicabam ab utroque* (jam memorato) *donari*, *cùm veterem illum ritum, nobis ignotum, exponerent. Docebant enim, Judæos Veteres florente adhuc eorum politiâ, si quando vicinam aliquam civitatem ethnicam bello ceperant, aut fœdere sibi adjunxerant, non solitos imponere victis legem Mosaicam aut circumcisionem, sed tantùm hæc in conditione pacis seu formulâ fœderis præcipere, ut deletis idolis unum & verum DEUM, conditorem rerum, qui se patefecit in verbo dato populo Israel, colerent. Deinde quia Ethnici scortationem non solebant prohibere, & nimium laxabant fræna libidini vagæ, addebatur hoc, ut prohiberent scortationem. Addebantur & reliqua capita, quæ in decreto Apostolico Actor. XV, 29. recensentur, ne rebus idolo immolatis, ne sanguine & suffocatis vescerentur. Ergò etiam veteres gubernatores populi Judaici intellexerunt, ceremonias Mosaicas ad suam tantùm politiam pertinere, nec esse justitiam.*

g) *LOCUM IN PARADISO.*) Idem annotavit & Coccejus *ad Sanhedrin pag.* 90. *num* 8. At Vorstius *animad. ad Pirke R. Elies. p.* 160. ex eo, quod in ipsis Elieseris Capitulis *c. IX. p.* 19 de גוים *gentilibus* dictum fuerat, הם מאכל לאשו של גיהנם *esse pabulum ignis gehennæ*, contrarium observat, & quæ de gentibus septem Noæ præcepta tenentibus Judæi pronunciare cum Maimonide soleant, quasi partem in futuro seculo, utpote חסידי אומות *fideles gentium*, habituri sint, tantùm ludificandis Christianis, & tegendo suo odio fieri. Et certè, quicquid etiam moderni simulent aut dissimulent, cùm inter Christianos versantur, vix ullus eorũ erit, qui sibi certò persvadeat, Christianũ justis illis gentilium mundi, quos vocãt, annumerandum esse. Hos enim quàm arctis limitibus definiant, vel ex his R. Lipmanni *Nizach. num. CCLXV. p.* 145. discas, è quo simul citata à Schikardo Maimonidis verba meliùs cognosces: גם צדיקי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא. וכתב רמ"בם ז"ל המקיים שבע מצות בני נח מסברת לבו אע"פ אינו נקרא מצדיקי אומות העולם כי הוא מחכמי אומות העולם צדיקי אומות. העולה חמרה המקיימין ז' מצות משום שמאמינים בה"ש שנתן התורה למשה וצוה בהם לישראל הרבה מצות. ולשאר כל העולם ז' מצות: *Etiam justis gentilium mundi pars est in futuro seculo. Scripsit autem R. Moses Maimonides, gentilem illum, qui quidem suscipiat observanda septem Noachidarum præcepta, sed tantùm pro beneplacito cordis sui*, (non verò cum intentione, esse præcepta divinitùs data,) *nondum inter justos gentium mundi numerandum, sed esse tantùm ex numero Sapientum mundi. Justos verò gentium mundi esse eos, qui septem illa præcepta ideò in se suscipiunt, quia in DEUM credunt, quòd dederit Legem Mosi, inq; eâ præcepta quidem plurima mandaverit Israelitis; at reliquis totius mundi hominibus imposuerit hæc septem.* Sed & ipse Maimonides *in Helcoth Tschubba c. V.* §. *VI.*

העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן
ויעשה אותן מפני שצוה בהן הק"בה בתורה והודיענו ע"י
משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני
הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות ולא
מחכמיהם : *Quicunque suscepit hæc septem præcepta exequi, ecce is est de* 130
fidelibus gentium, habetq; partem in seculo futuro! modò faciat hoc ideò, quia Deus,

§. *VI. Tom. I. fol. XLVI. col.* 1. Christianos è fidelium mundi numero excipit. Nam cùm eundem toties jam repetitum canonem §. *V.* recitasset: חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא : *Fidelibus gentium mundi pars est in futuro seculo*, subjungit: ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדים ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים וביאת הגואל והמומרים ומחטיאי הרבים וכו' *At hi sequentes nullam omninò partem habent in seculo futuro, sed exscinduntur, & pereunt, & judicantur pro gravitate impietatis & peccatorum suorum, in seculum & in secula seculorum: nempè Epicuræi, & qui divina legis veritatem negant, item qui negant resurrectionem mortuorum & adventum Redemptoris* adhuc futurum, *& apostata, & scandalizantes ac seductores plurium &c.* Atqui sub nomine τῶν כופרים בתורה *negantium legem* Christianos quoque comprehendit. In meo quidem Codice, qui Venetiis Anno של"ר לפ"ק h. e. præcisè centum abhinc annis, videlicet CHRISTI 1574. prodiit, astutè hi soli esse Israëlitæ explicantur, qui aut divinam legis & vel unius saltem in eâ versiculi autoritatem in dubium vocant, vel Mosen eam ausu proprio nullâ superadditâ orali promulgasse, affirmant, vel denique DEUM ipsum credunt suam legem cum aliâ commutasse, veteremq; abrogasse: כל אחד משלשה אלו ישראלים כופר בתורה *quicunque fuerit ex triplici hâc Israëlitarum classe, is legem abnegat.* Verùm in versione hujus Maimonidæ tractatûs *de Pœnitentiâ*, quæ nomine Johañis Hilperti, Helmestadii prodiit, non modò nulla Israëlitarum mentio, neq; minimum verborum allatorum vestigium extat, sed disertè insuper Christiani memorantur: *Qui dicunt, legem quamvis à DEO latam, jam pridem abolitam esse, veluti Christiani & Agareni.* Unde non vana suspicio, subdolè egisse, quisquis è Judæis editioni, quâ fruor, præfuit, inque aliis, quibus in præsenti destituimur, fuisse ea, quorum sensum citata versio Latina exprimit. Et confirmat conjecturam Guilielmus Vorstius, quando *loco superiùs citato*, Maimonidem in hoc capite ait inter כופרים בתורה *abnegatores legis*, etiam הנוצרים והגרים *Christianos & Agarenos sive Turcas* recensere. Solent autem sic gentium, in quibus exules degunt, cavere odium, postquam suos ab iis libros evolvi vident, quali blandimento se instar soricis prodit Menasseh ben Israël *in Conciliat. Deut. q. II. p.* 222. è Libro Zohar proclamans, *Regibus, omnibusq; adeò magistratibus, qui Hebræos in ditione suâ habent, certum in paradiso gradum esse assignatum; quemadmodum eosdem, si malè Hebræos habeant, pœna certa maneat.* Quis enim non animadvertit, quâ fini hæc à jurato nominis Christiani hoste afferantur? Quid seriò de nobis, remotis arbitris judicent, vel ex solâ eorum precatiunculâ constare potest, quam in Synagogis quotidiè adversus apostatas & Christianos deblaterant, à Buxtorfio *in Synagogâ Judaic. c. V. p.* 161. *seqq.* & in edit. auctâ *c. X. p.* 212. 213. proditam, quem vide, & si compendio blasphemias eorum & calumnias velis, legas

DEUS, Opt. Max. præcepit ea Mosi & ante ipsum Noæ : non quia naturalis ratio suadet : talis enim pro vero proselyto habendus non foret. Hactenus de proselytismo, quæ primaria conditio erat, devictis gentibus imponenda : proxima deinde cura regis, ut sibi victori servirent. Servitus *b*) autem duo complectitur, ministerium corporis, & fortunarum contributionem : quæ ambo Maym. H. Mel. c. 6 §. 2. sic exposuit. קבלו עליהם המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא המס אין שומעין להם עד שיקבלו שניהם והעבדות היא שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר בעולם והמס שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם ובממונם כגון בניין החומות וחיזק המצודות ובניין ארמון המלך וכיוצא בו שנ' וזה דבר המס אשר העלה שלמה וגו': *Si tributum recipere volunt, at non servitutem ; aut hanc sine illo, non audiuntur, donec utrumque suscipiant. Servitutis autem est, ut sint humiles nec attollant caput, sed submittant se manibus aliorum, neque præficiantur ulli officio in Israël : Tributi verò, ut parati sint inservire regi tàm corporibus suis, quàm facultatibus, verbi gratia*

legas amicissimi nostri Augusti Pfeifferi *dissertationem de Obtrectatore Apellis*, quæ in fasciculo Philologicorum ejus est *secunda*, *p.* 20. & 11. Hoc ergo animo cum Judæi sint, mirari liceat, esse inter Christianos, qui Judæis quotidiè in nos & nostrum Salvatorem JESUM CHRISTUM injuriis gratiam DEI & salutem polliceantur, quod epigrammate suo in problemata dicti jam Rabbini Menassis ben Israel de Creatione, fecit C. Barlæus, in quo, post alia in laudem libri effusa, Autorem Judæum sic commendare non erubuit:

Hic atavos patresque suos & verba recenset,
Sex atque Talmudicæ relligiosa scholæ.
Vera placent, placet egregiis conatibus autor,
Et pietas fidei dispar ista placet.
Cunctorum est coluisse DEUM. Non unius ævi,
Non populi unius credimus esse pium.
Si sapimus diversa, DEO vivamus amici,
Doctaque mens pretio constet ubique suo.
Hæc fidei vox summa meæ est. Hac crede Menasse,
Sic ego Christiades, sic eris Abramides.

Quæ quidem imprudenter scripta emollire postea studuit in vindiciis, quas Anno 1636. Amstelodami subjecit ; at solide eas cum ipso epigrammatis asserto subruit Vedelius *duobus libris de DEO Synagogæ*. Et nescio, annon Judæorum causam satis apertè egerit è nostratibus ille, qui nimiùs considerate quiritabatur, *scriata ingentia* (procul dubio Vedelium designans) *litem publicam intentasse Barlæo* ob laudem Judæo scriptam.

b) *SERVITUS.*) Omnia de hâc materiâ dixit Seldenus *lib. VI. de Jure Natur. & Gent.*

tia in structura mœniorum, aut fortalitiorum, vel palatii regalis & talium ædificiorum: sicut dicitur (1. Reg. 9, 15.) *de Salomone, tributariorum operas exigente, &c.*

Restat ut in specie de fœminis bello captis *i*) disquiramus, de quibus propriam legem tulit Moses *Deut.* 21, 11. quæ ideò rectiùs ad hoc theorema refertur quàm ad præcedens, quia in bellis tantùm spontaneis locum habuit; non in legalibus, ubi omnes occidi jubebantur, nemo captivus servari; quamvis Cananæorum specialis fuerit ratio. R. Salom. Jarch. *ad marg.* במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה : ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה אע"פ שהן מז' אומות : *De bello potestatis scriptura loquitur, nam de occupatione terræ Israël dici non potuit*(vers.10.) *captivaveris captivitatem ejus, quoniam pridem jusserat*(cap.20.vers.16.) *non vivam relinquere ullam omnium; comprehendit tamen etiam Cananæos in specie, quamvis essent de septem populis extirpandis.* Ideò dicunt hanc legem diu non fuisse usitatam, R. Mos. *præc. affir.* 122. גרסינן בירושלמי רשבת בשם שמואל או' לא הותרו כיפת תואר כל י"ד שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו : *Legimus in Talm. Jerosolymitano Mass. Schabbas, dixisse Samuelem*(rectorem Academiæ Pombeditanæ) *pulchras fœminas non fuisse concessas totis quatuordecim annis: scilicet septem quibus subegerunt, & totidem quibus diviserunt* (terram Canaan.) Voluit autem DEUS opt. max. ut alibi semper, sic in militiâ quoque populum suum sanctum esse, præcipuè verò vagis libidini- 131
bus abstinere, quæ vires animi simul & corporis enervant, ideò scorta in castris habere vetuit: secus quàm faciunt capitanei gentium, quorum exercitus aliquandò majori turmâ meretricum oneratur, quàm mili-

Gent. c. XIV. seqq. fol. 737. seqq. qui conferatur.

i) *DE FOEMINIS BELLO CAPTIS.*) Lege itidem hic Seldenum *lib. V. de J. N. & G. c. XIII. integro fol.* 617. *seqq.* & præter Interpretes *ad Deut. XXI*, 10 *seqq.* confer, si placet, Grotium, *lib. III. de J. B. & P. c. IV. th. XIX.* & Jo. Ad. Osiandr. *ad Grot. loc. cit.* Jo. Steph. Menochium *lib. III. de Republ. Hebr. c. XX. q. VI. f.* 351. 352. Buxtorfium *Dissert. de sponsalib. & divortiis th. XXXII. pag.* 42.

militum, R. Bachai *Parsâ Ki teze.* שוחה עמוקה זונה וכן ענין האשה מן השיחה יבא האדם אל ההסתכלות ומן ההסתכלות אל ההרהור ומן ההרהור אל המגע עד שיפול בשוחת העון והוא היה עון הכנענים יושבי הארץ אשר בסבתו הורישם השם ית' משם ואפילו באנשי המלחמה היוצאים לצבא אסרתו התורה כדי שיהיה מחנה קדוש ולא יהיו ישראל משולחים בזנות וביתר התועבות כאשר מחנות האומות: *Fovea profunda meretrix est* (Prov. 23, 27.) *& res comparata taliter; à colloquio devenit homo ad considerationem, à consideratione ad imaginationem, ab imaginatione ad contactum, donec cadat in foveam transgressionis. Et hoc ipsum peccatum fuit Cananæorum veterum inquilinorum terræ, cujus causâ DEUS illos expulit inde. Ideò nè in militibus quidem lex id tolerat, volens ut castra Israëlitarum sint sancta, non projecta in scortationes aut abominationes cæteras, sicut castra gentilium,* (quo nomine Christianos, an verè? taxat.) Ut tamen lex intuitu fragilitatis humanæ, præsertim licentiæ militaris, ad graviora præcavendum, aliquid indulgeret, statuit certas conditiones, *k*) quibus

k) *CERTAS CONDITIONES.*) Ordinem observandæ hujus legis ex Sapientum Hebræorum sententiâ sic explicat R. Abarbanel *in Leg. fol. CCCLXXIIX. col. 2.* אם יתקפהו יצרו יבעלנה בעילה ראשונה בגיותה קודם שתתגייר והוא הנזכר באמרו ולקחת לך לאשה· אבל אחרי הביאה הראשונה ההיא לא יוסיף עוד לגשת אליה עד שהעשה לה שבעה דברים: *Si fortiter urserit militem elegantis formæ mulierem in bello conspicatum concupiscentia & libido ejus, congrediatur cum eâ semel, cùm adhuc ethnica est, antequam ad Judaismum convertatur, id enim est, quod Lex ait: ET ACCIPIES TIBI IN UXOREM. Verùm post concubitum illum primum ne repetas ampliùs consuetudinem cum eâ, donec impleveris in eâ septem conditiones.* Prima est: שאחרי בעילת ההיתר יצרך תביאה אל תוך ביתך כי בהיותה ברשותך ותחת ידך יתקרר דעתך ולא יהיה תשוקך אליה עצום כמו שהיה קודם אותה ביאה הראשונה · וכבר נמצא בדיני כלה כיוצא בזה בכתובות פרק קמא שאם לא בעל בעילת מצוה היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים אמנם אחר שבעל היא יכולה לישן עמו בחדר: *Ut post sedatam libidinis tuæ effervescentiam, introducas ipsam intra domum tuam. Nam cùm tuæ potestatis & sub manu tuâ fuerit, refrigescet mens tua, neque tua erga eam concupiscentia tàm valida erit, quàm quidem erat ante primum illum concubitum. Cæterùm in statutis de sponsa simile quid ferè reperitur, in Massech. Cetubboth Capite primo, quòd, si nondum rem cum eâ habuerit juxta legem, ipsa inter mulieres, & ille inter viros dormiat; at postquam habuerit, ipsa cum eo in eodem conclavi dormire possit.* Secunda: צורה עוד וגלחה: את ראשה ועשתה את צפרניה בהדורת יופי:

bus mulier captiva in matrimonium duci possit, & populo duræ cervicis, salutari remedio subsequentis conjugii voluit consultum, si quas fortè aspectu pulchras, ex libidinis impatientiâ compressissent. Quatenus autem hoc permissum fuerit, controvertunt invicem Doctores Talmudici, Mass. Kiddușchin, *pag.* 21. *b. circ. fin.* בביאה
ראשונה דכולי עלמא לא פליגי דשרי דלא דברה תורה אלא
כנגד יצר הרע כי פליגי בביאה שניה רב אמר מותר. ושמואל
אמר אסור׃ *De primo congressu totus mundus non dubitat, quin permiserit, non tamen loquitur lex nisi respectu concupiscentiæ pravæ* (prævalescentis

יופי האשה גדול השער כדי שלא יתגאל
לדלת ראשה · וגם תגדל צפרניה
כדי שתתגנול׃ *Jussit præterea DEUS ipsam radere caput suum, & facere ungues; siquidem capillus mulieri insignem gratiam & elegantiam conciliat, ne desiderio is inflammetur erga capitis ejus cincinnos: atque sic etiam ungues alere jubetur, ut se deturpet.* Tertia est: שצוה שהסיר שמלת שביה המהודר
המבואר וידוע שלא ילבש אותה מיד בגדי
רקמה רק מבלאית בגדי אשתו הראשונה
ובוצרת בהם׃ *quòd jusserit ipsam removere vestem captivitatis suæ, honorabilem putà & decoram: neque enim ei induat statim vestes pretiose acu pictas, sed tantùm lacera quædam veteramenta uxoris prioris, & similia vestimenta.* Quarta: צוה וישבה בביתך
ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים
שתהיה תמיד מצורה במקום שהוא יושב
שם ודמעתה על לחיה נכנס ונהקל בה
יוצא ונהקל בה׃ *Jussit eam manere domi & deflere patrem & matrem suam mensem integrum, ut nempè perpetuò in uno eodemque loco, qui mansioni ejus datus est, reperiatur, fluentibus per genas lacrymis ejus, adeoque per eam, sive accedat, sive recedat, probro afficiatur.* Quinta: שלא תהיה
תשוקתו רק כאחת הנשים הנשואות לבעליהן
כדת משה וישראל דהיה זה כשתתגייר
ועל זה אמר ואחר כן תבוא אליה
ובעלתה והיתה לך לאשה׃ *Ne sit unice ipsi dilecta & desiderata, sed tantùm instar unius conjugatarum plurium maritis suis, juxta statutum Mosis & Israëlis, idque ubi jam conversa & proselyta facta fuerit: & hoc innuitur in lege istis verbis: Posteà habebis rem cum eâ, & eris maritus ejus, & ipsa tibi erit uxor.* Sextam ait his legis verbis comprehendi: והיה אם לא חפצת בה ושלחתה
לנפשה ומכור לא תמכרנה בכסף לא
תתעמר בה תחת אשר עניתה׃ *Et erit, si non complacueris in eâ, ut dimittas eam pro lubitu ipsius, at vendendo non vendes eam pro argento, neque merebis per eam, eò quòd eam humiliasti.* Atque harum sex conditionum finem inquit esse, avocare Israëlitam à proposito alienigenam ducendi: הנה ו׳ הדברים האלה
כלם חם ורכים לחסיר חשקו מעליה
ושלא יקחה לאשה׃ *Ecce sex illæ conditiones omnes modi sunt revocandi ejus affectum ab eâ, & ne ipsam ducat uxorem.* Earum autem postremam, septimam simul complecti, in eo positam, ne dum alienus à matrimonio cum ipsâ contrahendo factus est, quod illis sex antecedentibus intendebatur, vel certo pretio divendat, vel ad ancillarum ministeria adhibeat: אינו יכול למכרה ולא לשתמש
בה עבודת השפחות׃ *non poterit eam vendere, neque ei imponere servitium, quale ancillarum est*; id quod monere necessum fuit, כי יש כמה אנשים חבבין עליהם ממונן
יותר מהשלמות תאותם לפי שתאותם
יאל

tis rationi,) *sed ambigunt de congressu iterato. Raf ait licere, Samuel negat concessum.* Ad quæ verba scholiastes *in marg.* notat ראיה בשביה הותרה לו בכה שנתן עיניו בה בשעת שביה אם נתן מתחילה עיניו בה ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואחר כך נתן עיניו בה : *Prædam quàmcunque videt concedit ei lex: intellige tantùm de horâ captivitatis : item si oculos ab initio statim in eâ hoc fine defixit ; non sic assumpsit ut venderet, vel pro ancillâ usurparet; postmodum verò amare cœpit.* Videtur itaque legislator id minimè ultrò concessisse, sed tantùm per conniventiam tolerasse; *l*) sicut & polyga-

אבל המובן היא הגבורה עליהם ; *siquidem quàm plurimis viris discendi studium magis esse curæ soleat, quàm ut veneræ concupiscentiæ desiderent satisfieri, eo quod concupiscentia divitiarum apud ipsos validior est.* Huc usque R. Abarbanel, non ex suâ tamen, sed sapientum mente, quibus suam ipsiusmet sententiam subjungit, nobis paulò post approbandam. Hæc interim afferre visum fuit, quòd ipsas conditiones in lege requisitas atque ab Autore nostro latiùs è Rabbinis illustratas, strictim ordine exponant. Cæterùm nota est Hieronymi allegoria, quâ ad secularium & profanarum literarum studium hanc legem accommodat, quæ quia elegans est, & doctissimo Patri plus vice simplici usurpata, digna judicavimus verba ejus, quæ adscriberentur. Locus unus est *in Epistolâ ad Damasum*, de prodigo filio, *Tom. III. Opp. edit. Basil.* 1565. *fol.* 129. *Hujus*, inquit, *sapientiæ typus, & in Deuteronomio sub mulieris captivæ figurâ describitur : de quâ divina vox præcipit : ut si Israelites eam habere voluerit uxorem, calvitium ei faciat, ungues præsecet, & pilos auferat: & cùm munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque & nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ secularis : si quid in eis utile reperimus, ad nostrum dogma convertimus : si quid verò superfluum, de idolis, de amore, de curâ secularium rerum, hæc radimus, his calvitium inducimus, hæc in unguium morem ferro acutissimo desecamus.* Alter est *in Epistolâ ad Magnum Oratorem Romanum*, qui per epistolam quæsiverat ex Hieronymo, cur in opusculis suis, secularium literarum interdum ponat exempla, & candorem Ecclesiæ ethnicorum sordibus polluat ? Huic cùm responderet, seque exemplo Pauli qui idem fecisset tueretur, addit inter alia, *Tom. II. Opp. fol.* 326. 327. *Legerat* (ductor Christiani exercitûs & orator invictus pro CHRISTO caussam agens, ceu *Paulum* modò vocaverat,) *in Deuteronomio Domini voce præceptum, mulieris captivæ radendum caput, supercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & sic eam habendam in conjugio. Quid ergò mirum, si sapientiam secularem propter eloquii venustatem & membrorum pulchritudinem de ancillâ atque captivâ Israelitidem facere cupio? & si quicquid in eâ mortuum est, idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præcido vel rado : & mixtus purissimo corpori vernaculos ex eo genero Domino Sabaoth? labor meus in familiam CHRISTI proficit : stuprum in alienam, auget numerum conservorum.* Alia his similia collegit Jo. Conr. Dietericus *part. I. Antiq. Bibl. p.* 21. 22. & in nuperâ Pistorii editione, in quâ meliori ordine Antiquitates digestæ sunt, *fol.* 8.

l) *PER CONNIVENTIAM TOLERASSE.*) Hoc *aut* de conniventiâ & tolerantiâ primi coi-

lygamiam atque alia quædam, quæ CHRISTUS deindè in melius reformavit: præsertim ut vaga scortatio, vitium longè deterius evitaretur. R. Mos. Gerundensis *P. Ki teze.* לא יתירנה לו רק כפני

coitûs cum muliere pulchrâ in bello obviâ & captâ ante ejus conversionem pravæ & perversæ Judæi militis concupiscentiæ, si coërceri non posset, indultâ accipiendum, *aut* de ipsâ lege, quatenus *vel* puellam ethnicam bello captam matrimonio Israëlitico indulget, *vel* ritus & ceremonias præscribit, quibus demum adhibitis & præmissis Judæus miles captam in bello fœminam, si ipse ejus amore captus sit, ducere debuerit. At verò hôc *posteriori* modô de ipsâ lege *neutrum* dici potest. Non *hoc*, quod extra dubium, & ab omnibus concessum: siquidem lex ritus illos & ceremonias ante matrimonium cum muliere in bello captâ contrahendum non saltem per conniventiam toleret, sed disertè postulet atque demandet. Sed nec *illud* dicendum est, non concessisse, sed tantùm per conniventiam tolerasse legislatorem nuptias cum muliere captâ, si eas Israëlita victor casto & connubiali amore erga illam inflammatus expetiisset; quo sensu mentem Hebræorum interpretatur Buxtorfius *de Sponsalib. & divort.* §. *XXXII. p.* 42. Non enim contra jus naturæ agebatur, si Israëlita cum extraneâ nuptias celebrabat, ut tali Legislatoris conniventiâ opus fuerit, qualis erat circa polygamiam. Neque id Juri Hebræorum positivo contrarium. Quanquam enim lex *Deut. VII*, 3. caverat, ne jungerent se affinitate cum gentilibus, quod de septem populis penitùs extirpandis pro illius temporis ratione dictum, לכל שאר אומות *de cæteris gentibus omnibus* simul intelligendum pronunciant; excipiebatur tamen casus conversionis, quæ sicuti proselytos omnes Israëlitis penitùs æquabat, ita idoneas quoque reddebat fœminas, Israëlitarum matrimonio. R. David Kimchi *ad* 1. *R. XI*, 1. *fol. CCCLXXXIV. col.* 2. אף על פי שאמר זה בשבעה אומות הוא הדין לכל שאר אומות

אלא לפי שהן באים בארצם והיוב עליהם אבל אם היה משיב אותם לדת ישראל לא היה אסור אם היו מתגיירות מלב שלם לא מתחת יראה ואהבה: *Etsi* Lex illa *de septem tantum populis loquitur, eadem tamen ratio est cæterarum gentium omnium; nisi quòd illorum terram occupatum tunc venirent*, quos propterea in specie nominare voluit. *Enimvero, si quis has prius convertat ad religionem Israëliticam, non est prohibitum posteà* affinitatem cum iis contrahere, *si videlicet sese converterint ex corde perfecto, non ob timorem vel amorem.* Voluit ergò DEUS illâ lege, quod pridem concesserat, denuò hoc quoque casu licitum repetere, si quis in bello captam à se mulierem deperiret; sed ne existimet, majorem sibi in hanc tàm gratam prædam esse belli tempore licentiam, quam in aliam alio tempore ex ethnicismo advenientem, de conversione captivæ diligentiùs statuere, & sicuti bellicam licentiam ampliare semper solent effrenati juvenes, ita illam arctiùs constringere, & addere conversioni illius tot ceremonias nuptiis contrahendis cum aliquo temporis non exigui dispendio præmittendas, quibus illa libido domaretur. Atque adeò in lege hâc tria concurrunt, partim concessio rei licitæ, & in se adiaphoræ, quæ sunt nuptiæ cum captivâ ineundæ; partim interdictum ne cœco impetu victor in hoc matrimonium feratur, neque ante certum & determinatum conversionis & probationis illius tempus conjugium conjugali consvetudine consummet; partim denique mandatum, de calvitie inducendâ, aptandis unguibus, mutandis vestibus, & parentibus deflendis, de quibus ceremoniis parùm quidem hactenus refert, sive ad viri Israëlitæ animum a nuptiis mulieris in gentilismo natæ retrahendum, sive in gratiam

ספני החשק בהיותו יצרו מתגבר עליו׃ *Non permisit eam aliter, quàm ob cupiditatem nimiam, ubi affectus ei prædominantur.* R. Mos.
132 Ægyptius *cap.8. Mel. v.2.* בועל אשה בגיותה אם תקפו יצרו אבל׃

riam futuræ proselytæ, imperatæ sint, ut perpetuum memoriale statuant ejurati gentilismi. Sufficit, sic ad oculum patere, nihil esse in hâc lege, quod per conniventiam tolerasset Legislator. Ergò, quod *prius* erat, de primi ante captæ conversionem coitûs tolerantiâ, veluti reportatæ victoriæ præmio, Schickardus hæc loquitur. Id verò nullo modo probare possumus, & agnoscit paulò post ipse Schickardus, honestiùs sensisse R. Johannem, qui primum illum congressum ante cæteros illos actus à DEO impositos negabat esse licitum. Utut autem illicitum & DEO vel maximè invisum agnoscat; putat tamen, ad majus malum evitandum per conniventiam eum licentiæ bellicæ indulsisse, & circa hoc stuprum, perinde ut circa polygamiam æque illicitam, lege hâc disposuisse. Quod sanè falsissimum, neque ullâ specie è textûs verbis colorari potest. Nam quod Rabbini afferre solent, à literâ valdè alienum est. Duo urgent: alterum, quòd ℣. 11. dicitur: *si videris in captivitate mulierem eleganti forma*, וחשקת בה ולקחת לך לאשה׃ quod illi ita interpretantur, *& adamaveris eam atque acceperis in uxorem*, h. e. *rem habueris cum eâ*; idque sic porrò cum sequentibus connectunt: *tunc deduces in domum tuam, & rades caput &c. ac postea demum* תבא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה׃ *congredieris cum eâ tanquam maritus ejus, & illa tibi erit in uxorem*: adeoque geminam concubitûs mentionem sic conciliant, ut illam de expletâ ante sequentes actus libidine; hanc post memoratos illos actûs de legitimo toro exponant, quod ex R. Abarbanele suprà latiùs ostendimus. Alterum est verbum התעמר ℣. 14. quod de *compressione* interpretantur, cujus gratiâ nec pro ancillâ retinere, nec aliis ad quæstum divendere possit, sed liberaliter dimittere teneretur. Verùm utrobique insignis committitur *παρερμηνεία*. Non enim expleta cum muliere captivâ libido præsupponitur ℣. 11. sed desiderium eam sibi legitimo matrimonio despondendi, tantumque abest, ut DEUS vagum istiusmodi congressum, & inhonestam scortationem libidini militum Israëliticorum sive concesserit, sive per conniventiam tantùm aliquam indulserit, ut potiùs voluerit hâc lege coërcere, & eam veluti repagulum interponere. Neque phrasis לקח לו לאשה *accipere sibi uxorem*, propriè de congressu, sed de desponsatione & contractu matrimoniali usurpatur, qualis Abrahami cum Keturâ *Gen. XXV*, 1. Isaaci cum Rebeccâ *Gen. XXIV*, 67. Mosis cum Æthiopissâ *Num. XII*, 1. Eleasari cum filiâ Putielis *Exod.* VI, 25. Calebi cum Ephratâ 1. *Par. II*, 19. &c. qui licèt consvetudinem illam conjugum inclusam habeat, hîc tamen non per concubitum, (quem Rabbini ביאה & בעילה atque תשמיש nominant,) consummatus intelligitur, sed quatenus solùm in intentione est, & apud animum victoris decretus. Solent namque Hebræis verba, quæ actionem seu effectum notant, voluntatem tantum & votum agendi non rarò designare, & sic per *velle* aut *optare* cum proprio infinitivo exponenda sunt, ut *Exod. XII*, 48. *si peregrinabitur apud te peregrinus*, ועשה *& fecerit*, h. e. voluerit seu optarit facere *pascha Jehovæ*, *tunc circumcidetur ei omnis mas &c.* similiter h. l. *si amaveris eam*, ולקחת *& acceperis*, h. e. volueris seu optaris accipere *eam tibi in uxorem*, *tunc introduces in domum &c.* de quo Hebræorum idiotismo videndus Glassius *lib. III. Philol. Sacr. tract. I. can. XII p.* 248. 249. (557.) Sic autem de voluntate saltem & voto atque intentione dicendi accipiendum esse hoc loco, ipsa illa post enumeratos ritus illos requisitos

אבל לא יבעלנה וילך לו אלא מכניסה לתוך ביתו ואסור לבעול אותה ביאה שנייה עד שישאנה : *Rem habet* (miles Judæus) *cum ethnicâ muliere , si vicerint ipsum veneris stimuli : At tunc non licet ei discedere & relinquere vitiatam , sed debet illam in domum suam introducere , atque secundo concubitu abstinere , donec eam legitimè priùs duxerit.* Animadversio marginalis *ibid.* הנה פסק כרב דאמר הכי .

---

facta actionis repetitio cum expressâ concubitûs mentione evincit , siquidem textus ita planissimè fluit : *si videris in captivitate mulierem elegantis forma , & eam adamaveris, ac volueris accipere tibi in uxorem ; tum introduces eam in domum tuam , & derades caput ejus &c.* ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה ; *& posteà demum rem habebis cum eâ , erisq; ejus maritus , & illa tibi uxor.* Atque hoc sensu in versionibus suis reddiderunt Vulgatus, Pagninus, Tremellius & Junius , Castalio , Lutherus, Eccius , Belgæ, alii. Munsterus permissivè vertit : *videritque in captivitate mulierem pulchram aspectu, & concupiveris eam habere , poteris eam tibi sumere in Uxorem. Introduces itaque eam intra domum &c.* id quod eodem recidit, *hoc est,* inquit ad h. l. in notis , *antequam accedas ad eam* , (quod scripturæ phrasi concubitum notat) *facienda sunt ista : introduces &c.* Neque deest ex Hebræis consensus doctissimi R. Abarbanelis *ad Parsch. Teze fol. CCCLXXIIX. col. 3.* ולקחת לך לאשה ׳ רוצה לומר ותקחנה במלחמה לגורלך בכוונה ובדעת לקחת אותה לאשה באחרונה ; *Verba hæc : ET ACCEPERIS TIBI IN UXOREM, hoc volunt, q. d. & cùm acceperis eam in bello pro sorte tuâ, eâ intentione, eoq; animo, ut ducas ipsam in uxorem posteà.* Jam quod ad verbum piel iticum עִנָּה attinet , quod propriè sonat *humiliare vel affligere* , negari nequit , aliquando verecundè usurpari de stupro idemqs esse, quod *rem per vim cum aliquâ habere* , ut *Deut. XXII, 29. Judic. XIX, 24. XX, 5. Ezech. XXII, 10. 2. Sam. XIII, 12. 14. 22. 32. &c.* qui frequens ejus usus effecit , ut & hic obtinere hanc *comprimendi* notionem putarent Vatablus *in notis h. l.* Drusius *Cap. LXXXI. ad diffic. loca Deuter. p. 602.* Fesselius *lib. II. Advers. Sacr. c. XIIX. p. 142.* Tremellius & Junius *in versione*, Belgæ *in marginalib.* quin & ipsi Vinarienses ; sic tamen , ut compressionem istam non ad stuprum aliquod ante legitimum matrimonium illatum referant , sed quæ in toro præmissis illis ritibus facta sit , interpretentur, prout disertè Vinarienses ; **Wenn du aber nicht Lust zu ihr hast** / (wenn es hernacher / nach dem du sie geehlichet / dir nicht gefället / sie länger bey dir zu behalten / wie denn den Jüden die Ehescheidung zugelassen war /) **so soltu sie außlassen** (frey / ledig / und loß /) **wo sie hin wil / und nicht umb Geld verkauffen** / (wie andere Gefangene) **noch versetzen** / (durch Verpfändung / Verdingung zur Arbeit / Gewinst mit ihr treiben / noch wiederumb zu deiner Dienstbarkeit nöthigen /) **darumb daß du sie gedemüthiget hast** / (wegen der beraubten Jungfrauschafft / soltu sie billich frey / ledig und loß lassen.) Sed nulla cogit necessitas, ut à proprio verbi significatu (quem vide sis *Exod. I, 11. Ps. LXXXIIX, 8. LXXXIX, 23. XC, 15. XCIV, 5. &c.*) ad hunc deflectamus, cùm satis afflictionis & humilitatis fuerit captivæ mulieri , si spe matrimonii in domum militis introducta, caput rasa , vestes mutata, tot sese moribus hic demandatis subjecerit, & verò tandem, ubi con-

הכי בירושלמי ודלא כרבי יוחנן דאמר אף בעילה ראשונה לא הותרה אלא אחר כל המעשים : *Ecce decisio sententiarum facta est juxta mentem Raf; non juxta m) R. Johannem:* (cum quo tamen ego sentire honestius putarem,) *qui primum quoque congressum negabat esse licitum: nisi post cæteros actus omnes.* Iterumque Bachai *d. l.* ומה

summari debebat conjugium, vanâ spe lactata rejiceretur. Rectissimè iterum hic R. Abarbanel *loc. cit.* אין הענוי בביאה כי אם בגלוח הראש והטבילה והטהרה כשעברה להכנס עליו ; *Verbum affligendi seu humiliandi non est accipiendum de concubitu, sed de rasurâ capitis, deq; baptismo & mundatione, quam susceperat mulier spe promissi matrimonii.* Quare nihil omninò præsidii ex hoc quoque verbo Rabbinis sperandum. Unde ipsimet in partes abierunt, plerique equidem stuprosum illum concubitum defendentibus, quibusdam tamen impugnantibus, neque, & id rectè quidem, concedentibus, Legislatorem ullum cum captivâ consvetudinem absque præviis istis ceremoniis indulsisse; de quibus nunc porrò sequitur.

m) *R. JOHANNEM.*) Non dubium, quin declinante in pejus Hebræorum Republica, invalescentibusq; Pharisæorum traditionibus, hæc quoque de stupro seu primo coitu cum puellâ captâ militi Judæo semel induito, in scenam primùm cum aliis id genus prodierit, quam suo more è lege scriptâ variè incrustare quæsiverũt. Nunquam tamen cordatiores quidam defuerunt, qui se opponerent, etsi non fuerint auditi, neque decisio quæstionis ex ipsorum voto ceciderit. Hos inter fuit laudatus hic R. Johannes, non celebris quidem ille ben Saccai, qui Johanni Apostolo σύγχρονος, & à Tito Imperatore inter Galilææ præfectos constitutus immortale nomen inter Mischnaicos doctores meruit, sed alter ille Gemaricus, qui seculo Gemaricorum secundo, quo & Resch Lakisch floruit, in terrâ Israëlis vixit, in illius Scholæ Rectoratu R. Chaninæ successor, & compilator Talmudis Jerosolymitani, in cujus etiam Gemara Masslechet Sanhedrin hæc habentur. Locum inde exscripsit R. Abarbanel *fol. CCCLXXIIX. col. 2.* postquam ex communi sapientum sententiâ, quæ obtinuit, legem illam exposuit, atque ad veram ejus interpretationem transiret. Iis igitur, quæ paulo superiùs (*lit. k. p. 342*) ex Abarbanele adduximus, idem porrò subjungit: כן ראוי שיפורשו הכתובים האלה כפי דרך ח"ז"ל שאמרו במסכת קדושין פרק קמא שהוא מותר לבא עליה ביאה ראשונה שנאמר וחשקת בה ולקחת לך לאשה · האמנם נמצא לח"ז"ל בירושלמי במסכת סנהדרין דעה אחר סותר לזה והוא אמרם שם · רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מלין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן · אתון אמרין בשם רב · יפת תואר לא הותר בה אלא בעילה ראשונה בלבד · ואני אומר לא בעילה ראשונה ולא בעילה שניה אלא לאחר כל המעשים האלו שנזכרו בפרשה שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה ; *Ita quidem*, inquit, *textus iste explicandus videtur juxta mentem sapientum nostrorum faustæ memoriæ, qui in* Talmudis Babilonici *Masslecheth Kidduschim capite primo statuerunt, licere congredi cum captivâ primo concubitu, eò quod dictum sit: ET ADAMAVERIS EAM, ET ACCEPERIS EAM TIBI IN UXOREM. Cæterum in Talmude Jerosolymitano, Masslecheth Sanhedrin, alia plane sententia reperitur, quæ isti prorsus contraria est, ibidemq; verbotenus ita sonat: Rabbi Johannes emisit ad Rabbinos, qui ibi erant, duo verba: Vos dicitis nomine Rabi, quæ tamen ita sese non habent. Vos dicitis nomine Rabi, mulierem elegantis forma*

ומה שהותרה לו ביאה ראשונה כדי לפיס את יצרו ולא דברה התורה אלא כנגד יצר הרע וכיון שחשק בה אם אין אפשר לו בהתר יעשה זה באסור ; ואח"כ היצר הרע משטין האדם ומחטי או תמיד ובא אליו בדמיון אשת יפת תואר להטעותו ולהכשילו ; *Quare permisit lex complexum primum? ideo*

ma in bello captam non esse concessam nisi ad primam saltem compressionem tantum. At ego dico, neque ad primam, neque ad secundam compressionem concessam esse, nisi post omnes illas actiones jam adimpletas, quarum sit mentio in hac legis pericopa, eo quod expresse addatur: ET POSTEA DEMUM CONGREDIERIS CUM EA, ET INSTAR MARITI CUM EA AGES. Utut vero alias Canon in lectione Talmudica observandus, talis sit apud R. Josuam Hallevi *in Halichoth Holam porta V. cap. II. p. 105.* רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ; *Dissentientibus inter se Rabo & R. Johanne, statuitur secundum R. Johannem*; hic tamen Rabi sententia prævaluit, quod plerique ei subscriberent, ut alter ille Canon de Mischnaicis cæteroquin in R. Samuelis Hannagid *Mebo haggemara p. 227.* datus obtineret: יחיד ורבים הלכה כרבים *Dissentientibus inter se uno & pluribus, statuitur secundum plures.* Verum res ipsa loquitur, R. Johannem recta & vera monuisse, ad cujus mentem R. Abarbanel legis textum cum doctissime non minus quam orthodoxe interpretetur *loc. cit. col. 3.* dividiæ nobis non erit, ipsum licet paulo verbosiorem excerpere, præsertim quia celebris quidem, at rarior Autoris usus est. וכפי הדעת הזה ראוי לפרש הכתובים כן · שאין גזרת המאמר ולקחת לך לאשה כדברי המפרשים אבל תהיה הגדה והבאתה אל תוך ביתך · ואמר כשתצא למלחמה על אויביך ולא תהיה אתה מנצח אבל יתנם יי' אלהיך בידך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל והוא הנותן בידך האויב · הנה עקר מעשיך שתעשה במלחמה הוא השבי והשלל אשר תקח בה וזהו ונתנו יי' אלהיך בידך ושבית שביו · על דרך מה שאמר ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד · וכבר יקרה שתראה בשבית אשת יפת תאר ולפי' התחשק בה כי דבר הכתוב בהווה שלא יחשוק האדם כי אם ביפה · ולקחת לך לאשה רוצה לומר ותקחנה במלחמה לגורלך בכונה ובדעת לקחת אותה לאשה באחרונה · הנה משיקרה זה הדבר שלא תבא עליה מיד אחרי שתקח אותה כמנהג הפחותים שבעלו נשותיהם בכל מקום בגלוי או מפורסם ולא יחושו על כבודם ודבר · אבל תעשה כן תביאה אל תוך ביתך כי כן ראוי שתבעל האשה בבית בעלה לא בשדה ולא בדרכים וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה רוצה לומר שתתקנם ותכין עצמה להתקשט ולטהר והסיר את שמלת שביה מעליה שהם בגדים רעים ומטונפים כי על כן נקראו שמלת שביה שהשבים אותם יסירו מעליהם הבגדים הטובים וילבישום בלויי הסחבות שהם בגדי השביה על דרך כלי גולה עשי לך וגם לא הכריחה להיות שגוחת מי בהכרח הוא שתרגיש צער פרידתה מקרוביה ולכן הניחה שתבכה את אביה ואת אמה ירח ימים כדי שתמצא מנוח לנפשה כי יש לעצבים מנוחה והשקט בחבלים · כמו שזכר הרב המורה בחלק ג' פר' מ"א ; *Juxta hanc igitur*, inquit, *sententiam* R. Johannis *hoc modo legis textus explicandus esse videtur, ut ἀπόδοσις non in istis verbis, ET ACCIPIES TIBI IN UXOREM, cum memoratis supra interpretibus statuatur*; (quasi sensus esset: si videris uxorem, & adamaveris eam, tunc in uxorem tibi eam sumes;) *sed ἀπόδοσις demum sit in illis: ET INTRODUCES ILLAM IN DOMUM TUAM. Ut adeo sensus sit: Cum exiveris in bellum adversus hostes tuos, quos tu non*

ideò ut sedaret appetitum ejus, quia tantùm loquitur de casu concupiscentiæ vehementioris, ubi miles si non potest id quod licet, licere sibi putat quod potest. (& post aliqua interjecta:) *Genius ille malus adversatur homini perpetuò, & facit illum peccare, apparens aliquando specie mulieris formosæ ut decipiat ac offendiculum ponat.* Usque adeo verum est quod de voluptatum irritamentis dicit R. Abrah. Seba *in Zer. hammor*

non viceris, sed DEUS tibi in manus tuas dederit, quippe qui virtutem tibi exercendi potentiam largitur, & hostem in tuam manum tradit. Ecce præcipuum actionum tuarum bellicarum est victoria & præda hinc auferenda: atque hoc est, quod textus ait: ET DEDERIT ILLUM DOMINUS DEUS TUUS IN MANUS TUAS, UT DUCAS CAPTIVAM CAPTIVITATEM EJUS: planè ut in illo Devt. XXXIII, 27 *Et ejecit ante te hostem, & dixit: perde. Quòd si ergò jam accidat, ut inter captivos conspicias elegantioris formæ mulierem, quam ob insignem ejus pulchritudinem adames; sic enim loquitur scriptura in præsenti, ne quis aliud quàm pulchritudinem ejus concupiscat. Fiat autem, ut accipias tibi in uxorem, hoc est, ut pro sorte tuâ ipsam accipias in bello, eâ intentione atque animo, ut posteà eam uxorem ducas. Hoc inquam si ita accidat, monet lex, ne statim, eo tempore quo illam accepisti, cum eâ coeas, more homuncionum, qui quovis loco uxores suas comprimunt clam palamve, neque ullo honoris sui sensu tanguntur; verùm ita agas: introducas ipsam in domum tuam, sic enim decet, uxorem in domo mariti sui, non in agro, neque in viis comprimi: ipsa autem radat caput suum, & aptet ungues suos, hoc est, disponat atque præparet se ad suscipiendam religionem Israeliticam & ut mundetur: removeat præterea à se vestem captivitatis suæ, quippe quæ vestes sadæ & pollutæ sunt, ideò enim vestimentum captivitatis ejus dicuntur, quia victores iis, quos in captivitatem deducunt, vestes pretiosas exuunt, earumque loco veteres quosdam pannos induunt, qui demum vestes captivitatis sunt, juxta illud* Jerem. XLVI, 19. *Vasa transmigrationis fac tibi. Adhæc ne cogas eam, ut sit hilaris, siquidem per hanc coactionem potius mœrorem ipsi commovebis ob separationem à propinquis suis. Itaque concedendum ei, ut defleat patrem & matrem suam mense integro, eò ut recreationem inveniat pro animâ suâ, est quippe hoc dolore affectis quies & recreatio in gravissimo ipsorum dolore, prout meminit Magnus ille Doctor parte III. cap. XLI.* Intelligit R. Maimonidem, ejusque librum More Nevochim, seu Doctorem perplexorum, quem allegare ita solent, ut ipso autoris elogio liber exaudiatur. Sic autem ibi Maimonides *fol. CLXIX. col. 1. edit. Venet. anno* 1551. & in Buxtorfii versione *pag.* 468. כתוב ובכתה את אביה
ואת אמה כי לבעלי האבל מנוחה
בבכייה ועורר אבלם עד שיחלשו כחות
הגופים מסבול המקרה ההוא הנפשי
כמו שלבעלי השמחה מנוחה במיני השחוק
ומפני זה חמלה התורה עליה ושבה
הרשות בידה מכל זה עד שתלאה מן הבכי
ומן האבל; *Scriptum est: ET DEFLEBIT PATREM ET MATREM SUAM. Lugentibus enim lacrymæ quietis & recreationis loco sunt, donec vires corporis planè debilitentur, ut accidens illud animæ non ampliùs sustinere queant, sicut hominibus lætis risus quietis loco est. Et hâc de causâ clementiâ lex usa est erga illam, facultatemq; horum omnium ipsi concessit, donec lassa & defessa fiat ad lugendum & plorandum.* Idem aliàs eodem in loco de totâ hâc lege agit, & quid ad bonos mores

mor P. K. T. ליבא ועינא תרי סרסורי עבירה *cor & oculos esse proxenetas peccati :* paulò post addens : בנות הגוים הם מופקרות והם פרוצות בעריות ואין להם בשת פנים ומצחיהם נחושת והולכות בשווקים וברחבות ואצל כל פנה יארבו לצוד נפשות נקיים : *filias gentilium fuisse prostibula , feroces in turpitudinibus pudore vacuas frontis aneæ , in foro, plateis & quovis angulo insidiantes animabus innocentibus.* Si quis ergò miles, captæ cujusdam pulchritudine fascinatus , nec præditus continentiæ dono , eam subegerat , debuit mox de legitimo appellare matrimonio ; sic tamen ut ejuratâ priùs avitâ superstitione suâ , in religionem judaicam ipsa transiret. Maym. Hal. Mel. *cap.* 8. §. 6. אחרי.

mores & virtutes , in quibus homines liberales se exerceant , in eâ spectet, exponit. Sed illis non est , cur immoremur. Pergit R. Abarbanel : בזמן ההוא לא הכריחתה להניח דתה ולא תבעלה כי אין ראוי לאדם נכבד לקחת את אשתו ולבא עליה בתוך המלחמה מגואלת בהון הדם בהיותה צועקת מרה ומתאבלת על מתיה אבל אחרי טבילתה וטהרתה וחליפת השמלות ובכית הקרובים התישב דעתה ותתרצה לבעלה ותשתחוה לו כי תבא אוהבת ותתגייר ברצונה או בעל כרחה · ואחר זה כלו תבא אליה ובעלתה ואז תהיה לך לאשה ותתחייב אליה בכל הדברים שהאדם חייב לאשתו והיא גם כן תשמור דיני אשת איש כלם ולא צוה על הטבילה לפי שכבר נצטוה עליה שנאמר אתם ושביכם : *Porrò ,* inquit , *illo tempore ,* quo in domum tuam introducta capitis rasuram sustinet , ungues aptat , vestes mutat , cognatos luget , *ne cogas eam ad deserendam suam religionem , neque cum eâ coeas : non enim convenit viro honorabili , ut uxorem ducat, & comprimat durante adhuc bello , quo vindicata est medios inter sanguinis cruores , dum adhuc acerbè clamat , & luget suorum mortem ; verùm post susceptum ab eâ baptismum , & post purificationem, & vestium mutationem , & propinquorum deplorationem mentis magis composita fuerit , suoque conciliabitur marito , & venerabitur eum utpote dominum suum , atque Religionem Israeliticam nolens volens amplectetur. His ergò omnibus præmissis convesças cum eâ , & maritum te præstes , atque tùm demum eris tibi in uxorem, tuaq; ipsi obstrictus eris in omnibus iis rebus , quibus aliquis uxori sua obligatur ; atq; uti illa vicissim omnibus legitima conjugis legibus tenebitur. Quòd verò lex expressè nihil de baptismo præcipit , inde est , quia jam pridem de eo constitutum erat* Num. XXXI, 19. *cùm dicitur : Vos & captivi vestri.* Tandem nec illud omittemus , quod de spacio temporis menstruo his ceremoniis insumendo addit. Sic enim unâ vice exhibebimus, quæ alias carptim inspergenda forent. והנה נתן לו זמן ירח ימים אולי בתוך הזמן הזה יתחדש ולא יקחה כי לא יבחר חשבם יתהלך שאיש מבני ישראל ישא אשה מעם נכרי · ואם התיר אותה כאן זה היה מפני המלחמה ולשכך יצר הרע אמנם זאת לא תהיה כי אם אחרי הנצחון ושבירת חשבי לא קרובם המלחמה ובתוכה · כי זה ממרה שיכשל העם בה כמו שעשה בעניין פעור : *Ecce autem, menstruum*

אחרי שיבעלנה ביאה ראשונה והיא בגיותה אם קבלה עליה להכנס תחת כנפי השכינה מטבילה לשם גירות מיד: *Postquam cognovit ipsam primâ vice adhuc ethnicam, si vult intrare sub alas divinitatis, baptizet eam ad proselytismum illicò.* Excipieban-

strum spacium ei posuit, an fortè intra hoc tempus pœnitentiâ ductus postea illam ducere nolit: non enim placet DEO, ut aliquis Israelitarum uxorem ducat è populo gentili. Quod verò eam hîc indulsit, factum est propter bellum atque ad mitigandam concupiscentiam pravam: neque etiam aliter indulsit, quàm post reportatam victoriam, abductis jam captivis, non ante bellum, neque durante eo. Est enim ea res ex iis, quæ scandalo sunt populo, quale tunc sumebat, quando cum Peor fornicabatur, de quo Numer. XXV, 1. seqq. Hucusque R. Abarbanel: in quibus etsi hæc postrema de Divinâ displicentiâ Conjugii Israelitæ cum gentili muliere factis etiam his faciendis initi non asseruerim absolutè, utpote quæ sine dubio ex Judaico fastu profecta sunt, eoque pertinent, quæ Schickardus circa finem theorematis de filiis degeneribus & immorigeris ex tali matrimonio prognatis è Rabbinis annotat; priora tamen longè saniora sunt iis, quæ initio ex sapientum mente adduxerat. Videnturque ea sic ultimis Reipublicæ Judaicæ temporibus observata, quicquid in adversum disputaverint Pharisæi. Quod bina celeberrimorum Hebræorum illo tempore superstitum, sed Græcè scriptitantium testimonia confirmant. Alterum est Josephi *lib. IV. Antiq. Judaic. c. IIX. fol.* 110. cùm inter cæteras leges Mosaicas hanc quoque recenset. Ἂν δὲ αἰχμάλωτόν τις λάβῃ παρθένον, ἄντε καὶ γεγαμημένην, βουλόμενος συνοικεῖν, μὴ πρότερον ἐξέστω εὐνῆς ἅψασθαι καὶ κοινωνίας, πρὶν ἢ ξυρησαμένην αὐτὴν καὶ πένθιμον σχῆμα ἀναλαβοῦσαν, ἀποθρηνῆσαι συγγενεῖς καὶ φίλους τοὺς ἀπολωλότας ἐν τῇ μάχῃ, ὅπως τὸ ἐπ' αὐτοῖς κορέσασα λυπηρὸν, ἐπειθ' οὕτως ἐπ' εὐωχίας τράπῃ καὶ γάμους. καλὸν γὰρ εἶναι καὶ δίκαιον παιδοποιὸν παραλαμβάνοντα, θεραπεύειν αὐτῆς τὸ βούλημα, ἀλλὰ μὴ τὴν ἰδίαν ἡδονὴν διώκοντα μόνον τοῦ κατ' αὐτὴν ἀμελεῖν κεχαρισμένου. Τριάκοντα δ' ἡμερῶν ἐπὶ τὸ πένθος διελθουσῶν· αὐτάρκεις γὰρ ἐπὶ τοῖς δακρύοις αὐτὰς τῶν φιλτάτων τοῖς φρονίμοις, τότε χωρεῖν ἐπὶ τὸν γάμον. h. e. ex versione Sigismundi Gelenii: *Si quis vel virginem, vel maritatam captivam abduxerit, eiq; legitimè conjungi voluerit, non ante jus esto cubile eius tangere, quàm raso capite, sumptoq; lugubri habitu cognatos & amicos in bello amissos deploraverit, ut ita mœrore satiata tùm demum ad nuptiale convivium veniat. Bonum enim & justum est, ut qui mulierem, ex quâ liberos gignat, accipit, morem gerat ejus affectibus, & non suæ tantùm voluptati indulgens, illius desideria negligat. Elapsis autem luctûs triginta diebus, tot enim sapienti ad deplorandos charos sufficiunt, tunc nuptiis dare operam liceat.* Alterum est Philonis Judæi *libro* περὶ φιλανθρωπίας, *fol.* 545. 546. cum nec belli quidem jus Mosis ministerio statutum ab humanitate alienum ostendit. Quam ad rem eandem legem ita refert: ἂν μὲν οὖν καὶ ἐν προνομῆς εὐμόρφου γυναικὸς εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθῃς, μὴ ὡς αἰχμαλώτῳ, φησὶν, ἐπαποδύσῃς τὸ πάθος, ἀλλ' ἡμερώτερον οἰκτισάμενος τῆς μεταβολῆς, ἐπικούφισον τὴν συμφορὰν, μεθαρμοσάμενος πάντα πρὸς τὸ βέλτιον. *Quod si inter captivas formosam mulierem adamaveris, noli, inquit, tanquam in servâ explere cupidinem; sed fortunam miseratus, calamitatem ejus sublevа, omnia mutans in melius.* Enumerat deinde actus illos ante ὁμιλουμένην εὐνὴν præmittendos, & posteà subjungit, quæ rem clariùs illustrant: Πάνυ καλῶς ἕκαστα διαταξάμενος· πρῶτον μὲν γὰρ, οὐκ εἴασεν ἀχάλινον φορεῖσθαι τὴν ἐπιθυμίαν ἀπαυχενίζουσαν, ἀλλ' ἀνέστειλε τὸ σφοδρὸν αὐτῆς, ἡμέραις τριάκοντα ἰάσας· δεύτερον δὲ,

τὸν

bantur verò Sacerdotes, *n*) quibus non licebat alienigenam ducere, quamvis cum eâ rem habuissent. Id. §. *præc.* 5. הכהן מותר ביפת תואר בביאה ראשונה שלא דברה תורה אלא כנגד היצר אבל אינו יכול לישאנה אחר כך מפני שהיא גיורת : *Sacerdoti fas est cum formosâ congredi primâ vice, si concupiscentia prævaluerit*, (undè verò hanc necessitatem probabis, ô Apella ?) *sed nefas eam posteà ducere, quoniam est è gentilismo.* Notetur hîc, quòd non puellas tantùm, sed & nuptas hostium, jungere sibi matrimonio potuerint, 133 quia textus non *Fœminas* vocat, quod sexus nomen esset, sed

τὸν ἐρῶντα βασανίζει, πότερον ἐπιμανὴς καὶ ἀψίκορός καὶ ὅλος τοῦ πάθους ἐστὶν, ἢ μετέχει τῆς καθαρωτάτης ἰδέας ἀνακεκραμένης λογισμοῦ. Λογισμὸς γὰρ πιεδάζει τὴν ἐπιθυμίαν, οὐκ ἐῶν ὑβριστικὸν ἑαυτὴν ἐργάσασθαι, ἀλλὰ τὴν μηνιαίαν περίοδον ἐπισχεῖν. Τρίτον δὲ, ἐλεεῖ τὴν αἰχμάλωτον, εἰ μὲν παρθένος ἐστὶν, ὅτι γονεῖς οὐκ ἐτύχανε, τὴν εὐκταιοτάτην σύνοδον ἁρμοζομένην· εἰ δὲ χήρα, διότι ἀνδρὸς ἐστέρηται, κύριον ἕτερον λαβεῖν μέλλουσα, καὶ ταῦτα ἐπικατασειομένη τὸν δεσποτικὸν φόβον, καὶ ἰσότητα ἐπιτήδειον. *Pulcherrimè singula in hâc lege ordinavit. Primò, quòd non laxavit frena cupidini, sed per triginta dies eam repressit. Deinde, quòd amorem examinat, num merè furiosus fastidiosusque sit, an aliquid rationis admixtum habeat: ratio enim cohibebit concupiscentiam, ne quid agat insolentiùs, expectabitque menstruum terminum. Tertiò, quòd miseratur captivam: si virgo est; quia parentes ei optatas nuptias non conciliant: si vidua, quia amisso, cui puella nupserat, expertura est alium, non magis maritum, quàm dominum, etiam sub æquabili jure conjugii.*

n) *SACERDOTES.*) Quæstio hæc ex instituto ventilatur in Gemara Babilonicâ Massech. Kidduschin *fol. XXI, col.* 2. איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר *Mota est disceptatio,* inquit Gemara, *inter Doctores de Sacerdote circa legem de muliere captivâ elegantis formæ,* anne & hæc ipsi licita sit, necne ? רב אמר מותר ושמואל אמר אסור *Rabus licitam pronunciavit, at Samuel statuit interdictam.* Conciliari utraque sententia facilè poterat, si alterum quis diceret de primo, alterum de secundo coitu loqui, quorum illum Rabus licitum; hunc R. Samuel interdictum statuisset. Sed de controversiæ statu ipsimet Gemaristæ jam solliciti erant. Pars de secundo coitu quæstionem esse putabat: בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בביאה שניה : *De coitu primo nemo in universo mundo dubitat, quin sit licitus, unde quæstio tantùm est de coitu secundo.* Pars verò invertebat, ut ostenderet, de primo coitu, sacerdoti licito an illicito, quæri: בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי בביאה ראשונה ; *De coitu secundo nemo in universo mundo dubitat, quin sit illicitus*, (nec enim proselytam ducere poterat Sacerdos,) *unde de primo coitu* (h. e. de scortatione, & stupro captivæ mulieri ante nuptias inferendo) *quæritur.* Hunc Sacerdoti Rabus concessum, R. Samuel verò interdictum, pugnabant: & illius quidem sententia in decretum abiit, quod R. Majemonides proptereà ut verum & communi Hebræorum consensu approbatum tradit verbis à Schikardo allatis, ad quem locum R. Joseph Karo *in Ceseph Mischneh fol. CCXC, col.* 1. cùm quædam è Gemaræ citato loco excerpta præmisisset:

ſed אשת *Mulieris* appellatione utitur, quod volunt maritatam notare & ad virum referri, quoniam ab איש derivatur. Bachai *ead. pars. K. T.* הזכיר אשת בסמיכות ודרשו רז"ל אפילו אשת איש מותר ללקחה : *ponit nomen Mulieris in ſtatu conſtructo* (nam in abſoluto fuiſſet אשה) *id explicant Magiſtri noſtri p. m. de muliere viri alicujus, quam liceat accipere.* Unde & illud inferunt, neſcio quàm aptè, gentilibus propriè nulla fuiſſe conjugia, o) fortè ut nec beſtiarum conſociationes matrimonia dici merentur : itaque pro adulterio minimè habendum, ſi quis uxorem hoſtis bello captam duxerit. Maim. H. Mel. *cap.* 8. §. 3. אין אשת יפת תאר מותרת אלא בשעת השביה שנ' וראית בשביה בין בתולה בין בעולה בין אשת איש שאין אישות לגוים וחשקת אע"פ שאינה יפה בה ולא בחברתה שלא יבעול שתים ולקחת לך לאשה שלא יקח שתים ויבעול אחת ויניח לאביו או לאחיו : *Mulier pulchræ formæ non conceſſa eſt, niſi in caſu captivitatis : ubi perindè eſt ſive virgo ſit, ſive devirginata, ſive maritata viro ; quia gentibus verum non eſt matrimonium,* (ideò pro cœlibe habetur.) *Textus addit* (Deut. 21, 11.) *SI DESIDERAVERIS EAM, innuens etiam*

ſet : פסק רבינו כלישנא בתרא וכרב והלכתא כוותיה *Definit*, inquit, *Rabbi noſter* Maimonides *ſecundum poſteriorem quæſtionem formandi modum*, (h. e. an Sacerdoti liceat ſemel tantùm cum muliere in bello captâ ante ejus converſionem congredi, ſi amore captus concupiſcentiæ ſuæ ſuccubuerit ?) *& quidem juxta ſententiam Rabi, utpote cujus deciſio, obtinuit & recepta eſt.* Elegans peſſimæ traditionis obſervatio, quâ non modò locum *Joh. IIX, 7. ſeqq.* de ſacerdotibus, & ſcribis templo egredientibus, neque adulteram primo lapidis ictu ex vulneratâ cõſcientiâ damnare auſis, haut incommodè illuſtrabis; ſed & uti poteris ad oſtendendam conformitatem Judæo-papiſticam in loco de matrimonimo Sacerdotum, utpote quos Papicolæ graviùs peccare docent, uxorem ducendo, quam ſcortando. Parùm enim ab illis R. Maimonidæ verbis differt hoc Alberti Pighii Cardinalis emblema, quod Coſterus *in Enchirid. Cap. de Cœlibatu Sacerdotum Prop. IX.* expreſſit : *Sacerdos*, inquiens, *ſi fornicetur*, (*aut domi concubinam foveat,*) *tametſi gravi ſacrilegio ſe obſtringat, graviùs tamen peccat, ſi matrimonium contrahat.* Id ita placuit Jacobo Gretſero, ut *in Hiſt. Ord. Jeſuit. p.* 115 repeteret : *Veriſſimè ſcripſit Coſterus noſter, ſacerdotem ſi fornicetur, -- tametſi gravi ſacrilegio ſe obſtringat, graviùs tamen peccare, ſi matrimonium contrahat. Quia etiamſi ſacerdos nuptias celebret; nuptiæ tamen nullæ ſunt, neque uxor illa legitima ſit uxor, ſed ſcortum manet, cùm ſacerdos ad matrimonium contractum ſit inhabilis.*

o) *GENTILIBUS PROPRIE NULLA FUISSE CONJUGIA.*) Frequens in ore Rabbinorum vox eſt : אין אישות לגוים *Non eſt con-*

etiam non formosam (posse sic duci, modò placeat militi,) *utiturque*
singulari numero, nè quis fortè plures comprimat, subjungens: *ET ACCI-*
PITO TIBI, ne fortè parenti aut fratribus tradat. Porrò si captiva
judaicam religionem amplecti nollet, jubebatur ad mensem domo
detineri. Lex meminit *v.* 13. יֶרַח יָמִים *lunationis* unius, at Rabini
extendunt ad integrum trimestre. H. Mel. *c.* 8. §. 7. צריכה להמתין
ג' חדשים חדש של בכיה ושני חדשים אחריו *opus habet expe-*
ctare tribus mensibus, uno pro luctu, & duobus aliis deinceps. Quod sic
conciliandum puto, loqui legem de tempore planctus, Rabinos
verò de termino nuptiarum. Targum Jonathæ Chaldæi תבכי על
טעות בית אבה ואמה ותשתי תלת ירחין די תדע אין היא
מעברא : *defleat ipsa errorem domus paternæ ac maternæ; tu verò præ-*
stoleris tres menses, ut cognoscas, utrum illa sit (è congressu primo) *gra-*
vida. Raf Alphes *Tom.* 2. *p.* 23. *a.* צריכות להתמין שלשה
חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא
בקדושה : ואח"כ אם לא התמין האשה אחר בעלה שלשה
חדשים אפשר שתהא מעוברת מבעלה הראשון ואומרים
בנו של אחרון הוא : *Expectandum est tribus mensibus, ut discernatur*
inter progeniem sanctam & profanam. Paulo pòst: *si non expectaret trime-*
stri, posset contingere, ut è priori marito gravida, pareret quem pro filio poste-
rioris haberent. Intereà lex ipsam variè deturpat, jubens abscindere 134
crines, *p*) ungues vicissim alere, vestimenta sumere lugubria, &
penates suos deflere. R. Abrah. Seba *P. Ki-Teze* לפי שבנות
הגוים מתקשטות בפנים צהובות ובשער מגולה ושורקות
שערן במסרק ומחלמן איתו לשנים ומשימים אותו על הצדעים
וכן קולעות שערן מעשה קליעה לעלות ולראות לפני האנשים
כנגד זה אמר בכאן ונלחה את ראשה באופן שלא ישאר לה
עשר

conjugium ethnicis. Nec malè suspicatur noster, eam inde natam, quòd bestiis, quarum consociationes dici matrimonia non mereantur, ethnicos æquiparent. Sic enim Gemara Mass. Cerithuth *fol. LXXIIX. col.* 2. גוים
ג'הגו לאיי וכתב אתם צאני צאן מרעיתי
אדם אתם אתם קרוין אדם ואין הגוים
קרוין אדם : *Gentiles censentur pro non-hominibus, sicuti scriptum est* Ezech. XXXIV, 31. *Vos estis grex meus, & grex pascuorum meorum, vos autem homo. Sensus est: Vos Israelita vocamini homo; gentiles autem non vocantur homo.*

p) *ABSCINDERE CRINES.*) Vide Ma-

gnif.

שער וקליעה וידע דרכי הצניעות כי אפילו גילוי הראש גנאי לבנות ישראל כאמרו בסוטה : *Quia filiæ gentium se ornantes & faciei nitorem affectantes, capillos incrispant, strigili pectinant & dispescunt bifariam ad tempora, calamistris intorquentes, ut spectentur ab hominibus: ideò jubet lex captivam abradere caput suum; nec de crispedine pilum relinquere, ut sic humiliata modestiam discat: quoniam vel sola capitis denudatio turpis habetur filiabus Israël, q) ut dicitur in Talm. tr. Sota,* (quod lucem

gnif. Dn. D. Geierum *de luctu Hebr. c. IIX.* §.4.*p.*195.

q) *CAPITIS DENUDATIO TURPIS HABETUR FILIABUS ISRAEL &c.*) Provocat hîc R. Abraham, ad asserendum filiarum Israëliticarum morem, ad Talmudis tractatum Sota; sed fateor, nondum aliud in eo se nobis obtulisse, de hoc vestigium, quam in illâ collatione politioris adulteræ ornatûs in amatoris prohibiti gratiam suscepti, cum ritibus in Mischnâ *ibidem fol. VII. col. 1. circa finem* descriptis, ut ostenderetur, pro mensurâ mensuram adulteræ reddi. Sic enim ibi Gemara *fol. IIX. col. 2. & fol. IX. col. 1.* היא פירסה לו סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קישטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה וכו' : *Ipsa expandit sibi sudaria pulchra super caput suum, propterea aufert Sacerdos peplum de capite ejus, & ponit illud infra pedes ejus. Ipsa ornavit sibi faciem suam, propterea facies ejus flavescit. Ipsa stibio pinxerat suos oculos, propterea oculi ejus protuberant. Ipsa plicaverat sibi capillos suos, propterea sacerdos capillos ejus dissolvit, &c.* De capitis verò denudatione filiabus Israel probrosâ nihil properanti observare ibi licuit; non tamen negaverim, tale quid fortassis haberi: & forte haud difficile fuerit, Talmudicis etiam inassveto, id reperire, ubi celeberrimi Wagenseilii tractatûs hujus editio, quam indies præstolamur, prodierit. Sanè enim R. Salomo Talmudicorum vestigia presse secutus, *ad Num. V, 18. fol. CLV. col. 1.* dum illa legis verba de muliere adulterii suspecta: ופרע את ראש האשה *& denudabit sacerdos caput mulieris,* interpretatur, hoc disertè habet: סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להם : *dissolvit plicas capillorum ejus, eò ut despiciatui eam exponat inde filiabus Israeliticis, quippe quibus denudatio capitis turpis haberi solet.* Idem adhuc luculentiùs legitur in Bemidbar rabba *Parscha IX. fol. CCXXX. col. 3.* לפי שדרך בנות ישראל ראשיהן מכוסות ולכך הכהן פורע ראשה ואומר לה את פירשת מדרך בנות ישראל שדרכן להיות מכוסות ראשיהן והלכת בדרכי הגוים שהן מהלכות ראשיהן פרועות : *Propterea quod Israelitidarum consvetudo sit, tectis capitibus incedere, ideò denudabat* sacerdos *caput ejus* (adulteræ,) *dicebatq; ad eam: tu recessisti à more filiarum Israelis, quæ solent tecta quoad capita sua esse, & ambulasti in viis gentilium, quorum puellæ circa capita sua nuda incedunt.* Sed & in Talmudicâ Gemarâ Massech. Cetubboth *fol. LXXII. col. 1. lin. ult.* traditio scholæ R. Jismaelis adscribitur: אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש : *Commonefactio pro filiabus Israelis, ne exeant nudo capite.* & glossa ibi interior: ש"מ אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש : *Intelligimus inde, non esse moris apud filias* Isra-

cem affert textui paulino *r*) 1. *Cor.* 11. *verſ.* 5.) Aliam rationem comarum detondendarum affert Bachaius *Parſ. cit.* ששערותיו של אדם הם כחו וכענין שכתוב אם גלחתי וסר ממני כחי׃ *quòd hominis capilli contineant robur ejus, ſicut dicitur* (de Samſone Jud. 16, 17.) *ſi raſus fuero, recedet à me fortitudo mea*, (putat ergò venereas vires unâ debilitatum iri.) De unguibus *ſ*) diſſentiunt; eſt enim ambiguitas in hebræo ועשתה את־צפרניה *faciat ungues ſuos*, (verſ. 12.) Talm. Maſſ. Jeſam. *cap.* 4. *p.* 48. *a.* ר׳ אליעזר אומר תקוץ ר׳ עקיבא אומר תגדיל א׳ ר׳ אלעזר נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפרנים מה להלן העברה אף כאן העברה ר׳ עקיבא אומר מה להלן ניוול אף כאן ניוול וראיה לדברי ר׳ אליעזר ומפיבשת בן שאול ירד לקרא׳ המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו הא עשיה העברה׃ *R. Eliezer ait, ſignificare idem quod PRÆCIDAT. R. Akiba inquit, CRESCERE SINAT. R. Elieſer ſic argumentatur, quæ eſt ratio capillitii, eadem quoque ungularum. at illud auferri jubetur, ergò & hæ. R. Akiba ſubſumit aliter; at illud fit ad abominationem, ergò & hoc ad deturpationem fieri debebit. R. Eliezer affert demonſtrationem è ſcripturâ* (2. Sam. 19, 24.) *Mephiboſchet filius Saul deſcendens in occurſum regis, non fecerat pedes ſuos* (h. eſt, ungues præciderat,)

Iſraelis, ut caput nudata exeant. Notantur iſta ad *Miſchnam VI. Capitis VII.* quâ ſtatuitur, abſque dote dimittendam fœminam, quæ ſtatutum Moſis & Iſraelis transgrediatur. Ibi inter alia: איזוהי דת יהודית יוצאת וראשה פרוע וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם וכו׳ *Quodnam eſt ſtatutum Judaicum? ſi qua exeat nudato capite, & fila ducat in plateâ, & confabuletur cum quolibet homine &c.* ea abſque dote dimittitur. Ad quem Talmudis locum nos deduxit R. Jehuda AbenCalez *in libro Muſar c. XX. fol. CXXXVII. col.* 1, cùm mores mulierum format: גרסינן במסכת כתובות האשה שטווה בשוק וראשה פרוע הרי זו עוברת על דת יהודית ותצא בלא כתובה׃ *Legimus*, inquit, *in Maſſecheth Cethubboth, mulierem, quæ fila duxit in plateâ, dum nudo capite eſt, transgredi ſtatutum Judaicum, & dimitti abſque dote.* Zennorenna *fol. CXXI. col.* 1. Die Frau/die ihr Haar weiſt von dem Kopfe/ die is gleich/ als hett ſie *zenuth* (Hurerey) getrieben.

r) *TEXTUI PAULINO 1. COR. XI, 5.*) Vexatiſſimo cæteroquin loco; cui jungi poterat alter, è Veteri Teſtamento, non minùs variis interpretum judiciis obnoxius de oculorum tegumento, quod Abimelechus Saræ mille argenteis Abrahamo datis ſe deſtinaſſe ajebat *Gen. XX,* 16. de quo alias latè Martinus del Rio *part. II. Singular. Biblic. lib. III. c. IV. p.* 300. *ſeqq.* Adde inſuper *Gen. XXIV,* 65. ubi de pallio, quo ſe Rebecca conſpectu Iſaaco obtexit.

ſ) *DE UNGUIBUS.*) Ingens controverſia de phraſi *facere ungues*, utrum *præcidere*, an *alere*

rat,) *nec fecerat myſtacem ſuum*, (h. e. totonderat,) *en facere uſurpatur pro auferre !* Targum Jonathæ reddit תצמי ית טופרותא quod itidem incertum eſt, quid ſignificet. Cl. Dn. Buxtorfius junior *in Lex. Chald. Præcidendi* ſenſu expoſuit ; at ego pace Amici, contrario *Nutriendi* ſenſu accipere mallem, quia non tantùm gloſſator marginalis לשון גידול *ſignificatione incrementi* explicavit, ſed etiam alter paraphraſtes Chaldæus, Onkelos תרבי *h. e. multiplicet vel augeat* interpretatus eſt, adeoque totus contextus non ornatum, ſed deturpationem innuere videtur. R. Nathan baal Aruch *Rad.* צם tribuit hoc
135 Jeroſolymitano Targum ; quod cùm in eo deſit, ſuſpicor Jonathæ traductionem illo nomine inſigniviſſe. Notavit hoc ipſum Elias *in ſuo Methurgeman*, non extare in impreſſis. R. Abraham exiſtimat, reſpexiſſe legem ad mores gentium, qui ungues vario colore tingere ſint ſoliti, in ſuo *Zer. ham. d. l.* לפי שבנות הגוים מתקנים צפרניהם של יד ורגל וצובעים אותן במין צבע כמנהג הישמעאלים שיהיו בידיהן שינוי ויסתכלו בהם ויקחו ידיהן וימששו בהן עד שנדלק אש של גהנם ויצר הרע לזה אמר ועשתה את צפרניה שתגדלם בלי תיקון ובלי צבע : *Quia filiæ gentium adornant ungues manuum & pedum ſuorum, tinguntque variis ſpeciebus colorum, ad morem Iſmaëlitarum, ut ſit in manibus pulchra varietas; quam conſiderantes* (amaſii) *prehendunt eas, & tàm diu palpant, donec exardeſcat ignis infernalis malæ concupiſcentiæ : ideò jubet lex captivam ungues alere negligenter absque curâ vel picturâ.* R. Bachai altiùs philoſophatur, & in recordationem lapſus humani factum putat. *l. c.* שיחשוב במעלתו של אדם הראשון קודם שחטא שהיה מלבושו צפורן : *ut cogitet de præſtantiâ primi hominis Adami, cujus veſtis, t) antequam peccaſſet, erat inſtar*

alere notet. Autor de eâ operoſus eſt, nec minorem in eâdem evolvendâ diligentiam adhibuerunt Sixtinus Amama *lib. II. Anti-Barb. Bibl. p.* 373. *ſeqq.* Dn. D. Geierus *de luctu Hebr. c. XV.* §. 5. *p.* 288. *ſeqq.* Thom. Gatakerus *in Cinno lib. II. c. XIII. p.* 321. 322.

t) CUJUS VESTIS.) Sumpta hæc ſunt ex Pirke R. Elieſer *cap. XIV. fol. IX. col.* 4. ubi iſta legas : מה היה לבושו של אדם הראשון עור של צפורן וענן כבוד מכוסה עליו כיון שאכל מפירות האילן נפשט עור צפורן מעליו וראה עצמו ערום ונסתלק ענן הכבוד מעליו : *Qualis erat veſtis Adami hominis primi ? erat pellis onychina* (& inſtar unguis pellucida, nam צפורן utrumque, & *onycha* & *unguem* notat,) *quam nubes gloriæ circum-*

ftar unguis, (colore corneolum referens: unde adhuc dum ineunte Sabbatho Judæi ungues ad candelam contemplari ſolent, *u*) admurmuratâ preculâ; vid. Minhag. *fol.* 3. *x*) Quod veſtitum captivæ attinet, erat & ille ad deformitatem accommodatus, ut ſic omnia

cumdabat. Cùm verò comediſſet de fructibus arboris vetitæ, exuebatur ei pellis illa unguem referens, videbatq; ſe eſſe nudum, atque recedebat ab eo nubes gloriæ. Atque hâc quidem veſte ante lapſum in ſtatu innocentiæ ornatus erat. Poſt lapſum qualem confecerit DEUS, in iisdem Pirke Elieſer *c. XX. fol. XIII. col.* 4. refertur: רבי אליעזר אומר מן העור שהפשיט הנחש עשה הק"בה כתונות כבוד לאדם ולעזרו שנאמר ויעש י' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם: *R. Elieſer ait, ex pelle, quam exuerat ſerpens, feciſſe DEUM tunicam honorabilem Adamo ejusque adjutorio, ſicuti dicitur* Gen. III, 23: *Et fecit Dominus DEUS Adamo & uxori ejus tunicas pelliceas, ſicq; veſtivit eos.* Aliter Raſchi *ad Gen. III,* 21. *fol. VI. col.* 1. יש דברי אגדה אומרים חלקים כצפורן היו מודבקים על עורן ויש אומרים דבר הבא מן העור כגון צמר ארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתונות ממנו: *In lepidâ quadam narratione dicitur, particulas inſtar unguis adhæſiſſe cuti illorum. Alii verò aſſerunt, fuiſſe rem de quadam pelle provenientem, v. g. pilos leporinos, uſum lanæ molliſſimæ præbentes, & ex iis feciſſe DEUM ipſis tunicas.* R. Aben Eſra *ibidem*: יש אומרים כי בתחלה היו עצם ובשר ועתה קרם עליהם עור ויש אומרים כתנות לעורם ואחרים אומרים כי יש בהמה בדמות אדם והשם צוה ונפשט עורה ואין לנו לבקש בזאת רק נאמין שהשם עשה לאדם גם לאשתו כתנות עור ומי ימלל גבורותיו ומי יספר מעשיו ונפלאותיו ואין חקר לגדלתו: *Quidam ajunt*, Adamum & Evam *initio tantum ex oſſibus & carne compoſitos fuiſſe, jam verò* DEUM *iis obduxiſſe cutem,* (& hanc *tunicam pelliceam* vocari.) *Alii verò dicunt, novas tunicas ad cutem illorum jam acceſſiſſe; & hinc denuò alii putant, fuiſſe beſtiam quandam, homini ſtaturâ & formâ ſimilem, quam DEUS pellem ſuam exuere juſſerit. Verùm noſtrum non eſt, in hac curioſius inquirere. Sufficiat credere, DEUM ipſum Adamo & uxori ejus tunicas pelliceas feciſſe. Quis enim eloquetur potentiam ejus?* (Pſal. CVI, 2.) *aut quis enarrabit opera & mirabilia ejus? Non eſt perveſtigatio magnificentiæ ejus.* (Pſal. CXLV, 3.) Cæterùm ad hanc quoque materiam ſic delatis, remittere Lectorem liceat ad pias meditationes B. Dn. Jo. Henr. Urſini de colore veſtis illius, quâ DEus ipſe protoplaſtos, poſt lapſum, ſed jam in gratiam receptos, texit: quas vide *vol. I. Analect. Sacr. lib. VI. c. XV. pag.* 351. *ſeqq.*

u) *UNGUES AD CANDELAM CONTEMPLARI SOLENT.*) Vide Buxtorf. in Synagog. Judaic. recens auctâ *cap. XVI. pag.* 347. 348.

x) *MINHAG. fol.* 3.) *col.* 1. Locus hic ex Minhagim ab Autore citatus ita habet: Man thut die *beſamim* aus der Hand und nemt den Becher wieder in die rechte Hand / und beſicht die Nägel von der lincke Hand bey der *habhdala*-kertz. Man beigt die Finger in die Hand/ daß ſie ein Schatten geben in die Hand. Und ſtreckt die Finger dar noch aus / und beſicht die Nägel daß man kan der kennen bei dem Licht/ daß ſie weiſſer ſeyn als die Finger. Und ſagt / ברוך אתה י' אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש: Und nemt den Becher in die lincke Hand / und beſicht ach aſo die Nägel von der rechten Hand. Man beſicht drum die Nägel / da weil das Kleid / das *haſchem jiſkba-*

mnia libidinum incitamenta tollerentur. Idem Bachai *y*) *ibid.*
אולי תוך הזמן הזה יתנחם החושק ויעבור חשקו מעליה בראותו אותה מתנוולת בגלות הראש ובגידול צפרניה ובלבישת בגדים של שביה כי כבר הסירה הבגדים הנאים שעליה אשר באת עמהם ובראותו אותה בוכה ומצטערת ישלחנה לנפשה:
Fortassè intra hoc spacium temporis pœnitebit amantem, & sedabitur appetitus ejus, dum videt deturpatam raso capite, unguibus prominentioribus, indumento viliori, qualis est captivorum, postquam pulchras vestes, in quibus venerat, deposuit: item si cernit flentem & semet affligentem, faciliùs eam dimittet. Iterumque Seba *d. l.* לפי שבנות הגוים מתקנות עצמן בבגדי משי וארגמן שש ורקמה לפתות ולהסית האנשים בהם כאמרו וברם ענבים סותה לזה אמר והסירה את שמלת שביה ותלבש בגדים אחרים מבלויי סחבות ובזה לא תקבל בשת אחר שאינה צריכה לצאת חוצה והיא יושבת מסוגרת בביתו:
Quia filiæ gentium exornant se vestibus holosericis & purpureis, & byssinis & acupictis, sicut (de ornatu Messiæ Gen. 49, 11.) *dicitur, operimentum suum in sanguine uvarum lavant, ut alliciant & incitent viros: ideò jussit lex captivam vestes preciosas amovere, ac vetustate detritas* (Jerem. 38, 12.) *induere, quia permutatione* (privatim tantùm) *non publicè dehonestatur, quia nunquam egreditur foràs, sed domi sedet conclusa.* De fletu dubium movent non necessarium. Aliqui ad literam accipientes, existimant veros parentes lugere jussam: alii verò allego-
136 rizantes, Idola sua deflere avitamque superstitionem. R. Bachai *loc. sæpiùs cit.* הטילה עליה תורה משפט אבלות שהיא שלשים יום כדי שתעשה חובת באביה ואמה אם שמעה בהם שנהרגו בעונת שביה כי האדם יתחייב לכבד אביו ואמו בחייהם גם לאחר מיתתן:
præscribit ipsi lex modum luctus, qui est triginta dierum, ut solvat justa parentibus, cùm audit eos occisos esse, tenetur enim homo, non in vitâ tantùm patrem & matrem honorare (Exod. 20, 12.) *sed & post mortem eorum.* Bar Nach-

jithbarech gemacht hat *Adam harischon*, da er nacket is gewesen / das ist wie Nägel gewesen. Und da *Schabbath* is aus gangen gewesen / und is finster gewesen / so hot *Adam* genommen zwey Stein / und hot sie wieder an ander geschlagen / so is Fewer heraus gangen. Drum besicht man bei dem Licht die Nägel.

y) BACHAI.) v. Sixt. Amama *L. II. Anti-Barb. Bibl. p.* 375.

z) DIMIT-

Nachman *ad h.l.* והרב אמר במורה הנבוכים לחמלה עליה שתמצא מניח לנפשה כי יש לעצבים מנוח והשקט בבכיתם ואבלם : *Magister* (intelligit Rambamum.) *in libro More hannefuchim* (h.e. doctore perplexorum, quem Arabicè scripsit,) *ait, juberi hoc misericordiæ causa*, non tàm ob occisos parentes, quàm) *ut ipsa reperiat quietem: est enim dolentibus aliqua consolatio vel recreatio, ab ipso plangendi actu.* Mikoz. *pr. aff.* 122. נחלקו שם התנאים בפ׳ חחולץ *dissentiunt in hoc doctores nostri, in capite Hacholez*, quia fieri potuit, ut ipsa parentibus in juventute statim orbata, pridem ambos defleverit. Huic casui aliam interpretationem quærunt, nè legis jussum tunc videatur frustraneum. Talmud. M. Jebam *fol.* 48. *fac. b.* ר׳ אליעזר אומר אביה אביה ממש אמה אמה ממש ר׳ עקיבא אומר אביה ואמה זו ע״ז. וכן אומרים לעץ אבי אתה : וגו׳ *R. Eliezer ait, Pater significat patrem simpliciter, & Mater matrem. R. Akifa inquit, parentes hoc loco notant Idola, secundùm illud* (Jer. 2, 27.) *dicentes ligno, tu Pater meus es, & lapidi tu me genuisti!* Bachai *l. d.* לפי המדרש הזה היה זמן ירח מפני שהוא כלל כל ההקפים הקף היום השמשי והקף ז׳ כוכבי לכת לשבעה ימי השבוע והקף החדש הירחי אביה רמז אל השמש ואמה אל הירח והאחין לרבות הכוכבים : *secundùm hanc expositionem dedit ei tempus menstruum, quod complectitur omnes periodos* (superstitionis gentilitiæ,) *scilicet circuitum solis diurnum, revolutionem dierum hebdomadis pro numero septem planetarum, denique mensem lunæ. Sic ergò pater solem, mater lunam, fratres stellas notant.* (ut Gen. 37, 9.) Hactenus de latibulo captivæ & conatu eam convertendi. Quòd si verò ad Judaicam religionem, post experimenta hæc omnia, transire tamen noluisset, coacta fuit ad septem præcepta filiorum Noæ; sed à nemine Judæo in thalamum recepta: quia nefas habitum è proselytâ non totali filios suscipere. Maym. H. Mel. *cap.* 8. §. 9. לא רצה להתגייר מגלגלין עמה שנים עשר חדש לא רצתה מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח ומשלחת לנפשה והרי היא ככל הגרים התושבים ואינו נושאה שאסור לישא אשה שלא נתגיירה : *Si Judaismum amplecti recusat, volutantur cum eâ duodecim menses,* (h.e. tamdiu expectant,) *si*

 non-

nondum vult, imponuntur ei septem præcepta, quæ posteris Noæ sunt injun-
137 *cta, & dimittitur liberè: tunc accensetur proselytis-incolis, sed à nemine ducitur: quia impium est jungi matrimonio paganæ* (nondum cathechumenæ.) In tali casu nec ipse pro ancillâ retinere potuit, quam semel compressit, nec aliis ad quæstum divendere; sed debuit eam impunè ac liberaliter, quâ vellet, dimittere. z) §. præc. 8. אם לא חפץ בה משלחה לנפשה ואם מכרה עובר בלא תעשה שנ' ומכר לא תמכרנה בכסף ואם מכרה אינה מכורה ומחזיר הדמים: *si non placet, dimittat eam gratis ad voluntatem suam, qui enim vendit, peccat contra prohibitionem legis* (Deut. 21, 14.) *nequaquam vendas eam argento, neque negotieris illâ. Imò tunc verè vendita non est, quia pretium emptori restituere tenetur.* Mizv. gad. *pr. neg.* 233. אם כבש אותה אחר שנבעלה לשם שפחה משישתמש בה לוקה שנ' לא תתעמר בה ופירש רבינו שלמה בשם ר' משה הדרשן שכן בלשון פרסי קורין לעבודת ושימוש עמרא: *Si post concubitum cogit eam ad servitium, vapulat: quia dicitur* (Deut. ibid.) *non prostituas illam ad quæstum. Sic enim R. Salomo* (Jarchi.) *nomine R. Mosis haddarschan* (h. e. concionatoris.) *exponit etymologiam vocis* עמר *ex usu linguæ Persicæ.* Gerundens. *s. h. l.* תתעמר הוא כמו תתאמר מלשון יתאמרו כל פועלי און וכולם רממות וגדולות האמרה ונגזרו מן בראש אמיר ויקראו בערבי האדון אמיר ושמוש העין והאלף כאחד מורגל כגון פרעהו מרורת שחרות כמו פראהו *Obscura vox textus* תתעמר *est, quasi per Aleph scripta esset, at significat grandiloquentiam, ut in illo* (Psalmi 94. vers. 4.) *superbè prædicabunt se operatores iniquitatis: deducto ab* אמיר (quod legimus Esai. 17, 6.) *& summitatem rami vel frondis notat. Appellant etiam Arabicè Dominum vel Herum hoc titulo. Et solennis est permutatio gutturalium literarum* ע א *velut in hoc dicto* (Jobi 33, 24.) *redime ipsum,* nè

z) *DIMITTERE.*) Quæ suprà *p.* 347. ex sententiâ Tremelli, Belgarum & Vinariensium allata sunt, quasi illa dimissio captivæ uxoris intelligenda sit post legitimum matrimonium cum eâ contractum licita; ea inter Hebræos patronum habent R. Mosen ben Nachman, cujus mente refert R. Abarbanel *fol.* CCCLXXIIX. *col.* 3. הרמ"בן כתב שאמות והיתה אם לא חפצת בה הוא אחרי היותה לו לאשה שאם ישאנה וגרשנה כדין אשה יהודית: *R. Moses bar Nachman scripsit, hæc, quæ de displicentiâ viri erga mulierem captivam dicuntur, sic esse accipienda, quòd, si post contractum matrimonium, postquam tam legitimè uxorem*

nè descendat in foveam. Oritur hinc quæstio, cujusnam sit filius ex impraegnatâ paganâ post dimissionem natus? Hebræi Jureconsulti *a*) patris esse negant; asserentes ventrem sequi, & à Synedrio publicè baptizari. H. Melach. *c.* 8. §. 9. נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהוא מן הגויה אלא ב"ד מטבילין אותו על דעתם : *E gravidâ de primo concubitu nascitur proselytus, qui non habetur pro filio gignentis, quia est ex Ethnicâ: verùm senatus illum decreto suo* (ad proselytismum) *lustrari curat.* Ajunt tamen experientiâ comprobatum, *b*) quòd tales filii plerunque sint degeneres, refractarii & aliquâ labe notati. Præc. affir. 122.
סופו להוליד בן שהוא בן סורר ומורה לכך נסמכו הפרשיות
הללו *Eventus est* (militis gentilem in bello impraegnantis,) *ut gignat* 138
filium rebellem & inobedientem. Ideò scriptura statim subjungit legem de talibus dilapidatoribus lapidandis (Deut. 21. vers. 18. & seqq.) Medrasch Tanchuma, quod à formulâ docendi crebriùs repetitâ *Jelammedenu* cognominant, *sup. h. loc.* תניא ר' יוסי אוכל בן סורר חצי ליטרא בשר

rem duxit, displiceat, expellere eam per divortii libellum possit, eo modo, quo uxor Judaica dimitti solet.

a) *HEBRÆI JURECONSULTI.*) Cesceph Mischneh *ad citatum Maim. locum fol. CCXC. col.* 2. זה פשוט וכבר הזכרתיו בפרק זה ומה שכתב אלא ב"ד מטבילין אותו הוא כדאיתא בפ' קמא דכתובות גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד ופרש"י אם אין לו אב ואמו מביאתו להתגייר ותנא נמי הכי הוא דאין ולד זה בן הישראל כלל ובנך הבא מן הכותית אינו קרוי בנך : *Hoc* (quod Maimonides, verbis ab Autore allatis, ait) *simplex & rectum est, id quod pridem in hoc capite memoravi. Quod autem scribit, eum Synedrii decreto baptisari, illud in Capite primo Massech. Cethubboth fundatur, ubi dicitur, proselytum minorennem baptisandum ex sententiâ Synedrii. Hoc Raschi ita exponit: si patrem non habeat, & verò mater ejus ipsum adducat ..., ut Judaismo initietur. Atqui par hîc est ratio, siquidem proles ista pro israeliticâ haberi omninò nequit, cùm filius tuus è gentili prognatus non debeat dici filius tuus.*

b) *EXPERIENTIA COMPROBATUM.*) Imò in ipsâ lege id significatum, voculâ לך *tibi* pleonasticâ, observat R. Salomo Ephraim ben Aharon *in Keli Jakar fol. CXXIIX. col.* 2. ad illa verba: ולקחתה לך לאשה *& acceperis eam tibi in uxorem.* Sic enim ibi: מלת לך מיותרת אע"פ שרבותינו זכרונם לברכה דרשו לך ולא לאביו או לבנו מכלל מקו' יוכל לפרש כמו המשפט לך ולא לזרעך כי תועלת מוגמר זה אינו כי אם לך אבל לזרעך אדרבה הדבר מזיק כי לסוף יהיה לך ממנה בני' ולא מועיל והיינו בן סורר ומורה : *Vocula TIBI pleonastica est, quam etsi Rabbini nostri homiletice exponant ideò insertam, ut per eam pater & filius excludatur,* (quippe pro quibus non liceat captivam elegantis formæ mulierem accipere,) *poterimus tamen literaliter sic inter-*

בשר ושותה חצי לוג יין *Tradit R. Jose, c) talis filius devorat selibram carnis, & epotat medium Log vini*, (h. e. quantum tria circiter ova continerent: quod Bacchi nepotulis hodiè parum esset, at olim severioris disciplinæ seculo, in tenellis temperantiæ candidatis nimium censebatur atque futuri heluonis præsagum tyrocinium. Confer Cl. quondam Drusii *notas ad h. l. Deut.*) Confirmant hoc etiam exemplo liberorum regis David, Absalomi & Thamaræ; quorum ille patri insidiatur 2. *Sam.* 15, 10. concubinis ejus abutitur *c.* 16. *vers.* 22. ideò violentâ morte perit *c.* 18. *vers.* 14. hæc verò incestum à fratre passa *c.* 13. *vers.* 14. fratricidio præbet occasionem *vers.* 28. Fuisse autem ambos è captivâ matre oriundos, tradit præter alios *d*) R. Dav. Kimchi *in not. ad Sam. e*) תמר בת יפת תואר היתה כמו שאמרו

terpretari, quasi diceretur: TIBI accipies & non semini tuo. Non enim ex probrosâ hâc actione ulla erit utilitas, nisi tibi tantum, (pravæ scilicet concupiscentiæ tuæ sic satisfacienti,) *at semini tuo è contra res hæc summo damno erit: nam inde tandem habebis filium minùs probum, & hæc ratio est, cur lex de filio refractario & inobedienti, statim huic subjiciatur.*

c) TRADIT R. JOSE.) Descriptio filii rebellis & immorigeri habetur in Mischnâ Massech. Sanhedrin *Cap. IIX. §. II.* ubi tamen huic R. Jose tribuitur, quòd non selibram, sed libram integram carnis, neque dimidium, sed integrum Log vini, ei adscripserit. מאימתי חייב משיאכל טרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי רבי יוסי אומר מנה בשר ולוג יין : *Quandonam filius rebellionis & inobedientiæ reus est? Cùm comederit selibram carnis, & biberit dimidium Log* (sextarium) *vini Italici. R. Jose ait: si comederit integram libram carnis, & biberit integrum Log* (sextarium) *vini.* Cæterùm hæc sententia R. Jose recepta non est, observante utroque Mischnæ Commentatore, Maimonide & Bartenorio *fol. CLXXXIX, col. 2.* Cum ergò prior illa obtinuerit, hinc forte factum, ut eandem Autor Medrasch Tanchuma, memoriâ lapsus R. Jose tribuerit. Aliàs prolixiorem hujusmodi degeneris filii descriptionem habet R. Bechai *in Biur fol. CCXXVII. col. 3.* ת״א שיגנוב משל אביו ויקנה בשר ויין זולל ויאכלם חוץ מרשות אביו בחבורה שכלן רקנין ויאכל הבשר חי ואינו חי מבושל ואינו מבושל כדרך שהגנבים אוכלין וישתה היין מזג ואינו מזוג כדרך שהגרגרין שותין : *Talis est, qui furatus quid fuerit de eo, quod patris sui est, & coëmerit carnem & vinum alibi ablatum, atque ea consumserit exteriùs, quò patris sui potestas non pertingit, in tali societate, in quâ omnes sunt nebulones: quique comederit carnem promiscuè, vivam & non vivam, coctam & non coctam, eo modò, quo fures comedere solent; similiterq; biberit vinum, sive temperatum sit, sive non temperatum, eo modo, quo heluones solent bibere.*

d) PRÆTER ALIOS.) Tanchuma *Parsch. Ki Teze fol. XCIII. col. 4.* Jalkut *part. I. fol. CCXC. col. 1.* Bechai *fol. CCXXVI. col. 4.*

e) R. DAV. KIMCHI IN NOT. AD SAM.) nempe ad 2. *Sam. XIII, 1. fol. CCCXLIII, col. 1.* Est præterea locus alius in ejusdem Commen-

שאמרו רבותינו ז"ל והראייה כי לא ימנעני ממך והיתה אחות אבשלום מאמו כי מעכה אמו של אבשלום לקחה דוד במלחמה ושכב עמה קודם שנתגיירה ומעכה נתעברה מדוד בביאה ראשונה בעודה גויה ואחר כן נתגיירה ונשאה דוד לאשה וילדה לו אבשלום ומה שאמר אמנון אחותי לפי שהיתה בת דוד קראה כן : *Thamar è formosâ captivâ erat orta, ut tradunt nostri doctores p.m. quo alludunt verba* (verſ. 13.) *non denegabit me tibi : fueratq́, ſoror Abſalomi è matre Maëcha* (*filiâ Talmai regis Geſchur,* 2. Sam. 3, 3.) *quam ceperat Davides in bello , & cum eâ dormiverat antequam proſelyta fieret , è quo primo congreſſu impraegnata eſt , adhuc in gentiliſmo exiſtens. Judaizatam poſteà duxit rex in uxorem , tunc peperit ei Abſalomum. Ideò autem Amnon eam ſororem vocat* (blandè allocuturus, c. 13. verſ. 11.) *quia è communi patre David ſuſcepta erat.* Inde diſputant Rabbini , *f*) utrum verè inceſtus fuerit , an ſtuprum ? & num Amnon ille Thamaram in legitimum thorum cooptare potuerit, nec ne ? Maymon cum multis, affirmat licuiſſe in matrimonium ducere, quæ verè ſoror non fuerit : quia paganæ partus ventrem ſequitur, ut ſuprà dictum , & patri non accenſetur. H. Mel. *cap.* 8. §. 9. תמר מביאה ראשונה של יפת תואר היתה אבל אבשלום נולד מאחר הנישואין נמצאת תמר אחות אבשלום מאמן ומותרת

mentario *ad* 2. *Sam. III, 3. f. CCCXXXII. col.* 2. qui hactenus dicta magis illuſtrat : דרשו בו כי לפי שהיה בן יפת תואר שלקחה דוד במלחמה לפיכך היה אבשלום סורר ומורה באביו כי לכך נסמכה פרשת סורר ומורה לפרשת יפת תואר לומר לך כל הנושא אותה או אשה שאינה הגונה יוצא ממנה בן סורר ומורה ונכון הוא הדרש כי מאחר שהיא שבויה הרי היא כמוכרחת לשום לדת ישראל ולבה לא נכון אל דת והנטע יוצא דמות השרש : *Concionari ſolent Rabbini de eo* , (quod hic de Abſolome filio Maachæ dicitur) *quaſi propterea , quia filius fuit fœminæ elegantis formæ , quam David in bello captam duxit , Abſalom refractarius & rebellis ſuo patri factus fuerit. Idcircò enim proximè adhæret lex de filio immorigero & refractario , legi de fœminâ elegantis formæ. Dicere quaſi ibi vult, omnem eum , qui ducat iſtam , aut ſimilem , quæ minùs honeſta eſt , prodeuntem ex eâ filium refractarium & inobedientem habiturum. Et ſanè homiletica hæc expoſitio ſatis ſibi conſtat. Quandoquidem enim talis fœmina captiva eſt , en ! veluti cogitur ad ſuſcipiendam religionem Iſraeliticam , adeoque cor illius firmiter ad religionem diſpoſitum non eſt. Atqui planta tunc ſimilis radici enaſcitur* , (der Apfel fellet nicht weit von Stamme.) Sumpta autem hæc ſunt è Gemara Sanhedrin, quam vide in Chriſt. Gerſonis *Chelek p.* 247.

f) *DISPUTANT RABBINI.*)

ומותרת להנשא לאמנון וכן היא אומרת דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך : *Thamar è primo & unico concubitu formosa nata, sed Absalon ex eâdem, jam nuptâ regi.*

Erat ergò illa hujus soror è matre. (vi- des hîc patris rationem non habe- ri!) *concessa ergò in conjugium Amnoni,*

Ahinoam —	DAVID —	Maëcha
Amnon	Tamar	Absolon

139 *sicut ipsamet ait* (vers. 13.) *loquere quæso cum rege, non is me tibi prohibebit.* Contrà R. Johannes negat concessam, quòd hæc tantùm elabendi causâ dixerit: nisi è priori marito gentili conceptam fuisse probetur. Mik. *pr. aff.* 122. אבל לדברי רבי יוחנן תימה היאך היתה מותרת לאמנון כיון שלא הולידה דוד עד אחר שנתגיירה אמה הרי היתה אחותו גמורה וצריך לומר שלא היתה בתו אלא היתה בת אשתו מן הגוי קודם המלחמה ומה שכתוב כי כן תלבשנה בנות המלך מעילים לפי שגדלה עם בנות המלך אומר כן או שמא בא דוד אל אם תמר בצנעה קודם המלחמה והוליד ממנה תמר כי קודם בית דינו של חשמונאי היתה גויה מותרת בצנעא : *Rabi Jochannan miratur, quomodo licita fuerit Amnoni, siquidem David eam genuerit post proselytismum matris; unde veram fuisse sororem oportet, itaque dicendum est, non fuisse filiam ejus, sed filiam uxoris è priori marito gentili susceptam ante bellum. Objijis* (è vers. 18.) *vestitam tunicâ variegatâ instar filiarum regis! resp. factum esse, quòd educaretur unà cum filiabus regis in aulâ. Quid si Davides ad matrem ejus accesisset ante bellum? nam ante senatus consultum Hasmonaicum, gentilis concessa erat, certâ moderatione.* (quod non facilè crediderim: aliàs hanc Johannis sententiam alteri præferens; quia & in nostro jure Romano, servilis cognatio nuptias impedit. *l, si uxor, §. illud, Instit. de Nupt.*) Ultimus casus erat, ut si qua nullis persvasionibus ab avitâ superstitione vellet discedere, occideretur. M. H. Mel. *c.* 8. §. 10. יפת תואר שלא רצתה להניח עבודה זרה אחר שנים עשר חדש הורגין אותה :

Formo-

Eorum disceptationes collegit & Latio donavit Buxtorfius, quem vide *in Dissertat. de Sponsalib. & Divortiis, thes. XX. pagina 18. seqq.* adde Seldenum *lib. V. de Jure Nat. & Gent. cap. XIII. fol.* 619. & *c. XIIX. f.* 639. 640.

g) POST

Formosa quæ nullo modo vult relinquere cultum idolorum, post duodecim menses g) interficitur. h)

Theor.

g) POST DUODECIM MENSES.) Similiter, si quis servum adultum à gentilibus coëmisset, isque noluisset circumcidi, res per duodecim menses apud ipsum urgenda erat. Diutiùs eum retinere non poterat Dominus. Tradit Majemonides *in Hilk. Milah c.1.§.VI.* quem locũ cum præsenti ita confert *Cesepb Mischna.*

h] Placet coronidis loco Judæo-germanicam legis hactenus expositæ interpretationem adscribere ex Zeanorenna *fol. CXXI. col.* 1. Assem para & audi. Die *Torah* hat angeschrieben / *Veschabbitha schibbjo, Veraitha baschschibbjah eschath jephath-toar*, das ist teutsch / du wirst in der *milchamah* (im Kriege) ein schöne F. an sehen / und werst sie welln nemen. Da hot die *torah* geboten / du solst nit eilen / wenn du sie wilst nemen / da solstu ein mahl bei ihr ligen in der *milchamah*, der wärten du solst dein *jezer haráh* (böse Lust) stillen. Aber weiter solstu nit bei ihr liegen in der *milchamah*, du must sie vor ein heim brengen in dein Haus. Die *torah* weis wohl / daß der / wer in der *milchamah* ist / der ist gar muthwillig / er wird es nit kennen lassen / *senuth* (Hurerey) zu treiben. Drum ist es besser / die *torah* hat ihm derlaubt / ein mahl ist gleich als kein mahl / (egregia verò observatio!) Weñ (deñ) der *jezer haráh* streckt an ihm / er will noch ein mahl bei ihr liegen / da mus er sie vor ihr Haar abscheren / und mus ihr Nägel lassen wachsen / und mus abthun ihr schöne Kleider / denn die *ummoth* (Heiden) wenn sie gehen in der *milchamah*, da thunen sie schöne Kleider an / man soll zu sie kommen *senuth* zu treiben. Und drum mus er warten dreissig Tag / derwärten / sie soll *abbeluth* (trauer) treiben auf ihr Vater und Mutter / wenn sie anders gehört hat / daß sie seinen woren der schlagen. Und noch ein *peschat* (auslegung /) er mus warten dreissig Tag / er darf nit liegen bei ihr / der wärten / in der Zeit werd ihm sein *jézer haráh* vergehn / und werd ihm *mius* (verdruslich) werden / derweil sie mus *abbeluth* treiben / sie mus sich scheren / und ihr Nägel lassen wachsen / und nibsige (i.e. verächtliche) Kleider an thun / und werd sie sehen weinen / villeich werd er sie ein wek schicken. Und noch ein *peschat* ist / er mus warten dreissig Tag / der wärten / sie soll vergessen ihr Vater und Mutter / die da haben *abbodah sarah* (Abgötterey) gedient / und soll sich behefften an den Mann / der ein *Jehudi* (Jude) ist. Und werd sich *megajer* sein / (zum Jüdenthum bekehren /) und drum soll sie sein *biz nibuth* (schamhafftig /) nit as die *ummoth* sein *hassuth*, (unverschämt /) und lauffen von einem Haus zu dem andern Ha us. Und darnach sagt er / man sol sie scheren ihr Haar / gleich wenn sich wil ein Frau *tobhel* sein (baden /) da muß sie ihre Haar wol besehen und aus kemmen / und aso auch hot müssen die Frau scheren ihr Haar / denn sie kan nit recht gewarnt sein mit den Haaren zu rein machen / was man bedarff. Und darnach verricht sie ihr Nägel / daß nischt sol drunter sein / daß ihr *tebhilah* (Tauf oder Bad) sol recht sein / und darnach hat sie abgethan ihre Kleider / gleich als ein Frau / die sich soll *tobhel* sein / die thut ab ihre Kleider / das sie gegangen ist / wenn sie in *niddah* (weiblicher Unreinigkeit) gewesen ist. Und die *torah* sagt / wenn du gleich werst haben gethan / und werst nemen ein *nochrijah* (Heydin) noch gleich wol werd es dir übel ausgehen. Das Kind / das von ihr werd ausgehn / werd sein ein *ben sorér umoráh* (ungerathener und halsstarriger Sohn /) der werd alles bös thun.

Theor. XVIII.

In utriſque ſervans diſciplinæ militaris.

UT in pace magna vis eſt boni regiminis, ſic in caſtris tantam multitudinem Rex cohercere non poſſet, niſi diſciplinam militarem ſeveriſſimè tueretur. Ad quam & illud pertinet, ut exercitum in claſſes ordine diſtribuat, ſingulisque viros ſtrenuos præficiat, qui hanc diſciplinam unâ conſervare juvent. Sunt autem officia coadjutorum varia. Primarium fuiſſe videtur Sacerdotis caſtrenſis, *a*) qui hoc nomine ſpecialiter unctus erat, ut cohortatione ſuâ universo

a) *SACERDOTIS CASTRENSIS.*) De Sacerdote hoc prælii cauſâ conſecrato, (Feld-Prediger) quem משוח מלחמה *Unctum belli* vocabant, paſſim in Hebræorum ſcriptis agitur, iisdem penè ubique repetitis, quæ hic ex R. Maimonidis Hilkoth Melachim, & R. Kozenſis Smag afferuntur, nec alia reperies apud Voiſinium *not. ad part. III. Pug. fid. diſt. III. c. XI. f.* 623. Cunæum *lib. II. de Reb. Hebr. c. XX. p.* 281. Buxtorfium *Lex. Talm. f.* 1267. Epiſcopium *lib. III. Inſtit. Theol. c. IX. præc. VII. Tom. I. Opp. f.* 106. 107. Novarinum *lib. IX. Schediaſm. Sacro-Prof. c. XXIII. n.* 116. *f.* 261. pluresque alios. Nos hic, ne planè nihil agamus, ea huc transferemus, quæ R. Maimonides habet *in libro hammizvoth, præc. affirm. CXCI. f. LXXIII. col.* 2. & 3. מצוה היא שצונו שנמנה כהן שיוכיח לעם הוכחת המלחמה ויחזיר מי שאינו ראוי לו להלחם בעבור שתהיה מחשבתו בענין יחיים לו מיעוט הגבורה למלחמה והם ג' דברים שבאר הכתוב ואחר כך יכנסו למלחמה וזה הכהן נקרא כהן משוח מלחמה ויאמר בהוכחה הלשון האמור בתורה ויוסיף על זה מאמרים יעוררו הלבבות למלחמה ויביאם לסכן את עצמם לעזור את ה' לעבדו ולשמור מצותיו ולהנקם מהסכלים המפסידים יושר המדינות והוא אמרו ית' והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן וגו' ואחרי כן יצוה להכריז במעשה החיל שישובו חלושי הלבבות וכל מי שבנה בית חדש ולא חנכו או נטע כרם ולא חללו או ארש אשה ולא לקחה כמו שבא' לשון הכתוב ואמרו בגמר' סוטה כהן מדבר ושוטר משמיע. וזה כלו ר"ל הוכחת משוח מלחמה והכרזה בערכי המלחמה הוא חובה במלחמת הרשות ובדת הוא דין ההוכחה ואמרו במלחמת מצוה אין בה שום דבר מזה לא הוכחה ולא הכרזה כמו שהתבאר בח' מסוטה ושם התבארו משפטי מצוה זו: *Præceptum hoc jubet nos conſecrare Sacerdotem, qui bellicâ epanorthoſi cum populo agat, & recedere jubeat eum, cui belligerare non convenit, propterea quod cogitationes ſuas ad rem directas habeat, ſatis eum convincente, parùm ipſi ineſſe fortitudinis bellica, triplicem nempe illam rem, quam ſcriptura ipſa explicat; ac poſteà demum aggredi bellum. Atque hic ſacerdos vocatur* כהן משוח מלחמה *ſacerdos ad bellum inunctus. In illa autem epanorthoſi orationem in Lege ipſâ præſcriptam*

verso exercitui animos inderet; cæteros autem qui abessendi privilegio gauderent, solenniter dimitteret. Mik. *pr. aff.* 120. & distinctiùs R. Mos. b. Maym. *H. Mel. init. c.* 7. ממנין כהן לדבר אל העם 140
בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה וזהו הנקרא משוח מלחמה שני פעמים מדבר אל העם אחת בספר בעת שיוצאין קודם שיערכו המלחמה אומר לעם מי האיש אשר נטע

scriptam proloquatur, eiq; superaddat alias subindè oratiunculas cordium ad bellum excitatorias, quibus milites adducat, ut periculo sese exponant pro religione, ad serviendum DEO & custodiendum præcepta ejus, & ut vindictam sumant de stultis provinciarum rectitudini damnum inferentibus. Cæterùm sic ait DEUS Deut. XX, 2. *Et erit, cùm appropinquabitis ad bellum, & accedens Sacerdos &c. Posteà jubet proclamare in Exercitu, ut revertantur imbelles, & quicunque vel novam domum ædificaverit, sed nondum dedicârit, vel vineam plantaverit, sed nondum communem fecerit, vel uxorem sibi desponsaverit, sed nondum duxerit, prout ipsa in lege præscripta oratio habet. Porrò in Gemara Massechet Sota observant, Sacerdotem loqui, & Præfectum anannciare. Utrumque tamen, videlicet tàm epanorthosis sacerdotis ad prælium uncti, quam proclamatio, quæ fit per castra, locum non habet nisi in bello Majestatis voluntario, utpote in quo solo lex illa valet, non item in bello demandato, in quo nihil horum locum reperit, nec epanorthosis, nec proclamatio, sicut exponitur Capite IIX. Massecheth Sota, ubi jura & consuetudines legis hujus ex professo traduntur*: in utroque, inquam, Talmude, tàm Babilonico, quam Jerosolymitano, in Mischnâ pariter & Gemarâ, quò etiam Lectorem *suprà p.* 315. remisimus. Quod verò Maimonides hanc sacerdotis ad prælium uncti orationem per castra postmodùm proclamatam ad solum bellum voluntarium restringit, & negat in bello, quod lege divinâ indictum erat, locum habuisse, id in citato ab Autore loco sui oblitus aliter tradidisse videri poterat. Nam verbis allegatis *initio Capitis VII.* disertè præmittit: אחר מלחמות מצוה ואחר מלחמה הרשות ממנין כהן לדבר אל העם וכו' *In bello tàm lege imperato, quàm Majestatis voluntario ordinant sacerdotem, qui loquatur ad populum &c.* quæ Schikardus sine dubio de industriâ omisit, quòd videret, ea destruere, quæ initio præcedentis theorematis *p.* 312. *seqq.* docuerat. Et certè R. Abraham ben David *in suis hassagoth ad h. l.* idem animadvertit: א״א אמשר להורות זה לענין אלו ירך לבבכם אבל לענין השאר החוזרים מעורכי המלחמה לא נאמר אלא למלחמת הרשות אבל לא למלחמות מצוה והכי איתא בגמרא: *Ego*, inquit, *dico, posse hoc tantùm intelligi de illâ sacerdotis functione, cùm metum è cordibus excutit; quod verò cæteras*, v. g. dimissionem è castris, *attinet, non pertinent nisi ad bellum majestatis ultroneum, non autem ad illud, quod lege indictum est: atque ita habetur in Gemarâ.* Excusat tamen Rabbinum nostrum R. Joseph Karo *in Ceseph Mischneh h. l.* & superfluam fuisse ait hanc R. Abrahami animadversionem, quòd ex ipso Autoris contextu & clarâ literâ constet, non aliam ejus fuisse mentem. Nam cùm verbotenùs animadversionem repetiisset, subjungit: ולא ידענא מאי אהנא לאשמועינן דהא משנה שלימה היא וכתב רבינו בפרק זה במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה: *Nescimus sanè, quid novi nos doctturus prodierit. Ecce enim textus Autoris perfectus est, scripsitq; ipse Rabbi noster in hoc*

 Capite,

נטע כרם וגו' ואחרת בעורכי המלחמה אומר לעם אל תיראו ואל תחפזו וגו' *Ordinant sacerdotem, qui loquatur ad populum tempore belli, eumque ungunt oleo sacro* (eodem quo ipsum regem , suprà Theor. IV. *b*) *& is est quem vulgò appellant Maschuach h. e. unctum belli. Ejus officium est bis alloqui populum ; semel è libro , cùm exeunt , jubet ædificantes , plantantes &c. domum redire (Deut. 20. vers. 5. 6. 7.) iterum , quando acies instruitur, vetat eos quicquam timere (vers. 3.)* Adjungebatur *c*) tamen ipsi sacerdos vulgaris voce pollens , & alii præcones, cui hæc ipsa quæ diceret cominùs audita , singuli suis cohortibus repeterent eminùs & latè diffusis. Ibid. בעת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו ואומר להן בלשון הקדש שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם וגו' וכהן אחר תחתיו משמיע אותו לכל העם בקול רם ואחר כך מדבר משוח מלחמה מי האיש אשר בנה או נטע או ארש וגו' והשוטר משמיע לכל העם בקול רם ואח"כ מדבר השוטר מעצמו וגו' מי האיש הירא ושוטר אחר משמיע לעם ואחר שחוזרין כל הפטורין מתקנין את המערכות ופוקדים שרי צבאות בראש העם: *Tempore quo aciem formant & ad prælium se parant , consistit unctus belli loco editiori , ut omnes in conspectu habeat , atque clamat hebraicè (Deut. 20. vers. 3.) audi ô Israël , appropinquatis nunc pugnæ contra hostes vestros,* nè

Capite, (§.IV.) *Hæc , quæ dicta sunt hactenus* de dimissione è castris , *tantùm locum habent in bello ultroneo ; at in bello legali omnes omninò exeunt , etiam sponsus è cubili , & sponsa è thalamo suo.* Notamus hæc , ne quis fortè ista in Cunæo , ejusve plagiario Novarino , *ll. cc.* reperiens offendatur , aut nostrum Schikardum rectissimè omittentem negligentiæ postulet. Talem bello unctum sacerdotem fuisse Josephum sive Gorionis , sive Matathiæ filium Historiographum, tradit R. David Ganz *part. I. Zemach David, fol. XXXIIX. col. 2.* & in Vorstianâ versione *pag. 95.* Cæterùm nescio, annon cum hoc Hebræorum Sacerdote Castrensi conferre suo modo liceat Ecclesiæ ministrum, qui hodieq; non pugnandi gratiâ, sed ut sacri muneris partes impleat, in castris versatur , de quo Carolomannus Francorum Dux, cùm Anno CHRISTI DCCII. edicto vetaret , ne quis sacris initiatus in bellum pergeret : *Unus , aut ad summum duo Episcopi delecti suffragio cum suis Sacerdotibus Principem comitentur ad bella , sacrificandi comprecandique causâ* , ut est apud Aventinum *lib. II. Annal.* quod Pontificiis pro jure belli Episcopis indulto Castrensem hunc Hebræorum allegantibus regerit B. Gerhardus *Loc. de Magistr. Polit.* §. 398.

b) *THEOR. IV.*) *pag. 77.*

c) *ADJUNGEBANTUR.*) Vide notata *p. 313. lit. c.*

d) *LICTO-*

nè tenerescat cor vestrum &c. quia Dominus vobiscum &c. hoc ipsum sacerdos alius priori substitutus divulgat populo, voce quantum potest clarissimâ. Posteà unctus iterum loquitur: (vers. 5. 6. 7.) quicunque domum ædificavit, vel vineam plantavit, vel uxorem duxit, revertatur: &c. (quod præc. Theor. explicatum,) id præfectus quidam populo clarè repetit. Mox idem præfectus pro se loquitur (vers. 8.) quicunque timet, revertatur &c. id alius præfectus ingeminat. Sic ergò dimissis omnibus quotquot immunitate gaudent, ordinantur reliqui in phalanges, & singularum frontispiciis sui præponuntur capitanei. Aderant quoque lictores d) cum securibus, qui fugere conantes in stationem suam retroagerent, vel trucidarent pugnare nolentes. Mikoz ibid. e) מעמידים זקפים לפניהם ולאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שמבקש לנוס הרשות בידו לקפח ולחתוך את שוקו שתחלת נפילה ניסה ואותם זקפים הן בני אדם העומדים בקצה המערכת לזקוף הנופלים ולחזקם בדברים: Constituunt Erectores ab ante & retro, qui ferreas clavas manibus tenentes, potestatem habent feriendi, aut crura comminuendi omnibus qui pugnam subterfugiunt: quoniam cladis initium est fuga. Illi homines in aciei extremitatibus dispositi, Erectores vocantur, quia simul erigebant cadentes & verbis confortabant. Porrò notabile est, quòd urbem obsessuri, non circumquaque illam cingere 141
sint soliti, sed spacium relinquere quâ cives elaberentur: ut aliquis f) fugientibus aureum pontem struendum esse dixit, ne ex desperatione

d) *LICTORES.*) Sumpta sunt hæc ex Mass. Sota c. IIX. Mischn. VI. ad quem locum R. Bartenora fol. CLXI. col. 2. זקפים גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקפוהו: *Lictores*, (vel ut in verbis Mikozi autor vertit, *Erectores*,) *sunt viri fortissimi, ad hoc ordinati, ut si quis belligerantium cadat, eum stare jubeant atque erigant.*

e) *MIKOZ. IBID.*) Sed & R. Majemonides ibidem §. IV. מעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים וכשילין של ברזל בידיהם והרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקו שתחלת נפילה ניסה: *Ordinant à tergo singularum aciei turmarum præfectos, viros fortes & robustos, secures ferreas manibus suis tenentes; quòd si quis voluerit retrocedere à bello, instructi sunt potestate confringendi illius crura: nam cladis initium fuga est.*

f) *ALIQVIS.*) Intelligit fortè Alphonsum Aragoniæ Regem, de quo Panormitanus lib. IV. de gest. Alphons. memorat, quod nonnullis de fugâ fugiendique ratione differentibus dixerit: *præclarè mihi dixisse videntur, qui fugienti hosti argenteum pontem extruendum arbitrati sunt. Existimabat enim optimus princeps*, addit Panormitanus, *optabilius mul-*

tione animos recuperent. Mel. *cap.* 6. §. 9. ex Siphri. g) כשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה מד' רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנ' ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו: *Cùm obsident urbem, ut eam capiant, non cingunt ab omnibus quatuor lateribus, sed tribus tantùm, relinquentes spacium fugienti, cuicunque animus est evadere, sicut dicitur* (Num. 31, 7.) *militarunt adversus Midian, quemadmodum præcepit Dominus Mosi, ex orali Kabalâ didicerunt, hoc modo præcepisse.* Ut sic etiam humano sanguini parcerent, cujus effusio nuspiam vilis haberi debet: unde illud obiter æstimari datur, multò minus adortos esse hostem per insidias,

---

multò hostem in fugam vertere, quàm ancipitem belli fortunam cedendo experiri. Similiter Aristides, Plutarcho *in Themistocle* autore, Themistocli dixisse fertur, non esse solvendum pontem, sed alium potiùs faciendum, quo abiret Xerxes atrocissimus. Nam cùm pontem rescindendum censeret Themistocles, *quò Asiam*, inquiebat, *in Europâ capiamus*, improbabat id Aristides, & alterum potiùs judicabat adhuc parandum, *quò istum properè*, inquiens, *ex Europâ exturbemus.* Planè uti, *eodem in Apophthegm.* teste, Scipio Africanus dicere solebat, hosti non solùm dandam esse viam fugiendi, sed & muniendam. Fecit hoc Iphicrates, cùm urbem aliquandò noctu cepisset; quippe hostibus in forum concurrentibus & conglobatis, portas aperire jussit, fugiendi concedens potestatem, ut ipse minori cum periculo civitatem obtineret. Autor est Polyænus *lib. III. Strategemat. p.* 53. qui & paulo antè *p.* 52. de eodem refert, quòd hostibus in fugam versis, pedetentim secutus, milites suos omni studio cavere insidias jusserit, & tantùm reliquos ex fugientibus cædere, usque ad fluviorum transitus & locorum angustias atque fossas. *Hic maximè*, inquiebat, *includi fugientes non oportet, ne cogantur ex desperatione pugnare.*

g) EX SIPHRI.) Liber *Siphri*, Commentarius in librum Numerorum & Deuteronomii, ad manus jam non est. Ceseph Mischneh tamen *ad h. l. Majem.* notat: כתב ס"מג ראית בספרי *Scripsit Kozensis in magno præceptorum volumine, quod istud habeatur in Siphri.* Et locum ipsum è Kozensi pariter & Siphri, post hunc Majemonidis hic recensitum, profert Seldenus *lib. VI. de Jure Nat. & Gent. c. XV. f.* 743. 744. Audi etiam R. Abarbanelem *in legem fol. CCCLXXVI. col.* 2. ad illud *Deut. XX*, 20. quo dicitur munitione cingenda civitas, quamdiu sese impugnantibus Israelitis opponat: מטעם שאמר עושה עמך מלחמה בלשון הווה למדו שאם היו יכולים לברוח מן העיר היו מניחים אותם אף על פי שלא השלימו · ולכן כשיבנו מצור על העיר לא יקיפוה מד' רוחותיה אבל יניחו שם צד אחד בלתי מוקף בו יברחו אם ירצו שאין אנו מצווים להמיתם הגיל והם בורחים ומניחים את העיר; *Ex eo quod Lex ait, FACIENS tecum bellum, in Præsenti, docent,* (nempè in libro Siphri, quem in antecedentibus allegarat,) *quod, si aufugere ex urbe queant, dimittendi sint, etiamsi nulla pacis pacta præcesserint. At propterea, cum propugnacula adversus urbem ponuntur, non cingenda est ad omnes qua-*

sidias, nec usos strategematibus *b*) dolosis, sed ubique rem fide bona gessisse: parùm generosè vinci putantes, qui fraudibus circumveniantur, & nihilo honestiùs ac si quis eos veneno clanculum immisso tolleret. De arboribus frugiferis *i*) quæ obsessam urbem circumstant; extat specialis lex *Deut.* 20. nè quis eas excindat: quod etiam extra casum obsidionis prohibitum; sicut & omne nocumentum illis quomodocunque illatum. Ibid. §. *seq.* אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו שנ׳ לא תשחית את עצה ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה ; Non

quatuor plagis, sed relinquendum latus unum, quod non obsidetur, ut per illud aufugiant, si velint: non enim jussi sumus, occidere eos, postquam urbem deserentes aufugiunt.

b) *NEC USOS STRATEGEMATIBUS.*) Atqui aliud omninò docent exempla divinitùs approbata, Josuæ, *cap. IIX,2.* Israelitarum *Jud. XX,29.* Davidis 2. *Sam. V,* 23. &c. Confer B. Danhavv. *Disp. Decalog. VI.* §. 4. Serar. *in Jos. IIX. q.2.* Menoch. *lib. VI. de Rep. Hebr. c. XVII. q. II. f.* 610. & passim alios. Trita quæstio in Moralistarum Scholis.

i) *DE ARBORIBUS FRUGIFERIS.*) Pulchre Josephus hanc legem de arboribus frugiferis non succidendis περιγράφει *lib. IV.* ἀρχαιολ. *c. IIX. fol.* 114. cujus dignissima lectu verba adduxisse juvat: Στρατοπεδευσάμενοι δὲ, ἀφορᾶσθε μὲν τῶν δενδροτόμων ἐργάσασθε· πολιορκοῦντας δὲ καὶ ξύλων δεομένους, εἰς ποίησιν μηχανημάτων, μὴ κείρειν τὴν γῆν, ἥμερα δένδρα κόπτοντας. ἀλλὰ φείδεσθαι λογιζομένους ἐπ' ὠφελείᾳ ταῦτα τῶν ἀνθρώπων γεγονέναι. καὶ φωνῆς ἂν εὐπορήσαντα δικαιολογήσασθαι πρὸς ὑμᾶς ὡς οὐδὲν αἴτια γεγονότα τοῦ πολέμου πάσχει κακῶς παρὰ δίκην, εἰ δυνατὸν αὐτοῖς ἦν καὶ μετοικήσαντα ἂν καὶ πρὸς ἄλλην μεταβαίνοντα γῆν. *Castris autem positis*, inquit, *cavete ne quid asperè aut crudeliter faciatis: & oppugnaturi urbem, si desit materies ad machinarum fabricam, ne deglabretis terram frugiferas arbores exscindendo; sed parcite, non ignorantes, in usum hominum ista creata, & si vox eis daretur, expostulatura vobiscum, quòd, cùm ipsa belli causa non fuerint, injustè affligantur, mutatura domicilium, si liceat, & aliò migratura.* Cæterùm huc conferri poterunt observata Seldeni *lib. VI. de Jure Nat. & Gent. c. XV. fol.* 741. *seqq.* & Grotii *lib. III. de J. B. & P. c. XII. th. 2. p.* 531. ejusque commentatorum. item Menochii *lib. V. de Rep. Hebr. c. V. q. VII. fol.* 454. 455. Gregorii Tholosani *lib. XXXVII. Syntagm. c. VI. p.* 432. &c. Audi verò iterum R. Abarbanelem *loc. cit. col.* 1. הוצרך לומר שלא יכרתו אילני המאכל אשר בעיר כמנהג הנלחמים שמגמתם להשחית ולאבד כל דבר ומבקש שנאמר הכל עץ טוב תפילו וכל מעין הכתובים וכל חלקה טובה תכאיבו ואתם לא תעשו דרך השחתה שלא לצורך הבצור כמנהג המתגברים ; *Lex ista cavere vult, ne arbores frugiferas obsessæ urbis exscindant, more illorum belligerantium, quorum intentio & desiderium est rem omnem perdere & devastare, qualem Elisa Regibus confœderatis prælucebat* 2. Reg. III, 19. *Omnem arborem bonam succidetis, omnesq;*

Non truncant arbores cibiferas, quæ ſunt extra urbem, nec prohibent inde fidelitatem (hoc eſt irrigationem) *aquarum ut exareſcant , quia dicitur* (verſ. 19.) *non diſperdas lignum ejus, impellendo ſecurim. Idque non tantùm in obſidione, ſed & quovis loco , quicunque præſcindit arborem, hoc fine ut eam corrumpat, verberatur.* Excipiunt caſus aliquot : *k*) ſi vel in bello latibula præbeant ſagitariis. Præc. Negat. 229. פירש רבינו שמואל כי זה כמו אלא כלומר אלא אותו עץ מאכל שהאדם יכול לבוא שם בין האילנות מפניך במצור ולירות בחוצים מבין האילנות אותו עץ אתה מותר לכרות רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל אותו תשחית : *explicat magiſter Samuèl, vocem textus* כי *poſitam eſſe pro* אלא (verſ. eod.) *quaſi diceret lex: illas arbores inter quas homo quiſpiam latere poteſt, & tutus ab oppugnatione tela ejaculari exinde, illas excindere licet : potiùs illas de quibus certò conſtat non eſſe frugiferas.* Vel in pace, colono non ferant , quod operæ pretium ſit ; aut impediant ſtirpes alias : itaque lignum utilius in fa-
142 bricas adhiberi poſſit. Ibid. & Mel. c. 6. §. 11. כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוץ אותו וכמה יהא הזית עושה ולא יקוצנו רובע הקב זתים ואמרינן בפרק החובל דקלא דטען קבא תמרין אסיר למקצייה ואם היה מעולה בדמים לבניין מלפירות יותר ואם היה מזיק אילנות אחרות כשהשרשים מכחישים את הגפנים ביניקותם צוה שמואל לקצץ : *Omnem ſterilem truncare licet , quamvis eâ non indigeamus ; etiam ferti-*

---

mnesq; aquarum fontes obturabitis , atque omnem agrum bonum corrumpetis. Vos autem, inquit Lex , *ne procedatis hoc deſolationis modo , quia non eſt de neceſſitate obſidionis more caſtrorum.*

k) *EXCIPIUNT CASUS ALIQUOT.*) Imo ad ipſa etiam munimenta & alia belli neceſſaria conficienda , poſſe arbores frugiferas excidi , notat R. Abarbanel *l. c. col. 2.* ad has enim non minùs, quàm ad infrugiferas ſtatuit referenda eſſe ultima *Verſiculi* 21. verba : *Et adificabis munimentum contra civitatem.* Sic enim ibi : אחרי שהזהיר על השחתת עצי מאכל נתן התר בשאר העצים באמרו רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת · וגם בעצי המאכל עצמם נתן התר שיוכל לכרות מהם לא דרך השחתה כי אם לבנות מצור ולשאר צרכי המלחמה · כמו שכתב הרמב"ן ז"ל · ועל זה אמר וכרת ובנית מצור על העיר שיובן בעצי המאכל שאסר בהם ההשחתה אבל לא אסר בהם הכריתה לצרכי המצור : *Poſtquam DEUS* verſ. 19. *prohibuit exciſionem arborum frugiferarum , liceati-*

fertilem quæ fructus affert noxios, aut nimis paucos, fatigatione tantâ non dignos. Quantum igitur olei oliva ferre debet, ut secura sit securis? quadrantem Kabi (h. e. sex ovorum pondus,) *capite Hachobel* (octavo Babæ prioris in Talmud.) *Palmam, quæ oneratur Kabo dactylorum* (quem 24. ovis æstimant,) *nefas est excindere. At si pretium ligni ad ædificia utilis, exsuperet fructus; aut arbor arboribus vicinis obsit, vel radices ejus* (in vineto) *vitium incrementa & propagines impediant, jubet eam R. Samuel truncare.* Aliàs in genere nihil perdere licet, quod sit alicujus utilitatis, nullam suppellectilem, vasculum nullum, imò nè aquas quidem prodigere: secus quàm solent hodiè furiosi milites, qui in urbium direptionibus vina etiam generosissima, pertusis doliis in cellas effundunt, quasi magna strenuitas sit hæc petulantia.
Ibid. ולא האילנות בלבד אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים
והורס בניין וסותם מעיין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר
בלא תשחית ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם גרסינן
בקדושין פ״ק רבה בר רב הונא קרע מאניה באפיה דבריה למחזי
אי קפד אי לא קפיד והא קעבר משום בל תשחית וגרסינן בשבת
בפ׳ מפנין רבא בקעות ליה ספסל אחת לעשות לו אש
להתחמם א״ל אביי והא קעבר מר א״ל בל תשחית דגופאי
עדיף בפ׳ החולץ א׳ ר׳ יוסף לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים
צריכין להם ואם אדם משחית שום דבר להטיל אימה על בני
ביתו כדי שיראו ממנו ויהיה שלום בביתו מותר ששכר הטלת
יראתו מרובה על השחתתו בשב׳ פ׳ האורג רב ששת שדי מוניני
ארישא לאמתיה רב הונא תבר נכתמא ר׳ יהודה שליף
מצוביתא : *Non arbores tantùm: sed quicunque frangit vasa, rumpit vestes, demolitur ædificium, obthurat fontem, perdit cibaria, & facit hæc, ut inutilia reddat, is peccat contra legem (Deut. 20, 19.) NE DISPERDAS.*

---

centiam dedit posteà de cæteris arboribus, cùm vers. 20. *addit: Tantùm arborem, quam nosti non esse frugiferam, disperdes & succides. Quin etiam de ipsissimis arboribus frugiferis potestatem dedit succidendi quasdam ex illis, non tamen vastationis ergò, sed ad extruendum munimentum, atque ad cætera belli necessaria: prout R. Moses ben Nachman fausta memoria observavit. De hoc ait: ET SUCCIDES ET ÆDIFICABIS MUNIMENTUM CONTRA URBEM: id quod dictum vult de frugiferis arboribus, quarũ devastationem quidem, non autem succisionem ad munimenta necessaria prohibuit.*

l) DIFFE-

DAS. Vapulat etiam, non quidem ex lege, sed additionibus legisperito-
rum, in pœnam contumaciæ. Legimus cap. 1. Kidduschin, quòd Rabba-
bar-Hona diffregerit vasculum in facie filii sui, ut experiretur, an irrita-
bilis esset, nec ne? sed ecce peccavit! legimus etiam in Mass. Schabb.
cap. 18. cùm finderetur sella quæpiam pro igne fovendo, quo se Raba
calefaceret, culpasse hoc Abajum, sed responsum audisse: prohibitionem
NE DISPERDAS attinere tantùm res pretiosas. At in cap. 4. Jesam.
inquit R. Josephus: nè aquas quidem cisternæ suæ quisquam effundat, cùm
illis indiguerint alii. Excipe, licet aliquid confringere, quando domesticis
terror incutiendus est propter obedientiam; ubi merces reverentiæ superat
143 *rei perditæ jacturam. Sic in M. Schabb. c. haoreg. R. Scheschat projecit va-*
sa convivii post ancillam. R. Hona fregit operculum urcei. R. Jehuda
strinxit infundibulum. Antequam hinc digrediar, admoneo esse in
hâc lege difficultatem hebrææ phraseos: *l*) nam si ad verbum inter-
preteris כי האדם עץ השדה *quia homo est lignum agri*, proh DEUM,
quæ,

---

l) *DIFFICULTATEM HEBRÆÆ PHRASEOS.*) Uti noster hic, sic passim alii diversas interpretum explicationes conglome- raat, quibus difficultatem phraseos putant tol- li posse, & eos inter, post ordinarios in Deute- ronomion Commentatores, B. Danhavverus *Disp. XII. Decalogic.* §. *VI.* & Jo. Henr. Ursi- nus *Arboret. Bibl. c. XLIX. p.* 618. 619. Schi- kardo, Aben Esræ adhærenti, quasi elliptica sit locutio, & vox חיי subaudienda hoc modo, כי חיי האדם עץ השדה *quia vita hominis est arbor agri*, i. e. *vita hominis ex fructibus ar- borum sustentatur*, subscribunt Buxtorfius *lib. II. Thes. Gramm. c. IV. p.* 376. Glassius *lib.* 3. *Philol. S. tr. I. Canon. XXXIX. p.* 157. (491.) Hackspanius *not. Philol. part. I. p.* 500. Felle- lius *lib. VI. Advers. Sacr. c. IV.* §. 22. *p.* 48. & è Rabbinis Aben Melech *in Michlal Jophi fol. XL. col.* 1. qui addit, מלבינו תבין חסרונו *à sensu defectum hunc supplendum.* Sed ma- lumus pro Lutheri versione cum Chaldaicis Onkelosii pariter & Jonathæ, Græcâ item & Latinâ veteri, consentiente, negandi voculam ἀπὸ κοινοῦ repetere. Neque enim id audacius factum, quod videtur hic Schikardo, neque Hebraismo insolens, quod R. Aben Esra urget. Utrumque esset, si quod uterque supponit, nul- lum planè particulæ negativæ vestigium adesset, & ea aliundè noviter advocaretur. At- qui non aliundè assumitur, sed ex ipso con- textu saltem repetitur, quod Aben Esræ quo- que Drusius *ad diffic. loca Deuteron. c. LXXX. p.* 600. regerit. Sic autem negativam vocu- lam vim suam in sequentia commata non rarò extendere, exemplis quàm plurimis, post Glassiū *lib. IV. Philol. S. tr. II. Observ. X. p.* 720. 721. (900. 901.) ostendit Th. Gatakerus *lib. II. Cinnus c. II. p.* 182. *seqq.* Cùm ergò & hic ea- dem immediatè præcesserit, nihil impedit, quo minus ad supplendum sensum repetatur h. m. *Illam* לא *NON succides, quia* (לא non) *est homo lignum agri.* Ita dilertè R. Bechai *Parsch. Schophtim fol. CCXXV. col.* 4. כי האדם עץ השדה פירשו המפרשים ז״ל כי חיי האדם ומזונו הוא עץ השדה וכענין שכתוב כי נפש הוא חובל ועל כן אמר ע״צוך שלא

quænam ſequeretur abſurditas! num putabimus arbores humanis animabus præditas, ea propter ſauciari prohibitas eſſe ? quidam gignendi caſu exponunt: *hominis eſt lignum vel arbor*; at prorſus contra linguæ genium. Alii interrogativè accipiunt: *an homo eſt arbor?* ſed hanc ſignificationem voculæ כי probare nequeunt. Nonnulli alle-

שלא תשחיתהו כי ברכה בו · ולפי דעתי כי האדם נמשך אל לא תכרות ובאור הכתוב כי לא האדם עץ השדה שיבא מפניך במצור כמו האדם ואין מפעולות עם חכם ונבון לחשחית הדבר הראוי ללא תועלת ולכן אין לך להוציא כח בזה לכרות עץ השדה אלא שתשמור מהשחתת אותו ומחזיקו ותקח ממנו התועלת וזהו כי ממנו תאכל ואם אתה משחיתו נמצאת מזיק ומפסיד התועלת ; *Hæc verba: QVIA HOMO ARBOR AGRI, interpretes communiter exponunt, quaſi ſenſus ſit: QVIA VITA HOMINIS ET ALIMENTUM EJUS EST ARBOR AGRI, adducuntq; parallelum ex* Deut. XXVI, 6. *ubi anima hominis eſſe dicitur pignus: ſic ergò putant prohibuiſſe DEUM, ne quis arborem perdat, eò quòd benedictio in eâ ſit. Verùm juxta meam ſententiam,* ℣' כי האדם *ſic trahitur ad præcedens* לא תכרות *NON SUCCIDES, ut* ℣' לא *NON* hic reperendum, *& ſenſus ſcripturæ ſit:* כי לא האדם עץ השדה *QVIA NON HOMO ARBOR AGRI, quæ veniat contra te in oppugnaculum tanquam homo, neque aliqua actionum populi ſapientis & prudentis eſt, ut perdat rem aliquam, ne poſthac ſit uſus: propterea,* inquit Lex, *non eſt, cur vires exſeras in excindendâ agri arbore, quin potiùs cuſtodias eam ab eo, qui perdere eam atque lædere velit, atque ita uſum fructum de eâ capias. Hoc ſibi volunt antecedentia illa:* כי ממנו תאכל *quia de eo comedes. Quòd ſi verò tute eam perdideris, reperieris tibi eſſe nocumento, & defraudare temet ipſum uſu fructu.* Gemellum in modum, & adhuc diſtinctiùs R. Abarbanel *eâdem Parſchâ fol. CCCLXXVI. col. 1. & 2.* נתן הסברה מזה באמרו כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות · ונתן ב' סבות מתחלפות · האחת כי ממנו תאכל והיא הבטחה רבה שיכבשו את העיר ויאכלו פרי העצים ההם ולכן אין ראוי לחשחיתם כי אינו נאות שיזיק האדם למה שיועילהו · והסברה השנית היא אמרו ואותו לא תכרות כי האדם עץ השדה רוצה לומר ועוד שהמלחמה אין ראוי שתעשה לעצים רק לאנשים · כי אין ראוי לגבור שיתעצם להלחם נגד החלש · וזהו ואותו לא תכרות שהוא עץ ואין לו ידים להלחם כי האדם עץ חשוב · רוצה לומר הילבא האדם עץ השדה להכנס מפניך במצור מאיתך אשר בעבור זה תשחיתהו אינו כן · כי עץ השדה אינו אדם שיבא במצור לכן אין ראוי שתכרתהו · ורבי אברהם פירש שהוא סברה אחרת כי ממנו תאכל כי האדם עץ השדה כמו כי נפש הוא חובל ; *Rationem* legi de non excindendis arboribus frugiferis DEUS *addit, cum ait: ſiquidem de eâ comedes, & eam non excîdes: ubi quidem duæ diverſæ rationes adducuntur. UNA eſt in iſtis verbis: SIQVIDEM DE EA COMEDES: quæ quidem magnam addit fiduciam, quòd occupaturi ſint urbem, & fructum arborum iſtarum comeſturi, ac propterea non convenit, eas perdere; non enim pulchrum eſt, ſi quis devaſtet id, unde commodum ſperare poteſt. ALTERA RATIO eſt in illis verbis:* ואותו לא תכרות כי האדם עץ השדה *ET EAM NON EXCIDES, QVIA HOMO ARBOR AGRI. Quaſi dicat: præterea non decet bellum gerere adverſus arbores, ſed tantùm cum hominibus: non enim convenit viro forti, ut*

allegoriam *m)* venantur: *homo est quasi arbor*, qui fructum pietatis ferre debet; at hoc ab instituto alienum. Chaldæus Onkelos negativè reddidit לא־כאינשא אילן חקלא *non instar hominis est arbor campi*, quod videtur audaciùs factum. R. Salom. Jarchi cum suprà dicto Samuele colludit, *quia* per *fortassè* exponens. R. Abrah. Aben Ezra sententias aliorum ventilat, posteà suam dicit: כבר ביארתי בספר היסוד כי יתכן בכל לשון לקצר לאחוז דרך קצרה כמו חמור לחם רק מלה לא לא יתכן להיותה נחסרה כי הטעם יהיה להפך ומדקדק גדול ספרדי אמר כי חסר ה"א וכן הוא הכי האדם עץ השדה וזה הטעם איננו נכון בעיני כי מה טעם לאמור לא תשחית עץ פרי כי איננו כבני אדם שיוכל לברוח מפניך ולפי דעתי שאין לנו צורך לכל זה וזה פירושו כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות כי האדם עץ השדה והטעם כי חיי בן אדם הוא עץ השדה

---

sese corroboret ad belligerandum adversus imbellem & invalidum. Atque hæc est, quod ait: ET EAM NON EXCIDES, quia est arbor, quæ nullas habet manus ad belligerandum: cumq; addit כי האדם עץ השדה *QVIA HOMO ARBOR AGRI, vult dicere: Ne putes hominem fortassis esse arborem agri, qui contra te in munitionem ingrediatur ex tui terrore, ut propterea perdere illam cupias; non ita est: nam arbor agri non est homo, qui veniat in munimentum, idcircò non est, cur eam excîdas. Cæterùm R. Abraham* (intelligit AbenEsram) *pro unâ saltem ratione accepit verba illa, QVIA DE EA COMEDES, QVIA HOMO ARBOR AGRI, eaque confert cum illis* Devt. XXIV, 6. *QVIA ANIMA EST PIGNUS.*

m) *ALLEGORIAM.*) Talis est illa Rabbinorum de Sapientiæ Studioso, quam R. Bachai *fol. CCXXVI. col.* 1. his verbis exponit: דרשו ר"זל כי ממנו תאכל אם דאית תלמיד חכם הגון ממנו תאכל ואותו לא תכרות ואם לאו אותו תשחית וכרות: *Rabbini nostri hanc legem de arbore, de quâ comedere liceat, sic allegoricè interpretantur: si videris Sapientiæ Studiosum res suas honestè decenterq; gerentem, de eo comedas, neque ipsum excidas; si verò talem se non gerat, cum perdas & excidas.* Sumpta sunt hæc ex Gemara Babilonicâ Massech. Tahanis *fol. VII. col.* 1. אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות הא כיצד אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות ואם לאו אותו תשחית וכרות: *Quæsivit R. Jochanan, quid est illud, quod scribitur* Deut. XX, 19. *QVIA HOMO ARBOR AGRI? Numquid enim homo arbor agri est? Verùm* Resp. *fieri id propter illud, quod ibidem adscriptum est: QVIA DE EA COMEDES, EAMQVE NE EXCIDAS. Quomodo ergò* intelligendum? Resp. *si Sapientiæ Studiosus rectè agat, de eo comedes, eumque ne excidas; sin minus, perdas & excidas eum.* Tandem inde repetit R. Simeon *in Jalkut Torah fol. CCLXXXIX. col.* 1. additque: למה נמשלו דברי תורה לעץ לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדין את הגדולים והיינו דאמר רבי הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולם: *At* quæ-

השדה וכמו הוא כי נפש הוא חובל כי חיי נפש הוא חובל :
Pridem demonstravi in tractatu fundamentali JESOD, congruere linguis omnibus, ut usurpent locutiones ellipticas (compendia sermonis) *verbi gratia* (1. Sam. 16, 20.) *Asinus panis*, (pro, pane onustus ;) *verum ut negandi particula deficiat, id minimè congruit, quia sensus efficeretur omninò contrarius. Grammaticus quidam magni nominis Hispanus ait, in voculâ* כי *deesse literam* ה *ut sit pro* הכי *scripta*, (quod ITA significat;) *at neque hoc quadrat, me judice : quis enim sensus esset, vel quæ causa dicendi: ne disperdas arborem frugiferam, quia non est instar filii hominis, qui fugere possit à facie tuâ. Mihi videtur omni hoc apparatu nil opus, sed hanc esse simplicissimam interpretationem : quia inde vesci potes, non disperdas: Nam hominis vita est arbor agri*, (alimentum inde proveniens, transmutatur in corpus & substantiam hominis,) *perindè ut* (infrà cap. 24. vers. 6.) *pignus anima hominis dicitur, h. e. animæ vita* (quo sustentatur.)

Hactenus de hostili actu : nunc de naturali necessitate *n*) in ca-

---

quare, inquit, *verba legis comparantur arbori ?* Resp. *Quemadmodum arbor parva* (in sylvâ accensa) *accendit magnam : ita minores sapientiæ studiosi acuunt majores, & hoc est, quod dixit Rabbi : Multum è lege divinâ didici à Præceptoribus meis, sed plura à condiscipulis meis, quàm istis, denique à discipulis meis adhuc plura, quàm ab illis omnibus.*

n) *DE NATURALI NECESSITATE.*) Conf. Sim. Episcopium *lib. III. Instit. Theol. sect. II. c. IX. fol.* 107. ubi videbis, duobus præceptis affirmativis ea Israëlitis inculcari, quæ in R. Majemonidis *Sepher hammizvoth* inter affirmativa sunt CXCII. & CXCIII. *fol. LXXIII. col.* 3. Ipse R. Abarbanel in explicatione hujus legis, *Parsch. Teze fol. CCCLXXXI. col.* 3. ut benè doceret, benè distinguere ita voluit : מלבד זה המחנה עוד על הטהרה והשמירה גם בדברים הטבעיים וצוה בהם ב' דברים הא' שיעשה אותם במקום בנוי ידוע לא בכל מקום שיהיה והו אמרו ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ כי יד פירושו מקום כמו על יד הירדן · עוד צוה שבאותו מקום הבנוי לא תהיה צואתו גלויה אבל יכסנה באמרו ויתד תהיה לך על אזניך ר"ל שיהיה לו יתד על כלי מלחמתו כדי לחפור עמו בעבר ולכסות את צואתו ובזה כבוד לשם ושמירה מהעפוש והתבכך :
Præter hanc legem de γονοῤῥύων extra castra ad lotionem usque vespertinam commorante, *nunc porrò præcipit* DEUS *de munditie, & observantiâ circa res etiam necessitatem naturalem concernentes, deque his duo observanda imperat. PRIMO, ut quis hoc quicquid est, faciat in loco certo ab hominum frequentiâ vacuo, non verò in quolibet loco primum & ubivis obvio : & hoc vult illis verbis :* ויד *ET LOCUS ERIT TIBI EXTRA CASTRA, ET EGREDIERIS ILLUC EXTRA : nam vocabulum* יד *hic LOCUM significat, ut*

Num.

castris : cujus præcepta scribere quia Legislatorem non puduit, *o*) neque tu, verecunde Lector, offenderis, si ea instituti occasione breviter explicavero. *Deut.* 23. *vers.* 12. 13. 14. prohibentur Judæi
144 milites castra sua ullis sordibus commaculare, quæ DEUS ipse præsentiâ gratiosâ *p*) cohonestet : jubentur verò, cùm venter urget exire, quicquid hujus est, clam in scrobiculum exonerare, superingestâque humo tegere. Hal. Mel. *cap.* 6. §. *ult.* & R. Mos. *pr. aff.* 191. אסור להפנות בתוך המחנה או על פני השדה בכל מקום אלא מצות עשה לתקן שם דרך מיוחדת ומקום אחר מחוץ למחנה להפנות בו אנשי המחנה כדי שיהא המחנה נקי

Num. XIII, 29. על יד הירדן *juxta LOCUM Jordanis.* *DEINDE jussit, ne in loco illo remoto excrementa aperta relinquantur, sed ab ipsis retegantur, in illis verbis : ET PAXILLUS ERIT TIBI SUPER ARMA TUA : quo ipso indicare vult, ut habeat præter arma sua ad manus semper paxillum, quo in terra defodiat, & contegat excrementa sua, idque tum in honorem divini Numinis, tum ad præcavendum fœtorem & aëris corruptionem.* Cæterùm, qui plura de hac lege, & inprimis varias allegorias desiderat, evolvat Jalkut *part. I. fol. CCXCV. col.* 1. 2.

o) *LEGISLATOREM NON PUDUIT.*) Ad eundem ferè modum Beatus Dannhawerus *in Lact. Catechet. Cont. IX. p.* 113. cùm de perfectâ obedientiâ secundæ legis tabulæ in minutissimis quoque præstandâ agit : Gleich wie sich GOTT selbst nicht geschewet von nachgültigen ja auch unflätigen Dingen Gesetz zu geben / als daß er in seiner Kriegs-Ordnung gebotten / aussen für dem Lager ein Orth zu erwehlen / dahin sie zu ihrer Notturfft hinaus gehen mögen / sie sollen daneben ein Scheuflein haben / und wenn sie sich draus setzen wollen / sollen sie damit graben / und wenn sie gesessen / sollen sie zuscharren was von ihnen gangen ist : Also bemühet sich auch manchmahl die Obrigkeit / Wohlstand / Zucht / und Ehr zu erhalten / auch von geringfügigen Sachen / Ordnungen und Statuten zu verfassen.

p) *PRÆSENTIA GRATIOSA.*) Sic R. Majemonides *part. III. More Nevoch. c. XLI. fol. CLXIX. col.* 1. de scopo & ratione legis hujus paulò altiùs philosophatur : מכוונת זאת התורה הנקיון והזהר מן הלכלוכין והמאוסין ושלא יהיה האדם כבהמות ובזאת הכונה גם כן חזוק האמונה הנלחמים באילו הנעשים שהשכינה שורה ביניהם כמו שאמר בסבת זה כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך והלכל עניין אחר ואמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך להזהיר ולהבהיר מבטח שהוא ידוע מזגורת אנשי החיל במחנה שיארך עמדם חוץ לבתיה' וצונו ית' במעלות שיזכיר אותנו שהשכינה שורה בתוכנו מפני שנעצל בין הנעשים התם ואמר והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ; Vertit Buxtorfius *pag.* 467. editionis suæ : *Ex intentione legis hujus est mundities, & omnis generis sordium, fœditatum & impuritatum vitatio, ne homo sit instar brutorum animalium. Sed & istis actionibus confirmare voluit DEUS fidem belligerantium, quod Majestas divina inter ipsos habitet, sicut dicitur in causa hujus præcepti : NAM DOMINUS DEUS TUUS INDESINENTER IN MEDIO CASTRORUM TUORUM. Ad quod aliam adhortationem* ad-

נקי ואף לקטנים שנ' ויד תהיה וגו' וכן מצוה עשה להיות
יתר לכל אחד ואחד תלויה עם כלי מלחמתו שילך במקום
ההוא ויחפיר באותו יתר גומא אחד לצאת בה ויחזור ויכסה
שנ' ויתר תהיה לך על אזנך וגו' בין שיש עמהן ארון ובין שאין
עמהן ארון כך הם עושים תמיד שנ' והיה מחניך קדוש:

Nefas est, evacuare corpus intra fines castrorum, aut in conspectu campi patentis: sed jubet lex ordinare viam peculiarem, ad locum extraneum, ubi milites se purgent; ut ipsa castra sint munda, etiam ab excrementis parvulorum: sicut dicitur (verſ. 12.) *spacium habeas extra &c. Similiter præceptum est, ut quilibet clavum habeat, suspensum unà cum armis suis, quo effodere possit scrobem pro egestionibus, & rursus terrenum operimentum accumulare: sicut dicitur* (verſ. 13.) *paxillum habeas super Zonam tuam &c. sive*

adjungit, dicens: ITAQ. NON VIDEAT IN TE NUDITATEM ALIQVAM, CUJUS CAUSA A TE AVERTATUR: quibus verbis deterrere & dehortari vult à scortatione, quæ nimis tuta & vulgaris esse solet inter milites, quamdiu à domibus suis absunt. Ut itaque ab operibus istis impuris liberemur, & abstineamus, præcepit nobis DEUS talia opera, quæ nobis in mentem revocant, gloriam ipsius in medio nostri habitare, sicut dicitur: ET SINT CASTRA TUA SANCTA, ET NE VIDEAT IN TE TURPITUDINEM ALIQVAM. Similiter R. Abarbanel *in Legem fol. CCCLXXXI. col. 4.* de hâc legis ratione disserit: נתן הטעם בכל השמירה והטהרה הזאת באמרו כי יי' אלהיך מתהלך בקרב מחנך ר"ל הנה מנהג עע"ז במלחמותם הגדה הוא לאכול כל תועבה ולהיותם שטופי זמה חמס וגזל ידבו ולא יתבוששו וגם יתלבשו באכזריות חמה ושטף אף להיות גבורתם בכח וגבורה אנושית אבל מחנה ישראל קדוש יאמר לו להדבק ההשגחה האלהית בו כי אין מלחמתם בכח וגבורה אנושית כי אם בכח אלהי וברוחו להצילם מכל רע ולתת אויביהם לפניהם · ולכן ראוי שיהיה מעשהם קדוש וטהור והעם היושב בה נשוא עון וזהו לא יראה בך ערות דבר · כי בזה ממה שישוב ה"שי מהם ויסיר שכינתו מתוכם כמו שאמר ושב מאחריך · ומכאן למדו חז"ל בפרק מי שמתו למקום התפלה שנרחק מן הצואה ד' אמות ולכל מראה העינים: *De totâ hâc observantiâ & munditie rationem DEUS addidit, cùm ait: QVIA DOMINUS DEUS TUUS AMBULAT IN MEDIO CASTRORUM TUORUM. Vult dicere: Ecce, ut soleant Idololatræ, cùm bella gerunt, res qualibet abominandas comedere, inq; libidinem despumare, furto & rapinâ absque omni pudore abundant, & se prætereà induunt crudelitate, excandescentiâ atque intemperantiâ, omniaq; eorum potentia in robore & fortitudine humanâ consistit. At verò Israëlitarum, inquit, castra sancta sunt, quippe quibus Providentia DEI specialis adest: non enim bellum gerunt virtute & fortitudine humanâ, sed potentiâ divinâ, & ejus spiritu, ut eripiat eos ab omni, quicquid mali evenire queat, & tradat coram ipsis hostes. Decet ergo, ut & actio ipsorum sancta & munda, ac populus sub eâ* (providentiâ) *habitans ab iniquitate abjunctus sit; & hoc est, quod ait:*

NEQVE

sive tunc arca fœderis adsit castris, sive absit inde, sicut dicitur (verſ. 14.) *quia Dominus est tecum, castra sunto sancta, nec appareat ulla turpitudo &c.* Putantque nefas esse, recentem cibum *q*) ingerere prius, quàm alterius reliquiæ ſint egeſtæ: quo illud *Lev.* 26. *verſ.* 10. detorquent, ישן מפני חדש תוציאו *vetus præ novo educetis.* Secretiorem hanc ethicam prolixiùs tractavit R. Jacob ben Aſer *in Orach chaym, Sect.* 3. *r*) docens ſuos quid ante precari *ſ*) debeant, quàm altè nudari, *t*) quan-

NEQVE VIDEAT IN TE TURPITUDINEM ALIQVAM. Quòd si enim ab iis DEUS revertatur, recedit gratiosa ejus præsentia è medio illorum, prout ait: ET AVERTATUR A TE. Atque exindè docent sapientes in Capite Mi schemmethó, (i. e. Maſſech. Berachot cap. III.) *de loco precum, quòd ab excrementis quatuor ulnas remotus esse debeat, atque ut de quolibet oculorum conspectu id traditur.*

q) *RECENTEM CIBUM.*) Vide Buxtorfii Synagog. Jud. à filio auctam *c. XI. p.* 235. Notari verò hîc ſimul poterit ſingularis obſervatio Rabbinorum de cibo Iſraëlitarum quadraginta illis annis, quibus in deſerto peregrinabantur, ſic comparato, ut in viſceribus omnis abſumeretur, nihilque omninò egerendum relinqueret, ne prorſus haberent opus alvum dejicere. Quod mirum, credidiſſe R. Abarbanelem, id genus traditionibus cæteroquin minùs addictum. Sic enim ille *loc. cit.* הלא תראה שסבב הקב"ה מזונם כל ימי חייהם באהליהם במדבר במזון הנבלע באבריהם כדי שלא ישקצו את מחניהם בהוצאת המותרות ולא נצטרכו ליתד לפי שאין הנשים יכולות לעמוד על הענין ההוא · מה שלא היה כן במחנה המלחמה כי כלם אנשים ! *Annon vides, quòd DEUS toto illo tempore, quo in tentoriis in deserto degebant, cibum intra membra absumptum suppeditârit, ne abominanda redderent castra sua reliquiarum ejectione; neque opus haberent tertio loco & paxillo, eò quod mulieres huic instituto satisfacere non possent. Id quod in castris bellicis aliter se habet, ubi omnes sunt viri.*

r) *ORACH CHAIM SECT. III.*) *fol. IX. col.* 3. editionis Hanovienſis, Anno 370. i. e. CHRISTI 1610. Tota ſectio his arcanis repleta, & pleraque è Talmudis Maſſecheth Brachoth *fol. LXI. col.* 2. & *LXII. col.* 1. deprompta ſunt.

ſ) *ANTE PRECARI.*) Inſtitutio ejus ſic habet *initio Sect. illius*: בכניסתו לבית הכסא יאמר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם ; וכן יאמר בכל פעם שיכנס ; *Qui locum secretum ingreditur, dicat ante: Quod cum vestri honoris veniâ fiat, ô gloriosi & sancti ministri DEI supremi, custodite me, custodite me, adjuvate me, adjuvate me, expectate me, donec ingressus & egressus fuero, quia sic requirit ratio filiorum hominum. Atque sic dicat, quotiescunque ingredi cupiat.*

t) *QVAM ALTE NUDARI.*) Sequitur ibi: ויהא צנוע בבית הכסא ולא יגלה עצמו עד שישב · וימשמש בפי טבעת · ואחר כך ישב ויגלה מלפניו טפח ומלאחוריו טפחים ואשה מאחריה טפח ומלפניה לא כלום : *In ipso autem sedis secretæ loco sit verecundus, neque sese denudet, donec considead. Foramen cloacæ pro podice, contrectando exploret; & posteà considead, seque antrorsum non nisi palmam, & tergum versus duas palmas denudet; Mulier autem tergum versus palmam, & antrorsum prorsus non denudanda.* Additur in Bera-

quantum à conſpectu hominum elongari, *u*) quas in plagas ſe vertere, utrâ manu abſtergere & quali abſterſorio uti. Ignoſcite boni Lectores, ſi & inde moralia quædam exſcripſero, quantum honeſtas patitur; ut vel hinc etiam gentis, pudorne dicendus an ſuperſtitio? appareat. כשיושב יכוין שיהו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל לא ישב בין מזרח למערב ומיהו דווקא כשנפנה מגולה אבל במקום שיש מחיצ' כגון בית הכסא שבבית אין צריך לדקדק וכשנפנה בשדה אם הוא אחורי הגדר יפנה מיד ובבקעה יתרחק עד מקום שלא יוכל חבירו לראות את פירועו ולא יאניס לדחו' עצמו יותר מדאי ויקנח ביד שמאל ולא בימין ולא יקנח בחרש משום כשפים ולא בעשבים יבשים ולא בצרור שקנח בו חבירו ויפנה בצניעות בלילה כדרך שעושה ביום ולא ישתין בעומד שלא יתזו נצוצות על רגליו אם לא שיעמוד במקום גבוה וישתין במקום נמוך : וכו' *Sedens attendat, ut facies dirigatur in auſtrum & poſteriora in ſeptentrionem, aut contra: minimè verò ad ortum* (quo reſpiciunt orantes) *vel ad occaſum. Idque cumprimis obſervandum in patente loco.* 145 *At in latrinis ædium*, (ubi exedræ tales à plateis averſæ, pro ædificandi commoditate locantur,) *nihil opus eſt ſollicitâ corporis diſpo-*

Berachoth *fol. LXII. col.* 1. אמר ר' תנחום בר חנילאי כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין ויש אומרים אף חלומותיו מיושבים עליו : *Dixit R. Tanchum bar Chanilai, omnem, quicunque in ſedis ſecretæ loco verecundus eſt, a tribus rebus liberari, à ſerpentibus, & à ſcorpionibus, & à dæmonibus. Sunt etiam, qui dicunt, ſomnia ejus eſſe bene compoſita.*

u) *QVANTUM A CONSPECTU HOMINUM ELONGARI.*) Quatuor minimum ulnas. Neque, ſi quis ſeceſſiſſet, alterum decebat ipſum attendere. Fuit tamen aliquando, cùm quis licitè, ut ſibi videbatur, Magiſtrum ſuum cacantem diligentiùs obſervaret, de quo Barajetha extat in Maſſech. Berachos *fol. LXII. col.* 1. תניא אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל א"ל בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך א"ל תורה היא וללמוד אני צריך : *Traditio eſt: Dixit R. Akiba, ingreſſus ſum aliquando poſt Rabbi Joſuam in ſedis ſecretæ locum, & tria ab eo didici. Didici* (1.) *quod non verſus orientem & occidentem, ſed verſus ſeptentrionem & auſtrum convertere nos debeamus. Didici* (2.) *quod non in pedes erectum, ſed jam conſidentem ſe retegere, liceat. Didici* (3.) *quod podex non dextrâ, ſed ſiniſtrâ manu abſtergendus ſit. Ad hæc objecit ibi Ben Haſai: Uſque adeò verò perfricuiſti frontem erga Magiſtrum tuum,* ut cacantem obſervares? *Reſpon-*

dispositione. Sic & in campo juxta sepem, subtilis electio locum non habet. In valle tantùm elongetur ab hominibus, nè quis ejus nuditatem conspiciat, (id si rex Saulus *x*) in speluncâ pedes tecturus observasset, non amisisset oram vestimenti, 1. *Sam.* 24. *vers.* 4. 5.) *non cogat seipsum ultra posse: nec abstergat manu dextrâ* (quâ liber legis tenetur & sacra scribuntur: suprà, Theor. V. VI.) *sed sinistrâ: nec adhibeat testam, propter veneficia, nec aridum gramen* (h. e. fœnum,) *nec fasciculum, quo alius antè usus. Summa: reverenter se gerat* (etiam in tenebris absque teste,) *noctu perindè ac interdiu. Urinam non reddat stando, nè guttulæ ad pedes resultent, nisi fortè locus sit editior, unde in vallem meiat, &c.* Plura hujus generis afferre pudor vetat, & vereor ut hæc sint nimia castis pectoribus. Qui volet, conferat cap. 4?. libri hebræo-germanici Brandspiegel. *y*)

Superest, ut post castrensem disciplinam, etiam de Privilegiis castrensibus aliquid dicam. Ut enim omnis necessitas lege caret, sic inter arma quoque Judæorum silebant aliquæ; scilicet, quæ de Sabbatho non violando, de suillâ carne, aut nondum decimatis non edendis, divinitùs erant latæ: multò potiùs quas de lavandis manibus, vel talibus minutiis addiderunt ipsi. Notum est, quàm superstitiosè Sabbathum *z*) aliàs servare studeant, omittunt omnes operas, nullâ curâ, onere nullo gravantur, nè quidem in sacculis vestium aliquid portant, genio tantùm & compotationibus indulgent,

---

spondit ille: Legis hæc arcana sunt, ad quæ discenda id necessariò mihi agendum fuit. Subjungitur ibidem statim alia traditio, in quâ se iste Ben Hasai eadem sic didicisse ait à R. Akiba, eique R. Jehuda illud, quod ipse olim Akibæ, objicit, simili prorsus responsione ab eo exceptus.

x) *REX SAULUS.*) Nescio, an appositè satis hæc dicantur. Omninò enim Saulus sese ab hominum conspectu removendi animo in speluncam secesserat, ignarus, quenquam ibi latere.

y) Brandspiegel.) Liber est Ethicus, varia benè vivendi præcepta continens; quo si destituaris, conferas saltem Buxtorfii *Synagogam Judaicam c. IV. p.* 122. *seqq.* & in editione a filio auctâ *c. IIX. p.* 153. *seqq.* ubi pleraque ex eo de hâc materiâ excerpta sunt.

z) *QUAM SUPERSTITIOSE SABBATHUM.*) Quicquid hic de superstitiosâ magis, quam religiosâ Sabbathi observatione sequitur, id omne veluti in sede propriâ habetur in duabus Talmudis Massichtis Schabbath, & Erubhin, quas cum versione Dn. D. Seb. Schmidii & Commentariis R. Majemonidæ & R. Obadiæ de Bartenora ab eodem Latio donatis jam ante

gent, non peregrinantur tunc, ſed ſi pridiano quis in itinere ſuas æ-
des aut hoſpitium non attigerit, mavult foris vel in ſylvâ perno-
ctare: ſeriùs cubitu ſurgunt in honorem Sabbathi: ut ipſi nihil ge-
ſtant, ita nec jumenta ſua plus portare permittunt, quàm quo alli-
gari, retineri aut duci poſſint, v. g. eqvum freno quidem ſed non
ephippio licet onerare: ſi qua gallina panniculo annexo notatur,
eo ſublevari ſolet pridiè, pecus quod in foſſam delapſum eſt, non
facilè ſolent extrahere Sabbatho, ut olim tempore CHRISTI
Matth. 12. *verſ.* 11. ſed immiſſo pabulo relinqvunt ibi, donec la-
borando ſuccurrere liceat; niſi fortè locus ſit paluſtris, aut aliud
vitæ periculum in morâ, pauperes Chriſtianos vili ære conductos
adhibent, qui tunc, ſi eſt hyems, ignem foveant, candelas accen-
dant, vel ſi æſtas, emulgeant vaccas lacte turgentes, ubi non ipſe
feciſſe creditur quod ſic per alium facit: licet alioufque deambu-
lare ſed non procul, & meminit etiam ſcriptura *via Sabbathi a*)
Actor. 1. *verſ.* 12. quæ bis mille cubitos longa fuiſſe traditur, quan-
tum mons oliveti diſtitit à Jeroſolymis, vel in noſtrâ viciniâ pagi 146
Derendingen & Weilheim ab invicem; ſed oportet hoc intervallum
tardiuſculo inceſſu emetiri: velociùs enim ultra binos paſſus pro-
currere, vel trans foſſam ſalire, nemini permiſſum eſt, niſi pueru-
lis feſtivè colludentibus: cœcis non licet baculo tunc niti, at ſolis
claudis id conceſſum, quia illi carere poſſunt, hi non: vulnera-
tus emplaſtrum pridiè impoſitum retinere poteſt, ſed avulſum
non

---

ante hos tredecim annos hic Lipſiæ edidimus. Illuc ergò remittimus Lectorem non ſine fructu receſſurum. Inde enim petita ea ſunt, quæ in R. Majemonidis Jad Chaſakah *Hilkoth Schabbath Tom. I. Operis, inde à fol. CXXXI. & ſeqq.* R. Jacobi ben Aſcher Arba Turim *part. I. Orach Chajim, Hilk. Schabbath, à fol. XLIV. ſeqq.* R. Mordechai Pulchri Lebhuſch Malchuth, *part. II. fol. LXXVII. ſeqq.* item in Schulchan Aruch, Col-bo & cæteris ritualibus atque Juridicis Hebræorum libris traduntur. Similia cum Autore noſtro excerpſerunt Anthonius Margarita *in Relig. Judaic. p. E. col. 1. ſeqq.* Chriſt. Gerſon *part. I. Talm. Jud. c. XIX. p. 125. ſqq.* Buxtorfius *Synagog. Judaic. c. X. XI. p. 223. ſqq.* & in edit. auctâ *c. XV. XVI. p. 294. ſqq.* Anth. Hulſius *part. I. Theol. Jud. p. 240. ſeqq.* Jo. Hoornbeck. *lib. VII. De Conveincend. Judæis, c. V. p. 503. ſqq.* Jo. Leuſdenius *Philol. Hebr. Mixto Diſſ. XXXIV. ſeqq. p. 222. ſeqq.* &c.

a) *VIÆ SABBATHI.*) Hanc vocant תחום השבת, & mirum, quot hic conſtitutiones, ritus & leges tradant, ſine quibus tamen

non reponere, nec recens vulnus obligare. Disputant etiam, an vel quatenus pulverem de calceis tunc excutere liceat: pecuniam die festivo non attingere certum est, vidique hoc prætextu eleemosynam poscenti pauperi denegantes; quibus hypocritis ut vicissim illuderem, simulavi quid donaturum, quod recusaturos præscivi, nec obtulissem profesto. Æstate muscas abigere, sed flabellum velut onus gestare non licet: publicem si pungat capere fas est, sed haud necare, nec in pavimento saltantem opprimere: pediculos quidam tunc perimere concedunt, alii prohibent & cameli mactationi æquiparant. Arborem fructus decerpendi causâ non licet ascendere: non cytharâ canere, vel quodvis organum pulsare, nec ore sibilum efflare, nedum ad ejus sonum saltare, imò nè quidem infantes lachrymabundos demulcere crepitaculis. Excipiuntur tamen nuptiæ, ad quas Christianos cytharædos conducunt. Ostia tunc manu pultant, non malleolis appensis: altilia, ut anseres & gallinas cibant, verùm ne plus frumenti objiciatur quàm diurno victui sufficiat. Hortos non rigant, nec transponunt plantas, nec inserunt arbores, nec fodiunt, an flores decerpant dubito: spicas equidem non vellunt, idque facientes olim reprehendebant Apostolos, *Matth.* 12, 2. lintea non lavant, nè puellorum quidem indusiola, non texunt nec nent: sartori nè acum quidem portare licet, nedum viro gladium vel scutum hastamvè militi; nam si quicquam horum facerent, lapidationem meruisse putarentur. Quod hîc summariè tantùm recensui, quia nimis longum foret Rabinorum testimoniis, quæ mihi plurima suppetunt, singula munire, lippis jam tonsoribusque nota; quin applico potiùs ad meum institutum, quod nunc est militiæ privilegia docere. Quamvis igitur in pace Sabbathi sui sint religiosissimi & partim ridiculi custodes, in

men citatus locus *Act. I.* 12. satis illustrari nequit. De hac via Sabbathi vide sis Buxtorf. *Lex. Talm. fol.* 2582. Seldenum *lib. III. de Jure Nat. & Gent. c. IX. f.* 315. *seqq.* Sam. Petitum *lib. III. Observat. toto Cap. I. p.* 242. *seqq.* Drusium *lib. V. Praeterit. pag.* 153. 154. Hoornbeckium *l. VII. de Convincendis Jud. c. V. p.* 507. Hottingerum *Juris Hebr. Leg. XXIV.*

in bello tamen, ubi victoria legibus cunctis potior est, nil dubitant id violare, si necessitas ita postulet. Maym. H. Melach. *c.*6.§.12. *b*) צרין על עיירות גוים בשבת ועושין עמהן מלחמה בשבת שנ' עד רדתה ואפילו בשבת בין מלחמת מצוה בין מלחמת רשות : *Obsident urbes gentium etiam sabbatho, & præliantur cum illis Sabbatho, quia dicitur (* Deut. 20, ult. *) donec illa descendat; ubi perinde* est

---

XXIV. *p.* 32. *seqq.* Ludovicum de Dieu *animadv. ad Acta. p.* 4. *seqq.* Leusdenium *Philol. Hebr. mixt. Diss. XXXII. p.* 113. & integram Cl. Frischmuthi *Dissertationem Jenæ Anno* 1670. *habitam.*

b) *MAYM. H. MELACH. c.* 6. §. 12.) Mendum Librarii subesse in hoc Majemonidis loco, suspicatur R. Joseph Karo *in Ceseph Mischneh fol. CCXCI. col.* 3. eò quòd in Gemarâ Talmudicâ, è quâ hæc petita sunt, disertè negativa particula אין præmittatur, prout eadem à R. Kozensi *Prac. Aff. CXVII.* ad Gemaram provocante additur verbis à Schickardo proximè citatis: *Legimus Capite primo Schabbat:* אי צרין על העיירות של גוים *non obsident urbes gentium, &c.* Sed juvat ipsiusmet glossam produxisse: בפרק קמא דשבת תנו רבנן אין צרין על עיירות של כותים פחות מג' ימים קודם השבת ואם התחילו אין מפסיקין וכן היה שמאי אומר עד רדתה אפילו בשבת וע"כ יש כאן טעות סופר וכן צריך להגיה כמו שכתב הוא עצמו ז"ל בס"פב מהלכות שבת צרין על עיירות של כותים ג' ימים קודם לשבת ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת : *Habentur hæc,* inquit, *in Capite primo Massecheth Schabbath, ubi docent Rabbini, non obsideri urbes gentilium paucioribus, quàm tribus ante Sabbathum diebus, si tamen obsidionem cœperint, non desistere, quod quidem Schammai demonstrabat* ex Deut. XX, 20. ubi dicitur continuanda obsidio urbis עד רדתה *USQUE AD OCCUPATIONEM EJUS,* h. e. inquiebat Schammai, *etiamsi Sabbathum incidat. Itaque omninò hîc subest mendum librarii, sic necessariò corrigendum ex altero loco, quem ipsemet beatus Autor in eodem hoc suo opere, Capite II. Hilkoth Schabbath scripsit h. m. obsident urbes gentium tribus diebus ante Sabbathum, & præliantur cum illis posteà quotidie, etiam in ipso Sabbatho.* Quanquam verò Majemonidis verba absque illâ correctione commodè ad mentem Talmudis exponi possunt, & *ἐναντιοφανὴς* utriusque loci Maimonidæi sic conciliari, ut צרין in *Hilkoth Schabbath* de auspicio obsidionis, in *Hilkoth Melachim* autem de ipso actu ejusq; continuatione accipiatur; de vero tamen verborum sensu Glossa sic optimè omninò monuit, cujus gratiâ alterum Majemonidis locum, quem confert ex Hilkoth Schabbath, integrum exscribemus. Sic autem habet *citato Cap. II.* §. *ult. XXV. Tom. I. operis fol. CXXXV. col.* 2. צרין על עיירות הכותים שלשה ימים קודם לשבת ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שכובשין אותה ואע"פי שהיא מלחמת הרשות · מפי השמועה למדו עד רדתה ואפילו בשבת ואין צ"ל במלחמת מצוה · ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת : *Obsidio urbium Ethnicarum suscipienda est tribus ante Sabbathum diebus, & posteà continuari bellum potest quotidiè, etiam in ipso Sabbatho, donec urbem occupaverint, etiamsi bellum tantùm ultroneum geratur. Sic enim antiquâ traditione acceptum docuerunt sapientes, verbis illis* Deut. XX, 20. עד רדתה *USQUE DUM CAPTA FUERIT,* innui, continuandam esse pugnam *etiam in Sabbatho*; quo loco cùm præcipuè de bello ultroneo

est sive bellum sit legale, sive ultroneum. Locus quem citat *c*) sub-
147 obscurus est, & hoc sibi vult, continuandam esse oppugnationem, donec urbis mœnia corruant & altissima quæque propugnacula humilientur; ut ex collatione cum *vers.* 52. *capitis* 28. apparet: estque infinitivus radicis ירד *d*) nec à רדה derivatur, ut interlinearis versionis Author existimat: deceptus fortè à R. Salom. Jarchi, grammaticæ parùm perito, qui לשון רדוי *significatione dominandi* perperam exposuit. Video nec veteres hunc textum sic accepisse, alioquin se non obtulissent hostibus absque omni resistentiâ jugulandos 1. *Macc.* 2. *vers.* 36. *speluncæ inclusi nè lapidem quidem emiserunt, neque cavernas obstruxerunt, dicentes*: ἀποθάνωμεν πάντες ἐν τῇ ἁπλότητι ἡμῶν, MORIAMUR OMNES IN SIMPLICITATE NOSTRA! *testes sunto nobis cœlum & terra, quòd injustè nos perimatis! ita perierunt Sabbatho millenæ circiter animæ.* Quod & Josephus repetit, *Antiq.*

neo agatur, *non opus fuerit de Legali bello quicquam monere. Neque etiam Josua Jericho occupavit nisi in Sabbatho.* Quod postremum elegans exemplum est pro adstruendâ traditione, antiquissimis constanter creditum, inque Bereschith rabba *loco mox allegando* memoratum. Quin & in ipso vetustiori adhuc libro, Seder Holam Rabba *Cap. XI. f. XI. col.* 2. רבי יוסי אומר יום השבת היה מלחמה של יריחו ושל עי ושל גבעון: *R. Jose ait, die Sabbathi fuisse prælium Jericho, & Hai, & Gibheonis.*

c) *LOCUS QUEM CITAT.*) Observo autem, ipsum passim hoc sensu applicari, non in recentioribus tantùm Rabbinorum scriptis, sed & in vetustissimis, quorum nobis adhuc usus superest. Locum è Gemarâ Talmudicâ adductum jamjam vidimus in Ceseph Mischneh. R. Abarbanel *Parsch. Schophtim fol. CCCLXXVI. col.* 2. ad librum Siphri provocat; לפי שאמר עד רדתה למדו בספרי שאף בשבת יוכלו לבנות המצור ולהתעסק במלחמה: *Propterea quòd Lex continuare jubet obsidionem urbis* עד רדתה *USQUE AD OCCUPATIONEM EJUS, concludunt sapientes in libro Siphri, quod etiam Sabbatho possint oppugnaculum extruere, inque bellicis actionibus occupari.* Sic in Bereschith Rabba *Seder Lech lecha fol. LII. col.* 2. תני חזקיה עד רדתה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת: *Docuit Hiskiah,* dum Devt. XX, 20. cōtinuanda dicitur urbis obsidio עד רדתה *usque ad occupationem ejus,* doceri, continuandam esse *etiam Sabbatho: sic enim reperimus, quòd Jericho capta non sit, nisi Sabbatho.* Neque obscurum est πόρισμα, quod ex hoc loco sic deducitur: si urbis obsidio non solvenda est, sed continuanda עד רדתה *usque dum occupata urbs fuerit,* sequitur, etiam Sabbatho, si ante occupationem incidat, pugnandum esse.

d) *INFINITIVUS RADICIS* ירד) Rectè R. Salomo Aben Melech *ad h. l. fol. XL. col.* 1. עד רדתה שרשו ירד מבנין ירידה או תרגומו והכל נכנס תחת ענין אחד; *Radix vocis* רדתה *est* ירד *habetque descendendi signi-*

Antiq. l. 12. cap. 8. Sed rectè redarguit *e*) eos cordatus ille Mattathias, docens quàm ſtultum ſit & à legislatoris mente alienum, intempeſtivâ & præpoſterâ pietatis opinione legem ſuis cultoribus fraudare, hoſtivè hanc pro lubitu ſæviendi occaſionem ultrò quaſi offerre: ſubjungens ſi in hâc ſuperſtitione contumaciter perſeverare perrexerint, brevi fore ut Eccleſia tota extirpetur, nemoque pius ſuperſit ampliùs. Primus ergò ſancivit hoc decretum, *verſ.* 41. *quòd, ſi occaſio ita ferat, etiam Sabbatho pugnandum ſit*; idque ſynagogæ Ἀσιδαίων (h. e. חסידים *f*) ſive *piorum*) vel tandem perſvaſit. Verùm nè citra neceſſitatem contingeret facilè, aut crebriori uſu in abuſum degeneraret, ſanciverunt inſuper Talmudici, ut omnis obſidio minimùm triduo ante Sabbathum inchoëtur, ſi qui fortè citò ſint ſe dedituri. Præc. Affir. 117. גרסינן בפ׳ קמא דשבת אין צרין על העיירות של גוים בפחות משלשה ימים קודם השבת ואם התחילו עושים עמהם מלחמה אפילו בשבת: *Legimus capite primo Schabbas: non ſuſcipitur obſidio urbis ethnicæ paucioribus quàm tribus diebus ante Sabbathum; at cùm ſemel cœpta eſt, exercentur actus hoſtiles continuè, ipſo etiam Sabbatho.* Allegatus locus extat *pag.* 19. *fac. a.* & tribuitur authori Schammai, ubi hoc idem de navali prælio affirmatur. ת״ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת בד״א לדבר הרשות אבל אין לדבר מצוה: פי׳ מפליגין מפרישין מן היבשה לים וזהו לשון ספינה על שם שמפליג עצמו מן הישוב ומרבנן יעקב שמעתי בערובין שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס ואף בלעז פיל״גא: *Ex traditione magiſtrorum non ingrediuntur navim ſerius quàm triduo ante Sabbathum: intellige de ultroneis, non legalibus.* GLOSSA R. Sal. Jarchi

ſignificationem, aut qualem Chaldaica hujus loci translatio exprimit. Omne autem quoad ſignificationem eodem recidit.

e) *RECTE REDARGUIT.*) Vide Hoornbeck. *lib. VII. de convincend. Judæis c. V. p.* 508.

f) חסידים) Jo. Druſius de iis integrum libellum ſcripſit, qui libris de Sectis Judaicis à Sixtino Amamâ præmiſſus eſt. Putat, fuiſſe eoſdem cum Phariſæis, quod & *lib. I. de Sect. Judaic. c. IV. p.* 52. repetit, non tàm ſectæ, quàm ordinis aut ſodalitii, pietatisvè nomen eſſe; & *c. X p.* 63. *ſeqq.* prolixè denuò expoſuit, vocabulum חסידים tùm apud Gorionidem,

tùm

chi: *vox* מפליגין g) (quam lexica nostra, ut & infinitas tales ignorant) *cùm usurpatur in re nautica, significat pelago se committentes & ab aridâ separatos: quia docente R. Jacobo, mare græcis* πέλαγος *appellatur*, (atque *rivus* etiam Hebræis פלג.) Hæc de Sabbatho. Quod
148 prohibitas carnes attinet, notum est quantoperè Judæi abhorreant à suillâ; *h)* & legitur 2. *Maccab.* 6. memorabile exemplum senis cujusdam Eleazari legisperiti, qui neque blanditiis neque minis eò potuit impelli, ut contra prohibitionem legis vel ederet reverà, vel edere tantùm simularet in gratiam regis; mille carnificinas experiri malens, quam canitie suâ quid indignum committere, *vers.* 24. in hæc verba protestatus: οὐ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας ἄξιόν ἐστιν ὑποκριθῆναι, ἵνα πολλοὶ τῶν νέων ὑπολαβόντες Ἐλεάζαρον τὸν ἐννενηκονταέτη μεταβεβηκέναι εἰς ἀλλοφυλισμόν, διὰ τὸ μικρὸν καὶ ἀκαριαῖον ζῆν πλανηθῶσι. Addens, exiguum illud vitæ quod sibi naturaliter superesse possit, honorificè clausurum, & junioribus constantiâ suâ relictu-rum magnanimæ mortis exemplum. Refertur etiam *seq. cap.* 7. alterum admirandæ fortitudinis specimen, quod ediderunt septem fratres, unà cum pientissimâ matre, ab Antiocho crudeliter excarnifi-

---

rum alibi (1.) latè, i. e. appellativè & adjectivè, (2.) strictè vel angustè, pro certo ordine sive sectâ sumi: iterumque *sequente Cap. XI. toto p. 65. seqq.* plurimos Pharisæos in libro Juchasin & R. Albo Ikkarim dici Hasidæos. Conf. & *c. XII. p. 68. sqq.* ubi quædam de eorum disciplinâ & ritibus. Item *lib. IV. inde à Cap. X. & seqq. p. 167. seqq.*

g) *VOX* מפליגין) Legitur in Mischna Massechech Erubhin *c. IV. Mischn. I.* de navi, in quâ Rabbini quidam ex Phlandresin navigabant, ותפליגה ספינתם בים רבן גמליאל ור׳ אלעזר בן עזריה הלכו את כולה וכו׳ *cumq; navis jam in altum mare pervenisset, Rabban Gamaliel & R. Elieser ben Asaria perambularunt totam navem &c.* Glossa R. Majemonidis: הפליגה שם להליך הספינה בים i. e. מ׳ הפליג *dicitur de progressu navis in alto mari.* R. Bartenora: כשהיא מתרחקת מספרת הים ונכנסת באמצעו קרי הפלגה לשון פלגי מים: *Cum* navigatio *elongata fuerit à littore maris, & progressa in medium ejus, vocatur* הפלגה *HAPHLAGAH, ex significatione vocis* פלגי *rivi Aquarum Psal. I, 3.* vide Dn. Seb. Schmid. *in Mass. Erubh. p. 17. 69. & 134.* Buxtorfius *in Lex. Talm. f. 1735.* judicat esse Græcum πλαγίζειν. Quid si propriam *dividendi* & *secandi* significationem retineremus, & navis æque ac navigantes dicerentur מפליגין *dividentes* aut *secantes*, scilicet mare, prout Germani dicere solemus Creutzen?

h) *QVANTOPERE JUDÆI ABHORREANT A SUILLA.*) Mota est inter Philologos quæstio, cur à suillâ magis abhorreant Judæi, quam ab ullâ alius prohibiti animalis

nificati, quod porcinam edere noluerunt: quod martyrium Josephus peculiari libello περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ inscripto, graphicè depinxit, & quibusdam editionibus græcorum bibliorum appenditur. Sanciverunt paulò post, Hirkani temporibus decretum, *i*) שאין כל איש אפילו יגדל חזיר *nè quis vel alat porcum*, & transgressorem anathematis fulmine percusserunt. Ejusmodi prohibitiones vocant סיג לתורה *sepem legis*: *k*) quæ ut ab interdicto lon-

lis carne de quâ solliciti fuerunt Cunæus *lib. II. de Rep. Hebr. c. XXIV. p. 318. seqq.* Bochartus *part. I. Hierozoic. lib. II. c. LVII. fol. 696. seqq.* Aug. Pfeifferus *Decad. I. Antiq. Sacrar. Pos. X. p. 16. seqq.* & quos hic præterea allegat, qui plurima hic dicenda occuparunt omninò consulendi.

i) *DECRETUM.*) Habetur in Massech. Baba Kama *Cap. VII. Mischn. VII.* nec meliùs intelliges, quàm ex annotationibus Const. L'Empereur *ad h. l. p. 176. 177.* Gemaræ locus, quem ibi adducit, est in Talmude Babilonico, hujus Massichtæ *fol. LXXXII. col. 2.* totidemque verbis repetitur in Massech. Sota *fol. XLIX. col. 2.* & Massech. Menachoth *fol. LXIV. col. 2.* atque dignus adeò, qui Talmudicis toties iteratus hic quoque compareat: ת״ר כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלס בחוץ ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דנרין והיו מעלין להם תמידין היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו דנרין בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזע א״י ד׳ מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירין וארור האדם שילמד את בנו חכמה יונית: *Tradiderunt Rabbini, eo tempore, quo Hasmonæi inter se belligerabant, & intra urbem Jerosolymam Hyrcanus obsessus, extra verò Aristobulus oppugnans erat, demisisse quotidie obsessos in arcula pecuniam, pro quâ oppugnantes reddiderint agnos ad juge sacrificium requisitos. Adfuisse autem senem quendam Græca Philosophia peritum, qui oppugnantibus dixerit: quamdiu obsessi cultu divino sic vacant, tamdiu in manus vestras non traduntur. Postero ergò die, cùm pecuniam illi denuò in arcâ demitterent, reddidisse porcum, qui cùm ad medium usque muri pervenisset, ungulas suas muro infixerit, è quo tota regio Israelitica per quadringenta milliaria in longitudine totidemq; in latitudine contremuerit. Inde ab eo tempore inquiunt decretum fuisse, maledictum fore, qui porcos alat, quique suum filium Philosophiam Græcorum doceat.*

k) *SEPEM LEGIS.*) Sic vulgò Masora dicitur Rabbinis, quòd genuinam legis lectionem custodiat. Elias Levita *in præf. III. Masoreth.* אחר המעשה שעשו בעלי המסורת אי אפשר שנפל או שיפול חלוף או שנוי בשום צד בכל ספרי המקרא ולכן לחנם אמרו רז״ל מסורה סיג לתורה: *Post laborem illum, quem præstiterunt Masoretha, impossibile est, ut ceciderit vel cadere possit mutatio aut depravatio quadam ullo modo in ullos libros biblicos, unde etiam non frustrà dixerunt Rabbini nostri: Masora est sepes legis.* Præterea verò decreta sapientum sic circumscribunt, quippe quibus accuratior præceptorum divinorum observatio munitur, quo sensu in Pirke Abhoth *statim initio cap. I.* Viri Synagogæ magnæ dixerunt: הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה

longiùs arceant, etiam occaſiones vetant primoſque aditus. Miramur ergò, unde Gadarenis *Matth.* 8. *verſ.* 30. magnus ille procorum grex *l*) provenerit, ad mare paſcentium, in quem ejecti dæmones intrarunt? ſunt qui putant non victus ſed quæſtus cauſâ eos aluiſſe, ut Romanis carè venderent, aut ſolâ cute ad opificia uſos: at veriſimilius eſt, quod Caſaub. *Ex. XIII. Num. LXIX.* dicit, Græcos ibi habitaſſe, quibus religio non fuit ſues devorare. Judæis verò illarum uſu interdictum erat ſeveriſſimè, *Levit.* 11. *verſ.* 7. & *Deut.* 14. *verſ.* 7. quia ungulas quidem fiſſas habent, ſed non ruminant; & ex medicorum placitis, creber uſus porcinæ, præſertim in calidioribus provinciis, ad lepram diſponit, *m*) atque malignos humores generat, quibus ipſa quoque mens prægravatur, nè pietati tàm devotè poſſit vacare: ſicut ſplendidiſſimum quoque lu-

לתורה *Eſtote tardi in judicio, & conſtituite diſcipulos multos, & facite ſepem Legi.* Ad quem locum R. Maimonides *in Commentar.* סי״ג לתורה ר״ל הגדרות והתקנות אשר ירחיקו האדם מן העבירות כמו שאמר ית׳ ושמרתם משמרתי ובאור בפירושו עשו משמרת למשמרתי ; *Per ſepem Legis intelliguntur conſtitutiones & decreta, quæ hominem à transgreſſione ipſiuſmet legis arcent. Hæc ipſe DEUS requiſivit* Lev. XIIX, 30. *ET CUSTODIETIS CUSTODIAM MEAM, h. e. juxta gloſſam h. l. facite cuſtodiam cuſtodiæ meæ.* Nempè DEUM inquiunt cuſtodiam feciſſe, cùm legem daret, ſed hanc denuò decretis ſapientum cuſtodiendam velle. Vide Nachalath Abhoth *fol. XX. col.* 2. & R. Bartenoram *h. l. fol. CCXI. col.* 2. item Leuſdenium *not. ad Pirke p.* 7. Vorſtium *not. ad Abarb. de Capite fid. c. XIII. p.* 61. Ab hàc ſollicitudine & curâ commendatur Rabban Jochanan ben Saccai, in R. Davidis Ganſii Zemach David *part. I. fol. XXXIX. col.* 2. הוא עלה אחר החרבן מירושלים ליבנה ותקן שם סייגות לתורה : *Hic poſt deſolationem Jeroſolymitanam, Jeroſolymis Jabhnem perrexit, ibique conſtituit ſepes legis*, varias vivendi conſvetudines aliaque decreta ordinando.

l) *MAGNUS ILLE PORCORUM GREX.*) Pluribus hanc quæſtionem ventilarunt Conſt. L'Emper. *annot. ad Baba Kama pag.* 178. *ſeqq.* Sam. Bochartus *part. I. Hieroz. lib. II. c. LVII. f.* 697. Jo. Lightfootus *Hor. Hebr. in Matth. p.* 137. Aug. Pfeifferus *Dec. I. Antiq. Bibl. Poſ. X.* §. 3. *ſeqq pag.* 27. 28. qui poſt Commentatores in Matthæum conſerantur.

m) *AD LEPRAM DISPONIT.*) Maſſ. Kidduſchin *fol. XLIX. col.* 2. עשרה קבים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים ואחד העולם כולו ; *Decem menſuræ lepræ deſcenderunt in mundum, quarum novem acceperunt porci, una autem per univerſum mundum diſtributa eſt.* Maſſ. Schabbath *fol. CXXIX. col.* 2. בא׳ בדבר אחר קשה לדבר אחר *Qui incidit in rem aliam, periclitatur de re aliâ*: ubi Gloſſa interior: בדבר אחר חזיר לדבר אחר צרעת שהחזירים מנוגעים הן כדאמרינן בקדושין וכו׳ *Per REM ALIAM priori loco intelligitur porcus, poſteriori lepra, ſiquidem porci leproſi ſunt,* promp-

lumen per tenebricoſum lucernæ cornu habetatur. Taceo, quòd cunctorum animalium ſus fœdiſſima *n*) ſit, quæ in omni cœno ſe volutat, vel hoc ſolo nomine abominabilis: unde & Rabini nos, impatientiâ ſervitutis ſuæ, per inſignem contumeliam porcis comparant. Bachai *P. Schemini.*: הזכיר ארבע חיות בארבע פסוקים
לרמוז על ארבע מלכיות ודרשו רז"ל את הגמל זו מלכות בבל
שנ' אשרי שושלם לך את גמולך : את השפן זו יון וכו' : ואת
הארנבת זו מדי וכו' וכן שם אשת תלמי ארנבת שמה : ואת 149
החזיר זו מלכות אדום: שנ' יכרסמנה חזיר מיער וגו' : וכתוב
החזיר מפריס פרסה לרמוז כי שלש גלויות אע"פ שהיו זמניהם
חלוקים היו כאלו הם מחוברים לפי שזמנם מועט וקצר אבל
הגלות הרביעי היא ארוך ושקול כנגד כלם ; *Meminit lex quatuor animalium immundorum in totidem verſibus* (Levit. 11. verſ. 4.5.6.7.) *reſpectu quatuor regnorum* (ſub quibus exulamus,) *& comparant noſtri doctores Camelum regno Babel* (ob alliterationem in hebræo Pſal. 137. verſ. 8.) *beatus qui retribuit tibi &c. Cuniculum regno Græciæ &c. Leporem Medis: quamvis tale nomen fuerit uxori regis Ptolemæi* (alludit ad etymon λαγὼς.) *PORCUS autem notat regnum Edom,* (h. e. Romanum, *o*) *ſicut dicitur* (Pſal. 40. verſ. 14.) *ſuffodit eam aper de ſylvâ. Dividit aper ungulas: exilia priora quamvis diviſa erant, tamen ob brevitatem ſingulorum tria pro uno haberi poſſunt;* (ſicut Devt. 14. v. 7.

prout ajunt in Kidduſchin &c. repetitur ſententia de decem lepræ menſuris in mundum miſſis. Similia vide in Bocharti *Hieroz. oc. loc. cit. fol.* 699.

n) *SUS FOEDISSIMA.*) Hoc argumentum perſequitur R. Maimonides *part. III. More Nevoch. c. XLIIX. fol. CLXXVI. col.* 1.
רוב מה שמאסתו התורה לרוב לכלוכו ומזונו
בדברים הנמאסים וכבר ידעת הקפדת
התורה על ראיית הלכלוכים ואפילו בשדה
במחנה כל שכן בתוך המדינה ואלו היתה
מותרת אכילת חזיר היו השווקים עם
הבתים, יותר מלוכלכים מבית הכסא כמו
שתראה ארצות הצרפתים היום כבר
ידעת אמרם פי חזיר כצואה עוברת
ודמי ; *Potiſſima cauſa, propter quam Lex nobis prohibuit carne ſuillâ veſci, eſt fœda porcorum ſordities, & quod multas ſordidasq; res comedant. Noſti enim, quàm anxiè lex omnes ſordes, omnemq; immunditiam prohibuerit, in agris quoque & caſtris, ut nil dicam de ipſis urbibus. Quòd ſi autem permiſſum eſſet porcos comedere, plateæ & domus omnes longè ſordidiores eſſent, quam ſterquilinia & latrinæ, ſicuti in Galliis hodie videre licet. Scis autem, quid vulgò Rabbini dicant: Os porci ſimile habetur excremento per id tranſeunti.*

o) *ROMANUM.*) Aliam comparationis rationem, in nominis etymo fundatam, idem

verſ. 7.) tres beſtiæ conjunguntur,) *at quartum diuturnitate ſuperat omnia &c.* Eſt quidem ebrietas atrox vitium, ſed tamen illud admittere maluerunt undecim Rabini, *p*) quos gentilis rex Pirgandicus triplici optione datâ coegerat vel ſuillam comedere, vel ethnicum vinum bibere, vel cum ſcortis concumbere; quam reliqua: quamvis & illa deinde admiſerint, cùm benè potis menſa clanculùm gyrata eſt, immundæ carnes oblatæ neſcientibus, & vino ſepultis fœminæ provocatrices adjunctæ. Non ſeculorum tractu, nec longâ converſatione noſtrâ, hæc abominatio Suillæ apud Judæos elanguit, ſed etiamnum hodiè ſic abhorrent, ut ne nominare quidem ſuſtineant; ideò puerulis rogantibus, ecquid hoc animalis ſit? reſpondent eſſe דבר אחר *rem aliam q*) ſive nefandam. His tamen omnibus, quæ prolixè recenſui, non obſtantibus, ajunt cordatiores ipſorum, licere porcinâ carne, *r*) lardo & ſumine veſci, cùm caſtra

Bechai *fol. CXLI. col. 4.* mox è Medraſch Tanchuma ſubjungit: למה נמשלה מלכות זו לחזיר שעתיד הק"בה להחזיר עליהן מדת הדין: *Quare Regnum hoc comparatum* (לחזיר) *cum porco? propterea quia DEUS aliquando* (להחזיר) *retribuet illis menſuram judicii, pro juſtitiâ ſuâ.*

p) *UNDECIM RABINI &c.*) Hanc ſive hiſtoriam, ſive fabulam mutuatus videtur noſter è Buxtorfii *Recenſione Operis Talmud. p. 227.* ubi plenius è libro Caphtor Vaphærach *fol. CXXI. col. 2.* recenſetur.

q) דבר אחר *REM ALIAM.*) Pulchrè Cunæus *lib. II. de Rep. Hebr. c. ult. p. 321.* *Judæi ipſum nomen hujus animantis inter res ſcævas & mali ominis numerant. Quoties enim loquuntur de illo, non nominant illud, ſed recepto quodam more, uti malam ſcævam avertant, patrio ſermone* דבר אחר *ajunt. Romani id feliciter exprimere nequeunt. Nam ſi dixeris, RES ALIA, verbum quidem verbo reddes; ſed ſenſum dicti non aſſequeris. At Græcè eſſet, πρᾶγμα ἀλλόκοτον, ſanè perquàm ſignificanter.* Cæterùm hanc phraſin de aliis etiam rebus, quas ſuo nomino appellare ipſis religio eſt, paſſim uſurpant, de Chriſtianorum eleemoſynâ, de leprâ, de coitu &c. Vide Buxtorf. *Lex. Talm. fol. 496.*

r) *LICERE PORCINA CARNE.*) Hoc licuiſſe ajunt Iſraelitis, cùm bellum olim adverſus Cananæos gererent, & terram promiſſam occuparent; ſimiliterque olim tempore adventuri Meſſiæ non illicitum fore ampliùs, ſuillâ veſci, quòd tunc cum Gog & Magog præliandum ſit. Utrumque traditur à R. Iſaaco Abarbanele *in Roſch Amanah c. XIII. fol. XIIX. col. 2.* quem locum, quia ſubobſcurè & in nonnullis etiam vitioſè Gvilielmus Vorſtius *in verſione ſuâ p. 55.* Jo. Hornbekio *lib. VII. de convincend. Jud. c. I. p. 465.* & Jacobo Altingio *lib. V. Schilo c. XIX. p. 4*[illegible]. uſurpatâ reddidit, ex ipſo Autore adſcremus & interpretabimur. Videtur Vorſtius caſtratâ libri editione uſus fuiſſe; nobis ea eſt, quæ Venetiis anno ſupputationis Judaicæ 5305. i. e. CHRISTI 1545. prodiit. Agit Abarbanel toto illo capite de legis æternitate, quam contra varias objectiones vindicat. Inter alias ſibi objicit legem

ſtra fames urget, militesque peregrinis in oris non aliud reperiunt, quo vitam ſuſtentent. Maym. H. Mel. *init. cap.* 8. חלוצי צבא כשיכנסו גבול הגוים ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבילות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האיסורין וכן שותה יין נסך מפי חשמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן : *Expediti ad militiam, cùm intraverint fines gentium & ſubegerint eos, captivosque duxerint, facultatem habent comedere morticinia & diſcerpta* (quæ aliàs *Levit.* 17. *verſ.* 15. prohibet) *item carnem ſuillam & talia, ſi quis eſuriat nec aliud quàm vetitos cibos reperiat. Sic etiam vinum libaminis* (h. e. idolis conſecratum; nolunt tamen noſtrates id guſtare, cui

legem de eſu ſuillæ prohibito, quem tamen veteres tempore Meſſiæ concedendum dixerint, quando porcum חזיר ab החזיר *reducendo* appellatum pronunciant, quòd ejus uſus & eſus aliquandò reducendus ſit. Reſpondet verò, hoc dictum veterum dupliciter poſſe accipi, vel allegoricè, ut porcus Romanum regnum deſignet, quod aliquandò ad Iſraëlitas reducendum iisque ſubjugandum, quo ſenſu illud è Jelammedenu, ſive Tanchuma (unus enim idemque liber eſt) adducentem R. Benchajum modò vidimus *lit. o.* vel literaliter, quatenus fœdum illud in lege interdictum animal notat: hujus quidem uſum reducendum dici, non tamen ita, ut legi interdicenti deroget, ſed pro eâ limitatione, quâ lex ipſa ad tempus in caſtris concederet ſuillæ comeſtionem. Ut ergò olim belli tempore in occupatione promiſſæ terræ, cùm ſuillam impunè liciteque comederent, lex neutiquam dici mutata poterat: ſic neque Meſſiæ tempore, in occupatione Romani imperii, cùm graviſſima bella gerenda erunt, per licitum porcinæ uſum æternitati & inimmutabilitati legis quicquam deceſſurum. Hoc ſibi volunt Rabbini verba, quæ jam inoffenſo oculo perluſtrabis: לכן אמרו ז"ל למה נקרא שמו חזיר מפני שעתיד הב"ה להחזירה לישראל : כבר פירשו בו בילמדנו שנ' על אדום שנקרא חזיר שנאמר יכרסמנה חזיר מיער · ואם שמפני המלחמות להוראת שעה יתירוהו הב"ה לישראל כמו שהתירו להם בזמן כבוש הארץ וכמו שאמרו ובתים מלאים כל טוב אפילו קדלי דחזירי ולכן אמר להחזירו · ובאמרם ז"ל בילמדנו אסורים יי' מתיר אסורין : *Similiter ſe res habet cum illo Sapientum effato de porco: QVARE VOCATUR NOMEN EJUS* חזיר? *QVIA FUTURUM EST, UT DEUS* להחזירו *REDUCAT EUM ISRAELITIS. Id enim pridem ipſimet expoſuerunt in Jelammedenu, intelligendum de imperio Romano, quod* חזיר *PORCUS vocatur ex illo* Pſalmi LXXX, 14. *CONSUMSIT EAM* חזיר *PORCUS SILVESTRIS. Vel dicendum, quòd tunc ſimiliter propter bella ad certum tempus ſuillæ uſum DEUS Iſraelitis concedet, veluti eum ipſis permiſit eo tempore, quo terram promiſſam occupabant, juxta illud* Devt. VI, 11. *DABIT DOMOS OMNI BONO PLENAS, quo etiam cervices porcorum indicari tradunt. Hoc ergò ſenſu dictum voluerunt illud ſuum* להחזירו *UT REDUCAT EUM, item cùm in Jelammedenu illud* Pſalmi CXLVI. verſ. 7. יי' מתיר אסורים *ſic accommodant, quaſi ſenſus eſſet: Dominus concedit illicita.*

est sive bellum sit legale, sive ultroneum. Locus quem citat *c*) sub-
147 obscurus est, & hoc sibi vult, continuandam esse oppugnationem, donec urbis mœnia corruant & altissima quæque propugnacula humilientur; ut ex collatione cum *vers.* 52. *capitis* 28. apparet: estque infinitivus radicis ירד *d*) nec à רדה derivatur, ut interlinearis versionis Author existimat: deceptus fortè à R. Salom. Jarchi, grammaticæ parùm perito, qui לשון רדוי *significatione dominandi* perperam exposuit. Video nec veteres hunc textum sic accepisse, alioquin se non obtulissent hostibus absque omni resistentiâ jugulandos 1. *Macc.* 2. *vers.* 36. *speluncæ inclusi nè lapidem quidem emiserunt, neque cavernas obstruxerunt, dicentes*: ἀποθάνωμεν πάντες ἐν τῇ ἁπλότητι ἡμῶν, MORIAMUR OMNES IN SIMPLICITATE NOSTRA! *testes sunto nobis cœlum & terra, quòd injustè nos perimatis! ita perierunt Sabbatho millenæ circiter animæ.* Quod & Josephus repetit, *Antiq.*

neo agatur, *non opus fuerit de Legali bello quicquam monere. Neque etiam Josua Jericho occupavit nisi in Sabbatho.* Quod postremum elegans exemplum est pro adstruendâ traditione, antiquissimis constanter creditum, inque Bereschith rabba *loco mox allegando* memoratum. Quin & in ipso vetustiori adhuc libro, Seder Holam Rabba *Cap. XI. f. XI. col.* 2. רבי יוסי אומר יום השבת היה מלחמתה של יריחו ושל עי ושל גבעון: *R. Jose ait, die Sabbathi fuisse prælium Jericho, & Has, & Gibheonis.*

c) *LOCUS QUEM CITAT.*) Observo autem, ipsum passim hoc sensu applicari, non in recentioribus tantùm Rabbinorum scriptis, sed & in vetustissimis, quorum nobis adhuc usus superest. Locum è Gemarâ Talmudicâ adductum jamjam vidimus in Ceseph Mischneh, R. Abarbanel *Parsch. Schophtim fol. CCCLXXVI. col.* 2. ad librum Siphri provocat; לפי שאמר עד רדתה למוד בספרי שאף בשבת יוכלו לבנות המצור ולהתעסק במלחמה: *Propterea quòd Lex continuare jubet obsidionem urbis* עד רדתה *USQUE AD OCCUPATIONEM EJUS, concludunt sapientes in libro Siphri, quod etiam Sabbatho possint oppugnaculum extruere, inque bellicis actionibus occupari.* Sic in Bereschith Rabba Seder Lech lecha *fol. LII. col.* 2. תני חזקיה עד רדתה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת: *Docuit Hiskiah,* dum Devt. XX, 20. cōtinuanda dicitur urbis obsidio עד רדתה *usque ad occupationem ejus,* doceri, continuandam esse *etiam Sabbatho: sic enim reperimus, quòd Jericho capta non sit, nisi Sabbatho.* Neque obscurum est πόρισμα, quod ex hoc loco sic deducitur: si urbis obsidio non solvenda est, sed continuanda עד רדתה *usque dum occupata urbs fuerit*, sequitur, etiam Sabbatho, si ante occupationem incidat, pugnandum esse.

d) *INFINITIVUS RADICIS* ירד) Rectè R. Salomo Aben Melech *ad h. l. fol. XL. col.* 1. עד רדתה שרשו ירד ענין ירידה או כתרגומו והכל נכנס תחת ענין אחר: *Radix vocis* רדתה *est* ירד *habetque descendendi*

signi-

Antiq. l. 12. *cap.* 8. Sed rectè redarguit *e*) eos cordatus ille Mattathias, docens quàm ſtultum ſit & à legislatoris mente alienum, intempeſtivâ & præpoſterâ pietatis opinione legem ſuis cultoribus fraudare, hoſtivè hanc pro lubitu ſæviendi occaſionem ultrò quaſi offerre: ſubjungens ſi in hâc ſuperſtitione contumaciter perſeverare perrexerint, brevi fore ut Eccleſia tota extirpetur, nemoque pius ſuperſit ampliùs. Primus ergò ſancivit hoc decretum, *verſ.* 41. *quòd, ſi occaſio ita ferat, etiam Sabbatho pugnandum ſit*; idque ſynagogæ Ἀσιδαίων (h. e. חסידים *f*) ſive *piorum*) vel tandem perſvaſit. Verùm nè citra neceſſitatem contingeret facilè, aut crebriori uſu in abuſum degeneraret, ſanciverunt inſuper Talmudici, ut omnis obſidio minimùm triduo ante Sabbathum inchoëtur, ſi qui fortè citò ſint ſe dedituri. Præc. Affir. 117. גרסינן בפ' קמא דשבת אין צרין על העיירות של גוים בפחות משלשה ימים קודם השבת ואם התחילו עושים עמהם מלחמה אפילו בשבת: *Legimus capite primo Schabbas: non ſuſcipitur obſidio urbis ethnicæ paucioribus quàm tribus diebus ante Sabbathum; at cùm ſemel cœpta eſt, exercentur actus hoſtiles continuè, ipſo etiam Sabbatho.* Allegatus locus extat *pag.* 19. *fac. a.* & tribuitur authori Schammai, ubi hoc idem de navali prælio affirmatur. ת"ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת בד"א לדבר הרשות אבל אין לדבר מצוה: פי' מפליגין מפרישין מן היבשה לים וזהו לשון ספינה על שם שמפליג עצמו מן הישוב ומרבנן יעקב שמעתי בערובין שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס ואף בלעז פיל"גא: *Ex traditione magiſtrorum non ingrediuntur navim ſerius quàm triduo ante Sabbathum: intellige de ultroneis, non legalibus.* GLOSSA R. Sal. Jarchi

ſignificationem, aut qualem Chaldaica hujus loci translatio exprimit. Omne autem quoad ſignificationem eodem recidit.

e) RECTE REDARGUIT.) Vide Hoornbeck. *lib. VII. de convincend. Judæis c. V. p.* 508.

f) חסידים) Jo. Druſius de iis integrum libellum ſcripſit, qui libris de Sectis Judaicis à Sixtino Amamâ præmiſſus eſt. Putat, fuiſſe eoſdem cum Phariſæis, quod & *lib. I. de Sect. Judaic. c. IV. p.* 52. repetit, non tàm ſectæ, quàm ordinis aut ſodalitii, pietatisvè nomen eſſe; & *c. X p.* 63. *ſeqq.* prolixè denuò expoſuit, vocabulum חסידים tùm apud Gorionidem,

chi: *vox* מפליגין g) (quam lexica nostra, ut & infinitas tales ignorant) *cùm usurpatur in re nautica, significat pelago se committentes & ab aridâ separatos: quia docente R. Jacobo, mare græcis* πέλαγος *appella-*
148 *tur*, (atque *rivus* etiam Hebræis פלג.) Hæc de Sabbatho. Quod prohibitas carnes attinet, notum est quantoperè Judæi abhorreant à suillâ; *h)* & legitur 2. *Maccab.* 6. memorabile exemplum senis cujusdam Eleazari legisperiti, qui neque blanditiis neque minis eò potuit impelli, ut contra prohibitionem legis vel ederet reverà, vel edere tantùm simularet in gratiam regis; mille carnificinas experiri malens, quam canitie suâ quid indignum committere, *vers.* 24. in hæc verba protestatus: οὐ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας ἄξιόν ἐστιν ὑποκριθῆναι, ἵνα πολλοὶ τῶν νέων ὑπολάβοντες Ἐλεάζαρον τὸν ἐννενηκονταετῆ μεταβεβηκέναι εἰς ἀλλοφυλισμόν, διὰ τὸ μικρὸν καὶ ἀναριαῖον ζῆν πλανηθῶσι. Addens, exiguum illud vitæ quod sibi naturaliter superesse possit, honorificè clausurum, & junioribus constantiâ suâ relictuгum magnanimæ mortis exemplum. Refertur etiam *seq. cap.* 7. alterum admirandæ fortitudinis specimen, quod ediderunt septem fratres, unà cum pientissimâ matre, ab Antiocho crudeliter excarnifi-

---

rum alibi (1.) latè, i. e. appellativè & adjectivè, (2.) strictè vel angustè, pro certo ordine sive sectâ sumi: iterumque *sequente Cap. XI. toto p. 65. seqq.* plurimos Pharisæos in libro Juchasin & R. Albo Ikkarim dici Hasidæos. Conf. & *c. XII. p. 68. sqq.* ubi quædam de eorum disciplinâ & ritibus. Item *lib. IV. inde à Cap. X. & seqq. p.* 167. *seqq.*

g) *VOX* מפליגין.) Legitur in Mischna Massecheth Erubhin *c. IV. Mischn. I.* de navi, in quâ Rabbini quidam ex Philandresiu navigabant, והפליגה ספינתם בים רבן גמליאל ור׳ אלעזר בן עזריה הלכו ארת כולה וכו׳ *cumque navis jam in altum mare pervenisset, Rabban Gamaliel & R. Eliezer ben Asaria perambularunt totam navem &c.* Glossa R. Majemonidis הפליגה שם להוליך הספינה בים i. e. *nomen* הפליג *dicitur de progressu navis in alto mari.* R. Bartenora: כשהיא מתרחקת מספרת הים ונכנסת באמצעו קרי הפלגה לשון פלגי מים: *Cum navigatio elongata fuerit à littore maris, & progressa in medium ejus, vocatur* הפלגה *HAPHLAGAH, ex significatione vocis* פלגי *rivi Aquarum Psal. I, 3.* vide Dn. Seb. Schmid. *in Mass. Erubh. p.* 17. 69. & 134. Buxtorfius *in Lex. Talm. f.* 1735. judicat esse Græcum πλαγίζειν. Quid si propriam *dividendi* & *secandi* significationem retineremus, & navis æque ac navigantes dicerentur מפליגין *dividentes* aut *secantes*, scilicet mare, prout Germani dicere solemus Creutzen?

h) *QVANTOPERE JUDÆI ABHORREANT A SUILLA.*) Mota est inter Philologos quæstio, cur à suillâ magis abhorreant Judæi, quam ab ullâ alius prohibiti animalis

nificati, quod porcinam edere noluerunt: quod martyrium Josephus peculiari libello περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ inscripto, graphicè depinxit, & quibusdam editionibus græcorum bibliorum appenditur. Sanciverunt paulò post, Hirkani temporibus decretum, *i*) שאין כל איש אפילו יגדל חזיר *nè quis vel alat porcum*, & transgressorem anathematis fulmine percusserunt. Ejusmodi prohibitiones vocant סייג לתורה *sepem legis*: *k*) quæ ut ab interdicto lon-

lis carne de quâ solliciti fuerunt Cunæus *lib. II. de Rep. Hebr. c. XXIV. p. 318. seqq.* Bochartus *part. I. Hierozoic. lib. II. c. LVII. fol. 696. seqq.* Aug. Pfeifferus *Decad. I. Antiq. Sacrar. Pos. X. p. 26. seqq.* & quos hic præterea allegat, qui plurima hic dicenda occuparunt omninò consulendi.

i) *DECRETUM.*) Habetur in Massech. Baba Kama *Cap. VII. Mischn. VII.* nec meliùs intelliges, quàm ex annotationibus Const. L'Empereur *ad h. l. p. 176. 177.* Gemaræ locus, quem ibi adducit, est in Talmude Babilonico, hujus Massichtæ *fol. LXXXII. col. 2.* totidemque verbis repetitur in Massech. Sota *fol. XLIX. col. 2.* & Massech. Menachoth *fol. LXIV. col. 2.* atque dignus adeò, qui Talmudicis toties iteratus hic quoque compareat: ת"ר כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלס בחוץ ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דנרין והיו מעלין להם תמידין היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו דנרין בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזע א"י ד'. מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירין וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית: *Tradiderunt Rabbini, eo tempore, quo Hasmonæi inter se belligerabant, & intra urbem Jerosolymam Hyrcanus obsessus, extra verò Aristobulus oppugnans erat, demisisse quotidie obsessos in arculâ pecuniam, pro quâ oppugnantes reddiderint agnos ad juge sacrificium requisitos. Adfuisse autem senem quendam Græcæ Philosophiæ peritum, qui oppugnantibus dixerit: quamdiu obsessi cultu divino sic vacant, tamdiu in manus vestras non traduntur. Postero ergò die, cùm pecuniam illi denuò in arcâ demitterent, reddidisse porcum, qui cùm ad medium usque muri pervenisset, ungulas suas muro infixerit, è quo tota regio Israelitica per quadringenta milliaria in longitudine totidemq; in latitudine contremuerit. Inde ab eo tempore inquiunt decretum fuisse, maledictum fore, qui porcos alat, quique suum filium Philosophiam Græcorum doceat.*

k) *SEPEM LEGIS.*) Sic vulgò Masora dicitur Rabbinis, quod genuinam legis lectionem custodiat. Elias Levita *in præf. III. Masoreth.* אחר המעשה שעשו בעלי המסורת אי אפשר שנפל או שיפול חילוף או שינוי בשום צד בכל ספרי המקרא ולכן אמרו רז"ל מסורת סיג לתורה: *Post laborem illum, quem præstiterunt Masorethæ, impossibile est, ut ceciderit vel cadere possit mutatio aut depravatio quædam ullo modo in ullos libros biblicos, unde etiam non frustrà dixerunt Rabbini nostri: Masora est sepes legis.* Præterea verò decreta sapientum sic circumscribunt, quippe quibus accuratior præceptorum divinorum observatio munitur, quo sensu in Pirke Abhoth *statim initio cap. I.* Viri Synagogæ magnæ dixerunt: הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה

longiùs arceant, etiam occasiones vetant primosque aditus. Miramur ergò, unde Gadarenis *Matth.* 8. *vers.* 30. magnus ille procorum grex *l*) provenerit, ad mare pascentium, in quem ejecti dæmones intrarunt? sunt qui putant non victus sed quæstus causâ eos aluisse, ut Romanis carè venderent, aut solâ cute ad opificia usos: at verisimilius est, quod Casaub. *Ex. XIII. Num. LXIX.* dicit, Græcos ibi habitasse, quibus religio non fuit sues devorare. Judæis verò illarum usu interdictum erat severissimè, *Levit.* 11. *vers.* 7. & *Deut.* 14. *vers.* 7. quia ungulas quidem fissas habent, sed non ruminant; & ex medicorum placitis, creber usus porcinæ, præsertim in calidioribus provinciis, ad lepram disponit, *m*) atque malignos humores generat, quibus ipsa quoque mens prægravatur, nè pietati tàm devotè possit vacare: sicut splendidissimum quoque lu-

לתורה *Estote tardi in judicio, & constituite discipulos multos, & facite sepem Legi.* Ad quem locum R. Maimonides *in Commentar.* סייג לתורה ר״ל הגדרות והתקנות אשר ירחיקו האדם מן העבירות כמו שאמר ית' ושמרתם משמרתי ובאור בפירושו עשו משמרת למשמרתי : *Per sepem Legis intelliguntur constitutiones & decreta, quæ hominem à transgressione ipsiusmet legis arceant. Hæc ipse DEUS requisivit* Lev. XIIX, 30. *ET CUSTODIETIS CUSTODIAM MEAM, h. e. juxta glossam h. l. facite custodiam custodiæ meæ.* Nempè DEUM inquiunt custodiam fecisse, cùm legem daret, sed hanc denuò decretis sapientum custodiendam velle. Vide Nachalath Abhoth *fol. XX. col.* 2. & R. Bartenoram *h. l. fol. CCXI. col.* 2. item Leusdenium *not. ad Pirke p.* 7. Vorstium *not. ad Abarb. de Capite fid. c. XIII. p.* 61. Ab hàc sollicitudine & curâ commendatur Rabban Jochanan ben Saccai, in R. Davidis Gansii Zemach David *part. I. fol. XXXIX. col.* 2. הוא עלה אחר החרבן מירושלים ביבנה ותקן שם סייגות לתורה : *Hic post desolationem Jerosolymitanam, Jerosolymis Jabhnem perrexit, ibique constituit sepes legis*, varias vivendi consvetudines aliaque decreta ordinando.

l) *MAGNUS ILLE PORCORUM GREX.*) Pluribus hanc quæstionem ventilarunt Const. L'Emper. *annot. ad Baba Kama pag.* 178. *seqq.* Sam. Bochartus *part. I. Hieroz. lib. II. c. LVII. f.* 697. Jo. Lightfootus *Hor. Hebr. in Matth. p.* 137. Aug. Pfeifferus *Dec. I. Antiq. Bibl. Pos. X.* §. 3. *seqq. pag.* 27. 28. qui post Commentatores in Matthæum consecrantur.

m) *AD LEPRAM DISPONIT.*) Mass. Kidduschin *fol. XLIX. col.* 2. עשרה קבים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים ואחד העולם כולו : *Decem mensuræ lepræ descenderunt in mundum, quarum novem acceperunt porci, una autem per universum mundum distributa est.* Mass. Schabbath *fol. CXXIX. col.* 2. בא בדבר אחר קשה לדבר אחר *Qui incidit in rem aliam, periclitatur de re aliâ*: ubi Glossa interior: בדבר אחר חזיר לדבר אחר צרעת שהחזירים מנוגעים הן כדאמרינן בקדושין וכו' *Per REM ALIAM priori loco intelligitur porcus, posteriori lepra, siquidem porci leprosi sunt,*

prout

lumen per tenebricoſum lucernæ cornu habetatur. Taceo, quòd cunctorum animalium ſus fœdiſſima *n*) ſit, quæ in omni cœno ſe volutat, vel hoc ſolo nomine abominabilis: unde & Rabini nos, impatientiâ ſervitutis ſuæ, per inſignem contumeliam porcis comparant. Bachai *P. Schemini.*: הזכיר ארבע חיות בארבע פסוקים
לרמוז על ארבע מלכיות ודרשו רז"ל את הגמל זו מלכות בבל
שנ' אשרי שישלם לך את גמולך : את השפן זו יון וכו' : ואת
הארנבת זו מדי וכו' וכן שם אשת תלמי ארנבת שמה : ואת 149
החזיר זו מלכות אדום שנ' יכרסמנה חזיר מיער וגו' : וכתוב
החזיר מפריס פרסה לרמוז כי שלש גליות אע"פ שהיו זמניהם
חלוקים היו כאלו הם מחוברים לפי שזמנם מועט וקצר אבל
הגלות הרביעי היא ארוך ושקול כנגד כלם : *Meminit lex quatuor animalium immundorum in totidem verſibus* (Levit. 11. verſ. 4. 5. 6. 7.) *reſpectu quatuor regnorum* (ſub quibus exulamus,) *& comparant noſtri doctores Camelum regno Babel* (ob alliterationem in hebræo Pſal. 137. verſ. 8.) *beatus qui retribuit tibi &c. Cuniculum regno Græciæ &c. Leporem Medis: quamvis tale nomen fuerit uxori regis Ptolemæi* (alludit ad etymon λαγῶς.) *PORCUS autem notat regnum Edom,* (h. e. Romanum, *o*) *ſicut dicitur* (Pſal. 40. verſ. 14.) *ſuffodit eam aper de ſylvâ. Dividit aper ungulas: exilia priora quamvis diviſa erant, tamen ob brevitatem ſingulorum tria pro uno haberi poſſunt;* (ſicut Devt. 14. v. 7.

prout ajunt in Kidduſchin &c. repetitur ſententia de decem lepræ menſuris in mundum miſſis. Similia vide in Bocharti *Hieroz. etc. loc. cit. fol.* 699.

n) *SUS FOEDISSIMA.*) Hoc argumentum perſequitur R. Maimonides *part. III. More Nevoch. c. XLIIX. fol. CLXXVI. col.* 1. רוב מה שמאסתו התורה לרוב לכלוכו ומזונו בדברים המאוסים וכבר ידעת הקפדת התורה על ראיית הלכלוכים ואפילו בשדות במחנה כל שכן בתוך המדינה ואלו היתה מותרת אכילת החזיר היו השווקים עם הבתים יותר מלוכלכים מבית הכסא כמו שתראה בארצות הצרפתים היום כבר ידעת אמרם פי חזיר כצואה עוברת ודמי: *Potiſſima cauſa, propter quam Lex nobis prohibuit carne ſuillâ veſci, eſt fœda porcorum ſordities, & quòd multas ſordidasq; res comedant. Noſti enim, quàm anxiè lex omnes ſordes, omnemq; immunditiam prohibuerit, in agris quoque & caſtris, ut nil dicam de ipſis urbibus. Quòd ſi autem permiſſum eſſet porcos comedere, plateæ & domus omnes longè ſordidiores eſſent, quàm ſterquilinia & latrina, ſicuti in Galliis hodie videre licet. Scis autem, quid vulgò Rabbini dicant: Os porci ſimile habetur excremento per id tranſeunti.*

o) *ROMANUM.*) Aliam comparationis rationem, in nominis etymo fundatam, idem

verſ. 7.) tres beſtiæ conjunguntur,) *at quartum diuturnitate ſuperat omnia &c.* Eſt quidem ebrietas atrox vitium, ſed tamen illud admittere maluerunt undecim Rabini, *p*) quos gentilis rex Pirgandicus triplici optione datâ coegerat vel ſuillam comedere, vel ethnicum vinum bibere, vel cum ſcortis concumbere; quam reliqua: quamvis & illa deinde admiſerint, cùm benè potis menſa clanculùm gyrata eſt, immundæ carnes oblatæ neſcientibus, & vino ſepultis fœminæ provocatrices adjunctæ. Non ſeculorum tractu, nec longâ converſatione noſtrâ, hæc abominatio Suillæ apud Judæos elanguit, ſed etiamnum hodiè ſic abhorrent, ut ne nominare quidem ſuſtineant; ideò puerulis rogantibus, ecquid hoc animalis ſit? reſpondent eſſe דבר אחר *rem aliam q*) ſive nefandam. His tamen omnibus, quæ prolixè recenſui, non obſtantibus, ajunt cordatiores ipſorum, licere porcinâ carne, *r*) lardo & ſumine veſci, cùm caſtra

Bechai *fol. CXLI. col. 4.* mox è Medraſch Tanchuma ſubjungit: למה נמשלה מלכות זו לחזיר שעתיד הק״בה להחזיר עליהן מדת הדין: *Quare Regnum hoc comparatur* (לחזיר) *cum porco? propterea quia DEUS aliquandò* (להחזיר) *retribuet illis menſuram judicii, pro juſtitiâ ſuâ.*

p) *UNDECIM RABINI &c.*) Hanc ſive hiſtoriam, ſive fabulam mutuatus videtur noſter è Buxtorfii *Recenſione Operis Talmud. p. 227.* ubi plenius è libro Caphtor Vaphærach *fol. CXXI. col. 2.* recenſetur.

q) דבר אחר *REM ALIAM.*) Pulchrè Cunæus *lib. II. de Rep. Hebr. c. ult. p. 321. Judæi ipſum nomen hujus animantis inter res ſcævas & mali ominis numerant. Quoties enim loquuntur de illo, non nominant illud, ſed recepto quodam more, uti malam ſcævam avertant, patrio ſermone* דבר אחר *ajunt. Romani id feliciter exprimere nequeunt. Nam ſi dixeris, RES ALIA, verbum quidem verbo reddes; ſed ſenſum dicti non aſſequeris. At Græcè eſſet, πρᾶγμα ἀλλόκοτον, ſanè perquàm ſignificanter.* Cæterùm hanc phraſin de aliis etiam rebus, quas ſuo nomine appellare ipſis religio eſt, paſſim uſurpant, de Chriſtianorum eleemoſynâ, de leprâ, de coitu &c. Vide Buxtorf. *Lex. Talm. fol. 496.*

r) *LICERE PORCINA CARNE.*) Hoc licuiſſe ajunt Iſraelitis, cùm bellum olim adverſus Cananæos gererent, & terram promiſſam occuparent; ſimiliterque olim tempore adventuri Meſſiæ non illicitum fore ampliùs, ſuillâ veſci, quòd tunc cum Gog & Magog præliandum ſit. Utrumque traditur à R. Iſaaco Abarbanele *in Roſch Amanah c. XIII. fol. XIIX. col. 2.* quem locum, quia ſubobſcurè & in nonnullis etiam vitioſè Gvilielmus Vorſtius *in Verſione ſuâ p. 55.* Jo. Hornbekio *lib. VII. de convincend. Jud. c. I. p. 465.* & Jacobo Altingio *lib. V. Schilo c. XIX. p. 4*[illegible] uſurpatâ reddidit, ex ipſo Autore afferemus & interpretabimur. Videtur Vorſtius caſtratâ libri editione uſus fuiſſe; nobis ea eſt, quæ Venetiis anno ſupputationis Judaicæ 5305. i. e. CHRISTI 1545. prodiit. Agit Abarbanel toto illo capite de legis æternitate, quam contra varias objectiones vindicat. Inter alias ſibi objicit legem

ſtra fames urget, militesque peregrinis in oris non aliud reperiunt, quo vitam ſuſtentent. Maym. H. Mel. *init. cap.* 8. חלוצי צבא כשיכנסו גבול הגוים ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבילות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האיסורין וכן שותה יין נסך מפי חשמועה לנדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן : *Expediti ad militiam, cùm intraverint fines gentium & ſubegerint eos, captivosque duxerint, facultatem habent comedere morticinia & diſcerpta* (quæ aliàs *Levit.* 17. *verſ.* 15. prohibet) *item carnem ſuillam & talia, ſi quis eſuriat nec aliud quàm vetitos cibos reperiat. Sic etiam vinum libaminis* (h. e. idolis conſecratum; nolunt tamen noſtrates id guſtare, cui

legem de eſu ſuillæ prohibito, quem tamen veteres tempore Meſſiæ concedendum dixerint, quando porcum חזיר ab החזיר *reducendo* appellatum pronunciant, quòd ejus uſus & eſus aliquandò reducendus ſit. Reſpondet verò, hoc dictum veterum dupliciter poſſe accipi, vel allegoricè, ut porcus Romanum regnum deſignet, quod aliquandò ad Iſraelitas reducendum iisque ſubjugandum, quo ſenſu illud è Jelammedenu, ſive Tanchuma (unus enim idemque liber eſt) adducentem R. Bechajum modò vidimus *lit. o.* vel literaliter, quatenus fœdum illud in lege interdictum animal notat: hujus quidem uſum reducendum dici, non tamen ita, ut legi interdicenti deroget, ſed pro eâ limitatione, quâ lex ipſa ad tempus in caſtris concederet ſuillæ comeſtionem. Ut ergò olim belli tempore in occupatione promiſſæ terræ, cùm ſuillam impunè liciteque comederent, lex neutiquam dici mutata poterat: ſic neque Meſſiæ tempore, in occupatione Romani imperii, cùm graviſſima bella gerenda erunt, per licitum porcinæ uſum æternitati & inimmutabilitati legis quicquam deceſſurum. Hoc ſibi volunt Rabbini verba, quæ jam inoffenſo oculo perluſtrabis: כן אמרם ז"ל למה נקרא שמו חזיר מפני שעתיד הב"ה להחזירו לישראל : כבר בינשו בו בילמדנו שנ' על אדום שנקרא חזיר שנאמר יכרסמנה חזיר מיער · ואם שמפני המלחמות להוראת שעה יתירהו הב"ה לישראל כמו שהתירו להם בזמן כבוש הארץ וכמו שאמור ובתים מלאים כל טוב אפילו קותלי חזירי ולכן אמרו להחזירו · ובאמרם ז"ל בילמדנו אסורים יי' מתיר אסורין : *Similiter ſe res habet cum illo Sapientum effato de porco: QVARE VOCATUR NOMEN EJUS* חזיר? *QVIA FUTURUM EST, UT DEUS* להחזירו *REDUCAT EUM ISRAELITIS. Id enim pridem ipſimet expoſuerunt in Jelammedenu, intelligendum de imperio Romano, quod* חזיר *PORCUS vocatur ex illo* Pſalmi LXXX, 14. *CONSUMSIT EAM* חזיר *PORCUS SILVESTRIS. Vel dicendum, quòd tunc ſimiliter propter bella ad certum tempus ſuillæ uſum DEUS Iſraelitis concedet, veluti eum ipſis permiſit eo tempore, quo terram promiſſam occupabant, juxta illud* Devt. VI, 11. *DABIT DOMOS OMNI BONO PLENAS, quo etiam cervices porcorum indicari tradunt. Hoc ergò ſenſu dictum voluerunt illud ſuum* להחזירו *UT REDUCAT EUM, item cùm in Jelammedenu illud* Pſalmi CXLVI. verſ. 7. יי' מתיר אסורים *ſic accommodant, quaſi ſenſus eſſet: Dominus concedit illicita.*

ſ) ORA-

cui S. Johannis benedictio infusa, Brandspiegel *cap.* 67.) *Oralis Kabala docet s)* *versum* (11. c. 6. Deut.) *juravit dare domos omni bono plenas &c. etiam cervices porcorum & talia complecti.* Porrò immunes etiam erant milites à lotione manuum; quam Judæi aliàs superstitiosissimè observant, t) inde ab antiquis temporibus, ut ex Evangelio nostro apparet, ubi Apostoli à Pharisæis reprehenduntur, quòd illotis manibus comedere sint soliti, *Marc.* 7. *vers.* 2. unde & in Talmudicas traditiones relatum est: quæ quamvis diu pòst in unum opus compactæ sint, fuerunt tamen multò antè, secundi templi temporibus conceptæ u) & à successoribus demum variis cautionibus auctæ. Massl. Sota *c.* 1. *p.* 4. *b.* אמר לה משמ׳ דר׳ אסי כל האוכל

s) *ORALIS KABALA DOCET.*) Eam Rabbi Jeremias bar Abba tradidit à Rabo acceptam, in Gemarâ Babilonicâ Massech. Cholin *fol. XVII. col.* 1.

t) *QVAM JUDÆI SUPERSTITIOSISSIME OBSERVANT.*) Dn. Buxtorfius Fil. integram scripsit Diatribam *de ritu lotionis manuum ante & post cibum*, eamque vindiciis anti-Cappellianis Exercitationis suæ in Historiam institutionis Cœnæ Dominicæ attexuit, in quâ pleraque huc facientia doctissimè evolvit. *Lege*, inquit Dn. D. Geierus *de luctu Hebr. c. XXI.* §. 5. *p.* 378. cùm diatribam illam post alios Autores allegasset, ad eandem materiam delatus, *non pænitebit; Vix enim quicquam desiderabis de hâc lotionis manuum materiâ, qua non sint illic congesta;* Confer eundem *in Synagog. Judaic. recens auctâ c. XI. p.* 235. *seqq.* ubi penè eadem reperies, quæ à Schikardo hic observata sunt, & adde Pokockium *Not. Miscell. ad port. Mosis c. IX. pag.* 350. *seqq.* ipso adhuc Buxtorfio prolixiorem.

u) *SECUNDI TEMPLI TEMPORIBUS CONCEPTÆ.*) Rem omnem sic paucis accipe. Cùm sub temporibus secundi templi, emergente Pharisæorum sectâ distinctio in legem scriptam & oralem introduceretur, nullus non Pharisæorum, ut vitæ sanctimoniâ, sic excellentiâ singularis doctrinæ inclarescere voluit. Suis ergò quisque discipulis certam constitutionem sub oralis legis prætextu tradebat, quam non scripto, sed ore tantùm propagare concedebatur, ne Lex oralis confunderetur cum scriptâ. Intereà sibi discipuli, quæ à Præceptoribus tradita cognoverant, in pugillares memoriæ gratiâ annotabant. In his multa à majoribus accepta, quæ ritus & consvetudines antiquorum verè, & quales omninò erant, describerent, plura verò noviter excogitata, talia tamen omnia, quæ illo tempore strictim in eâ sectâ credebantur observanda esse, & CHRISTO in terris agente, nomine legis Mosaicæ, sed oralis, cùm maximè valebant. Atque ita oretenùs tantùm in scholis per quædam secula docebantur, & tradebantur posteris. Post templi verò, & urbis, & Reipublicæ totius desolationem, etsi in Babiloniâ & Judæâ quædam scholæ & Academiæ superessent, in quibus studium traditionum Pharisaicarum vigebat; vidit tamen celebris ille Mischnæ compilator, R. Jehuda hakkadosch, durante tamdiu exilio, tandem oralem legem interituram omnem, itaque collegit, quas undecunque acquirere potuit, schedas, in quibus sibi discipuli, ex ore Magistrorum, traditiones jam olim consignaverant

verant

האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא אל אשת זונה שנ' כי בעד אשה זונה עד ככר לחם : אמר רבי אלעזר כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם (פי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש) אמר רב חייא בר אשי מים ראשונים (פי' שלפני המזון) צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה : אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנ' ככה יאכלו את לחמם טמא וגו' *Dixit nomine R. Ase : quicunque panem edit illotis manibus, est instar concumbentis cum scortô, tunc verificatur illud* (Prov. 6. vers. 26.) *propter mulierem meretricem* (attenuantur opes) *usque ad placentam panis. R. Eleazar inquit : quicunque vilipendit lotionem manuum, eradicabitur ex hoc seculo.* (GLOSS MARG. *nam qui transgreditur verba sapientum, reus fit mortis : sicut dicitur* Eccl. 10, 8. *qui rumpit sepem, illum mordebit serpens.*) *Ait R. Chaja bar-Asche : ad priores aquas, ante cibum, necesse est ut manus elevet sursum, ad posteriores inclinet deorsum. R. Abhu dicit, quisquis bucellam edit*

verant, atque ex iis systema illud composuit, quod MISCHNA, hoc est, lex secundaria & oralis, inscribitur. Factum hoc ducentis circiter post Christum annis. Prodeunte hoc traditionum libro, habuerunt Rabbini, in quo sese exercerent, & cui reliquas, quas superesse adhuc deprehendebant, traditiones adderent, unde circa idem tempus, paucis post annis, R. Johanne ex tribu Joseph Autore, Gemara Jerosolymitana prodiit, quæ cùm nimis imperfecta crederetur, continuatæ in Academiis Judæorum disputationes in illum Mischnæ librum fuerunt, & plures è veterum pugillaribus traditiones repertæ, in quibus conferendis doctissimi quique Rabbinorum per ducentos amplius annos porrò occupabantur, donec quadringentis circiter post Christum annis, Autore Raf Asse, Gemara Babilonica prodiret, atque adeò Talmud illud, quod apud omnes hodie divinæ æstimatur autoritatis, obsignaretur. Etsi igitur negari nequit, multa CHRISTI & antiquiori adhuc tempore usitata fuisse, quæ per tot rerum Judaicarum discrimina interciderunt, inque Talmudico Opere non comparent, de quo queritur R. Majemonides *part. I. More Nevoch. c. LXXI. fol. LIII. col. 2.* causam illius damni, intermissam legis oralis accuratiorem descriptionem, allegans : וכבר ידעת שאילו התלמוד המקובל לא היה מחובר בספר מקום לענין המתפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב : *Nosti*, inquit, *Talmud ipsum inter nos receptum, olim non fuisse in certum librum digestum, propter rationem illam, quæ tum passim obtinebat in gente nostrâ : VERBA, QUÆ DIXI TIBI ORE, NON LICET TIBI SCRIPTO DIVULGARE*; ea tamen, quæ consignata sunt, non habenda pro illorum Talmudis collectorum inventis, sed ipsissimis veterum Christi seculo antiquiorum traditionibus. Planè uti in Romani Juris Corpore Justiniani seu Triboniani fide collecto, Modestini, Papiniani, Florentini, Alpheni, Proculi, Celsi, & ejusmodi aliorum, qui trecentis aut circi-

edit antequam manus sint exsiccatæ, perindè habetur, ac si panem stercoreum devoraret, (quod fecit Ezechiel. *cap.* 4. *vers.* 12.) cujus verba *vers.* 13. לחמם טמא juxta Kabalistas, per Gematriam æquipollent verbis ברכא ניגוב ידים quia in numeris utraque 168. valent.) Narrant quoque casum de quodam peregrinante, *x*) qui propter ablutionis neglectum, in gravius peccatum inciderit. Cùm enim caupo, qui hospites hoc signo discernebat, illotis manibus accumbentem non pro Judæo haberet sed gentili, suillam apposuit, quam esuriens viator avidè quidem, sed ignoranter deglutivit, nec errorem suum ante, quàm ille carioris ferculi pretium computaret, agnovit. Akiba *y*) certè captivus sitim tolerare maluit, quàm hoc præceptum Magistrorum transgredi. Talm. M. Eruf. *fol.* 21. *b.*

מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האיסורין והיה
רבי יהושע הגרסי (פי' שם מקום לא שהיה טוחן גריסים)
משרתו בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במידה יום אחד
מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מימך מרובין שמא
לחתור בית האסורין אתה צריך שפך חציין ונתן לו חציין כשבא
אצל ר' עקיבא אמר לו יהושע אין אתה יודע שזקן אני וחיי
תלויין בחייך (שאין לו אלא מה שאתה נותן ומזמן לי) סח
לנו כל אותו המאורע א'ל תן לי מים שאטול ידי א"ל לשתות
אין מגיעין ליטול ידיך מגיעין א'ל מה אעשה שחייבין עליהן
151 מיתה מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת
חבירי אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו
(תוספ' פטורין במחנה רחוצת ידים כל שכן במקום סכנה
מחמיר על עצמו היה:) *Historia de R. Akifa, cùm fuit compactus in carcerem*, (eò quòd Bar-Cochabum in Messiam unxisset.) *Ministrabat ipsi R. Jehosua Garsites, quem aliqui fabas moluisse dictitant. Is quo-*

---

circiter sunt Justiniano annis vetustiores, sententiæ & scita juris alibi non reperta, itemque Leges duodecim Tabularum, quæ plurimis etiam seculis hosce antevertunt, commemorantur. Quâ de re plura in Isagoge nostrâ in Philologiam Hebraicam & Rabbinicam publicis prælectionibus traditâ.

x) *CASUM DE QUODAM PEREGRINANTE.*) Vide Massech. Chollin *fol. CVI. col.* 1. ibique glossam interiorem.

y) *AKIBA.*) Vide de eo suprà *p.* 319. *seqq.*

z) *PRO-*

quotidiè captivo aquas afferebat sufficientes, quodam die deprehendens illum custos carceris, sic affatus est: aqua tuæ nimis multæ sunt, an fortè carcerem effodere paras? (h. e. colliquatis parietibus & humore putrefactis elabi?) *effunde dimidium ejus, & reliquam medietatem ipsi trade. Cùm venisset ad Akibam, dixit ille: an ignoras, ô Josua, me grandævum!* (scribitur enim natus esse A. M. 3760. h. e. uno ante Salvatorem nostrum, & Mosis ætatem sive 120. annos attigisse. *Zem. David* p. 35. b.) *vita mea dependet à tuâ, nil habeo nisi quod tu mihi subministras! lavet nos quantum suppetit. Porrige illam, ut manus abluam. Respondit iste, non sufficit quod bibas, nedum quo laveris. Regessit Akiba; quid aliud facerem? quia* (omissio) *mortis reos facit, præstat meipsum enecare* (siti,) *quàm collegarum decreta transgredi. Ajunt, nihil unquam* (cibi) *gustasse, donec aqua manus abluisset.* NOVELLA *in margine* (hoc factum non probat.) *Si milites in castris immunes sunt à lotione manuum, quantò potiùs iste debuit in periculo vitæ! sed spontè gravavit semetipsum* (opinione meriti, ut hypocritæ solent.) Multiplices cautelas quæ circa hunc ritum observandæ sint, tradit post alios R. Jacob baal-turim *parte primâ*, quæ Semita vitæ nuncupatur, *capite* 181. unde aliqua tantùm obiter exscribam, ut ἀκρίβεια gentis appareat. והתקדשתם
אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי
קדוש אני זה שמן הטוב שמושחין הידים כדי להסיר הזוהמא :
אמרו חכמים אחר אכילתך אכול מלח ויש לחוש שמא מלח
סדומית מעורב בו והצריכו ליטול : אין נוטלין על גבי קרקע
מפני שרוח רעה שורה עליו אלא על גבי עצים דקים או
כיוצא בהן : אין נוטלין אלא בצונן אבל לא בחמין מפני
שמפעפין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא ודוקא חמין
שהיד נכוית בהם אבל פושרין שפיר : אין צריך ליטול אלא
עד פרק שני של אצבעות וצריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה
כדי שתרד הזוהמא : אין מכברין זה את זה ליטול גדול שבהן
תחלה ואם הם יותר מחמשה מתחילין מן הקטון : ויש לברך
על רחיצת ידים משום מלח סדומית אם אכל תבשיל
ואם אכל פת חריבה : וכו' *Verba textus* (Levit. 11. vers. 44. *SANCTISSIMI notant ablutionem primam* (quæ fit ante cibum:) *ESTOTE SANCTI, lotionem alteram* (post cibum:) *QVIA SAN-*

SANCTUS EGO, alludunt ad unguenta pretiosa, quibus graveolentia expellitur. Jubent sapientes post comestionem parum salis gustare; curare tamen nè quid fortè salis Sodomitici admixtum sit: ideò diligentiùs abluendum.
152 *Non quidem super solum, propter halitus nocivos ibi hærentes,* (stulti homines exponunt, malos spiritus ibi recubantes,) *sed super pavimentum ligneum vel consimile. Aquis utendum egelidis; nec verò calefactis, quæ pustulas causantur* (& manus corrugant,) *sordes tamen nihilo melius depurgant, maximè si ferventiores sint: verùm tepidæ placent. Necesse non est, ultra secundos digitorum articulos abluere; manus autem antrorsum inclinandæ sunt, ut sordes defluant. Nemo hîc honoratur prærogativâ lotionis,* (ut in nostratibus conviviis apud importunos cæremoniarum magistros, civilitate ambiguâ, certiori autem jusculorum periculo,) *sed si quinario plures adsint, primus lavat minimus. Oportet & preculam admurmurare, propter salem Sodomiticum* z) (puto ad uxorem Lothi respicere, quæ in talem statuam, prope hanc urbem induruit, *Gen.*19.*vers.*26.) *quamvis embamma nullum, sed siccam come-*

z) *PROPTER SALEM SODOMITICUM.*) Sal Sodomiticus est, qui è regione Sodomiticâ affertur, & tantæ dicitur acerbitatis, ut si vel granulum ejus fortè oculum tangat, visum lædat. Unde & mare illud, in quod Pentapolis ob peccata Sodomitarum conversa est, propter hanc salsedinem, quam secum vehit, ים המלח *mare salis* aut *salsum* nominatur, ejúsque aqua fertur omne, quicquid attingit, infructuosum & sterile reddere. Male ergo Schikardus noster hariolatur, ad Lothi uxorem in statuam salis conversam, Rabbinum respicere; nullo sanè sensu. Sumsit ista Rabbi è Gamara Massecheth Erubhin *fol. XVII. col.* 2. quæ tantundem reperuntur in Gemara Massech. Cholin *fol. XV. col.* 2. ובטורין מרחיצין ידים · אמר אביי לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה אמר רב חייא בר אשי מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית יש שמסמא את העינים: *Quando Mischnaici castrenses à lotione manuum absolvunt, id Abbai eos non nisi de lotione ante cibum intellectum voluisse ait. Quod verò lotionem post cibum sumptum attinet, ad hanc omninò adstringi. Dixit ad ea Rab Chaia bar Asse: Quare ad lotionem post cibum sumptum adstrinxerunt? Resp. propterea, quod Sal Sodomiticus oculos excæcat.* Glossa Talmudica interior *utrobique*: אמרו רבנן אחר כל אכילתך אכול מלח ובשום מלח שטבל בו אצבעו תיקנו מים אחרונים: *Dixerunt Rabbini: POST OMNEM COMESTIONEM TUAM COMEDE SALEM: & propter hunc salem, in quem comedens digitum intingit, ordinarunt aquam post cibum sumendam*: fieri enim potest, ut vel Sal Sodomiticus in vicinâ nempè Sodomiticæ regioni Israelitarum terrâ, vel alius ejusdem virtutis admixtus sit. R. Majemonides *Hilk. Brachoth c. VI.* §.3. *Tom. I. Jad. fol. CXIIX. col.* 2. כל פת שהמלח בו צריך נטילת ידים באחרונה שמא יש בו מלח סדומית

mederit bucellam. Dehinc ut effatum CHRISTI abundantiùs impleant, & propter ſuas traditiones mandatum DEI annihilent, *Matth.* 15. *verſ.* 6. diſputant etiam anxiè ac prorſus magiſtraliter, qualisnam aqua *a*) ſit adhibenda: num eâ liceat uti, è quâ gallinæ potarunt? Subtilis R. Iſraël, vulgò dictus Iſerl *in lib. Trumas quæſt.* 260. מים ששתו מהן תרנגולין כשרין הן לנטילת ידים או לאו פירש רבינו חננאל : דמים שלקלק מהן הכלב פסולין : טבל בהן את הספוג ואם נשתנו מראיהן פסולין אבל לא נשתנו כשרין דספוג חשיב כאלו שתה מהן יונה : הנראה לע"ד כתבתי : *Suntnè aquæ, de quibus gallinacei biberunt, ad lotionem idoneæ, nec nè? Magiſter noſter Chananëel eas, unde canis lambit, pronunciat impuras: ſic & in quas ſpongia fuit intincta: niſi colorem aquæ nihil alterarit; tunc enim reputatur, ac ſi columba inde bibiſſet* (quæ nihil polluit,) *illud & mihi juxta tenuitatem meam videtur.* Ab omnibus hiſce ſexcentis ſol-

סדומית או מלח שטבעו כמלח סדומית ויעביר ידיו על עיניו ויסמא · מפני זה חייבין ליטול ידים בסוף כל סעודה : מפני המלח : *Omnis panis, in quo ſal eſt, poſtulat lotionem manuum poſt cibum ſumptum, ne fortè admixtum habeat ſalem Sodomiticum, aut ſalem, cujus natura ſit inſtar ſalis Sodomitici, qui manibus ad oculos admotis excæcet. Propterea adſtricti ſunt manuum lotioni in fine cujusque prandii, propter ſalem.* Ad quem locum R. Joſeph Karo *in Ceſeph Miſchneh fol. CXIX. col.* 1. obſervat, notanter Maimonidem ſali Sodomitico alterum, qui Sodomitici ſalis naturam habeat, adjunxiſſe, ut non minus in aliis quoque terris hanc manuum lotionem doceret obſervandam, quàm obſervari oportuit in terrâ Iſraeliticâ, ומשהכח מלח סדומית שכחם קוברת להם *ubi Sal Sodomiticus reperiebatur, quia Sodomitica regio vicina admodùm illis erat.*

a) *QVALISNAM AQVA.*) Ex profeſſo de hâc aquâ ad lotionem adhibendâ agit R. Maimonides *Hilk. Brachoth cap. VI.* §. *VII.* ארבע דברים פוסלין את המים · שינוי מראה · וגלוי · ועשיית מלאכה בהן · והפסד שמונע את הבהמה מלשתות בהן : *Quatuor res illicitam reddunt aquam, ne lotioni adhiberi queat; nempè mutatio coloris, & retectio, & confectio operis alicujus in illâ, & corruptio, quæ arcet beſtiam; ne bibat de eâ.* Singula poſtmodùm particulatim evolvit: כיצד *Quomodo hæc intelligenda?* inquit. (1.) מים שנשתנו מראיהן בין בכלים בין בקרקעות בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן הרי אלו פסולין : *Aqua, cujus color mutatus eſt ſive in vaſis ſive in ciſternis, ſive propter rem aliquam, quæ in eam incidit, ſive propter diutinam ejus in uno loco ſtationem, illicita eſt.* (2.) וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתייה פסולין לנטילת ידים : *Similiter ſi retecta ſit eâ retectione, quæ ad bibendum illicitam reddit,* (de quo in Maſſ. Abhoda ſara c. II.) *prohibita eſt in lotione manuum.* (3.) §. IIX. הכל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנטילת ידים · כיצד מים שאובין שהדיח בהן כלים או ששרה בהן פתו וכיוצא בהן בין בכלים בין

ſollicitudinibus liberantur, qui militiæ nomen dedêre : *b*) ut & de noſtro jure multis in caſibus ſunt privilegio donati. Præc. aff. 118. *ſub fin.* שנינו בפ' קמא דעירובין ארבעה דברים פטורין ישראל במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורים מרחיצת ידים בתחלה ומן הדמאי מלעשרן ומלערב עירובי חצירות : *Repetimus è primo cap. Maſſ. Erubin*, *c*) *à quatuor rebus immunes eſſe Iſraëlitas in caſtris ; colligere ligna ex omni loco : non teneri lotione manuum: nec ſuſpectorum decimatione : nec præcepto de heterogeneis miſcendis* (Levit. 19. verſ. 19.) Diſtinguit tamen Baal-turim inter lotionem primam & poſtremam, Orach. chaym *d. l.* ההולכים במחנה למלחמה פטורין ממים ראשונים אבל חייבין באחרונים : *qui caſtra ſequuntur, ſunt quidem à prioribus aquis* (ante cibum) *immunes*; *at obligantur nihilominus ad poſteriores.* Audi lector ſub finem hujus capitis, Judæi ſententiam, cur nos ab iſtis lotionibus, ciborum delectu & mille cæremoniis Leviticis immunes eſſe dicant : indulget morituro

בקרקעות פסולין לנטילת ידים · היה בתוך כלים מודחין או חושים לא פסלן · מים שנתחתום מטבל בתוך את הכבנים פסולין · ושחוא חוברה מהן בשפרת לישרה כשרים · שחמים שבחבניו הן שנעשו בתוך מלאכה · אבל המים שחבן מהם הרי הן בכשרותן : *Omnis aqua, in qua confectum eſt aliquod opus, effundenda, atque ad manuum lotionem illicita eſt. Quomodo hoc? aqua hauſta, in qua quis vaſa abluit, aut panem maceravit, aut ſimile quid aliud fecit, ſive ea ſit in vaſis, ſive in ciſternis, ad manuum lotionem illicita eſt. Si tamen vaſa anteà abluta aut nova in eâ abluerit, non eſt illicita. Aqua derivata, quâ quis maſſam farinæ ad placentas conficiendas intingit, illicita eſt ; ſi tamen quis pugillo eam exceperit, illo tempore quo excepit, licita eſt : ſiquidem aqua, quæ jam pugillis excepta eſt, pro tali æſtimatur, quâ opus peragimus; at ea quam quis adhuc pugillo excipit, eſt licita.*

(4) §. IX. וכל מים שנפסלו משתיית כלב · כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורין או רח רע עד שלא שתה מהן הכלב בכלים פסולין לנטילת ידים ובקרקעות כשרים להטביל : וכו' *Tandem omnis aqua, quæ inidonea eſt, ut canis de eâ bibat, v. g. ſi ſit amara, aut ſalſa, aut turbida, aut malè olens, quamdiu de eâ canis non bibit, ad lotionem in vaſis quidem illicita, in ciſternis autem licita eſt. &c.* Adduntur plura, quæ in autore ipſo videantur.

b) *QVI MILITIÆ NOMEN DEDERE.*) Paucis omnia complexus Maimonides *loc. cit.* §. 3. במחנה פטורים בנטילת ידים בתחלה מפני שהן טרודים במלחמה וחייבין באחרונה מפני הסכנה : *In caſtris liberi ſunt à lotione manuum ante cibum, quia aſſiduè in bello gerendo occupati ſunt ; at poſt cibum ſumptum eâ tenentur propter periculum*, quod à ſale Sodomitico, aut ſimili metuendum, de quo præceſſerat. Vide Dn. D. Geierum *de luctu c. XXI. §. 5. p. 377.*

c) *PRIMO CAP. MASSECH. ERUBIN.*) Miſchnâ ultimâ, *p. 5. edit. Schmidiana*, &

con-

turo Medicus, ut edat quodcunque lubet: dietæ verò regulas præscribit convalituro. R. Bachai *d) Par. Schemini*: למה הדבר דומה 153
לרופא שהלך לבקר שני חולים אחד יש בו סכנה אמר להן תנו לו כל מה שמבקש לאכול לשני אמר תנו לו מאכל פלוני ואל תתנו לו פלוני לימים זה מת וזה נתרפא: וכך התיר הק"בה לאומות שקצים לפי שהם מוכנים לגיהנם אבל ישראל שהם לחיים אמר זה לא תאכלו: וכו׳ *Assimilatur hæc res medico, qui manè visitat duos ægrotos, quorum alter de vitâ periclitatur, illius ministris dicit, date ipsi comedere quicquid concupiverit: alteri, de quo spes superest, ait, hoc ede, aliud vita: paulò post ille moritur, iste convalescit. Sic DEUS Opt. Max. permittit gentibus abominabilia, quoniam prædestinati sunt ad gehennam: Israëlitas verò ad paradisum destinatos, jubet abstinere.* Ita sibi blandiuntur, ignari veræ salutis nostræ per exhibitum Messiam.

CAP.

---

confer omninò Commentarium Majemonidis latio donatum *ibidem p.* 53. & Bartenoræ *p.* 119. ubi itidem salis Sodomitici oculos excœcantis mentio.

d) R. BACHAI.) Descripsit hæc Bechai ad verbum ex Tanchuma *fol. LV. col.* 4. & è Bechai denuò repetit Zennorenna *fol. LXXX. col.* 2. Præmittitur verò in Autore ipso *fol. CXLI. col.* 3: aliud simile, quo eandem rem illustrat: למה הדבר דומה לבעל הבית שהיה לו אוצר והיה עמו חמור וכלב טען עליהם התבואה הכלב היה משליך המשוי כי לא נסה מה עשה בעל הבית התיר מעליו המשוי כך הקב"ה כיון שראה את האומות שאין בהן לחלוחית ואינן מקיימין את המצוות: *Res hæc similis est Patrisfamilias, qui horreum, simulque asinum & canem habet. Utrique frumentum imposuit ferendum; sed canis impositum onus abjicit, quia ferendo non est adsuetus. Quid ergò Paterfamilias? ipsemet eum ab onere ferendo ultrò liberat. Idem fecit DEUS, postquam gentiles vigore destitutos, & Legem non servare vidit.*



CAPUT VI.

DE MORTE ET SUCCESSIONE.

Theor. XIX. a)

Mortui ſupellex comburebatur: equis etiam enervatis.

UT unus & æqualis eſt omnium introitus in hunc mundum, ita quoque omnibus idem exitus, *Sap.* 7. *verſ.* 6. imminetque commune illud mortalitatis jugum tàm illis qui purpurâ veſtiuntur, quam qui vili tantùm lino, *Syr.* 40. *verſ.* 4. Monet igitur ſuſceptæ diſſertationis ordo, ut breviter adjungam, quid de Regibus factum ſit, poſtquam pallida mors ipſorum quoque turres, non ſecus ac pauperum tabernas, atro pede pultaſſet. Habebant tunc pleraque quidem humationis jura cum plebejis communia; fuerunt aliquæ ſaltem ceremoniæ vel pompæ ſolennes, honoris causâ ſuperadditæ: de quibus nunc ſigillatim & ſuâ ſerie. Primum erat, quòd recens mortuorum cadavera, b) ſordibus ſuis expurgata, undique obturabant; fortè nè quis tetrus odor exhalans, reſpirationem vivorum inficeret. Maym. Hal. Ebhel. *init. cap.* 4. מנהג ישראל במתים כך הוא מאמצין עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין את לחייו ופוקקין את נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני
154 בשמים: *mos Iſraëlitarum cum mortuis ſic habet: obſirmant oculos* c) *defun-*

---

a) In toto hoc theoremate pauca nobis annotanda erunt, quòd omnia jam abundè enucleârit vir ſummus & noſtro encomio major, Dn. D. Geierus, in elegantiſſimo & variâ eruditione locupletato libello de luctu Hebræorum, ad quem ſubindè ſaltem remittendus erit Lector. Neque enim quiſquam, cui ſolidior philologia curæ eſt, hoc κειμηλίῳ carebit, de quo jure illud Hebræorum uſurpes: ספר מעט הכמות ורב האיכות *Liber exiguus quantitate, ſed magnus qualitate.*

b) MORTUORUM CADAVERA &c.) Geier. c. V. §. 5. p. 49.

c) OCULOS.) Geier. c. V. §. 6. p. 50.

d) OS.)

functi (ut clausi maneant ,) *sique os d*) *hiat , ligant maxillas ejus ac obturant omnia corporis foramina, postquam excrementa inde* (presso ventre) *depulerunt , e*) *& inungunt varias species aromatum.* Refert



etiam author ritualis libri *Minhagim cap. ult.* solere illos morientium pollices , *f*) eo artificio in volam deprimere , ut pugni rugæ cognomentum DEI שדי (quod *Omnipotentem g*) significat, *Genes.* 17. *vers.* 1.) pulchrè repræsentent. Quoniam verò digiti eo situ difficulter manent : morientes enim illos distendimus, quasi omnia dimissuri ; sicut econtra velut omnia lucraturi, nascentes eos contraximus : ideò consveverunt pollices illigare manibus per fila è sacris vestibus , ציצית dictis *h*) avulsa, quæ contra necromanticas artes valere creduntur. Is ritus humanior minusque crudelis videtur Romano , ubi adamatis aliquandò digitum abscindebant , ad justa servatum , nec cum reliquo corpore comburendum. Porrò dictum est suprà *TH. VI. i*) quòd immundæ rei præsentia volumen legis *k*) polluat , ideò removent id à morituris. Ibid. *cap.* 12. §.3. אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם *non relinquunt librum legis super lectum sapientis.* Semel tamen reperio id

d) *OS.*) Geier. *c. V.* §. 7. *p.* 52.

e) *POSTQUAM EXCREMENTA INDE, PRESSO VENTRE , DEPULERUNT.*) Potiùs : *posteaquam ipsum laverint.* Ita versionem Schikardi emendat Dn. D. Geierus *c. V.* §. 5. *p.* 49. & rectè. Seduxit Homerum nostrum *depellendi* significatio verbo הדיח propria, ut dormitando ad metaphoricam non respiceret, quâ idem sonat quod *lavare* & *abluere*, quæ Hebraismo non insolens, *Jes. IV*, 4. *LI*, 34. *Ezech. XL*, 38. in Rabbinismo autem frequentissima , unde & nomen הדחה *Lotio*, quod unà cum verbo vide in Dn. D. Schmidii Schabbath *c. XXII. Mischn. II. p.* 53.

f) *POLLICES.*) Geier. *cap. V.* §. 12, *pag.* 66.

g) *OMNIPOTENTEM.*) Ita vulgò τὸ שדי reddunt. At verò propriè sonare *fulminatorem*, prolixè demonstravimus *in Colleg. Rabb. Bibl. ad Ruth. I*, 20. *p.* 208. *seqq.*

h) *SACRIS VESTIBUS* ציצית *DICTIS.*) De his vide Buxtorf. *Synagog. Jud. c. IV. p.* 128. & in edit. recenter auctâ *c. IX. p.* 160. *seqq.* Drusium *lib. II. de Sectis Judaic. c. XVI. pag.* 107. Leusdenium *Philol. Mixt. Diss. XVII. p.* 119. Pfeifferum *Dec. II. Antiq. Sacr. Posit. I.* §. 6. *seqq. p.* 32. *seqq.*

i) *TH. VI.*) Vide suprà *p.* 129. 130.

k) *VOLUMEN LEGIS.*) Geier. *c. XIX.* §. 3. *p.* 340.

 l) *VE-*

id neglectum fuiſſe, in obitu nempè vulnerati regis Achab; non quidem ob honorem perſonæ, ſed potiùs in teſtimonium contra ipſius impietatem, Talm. Baſa kama *p.* 17.*a.* דברי ר׳ יהודה אמר ליה ר׳ נחמיה והלא לפני אחאב עשו לו כן (פי׳ הספד גדול כדאמר במגילה במספד הדרימון בן טברימון היו עם רב במלחמה וכולן ספדו עליו) אלא שהניחו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה (אע״ג דאסור לישב על גבי מטה שס״ת מונחת עליה) *Verba R. Jehudæ, cui dixit R. Nehemias: annon coram Achabo ſic fecerunt? ſcilicet planctum ingentem, ſicut dicitur in Megilla, apud Hadrimon filium Tabremi, quòd omnis exercitus nudatis humeris eum luxerit, verùm reliquerunt librum legis ſuper lectum ejus dicentes:* ISTE CONFIRMET IN TE, QVOD IN SE SCRIPTUM EST! (nempe de talionis jure *Levit.* 24. *verſ.* 20. *Deut.* 19. *verſ.* 21. ut in loco, ubi canes innocentis Nabothi ſanguinem linxerunt; tuum quoque lingant, juxta prædictionem Eliæ 1. *Reg.* 21. *verſ.* 19. quæ & impleta eſt, *cap. ſeq.* 22. *verſ.* 37.) *quamvis aliàs nefas habeatur incumbere lecto, in quo liber iſte repoſitus eſt.* Cæterùm ſolebant Judæi ob quemvis triſtiorem caſum, nec tantùm in privato luctu, ſed vel præcipuè in magnatum funeribus, veſtes dilacerare, *l*) atque commiſerationem ſuam hoc ritu teſtari: qui non arbitrarius
155 erat, ſed ſuis legibus conſtans. Hal. Ebhel. *init. cap.* 8. אבל חייב לקרוע על מתו שנ׳ ובגדיכם לא תפרומו הא אחר חייב לפרום ואין קריעה אלא מעומד שנ׳ ויקם המלך ויקרע את בגדיו (ואם שכח וקרע מיושב חוזר וקורע מעומד כדאיתא׳ התם אמימר שכיב ליה בריה וכו׳) ומהיכן קורע מלפניו והקורע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא מידי חובת קריעה אלא כהן גדול שהוא פורם מלמטה כמה שיעור הקרע טפח ואין צריך להבדיל שפת הבגד ומותר לו לקרוע בכל ואינו חייב לקרוע אלא בגד העליון בלבד ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע

קרע

l) *VESTES DILACERARE.*) Geier. *c. XXII.* §. 9. *ſeqq. p.* 412. *ſeqq.* Autoribus ibi laudatis adde Freinshemium *not. ad lib. III. Curt. c. XI. num.* 26. Spizelium *in Elevat. Relat. Montezin. p.* 85. *ſeqq.* Exemplum habes in Gemarâ Cetubhoth, à Conſt. L'Empereur *not. ad Cod. Middoth c. III. ſect. I. p.* 98. tranſcripta & latinè verſâ, ubi de filio Kaphræ refertur, quòd cùm expiraſſe R. Jehudam deprehendiſſet, veſtes ſibi diſciderit, & denuò aggreſ-

ſus

קרע אחר בד"א בשאר המתים חוץ מאביו ואמו עמהן קורע עד שמגלה את לבו ומבדיל שפת הבגד ואינו קורע בכלי אלא בידו מבחוץ בפני כל העם וקורע כל הבגדים שעליו ובגד הזיעה (אפקריסותו בירושלמי) הדבוק לבשרו אינו מעכב ואם החליף בגד אחר חייב לקרוע כל ז' ימים ועליהן חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו והולך כך לפני המטה : *Lugens tenetur m) vestes ob mortuum dilacerare, quia dicitur* (Lev. 10, 6.) *vestimenta vestra nè dissuatis* , (iste textus primâ fronte contrarium docere videtur , sed cogitandum est de Sacerdotibus loqui , quos hoc ipso plebi dissimiles voluit legislator,) *ecce innuit esse alios qui dissuere debeant ! Non fit autem ruptura nisi à stante, sicut dicitur* (2. Sam. 13. vers. 31.) *surgens David vestes laceravit* : (& *si qui oblitus vel mœrore occupatus rupisset sedens , denuò rumpere tenetur stans, sicut fecit R. Amemar, cùm ei filius obiisset* , cap. 3. Moëd. Katon.) *Unde verò lacerare incipit ? ab anteriori parte ; nam qui à posteriori , vel latere , vel infra inchoat , non immunis est à reatu : excepto Pontifice solo, qui tantùm infernè lacerat* (Mass. Horaios *p.* 12. *b.* & 13. *a.* secus quàm Caipham vulgò pingunt, *Matth.* 26. *vers.* 65. priscorum rituum ignari.) *Quænam est mensura rupturæ ? palmus* (sive quatuor digiti ,) *non exclusâ fimbriâ. Licet etiam scindere instrumento* (velut forfice vel cultro,) *nec quis tenetur aliam rumpere quàm exteriorem , eamque si usu sic postulante mutat, non lacerat secundam. Verùm hoc omne dictum est communiter , de plerisque mortuis ; at in parentum luctu rumpit ampliùs, ut ipsum pectus nudetur , separat quoque oram vestimenti , nec scindit organo , sed propriâ manu , palàm in conspectu omnis populi , laceratque vestes universas usque ad cutem , etiam sudarium vel interulam* (Talm. Jerusalmi) *carni adhærentem. Quòd si vestes mutare opus sit , oportet & alteras lacerare, toto septiduo. Per hanc ergò rimam exerit brachium suum & humeros , adeò ut etiam scapularum nuditas appareat : sicque feretrum* (in solenni proces-

sus sit, dilacerare posteriores. Quod aliàs Rabbini disceptant , de vestimento ob legis combustionem bis scindendo , semel propter pergamenum , & iterum propter scripturam, vide notatum à Vorstio *not. ad Maj. de fundam. Leg, c. VI.* §. *VII. num.* 9. *p.* 81.

m) LUGENS TENETUR.) Geier. *c. XXII.* §. 17. *p.* 424.

n) *PA-*

cessione) *sequitur*. Originem traxit iste ritus à Jacobo, qui cùm Josephum à fera discerptum esse existimaret, primus vestimenta sua rupisse legitur, *Gen.* 37. *vers.* 34. à quo & filius Rubenus pridem didicerat, *ibid. vers.* 29. unde posteà gentiles quoque imitati sunt, quo pertinet illud Vergilianum *sub fin.* 5. *Æneid.* post accensam classem: *Tùm pius Æneas humeris abscindere vestem, Auxilioque vocare*
156 *DEOS, & tendere palmas, &c.* Ipsi etiam Apostoli Paulus & Barnabas, cùm à Lystrensibus pro Mercurio & Jove haberi cœpissent, præ honoris abominatione vestimenta sua sciderunt, *Act.* 14. *v.* 14. adeò consvetum erat indignantibus in vestes furere, irasque vel mœrorem hoc gestu declarare, quoties aut blasphemiam, aut magnatis alicujus, vel alioquin chari hominis obitum rescivissent. Ead. H. Esel. *cap. seq.* 9. כל הקרעים שקורע אדם על שאר קרוביו שולל הקרע לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם ואשה קורעת ושוללת מיד אפילו על אביה ואמה מפני הצניעות : כדרך שקורע אדם על אביו ואמו כך חייב לקרוע על רבו שלמדו תורה (ר' יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו) ועל הנשיא ועל אב בית דין ועל רוב הצבור שנהרג ועל ברכת השם ועל ספר התורה שנשרף ועל ערי יהודה ועל ירושלים כל אלו קורע עד שמגלה את לבו ואינו מאחה לעולם וא"עפ מותר לשוללן למללן ללקטן ולעשותן כמין סולמות ולא אסרו אלא באיחוי אלכסנדריי בלבד והמוכר צריך להודיע ללוקח שקרע זה אינו מתאחה : וא"כ כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו אע"פ שאינו קרובו ואינו חכם חייב לקרוע : חכם שמת בית מדרשו בטל כל ז' : אב בית דין שמת הכל חולצין משמאל וכל בתי מדרשות שבעירו בטלין ובני בית הכנסת משנין את מקומן היושבין בדרום ישבו בצפון : נשיא שמת הכל חולצין שתי ידים ולא יטיילו בשוק אלא יושבין משפחות דוים כל היום : *Ruptura ob consanguineos cæteros post triduum sarcitur iterum, & post septiduum ea vestis exuitur omninò. Verùm ob parentes deponitur modò post tricesimum diem, sed resarcitur nunquam, Excipe fœminas: quæ pudoris causa, ruptas vestes statim deponunt,*

ponunt, etiam in funere parentum. n) *Parentibus autem æquiparantur*
etiam alii, scindique debent vestes ob præceptorem, (exemplo Elisæ 2. Reg.
2. v. 12.) *R. Jose ait, quamvis oculos discipuli unâ tantùm lectione illumi-*
nârit. Sic & ob Principis mortem, vel Senatoris, vel publicam cladem,
quando multi succubuerunt (2. Sam. 1. v. 11.) *item propter honorem numinis,*
auditâ blasphemiâ, (ut fecit Eliakim ob verba Rabsakes 2. Reg. 18. v. 37.)
propter librum legis combustum (quod accidit Jerem. 36. v. 24.) *propter*
urbes Juda, præcipuè Jerosolymas & sanctuarium devastatum (Jerem. 41.
v. 5. ubi & barbas eapropter detonsas fuisse legimus.) *In omnibus*
hisce casibus lacerantur vestes usque ad nuditatem pectoris, nec unquam resar-
ciuntur. Licet tamen eas deponere, o) *aut rarioribus suturis in speciem sca-*
larum constringere, sed Alexandrina contextura (quæ fit decussatim,
formâ staminis & subtegminis) *prohibita est: oportet etiam venditorem*
disertè hoc emptori significare (si fortè in foro scrutario ad auctionem
veniunt) *nè unquam eas reficiat. Denique quisquis morienti assistit, cùm*
animam exhalat, quamvis æger ille non sit propinquus sibi, nec literatus, tene-
tur tamen ejus gratiâ rumpere amictum. Si verò doctus fuerit, cessat schola 157
tota post ejus obitum integrâ septimanâ: si Senator; universi nudant sinistra
brachia, & Academiæ totius auditoria cuncta vacant, studiosi verò sessiones
mutant, ita ut qui anteà meridianum locum obtinuerit, nunc ad septentriona-
lia pulpita demigret. Sin ipse Rector (vel princeps Synedrii,) *moria-*
tur, humerum nudant utrunque; nec palàm spaciantur in foro, sed mæsti desi-
dent apud familiares. Quid putas in Regis funere, luctuque publico
factum, si minores & privatos ita deplorârunt? constat quod
&

n) *PARENTUM.*) *Quàm rectè hæc,* quæ antecedunt, *versa sint à Schikardo, disquirat qui cupit*; inquit Dn. D. Geierus *c. XXII.* §. 17. *p.* 428. qui sic verbotenùs maluit: *Omnem rupturam, quam fecit quivis ob cognatos suos, consuit crassè post septiduum; rectè autem resarcit post diem demum trigesimum. Eam verò, quæ facta est ob parentes, crassè tantùm consuit post trigesimum, nec unquam rectè resarcit in perpetuum. Mulier scissuram faciens, è vestigio crassè consuit, etiam ob parentes, idque ob verecundiam.* Quia nempè verbum שלל, usu Biblico notat *spoliare, auferre, abstrahere*, pro vestium depositione in toto hoc contextu accepit Schikardus; cùm tamen Rabbinis interdum sit *crasso & rudi modo consuere*, atque hoc sensu in materiâ de luctu sæpiùs redeat. Videatur Buxtorfius *Lexic. Talm. fol.* 2418.

o) *DEPONERE.*) Verte: *crassè consuere;*

&

& aquas effundere *p*) ſolent hodiè (dubito an olim) ſuperſtitione quâdam. Puerilis enim facti rationem poſcentibus reſpondent, venenatum cultrum ibi abluere Angelum mortis, quem & Davides viderit, 1. *Paralip.* 22. *verſ.* 16. quas nugas plus quàm pueriles ſuis admiratoribus relinquo. Illud memoratu dignius eſt, quòd intuitu mortalitatis, omnem luxum faſciarum *q*) deteſtantur, & ipſum cadaver viliſſimè involvunt. H. Efel. *cap.* 4. גוזזין שערו ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט של פשתן לבנים ולא יהיו דמיהם יקרים ונהגו חכמים בסודר שוה זוז שלא לבייש את מי שאין לו ומכסין פני המת שלא לבייש את העניים שפניהם מושחרים ברעב ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים המוזהבין הרקומין אפילו לנשיא שבישראל שזהו גסות הרוח והשחתה ומעשה גוים : *Abradunt pilos corporis* (& lavant mundiſſimè, in teſtimonium futuri Judicii: quia coram tribunali comparituros, puros eſſe decet:) *mox veſtiunt involucris, r) candido filo lineo conſutis; neque pretioſis. Solent Sapientes adhibere ſudarium, non plus denario conſtans, nè pudefaciant tenuiores, quibus eſt res anguſta domi. Eadem de causâ tegunt faciem defuncti, nè proſtituantur pauperiores, quorum famelici vultus ob alimenti penuriam, plerumque ſunt deformiores.* (Author libri Minhagim *c. ult.* ridiculam affert rationem aliam; fieri nè memoriæ ſuperſtitum officiat: *ſ*) diſpiciant hìc medici, an intuitus ille cerebro tàm noxius ſit: dentibus quidem obeſſe, *t*) ſi quis conſanguineo cadaveri oſculum *u*) figat, meâ experientiâ probaſſe

& confer huc omninò Coccejum *not. ad Sanhedr. c.VII. p.* 62. *num.* 12.

p) *AQVAS EFFUNDERE.*) Geier. *c. V.* §. 12. *p.* 67.

q) *LUXUM FASCIARUM.*) Geier. *c.V.* §. 5. *p.* 49. & §. 10. *p.* 56.

r) *VESTIUNT INVOLUCRIS.*) Hoc tanti æſtimarunt, ut eum, qui Legis librum nudum apprehendit, nudum etiam ſepeliendum, atque hìc gravi veluti pœnâ multandum dicerent. Obſervatum id eſt ſuprà *p.* 130.

ſ) *NE MEMORIÆ SUPERSTITUM OFFICIAT.*) In Minhagim eſt: קשה לשכחה quod potiùs contrarium ſonat: *ne oblivioni officiat.* Senſus eſt, tegendam faciem mortui, neque à ſuperſtitibus contemplandam, quia poſteà difficile eſt, ejus oblivisci: es iſt ſchwer zu vergeſſen. Ita emendat Dn. D. Geierus *c.V.* §. 12. *p.* 66.

t) *DENTIBUS QVIDEM OBESSE.*) Hoc ſuo ſe relinquere loco, ait Idem *cap. cit.* §. 11. *p.* 64. Vide interim Plinium *lib. XXIIX. Nat. Hiſt. c. IV.*

u) *OSCULUM.*) Cur nihil noſter de oſculis

ſe videor.) *Nefas eſt ſepelire involucris boloſericis, veſtibusvè deauratis vel acupictis, etiam Principem Iſraël* (non puto Regem) *quoniam hoc arguit faſtum animi, eſtque prodiga perditio, & mos Ethnicus.*
Quamvis inter ſaniores Ethnicos *x*) non defuerint, qui hoc ipſum
improbarunt, quod fragmenta XII. Tabb. docent, ubi inter leges
Xvirales & hæ ſunt; quas Cicero *l. 2. d. ll.* recenſet. *Sumptum
minuito, tria ſi volet reicinia, & vincula purpuræ, & decem tibicines adhibeto,
hoc plus nè facito.* Item; *Nè ſumptuoſa reſperſio fiat, nè murrata
potio mortuo inditor, nè longæ coronæ, nec acerræ adhibentor.* Quarum
doctam explicationem habes in Dodecade *LL.* Rittershuſi *claſ. 1.
cap. 4. & ſeqq.* Hæc de inutili profuſione ſumptuum in res peritu- 158
ras. Alia verò & excuſabilior erat ratio impenſarum, quæ in condituram
cadaveris inſumebantur, ut illud diutiſſimè ſervaretur incorruptum
& putredinis expers. Eam nec ipſe CHRISTUS videtur
improbaſſe, quando mulierem pollincturæ *y*) ſuæ prævenientem
laudavit, invido & invito Judâ, qui pietatis prætextu murmuraverat,
increpato, *Matth. 26. verſ. 10.* Fuitque iſta condiendi
ratio Judæis adeò conſveta, ut etiam Nicodemus in unicum funus,
centum libras myrrhæ & aloës inſumere nil dubitarit, *Johan. 19.
verſ. 39. 40.* Inſtitutum eſt antiquum, ipſis patriarchis olim uſurpatum,
& ab Ægyptiis receptum, de quibus refert Herodotus *in
Euterpe, mihi pag. 131.* fuiſſe ſingulares in hâc re artifices, & corpora
triplici modo condiiſſe, prout quis hæres id vel ſumptuoſius vel vilius
fieri rogaſſet; ea propter anteà licitatos de pretio conveniſſe,
monſtratis exemplaribus ligneis. Qui optimè condiri voluerunt,
illis

lis mortuo datis, qualia Joſephus Patri ſuo infixit, *Gen. L, 1*? Non credidit, certum illa conſvetumque conſtituiſſe ritum, perpetuæve fuiſſe obſervantiæ, quin potiùs pro ratione affectus erga defunctum fuiſſe vel adhibita vel intermiſſa: quæ mens poſteà fuit Dn. D. Geieri tot verbis indicata *c. 5. §. 11. p. 62.* quâ ipſâ tamen occaſione plurima de oſculis mortuo apud alias gentes dari ſolitis ibi tradita reperies, poterisque exemplis ibi adductis addere illud, quod Xiphil. *in Severo* de exequiis Pertinacis ſcribit: *Cùm lectus rogo impoſitus eſſet, Severus propinquiq; Pertinacis ſtatuam ejus oſculantur.*

x) *INTER SANIORES ETHNICOS.*) Geier. *c. V. §. 10. p. 57.*

y) *POLLINCTURÆ.*) Geier. *c. V. §. 8. p. 53. 54.* Inquiri autem occaſione iſtâ poſſet, cur,

illis incurvo ferro cerebrum per nares emunctum fuiſſe, cranium verò medicamentis repletum, mox ilia conſciſſa & alvum inde protractam, ſed poſt expurgationem iterum in ſedes ſuas repoſitam, ac infarctis odoribus affabrè conſutam, tùm corpus nitro per 70. dies, ſalitum, glutine gummito (fortè Aſphalticâ pice, quam abundè ſuppeditabat vicinum mare mortuum) eſſe oblitum, ſindoni involutum, & in cavâ hominis effigie ligneâ conſervatum. Qui ſumptus parſimoniâ vilius condiri debuerunt, ſectos non fuiſſe, ſed alvum, immiſſa per clyſteres cedrinâ pice tabefactam & ſic extractam. Qui viliſſimè: ablutionibus tantùm intus purgatos, abſterſosque, & extus nitro arefactos eſſe. Ubi & illud notat, fœminas formoſiores ante quatriduum ſalinario non traditas, quòd aliquandò quempiam recenti cadavere abuſum fuiſſe ſit compertum. Eos verò, quos Nilus vel crocodilus rapuerit, publico ſumptu fiſci, religione quâdam condiri, ſolitos. Miror, quod balſami nulla fiat mentio, vel mellis aut ceræ, quibus circumfuſis cadavera etiam ſervari poſſe conſtat. Pulchrum verò erat, illuſtres majores à ſeris nepotibus etiam poſt aliquot ſecula ſic potuiſſe ſpectari, narrationibus de rebus ſui temporis veluti teſtes intereſſe, conviviis quaſi vivos adhiberi, creditoribus etiam pro hypothecâ oppignorari; quod ſæpiùs contigiſſe Lucianus refert. Cogita jam Lector! quali modo Jacobus à medicis regiis in Ægypto fuerit conditus, *Geneſ.50. verſ.3.* certè nec impenſis nec tempori parſum eſt: nam totos 40. dies inſumpſerunt, an verò poſſibile, quòd eum non attigerint? ut R. Bachai *ſub fin. P. Vajechi* notat היו מרחקים אותו בבשמים וזנים כאסא
המלך וזה היה אחר הרחיצה והיו בקיאים בחכמת הטבע
159 שלא יגעו הרופאים בגופו הקדוש : *inungebant ipſum aromatibus odoratis, ſicut regem Aſa,* (2. Par. 16. v. ult.) *hocque fecerunt poſt ablutionem. Erant autem ita exercitati in ſcientiâ Phyſicâ, ut ejus ſanctum corpus non tetigerint;* niſi fortè carnificias illas ſectiones & exentera-

---

eur, cùm hæc ratio condiendi Judæis uſitata fuerit, eadem in Lazaro non fuerit adhibita, quippe qui die, poſtquam mortuus erat, quarto putreſcere cœpit & fœtere, *Joh. XI, 39?*

z) DE

rationes intelligit (de quibus anteà Herodotus) quas fuisse intermissas, etiam mihi verosimile est. R. Sal. Jarchi illos quoque dies luctui annumerat, & sub decem hebdomadibus comprehendit, quibus eum deflerint Ægyptii, quod Nili fœcundam exundationem suâ benedictione ipsis impetrasset. ארבעים לחניטה ושלשים לבכי לפי שבאה להם ברכה לרגלו שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין: *septuaginta dies in textu, intellige de quadragenis diebus conditurae; & tricenis quas tribuebant planctui, quoniam senserant benedictionem cum adventu pedis ipsius, quando cessebat fames, & aquae Nili fœcundabantur.* De Josephi cadavere z) mirum aliud referunt, fuisse id fumo tostum, & in aquis Nili contra putredinem diutissimè asservatum, donec universus populus ex Ægypto egressus, id secum in terram Canaan asportarit. Targum Uzielidis *Genes.* 50. *vers. ult.* ומית יוסף בר מאה ועשר שנין ובסימו יתיה ועטרון יתיה ושוון חתיה בגלוסקמא ושקעון יתיה בגו נילוס דמצרים: *mortuus est Joseph centum decemque annorum, & condiverunt eum atque suffumigarunt, reponentes in loculo (γλωσοκόμῳ) quem demerserunt in meditullium Nili Ægyptiaci.* R. Abraham Seba *in Zer. ham.* opinatur, hoc factum esse in contemptum terræ illius, quæ hospitio tanti cadaveris indigna fuerit; simul verò in præludium vel typum suffocationis infantulorum. Ego autem potiùs existimarim, Physicam sub-

z) *DE JOSEPHI CADAVERE,*) Fabulam hanc paulò aliter commemorat Autor Pirath Mosche *fol. XVI. col.* 1. 2. בשעה שירד משה למצרים והגיע גאולתם של ישראל והיו כלם עוסקים בכסף וזהב ומשה היה מסבב את העיר והתעסק שלשה ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף לפי שלא היו יכולין לצאת ממצרים מפני אסור השבועה בלא עצמו' יוסף לפי שהשביע את בני ישראל שנ' וישבע יוסף את בני ישראל · בא בסוף בתה אשר והאתה אותו עייף ויגע אמר לה סבבתי את העיר ג' ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף ולא מצאתי אותו אמרה לו בא עמי והלך עמה עד נהר נילס אמר' לו במקום זה נתנו ארונו של יוסף ושל עופרת היה וחמש אמו' היה והתמונו מכל מקום · כך אמרו החרטומי' אל פרעה רצונך שלא תצא אומה זו מכאן אם לא יעלו את עצמות יוסף עמהם הם לא יצאו מפני אסור השבועה מיד עמד משה על שפת הנהר ואמר יוסף יוסף אתה ידעת שהגיע השעה שה"בה גואל את בניך והשבעת אותה את ישראל · ועתה תן כבוד לאלהי ישראל ואל תאחר גאולתם מעשי' יש לך בקש לכני בוראך ועלה מתחתם · מיד התחיל ארונו מנענע ועולה מתחתונות כקנה נטל משה ושם אותו

ſubfuiſſe cauſam, quæ putrefactionem *a*) arcuerit & juverit perennitatem: ſi modò ſatis certa eſt ea traditio. ראוי יוסף להיות בנילוס להגין על ילדי ישראל שהושלכו ביאור ולהיות במים טהורים ולא לעמוד בארץ טמאה כיחזקאל על כבר: *Dignus erat Joſeph, qui reconderetur in Nilo, ut præſignificaret puerulos illuc abjiciendos* (Exod. I. v. 22.) *indigna verò terra illa propter impuritatem, quæ ipſum reciperet, puriores autem ſemper habitæ ſunt aquæ, ſicut & Ezechiel in regione Chaldæâ ſedit ad flumen Chebar, quando ipſi revelata eſt prophetia.* (cap. 1. v. 3.) Hæc oſſa plus quàm ſeculo poſt, extraxit Moſes inde migraturus, *Exod. 13. verſ. 19.* Idem Targum Jonathæ. ואפיק משה ית ארונא דגרמי יוסף בגויה מן נילוס והוה מדבר עמיה: *aſcendere fecit Moſes urnam oſſium Joſephi ex intimo Nili, & abduxit ſecum.* Hîc deſudant ingenia Talmudicorum, quomodo loculum in vaſtiſſimò flumine, poſt tantum temporis intervallum invenerit: aut quõnam artificio inde ſublevârit: quem ארון של מתכות *metal-*
160 *licum vel aneum* fuiſſe dictitant: confugiuntq; ſuo more ad virtutem

אותו על כתבו והיו כל ישראל סובלין אחריו והכסף והזהב שנטלו ממצרים עמהם ומשה היה סובל ארונו של יוסף; *Quo tempore Moſes in Ægyptum deſcendit, indicavitque redemptionem Iſraelitarum, omnes auro argentoque conquirendo dabant operam, Moſes autem urbem intereà circumibat, eoque tres dies totidemque noctes inſumebat, ut inveniret capulum Joſephi, eò quod egredi Ægypto non poſſent, abſque oſſibus Joſephi, quia juramento ad hoc Iſraelitas obſtrinxerat juxta* Gen. L, 25. *Et adjuravit Joſeph filios Iſrael. Forte offendit Saram filiam Aſcher, quæ ipſum vidit feſſum & defatigatum. Hanc ita alloquitur: Circumivi urbem tres dies totidemque noctes, ut invenirem Joſephi capulum; ſed eum non inveni. Cui illa: Veni mecum, inquit. Ivit ergò cum ipſâ ad Nilum, ubi porrò ait: Hoc in loco demiſerunt capulum Joſephi, qui plumbeus & quinque cubitorum, atque undiquaque clauſus eſt: ita enim Magi ad Pharonem: Si velis, inquiebant, ne gens iſta hinc exeat, fac ne inveniant oſſa Joſephi. Niſi enim ſecum ferant oſſa Joſephi, ipſi quoque non egredientur, ob juramentum, quo impediuntur. Confeſtim Moſes in littore fluminis conſtitit, dixitque: ô Joſeph, Joſeph! tute noſti, appropinquaſſe jam tempus, quo DEUS filios ſuos liberaturus eſt; tu autem Iſraelitas adjuraſti. Quare nunc da gloriam DEO Iſraelis, & liberationem illorum ne remoreris! hoc agas, interpella coram Creatore tuo, & aſcende de profundo. Statim cœpit moveri loculus, ſurſumque de profundis ferri, inſtar cannæ. Eum Moſes ſublatum ſuis humeris impoſuit, cumq; cæteri Iſraelitæ aurum & argentum ab Ægyptiis ablatum ferrent, Moſes* (ſpretis Ægyptiorum opibus) *capulum Joſephi portabat.*

a) *QVÆ PUTREFACTIONEM.*) Vide Wendel. *de admirand. Nilo c. XII.*

b) *IN*

tem Schem hamphorasch. Bachai. *l.d.* משה נטל טס אחר והטילו בנילוס וכתב עליו עלה שור ואמר לו יוסף יוסף אחיך נגאלים וענני הכבוד מעכבים בערך אם לא רצונך לעלות נקיים אנו משבועתך : *Mose sumpsit laminam, & inscripsit* ASCENDE *Bos!* (vel appinxit Bovem ,) *& projecit in Nilum, occlamans: Josephe, fratres tui redimuntur! & nubes gloriæ præstolatur propter te: si non vis unâ migrare, absoluti erimus à juramento tuo.* Credat hoc Judæus Apella, vel Sigillorum aliquis sculptor Theophrastæus, conferatque in Mass. Sota *finem cap.*1. *pag.*9. *&* 13. si placet. Ego ad regum funera revertor. Ea fuerunt in humeris *b*) etiam longissimam sæpè viam, exportata: qui honor nè malis quidem regibus, *c*) & odio habitis publicè, fuit denegatus. Cujus humanitatis notabile specimen ediderunt Pharisæi post fata Jannai. Cùm enim illorum octaginta præcipuos, inter convivandum supra tectum palatii suspendisset, ac propinando & arridendo suffocatis illusisset sarcasticè, paulò post ipse moriens, nihilominus honorificè fuit sepultus, ut in lecto sollicitæ conjugi prædixerat. Josipp. *pag.* 52. *edit. Basiliens.* בראותה אשתו שהוא הולך בדרך כל הארץ בכתה לפניו בכי גדול וא"ל אל מי אשא עיני אחריך ואתה עשית רעות הרבה לפרושים וכל יושבי הארץ אוהבים אותם ויאמר לה המלך לא תבכי אני איעצך עצה אם תשמעי תצליחי ותמלכי הנני מת ואיש בעולם אל ידע במותי ואמרי לי חולה הוא וחנטי אותי והחזיקי מלחמתך עד שתכבשי העיר ואמרי לחכם אלכסנדר אויבכם אם רצונכם השליכוהו באש או לכלבים ואני יודע כי הם אנשי חסד ורחמים ויקברוני בכבוד ותעש כאשר צוה והחכם אמרו חלילה לנו מעשות זאת לאדוננו משיח ה' מלך וכהן גדול ואם חטא מיתתו תהי כפרה ואנחנו נספדהו ונבכהו ועל צוארנו יצא ארונו ונקברהו במערת קברי המלכים ויעשו כן : *Cùm videret uxor ejus, quòd abiret viam universæ carnis, flevit coram ipso vehementer; dicens: ad quemnam oculos meos attollam* post

b) *IN HUMERIS.*) Geier. *c.* V. §. 22. *pag.* 85.

c) *NE MALIS QVIDEM REGIBUS.*) Vide Jo. Ad. Osiandrum *not. ad Grot. de J. B. & P. l.*1. *c.*3. *ib.* XV. *Observ.* II. *pag.* 503.

d) MO-

post te, qui tot afflictionibus multasti Pharisæos, quos totus populus veneratur? respondens ille, ac lamentari prohibens, dixit: benè tibi consulam, modò auscultes, prosperaberis & regnabis si obsecundas. Ecce morior ego! sed nemo quisquam in mundo scit hoc: simula igitur ægrotare me tantùm, ac neminis accessum ferre. Interim clàm aromatibus condi, & bellum strenuè continua, donec urbem (Ragab *) occupes. Posteà dic eis: Alexander hostis vester mortuus est, si vultis, cremate illum igni, vel objicite canibus. At scio certissimè, Pharisæos esse viros misericordes & bonos, meque decenter sepulturos. Fecit ergò sic, ut instructa erat: tùm ipsi responderunt; Absit hoc grande nefas procul à nobis! ut sic retribuamus Domino nostro, uncto DEI, Regi simul & Pontifici. Quicquid in nos peccavit, expiatum esto*
161 *illius morte, nos verò plangemus ipsum & lugebimus. Superque nostros humeros exportabimus feretrum ejus, ac sepeliemus in monumentis regiis: quod & factum est.* Confer Josephum *l.* 13. *antiq. c.* 23. Et rectè quidem: nam hoc solum est officium, quod remunerationis nullâ spe suscipitur, quod nec is, qui præstat, sibi citò referri optat, nec is, cui præstatur, sentit. Maym. H. Efel. *init. cap.* 14. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת וללות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור: *Hæc sunt monita sapientum; d) visitare decumbentes, consolari lugentes, efferre mortuos, comitari viatores, & occupari cunctis necessitatibus funeris: scilicet exportare super humeros, præcedere, plangere, fodere, sepelire.* Herodem sic extulerunt *e*) per ducenta stadia, itinere sesquitriduano, usque ad castellum à se denominatum, lecto purpureo & gemmeo, quingentis thura ferentibus, comitibus etiam multis Germanis militibus & Gallis. Joseph. *de bell. l.* 1. *c. ult.* & iterum Josipp. *m. p.* 124. הורודוס צוה לפני מותו לקברו בארוריאן רחוק מירושלים מהלך ב׳ ימים וחצי וישכיבוהו במטה מצופה בזהב וממולא באבנים יקרות ועד ראשו

ורדיד

d) *MONITA SAPIENTUM.*) Geier. *c. I. §.* 3. *p.* 6.

e) *HERODEM SIC EXTULERUNT.*) Geier. *c. V. §.* 22. *p.* 86. *§.* 24. *p.* 94. *§.* 25. *p.* 96.

f) *VE-*

רדיד ממולא באבנים טובים ועליו כתר המלכות ובימינו שרביט המלכות וכל הגבורים סביבותיו לבושי שריונות וחרבותיהם שלופות בידיהם וכובעיהם בראשיהם כימי מלחמותיו וארקילוס בנו המולך בא אחריהם ואחריו כל עם ישראל וחמשים מעבדיו סובבים המטה איש איש במקטרת זהב בידו ושורפים עצי בשמים לרוב מאד ומשליכים על המטה מר דרור בכל עת וגדולי ישראל נושאים אותו על צואריהם והולכים בנחת ובכבוד עד אשר הגיעו לא נעשה כמוהו לכל מלך: *Jusserat Herodes ante obitum, ſepelire ſe in Herodion, à Jeroſolymis itinere duorum dierum & ſemisſis diſtante. Collocarunt igitur eum in lecto deaurato & lapidibus precioſis referto, capiti peplum imponentes, itidem gemmis repletum, ſuper quo corona erat regia, & manu tenebat ſceptrum. Circumdabant eum fortisſimi quique, loricas induti, ſtrictos verò gladios manibus gerentes, & in capitibus galeas, ut in bellis ſolebant. Archelaus filius ac hæres regni, poſt illos medius incedebat, reliquus autem populus omnis ponè ſequebatur. Quinquaginta miniſtri ad latus feretri, geſtabant totidem aurea thuribula, lignum odoriferum adolentes maximâ copiâ, & myrrham puriſſimam continuè injicientes. Ferebant eum magnates Iſraël ſuis humeris, tardè ac graviter incedentes, cum honore, uſque dum eò perveniſſent. Quod vix adeò ſolenniter contigit ulli regum.* Aliàs de privatâ proceſſione diſputant Rabini, quot perſonæ juxta ſcire debeant? uter ſexus præcedere? vetantque ſandalia *f*) pedibus inducere. Cauſam audi ex ipſis. H. Efel. *cap.* 4. סובלין את המת על הכתף עד בית הקברו ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל (סמ"ק מותר
162 לצאת מפתח ביתו לצרכי המת) שמא תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה: *Efferunt defunctum humeris* (nec vehunt lecticâ,) *uſque ad ſepulchretum, ſed latores prohibentur calceari ſandaliis,* (*quamvis* R. Iſaac Corbeilenſis in compendio præceptorum *permittat, ab oſtio domus, ad neceſſitates demortui,*) *nè fortè rumpatur corrigia cujuſdam, & illud proceſſionem impediat.* Levicula ſanè ſollicitudo, diſcalceare bajulos nondum valens. *Fin. cap.* 12.

מקום

f) *VETANTQ. SANDALIA.*) Geier, *c. XV.* §. 5. *p.* 300.

מקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה יוצאות לפניו (מפני שהן גרמו מיתה לעולם) לאחר המטה יוצאות לאחריו (משום כבודן של בנות ישראל שלא יסתכלין בהן האנשים : בירושלמי) *Est locus ubi mulieres g) solent præcedere feretrum, ibi præcedant sanè; quia illæ mortem introduxerunt in mundum :* (Gen. 3, 6.) *est alius ubi sequi solent, ibi sequantur : ob honorem filiarum Israël, & nè quis fortè masculus illarum aspectu incendatur, ut explicat Talm. Jerosol.* Seq. cap. 13. אין שורה פחותה מעשרה אבלים *in quâlibet seriè non pauciores decem personis incedunto.* An etiam Siticines *h*) adhibuerint veteres hebræi, equidem ignoro, inquisivi curiosè, sed nondum reperi ullum ejus vestigium, nisi fortè המקוננות *lamentatrices* fœminæ, *Jerem.* 9. *v.* 17. huc referri debeant, quæ anus precio conductæ ululatu suo lugentibus lachrymas eliciebant, ut apud Romanos Præficæ. Maym. H. Esel, *cap.* 12. *init.* הספד כבוד המת הוא לפיכך כופין את היורשים ליתן שכר המקוננים והמקוננות וסופרין אותו ואם צוה שלא יספדוהו אין סופרין *quia planctus vergit in honorem defuncti, ideò tenentur hæredes mercedem dare planctoribus & planctricibus, ut hoc officium præstent : nisi demortuus ipse testamento vetuerit.* At hoc voce præstabant, non organis; quid ergò sibi vult ille tumultus auletarum in Evangelicâ historiâ, *Matth.* 9. *vers.* 23. apud filiolam primatis exanimem? videntur hoc à gentibus, quarum sub potestate fuerant, didicisse. Romani enim tubicines & tibicines adhibebant; qui quòd apud *Sitos* h.e. vitâ functos canere solerent, proprio vocabulo *Siticines* dicti sunt, teste Agellio *l.* 20. *c.* 2. ex Atei conjectaneis: ubi addit saltabundos cecinisse, genus saltationis, quod inde *Sicinnium* vocârint, vel quòd eo concentu mœstos à luctu abducere, aut in eum contra vehementius impellere; vel etiam spectra voluerint abigere. Pythagorici existimabant, animæ gratiâ fieri, quæ sic jucundiùs ad originem suam, cœlos nempè harmonicos revertatur. Alii putant, testi-

g) LOCUS UBI MULIERES,) Geier, c. V. §. 23. p. 88.

h) AN ETIAM SITICINES,) Geier, c. 5. §. 16. p. 72.

i) PRE-

testimonii causâ introductum, quòd aliquis nec apertâ vi ferri,
nec insidiis veneni clandestinis obierit. Seneca *in Apolocynthosi
Claudianâ* jocum hinc captat: tibicinum, cornicinum & omnis
generis æneatorum turbam sic perstrepuisse, ut vel ipse defun-
ctus exaudire potuerit. Inde igitur à victore populo ad Judæos,
ut alia multa, emanasse credibile est. Illi cùm ad sepulchrum 163
devenitur, orant hodiè preculam *i*) quandam, צדוק הדין vo-
catam, quæ in libellis *Siddur Tphillos* ferè ultima est, sed in meo
exemplari Hanoviensi *pag.* 53. extat. Ob prolixitatem exscribe-
re nolo, argumentum breviter est hoc; *DEUM esse justissimum;
nemini moriendo fieri injuriam, quis enim dicere ausit, quid facis? ipsum pro
placito vivificare ac mortificare. Rogant ergò, velit parentibus & liberis par-
cere, memoriam eorum non prorsus delere, oculós verò super hunc populum
jugiter apertos habere. Addunt; etsi quis vel mille annos viveret, nihilo ta-
men plus lucraturum. Iterum fatentur judicia DEI justa esse, omnes animas
habere in suâ potestate. Orant, velit Angelum mortis inhibere. Tandem ac-
quiescunt in illo Jobi: Dominus dedit, idem & auferendi jus habet. &c.*
An etiam vultus sepeliendorum, nostro more, ad ortum solis conver-
tant, nescio; oraturos quidem illuc respicere scio, sæpè enim in illo-
rum ædibus eam plagam, inscripto nomine מזרח notatam obser-
vavi. Hoc etiam certum *k*) est, faciem semper vertere sursum,
egestam humum reponere, mœstumque VALE dicere relicto. H.
Efel, *cap.* 4. חופרין בעפר מערה ועושין כוך בצד המערה וקוברין
אותו בו ופניו למעלה ומחזירין העפר והאבנים עליו ויש לתן
לקבור בארון של עץ וחמלוין אותו אומרין לו לך בשלום:
Effodiunt in terrâ speluncam, & in ejus latere cavernam, (id notandum
propter formam sepulchri Salvatoris, quod ostium habuit, *Matth.* 27.
vers. 60. per quod mulieres ingredi potuerunt, *Marc.* 16. *vers.* 5.) *ibi
sepeliunt eum, facie sursum locatâ, & restituunt glebas atque lapides in locum.
Utuntur etiam feretris ligneis; & qui funus comitantur, dicunt solenni-
ter;*

i) *PRECULAM.*) Geier. *c.VI.* §. 17. *pag.* 147.

k) *HOC ETIAM CERTUM.*) Geier. *c.VI.* §. 10. *p.* 128. §. 13. *p.* 137.

ter : VADE IN PACE. *l*) Singulos *m*) ſepeliunt ſeorſim , niſi fortè mater unà cum infante obierit. Cap. 14. *poſt med.* אין קוברין מת על גבי מת ולא שני מתים כאחת שבזיון הוא וקטון היוצא עם אמו נקבר עמה ; *Non ſepeliunt mortuum unum ſuper alterum , nec duos ſimul , quia id ignominioſum haberetur ; at parvulus, qui unà cum matre effertur, poteſt apud eam relinqui.* Quod verò mortui ſupellectilem *n*) attinet, quâ in ægritudine uſus eſt , velut pulvinaria, linteamina,vaſcula &c. non putant decere , ut quis alius iſtis poſt obitum poſſeſſoris utatur , ideò ſoliti ſunt , & illa unà cum defuncto ſepelire. Præcipiunt tamen ſapientes, cavere , nè quid facilè unà defodiatur , quod aut pretioſum ſit,aut honeſtius utiliuſque poſſit egenis erogari. Eod. *cap. 14. paulò poſt* : המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו וכן ארונו וכל תכריכיו אסורין בהנאה אבל כלים המוכנים לתכריך לא נאסרו אפילו ארג בגד למת עד שיגיע במטה הנקברת עמו שאין ההזמנה אוסרת כל הכלים ושזורקים על המת על
164 המטה אסורין שלא יתחלפו בתכריכין היו אביו ואמו מזרקים כלים בחמתן על המת מצוה על אחרים להצילן ואם הגיעו למטה שוב אין מצילין מלמדין את האדם שלא יהא חבלן ולא יפסיד את הכלים וישליכם לחבלה מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרמה ותולעה וכל המרבה כלים על המת עובר בלא תשחית : *Nullâ portione cadaveris fas eſt uti ; exceptis capillis , quia non ſunt partes corporis integrantes. Sic & involucra vel loculum ad alios transferre uſus probibitum eſt. At vaſa, quæ mortuo tantùm deſtinata fuerunt, etiam textura veſtis ipſi parata , non probibita priùs , quàm lectum tetigerint, qui unà ſepeliendus eſt ; nec obeſt ſola præparatio. Utenſilia , quæ ſparſa vel ſtrata ſunt ſuper decumbentem, non licet cum aliis vilioribus involucris permutare. Quòd ſi parentes in fervore affectûs ea ſternere ſuper liberos conentur , debent illa redimere circumſtantes : niſi jam lectum attigerint , quo caſu redemptio*

---

l) *VADE IN PACE.*) Geier. *c. VI.* §. 10. *p.* 130. & adde Buxtorfio ibi laudato Heinſium *Exerc. Sacr. c. XXX. p.* 524. Dilherrum *l. 2. Electer. c. XXIV. p.* 328.

m) *SINGULOS.*) Geier. *c. VI.* §. 14. *pag.* 139.

n) *MORTUI SUPELLECTILEM.*) Geier. *c. VI.* §. 16. *p.* 143.

o) *CUM-*

demptio est irrita. Docendi tamen sunt homines, nè sint dissipatores vel assuescant intempestivis perditionibus. Præstat enim ea dare pauperibus, quàm sic inutiliter vermibus objicere. Quicunque multiplicat vasa feralia, peccat contra legem de non perdendo, (quam suprà explicavi.)

Alia verò fuit regii funeris conditio. Quæcunque ibi cum privato sepeliebantur in terram, ea hîc in honorem regis comburebantur *o*) per ignem, selectissimâ myrrhâ & plurimo thure fotum. Non ulli parcebatur sindoni, non pretiosis peristromatibus, non aulæis, non cervicalibus: ipsæ sellæ regales, ex arbore פורנק in nascentis honorem & felix omen plantatâ, cremabantur. Solum sceptrum & corona non conflabantur; sed recondebantur unâ cum cadavere; prout suprà in Herodis funeratione memoravimus. R. Bachai *P. schoph.* & R. Mos. B. Maym. *Hal. Mel. cap. 2. §. 1.* אין משתמשין באחר מכלי תשמישו וכשהוא מת כולן נשרפין לפניו *non utuntur ullâ supellectile regali*, (quæ ad personæ majestatem propriè pertinet) *sed cùm ille moritur, comburunt universam coram ipso.* Idemque Rabinus *ad fin. H. Efel. cap. ult.* מלך או נשיא שמת יש להן לשרוף מטתו וכל כלי תשמישו ואין בזה דרך האמורי ולא משום השחתה שנ׳ בשלום תמות ובמשרפות אבותיך הראשונים ישרפו לך: *si quis rex aut princeps moritur, licet concremare lectum ejus unà cum utensilibus cunctis; neque hoc fit æmulatione Amoræorum* (gentilium,) *aut perdendi tantùm animo* (sed in honorem regis, quem ipse DEUS approbavit, *Jerem. 34. vers. 5.*) *sicut dicitur: in pace morieris, & juxta combustiones patrum tuorum, in regno antecessorum, comburent tibi; solenne illud* הוי אדון HEU DOMINE! *acclamantes.* Eandem quoque protestationem reperio in Talm. Mass. Elilim (quæ jussu Concilii Tridentini, in editione Basileensi tota est omissa.) *pag. 11. a.*
שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי דכתיב ובחוקותיהם לא
תלכו אלא הכולי עלמא שריפה לאו חוקה הוא אלא 165
חשיבותא הוא (פי׳ מי ששורפין עליו מראין שמיתתו חשובה.)
Busta regia non sunt ex consuetudine Amorrhæorum (quo nomine Roma-

o) *COMBUREBANTUR.*) Geier. *c. VI. §. 7. p.* 110. 111.

o) *DI-*

manos per metathesin sæpè indigitant ;) *de qualibus præcipitur* (Levit. 18. vers. 3.) *in statutis eorum nè ambuletis ; sed totus mundus novit hanc combustionem esse honorificam ei, ob cujus mortem instituitur.* Magna est diversitas *p*) inter hæc Hebræa busta & Romana : Hebræi suppellectilia tantùm, & quidem solius magnatis ; Romani verò ipsa corpora, ut plurimùm quoque plebejorum cremabant, struentes rogum è rudibus lignis, asciâ non politis (Plinii tamen ætate contra prohibitionem asciatis & pictis, *lib.* 35. *cap.* 7.) aliquandò cupressinis adversus fœtorem, aliàs ferè iliceis, ob faciliorem conflagrationem pice illitis, formâ quadrangulari, qualis est ararum, altitudine pro divitiarum modulo fastigiatâ, intervallo bis mille passuum ab urbe, aut sexaginta pedum à quâvis casulâ, propter flammæ periculum. Ibi reponebant mortuum unà cum ferali lectulo, in quo animam exhalârat, accendebantque rogum consanguinei, vultu averso facibusque retrorsum subditis, plebe interim sinistro gyro ter circumcursitante. Notat Kirchmannus in eruditissimo tractatu *de fun. Rom. lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 333. fuisse denis virorum corporibus, singula muliebria plerunque apposita, quæ ob pinguedinis abundantiam arderent faciliùs. Hoc solùm habuerunt suo modo commune cum Hebræis, quòd arma & vestimenta, muneris loco in rogum conjecta combusserunt ; quem tamen luxum suprà dicta lex sumptuaria de tribus riciniis ex Cicerone allata cohercuit. Illud verò crudelius erat, quod non animalia tantùm defuncto charissima, velut equos aut canes, ad rogum mactata ignibus injecerunt, sed aliquandò etiam homines captivos aut servos mercati, & in societatem illustris cadaveris immolatos, concremasse leguntur ; manes humano sanguine propitiari credentes. Plausibilior illorum conditio, qui defuncti amore in rogum spontè insiluerunt, quod de quodam Catieno Philotimo refert Plinius *sub fin. c.* 36. *l.* 7. patronum

p) *DIVERSITAS.*) Geier, *c. VI.* §. 7. *p.* 112.

num ſic dilexiſſe, ut ab eo hæres omnibus bonis inſtitutus, in rogum ultrò ſe conjecerit. Et apud Indæorum viduas creberrimè fieri, præter Ciceronem 5. *Tuſc.* multi authores tradunt; Ælianus etiam *de hiſt. anim. l.7. c.40.* Poli cujuſdam tragædi canem, cùm herus pro more cremaretur, in vivicomburium ad altorem ſuum alacriter ſemet præcipitaſſe narrat. Inſigniter verò ſtultum fuiſſe oportet philoſophum illum, nomine, ac mente Peregrinum, profeſſione Chriſtianum apoſtatam, qui ex ambitione merâ, & ut ſpectatoribus materiam ſermonis præberet, olympicis ludis in pyram ſe conjecit, volensque uſtulavit, quem ſalſè ridet more ſuo Lucianus, peculiari dialo- 166
go, & familiariter ſe noviſſe ait Agellius *l.12. cap.11.* Verùm, quo me trahunt ethnici? revertor ad Hebræos, *q*) qui in ſui regis Aſa funere, combuſſerunt combuſtionem magnam valdè *2. Par. 16. verſ. ult.* Non nemo interpretum opinatur, ipſum corpus cremaſſe; at ego lectum cum aromatibus tantùm deflagraſſe ſtatuo, quia *eod. v.* ipſum cadaver diſertè humatum eſſe dicitur. R. Sal. Jarch. *in gloſſ.* cineres loculo inſperſos ait: מיני בשמים מרוקחים בכר קחורת מעשה רוקח שרפו לו לאפר ואותו אפר זורו עליו כמו ששורפין על המלכים *ſpecies aromatum arte pigmentariâ compoſitorum, cremarunt in modum pulveris, eoque reſperſerunt ipſum; ſicut ſolent facere regibus.* Ita & in Zedekiæ ſepulturâ plurimum ligni odorati & condimentorum fuit combuſtum, quamvis ipſe captivus erat, & ab anteceſſorum majeſtate plurimùm deſciverat, oportebat tamen prophetiæ verbum impleri, *Jerem. 34. v. 5.* ad quam R. Dav. Kimchi notat *in marg.* אע״פ שנקרו עיניו כיון שלא ימות בחרב וימות על מטתו ויעשו לו כבוד כמו שעושים למלכים וזהו בשלום ורז״ל אמרו בשלום שמרת נבוכדנצר בימיו: *Licèt oculos ejus effoderint* r) Chaldæi, 2. Reg. 25. v. 7. catenis ipſum deducentes Babylonem; ne videret regionem, juxta vaticinium Ezechielis cap. 12.

q) AD HEBRÆOS.) Quæ hic ſequuntur, ex inſtituto latè perſecutus eſt Dn. D. Geierus c. VI, §. 2. ſeqq. p. 120. ſeqq.

r) IN

cap. 12. verſ. 13.) *tamen non morietur gladio* (violentâ morte,) *ſed ſuper lectum ſuum, & ejus cadaveri honorem habebunt, ut ſolent regibus: hoc vocat Jeremias, IN PACE MORI. Sed & illud eliciunt inde Magiſtri noſtri, p. m. ideò dictum IN PACE, quia hoſtis ejus Nebucadnezar ipſo ſuperſtite mortuus:* de quo R. Salom. Jarchi *ad eund. loc.* כל ימי
נבוכד נצר לא יצאו אסיריו מאסיריהם וכשמת נבוכדנצר יצא
צדקיהו מבית האסורים ולמחרת מת וקברוהו בכבוד:
quamdiu vivebat Nebucadnezar, non dimittebantur captivi è carcere ſuo; at cùm moreretur, ſtatim dimiſſus fuit Sedekias, & poſtridiè ipſemet defunctus, quem tali honore ſepelierunt. (diſpiciant chronologi, an hæc cum temporum ratione ſatis concordent: certum quidem eſt, liberum obiiſſe.) De Saulis αὐτόχειρος ἀκεφάλω cadavere incertum eſſe video, an vel quatenus crematum fuerit? Targum arma tantùm & aromata, non corpus ipſum, combuſta fuiſſe innuit, 1. *Sam.* 31. *v. ult.* קלו עליהון כמא דקלן על מלכיא תמן *uſſerunt propter eos, ſicut urunt propter reges ibi.* Contrà noſtrûm aliqui exiſtimant, ipſa corpora regis & filiorum igni fuiſſe cremata, cineres verò demum ſepultos. R. David Kimchi mediâ quaſi viâ incedit, quoniam & combuſtionis & humationis fit mentio, putat carnes quidem jam putridas & à vermibus rodi non dignas crematas fuiſſe, oſſa verò ſub quercu ſepulta: יתכן לפרש
כי הבשר שהעלה רמה ולא רצו לקברם עם התולעים כי
לא היה דרך כבוד ושרפו הבשר וקברו העצמות תחת האשל
ובדברי הימים תחת האלה אשל הוא כלל לכל עץ:
167 *Convenit hoc interpretari de carne, quam vermes jam invaſerant, noluerunt unà cum illis roſoribus humare, quia parùm fuiſſet honorificum; itaque concremarunt: oſſa verò ſepelierunt ſub nemore. In libris Paralipp.* (1. cap. 11. verſ. 12.) *legitur, ſub quercu: quod huic non contradicit, quia generale nomen arboreti, quercetum quoque comprehendit.* Quomodo autem carnes ab oſſibus ſeparatunt? num putabimus, anatomico more abroſiſſe? an verò per elixationem diſſolviſſe? quemadmodum ſuperioribus ſeculis aliqui, nobiliorum cadavera membratim conciſa, in ahenis ad ignem coxerunt, ut oſſa ſeorſim

ſim & ab integumento carnis libera ſepelirent: quos Bonifacius octavus ob hanc feritatem excommunicavit. *Extravag. com. l. 3. tit. 6. d. Sepult.* aut an fortè cadaverum ſemiuſtulatorum oſſa exemerunt facilius? miror quomodo Romani olim cineres oſſium à reliquis in ſolenni oſſilegio *r*) diſcernere potuerint? poſtquam rogus vino erat reſtinctus, quod Numa prohibuiſſe videtur lege poſthumiâ, quæ apud Plinium extat, *l.14. c.12.* & inopiâ vini ſancita eſſe dicitur, noſtri verò critici putant, eſſe συμποτικὴν, & vivis compotoribus vinum potiùs indulgere quàm rogis defunctorum. Apud Hebræos iſte honor buſti non regibus tantùm, ſed & ſynagogæ præſidibus fuit habitus, quòd ſapientiâ ſuâ & officii dignitate illum mererentur, cujus notabile exemplum legimus in Talm. Maſſ. Afoda zara (per Tridentinos, ut ſuprà dictum eſt, execta,) *pag. 11. fac. a.* כשם ששורפין על המלכים כך שירפין על הנשיאין ומה הם שורפין מיטתן וכלי תשמישתו ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי (משמע הכסף שרף צורי משקל של צור והוא עשרים וחמשה סלעים והסלע ארבע דנרים והדינר הוא משקל זהוב קושטנטינה כלי תשמיש היו שוין ע׳ מנה:) *Quemadmodum cremant propter reges, ita & propter Synedrii Rectores, quid autem cremant? lectum & utenſilia eorum. Accidit cùm moreretur Raban Gamaliel ſenex, ut combureret propter eum Onkelos proſelytus ſeptuaginta minas Tyrias.* Scholiaſtes *hoc interpretatur de argenteo valore combuſtorum, dicens hoc pondus Tyrium continere XXV. Sela, & quodlibet Sela æquiponderare quatuor denariis, ſive* (quod tantundem ſit,) *quatuor aureis Conſtantinopolitanis, combusſiſſe igitur utenſilia, quæ 70. minis (h. e. ſeptem mille denariis,) æſtimarentur.* Ubi obiter obſervandum, errare illos, *ſ*) qui Onkelum in præceptoris funere, totidem libras thuris *t*) adoleviſſe vulgò tradunt. Non

r) *IN SOLENNI OSSILEGIO.*) Hujus antiquam formam & ceremonias pulchrè deſcripſit Tibullus *lib. III. Eleg. II.* De oſſibus autem apud Hebræos collectis vide Geier, *c. III. §. 8. p. 32.*

ſ) *ERRARE ILLOS.*) Intelligit Buxtorfium *de Abbreviat. Hebr. p. 174.*

t) *LIBRAS THURIS.*) Helvicus *de Chald. Paraphraſ. c. II. p. 6.* eodem errore: *libras 70. reſinæ.*

Non videntur ipsimet hunc locum Talmudis inspexisse, sed è latinâ quâdam citatione, quantum auguror, ubi fortè *Thuris* pro *Tyriis* scriptum erat, nimis securè, ut fieri amat, transsumpsisse: quo præjudicio suo me quoque pridem seduxerunt, *u*) ut in *Bechin. happer.*
168 *pag.* 25. id perperam æmulatus fuerim. Corrigat qui exemplar habet (nam errorem retractare nil pudet) atque aliena verba cautiùs mercari, meo exemplo discat. Verùm de tali thuris prodigâ combustione, memini referre Plinium *l.* 12. *cap.* 18. quod Nero princeps novissimo pompæ (rectiùs alibi Poppeæ,) suæ die tantum concremârit, quantum ex peritorum æstimatione non ferat annuo fœtu Arabia, felix alioquin hâc sepulturæ luxuriâ: cùm Diis per singulas tantùm micas dari soleat. Erat Onkelos ille, *x*) paraphrastes Chaldæus, cujus Targum etiam nunc hodiè legimus. Baal Juchasin existimat, eum fuisse filium sororis Titi Imp. sed R. David *in Zemach. p.* 40. *b.* rectè distinguit illum ex temporum ratione, ab altero quodam Synonymo, quem evexerat Titus ad principatum, Talm. *c.* 5. *Gittin.* Gamaliel verò, cujus honori sic litatum est, erat ipse præceptor S. Pauli, *y*) ad cujus pedes Apostolus Pharisaismum didicit, *Actor.* 22. *vers.* 3. in libris Rabinorum vocatur *nepos Hillelis* נכדו, non verò Simeonis filius, (ut aliàs à parentibus immediatè denominari solent,) procul dubio, quia grandævus ille Simeon Hillelides, *z*) de religione suspectus & invisus esse cœperat, postquam infantulum Jesum ulnis amplexus est *Luc.* 2. *vers.* 28. unde nec in Pir-

u) *ME QUOQUE PRIDEM SEDUXERUNT.*) Et ipse porrò alios. Vide Leusdenium *Philol. Hebr. Mixto Dissert. VI. p.* 44. Pfeifferum *de Targumim c. IV. th.* 4.

x) *ONKELOS ILLE.*) Vide Buxtorf. *de Abbreviat. Hebr. p.* 120. & 207. Helvic. *de Chald. Paraphr. c. II. p.* 6. Hottinger. *lib. I. Thes. Philol. c. III. sect. I. p.* 257. *seqq.* Leusden. & Pfeiffer. *locis jam citatis*, &c.

y) *PRÆCEPTOR S. PAULI.*) Vid. Galatin. *lib. I. de Arcan. Cath. Verit. c. II. f.* 5. Buxtorf. *de Abbrev. Hebr. p.* 173. Selden. *lib. I. de Synedr. Vett. Hebr. c. XIV. p.* 569. Hotting. *Hist. Eccl. c. I. sect. I. p.* 15. Petitus *lib. III. Observ. c. II. pag.* 254. Respice quoque *supra pag.* 101.

z) *SIMEON HILLELIDES.*) Idem jam asseruerat noster *in Bechin. Happer. p.* 26. Nec aliter è Theologis nostratibus Chemnicius *Harm. Evang. c. XI. p.* 223. Gerhard. *Exeges. Loc. Theol. p.* 201. Walther. *Offic. in. Bibl.* §. 308. *pag.* 256. aliique. Negat tamen Guil. Vorstius

Pirke-afot cæteris annumeratur. Confer Abbrev. Cl. Buxtorfii *pag.*151. Arbitror ideò tàm honorificè crematum fuiſſe, quia ſumptuoſiùs ſepelire aliter, aut affectum teſtari erga benè meritum, non poterant, teſtamento morientis prohibiti. Zæmach Dav. *fol.* 36 *b.* *a*) ר"ג הזקן צוה קודם מותו להוציאו. לקבורה בכלי פשתן כי קודם זה הוציאו את המתים בכלי משי והיה הוצאת המת קשה לקרובין יותר ממיתתו כראיתא בפרק שני דשבת: *Raban Gemaliel ſenex præceperat ante obitum, ut ſe viliſſimâ veſte lineâ ſepelirent, nam priùs conſueverant mortuos in holoſericis efferre, ut ſepultura conſanguineis gravior fuerit* (minusq; tolelerabilis) *ipſâ morte, ſicut eſt in Talm. cap.* 2.*Maſſ.Schabb.* Non dubito, quin tota etiam Synagoga, capite ſuo privata, ceſſarit aliquandiu. *b*) Nam ſolent poſt mortes Rectorum integro menſe feriari, imò poſt gregarii cujusvis diſcipuli obitum ociari totas dies. Maym. H. Efel, *cap. ult.* *c*) תלמיד חכם שמת אפילו היו עמו עד ס' רבוא מבטלין תלמוד תורה להוצאתו ואם היה מלמד לאחרים אין לו שיעור אלא מבטלין הכל: וא"כ ונשיא שמת אין מבטלין ישיבתו יתר

ſtius *Obſerv. ad Chronol. Ganz. pag.* 283. (qui & ſuperiorem conjecturam de Pauli præceptore, *ibidem* in dubium vocat,) eumque ſecutus Jo. Wandalinus *de feriâ Paſſ. & triduo mortis Chriſti c. II. p.* 29. *ſeqq.* latè de eo adverſus Wilh. Langium diſputat. Conferatur etiam B. Dorſchæus *in Mantiſſ. ad Differt. de nomine JEHOVA p.* 52.

a) *ZÆMACH DAV. FOL.* 36. *b.*) Geier. *c.V.* §. 10. *p.* 56.

b) *CESSARIT ALIQVANDIU.*) Geier. *c. XIX.* §. 3. *p.* 340. Obiter hic nota, quod de Luctu publico ſuper obitu Druſillæ Sororis Imperatoris Caligulæ refert Philo *in Flaccum fol.* 755. Τὰ ἐργαστήρια τῶν ἰουδαίων συγκεκλεισμένα διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ πένθος, *Officina Judæorum* (Alexandriæ) *tùm propter luctum mortis Druſillæ clauſa erant.* Conf. Dion. *in Calig. f.* 396.

c) *MAYM. H. EFEL CAP. ULT.*) Textum hunc à Schikardo hîc & mutilatè allegatum, & vitioſè verſum, obſervavit Dn. D. Geierus *c.III.* §. 11. *p.* 36. cùm ipſe accuratè recenſuiſſet: *conferat*, inquit, *qui poteſt, eundem cum autore* Majemonide *ipſo.* In eo ſic fluunt verba: תלמיד חכם שמת אפילו היו עמו עד ששים רבוא מבטלין תלמוד תורה להוציאתו היו ששים רבוא אין מבטלין; in quibus, quia ad particulam עד non attendit, conciliare non potuit, quod de differendo legis ſtudio in funere ſtudioſi, qui ſexaginta habeat condiſcipulorum myriades, ſcribit, cum iis, quæ de ſtudio in hoc funere non turbando ſeqvuntur: maluit ergò hæc omittere. Verùm nulla difficultas ſupereſt, modò illud עד ritè expreſſum fuerit, *ſi Studioſus Sapientiæ moritur, quamvis habeat* (עד) *FERME ſexaginta myriades condiſcipulorum, tamen* ceſ-

יותר על שלשים יום: *Si studiosus sapientiæ moritur, quamvis habeat sexaginta myriades condiscipulorum, tamen cessant omnes à studio, donec eum extulerint. Si talis est, qui jam alios docere possit, non habet æstimationem* (numerus collegarum,) *sed universi vacant funeri. Non verò cessat Academia post obitum Rectoris plusquam triginta diebus.*

169 Revertamur à bustis & cœmiterio domum. Ibi videre est, quomodo in reditu evulsa gramina *d*) ter retrojiciant, pio sanè ritu, ob spem & symbolum resurrectionis: acclamant enim illud *Psalmi* 72. *vers.* 16. יציצו ויפרחו העשב בארץ *florebunt & germinabunt instar graminis terræ*, (quod post hyemem primo vere renascitur, quamvis totum exaruerit.) In Sidd. Tphill. *pag.* 54 dicitur, quosdam acclamare זכור כי עפר אנחנו *meminerimus nos pulverem esse*: fortè illud solent in brumâ, quando nil viride præstò est, sed glebas retrojicere coguntur. Additur *ibid.* post manuum ablutionem dicere: בלע המות לנצח ומחה יי׳ אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי פי יי׳ דבר: *deglutivit mortem in æternum, & abstersit Dominus DEUS lachrymas ab omni facie; opprobrium populi sui removebit ab omni terrâ: quoniam os Domini locutum est*, (Esaiæ 25. v. 8.) hæc rectè. Ideò etiam sepulchreta *e*) non vocant בית מתים *loca mortuorum*, sed בית חיים *loca vivorum*, fiduciâ resurrectionis. Minhag. *c. ult.* Errant ergò illi, & rerum Judaicarum non satis periti sunt, qui resuscitationem eos negare asserunt. Quæ enim de perpetuâ morte impiorum dicunt, non aliter accipienda sunt, ac nos sen-

cessant omnes à studio, donec eum extulerint, (vel ut eum efferre, & funus comitari possint,) *si verò habuerit sexaginta condiscipulorum myriades* (completo scilicet numero, quod impossibili videtur æquipollens, inquit Dn. D. Geierus) *non cessant.* Et hanc textûs partem Schikardus truncavit. Quod autem sequitur: ואם היה מלמד לאחרים אין לו שיעור אלא מבטלין הכל להוציאו: sic reddi deb. t.: *Quòd si verò ipse jam docuerit alios,* (sic enim actum, non potentiam saltem docendi Majemonides requirit) *non attendi solet* (ad numerum condiscipulorum, perindè est, sive sexaginta myriades completæ sint, sive non,) *sed omnes cessant* (aut feriantur) *ad ejus eductionem.*

d) *EVULSA GRAMINA.*) Geier. *c. VI.* §. 17. *p.* 147.

e) *SEPULCHRETA.*) Geier. *c. VI.* §. 10. *pag.* 123.

ſentimus de ſecundâ & æternâ illorum morte, ex 2. *Theſſ.* I. *verſ.* 9. *Apoc.* 2, 11. & 20, 14. Legat *f*) qui dubitat, eorum confeſſionis articulum, inter XIII. poſtremum, à Maymonide conceptum, qui extat in opere Talm. Sanhedr. *p.* 121. *b.* præſertim quæ eâdem Maſſichta *c, ult. Chelek*, *g*) contra veteres Sadducæos argutè diſputarunt, *p.* 90. & 91. quomodo R. Meir, Cleopatram reginam de hâc ſciſcitantem, per varias ſimilitudines erudierit, &c. quæ brevitatis gratiâ omitto; id ſolùm nunc attingens, quod quidam Rabinus *h*) à piratis captus, uxori pudicitiæ cauſâ periclitanti reſpondit, de reſurrectione ſubmerſorum, *i*) quia memorabile eſt. Cabal. R. Abrah. Levit. *mihi p.* 13. יצא ממדינת קורטובא שליש ממונה על ציים שמו בן דמאחין שלחו מלך ישמאל בספרד ושמו עבד אל רחמאן אלנאצר והלך עד סוף הים של ארץ ישראל ומצא אניה ובה ארבעה חכמים גדולים הולכים למדינת ספסתין וכבש האניה ואסר רבינו משה אביו של ר׳ חנוך עם אשתו ובקש השליש לכפותה ולענותה כי היתה יפה ביותר והיא צעקה אל אישה בלשון קדש ושאלה ממנו אם הנטבעים בים חיים בתחיית המתים אם לא והוא השיבה א׳ת׳ מבשן אשיב ממצולות ים וכששמעה דבריו הפילה עצמה בים וטבעה ומתה: *E Cordubâ Hiſpaniæ ſolvebat gubernator quidam claſſis, nomine Demachin, quem præfecerat rex Saracenicus Ebedalrachman alnazar, & pertingens ad littus Palæſtinæ, offendebat navem, in quâ quatuor eru-*

f) *LEGAT.*) item R. Majemonidis מאמר תחיית המתים h. e. *orationem de reſurrectione mortuorum*, in quâ perſpicuè & ad vulgi captum, hunc articulum explicat. Denuò hæc nuper edita eſt ad calcem ejuſdem *libri hammizvos fol. CXXIIX.* uti & R. Moſis bar Nachman *Schahar haggamul*, ſub finem libri *Torath haadam fol. LXXXIX.* Sed ne plures commemorem, vel unum Menaſſeh ben Iſraël conſuluiſſe ſuffecerit, qui *tres libros de reſurrectione mortuorum* Latino ſermone edidit Amſtelodami Anno 1636. Adde interim Eduard. Pocokium *Not. Miſcell. ad. Port. Moſ. cap. VI.* in quo toto variæ Judæorum de reſurrectione mortuorum ſententiæ expenduntur, *pag.* 86. *ſeqq.*

g) *CHELEK.*) Vide Cocceji *Sanhedrin pag.* 309.

h) *QUIDAM RABBINUS.*) Eandem hiſtoriam vide apud Hottinger. *in Hiſtor. Eccleſ. Sec. XI. ſect. IV. p.* 502. 503. & Pocokium *not. Miſc. ad Port. Moſ. c. VI. p.* 126.

i) *DE RESURRECTIONE SUBMERSORUM.*) Confer omninò huc celeberrimi noſtri Thomaſii, Collegæ & Compatris honoratiſſimi *Exercitationem de Morte in Undis*, quam contra Servium & Syneſium Lipſiæ Anno 1667. habuit.

 k) *H.*

170 *eruditi Judæi, Sebasten proficiscentes; eam subegit, & ligavit inter cæteros etiam R. Mosen patrem R. Chanochi, unà cum uxore suâ. Cùm autem ea valdè pulchra esset, conabatur ille Admiralius, ut vocant, eam vitiare per vim, clamabat ergò ad maritum, & sciscitabatur Hebraicè, an etiam submersi, olim in extremo die, æquè ac in terrâ sepulti, sint resurrecturi? respondit ille,* ex Psalmo 68. v. 23. *Dixit Dominus, è Basan reducam, reducam è profunditatibus maris. Itaque hoc versu audito, præceps exilit in mare, submersa est, & morte castitatem redemit.* Pergo ad Luctum: is brevior erat, vel longior, pro dignitate mortui, communiter unius hebdomadis. H. Efel, *cap. 13. med.* k) אין בוכין על המת יותר משלשה ימים ואין מספידין יותר משבעה בר"א בשאר העם אבל תלמידי חכמים הכל לפי חכמתן ואין בוכין עליהם יותר משלשים יום שאין לנו גדול ממשה רבינו וכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה וכן אין מספידין יותר על י"ב חדש אין לנו בחכמה גדול מרבינו הקדוש ויב" חדש בלבד נספד: *Non deflent mortuum ultra triduum* (lachrymantes,) *nec lugent ultra septiduum,* (in terrâ discalceati sedentes.) *Intellige hoc de vulgo: nam sapientiæ studiosos plangunt pro modulo eruditionis illorum. Non tamen quempiam deflent ultra mensem, nec lugent ultra annum. Ecce enim nunquam habuimus majorem Mose nostro Præceptore, & de illo scribitur* (Deut. ult. v. 8.) *triginta diebus finitum esse fletum. Sic nec ullum habuimus doctiorem R. Jehudâ sancto* (qui à morum honestate sic denominatus, collegit librum Mischnajot, Imperatori Antonino familiariter notus, è familiâ Hillelis & ipsius Davidis, itaque CHRISTI cognatus juxta carnem,) *& tamen non ultra XII. menses continuarunt luctum.* Quod idem etiam R. Bachai *P. Vajechi circa fin.* iisdem penè verbis recenset. Ob parentes *l*) tamen liberi lugent quoque annum, & interim orant pro ipsis quotidiè preculam Kaddisch *m*) appellatam, ut citiùs è limbo Judaico ad plenam paradisi fruitionem pertingant; quod est

k) *H. EFEL C. XIII. MED.*) Geier. *c. H. 6. 3. p. 13.*

l) *OB PARENTES.*) Geier. *ib. p. 14.*

m) *PRECULAM KADDISCH.*) Incipit יתקדש eique magnam sanctitatem & efficaciam tribuunt. De eâ late post Ant. Margaritâ *in Relig. Judaic. pag.* Y. 3. Buxtorfius *in Synagog. Judaic. passim.*

n) *AKI-*

eſt à ſuperſtitione poſteriorum ſeculorum, & Akibæ commentum. *n*) Non tamen quis facilè continuat uſq; ad finem anni ; quando impiiſſimi demum liberantur, quòd nemo filius patrem ſuum tàm malignum fuiſſe præſumat. Synag. Buxt. *cap*. 35. *pag*. 504. *edit. lat.* Celebrant etiam anniverſaria jejunia, *o*) quotannis eâ die quâ mortuus eſt ; unde quæſtio ipſis perplexa oritur, quandonam jejunandum ſit, ſi quis in intercalari menſe Veadar obierit, qui non quovis anno recurrit ? Minhag. *c. ult.* Item unde numeratio incipiat, ſi peregrè abſenti mors amici nuncietur. H. Efel, *init. c.* 7. ubi plures ejuſmodi caſus magiſtraliter deciduntur, quia luctus penè pro parte ſacri cultûs habetur. Idem *cap*. 12. *poſt init.* כל המתעצל בהספידו של חכם אינו מאריך ימים וראוי לקבר בחייו אבל המוריד דמעות על אדם כשר הרי שכרו שמור על כך אצל הקב״ה : *Quicunque pigreſcit in planctu ſapientis, non prolongabit dies ſuos, verùm dignus eſt ut ſepeliatur vivus ; contrà qui lachrymas largiter emittit ob virum bonum, ejus merces reſervatur apud DEUM Opt. Max.* Herodes 171
malè ſibi conſcius, & metuens nè hoc luctus honore privetur, aut Judæi peſſimè à ſe tractati, emortualem in feſtivum diem convertant, præcepit in agone, nobiliſſimos illorum capi & in hippodromum concludi, atque cùm primùm animam efflaverit, à circumfuſo milite occidi, ut vel invitus Iſraël ipſius fato illachrymetur: quod etiam executioni fuiſſet datum, niſi ſoror ipſius Salome, pio ſtrategemate uſa conſilium evertiſſet. Joſeph. *de bell. l.* 1. *cap. ult.* Neq; in eo vanus fuit augur : nam celebrant hanc feſtivitatem *p*) adhuc quotannis, hilaritate magnâ, perindè ut ipſius Hamani ſuſpendium, *Eſth.* 9. *verſ.* 27. de quâ in libello Megillas Taanis, *cap.* 9. *q*) בשבעה

n) *AKIBÆ COMMENTUM.*) Poſt Buxtorfium ab Autore citatum (in edit. recenter auctâ *c. XLIX. p.* 709.) confer Chr. Gerſon *lib. I. Talm. cap. XXXIV. pag.* 250. *ſeqq.*

o) *ANNIVERSARIA JEJUNIA.*) Geier. *c. XX.* §. 10. *p.* 319.

p) *CELEBRANT HANC FESTIVITATEM.*) Vide Seldenum *lib. III. de Synedr. Vett. Hebr. c. XIII. p.* 241.

q) *TAANIS CAP. IX.*) ſtatim initiò, *fol. m. XLV. col.* 1. editionis Baſileenſ. de anno 338. i. e. Chriſti 1578. quod in Reineſii gratiam obſervo, qui aliquandò mendum hic ſub-

eſſe

בשבעה בכסלו יום טוב יום שמת הורודוס מפני שהיה שונא את החכמים ששמחה היא לפני המקום כשהרשעים מסתלקין מן העולם: *septima dies in mense Cisleu*, (qui à novilunio nostri Novembris incipit,) *festiva est, quoniam eâ mortuus Herodes, qui odio persequebatur sapientes* (& vel solo infanticidio, *Matth. 2. vers.* 16. invisus erat meritò.). *Est etiam lætitia coram ipso DEO, cùm improbi tolluntur è mundo.* Servos quoq; non plangunt, ita nec minorennes. r) Maym. H. Efel, *cap.* 12. *ant. fin.* אין מספידין את הקטנים ובן כמה שנים יהיה ראוי להספד בני עניים או בני זקנים בני חמש ובני עשירים בני שש אחד אחד זכרים ואחד נקבות: תינוק שמת כל שלשים יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובשתי נשים מפני ייחוד בן ל׳ יום גמורות יוצא בגלוסקמא קטנא הנטלת באגפיים בן יב״ חדש יוצא במטה: העבדים והשפחות אין מספידין אותן ואין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהן ברכת אבלים ותנחומי אבלים אלא אומרין לו כעל שורו או על חמורו המקום ימלא חסרונך: *Non lugent ob parvulos. Quotennis ergò debet quis esse, ut luctu dignus habeatur? liberi pauperum aut senum quinqueñes, divitum verò sexeñes* (hodiè is respectus opum apud nos invertitur,) *sive masculi sint, seu fœmellæ. Infans minor trigesimo die, in sinu effertur, & sepelitur coram unâ muliere ac viris duobus; non contrà, viro uno, mulieribus binis, propter unitatis mysterium.* s) *Tricesimo major effertur in parvo capulo axillis sublato. Qui XII. menses superavit, cum lecto effertur. Servos* t) *& ancillas non lugent, nec propter eos seriatim adstant, nec recitant*

esse hariolabatur, eò quod Codici Taanis tantùm sint quatuor capita: provocabat simul ad Buxtorfii recensionem operis Talmudici *p.* 238. Verùm non attendebat vir κριτικώτατος, non *Talmudis Masseches Taanis*, sed *libellum Megillas Taanis* citari, qui XII. Capitibus constat, & aliud planè argumentum tractat, quam Codex ille Talmudicus. Hic de jejuniis & jejunandi ritibus præcepta & traditiones explicat; contrà Libellus ille dies festos recenset, cum lætitiâ absque omni luctu & jejunio celebrandos.

r) *MINORENNES.*) Geier. *c.III.* §.5. *pag.* 28.

s) *PROPTER UNITATIS MYSTERIUM.*) Hebraicè: מפני הייחוד *propter solitudinem*, h.e. ne res ea peragatur absque testibus sufficientibus, vel, ne impudicitiæ sic detur ansa, uti explicat Dn. D. Geierus *loc. cit.* additque, nostrum absque dubio Schikardum innuens; *Non nemo eruditorum vertit: OB MYSTERIUM UNITATIS: quod quomodo huc quadret, nondum capio.*

t) *SERVOS.*) Geier. *c.III.* §.12. *p.* 36.

u) *QVA-*

tant orationes lugubres aut consolatorias, sed utuntur tantùm hac formulâ, sicut in interitu bovis aut asini : DOMINUS PENSET IACTURAM! Quanam igitur *u*) aliàs utuntur in honoratiorum funeribus? initio *c. seq.* 13. כיצד מנחמין את האבלים אחר שקוברין את המת
מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקבורה וכל המלוין את
המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה ובאין אצל האבלים 172
ואמרין להם תנחמו מן השמים וא כ הילך לביתו וכל ז׳ ימים
באין לנחמו גם בפנים חדשות: *Quomodo consolantur lugentes? postquam sepeliverunt mortuum, congregantur lugentes, & stant in latere sepulchreti, comites verò funeris circumstant ordine, & accedentes sigillatim dicunt :* CONSOLATIO TUA E COELIS! *posteà domum itur, & hebdomade totâ veniunt consolatores etiam alii de novo.* Peculiaris est ratio Regis, *x*) quem reverentiæ causâ nemo consolabatur, nisi aditûs potestate priùs humiliter impetratâ. Idem Maym. *ad fin. cap.* 7. (postquam de Pontificis quoq; prærogativâ quædam præmiserat :) וכן
המלך חייב בכל דברי אבלות אלא שאינו יוצא מפתח פלטורין
שלו אחר מתו ואינו מנחם אבלים אין אדם נכנס למלך לנחמו
אלא עבדיו ומי שנתן לו רשות להכנס ואין להם רשות
לדבר לו דברי תנחומין אלא כפי מה שירשה אותם וכשמברין
אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש:
Sic & rex tenetur quidem omni ritu luctus, nisi quòd non egreditur portam palatii sui, (ut suprà Th. XIII. dictum,) *neque lugentes alios consolatur. Vicissim nemo hominum consolatur ipsum, præterquam servi aulici, & quibus veniam dedit ad se introeundi : qui tamen ipsi facultatem non habent eum consolandi aliis verbis, quàm ab eo permissis. Quando illum recreant, omnis populus discumbit in terrâ, ipse solus reclinatur in grabato,* (sicut Pontifex in sellâ.) Observa; ritus lugentium, *y*) quibus & regem teneri ait, numerari undecim, tot rebus abstinere debet etiam ipse. Ibid. *init. c.* 5. אלו דברים שהאבל אסור ביום הראשון מן התורה
ובשאר ימי האבל מדבריהם אסור לספר ולכבס ולרחוץ
ולסוך

u) *QUANAM IGITUR.*) Geier. *c.VI.* §. 24. *p.*109. (*c. IV.* §. 2. *p.*39.

x) *PECULIARIS RATIO REGIS,*) Geier.

y) *RITUS LUGENTIUM.*) Geier. *c.VII.* §. 3. *p.* 182.

 z) *SCRI-*

ולסוך ולשמש מטתו ולנעול את הסנדל ולעשות מלאכה ולקרות בדברי תורה ולזקוף את המטה ולפרוע את ראשו ולשאול שלום הכל י״א דבר : *Hæ sunt res, quæ lugenti prohibitæ, primâ die per legem, cæteris per magistros: non licet tonderi, lavare vestes, balneare corpus, ungi oleo, servire lecto conjugali, calceari sandalio, facere opus, legere biblia, erigere* (vel ventilare) *lectum, nudare caput, precari salutem. Summa, res undecim,* (quas sigillatim deinde probat è scripturis, & per varios casus explicat, instituto meo futuros nimis prolixos.) Scribere z) quidem permittit Author Minhagim *c. ult.* quantum fortè inevitabilis necessitas postulat, sed nil aliud laborare. Primâ item die vivunt de alieno, a) nil comedentes de suo. H. Efel, *sub fin. præc. c.* 4. Audio tunc missiculare invicem ova, b) quæ monent, mortis fortunam esse communem, nunc istum, mox alium invadere; sicut ova propter rotunditatem loco consistere nescia, facilè, ex uno in alium, provolvantur. Fovent quoq; lucernam c) eâ hebdomade continuâ, quia persvasi sunt, animas interim aliquoties redire ad locum ubi separatæ fuerunt, idq; Baal Minhag. *ibid.* probare conatur ex illo *Proverb. 20. vers. 27. lucerna DEI est anima
173 hominis.* Recenset & alia quinq;, quæ ex instituto scribarum prohibita sint lugentibus, quovis tricesimo die ab emortuali. Omitto talia; qui vult legat d) *cap. 6. H. Efel.* Est tamen hîc iterum specialis conditio Regis. Quamdiu enim privatis candelam accendunt, tamdiu regia sepulchra scholasticis exercitationibus e) honorant; quæ justa Hiskiæ primùm solvisse tradunt. Talmud. Basa Kama *fol. 16. b. & 17. a.* כבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על

z) *SCRIBERE.*) Geier. *c. XIX.* §. 1. *pag.* 334. 337.

a) *DE ALIENO.*) Geier. *c. XX.* §. 12. *p.* 362. Sic ad ferale convivium fercula non ab ipsis funeris curatoribus parabantur, sed à necessariis mittebantur in ædes luctuosas; *Idem c. VI.* §. 20. *p.* 160.

b) *OVA.*) Geier. *c. VI.* §. 20. *p.* 164.

c) *LUCERNAM.*) Geier. *c. V.* §. 12. *pag.* 67.

d) *QVI VULT, LEGAT.*) Ea omnia habes in Geieri libello inde à *Capite IIX. & seqq.*

e) *SCHOLASTICIS EXERCITATIONIBUS.*) Geier. *c. III.* §. 13. *p.* 37.

f) VER-

על קברו (פי' ישיבה תלמידים לעסוק שם בתורה לפי שהרבה תורה בישראל כדאמר שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקה שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות פליגי בה רבי נתן ורבנן חד אמר שלשה ימים הושיבו שם ישיבה וחד אמר שבעה ימים תנו רבנן שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף (פי' שקרעו בגדיהם עד שנראו כתפיהם :) *Verba textus* (2. Par.32. v.ult.) *honore ipſum affecerunt ; innuunt congregaſſe cœtum ſcholaſticum ad ſepulcbrum ejus, hoc eſt ſtudioſos, ut diſcerent ibi ſcripturam ; quia multiplicavit legem in Iſraël adeò, ut cùm explorarent profectus, à Dan uſque ad Beerſebam* (2. Par, 30. v.5.) *non reperiretur ullus vir aut mulier, imò nè parvulus quidem aut puella, qui non exercitati eſſent in diſcrimine puri & impuri. Non autem ſuper ipſum ſepulchrum conſidebant*, (nè polluerentur, quia nefas habetur juxta cadaver ſacra tractare;) *ſed intervallo quatuor ulnarum inde remoti. Diſſentiunt tamen de tempore R. Nathan & alii; unus dicit triduo tantùm ibi commoratos legi vacaſſe, alter toto ſeptiduo. Tradunt etiam, præceſſiſſe funus triginta ſex millia* (ſubditorum) *nudatis humeris, qui veſtes eouſque laceraſſent, ut ſcapulæ apparerent.* Verſantur *f*) enim Judæi, cum noſtris purgatorii exſufflatoribus, in eâ opinione, quaſi defunctorum animæ ſciant, quicquid à ſuperſtitibus in hoc mundo agatur, non obſtante ſapientiſſimi Salomonis effato, *Eccl*. 9. *verſ*. 5. qui eas quicquam noſſe per expreſſum negat. Talm. M. Berachot *pag*.19. *a*. ר' חייא ור' יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוה קשדיא תכלתיה דר' יונתן א"ל ר' חייא דלייה כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו ומי ידעי כולי האי והא כתיב והמתים אינם יודעים מאומה אל אם קריה לא שניה אם שניה לא שלשה אם שלשה לא פירשו לך כי החיים יודעים שימותו אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים וכו' : והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהם קרוין מתים שנ' ואתה חלל רשע נשיא ישראל : *R. Chaija & R. Jonathan ferebant* (oſſa transferenda in

f) *VERSANTUR*.) Geier. c.*I*. §.5. *pag*. 173.

g) EPI-

in digniorem locum,) *& abibant ad cœmiterium, ibi sanè propendebant vertebræ cervicis R. Jonathæ* (in terram,) *dixit ei R. Chaija : quis*
174 *attrahis! nè objiciant nobis : cras venitis ad nos* (per mortem in nostram societatem,) *& nunc contumeliosè nos tractatis. An ergò* (manes) *noverunt omne illud? at ecce scriptum est* (Eccl. 9. v. 5.) *mortui non sciunt quicquam. Respondit,* (nondum tenes mentem textus,) *quamvis legisti, fortè non repetiisti, aut si repetiisti non iterasti tertiùm, aut si tertiasti, non tibi fuit explicatum.* (Is autem sensus est, quando dicit :) *vivi noverunt, quòd mori debeant; loquitur de Justis, qui etiam post mortem suam vocantur vivi. Econtrà igitur mortui, quos nihil scire dicit,* (oppositionis lege,) *significabunt impios, qui etiam, dum vivunt, mortui appellantur, ut* (Ezech. 21. v. 30.) *tu verò confosse impie princeps Israël. &c.* Quamvis etiam Chaldæus hunc locum sic exponat; opponimus tamen, Judæis quidem glossam Aben-Ezræ, qui de *verè mortuis, etiam sapientibus* interpretatur : nostris verò insuper illud *Esa. 63. vers. 16. Abraham nescit nos, Israël ignorat nos.* Ita neq; curant, an vel qualia ipsis Epitaphia g) erigamus. Laudo Maymonidem, qui censet, famam rectè factorum, quæ in vivâ posteritatis memoriâ perennat, esse splendidissimum Mausoleum, quovis marmore durabilius, quâvis statuâ pulchrius. Cap. 4. Ebel. מציינין את הקברות ובונים נפש על הקבר והצדיקים אין בונים להן נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם ולא יפנה אדם לבקר הקברות: *Quidam exornare solent sepulchra, & statuas memoriales illuc reponere; Sapientes verò h) talia intermittunt, quia recordatio illorum* (& mentis verior effigies,) *manet in scitè-dictis ipsorum : præterea non quivis* (spectandi gratiâ) *visitat ista monumenta.* Nudæ tamen inscriptiones nominum & annorum non improbantur, quia historias & chrono-

lo-

g) *EPITAPHIA.*) Geier. *l. VI. §. 25. p. 178. seqq.*

h) *SAPIENTES VERO.*) Desumsit hæc Maimonides è Gemarâ Jerosolymitanâ. Cùm enim in Masścch. Schekalim *c. II. Mischn. ult.* R. Nathan dixisset : מותר המת בונין לו נפש על קברו *Ultimus demortui honor est, quòd erigant super ejus tumulo monumentum;* corrigitur in Gemarâ illâ, prout Talmudi Babilonico inserta est, *fol. IV. col. 2.* & in Talmude Jerosolymitano *fol. XLVII. col. 1.* תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות לצדיקים

logiam juvant. Si petis exemplum, *i*) en tibi hoc fœmineum, quod mihi aliquandò interpretandi causâ oblatum erat. זאת המצבה אשר הוצבה לראש החשובה והחסידה התמימה מ' רבקה בת הק"ר שמואל הלוי שנפטרה בשם טוב ביום ד' לח' טבת בשנת קל"ה לפ"ק נשמתה תהא צרורה בגן עדן א'א'א' סלע: *Iste cippus erectus est ad caput honorabilis, piæ ac integerrimæ Dominæ* REBECCAE, *filiæ S. R. Samuelis Levitæ* (nam hosce solos adhuc dum hodiè, in cæterarum tribuum confusione internoscunt,) *quæ obiit famâ bonâ, die 4. mensis Tebeth* (qui nostro ferè Decembri congruit,) *Anno 135. juxta supputationem minorem* (omissis quinque millenariis; hoc est, Christiano 1375.) *Anima ejus collecta sit in horto voluptatis* (sive Paradiso!) *Amen, Amen, Amen, Sælah.*

Superest ut de Regis Animalibus relictis dicam, hoc est, Equis, Servis, Viduis; quid de illis fiat, quandoquidem nemini alteri inferioris conditionis post domini fata, permissæ fuerunt. Equis *k*) incidebant suffragines, ut posteà sessorem non ferrent alium: id enim putabant honorificum; prætereà decere, ut in publico luctu animalia quoq; bruta condoleant, *l*) maximè quæ tantum herum amiserunt. Talmud. M. Afod. Zar. *p.* 11. *a. fin.* התניא עוקרין על 175
המלכים ואין בו משום דרכי האמורי אמר רב פפא יסוס שרכב עליו ובהמה טהורה לא (פי' ואם תאמר ואמאי לא פריך אין כאן השחתה אלא הוי כמון תכריכין של מאה מנה אלא צער בעלי חיים איך הותר ויש לומר דשאני כבוד המלך שהוא כבוד

נפשות לצדיקים דבריהן הן זכרונן: *Docuit Rabban Simeon ben Gamaliel; non sunt, inquiens, erigenda justis monumenta, siquidem verba eorum sunt monumenta illorum.*

i) *EXEMPLUM.*) Geier. *c. VI.* §. 25. *p.* 176. Talia verò satis obvia in iis locis, in quibus Judæi sua cœmiteria habent, & nos olim quàmplurima ejus generis Wormatiæ & Francofurti ad Mœnum descripsimus. Antiquiora integro libello recensuit Hottingerus *de Cippis Hebraicis.* Fragmenta quædam exhibet Seldenus *in auctariolo ad marmora Arundelliana p.* 58. Videatur etiam Dn. Spizelius *in elevat. relat. Montezin. p.* 67. *& seqq.*

k) *EQUIS.*) R. Maimonides *H. Ebhel c. XIV.* § *XXV.* מלך שמת עוקרין סוס שהיה רוכב עליו: *Rege demortuo equum, quo vehi solitus est, enervant.*

l) *BRUTA CONDOLEANT.*) Geier. *c. IIX.* §. 5. *p.* 199.

כבוד לכל ישראל ואתי כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים :) *Vetus est traditio, enervari* (animalia) *propter reges : nec tamen hoc fieri æmulatione Amorrhæorum. Raf Pafa inquit; Equum quo vectus sit, non verò animal mundum.* GLOSS marg. *sin cogitas, hoc fuisse iniquum & crudele, scito, non factum perdendi animo, sed reputatum ut centum illæ minæ funebres; at instas : num igitur animata sic affligere licet? respondeo, fit in honorem regis, & consequenter totius populi; publicus autem honor præjudicat dolori privato.* Verùm hæc enervatio cautè administranda erat, nè peccarent in legem, quæ ullum animalis membrum discerpere vetat. Ideò sequitur *ibid.* עיקור שיש בה טריפה אסור (פי' אסור לנרוס בידים) ושאין בה טריפה מותר ואיזהו עיקור המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה (פי' משיר חותך פרסות שני רגליה אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה מראסור :) *Evulsio, quæ fit lacerando, probibita est, nefas enim discerpere manibus; at ubi nulla diruptio accidit, concessa est. Qualis igitur ea? secat equinos pedes à poplitibus deorsum, & sic incîdit duos tantùm; at non inde sursum, quod vetitum esset.* Hic actus in scripturâ vocatur Eradicatio, *m*) cujus etymi rationem reddit R. David Kimchi, radice עקר hisce verbis : כל דבר הנהרס או הנתלש מעקרו יפול בו לשון עקירה כלומר הכרתת העקר כי השרש הוא עקר בארמית והפעל הכבד בבריתת עקבי הבהמה כי רגלי הבהמה הם יסוד ועקר לבהמה מה שאין כן בארם לפיכך כנה כריתת עקבי הבהמה בלשון עקירה כמו תלישת הנטוע משרשו : *Quicquid evellitur vel diruitur è fundamento, dicitur Eradicari, h. e. radicitus extirpari, quia vox* עקר *Chaldaicè radicem notat* (ut Dan. 4. v. 12.) *hinc in conjugatione Pihel significat calcaneos animalium* in-

m) *ERADICATIO.*) Verbum עקר in Piel aliquando est νευροκοπεῖν, h. e. enervare, aut suffragines incidere, *Jos. XI, 6. 9. 2. Sam. IIX, 4. 1. Paral. XIIX, 4.* Josephus reddidit, ἀχρήστους ποιεῖν, quia incisis pedum posteriorum nervis equi inutiles reddebantur. R. David Kimchi *ad Jo. XI, 9. fol. CCXLIIX. col. 2.* eradicationem sic definit : העיקור הוא לנשר פרסות הבהמה בין הארכובה ולמטה ולא תמות הבהמה בזה הדבר אלא שלא תוכל ללכת ואם תמצא מרעה במקומה תחיה : *Eradicatio est secatio ungularum animalis à poplitibus deorsum, non ut inde animal moriatur, sed ne ire amplius possit, ac vivat de pabulo, si inveniat in suo loco.* Et denuò *ad 2. Sam. IIX, 4. f. CCCXXXIX. col. 1.* העקיר שהוא מנשר פרסותיהם מהארכובה ולמטה שלא תוכל לזוז ממקומה :

Era-

incidere : quia enim in jumentis, pedes fundamentum & radix sunt (fortitudinis eorum,) *secus quàm est in homine, ideò calcium incisura denominatur ab eradicatione plantarum.* Erat iste mos antiquus, non sanè in honorem semper, sed à victoribus alio fine adhibitus. Exemplo Josuæ, qui *cap. 11. vers. 9.* devictorum regum currus quidem combussit, equos autem jussu DEI dicto modo enervavit, ne hostibus prodessent. Noluit prorsus occidere, *n*) nè in animalia fida & innocua præter meritum sævire videretur : nec tamen servare voluit integros, nè Israël sui DEI oblitus in equestri fortitudine spem poneret. Sic & rex David mille septingentis equitibus bello captis, currus suos (h. e. curruum tractores equos) enervasse legitur, *2. Sam. 8. vers. 4.* ut bello redderet inutiles ; solos centum selectiores sibi servasse : scilicet ad necessarios usus ; quia caballos ad pompam 176
alere, prohibitum erat, suprà *Theor. X.* Idem cæteris quoque jumentis post fata regis factum, quæ Majestatem ipsius peculiariter ferebant, velut Muli personales, aut Vitulæ curules : quicquid R. Pasa contradicat. Nam *ibidem* mox corrigitur, & tradit hoc expresse Maymonides, *ad fin. Hal. Ebhel.* עורין עגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה מקום שאין עושה אותה טריפה *Enervant vitulam, quæ olim trahebat sellam regiam, secantes ungulas à flexurâ deorsum, quo loco non contingit prohibita discerptio.* Servos *o*) quod attinet, qui regi ministrassent immedia-

Eradicatio est, quando quis ungulas equorum inde à poplitibus deorsum secat, ne loco sese movere possint.

n) *NOLUIT PRORSUS OCCIDERE.*) Eadem tot verbis R. David Kimchi *ll. cc.* לא צוה להמית הסוסים כי לא היה דבר שאסור בהנאה ושאר הבהמות שהיו בהם כמו רכב חמור רכב גמל לא צוה לעקור אלא שיקחום לצרכם אבל הסוסים שאינם אלא למלחמה אותם צוה לעקור כדי שלא יקחום ויבטחו בהם ולא אמר להרגם דרך השחתה כי אסור להשחית הנבראים אם לא לצורך או לאסור בהנאה : *Non jussit equos occidere, quia non est res, cujus usus simpliciter interdictus sit : unde reliqua animalia ibi obvia, v.g. asinos aut camelos, ne enervare quidem jussit, sed concessit, ut in necessarios usus adhiberent. Verùm equos, qui non nisi ad bellum* tùm temporis *adhibebantur, enervare jussit, ne acciperent, inque iis fiduciam ponerent. Noluit autem planè eos occidere per modum perditionis, quia prohibitum est, perdere creaturas, nisi id vel necessitas exigat, vel fiat ad usum ejus simpliciter abolendum.*

o) *SERVOS &c.*) Crimen ergò affectati regni

diatè, velut cubicularii, atrienſes, pocillatores, ſtructores, prægu- ſtores, armigeri &c. non decebat, ut ab aulâ, quod dicitur, ad caulam deſcenderent, & qui magnarum rerum conſiliorumq; quo- tidiani ſpectatores auditoresvè fuerunt, in piſtrino deinceps vili operâ vitam tolerarent, pro ambroſiâ furfur edentes, bibentesque pro nectare vappam. Ideò reſervati fuerunt ſucceſſori, qui regnum adiens, veteres miniſtros in clientelam ſuſcepit, nec (ut aliquandò ſolet,) totam aulam periculoſâ mutatione ſtatim reformavit. Hal. Melachim *poſt init. cap.* 2. לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו אלא מלך אחר *nemo uſus eſt alius, ſervis, ancillis, & miniſtris ejus, quàm hæres regni.* Viduæ *p*) verò nemini, nè ſucceſſori quidem nupſerunt, ſed in hoc ſolitario ſtatu perſeverarunt ad dies vitæ. Ibid. *paulò poſt*: אם מת הוא כיון שאי אפשר ליבם את אשתו כך

---

regni interpretabatur Salomo, cùm Adonias Abiſagam ſibi uxorem peteret, quod verbis à Schikardo citatis Majemonides addit, לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה: *Propterea*, quia non niſi hæres regni ſervis & ancillis regiis uti poteſt, *Abiſag Salomoni licita, Adoniæ contrà illicita erat.* Ad quem locum Celeph Miſchnæ: סב"ב דסנהדרין אמר רבי יעקב אמר רבי יותנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה מותרת לשלמה דמלך הוה ומלך משתמש בשרביטו של מלך כלומר שלא בעל דוד את אבישג כמבואר שם בגמרא ואסורה לאדוניה דהדיוט הוא וכיון דאבישג לא היה לדוד תורת אישות בה מוקאמר מותרת לשלמה שאם היה לו בה שום תורת אישות אסורה היתה לו אי משום דאבות הוה אי משום דמלך הוה ואשתו אסורה אפילו למלך אחר וכמו שיתבאר בסמוך ואבן לא היתה אבישג לדוד אלא משרתת וקאמר דאסורה לאדוניה דהדיוט הוא אלמנה דעבדיו ושפחותיו ושמשיו לא ישתמש בהם אלא מלך אחר: *Habentur hæc in fine capitis ſecundi Sanhedrin, ubi R. Jacob docuiſſe R. Johannem ait, licitam fuiſſe Abiſag Salomoni, ſed illicitam Adoniæ. Licitam Salomoni, quia Rex erat, Regem autem uti poſſe ſceptro Regio*, & cæteris ab anteceſſore relictis, præter uxorem, *prout dicitur* 1. Reg. I, 4. *Davidem Abiſagam non cognoviſſe, & ſicuti ibi in Gemarâ pluribus eſt expoſitum. Illicitam verò Adoniæ, quia privatus erat. Quandoquidem autem cum Abiſag David non contraxerat matrimonium, inde eſt, quòd Salomoni licitam pronunciat. Nam ſi quicquam rei matrimonialis ei cum ipſâ fuiſſet, illicita fuiſſet ei, tùm quòd David pater ejus, tùm quòd Rex fuerit, cujus uxor interdicta etiam Regi alii, prout in immediatè ſequentibus expoſitum eſt. Quæ cùm ita ſint, non alio loco apud Davidem fuiſſe Abiſag exiſtimandum eſt, quam famulæ, & hinc ait, interdictam Adoniæ, utpote privato. Atqui nulli ſervorum, & ancillarum atque miniſtrarum Regiorum uſus conceditur, niſi Regi ſucceſſori.* Hucuſque Celeph Miſchneh. Talmudis locus, ad quem provocat, eſt in Cocceji *excerptis c. II. num. XIV. p.* 189.

p) *VIDUÆ.*) Hoc apertè Majemonides *loco hîc citato*, §. 2. aſſerit, quod teſtimonium miror, Schikardum præteriiſſe, cùm inter u- trum-

כך אין חולצין לה אלא תשב לעולם בזיקתה: *Rego mortuo, quia non fas est eam à fratre duci* (suprà Theor. IX. *q*) *nec solvi calceum* (sicuti Ruth. 4. v. 7. *r*) *ideò sedebat perpetuò in caveâ suâ.* Dura

trumque ab eo allatum interponatur: אשתו של מלך אינה בבעלה לאחר לעולם אפילו המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר; *Uxor Regia nunquam post Regis mortem nubit viro alteri in æternum; ne quidem Regi licet, viduam alterius Regis, aut Regis repudiatam ducere.* Quid ergò Coccejus *in not. ad Excerpta Gemara Sanhedr. l. c. Regis*, inquit, *viduam non nisi Rex ducit?* At verò sciendum, disceptari de eo in Mischnâ (apud Coccejum *p.* 20.) & se negantibus ibi, Regi Regis viduam licitam, opponit R. Jehuda, exemplo Davidis Saulis viduam sibi matrimonio jungentis ex 2. *Sam. IIX,* 8. id affirmans, diserteque ad eum locum R. Bartenora *fol. CLXXXV. col.* 1. הלכה כרבי יהודה בהוא *Decisio juxta R. Jehudam hâc in re facta est.* Quin imò ipse Maimonides *in Comment. ad h. l.* (*fol. CXV. col.* 2. prout Talmudico operi insertus est,) הלכה כרבי יהודה במה שאמר נושא הוא אלמנתו של מלך אבל חליצה ויבום אין שומעין לו לפי שזה קלון לו וכו׳; *Decisio juxta R. Jehudam valet in eo, quod dixit, licitè posse Regem Regis viduas ducere; sed quod detractionem calcei & leviratum attinet, non obediunt ei, quòd hoc in Regis contemptum vergat, &c.* Cæterùm recepta magis est sententia negativa à Maimonide *in Hilkos Melachim* tradita, quam Schikardus sequitur, & poterit videri Seldenus *libr. I. Uxor. Hebr. cap. X.* quo toto hanc materiam ex professo ventilat, *pag.* 73. *seqq.* Neque quemquam offendat, Maimonidem sic à seipso dissentire. Nam istos in Mischnas commentarios scripserat juvenis, aggressus laborem ætatis anno XXIII. eosque, cùm triginta annorum esset, jam absolvit; & scripserat quidem Arabico sermone, sibi & quamplurimis ejus temporis Judæis familiari, è quo à diversis autoribus utriusque linguæ gnaris, sed ut ipsi confitentur, mendoso sæpe exemplari usis in linguam Hebraicam translati sunt. Ad hoc autem opus *Mischneh thorah* seu *Jad chasakah* scribendum, appulit demum anno ætatis quadragesimo animum, scripsitque ipse linguâ quâ nobis superest, Hebræâ, tersè & eleganter, ut non mirum, si in hoc opere quædam aliter compareant, quam in Mischnaicis Commentariis. Sed audiamus tandem R. Josephum Karo *in Ceseph mischneh fol. CCLXXXIIX. col.* 1. אשתו של מלך וכו׳ משנה שם ואין נושאין את אלמנתו של מלך רבי יהודה אומר נושא הוא מלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך ובגמרא הביא אמרו לו לרבי יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי ניהו מירב ומיכל ובר׳ שי הראויות תמוהות לו אבל נשי שאול לא; *Quod R. Maimonides ait, uxorem Regis nunquam alii viro nubere, ne quidem Regi, id sumpsit ex Mischnâ Talmudicâ,* (Sanhedr. c. II. §. 2.) ubi hæc leguntur: *Nemo defuncti Regis viduam ducit. R. Jehuda ait, Regem Regis viduam ducere, quia sic invenimus de Davide, quòd Saulis viduam duxerit, quia dicitur* 2. Sam. XII, 8. *ET DEDI TIBI DOMUM DOMINI TUI, ET UXORES DOMINI TUI IN SINUM TUUM. Habetur autem in Gemarâ traditio, quòd responderint R. Jehudæ, uxores Davidi convenientes fuisse de familiâ Regis; quænam illæ? Merab inquam & Michal, has ei fuisse licitas (sic enim ibi Raschi Gemara vocem* הראויות *interpretatur,) at non uxores Saulis quondam matrimonio junctas.*

q) *THEOR. IX.*) *pag.* 183.

r) *RUTH. IV,* 7.) Non quadrat huc locus, & errat noster hunc errorem cum plerisque Autori-

tori-

ra conditio præsertim juvenculis; sed tolerabilior tamen illâ Indorum, *f*) de quâ Valer. Max. *l.* 2. *sub fin. c.* 1. *Cùm more patrio plures eidem nuptæ soleant esse, mortuo marito in certamen judiciumq; veniunt, quam ex iis maximè dilexerit, victrix gaudio exultans, deductaq; à necessariis, lætum præferens vultum, conjugis se flammis superjacit, & cum eo tanquam felicissima crematur; superatæ cum tristitiâ & mœrore in vitâ remanent.* Una tamen apud Hebræos in regno successit Solina vel Alexandra, Jannæi vidua: de quâ Josephus *antiq. l.* 13. *cap.* 24. Nam Atthalia Ochoziæ non vidua sed mater erat 2. *Reg.* 11. *vers.* 1. neutra legitimè: *t*) quoniam successio solis filiis debebatur: de quo jam *sequenti Theoremat, ultimo*.

177 *Theor. XX.*

Inque locum succedebat Filius.

Apud Hebræos olim cuncta officia erant hæreditaria *a*) ut semper decedenti patri succederet filius, modò paternæ virtutis etiam hæres esset; quæ sola fuit spectata, non præcipuè peritia rerum. Maym. *H. Melach. c.* 1. *§.* 10. כל השררות וכל המינוים שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם וחוא שיהיה הבן ממלא את מקום אבותיו בחכמה וביראה היה ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין

toribus communicem, quod in Collegio Rabbinico-Biblico ad eum loc. in deleri planum faciemus. Videntur interea Buxtorfius *in Dissert. de Sponsal.* & *Divort. th.* XXII *p.* 27. *seqq.* & Seldenus *de successionib. ad Leg. Hebr. c.* [illegible] 77.

f) *ILLA INDORUM.*) Vide Const. L'Empereur *not. ad R. Benjam. Itinerar. pag.* 116.

t) *NEUTRA LEGITIMÈ.*) Confer, quæ notavimus supra *pag.* 50.

a) *HÆREDITARIA.*) Aliquot locis Biblicis hoc adstruitur in Siphri, Siphra, & Pesikta, è quibus Coseph Mischneh *ad Maimonidis Melachim f.* CCLXXXVII. *col.* 3. Reciam id ostendit: בספר שכינו הוא ובנו שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זה בלבד מנין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם ת"ל בקרב ישראל כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו ובה"כ הנביא ובניו לא היו להם הא אם היו להם בנים תם

כמבון אותו לבניו כן המגיין שבישראל: *Omnis potestas & omne officium in Israële hæreditarium est ad filios & nepotes in æternum; modò filius impleat locum patris sui cum sapientiâ & pietate. Quòd si pietate tantùm, sed non sapientiâ [illegible] præficiunt nihilominùs officio paterno, & docent id quod decet. At penes quem nulla est pietas, quamvis sapientissimus esset, non promovetur tamen ad ullum officiolum in universo Israël.* Sic igitur & summa, h.e. Regia potestas *b*) in Israël, post Davidem hæreditaria fuit; post Davidem inquam; quia primus Saul ob negligentiam in officio, reprobatus fuit, successione ad filium Isai ejusque posteritatem translatâ: unde grandævus David ipsemet successorem designavit filium Salomonem, vivus adhuc. 2. *Reg.* 1. *vers.* 34. R. Bachai *P. Schophtim*. למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו למרך הכתוב שהמלכות ירושה: *Verba legis* (Deut. 17. v. 20.) *ut prolonget dies in regno, ipse & filii ejus: docent te, quòd regnum sit hæreditarium.* Non quidem desunt inter politicos, *c*) qui liberam Electionem regno putant esse conduci-

הם היו קודמים אע"פ שלא היו שקולים כאלעזר ואיתמר ובפסקתא והוא שיהא בוהג כבוהג אבותיו: *In libro Siphri discimus, Verba hæc Deut XVII, 20. IPSE ET FILII EJUS, sic esse accipienda, quòd si IPSE moriatur, FILIUS EJUS succedat; sed non nisi de solo Rege hæc accipienda videntur. Unde nam ergò probabimus de omnibus proceribus Israeliticis, quòd filii eorum ipsis succedant? Hoc docent nos verba immediate adjecta: IN MEDIO ISRAELIS, h. e. Is m etiam, qui in medio Israëlis vixit, filius patri in officio succedit. Porrò in Thorath Cohanim* (qui liber alias & *Siphra* dicitur,) *habetur traditio, istis verbis* Num. III, 4. *ET* (Nadab atque Abihu) *NULLOS HABEBANT FILIOS, indicari, quod, si filios habuissent, hi prælati fuerint, etiamsi Eleazaro & Ithamaro* (jam succedentibus) *longè fuissent impares. In Pesikta redditur ratio, ut filius adsuescat moribus paternis.* Cæterùm Seldenus initio sui de successionibus operis, successionem apud Veteres Hebræos consuetam sic distribuit, ut fuisse dicat vel in *defunctis bona*, veluti fundos, utensilia, suppellectilem, nomina; vel in *dignitates*, quarum præcipuæ sunt *Regia* & *Pontificia*. Et de successione quidem in *defunctis bona* singulari libro; de ea verò, quæ erat in *dignitatem Pontificiam*, duobus libris, Historico & Juridico egit. Restare videbatur successio in *Regiam dignitatem*; sed hunc laborem jam dum in hoc theoremate occupaverat noster Schikardus.

b) *REGIA POTESTAS.*) Vide Pinedam *lib. II. de Reb. Salomon. c. 1. f. 74. seqq.* ubi prolixè exquirit, quonam successionis jure Judæorum regnum ad regis demortui filium pervenerit? an primogeniti prærogativâ, populive suffragiis; an patris testamento & voluntate; an tandem divinâ designatione & revelatione expectatâ? Adde Menochium *lib. I. de Rep. Hebr. c. IX. q. 1. f. 57.* Sigonium *lib. VII. de Rep. Hebr. c. III. p. 349.*

c) *INTER POLITICOS.*) Nemo hanc Politico-

ducibiliorem, quod sic adoptatis conditiones præscribi possint, & libertas servari faciliùs: cùm hæreditas contrà sit fortuita, sæpè bono Cyro degener Cambyses, aut Tiberio monstrum Caligula, generationis ordine succedant. Verùm quia non rariùs etiam idololatræ Achaso 2. *Reg.* 16. vice versâ pius aliquis Ezechias 2. *Reg.* 8. *vers.* 3. succedit, adeoque totum hoc non cæco fortunæ arbitrio contingit, sed ab ipso rerum summo gubernatore DEO liberrimè dispensatur, prout aliquandò peccata nostra merentur, (itaq; velut sterilitates, bella, pestes & cætera naturæ mala, patienter tolerandum,) idcircò mihi Hebræorum ratio succedendi semper visa est melior, à prophetis & ipsomet DEO probata, quin & regno regnantiq; tutior,
178 quorum illud, juxta Tacitum, *minori discrimine sumit Principem, quàm quærit*, iste verò *pluribus quasi munimentis insistit*, addo & hoc; certâ spe succedendi, diligentiùs ad pietatem ac regias virtutes educari potest, & imperio maturiùs præparari. Porrò si filiorum plures erant, succedebat primogenitus *d*) vel natu grandior. Prout enim quisq; potior erat in hæreditate dividendâ, sic & in adipiscendâ potestate primas tenebat. H. Melach. *c.* 1. §. 9. כל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה והבן הגדול קודם לקטן ממנו *quicunque prærogativam habet in hæreditate, is & in occupatione regni: atque filius natu major antevertit minorennem.* Quemadmodum ergò *e*) in parentum bona, liberi non succedebant æqualiter, sed primogenitus capiebat פי שנים *portionem duplam f*) *Deut.* 21. *vers.* 17. ita regni potestatem acquirebat unus ille solus, qui familiæ honorem conservabat, nè patri-

liticorum controversiam delineavit jucundiùs, exposuit accuratiùs, decidit feliciùs, quàm θαυμάσιος noster Thomasius ז"צ in eruditâ dissertatione Anno 1660. habitâ, *de certamine inter Regnum electivum & successivum.*

d) *PRIMOGENITUS.*) De jure & privilegiis primogenitorum apud Hebræos videantur post alios passim obvios, Cœlestinus *lib. I. Clav. Dav. Obs. XXVII. fol.* 94. Heideggerus *in Histor. Patriarch. Exerc. I. §. XIIX. seqq. p.* 22. *sqq.*

e) *QUEMADMODUM ERGO.*) Vide Dn. Osiandrum *ad Grot. de J. B. & P. l.* 2. *c.* 7. *th. XIII. p.* 834. *sqq.* qui commentarii vices in hæc Schikardr præstabit.

f) *PORTIONEM DUPLAM.*) De duplâ portione primogenito debitâ, ex professo egit Seldenus *de successionib. in bona c. VI. VII. fol.* 81.

trimonium per divisionem attenuaretur: quandoquidem & subditis conducebat, regi ab uno, neq; plures habere dominos. Una exceptio erat pietatis & sapientiæ: cætera corporis vitia regno neminem arcebant. Non autem ungebatur legitimus successor, quippe particeps paternæ vel avitæ unctionis; nisi forte lis à competitoribus aut æmulis mota id postulasset, *Eod. cap.* §. 16. Et Bechai *Par. Schoph.* אין מושחין מלך בן מלך אלא אם כן היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת לפיכך משחו שלמה מפני אדניה ויואש מפני עתליה: *Non ungunt regem filium regis, nisi dissensio vel bellum inde existat. Tunc repetunt unctionem, ut præcaveant malum publicum. Sic unctus est Salomo propter Adoniam, & Joas propter Athaliam:* quod suprà *Theor. IV.* g) fusiùs declaratum. Quòd si regni legitimus hæres, per ætatem nondum aptus erat ad gubernacula, custodiebatur sub tutoribus usq; ad annos pubertatis. *Eod. cap.* I. §. 9. הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדיל כמו שעשה יהוידע ליואש: *si reliquit minorennem filium, conservant ipsi regnum, donec adolescat: prout fecit Jehojada Joaso* (2. Reg. II. v. 3.) væ enim terræ cujus rex puer est! *Eccl.* 10. *vers.* 16. Cæterùm disputant Rabini, an legitima successio fuerit, si quos prophetæ extra ordinem elegerunt, non de familia David oriundos: qualis erat Jeroboam filius Nebath, servus in aulâ Salomonis, 1. *Reg.* II. *vers.* 26. quem Achias Silonites in itinere deprehensum, dilaceratione pallii certiorem fecit de imperio super decem tribus, *vers.* 31. Distinguunt autem inter proprietatem & usum: illam dicunt esse Davidicorum in æternum, hunc verò ad tempus h) etiam aliis concessum. *Eod. cap.* I. §. 12. & *seqq.*

כיון

fol. 21. *seqq.* adde Anth. Cregutum *in Revelat. Arcanor.* c. XIII. p. 536. 537.

g) *THEOR. IV.*) suprà *pag.* 77.

h) *AD TEMPUS.*) Hinc R. Majemonides *incitatis hic verbis* Regnum Davidicum & Israeliticum illi contradistinctum duratione differre, atque illud perpetuò duraturum, hoc autem aliquandò ab una domo cessaturum inq; aliam transferendum fuisse, ait. Quod sine dubio non intellexit R. Abraham ben David, dum *in hassagos ad h. l.* Maimonidem contradictionis arguit: א"א זה סותר מה שאמר למעלה ולא המלכות בלבד וכו' אלא ודאי כן הוא אלו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים לא היתה מלכות מוסקת מזרעו אבל היתה שניה למלכות בית

דוד

כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו
הזכרים עד עולם שנ׳ כסאך יהיה נכון עד עולם ולא זכה
אלא לכשרים שנ׳ אם ישמרו בניך בריתי אע״פ שלא זכה
אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם הק״בה
179 הבטיחו בכך שנ׳ אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון
ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו:
נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל יהיה אותו המלך
הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה׳ הרי זה מלך וכל
מצות המלכות נוהגות בו אע״פ שעיקר המלכות לדוד ויהיה
מבניו מלך שהרי אחיה השילוני העמיד ירבעם וא״ל אם שמוע
תשמע את כל אשר אצוך ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד
וגו׳ וא״ל אחיה ולבנו אתן שבט אחד למען היות נר לדוד עבדי
כל הימים לפני בירושלם: מלכי בית דוד הם העומדים
לעולם שנ׳ כסאך יהיה נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך
משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהרי נאמר לירבעם אך
לא כל הימים: אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה
אלא בשמן אפרסמון: וכו׳ *Postquam David in regem unctus fuit, dignus est factus coronâ regni, non ipse tantùm, sed & masculi ejus filii in æternum: quia dicitur* (2. Sam.7. v.16. misericordia mea non recedet ab eo, sicut à Saule,) *sed firma erit domus tua, & thronus stabilis usque in seculum. Quamvis verò non digni sint nisi probi, juxta conditionem* (1. Reg.2. v.4. & 2. Par.6. v.16.) *si custodiverint fœdus &c. non tamen auferetur regnum à semine David finaliter; de quo DEUS ipsum fecit securum,* (Ps.89. v.31.) *si deseruerint filii ejus meam legem & in judiciis non ambulaverint, visitabo quidem per virgam eorum prævaricationem, & plagis iniquitatem illo-*

דוד כיון קיסר ובלגי קיסר: *Animadverto,* inquit, *hac contradicere iis, quæ paulò superius scripserat, non Regnum Davidicum duntaxat, sed omnia officia in Israele ad filios horumq; posteros hæreditaria esse. At verò hoc manifestum sic est: si Jerobeam fuisset Rex legitimus, & filii ejus legitimi, non cessaturum fuisset regnum à semine ejus, sed instar secundarii se habuisset ad regnum Davidicum, quale est Cæsaris & Vice-Cæsaris.* Rectè igitur R. Joseph Karo *in Cesepb Mischneh* Maimonidem adversus hanc Abrahami reprehensionem, quam verbotenus repetierat, vindicat: ואני אומר שאין כאן סתירה שלבעלה אמר שאי זה מינוי שיהיה יורשה לבני בניו ואין בירת רן מובן אתר התתיו וכאן אמר שה״ב

מעני

illorum, at misericordiam meam non prorsus auferam ab ipso. Cùm Propheta regem constituit è reliquis tribubus, qui ambulat in viâ legis & præliatur bella Domini, ecce est is quidem rex verus & omnia Regalia competunt ipsi; at fundamentum regni manet penes familiam David, & debetur posteris illius. Quando Achias Jeroboamum designavit, dixit illi nomine DEI (1. Reg. 11. v. 38.) *si obediveris jussionibus meis, ædificabo tibi domum firmam, sed & hoc addidit* (v. 36.) *filio Salomonis dabo tribum unam, ut semper extet lucerna Davidi servo meo coram me in Jerusalem.* (Differunt etiam duratione.) *Reges familiæ Davidis durabunt in perpetuum, quia dicitur* (2. Sam. 7. v. 16.) *solium tuum erit stabile in æternum, sed si quis alius de reliquo Israële præficiatur, cessabit aliquandò imperium à domo suâ: prout Jeroboamo expressè dicitur* (v. 39.) *veruntamen non cunctis diebus. Ideò reges Israël non unxerunt oleo sacro, sed balsamo tantùm.* Et hæc hactenus de priscis Judæorum regibus dicta sufficiant.

Superest, ut de illo dicam, quem tot jam seculis expectarunt avidissimè, MESSIA *i*) rege regum, victore pio, felice, semper augu-

---

שעמיד מלכי בית דוד לעולם אבל בישראל לא כרת (legendum כרה, sphalma manifestum est) לו ברית שיעמידנו לעולם *Imo verè*, inquit, *dico ego, nullam planè in his esse contradictionem atque redemtia illa, siquidem hoc regnum* (Israeliticum in specie dictum) *non erat constitutum, ut hæreditarium esset ad filios & nepotes; neque Synedrium sic cessarem ordinabat. Sic ergò dixerat Rabbi, DEUM confirmare Reges domus Davidicæ in æternum; cum Rege verò Regni Israelitici nullum pepigisse fœdus, quòd confirmare ipsum vellet in æternum.*

i) *MESSIA.*) Habes hic ad finem usque libri elegans compendium doctrinæ de Messiâ, quatuor constans capitibus, quorum (1.) est de τῷ ὅτι, & ostendit, esse apud Judæos articulum fidei fundamentalem. (2.) de Messiæ personâ & officio, & describit, qualem ipsi Messiam expectent, & quibus signis atq; criteriis ille certò agnoscendus? (3.) est *κατασκευαστικὸν*, & tempus Messiæ destinatum transiisse, ipsumque adeò jam venisse & frustra expectari alium, argumentis utrinque confessis adstruit. (4.) est *ἀνασκευαστικὸν*, & duo præcipua Judæorum argumenta, quibus Jesum Nazarenum Messiam esse impugnant, solvit. Amplissima dicendi materia, & digna sanè, quæ ex professo discutiatur, neque saltem laciniæ instar assuatur huic alterius argumenti scripto. Sed ea saltem persequi volebat beatus Autor noster, quæ R. Majemonides, cujus vestigia legebat, duobus ultimis Capitibus, XI. & XII. obtulit, cætera (uti ipse *num. marg.* 184. monet,) in aliud tempus & locum consultò reservans. Quare nec a nobis in animadversionibus hisce plura aliundè advocanda quisquam expectet. Non quæ possunt, sed quæ debent dici, tradenda. Qui integrum apparatum hujus doctrinæ cupiat, conferat Raimundum Martini *in Pugione fidei part. II. & partis III. distinct. III.* hujusque explicatorem Petr. Galatinum *in Arcanis Cathol. Veri-*

gusto. Est enim status Judæorum hodiè tàm miser, ut nec regem habeant ampliùs, nec rempublicam; itaq; faceret ipsis rem sanè gratissimam, si adventum maturaret, ac redimeret à jugo Christianorum, tanto jam tempore pressos. Id quidem sperant mox futurum,
180 & credunt contra spem in spem; confitentur id etiam publicè in symbolo suæ religionis, *k*) articulo penultimo: quem Triumphator R.

Veritatis. Buxtorfium *in Synagog. Judaic. cap. XXXVI.* & in recenter auctâ editione *Cap. L.* & *in Lexic. Talm. fol.* 1268. Guil. Postellum *lib. IV. de Orbis concordiâ, potissimùm à fol.* 354. *seqq.* Hieronymum de Sanctâ Fide *in Hebræomastyge*, Nicolaum de Lira *in probat. Adventus Christi per Scripturas à Judæis receptas.* Paulum Weidnerum *in locis fidei Christianæ tract. II. & III.* Christianum Gerson *in Talm. Jud. part. II. c. III. usque ad XII.* Ernestum Ferdinandum Hessen *in flagello Judæor. part. I.* Fridericum Ragstatium de Weile *in Theatro lucido, verum Messiam J. C. exhibente.* Jo. Müllerum *in Judaismo, toto lib. I.* Michaëlem Havemannum im Wegeleuchte der Jüdischen Finsterniß. Antonium Hullium *in Theolog. Judaic. part. I. de Messia*, (quæ etiam sola, quantum recordamur, prodiit.) Jo. Hornbekium, *de Convincendis & convertendis Judæis lib. II. & III.* Davidem Christiani *in Disputationibus de Messiâ junctim editis.* Christophorum Helvicum *in Elenchis Judaicis*, (qui & seorsim prostant, & Tomo IV. Dispp. Giessensium inserti sunt.) Jacobum Martini *de tribus Elohim.* Jacobum Altingium *in Schilo.* Jo. Coccejum *in Consideratione Judaicar. Respons. & quæst. c. X. p. 178. sqq.* Gisbertum Voëtium *part. II. Dispp. Selectar. p. 52. seqq.* Jo. Henric. Hottingerum *in Compend. Theol. Judaic. C. IV. sect. XV.* Simonem Episcopium *lib. III. Institut. Theolog. Sect. IV.* Jo. Rhombergium *in Dissert. de adventu Messiæ contra Judæos.* Jo. Salomonem *in Demonstrationibus anti-Judaicis.*

k) SYMBOLO SUÆ RELIGIONIS.) Autor hujus symboli est R. Moses Majemonides, qui illud primus scripto cōprehendit. Etsi enim religionem suam semper his articulis fundatam, eosq; adeò ab omni ævo à Judæis creditos dicunt; non tamen eo ordine & numero, in quem Maimonides posteà redegit, anteà dispositos habebant, unde Drusius *lib. IV. de Sect. Jud. c. XXIII. p.* 202. aliis numerari XIII. aliis XXVI. à quibusdam verò tantùm VI. poni articulos, testatur. Imò R. Josephus Albo *in libro Hikkarim*, plurima adversus hunc Maimonidis ordinem & numerum movet dubia, atque omnes hos articulos, ad tres contrahit, (quot & in nostro Christianorum Symbolo Apostolico numeramus,) quorum primus est de מציאות השם *existentiâ Dei*, secundus de תורה מן השמים *lege divinâ*, tertius de שכר ועונש *præmio & pœnâ.* Sed & R. Chasdai *in libro Or Adonai*, aliâ ratione articulos constituit, & plurima adversus Maimonidem movet. Quæ omnia collatis aliis collegit, & sub examen revocavit R. If. Abarbanel libro integro, quem *Rosch Amanah* h. e. *de Capite fidei* inscripsit, in quo, ut habet titulus, שרשי וראשי האמונות *fundamenta & principia religionis* ex instituto exposuit. Editus est Venetiis Anno superioris seculi XLV. sed nostro demum, anno XXXIIX. Amstelodami per Gvilielmum Vorstium Latinè prodiit. Obtinuit verò apud Judæos, jam pro Symbolo & catholicâ confessione recepta, Majemonidis articulorum distributio, quâ XIII. constituuntur articuli, quorum I. est de DEO, rerum omnium Creatore. II. de DEI unitate. III. de DEI incorporeitate. IV. de DEI æternitate. V. de DEI adoratione. VI. de

R. Matthias, *l)* in arcano & manuſcripto exemplari Oſiandrino, (quod indulgentiâ Rev. & Cl. Dn. poſſeſſoris penes me nunc eſt,) hiſce rhythmis *m)* expoſuit:

ר״ב

de Prophetiâ in genere. VII. de prophetiâ Moſis. IIX. de Lege Moſis. IX. de Legis immutabilitate. X. de Scientiâ DEI. XI. de præmiis bonorum & malorum. XII. de Meſſiâ. XIII. de reſurrectione mortuorum. Qui propterea non in Catechiſmo tantùm R. Abrahami Jeggeli, *Lekach tobh* inſcripto, pueris Hebræis inculcantur atque ediſcendi proponuntur, ſed & paſſim in omnibus precum Judaicarum libellis repeti ſolent, ne unquam memoriâ excidant. Quare & *in libro Adam Sichli*, qui varia præcepta & exhortationes ad vitam ſanctè inſtituendam ex ſacris petitas atque tùm literaliter, tùm Cabaliſticè & myſticè explicatas continet, ne quicquam ibi deſit, paulò fuſiùs recitantur, è quo ſpecimini & exercitii loco exſcripſit Hottingerus *in Gramm. Chaldæo-Syriac. append. III. p. 212 seqq.* Extant quoq; integri in hoc ſymbolum ſcripti Commentarii, qualis R. Davidis Vidal *Michtam LeDavid*, *anno ſuperioris ſeculi XLVI. Venetiis impreſſus*, pluresque alii Buxtorfio *in Biblioth. Rabb. p.* 309. 438. 462. 469. & Hottingero *in Biblioth. Orient. c. I. claſſ. III. p.* 20. 21. memorati. Propria eorum ſedes eſt in Commentario R. Majemonidis *ad Caput Chelek*, cujus hanc pericopam Arabicè, prout ab ipſo Autore ſcripta eſt, cum verſione latinâ recenſuit Pocokius *in Portâ Moſis p. 133. seqq.* Hebraica Verſio R. Samuelis aben Tibbon operi Talmudico inſerta habetur *ad Maſſech Sanhedr. fol. CXX. & CXXI.* & paſſim in iis Miſchnaicum editionibus, quæ Commentarius Maimonidis & Bartenoræ ſimul exhibent. Cæterùm Latinè a pluribus conſcripti ſunt, viderique cum aliis huc ſpectantibus queunt apud Buxtorfium *in Synagog. Judaic. c. I. p. 1. seqq.* & in noviſſima editione *c. III. p. 20. seqq.* Hottinger. in *lib. I. Theſ. Phil. c. II. sect. I. p. 76. seqq.* Menahem ben Iſrael. *probl. I. de Creat. p. 1. seqq.* & *in Dedicatione libri I. de reſurrect. mortuor.* Joh. Coccejum *ad Sanhedrin. p.* 88. & *in conſiderat. quaſt. & reſponſ. Judaic. c. XIV. p. 216. seqq.* Jo. Hornbeckium *lib. I. de convertend. Judæis c. III. p.* 110. 111. &c.

l) TRIUMPHATOR R. MATTHIAS.) Ejuſdem meminit noſter *in præfat. ſui Bechinath happeruſchim*, additque, cœptam eſſe à ſe pridem illius refutationem, quam continuare per literas juſſerit Buxtorfius, qui & in operis ſubſidium miſerit alterum Nizzachon R. Lipmanni, membranâ exaratum, quod exemplar Tremellius ſecum ex Italiâ detulerit. Sunt enim plures omninò, qui ſuperbo titulo Chriſtianos oppugnantes libros emiſerunt, quos cum hoc ipſo Schikardi Oſiandrino Codice commemorantem vide Hakſpanium *in tractatu ſua Lipmanni editioni ſubjuncto pag. 216. seqq.* & adde ſi placet, quæ *in diſſertatione de Aſino Meſſiæ §. IX. p.* 13. notavimus. Merebatur vero promiſſus ille Schikardi noſtri *Triumphator Vapulans*, ut prodiret tandem, ſpesque ejus indipiſcendi nuperrimè erudito orbi facta eſt denuò in CL. Spizelii *templo honoris reſerato p.* 342. 343. ſed vereor, ne ἀνέκδοτα omnia ibi laudata cum ſuo autore intercidérint.

m) HISCE RHYTHMIS.) Placet verò ipſum potiùs audire Majemonidem, qui primus concepit ἀῤῥύθμως *in Comment. ad Sanhedr.* (prout habetur in ipſo Talmudis opere) *fol. CXXI. col. 1.* & in Rivenſi editione Bartenoræo junctus *fol. CXCII. col. 2.* היסוד שנים
עשר ימות המשיח והוא להאמין ולאמת
שיבוא ולא יחשב שיתאחר אם יתמהמה
חכה לו ולא ישים לו זמן ולא יעשה
לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו
והחכמים אומרים תפח רוחם של מחשבי

י"ב נאמין אנחנו כת היודים שאנו לגאול עתידים
ויקבץ ה'שי נדחינו וישלח לנו משיחנו
וישיב העבודה לדביר ביתו ויקרבנו לעבודתו
וישמח עמו בימות ענה וישיב העבודה ליושנה
מהרה לאותו זמן נזכה אם יתמהמה לא נחכה

XII. Credimus nos, qui sumus de coetu Judæorum, instare nostram redemptionem,
Quâ recolliget DEUS Opt. max. dispulsos, & mittet nobis Messiam nostrum.
Is restaurabit cultum sacrum in adyto domus suæ, & admovebit nos servitio ejus.
Tunc recreabit populum suum è diebus afflictionis, quando restituet cultum pristino vigori.
Utinam celeriter illo tempore nos dignaretur! etiamsi moretur diu, num tamen propterea non expectabimus?

Qui de hoc dubitat *n*) vel minimum vacillat, is habetur pro apostatâ & abnegatore totius Judaismi. M. Hal. Melach. *cap.* II. §. I.

כל

קצין ושיאמין שיהיה לו יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים שהיו בעולם כפי מה שנבאו עליו כל הנביאים ממשה רבינו ע"ה עד מלאכי עליו השלום ומי שהסתפק בו או נתמעט אצלו מעלתו כפר בתורה שיעד בו בתורה בפי' בפרשת בלעם ופר' ואתם נצבים ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאין ;
Fundamentum duodecimum est de tempore Messiæ, nempè ut credamus firmiter, quòd certò venturus sit, neque quis existimet, eum tardare, quin, si tardaverit, expecta eum, juxta Habb. II, 3. *Sed neque unquam ei tempus præscribat, nec sibi varias in Scripturæ lectione opiniones fingat, ad eliciendum hinc tempus adventus ejus, memor illius sapientum, qui dicunt: RUMPATUR SPIRITUS SUPPUTANTIUM TERMINOS. Porrò credendum, quòd ejus sit Excellentia, & Majestas, & gloria supra omnes Reges, qui unquam à seculo fuerunt, prout de eo vaticinati sunt prophetæ omnes inde à Mose Magistro nostro, qui in pace quiescat, usque ad Malachiam beatæ memoriæ. Quicunque verò de eo dubitaverit, aut saltem apud semet ipsum spreverit Majestatem ejus; is legem abnegat, utpote quæ eum apertissimè promisit in Parscha Bileam* (Num. XXII.) *& Nizzabhim* (Deut. XXIX. XXX.) *Tandem ad hunc articulum pertinet,* ut credamus, *quòd non sit Rex Israelis, nisi de domo Davidis, & ex semine quidem Salomonis tantùm. Quicunque ergò se huic familiæ opposuerit, is apostata est, & DEUM pariter atque verba Prophetarum abnegat.*

n) *QUI DE HOC DUBITAT &c.*)

Ita

כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא במשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנ' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' *Quicunque o) non credit in illum, aut non præstolatur ejus adventum, is tùm cæteris prophetis contradicit, tùm ipsi Mosi, quia lex disertè testatur de illo, dicens* (Deut. 30. v. 3.) *reducet Dominus captivitatem tuam & miserebitur tui, congregabit te ex omnibus populis, quo te dispersit, etiamsi expulsus esses ad extremitates cælorum &c.* Et sanè in eo non errant, quòd Messias aliquis Redemptor, ante plura quàm 30. secula fuerit promissus: nam ejus rei fama, in universo propemodum orbe, *p*) dudum percrebuit, & hâc ipsâ dispersione Judæorum ita est ampliùs divulgata, ut nemo nisi planè stupidus ignorare possit. Ibid. *ad fin. c.* כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב וערלי בשר והם נושאים ונותנים בדברים אלו הסותרות התורה אלו אומרים מצות אלו אמת היו: *Totus mundus jam pridem repletus est famâ Messiæ, ac lege Mosis. Pertigerunt hæc ad insulas remotissimas, & populos multos magnosque, tàm præputiatos corde* (intelligit Saracenos atq; circumcisos alios,) *quàm præputiatos carne. Ipsi objiciunt & respondent inde, disputantes de talibus arcanis. Ita omnes illi* (tacito consensu) *testimonium perhibent legi nostræ, quòd vera sit:* (fatemur hoc ultrò, scientes non esse librum sub sole, qui latiùs pervagârit, qui à pluribus sit cognitus receptusq; 181
in quem tres præcipuæ hominum sectæ, Judæi, Muhammedani & Christiani consentiunt, præ quibus reliqua pars Idololatrarum pro ni-

Ita quidem Maimonides ejusque sequaces; sed R. Joseph Albo id disertè negat, multumque occupatus est in hoc, ut demonstret, שאין אמונת ביאת המשיח עקר שהמכחיש ביאתו יקרא כופר בעקר: *fidem de Messia adventu non esse fundamentum, ut, qui negaverit adventum ejus, dicendus sit apostata.* Cujus controversiæ historiam, & argumenta, quibus Maimonidem R. Albo impugnat, latissimè jam exposuit Ant. Hulsius *part. 1. Theol. Judaic. p. 8. & seqq.* quem huc omninò confer. Majemonidem verò rursus defendit, atque ad R. Albonis argumenta respondet R. Abarbanel *in Rosch amanah cap. XIV.* quem vide in Vorstianâ editione *pag.* 61. *seqq.*

o) *QUICUNQUE.*) Vide Jos. de Voisin *Observ. in Proœm. Pag. f.* 122. *col.* 2.

p) *IN UNIVERSO PROPEMODUM ORBE.*) Faciunt huc ea, quæ Philippus Mornæus

nihilo reputanda.) Videamus verò qualem ipsi Messiam expectent! concordamus & in hoc utrinq; , quod præcursorem *q*) sit habiturus, virum insignem & publicè notum. *C. seq.* 12. §. 2. יראה מפשוטן של הנביאים שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג ושקודם מלחמת ועמד נשיא לישראל להכין לבם שנ׳ הנה אנכי שולח את אליהו וגו׳ לשים שלום בעולם שנ׳ והשיב לב אבות על בנים ויש מן החכמים שאומרין שקודם ביאת

us & Hugo Grotius *in libb. de Veritate religionis Christianæ* passim observarunt, quibuscum conferatur Noster *in Tarich inde à p. 79. usque ad 100.* uti & Hottingerus *lib. I. Hist. Orient. c. III. p. 104-105.*

q) *PRÆCURSOREM.*) Hunc omnes ex *Mal. IV, 5.* Eliam dicunt, Judæi tamen communiter eundem illum Thisbiten, qui vivus in cœlum raptus est; sed Christiani alium Eliæ spiritu armatum, de quo *Matth. XVII, 10. seqq.* Quanquam nec inter ipsosmet Judæos convenit, sicuti rectè è verbis R. Maimonidæ hic citatis, (in quibus *esse inter sapiẽtes ait, qui ipsũmet Eliam ante Messiam præmittendum credant,*) Schikardus colligit: *Ergò id non omnes credunt.* Neque enim ipse id Maimonides credidit, verùm censuit alium fore, נשיא ונביא, *Principem & prophetam*, qui in eodem cum Elia gradu prophetiæ constitutus, similemque DEI cognitionem, parilemque zelum habiturus sit. Unde illi sapientum sententiæ à se memoratæ, quasi minus certæ subjungit, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם היאך יהיו עד שיהיו שדברים סתומים הם אצל הנביאים; *Verum hæc omnia & alia id genus nemo hominum novit, quomodo futura sint, donec extiterint: quia res istæ occultæ sunt apud Prophetas.* Id quod Noster in fine totius libri hujus protulit; sed de verbis citatis nõ desecandũ erat. Habet n. usũ adversũ Judæorũ vulgò alteri sententiæ fortiter inhærẽs, sed denuò aliter aliterq; persvasũ. R. Dav. Kim de solâ Eliæ animâ novo corpori, cũ mittendus erit, infundendâ accepit, siquidem illud corpus, quod olim ante raptum in cœlum habuit, in supremâ aëris regione fuerit absumptum. En verba ejus ex ipsius *Commentario ad Malach. IV, 5. fol. DCXCV. col. 2.* אשלח לכם את אליהו הנביא הטעם שישיב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו הראשון כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו על יסוד אל יסודו ואחר שיחיה אותו בגוף ישלחנו לישראל לפני יום המשפט והוא יום השם הגדול והנורא והוא יזהיר האבות והבנים יחדו לשוב בכל לב אל השם והשבים ינצלו מיום המשפט וזהו שאמר והשיב לב אבות על בנים כמו עם בנים ולב בנים על אבותם כמו עם אבותם כלומר האבות והבנים יחדו; *Cum DEUS ait, MITTAM VOBIS ELIAM PROPHETAM, sensus est, quod sit jussurus, reverti ejus animam, quæ pridem in cœlum ascenderat, in corpus novitèr tunc creandum instar corporis ejus primi, siquidem primum illud ejus corpus in terram rediit, cùm ascenderet, singulis partibus in sua elementa è quibus constitit, resolutis. Postquam verò DEUS ipsum vivere jusserit in corpore, mittet eum ad Israelitas ante diem judicii, quæ dies Domini erit magnus & terribilis. Tunc admonebit ille patres pariter & liberos, ut sese toto corde ad DEUM convertant, conversique à die judicii liberentur. Hoc est, quod textus ait; Et reducet cor patrum* על *id est* עם *cum filiis, & cor filiorum* על *id est* עם *cum patribus suis, hoc est, patres pariter atque filios simul.* Contrà verò R. Moses bar Nachman, & R.

ביאור המשיח יבוא אליהו : *Apparet è textu Prophetico, quod initio dierum Messiæ futurum sit bellum Gog & Magog, r)* (Ezech. 38. & 39.) *anteà tamen surrecturus quidam princeps Israëlis, qui præparet corda eorum, quia dicitur* (Malach. 4. v. 5.) *ecce mitto vobis Eliam. Is pacem faciet in mundo, quoniam additur: ut convertat corda Patrum ad filios. Sunt inter sapientes, qui putant, ipsummet Eliam venturum:* (Ergò id non omnes credunt.) Sed in eo discrepamus diametraliter, quòd munda-

---

& R. AbenEsra, & plerique alii corpore atque animâ in paradiso superstitem, indeque uti sæpius his in terris apparere, sic aliquandò cum Messiâ adventurum credunt, non autem novo tunc corpore donatum iri. Quod & R. Abarbanel *Comm. ad 2. Reg. II.* cùm de Eliæ raptu agit, latiùs probat, atq;, per turbinem humores corporis ejus penitùs fuisse dissolutos, ipsum autem corpus per DEI gratiam miraculosè exsiccatum & durabile factum, promptumque ut ubivis apparere posset, vel ut ipse loquitur, נצחיי וקיים כאחד מן הגשמים השמימיים ולכן היה קל להראות בכל מקום ולא היה מוגביל במקום ולא נצטרך למאכל ולמשקה ולשאר הדברים הצריכים והכרחיים לחי לפי שנעשה גשמו מהכונה רוחניית על דרך נס : *æternum & stabile instar alicujus cælestium corporum, quod propterea & leve sit ad apparendum in quolibet loco, neque sit circumscriptum loco, nec opus habeat cibo ac potu, cæterisque rebus, viventi necessariis, eò quòd corpus ejus factum sit natura spiritualis per miraculum.* At cùm *in Comm. ad Mal. IV. fol. CCCI. col. 2.* ejusdem reditum ibi promissum explicat, dubius quasi, alternativè dicit: הראשון אשר יקום בתחייה יהיה אליהו הנביא אם שיהיה כמותם אם תהיה שכלת גופו בחלקתו כדעת קצת מן האחרונים ואם שהוא עומד על דרך הפלא בגוף ונפש קיים בגן עדן אשר בארץ כדעת חכמים ז"ל : *Primus qui in resurrectione* (adventui Messiæ contiguâ) *resurget, erit Elias Propheta, sive cæterorum instar reviviscat, corpus ejus siquidem, cum hinc tolleretur, consumptum fuit, juxta sententiam quorundam ulteriorum,* (qualis erat etiam R. Davidis Kimchii,) *sive etiamnum corpore atque animâ supersit in paradiso terrestri, juxta sententiam Veterum sapientum faustâ memoriâ.* Quicquid tamen hujus sit, inter certa Messiæ venientis signa adventus ejus ponitur, & in Abhkath Rochel *lib. I. fol. III. col. 3. edit. Ariminens. anni* 1526. ubi signa & prodigia Messiæ adventum antecedentia memorantur, locus ei octavus tribuitur. Vide jam Aut. Hulsium *lib. I. Theol. Judaic. part. I p. 83. seqq.* Jac. Altingium *lib. V. Schilo toto Cap. XI. pag. 385. seqq.* Ed. Pocockium *not. Miscell. ad port. Mos. c. V. p. 218. seqq.* Jo. Ligtfootum *not. Hebr. in Matth. XVII, 10. p. 205. seqq.* Jos. de Voisin *Observ. ad proœm. pugion. fol. 127.* Jo. Buxtorfium *Diss. de Raptu Eliæ c. II. q. IV.* Gisb. Voëtium *part. II. Disp. Select. p. 141.* Jo. Hoornbeckium *lib. II. de Convincend. Judæis c. I. p. 204. seqq.* & *lib. VIII. cap. V. pag. 559. seq.*

r) BELLUM GOG ET MAGOG.) Conf. Raim. Martini *part. II. pug. Fid. c. XII. f. 358. seqq.* Hulsium *part. I. Theol. Jud. p. 503. seqq.* Hoornbeck *lib. III. de convertend. Judæis c. II. p. 255. seqq.* Vorstium *animadvers. ad Pirke Elies. p. 202. seqq.* Grafterum *Exerc. III. in Dan. IX. p. 270.*

danus rex *f*) sit futurus, qualem suprà descripsimus, gentes debellaturus, reducturus populum, sacrificia instauraturus: quod idem cum suis asserit, *init. cap. undec.* המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה לממשלה ראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל מצוה האמורה בתורה: *Rex Messias, qui venturus est, restituet regnum domus David in integrum, ad dignitatem pristinam, & readificabit sanctuarium, atque recolliget dispersos Israël. Illis diebus instaurabun-*

f) MUNDANUS REX.) In vulgus nota hæc Judæorum persvasio, vel ex *Matth. XX, 21. Act. I, 6.* aliisque Novi Fœderis locis, neque adeò testimoniis indiga. Jungemus tamen allato ex Maimonide aliud ejusdem Autoris, quod hæc illustret, & habetur *in Comm. ad Sanhedr. fol. CXX. col. 1.* prout Talmudi inseritur, & in editione Rivensi *fol. CXCI. col. 4.* ימות המשיח הוא זמן שתשוב המלכות לישראל ויחזרו לארץ ישראל ויהיה אותו המלך גדול מאד ובית מלכותו בציון יגדל שמו וזכרו יתירה מלכי הגוים יותר מן המלך שלמה וישלימו אותו כל אומות ויעבדוהו כל הארצות לצדקו הגדול ולנפלאות שיהיו על ידו וכל מי שיקום עליו יאבדהו השם יתעלה וימסור אותו בידו וכל פסוקי המקרא מעידין על הצלחתו והצלחתנו עמו ולא ישתנה במציאות שום דבר ממה שהוא עתה אלא שהמלכות תחזור לישראל וזהו לשון החכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ויהיו בימיו עשירים ואביונים גבורים וחלשים כנגד זולתם אבל באותם הימים יהיה נקל מאד על בני האדם למצוא מחיה על שבעמל מעט שיעמול אדם יגיע לתועלת גדול וזהו שאמרו עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת לפי שבני אדם אומרים כשימצא אדם דבר מוכן ומזומן פלוני מצא פת אפוי ותבשיל מבושל והראיה על זה מה שנאמר ובני נכר אכריכם וכורמיכם להודיע שיש שם זרע וקציר: *Dies Messia sunt tempus illud, quo Regnum Israelitis restituetur, omnesq; in terram Israeliticam redibunt, ubi Messias Rex magnus valde futurus, suamque regiam in Zione habiturus est. Crescet nomen ejus, & fama pervagabitur gentes magis quàm Regis Salomonis, pacemq; cum eo colent omnes populi, omnesq; terra ei propter summam ejus justitiam & miracula manu ipsius patranda servient. Quicunque verò se ei opposuerit, illum supremum Numen perdet, in ipsiusmet manus tradituum. De hâc ejus simulq; nostrâ felicitate omnes scriptura textus testimonium perhibent. Caterum quoad substantiam nihil quicquam de eo, quod nunc est, immutabitur, nisi quòd regnum Israelitis restituendum sit, & hoc sibi vult illud sapientum, quo nihil differre hoc præsens seculum à futuris Messia diebus asserunt, nisi quòd non ampliùs regnis cateris servituri sint. Divites & pauperes, fortes & imbelles juxta sese illo tempore erunt, sed facile tamen fuerit admodum cuivis hominum, habere unde vivat, quippè exiguo labore, quem quis tulerit, magnum sibi paraturus commodum. Et hoc est, quod dicere solent, terram Israeliticam placentas vestesq; sericas, producturam, siquidem ita communiter de eo, qui rem aliquam jam paratam facile invenerit, dicere solent: invenit buccellam panis pistam & cibum coctum,* (planè uti

nos

buntur omnes cultus, ſicut erant olim, offerent ſacrificia, celebrabunt Jubilæos, adeoque univerſa prout in lege præſcripta ſunt. Quia verò in hâc ultimâ captivitate, cæteris longè diuturniori, familiæ Judæorum ſunt confuſæ, nec dubium, quin multi, qui genus Abrahæ jactitant, à militibus Veſpaſianis, libidinem in captivis explentibus, orti ſint; ideò erit & hoc alterum Meſſiæ officium, ut Genealogias renovet, *t*) populum in tribus diſpeſcat, & ſeparet heterogeneos: ſicut olim Eſdras è Babylone reduces recenſuit. Ead. Hal. *cap.* 12. *poſt med.* בימי מלך המשיח כשתתיישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל יתיחסו כולם על פיו ברוח הקדש שתנוח עליו שנ׳ וישב מצרף ומטהר ובני לוי מטהר תחלה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל שנ׳ ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו בקדש הקדשים עד עמד הכהן באורים ותומים ואינו מיחס אלא לשבטים שמודיע שזה משבט פלוני אבל אינו אומר על זה ממזר וזה עבד שמשפחה הנטמעה נטמעה : *Tempore regis Meſſiæ, quando conſtabilitum erit regnum ejus, & omnis populus ad ipſum collectus, recenſebuntur ſinguli ex ore ſpiritus ſan-* 182
cti, (nam & hunc agnoſcunt Judæi, ſed non pro perſonâ divinitatis,) *qui ſuper illum requieſcet; quia dicitur* (Malach. 3. v. 3.) *ſedebit conflans & emundans, atque filios Levi purgabit primùm, dicens, iſte eſt Sacerdos, iſte Levita: & repellet alienigenas* (à miniſterio ſacro,) *ſicut dicitur* (Nehem. 7. v. 65.) *ait Tirſatha, nè comederent de ſancto, donec exſurgeret Pontifex cum Urim & Tummim. Recenſebit autem ſolas tribus, indicans, unde quilibet ſit oriundus; non verò familias: nec dicet, ille ſpurius eſt, aut iſte ſervus: poſtquam familiæ ita ſunt commerſæ. u*) Summa, re-

nos Germani, es fleucht ihm eine gebratene Taube ins Maul.) *Id quod confirmatur ex eo, quod* Jeſ. LXI, 5. *dicitur*: *ET ERUNT ALIENIGENÆ AGRICOLÆ VESTRI ET VINITORES VESTRI, quo indicatur, ſementem & meſſem tunc ibi parata fore.* Plura in hanc rem ibidem reperies.

t) *GENEALOGIAS RENOVET*) De hoc Meſſiæ officio ex inſtituto egit Jac. Alting. *lib. IV. Schilo, toto Cap. II. p. 211. ſeqq.*

u) *POSTQUAM FAMILIÆ ITA SUNT COMMERSÆ.*) Hebraicè: שמשפחה הנטמעה נטמעה quod ſic potiùs reddo: *quia familia obſcura etiam tunc obſcura manebit.* In meo Codice verba Maimonidis clariora ſunt: שהרין הוא שמשפחה שנטמעה

redibit tunc aureum seculum *x*) & tempora beata, quando de præsentibus malis nihil præter nomina noscent. Idem *ad fin. cap. & totius operis*: באותו הזמן לא יהיה שם רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה משופעת הרבה וכל מעדנים מצויים כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד (*y* ויהיו ישראל חכמים גדולים והסתומים העמוקים גלוים לכל : *Illo tempore procul aberunt fames, bellum & invidia: bonitas verò effundetur abundantissimè, omnisque generis voluptates præstò erunt instar pulveris. Nemo tamen occupabitur aliâ re, quàm cognitione DEI. Tunc y*) *Israëlitæ sapientissimi cluent, quibus etiam profundissima mysteria omnino aperientur.* Attende autem, quibus signis vel criteriis *z*) ille Messias certò sit agnoscendus, nè iterum in

שנטבעה בטמיה h. e. *siquidem hac ratio tunc obtinet it, ut familia, qua obscura est, obscura maneat.*

x) *AUREUM SECULUM.*) Huc convivium illud Messiæ, in quo taurus Behemoth & piscis Leviathan uterque monstrosæ magnitudinis, & illa avis maxima bar Juchne, itemque vinum in paradiso plantatum atque eousq; in Adami cellâ asservatum apponetur, præmissis ludis, quod certamen tauri & piscis illius inter se in arenâ, antequam mactentur, committendorum exhibebit: quod latè descriptum dedit Buxtorfius *in Synagog. Judaic. cap. ult.* sed parabolicè accipiendum monuit Menasse ben Israel *lib. II. de Resurrect. Mort. c. XIX p. 225.* de quo alibi.

y) ויהיו וכו' *TUNC &c.*) Hæc, quæ sequuntur, in meo Codice paulò aliter sonant: ולפיכך יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים : *Et propterea omnium sapientissimi erunt, & cognoscent res absconditas, ipsumque Creatoris sui scientiam attingent, quantum humanæ vires patiuntur, quia dictum est* Jes. XI, 9. *Repleta est terra scientiâ Domini, sicut aqua mare operientes.*

z) *SIGNIS ET CRITERIIS.*) Alia tamen, quàm ex Majemonide hic afferuntur, prævio Jesaiâ *c. XI, 1. seqq.* explicat R. Abarbanel *Comm. in illum locum fol. XXVII. col. 1. sqq.* quem sic orditur: זכר הנביא בנבואה הזאת עשרה תוארים שימצאו במלך המשיח והם תנאים הכרחיים במלכותו ובגאולתו הנצחית שמבלתם אי אפשר שיהיה הוא משיח ולא שתקרא גאולתו גאולה אמתית : *Meminit propheta in vaticinio hoc decem attributorum, quæ reperientur in Rege Messiâ: & illa quidem erunt conditiones necessariæ in regno ejus & in redemptione per ipsum sumenda, ut absque iis impossibile sit, ut sit Messias, aut ut redemptio ejus dicatur vera redemptio.* Ipsa postmodùm signa & attributa latè persequitur, quæ annis superioribus, si rectè memini, CL. Frischmuthus in Academiâ Jenensi aliquot Dissertationibus exhibere decreverat; nescio tamen, an successerit institutum, neque enim ulla earum, dum hæc scribimus, ad manum est. Si prodierint, non sine commodo consulentur: solet enim vir celeberrimus accuratè Abarbanelis vestigia legere. Nos summa

in eo aberrent, quòd sæpè hactenus magno suo malo & totius mundi ludibrio fecerunt, omnibus tot magnificis spebus tur-

ma capita huc excerpemus, prout ab ipso R. Abarbanelo monstrantur. (1.) התואר ביחוסו ומשפחתו שיהיה מזרע דוד מגזע ישי החסי' ונצר משרשיו השלמים דוד ושלמה: *Primum criterium est in genealogiá & familiá ejus, ut sit ex semine Davidis, ex trunco Isai sancti, & surculus è radicibus ejus perfectis, Davide & Salomone.* (2.) התואר והתנאי הב' הוא במדרגתו בנבואתו שתהיה בעליונה שבמדרגות הנבואה: *Proprietas & conditio secunda consistit in excellentiore gradu prophetiæ, quippe quæ erit in supremo omnium prophetiæ gradnum.* (3.) התואר והתנאי הג' בחכמתו כמו שאמר רוח חכמה ובינה וגו' *Qualitas & conditio tertia est in ipsius sapientiá, de quá Prophetá ait: Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, &c.* eam autem posteà prorsus miraculosam describit, jungitque in textu ait חכמה *sapientiam* & בינה *intelligentiam*, ut innuatur, eum tàm בשכל העיוני *in intellectu speculativo*, quàm בתבונה המעשית *in prudentiá practicá* perfectum fore, adeoque ut ipse addit, בחכמה העיונית ובמעשית יחד *in sapientiá speculativá & practicá simul.* (4.) התואר והתנאי הרביעי שימצא במלך המשיח הוא היותו כובש את יצרו ונבדל ונפרש מכל התאוות הגשמיות: *Proprietas & conditio quarta, quæ in Rege Messiá reperietur, hæc est, ut subigat concupiscentiam suam, atque remotus & separatus sit à quibuslibet cupiditatibus corporalibus.* (5.) התואר והתנאי החמשי הוא בענין המשפט שיהיה מלך המשיח רודף צדקה ומשפט: *Quinta Conditio est in negotio judicii, ut Rex Messias justitiam & judicium sectetur.* (6.) התואר והתנאי הששי הוא בענין הנסים והנפלאות שיעשה מלך המשיח כנגד הטבע כי מפני דבקותו בש"ית יעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ: *Sexta consistit in miraculis & prodigiis, ut Rex Messias præter naturæ ordinarium cursum agat: cùm enim DEO tàm arctè adhæsurus sit, faciet signa & prodigia in cælo pariter & terrá.* (7.) התואר והתנאי השביעי הוא ברוב השלום שיהיה בימיו בכל הארץ: *Septima est in multitudine pacis, quæ ejus tempore in universá terrá futura est.* (8.) התואר והתנאי השמיני שימצא במלך המשיח הוא שאליו גוים ידרושו והיתה מנוחתו כבוד ר"ל שלא בלבד יכנעו אליו בני ישראל אבל גם שאר האומות יהיו נכנעים תחתיו: *Octavum signum, quo Rex Messias agnoscetur, hoc est, quòd ipsum gentes inquisituræ sint, ejusque requies futura sit gloria, hoc est, quòd non tantùm Israelitæ, sed & cæteræ nationes sub eo sese humiliaturi sint.* (9.) התואר והתנאי הט' שימצא במלך המשיח ובימיו הוא שיקבץ הק"בה נפוצותיו ויביא נדחי ישראל והם עשרת השבטים שהגלה מלך אשור ולא שבו עד הנה וג"כ נפוצות יהודה שנפוצו בחרבן בית ראשון ובחרבן בית שני יקבצם וימלוך עליהם יחד: *Criterium & conditio nona, quæ in rege Messiâ ejusq; diebus erit, consistit in hoc, ut DEUS optimus maximus dispersos suos congreget, reducatq; depulsos Israelis, hoc est, decem tribus à Rege Assyria abductas, neque hactenus reversas, similiterq; dispersos Judæ, qui tùm in primi, tùm secundi templi devastatione hinc inde per orbem dispersi sunt; hos inquam congreget, & super illis conjunctim regnet.* (10.) התואר והתנאי העשירי שימצא למלך המשיח והיה בזמן הגאולה הוא שיעשה הק'בה על ידו נס דומה לקריעת ים סוף שנעשה על ידי משה ביציאת מצרים: *Decima denique proprietas Messiæ, redemptionis tempore observanda hæc est; ut DEUS ipsius operá specialiter patret miraculum, illi maris exsiccati simile, quam operá Mosis in exitu ex Ægypto præstitit.* Hoc innuere pu-

turpiter frustrati. Primò erit legisperitissimus; *a*) deinde bellicosus, *b*) ut arte simul & marte polleat, & in utroque felix prosperitatem Prophetam *Vers.* 15. ubi לשון ים מצרים *lingua maris Ægyptiaca* designet נילוס הנכנס בארץ מצרים בים *Nilum in Ægypto se in mare exonerantem*, unde à figurâ nomen לשון *linguæ* etiam sortiatur. Hæc sunt criteria Messiæ secundùm Abarbanelem ductu scripturæ proposita, quæ tamen sic explicat, ut in singulis ostendat, nec Hiskiam, quem nonnulli Messiam dixerant, nec alium, qui tempore secundi templi vixerit, pro Messiâ agnoscendum, sed Messiam, cui ista conveniant, adhuc expectandum esse.

a) *LEGISPERITISSIMUS.*) Hinc illæ disputationes inter Rabbinos de quæstione, uter majori cognitione præditus, Moses Legislator, an Messias? Et quanquam Majemonides Mosaicam sapientiam anteponit, proximam tamen ei Messianam facit, adeò ut & Salomoneam antecellat, *in Hilkoth tschubba c. IX. §. 2. fol. L. col. 2.* אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותן דרך השם ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יי׳ בראש ההרים ׃ *Rex ille Messias, qui exsurget è semine Davidis, majori sapientiâ præditus erit, quàm Salomo, & maximus propheta Mosi Doctori nostro proximus: atque ideò omnem populum docebit, iisque ostendet viam Domini, & venient omnes ethnici ad audiendum ipsum, prout dicitur* Jesa. XI, 2. *Et erit in fine dierum, ut firmus sit mons templi Domini in capite montium.* Alii verò ipsi etiam Mosaicæ cognitioni Messianam anteponunt, & huc accommodant illud *Jesa. LII, 13. Excelsus, & elatus, & altus erit*, in illo veterum R. Abarbaneli *Comm. ad h. l. f. LXXIIX. col. 1.* memorato; ירום מאברהם ונשא ממשה וגבה ממלאכי השרת ׃ *Excelsus erit præ Abrahamo, elatus præ Mose, altus præ angelis administratoriis.* Quod & pridem *ad Jesa. XI, 3. 4. fol. XXVII. col. 1.* ubi ex professo de hoc Messiæ criterio agit, ad asserendum illud applicuerat.

b) *BELLICOSUS.*) Hinc passim illa R. Davidis Kimchii adversus JESUM nostrum ingeminant: איה המלחמות שנלחם ישו ואיה המלכים אשר נצח *Quænam sunt bella, quæ gessit Jesus? & ubinam sunt Reges, quos vicit?* Quanquam illa Kimchius [illegible] argumenta protulit *in Responsionibus suis contra Christianos editioni ejus in Psalmos Isnensi additis ad Ps. CX.* ut ostenderet ex *v.* 5. psalmum non agere de Messiâ. Ipse enim non bellicosum, sed pacificum fore, existimat, planè, uti R. Abarbanelem inter criteria ejus *num. VII.* רוב השלום *multitudinem pacis*, nullâ belli mentione factâ, numerare modò vidimus. Iterum R. Kimchi *ad Psal. LXXII, 6.* בזמן של מלך המשיח יהיו ישראל בהבטחה גדולה ובשלום אין כמוהו *Sub Rege Messia regno Israelita in summâ erunt securitate & pace, cui nulla alia similis est.* Et paulò post *ad v. 7.* cùm abundantia pacis futura dicitur, donec non sit luna: על מלך המשיח הוא כמשמעו שבכל ימי עולם יהיה שלום ׃ *De Rege Messiâ*, inquit, *hæc literaliter accipienda sunt, siquidem per ipsum omnibus mundi diebus pax erit.* Similia idem habet *ad Mich. V, 5.* Cur ergò Messias gladio cingendus *Psal. XLV, 3*? Respondet idem Rabbi *ad eum locum*: אע״פ שימי המשיח יהיה שלום כמו שהתנבאו הנביאים בתחלת מלכותו תהיה מלחמת גוג ומגוג *Etsi Messiæ diebus omnimoda pax futura est, sicuti Prophetæ vaticinati sunt; initio tamen regni ejus erit bellum Gog & Magog.* Utut nec

Parca-

ritate continuâ : tertiò tamen nullius miraculi patrator, *c*) quia mun-

Parentis quoque sui expositionem improbet, qui metaphoricè gladium de gloriâ & majestate acceperit. Sane enim ambigui hic sunt Rabbini, dum non pauci Messiam planè non præliaturum, sed in pace & tranquillitate universum terrarum orbem imperio suo moderaturum putant, atque ideò citatus Kimchi ipsum asino vehendum *Zach. IX. 9.* introduci scribit *in Comm. ad h. l.* להורות כי לא יצטרכו ישראל לסוסים ולרכב לפיכך אמר אחריו והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים : *ut doceatur, non opus habere Israelitas equis & curru; propterea etiam statim sequi: Et exscindam currum ex Ephraim & equum ex Jerusalem.* Multum quidem de bello fabulantur, in quo Armillus succumbet, verùm non Messiæ virtute, aut belli robore, sed DEI ignem cœlitùs demittentis potentiâ interiturum ajunt. Sic enim fabulam enarrat R. Mechir *in Abkat Rochel lib. I. part. I. fol. III. col.* 3.4. יבא משיח בן דוד ואליהו הנביא עם הצדיקים ששבו ממדבר יהודה ועם כל ישראל הנקבצים ויבאו לירושלים ויעלה במעלות בית הנשארת וישב שם וישמע ארמילוס שעמד מלך לישראל ויאמר עד אנה האומה הבזויה והשפלה הזאת עושין כן מיד יקבוץ כל חילי אומות העולם ויבא להלחם עם משיח ה' ואז הקב"ה אינו מצריכו למלחמה אלא אומר לו שב לימיני והוא אומר לישראל התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום מיד הקב"ה נלחם בהם שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב · והקב"ה מוריד אש וגפרית מן השמים שנאמר ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש וגו' מיד ארמילוס הרשע ימות הוא וכל חילו · ואומות הרשעה שהחריבו בית אלהינו והגלונו מארצנו · נקמות שעה יעשו בהם ישראל נקמות גדולות שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' : *Veniet Messias Davidis filius & Elias propheta cum justis è deserto Juda revocatis, cumq; omnibus Israelitis undecunque collectis, & Jerosolymam intrabunt. Ipse autem palatium quondam derelictum gloriosus conscendet, ibidemque residebit. Audiet hoc Armillus, quod Regem acceperint Israelitæ, & quomque tandem, inquiet, populus ille spretus contemptusq; sic procedit? Statim igitur omnes gentium mundi exercitus convocabit, venietq; cum Messiâ præliaturus. At DEUS tunc efficiet, ne opus ille habeat in bellum egrediendi, sed dicet ei potiùs è* Psal. CX, 1. *SEDE AD DEXTRAM MEAM. Ille ergò ad Israelitas suos conversus: Consistite saltem, inquiet, & intuemini salutem DOMINI, quam vobis hodiè præstabit. Tunc absque morâ DEUS adversum eos ipse pugnabit, prout dictum est.* Zach. XIV, 3. *ET EXIBIT DOMINUS PUGNATURUS CUM GENTIBUS ILLIS, SICUT TUNC CUM PUGNARET DIE CONFLICTUS. Demittet autem DEUS è cœlo ignem & sulphur, juxta illud* Ezech XXXIIX, 22. *CONTENDAM CUM EO PESTE ET SANGUINE, ATQUE IMBREM INUNDANTEM, ET LAPIDES GRANDINIS, IGNEMQ. ET SULPHUR DEMITTAM SUPER EUM. Hinc statim Armillus impius morietur, ipse inquam, & totus ejus exercitus, & Romani impii, qui templum DEI nostri desolarunt, nosq; è regione nostrâ exules abduxerunt. Sic illâ horâ egregiam de suis hostibus vindictam sument Israelitæ, implebiturq; illud, quod* Obad. vers. 18. *scriptum est: ET ERIT DOMUS JACOB IGNIS, ET DOMUS JOSEPH FLAMMA, ET DOMUS ESAU STIPULA, &c.*

c) *NULLIUS MIRACULI PATRATOR.*) Ecce verò, ut hic quoque varient! Nam sextum Messiæ criterium R. Abarbanel בענין

mundi curſum non innovabit ; deniq; nec mortalis, *d*) quam propriam volunt eſſe notam, nè Jeſum Nazarenum admittere cogantur. Iterum *cap. præc. II. circ. med.* אל יעלה על דעתך שהמלך משיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בהן שהטפשים אומרים הרי ר' עקיבא חכם גדול נושא כליו של בן כוזיבא ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג נודע שאינו ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת: ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו

הנסים והנפלאות *in miraculis & prodigiis ab eo edendis* reponebat, ipſique Targumiſtæ eum thavmaturgum fore obſervarunt *Pſal. XIIX, 31. Mich. V, 18.* & alibi. Conſulant Auditores noſtri, quæ de miraculis Meſſiæ olim pro lectione publicâ ex profeſſo diximus: cæteri conferant Hottingerum *append. I. Gram. Chald. Syriac. pag. 161. ſeqq.* & Vorſtium *not. ad Majem. de fundam. Legis pag. 109. ſeqq.*

d) *NEC MORTALIS.*) Videtur Schikardus mentem Majemonidis, cujus ſolius autoritate hic nititur, non ſatis penetraſſe. Non enim ſimpliciter Rabbi negat, mortalem fore Meſſiam ; ſed negat ſaltem in bello ſuccubiturum & interficiendum, ſicuti Ben-Cosba occiſus eſt, quem naturaliter moriturum, rebus Meſſiæ benè geſtis credebant. Sic enim diſertè Majemonides de eodem, (de quo hic *in Hilk. Melachim* agit,) Meſſiâ ſcribit *in Comm. ad Sanhedr. fol. CXX. col. 1.* והמשיח ימות וימלוך בנו תחתיו ובן בנו וכבר ביאר הנביא את מיתתו לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט ויארך מלכותו ימים רבים עד מאד ויארכו חיי בני האדם גם כן לפי שבשיסורו הדאגות והיגונות יארכו ימי אדם: *Cæterùm Meſſias morietur, & regnabit poſt ipſum filius ejus, hinc illo quoque demortuo nepos*, & ſic porrò ſecuturi poſteri. *Jam pridem verò mortalitatem ejus exposuit Propheta*, Jeſa. XLII, 4. *NON CALIGABIT, NEC FRANGETUR, DONEC PONAT IN TERRA JUDICIUM. Ipſum autem Regnum ejus temporibus longè plurimis durabit, ſimiliterq; vita hominum erit longæva, ſiquidem cùm mærores animi & moleſtia removentur, dies hominis prolongari ſolent.* Alias hæc vulgi Judæorum fides eſt, Meſſiam Davidis filium, de quo ſolo hic agitur, fore immortalem ; Alterum verò, qui prior aderit, quem filium Joſephi vocant, omninò mortalē & violentâ quidem morte periturū credunt. Et de hoc Joſephi filio intelligendus eſt R. Mechir *in Abhkat Rochel fol. III. col. 2.* יהרג משיח ה' ובאין מלאכי השרת ונוטלין אותו ומטמינים אותו עם אבות העולם *Interficietur Meſſias Domini, & aderunt angeli adminiſtratorii eumque ablatum apud patriarchas tumulabunt.* Et quibuſdam interpoſitis: אז יברחו כל ישראל במדברות וכל מי שלבו מסופק בדינו חוזר על אומות העולם ואומרים זו הגאולה שאנו מחכים לה שהמשיח נהרג: *Tunc omnes Iſraelitæ in deſerta confugient, & quicunque in religione ſuâ hæſitaverit, ad ipſas mundi gentes relabetur. Dicent autem: Haccine eſt redemptio, quam nos expectabamus, ſiquidem ipſe Meſſias trucidatus eſt?* Similis ferè querela illi diſcipulorum Emauntem pergentium *Luc. XXIV, 20. 21.* quem locum non male hinc illuſtraveris, ſi præſertim

אבין ויכוף כל ישראל לילך בה וילחם מלחמות ה׳ אם הצליח
ונצח כל האומות שסביבו ובנה מקדש במקומו הרי זה
משיח בודאי ואם לא הצליח או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה
עליו תורה ולא העמידו הקב״ה אלא לנסות בו רבים
שנ׳ ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ
: כי עת למועד *Noli existimare, quod rex Messias debeat miracula edere*
vel innovare naturam aut mortuos vivificare, prout opinantur stolidi. Ecce
R. Akiba celeberrimus ille sapiens, armiger erat Ben-Cozbæ, habens illum
unà cum coætaneis pro vero Messiâ, donec occideretur; tunc agnitus fuit, ne-
que rogarunt sapientes ab illo prodigium in confirmationem. Verùm si rex sur-
get de familiâ David, eruditus in theoriâ legis & exercitatus in praxi, qui 183
populum coget ad observationem legis, & præliabitur bella Domini, si prospe-
rum habebit successum, & vincet cunctas gentes circumquaque, item ædifica-
bit sanctuarium suo loco debito, ecce is demum certò erit Messias. Sin verò
succumbat vel interficiatur, constabit non fuisse genuinum illum, in quem nos
sperare scriptura jussit. Permittit verò DEUS, venire tales ad tentandum
plurimos, sicut dicitur (Dan. 11. v. 35.) *inter intelligentes offendentur aliqui,*
ut conflentur, purificentur & dealbentur usque ad constitutum tempus. Talis
autem, qualem ipsi quidem describunt, hactenus nondum apparuit,
ideò desiderant *e*) eum quotidiè, votisq; sollicitant ardentibus,
subindè illud inclamantes: *mitte nobis germen David.* Jam pridem
circa CHRISTI tempora, concepit Jehuda filius Themæ formu-
lam

sertim à priscis Hebræorum, figmento hoc de duplici Messiâ, delineatum supponas duplicem Messiæ statum, exinanitionis & exaltationis, quod posteà recentiores in mera deliria converterunt: quam sententiam prolixè refert Matth. Flacius *part. II. Clav. tr. IV. fol.* 407. *seqq.* non improbatam Hackspanio *cap. II. de script. Rabb. ad Lipmann. pag.* 352. cujus discipulus Sebald. Snellius apertè tuetur *in Exam. Comm. R. Abarban. ad Obad. thes. CLXI. pag.* 124.

e) *DESIDERANT.*) Huc fortè non incommodè referas auream Judæorum simiam, quam ipsi sic vocant, quæ animum addit, & spem adimplendi desiderii confirmat: h. e. promissionem illam *Levit. XXVI*, 41. *seqq.* in quâ non sine emphasi vocula אף, quæ Germanis *simiam* sonat, aliquoties repetitur. Conf. Ant. Margarit. *in relig. Judaic. p.* Dd. 2. Helvicum *Append. IV. Elenchor. Jud. Tom. IV. Dissp. Giess. p.* 378. Glassium *lib. III. Philol. S. p.* 592. (805.) Waltherum *in Spong. Mosaic. p.* 864. *seqq.* Gerhardum *LL. Th. de extremo Judicio* §. 110. Havemannum im Wegeleuchte

lam, *f*) adventum ejus precandi, quâ etiamnum hodiè nimis serò utuntur, in orationibus quotidianis. Pirke Afoth *circa fin. cap.* 5. יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך *Esto beneplacitum coram te, ô Domine DEUS noster, Deusq; patrum nostrorum! ut reædificetur domus sanctuarii citò in diebus nostris: & pone nostram portionem in lege tuâ.* Nè tamen videantur odio nostri & impatientiâ servitutis tantùm hoc orare, instruit eos Maymonides satis Philosophicè, ac jubet solius sapientiæ, non voluptatis causâ *g*) id optare, sanior in eo quoque suis gregalibus, *paulò ante fin. ult. cap.* לא נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח לא כדי שישלטו על אומות העולם ולא כדי שירדו בגוים ולא כדי לאכול ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויים לתלמוד תורה ולא יהיה נוגש ומבטל להם כדי

---

part. I. c. 3. p. 23. Müllerum *lib. I. Judaism. c. XVII. p. 528.*

f) *FORMULAM.*) Eadem in *Seder. sphil-tos p. m. 7. a.* precibus matutinis inserta est, & passim ibi aliæ id genus formulæ seqvuntur. v. g. את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ברוך אתה יי׳ מצמיח קרן ישועה: *Germen Davidis servi tui citò progerminare jubeas, & cornu ejus exaltes cùm salute tuâ. Nam in salutem tuam speramus quotidie. Benedictus esto, ô DOMINE, qui progerminare jubes salutem.* Item: הרחמן הוא ישבור עול גוים מעל צוארינו והוא יוליכנו לארצנו: *Misericors ille confringat jugum gentium de cervicibus nostris, & reducat nos in terram nostram.* Alia: נגילה ונשמחה בישועתך והביאנו לשלום קבץ קוץ מארבע כנפות הארץ: *Nos exultabimus & lætabimur de salute tuâ; tu autem perducito nos ad pacem, congrega expectantes tuos ex quatuor terræ plagis.* &c. Solent verò etiam subinde has formulas interspergere, quoties vel templi, vel rituum non alibi, quam in templo usitatorum aliqua mentio incidit, ut cùm R. Salomo ben Wirga *in Schebbet Juda f. LXXIII. col. 1.* paschalis victimæ meminisset, mox istud suspirium annectit: האל יזכני לראות בבנין בית קדשנו ותפארתנו ועבודת אלהינו כימי עולם וכשנים קדמוניות אמן: *Utinam DEUS me dignum habeat, ut videam structuram templi sanctitatis nostræ, & decoris nostri, & cultus divini, qualis olim, & annis superioribus fuit! Amen!* Idem videas in editione Hebræo-Germanicâ *fol. LXVI. col. 1.* Georg. Genzius *in Histor. Judaic. p.* 388. 389. sic formulam exprimit: *Faxit DEUS OPTIMUS MAXIMUS, ut mihi videre aliquando contingat fabricam sanctissimæ & gloriosissimæ urbis, Deiq; nostri cultum, qualis ille olim florente imperio nostro viguisse dicitur, hoc opto, hoc voveo, tu maxime DEUS, fac me hujus voti compotem.* Conf. supra *pag.* 300.

g) *SOLIUS SAPIENTIÆ, NON VOLUPTATIS CAUSA.*) Hoc idem Majemonides alibi sæpiùs inculcat. Hal. Tschubha *c. IX. §. 2. fol. L. col. 1.* מפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם ימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינם מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן וימצאו להם מרגוע

כדי שיזכו לחיי העולם : *Non desiderarunt Prophetæ & alii sapientes tempora Messiæ, ut dominentur populis mundi, & imperent gentilibus,* (à quibus nunc opprimuntur,) *nec ideò, ut comedant & lætentur tantùm: sed ut vacui sint ad doctrinam legis, nec impediantur ab exactoribus, quo minus ad æternam vitam præparare se possint.* Hæc est summa Judaicæ sententiæ de Rege Messiâ, non ex incertâ traditione alicujus novitii hausta, (ut aliqui temerè nulloq; delectu solent,) sed idoneis & inter ipsos authenticis authoribus stabilita.

Requirit ergò Christiana pietas, ut ad calcem libelli doceam, quibus argumentis utrinq; confessis, hanc opinionem ipsis eripiendam *b*) putem. Non enim nunc animus est, è novo & ipsis suspe-

---

מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי הע׳הב לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת : *Propterea omnes Israelitæ & Prophetæ ac sapientes eorum, dies Messiæ desiderarunt, ut quiescant à regnis, quæ ipsis nullam hic quietem concedunt ad vacandum legis studio & præceptorum observationi, prout decet : utque requiem sic impetrati sapientiæ incrementa sumant, quâ digni fiant vitæ futuri seculi : siquidem illis diebus scientia, & sapientia, & veritas multiplicabitur.* Clariùs adhuc *in Comm. ad Sanhedr. fol. CXX. col. 1.* אין אנו מתאוים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר ולא שנרכב על סוסים ולא לשתות יין במיני הזמר כמו שמחשבים מבולבלי הדעת אבל התאוו הנביאים והחסידים ימות המשיח ורבתה תשוקתם אליו למה שיהיה בו מקבוץ הצדיקים והנהג׳ הטובה והחכמה וצדק המלך ורוב יושרו והפלגת חכמתו וקרבתו אל האלהים כמו שנ׳ ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך ועשיית כל מצות תורת משה רבינו עליו השלום מאין התרשלות ועצלה ולא אונס כמו שנאמר ולא ילמדו עוד איש אל אחיו ואיש אל רעהו כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם וגו׳ : *Non desideramus aut expectamus dies Messiæ ob amplitudinem proventuum & divitiarum, neque ut magnatum instar vehamur equis, aut bacchanalia vivamus inter varia musica oblectamenta; sicuti confusi intellectus existimant; sed Prophetæ aliique viri sancti adventum Messiæ ideò maximo desiderio votisq; ardentissimis anhelarunt, quòd scirent tunc futuram congregationem justorum, adeoque optimam cum iis conversationem, & sapientiam, ac Regem fore justum, & æquitate amplissimum, & sapientiâ incomparabilem, & DEO ipsi cognatione proximum, teste Scripturâ* Psal. II, 7. *DIXIT DOMINUS AD ME, FILIUS MEUS ES, HODIE TE EGO GENUI. Fore præterea accuratam observationem omnium præceptorum Legis Mosaicæ, absque intermissione & negligentiâ, & sine omni coactione, prout dicitur* Jer. XXXI, 34. *Nemo docebit fratrem aut proximum suum, sed omnes me cognoscent à minimo inde usq; ad maximum, &c.*

b) *HANC OPINIONEM IPSIS ERIPIENDAM.*) Atqui dubitat Antonius Margarita *in Relig. Judaic. p. R. col. 2.* posse hanc opinionē Judæis ullis argumentis eripi. Audi verba sat dura in Judæos: Wenn alle Himmel und Erdreich Pergamen/und alle Wasser auff Erden mit sampt dem Meer Dinten / und alle Höltzer

ſpecto Teſtamento quicquam probationis afferre, nec etiam ea, quæ Theologi aliàs piè opponunt, repetere; ſed quia diſputantes in principiis convenire oportet, ex ipſorummet libris omni exceptione ſuâ majoribus demonſtrare, *quòd tempus Meſſiæ deſtinatum pridem tranſierit, adeoq; nunc fruſtrà expectetur alius*; ut miſeri homines tamdiu
184 fruſtrati, deinceps in perſonam ejus, & quiſnam ille ſit, inquirere diſcant. Affero autem nunc præcipuè quatuor Argumenta; (cætera in aliud tempus & locum conſultò reſervans: *i)* ſcilicet à regimine ſuo, ab imperio Romano, à Chronologiâ, & quod firmiſſimum eſt, à propriâ confeſſione petita. Primò *k)* extat in Talmude vetus & clariſſima traditio, Meſſiam tunc adventurum, quando Synedriales, poteſtate ſuâ multùm imminutâ exulare cogantur de loco in locum, nec in camerâ templi conſidentes, jurisdictionem plenariam exerceant, ut ab antiquo. Atqui hæc poteſtas ipſis per Herodem acciſa fuit, pòſt indies decrevit, tandem penitùs contabuit; illis interim hoc tribunal ex unâ urbe in aliam transferentibus. Maſſ. San-

Hölßer Schreibefedern / und alle Einwohner des Erdreichs Schreiber weren / und schrieben alle Tage und Nacht / auf das aller freundlichst / und brauchten eitel / wahre / klare / helle Schrifft wider die Jüden und ihre verstockte Hertzen / und probirten in solchem Schreiben den wahren Christlichen Glauben / daß der Moschiach kommen were / der aller Menschen Sünde auf sich genommen hat / würde man dennoch nicht einen Jüden zum Christlichen Glauben bewegen. Ne verò quis insolentia formularum offendatur, ſciendum, hunc proſelytum (in Judaiſmo enim natus educatusque, poſteà ad Chriſtum converſus, & meus jam ante ſeculum in profeſſione Hebræâ anteceſſor fuit,) cū Talmude loqui, in cujus Maſſech. Schabbath *fol. XI. col. 1.* eadem formula exaggerandi: אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקין לכתוב חללה של רשות ! *ſi omnia maria atramentum, & omnes junci calami, & univerſum cœlum membrana, & omnes homines ſcribæ eſſent; non tamen ſufficerent ad ſcribenda Rerumpublicarum arcana.* Unde paſſim ad alia atque alia exaggeranda applicant.

i) RESERVANS.) Reſervarat ea Triumphatori ſuo vapulanti, quem tunc ab eo doctiſſimi quique efflagitabant. Sed mors præpopera illum nobis invidit, neque ſpes ea, quæ meditatus jam fuerat, impetrandi ſupereſt. Eundem poſteà laborem in Belgio ſuſceperat Nobiliſſimus Conſtantinus L'Empereur ab Oppyck; ſed eadem hunc cum Schikardiano fata manſerunt.

k) PRIMO.) Hoc argumentum à regimine Judæorum ablato, itidem urgent Raimund. Martini *part. II. Pug. Fid. Cap. IV. f. 250. ſqq.* Galatinus *lib. III. de Arc. Cath. Ver. c. IV. V. VI. VII. IIX. f. 139. ſeqq.* Jac. Altingius *libris quinque* Schi-

Sanhedr. *p. 97. a. ante med.* תניא ר' יהודה א' דור שבן דוד בא בו בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם ואנשי גבול (פי' אנשי גזירת סנהדרין) יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח וכו' *Traditio: Ait R. Jehuda, generatione quâ filius Davidis adveniet, domus congregationis scholasticæ fiet lupanar, l) fluvius Galil exsiccabitur, m) locusq; Gablan n) vastabitur, & viri limitum o)* (h.e. territorii terræ Israël,) *qui sunt*

Schilo inscriptis passim. & quotquot ferè in Disputationibus Anti-Judaicis ad vaticinium Jacobæum *Gen. XLIX,* 10. deferuntur, ubi laudata hic testimonia Talmudico-Rabbinica sæpiùs repetita videas.

l) DOMUS CONGREGATIONIS SCHOLASTICÆ FIET LUPANAR.) Conferas cum hoc CHRISTI verba, quibus profanationem Templi ex *Jes. LVI,* 7. & *Jer. VII,* 11. Judæis exprobrat *Matth. XXI,* 13. Non minus enim בית הוועד ה' *Domus conventus DOMINI* templum, quàm Synagogam notat. Quanquam ibi Glossa Talmudica: בית הועד מקום שתלמידי חכמים מתוועדים שם ללמוד התורה: *Domus conventus h. l. significat locum, ubi studiosi conveniunt ad discendam legem.* Solent enim Judæi hoc Talmudicorum dictum de summâ vastitate postremis hujus præsentis captivitatis temporibus, imminente Messiæ adventu, futurâ interpretari, quam veteres tantam fore prædixerint, ut Synagogæ passim inter Christianos aliosque gentiles ab ipsis erectæ lupanaria fiant.

m) FLUVIUS GALIL EXSICCABITUR.) Malè. Textus Hebræus habet: והגליל יחרב quod est: *& Galilæa vastabitur.* Secutus est Schikardus Christianum Gersonem, & ab eo ita seductus, quippe qui prior *in Chelek p.* 103. sic reddiderat: Und das Wasser *Galil* wird austrucknen / solâ verbi חרב ambiguitate, (siquidem utrumque, & *exsiccari* & *desolari* notat) deceptus. Quis vero fluvius Galil? Atqui גליל *Galilæa* est, in quâ tempore CHRISTI maxima clades facta, ut non malè hæc referre queas ad *Luc. XIII,* 1. & *Act. V. vers.* 37.

n) LOCUSQ. GABLAN.) Coccejus *in Excerptis p.* 344. הגבלן reddit *Gabalene.* Glossa Talmudica: הגבלן מקום ששמו כך *Gablan est locus hoc nomine insignitus.* Hunc sequitur Gerson *l. c.* und der ort Gablan wird wüste werden / & eum noster. Obiter nota, in editione Talmudis Amstelodamensi glossam istam pro הגבלן habere הגליל, quod lectorem minùs attentum facile seducet. Sphalma esse, apparet ex Beth Israel *part. II. fol. CXCIV. col.* 4.

o) VIRI LIMITUM.) Quinam illi? Glossa Talmudica binas expositiones affert: אנשי גבול אנשי גבול ארץ ישראל ל"א אנשי סנהדרין: *Viri limitum sunt, qui limites terræ Israeliticæ incolunt; alii vero dicunt, esse Synedriales.* Noster utramque jungit. Sed cur Synedriales dicerentur viri limitum? altum hic omnes, quos vidi, silent. Crederem, אנשי גבול dici incolas illius loci, qui modo גבלן vocabatur, Rabbinis, æque ac viri illi, ignotus. *Gablan* autem a Gemaristis vocari regionem Jerosolymitanam, Arabicâ voce, quasi *montanam,* (Arabibus enim جبل *mons* est,) prout Straboni Solymorum regio *καβαλὶς Cabalis*, & Solymi *Caballenses* nominantur, Σολύμους δ' εἶναί φασι τοὺς καβαλλεῖς, *Solymos autem,* inquit, *Caballenses esse dicunt.* Etsi enim Solyma hæc Strabonis, quorum etiam Homerus me-

redibit tunc aureum seculum *x*) & tempora beata , quando de præsentibus malis nihil præter nomina noscent. Idem *ad fin. cap. & totius operis* : באותו הזמן לא יהיה שם רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה משפעת הרבה וכל מעדנים מצויים כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד (*y* ויהיו ישראל חכמים גדולים והסתומים העמוקים גלוים לכל : *Illo tempore procul aberunt fames, bellum & invidia : bonitas verò effundetur abundantissimè , omnisque generis voluptates præstò erunt instar pulveris. Nemo tamen occupabitur aliâ re, quàm cognitione DEI. Tunc y) Israëlitæ sapientissimi cluent, quibus etiam profundissima mysteria omninò aperientur.* Attende autem, quibus signis vel criteriis *z*) ille Messias certò sit agnoscendus , nè iterum in

---

שנטבעה בטמעה h. e. *siquidem hac ratio tunc obtinebit, ut famitia, quæ obscura est, obscura maneat.*

x) *AUREUM SECULUM.*) Huc convivium illud Messiæ , in quo taurus Behemoth & piscis Leviathan uterque monstrosæ magnitudinis , & illa avis maxima bar Juchne , itemque vinum in paradiso plantatum atque eousq; in Adami cellâ asservatum apponetur, præmissis ludis , quod certamen tauri & piscis illius inter se in arenâ , antequam mactentur, committendorum exhibebit : quod latè descriptum dedit Buxtorfius *in Synagog. Judaic. cap. ult.* sed parabolicè accipiendum monuit Menasse ben Israel *lib. II. de Resurrect. Mort. c. XIX p.* 225. de quo alibi.

y) ויהיו וכו' *TUNC &c.*) Hæc, quæ sequuntur , in meo Codice paulo aliter sonant : ולפיכך יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים : *Et propterea omnium sapientissimi erunt, & cognoscent res absconditas , ipsumque Creatoris sui scientiam attingent, quantum humanæ vires patiuntur, quia dictum est* Jes. XI, 9. *Repleta est terra scientiâ Domini, sicut aqua mare operientes.*

z) *SIGNIS ET CRITERIIS.*) Alia tamen , quàm ex Majemonide hic afferuntur, prævio Jesaiâ *c. XI, 1. seqq.* explicat R. Abarbanel *Comm. in illum locum fol. XXVII. col. 1. sqq.* quem sic orditur : זכר הנביא בנבואתו תוארת עשרה תוארים שימצאו במלך המשיח והם התנאים הכרחיים במלכותו ובגאולתו הנצחית שמבלתם אי אפשר שיהיה הוא משיח ולא שתקרא גאולתו גאולה אמתית : *Meminit propheta in Vaticinio hoc decem attributorum , quæ reperientur in Rege Messiâ : & illa quidem erunt conditiones necessariæ in regno ejus & in redemptione per ipsum futura , ut absque iis impossibile sit, ut sit Messias , aut ut redemptio ejus dicatur vera redemptio.* Ipsa postmodum signa & attributa latè persequitur, quæ annis superioribus, si rectè memini, CL. Frischmuthus in Academiâ Jenensi aliquot Dissertationibus exhibere decreverat ; nescio tamen , an successerit institutum , neque enim ulla earum , dum hæc scribimus , ad manum est. Si prodierint , non sine commodo consuleptur : solet enim vir celeberrimus accuratè Abarbanelis vestigia legere. Nos summa,

in eo aberrent, quòd sæpè hactenus magno suo malo & totius mundi ludibrio fecerunt, omnibus tot magnificis spebus tur-.

ma capita huc excerpemus, prout ab ipso R. Abarbanelo monstrantur. (1.) התאר ביחוסו ומשפחתו שיהיה מזרע דוד מגזע ישי החסי' ונצר משרשיו השלמים דוד ושלמה ; *Primum criterium est in genealogiâ & familiâ ejus, ut sit ex semine Davidis, ex trunco Isai sancti, & surculus è radicibus ejus perfectis, Davide & Salomone.* (2.) התואר והתנאי הב' הוא במדרגה בנבואתו שתהיה בעליונה שבמדרגות הנבואה ; *Proprietas & conditio secunda consistit in excellentiore gradu prophetiæ, quippe quæ erit in supremo omnium prophetiæ graduum.* (3.) התואר והתנאי הג' בחכמתו כמו שאמר רוח חכמה ובינה וגו' *Qualitas & conditio tertia est in ipsius sapientiâ, de quâ Prophetâ ait: Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, &c.* eam autem posteà prorsus miraculosam describit, jungique in textu ait חכמה *sapientiam* & בינה *intelligentiam*, ut innuatur, eum tàm בשכל העיוני *in intellectu speculativo*, quam בתבונה המעשית *in prudentiâ practicâ* perfectum fore, adeoque ut ipse addit, בחכמה העיונית ובמעשית יחד *in sapientiâ speculativâ & practicâ simul.* (4.) התואר והתנאי הרביעי שימצא במלך המשיח הוא היותו כובש את יצרו ונבדל ונפרש מכלל האחרות הגשמיות ; *Proprietas & conditio quarta, quæ in Rege Messiâ reperietur, hæc est, ut subigat concupiscentiam suam, atque remotus & separatus sit à quibuslibet cupiditatibus corporalibus.* (5.) התואר והתנאי החמישי הוא בענין המשפט שיהיה מלך המשיח רודף צדקה ומשפט ; *Quinta Conditio est in negotio judicii, ut Rex Messias justitiam & judicium sectetur.* (6.) התואר והתנאי הששי הוא בענין הנסים והנפלאות שיעשה מלך המשיח כנגד הטבע כי מפני דבקותו בש"ית יעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ ; *Sexta consistit in miraculis & prodigiis, ut Rex Messias præter naturæ ordinarium cursum agat: cùm enim DEO tàm arctè adhæsurus sit, faciet signa & prodigia in cælo pariter & terrâ.* (7.) התואר והתנאי השביעי הוא ברוב השלום שיהיה בימיו בכל הארץ ; *Septima est in multitudine pacis, quæ ejus tempore in universâ terrâ futura est.* (8.) התואר והתנאי השמיני שימצא במלך המשיח הוא שאליו גוים ידרושו והיתה מנוחתו כבוד ר"ל שלא בלבד יכנעו אליו בני ישראל אבל גם שאר האומות יהיו נכנעים תחתיו ; *Octavum signum, quo Rex Messias agnoscetur, hoc est, quòd ipsum gentes inquisituræ sint, ejusque requies futura sit gloria, hoc est, quòd non tantùm Israelitæ, sed & cæteræ nationes sub eo sesè humiliaturi sint.* (9.) התואר והתנאי הט' שימצא במלך המשיח ובימיו הוא שיקבץ הק"בה נפוצותיו ויביא נדחי ישראל והם עשרת השבטים שהגלה מלך אשור ולא שבו עד הנה וג"כ נפוצות יהודה שנפוצו בחרבן בית ראשון ובחרבן בית שני יקבצם וימלוך עליהם יחד ; *Criterium & conditio nona, quæ in rege Messiâ ejusque diebus erit, consistit in hoc, ut DEUS optimus maximus dispersos suos congreget, reducatque depulsos Israelis, hoc est, decem tribus à Rege Assyriæ abductas, neque hactenus reversas, similiterque dispersos Judæ, qui tùm in primi, tùm secundi templi devastatione hinc inde per orbem dispersi sunt; hos inquam congreget, & super illos conjunctim regnet.* (10.) התואר והתנאי העשירי שימצא למלך המשיח שיהיה בזמן הגאולה הוא שיעשה הק'בה על ידו נס הדומה לקריעת ים סוף שנעשה על ידי משה ביציאת מצרים ; *Decima denique proprietas Messiæ, redemptionis tempore observanda hæc est, ut DEUS ipsius operâ specialiter patret miraculum, illi maris discissioni simile, quam operâ Mosis in exitu ex Ægypto præstitit.* Hoc innuere pu-

turpiter frustrati. Primò erit legisperitissimus; *a*) deinde bellicosus, *b*) ut arte simul & marte polleat, & in utroque felix prosperitatem

tat Prophetam *Vers.* 15. ubi לשון ים מצרים *linguam maris Ægyptiaca* designet גילוס הנכנס בארץ מצרים בים *Nilum in Ægypto se in mare exonerantem*, unde a figurâ nomen לשון *linguæ* etiam sortiatur. Hæc sunt criteria Messiæ secundùm Abarbanelem ductu scripturæ proposita, quæ tamen sic explicat, ut in singulis ostendat, nec Hiskiam, quem nonnulli Messiam dixerant, nec alium, qui tempore secundi templi vixerit, pro Messia agnoscendum, sed Messiam, cui ista conveniant, adhuc expectandum esse.

a) *LEGISPERITISSIMUS.*) Hinc illæ disputationes inter Rabbinos de quæstione, uter majori cognitione præditus, Moses Legislator, an Messias? Et quanquam Majemonides Mosaicam sapientiam anteponit, proximam tamen ei Messianam facit, adeo ut & Salomoneam antecellat, *in Hilkoth tschubba c. IX. §. 2. fol. L. col. 2.* אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותן דרך השם ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יי׳ בראש ההרים: *Rex ille Messias, qui exsurget è semine Davidis, majori sapientiâ præditus erit, quam Salomo, & maximus propheta Mosi Doctori nostro proximus: atque ideò omnem populum docebit, eique ostendet viam Domini, & venient omnes ethnici ad audiendum ipsum, prout dicitur* Jesa. XI, 2. *Et erit in fine dierum, ut firmus sit mons templi Domini in capite montium.* Alii verò ipsi etiam Mosaicæ cognitioni Messianam anteponunt, & huc accommodant illud *Jesa. LII, 13. Excelsus, & elatus, & altus erit*, in illo veterum R. Abarbaneli *Comm. ad h. l. f. LXXIIX. col. 1.* memorato: ירום מאברהם ונשא ממשה וגבה ממלאכי השרת: *Excelsus erit præ Abrahamo, elatus præ Mose, altus præ angelis administratoriis.* Quod & pridem *ad Jesa. XI, 3. 4. fol. XXVII. col. 1.* ubi ex professo de hoc Messiæ criterio agit, ad asserendum illud applicuerat.

b) *BELLICOSUS.*) Hinc passim illa R. Davidis Kimchii adversus JESUM nostrum ingeminant: איה המלחמות שנלחם ישו ואיה המלכים אשר נצח *Quænam sunt bella, quæ gessit Jesus? & ubinam sunt Reges, quos vicit?* Quanquam illa Kimchius κατ' αὐθεντίαν protulit in *Responsionibus suis contra Christianos editioni ejus in Psalmos Isnensi additis ad Ps. CX.* ut ostenderet ex v. 5. psalmum non agere de Messiâ. Ipse enim non bellicosum, sed pacificum fore, existimat, planè, uti R. Abarbanelem inter criteria ejus *num. VII.* רוב השלום *multitudinem pacis*, nullâ belli mentione factâ, numerare modò vidimus. Iterum R. Kimchi *ad Psal. LXXII, 6.* בימין של מלך המשיח יהיו ישראל בהבטחה גדולה ובשלום אין כמוהו *Sub Rege Messia regno Israelitæ in summâ erunt securitate & pace, cui nulla alia similis est.* Et paulò post *ad v. 7.* cùm abundantia pacis futura dicitur, donec non sit luna: על מלך המשיח הוא כפשוטו שבכל ימי עולם יהיה שלום: *De Rege Messiâ*, inquit, *hæc literaliter accipienda sunt, siquidem per ipsum omnibus mundi diebus pax erit.* Similia idem habet *ad Mich. V, 5.* Cur ergò Messias gladio cingendus *Psal. XLV, 3*? Respondet idem Rabbi *ad eum locum*: אע״פי שימי המשיח יהיה שלום כמו שהתנבאו הנביאים בתחלת מלכותו תהיה מלחמת גוג ומגוג *Etsi Messiæ diebus omnimoda pax futura est, sicuti Prophetæ vaticinati sunt; initio tamen regni ejus erit bellum Gog & Magog.* Utut nec

Paren-

ritate continuâ : tertiò tamen nullius miraculi patrator, c) quia mun-

Parentis quoque sui expositionem improbet, qui metaphoricè gladium de gloriâ & majestate acceperit. Sane enim ambigui hic sunt Rabbini, dum non pauci Messiam planè non præliaturum, sed in pace & tranquillitate universum terrarum orbem imperio suo moderaturum putant, atque ideò citatus Kimchi ipsum asino vehendum *Zach. IX.* 9. introduci scribit *in Comm. ad h. l.* להורות כי לא יצטרכו ישראל לסוסים ולרכב לפיכך אמר אחריו והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים : *ut doceatur, non opus habere Israelitas equis & curru; propterea etiam statim sequi: Et exscindam currum ex Ephraim & equum ex Jerusalem.* Multum quidem de bello fabulantur, in quo Armillus succumbet, verùm non Messiæ virtute, aut belli robore, sed DEI ignem cœlitùs demittentis potentiâ interiturum ajunt. Sic enim fabulam enarrat R. Mechir *in Abkat Rochel lib. I. part. I. fol. III. col.* 3.4. יבא משיח בן דוד ואליהו הנביא עם הצדיקים ששבו ממדבר יהודה ועם כל ישראל הנקבצים ויבאו לירושלים ועלה במעלות בית הנשארת וישב שם וישמע ארמילוס שעמד מלך לישראל ויאמר עד אנה האומה הבזויה והשפלה הזאת עושין כן מיד יקבוץ כל חילו אומות העולם ויבא להלחם עם משיח ו' ואז הק'בה אינו מצריכו למלחמה אלא אומר לו שב לימיני והוא אומר לישראל התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום מיד הק"בה נלחם בהם שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב · והק'בה מוריד אש וגפרית מן השמים שנאמר ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש הנ' מיד ארמילוס הרשע ימות הוא וכל חילו · ואדום הרשעה שהחריבו בית אלהינו והגלונו מארצנו · ובאותה שעה יעשו בהם ישראל נקמות גדולות שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' ! *Veniet Messias Davidis filius & Elias propheta cum justis è deserto Juda revocatis, cumque omnibus Israelitis undecunque collectis, & Jerosolymam intrabunt. Ipse autem palatium quondam derelictum gloriosus conscendet, ibidemque residebit. Audiet hoc Armillus, quod Regem acceperint Israelitæ, & quousque tandem, inquiet, populus ille spretus contemptusque sic procedit? Statim igitur omnes gentium mundi exercitus convocabit, venietque cum Messiâ præliaturus. At DEUS tunc efficiet, ne opus ille habeat in bellum egrediendi, sed dicet ei potius è* Psal. CX, 1. *SEDE AD DEXTRAM MEAM. Ille ergò ad Israelitas suos conversus: Consistite saltem, inquiet, & intuemini salutem DOMINI, quam vobis hodiè præstabit. Tunc absque morâ DEUS adversum eos ipse pugnabit, prout dictum est.* Zach. XIV, 3. *ET EXIBIT DOMINUS PUGNATURUS CUM GENTIBUS ILLIS, SICUT TUNC CUM PUGNARET DIE CONFLICTUS. Demittet autem DEUS à cœlo ignem & sulphur, juxta illud* Ezech. XXXIIX, 22. *CONTENDAM CUM EO PESTE ET SANGUINE, ATQUE IMBREM INUNDANTEM, ET LAPIDES GRANDINIS, IGNEMQ. ET SULPHUR DEMITTAM SUPER EUM. Hinc statim Armillus impius morietur, ipse inquam, & totus ejus exercitus, & Romani impii, qui templum DEI nostri desolarunt, nosque è regione nostrâ exules abduxerunt. Sic illâ horâ egregiam de suis hostibus vindictam sument Israelitæ, implebiturque illud, quod* Obad. vers. 18. *scriptum est: ET ERIT DOMUS JACOB IGNIS, ET DOMUS JOSEPH FLAMMA, ET DOMUS ESAU STIPULA, &c.*

c) *NULLIUS MIRACULI PATRATOR.*) Ecce verò, ut hîc quoque varient! Nam sextum Messiæ criterium R. Abarbanel בענין

mundi cursum non innovabit; deniq; nec mortalis, *d*) quam propriam volunt esse notam, nè Jesum Nazarenum admittere cogantur. Iterum *cap. præc.* II. *circ. med.* אל יעלה על דעתך שהמלך משיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בהן שהטפשים אומרים הרי ר' עקיבא חכם גדול נושא כליו של בן כוזיבא ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג נודע שאינו ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת: ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו

והנבלאות הנסים *in miraculis & prodigiis ab eo edendis* reponebat, ipsique Targumistæ eum thavmatu gum fore observarunt *Psal. XIIX*, 31. *Mich. V*, 18. & alibi. Consulant Auditores nostri, quæ de miraculis Messiæ olim pro lectione publicâ ex professo diximus: cæteri conferant Hottingerum *append. I. Gram. Chald. Syriac. pag.* 161. *seqq.* & Vorstium *not. ad Majem. de fundam. Legis pag.* 109. *seqq.*

d) *NEC MORTALIS.*) Videtur Schikardus mentem Majemonidis, cujus solius autoritate hic nititur, non satis penetrasse. Non enim simpliciter Rabbi negat, mortalem fore Messiam; sed negat saltem in bello succubiturum & interficiendum, sicuti Ben-Cosba occisus est, quem naturaliter moriturum, rebus Messiæ benè gestis credebant. Sic enim disertè Majemonides de eodem, (de quo hic *in Hilk. Melachim* agit,) Messiá scribit *in Comm. ad Sanhedr. fol. CXX. col.* 1. והמשיח ימות וימלוך בנו תחתיו ובן בנו וכבר ביאר הנביא את מיתתו לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט ויארך מלכות ימים רבים עד מאד ויארכו חיי בני האדם גם כן לפי שבשיכוח הדאגות והיגונות יארכו ימי אדם: *Cæterùm Messias morietur, & regnabit post ipsum filius ejus, hinc illo quoque demortuo nepos, & sic porrò secuturi posteri. Jam pridem verò mortalitatem ejus exposuit Prophet.a*, Jesa. XLII, 4. *NON CALIGABIT, NEC FRANGETUR, DONEC PONAT IN TERRA JUDICIUM. Ipsum autem Regnum ejus temporibus longè plurimis durabit, similiterq; vita hominum erit longæva, siquidem cùm mœrores animi & molestia removentur, dies hominum prolongari solent.* Alias hæc vulgi Judæorum fides est, Messiam Davidis filium, de quo solo hic agitur, fore immortalem; Alterum verò, qui prior aderit, quem filium Josephi vocant, omninò mortalē & violentâ quidem morte periturū credunt. Et de hoc Josephi filio intelligendus est R. Mechir *in Abhkat Rochel fol. III. col.* 2. יהרג משיח ה' ובאין מלאכי השרת ונוטלין אותו ומשמרים אותו עם אבות העולם *Interficietur Messias Domini, & aderunt angeli administratoris eumque ablatum apud patriarchas tumulabunt.* Et quibusdam interpositis: אז יברחו כל ישראל במדברות וכל מי שלבו מסופק בדינו חוזר על אומות העולם ואומרים זו הגאולה שאנו מחכים לה *Tunc omnes Israelitæ in deserta confugient, & quicunque in religione suâ hæsitaverit, ad ipsas mundi gentes relabetur. Dicens autem: Haccine est redemptio, quam nos expectabamus, siquidem ipse Messias trucidatus est?* Similis ferè querela illi discipulorum Emauntem pergentium *Luc. XXIV*, 20, 21. quem locum non male hinc illustraveris, si præsertim

אביו ויכוף כל ישראל לילך בה וילחם מלחמות ה' אם הצליח ונצח כל האומות שסביבו ובנה מקדש במקומו הרי זה משיח בודאי ואם לא הצליח או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים שנ' ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עת למועד: *Noli existimare, quod rex Messias debeat miracula edere vel innovare naturam aut mortuos vivificare, prout opinantur stolidi. Ecce R. Akiba celeberrimus ille sapiens, armiger erat Ben-Cozbæ, habens illum unà cum coætaneis pro vero Messiâ, donec occideretur; tunc agnitus fuit, neque rogarunt sapientes ab illo prodigium in confirmationem. Verùm si rex surget de familiâ David, eruditus in theoriâ legis & exercitatus in praxi, qui* 183
populum coget ad observationem legis, & præliabitur bella Domini, si prosperum habebit successum, & vincet cunctas gentes circumquaque, item ædificabit sanctuarium suo loco debito, ecce is demum certò erit Messias. Sin verò succumbat vel interficiatur, constabit non fuisse genuinum illum, in quem nos sperare scriptura jussit. Permittit verò DEUS, venire tales ad tentandum plurimos, sicut dicitur (Dan. 11. v. 35.) *inter intelligentes offendentur aliqui, ut conflentur, purificentur & dealbentur usque ad constitutum tempus.* Talis autem, qualem ipsi quidem describunt, hactenus nondum apparuit, ideò desiderant *e*) eum quotidiè, votisq; sollicitant ardentibus, subindè illud inclamantes: *mitte nobis germen David.* Jam pridem circa CHRISTI tempora, concepit Jehuda filius Themæ formulam

sertim à priscis Hebræorum, figmento hoc de duplici Messiâ, delineatum supponas duplicem Messiæ statum, exinanitionis & exaltationis, quod posteà recentiores in mera deliria converterunt: quam sententiam prolixè refert Matth. Flacius *part. II. Clav. tr. IV. fol.* 407. *seqq.* non improbatam Hackspanio *cap. II. de script. Rabb. ad Lipmann. pag.* 352. cujus discipulus Sebald. Snellius apertè tuetur *in Exam. Comm. R. Abarban. ad Obad. thes. CLXI. pag.* 124.

e) *DESIDERANT.*) Huc fortè non incommodè referas auream Judæorum simiam, quam ipsi sic vocant; quæ animum addit, & spem adimplendi desiderii confirmat: h. e. promissionem illam *Levit. XXVI*, 41. *seqq.* in quâ non sine emphasi vocula אף, quæ Germanis *simiam* sonat, aliquoties repetitur. Conf. Ant. Margarit. *in relig. Judaic. p.* Dd. 2. Helvicum *Append. IV. Elenchor. Jud. Tom. IV. Dispp. Giess. p.* 378. Glassium *lib. III. Philol. S. p.* 592. (805.) Waltherum *in Spong. Mosaic. p.* 864. *seqq.* Gerhardum *LL. Th. de extremo Judicio* §. 110. Havemannum im Wegeleuchte

lam, *f*) adventum ejus precandi, quâ etiamnum hodiè nimis serò utuntur, in orationibus quotidianis. Pirke Aboth *circa fin. cap.* 5. יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך *Esto beneplacitum coram te, ô Domine DEUS noster, Deusq; patrum nostrorum! ut readificetur domus sanctuarii citò in diebus nostris: & pone nostram portionem in lege tuâ.* Nè tamen videantur odio nostri & impatientiâ servitutis tantùm hoc orare, instruit eos Maymonides satis Philosophicè, ac jubet solius sapientiæ, non voluptatis causâ *g*) id optare, sanior in eo quoque suis gregalibus, *paulò ante fin. ult. cap.* לא נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח לא כדי שישלטו על אומות העולם ולא כדי שירדו בגוים ולא כדי לאכול ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויים לתלמוד תורה ולא יהיה נוגש ומבטל להם כדי

part. I. c. 3. p. 23. Müllerum *lib. I. Judaism. c. XVII. p.* 528.

f) *FORMULAM.*) Eadem in *Seder. tphillos p. m.* 7 *a.* precibus matutinis inserta est, & passim ibi aliæ id genus formulæ seqvuntur. v. g. את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ברוך אתה יי׳ מצמיח קרן ישועה: *Germen Davidis servi tui citò progerminare jubeas, & cornu ejus exaltes cum salute tuâ. Nam in salutem tuam speramus quotidiè. Benedictus esto, ô DOMINE, qui progerminare jubes salutem.* Item: הרחמן הוא ישבור עול גוים מעל צוארינו והוא יוליכנו לארצנו: *Misericors ille confringat jugum gentium de cervicibus nostris, & reducat nos in terram nostram.* Alia: נגילה ונשמחה בישועתך ותביאנו לשלום קבץ קוויך מארבע כנפות הארץ: *Nos exultabimus & lætabimur de salute tuâ; tu autem perducito nos ad pacem, congrega expectantes tuos ex quatuor terræ plagis.* &c. Solent verò etiam subinde has formulas interspergere, quoties vel templi, vel rituum non alibi, quam in templo usitatorum aliqua mentio incidit, ut cùm R. Salomo ben Wirga *in Schebhet Juda f. LXXIII. col.* 1. paschalis victimæ meminisset, mox istud suspirium annectit: האל יזכני לראות בבנין בית קדשנו ותפארתנו ועבודת אלהינו כימי קדם וכשנים קדמוניות אמן: *Utinam DEUS me dignum habeat, ut videam structuram templi sanctitatis nostræ, & decoris nostri, & cultus divini, qualis olim, & annis superioribus fuit! Amen!* Idem videas in editione Hebræo-Germanicâ *fol. LXVI. col.* 1. Georg. Genzius *in Histor. Judaic. p.* 388. 389. sic formulam exprimit: *Faxit DEUS OPTIMUS MAXIMUS, ut mihi videre aliquãdo contingat fabricam sanctissimæ & gloriosissimæ urbis, Deiq; nostri cultum, qualis ille olim florente imperio nostro viguisse dicitur, hoc opto, hoc voveo, tu maxime DEUS, fac me hujus voti compotem.* Conf. supra *pag.* 300.

g) *SOLIUS SAPIENTIÆ, NON VOLUPTATIS CAUSA.*) Hoc idem Majemonides alibi sæpiùs inculcat. Hal. Tschubha *c. IX. §. 2. fol. L. col.* 1. מפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם ימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינם מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן וימצאו להם מרגוע

כדי שיזכו לחיי העולם : *Non desiderarant Prophetæ & alii sapientes tempora Messiæ, ut dominentur populis mundi, & imperent gentilibus,* (à quibus nunc opprimuntur,) *nec ideò, ut comedant & lætentur tantùm: sed ut vacui sint ad doctrinam legis, nec impediantur ab exactoribus, quo minus ad æternam vitam præparare se possint.* Hæc est summa Judaicæ sententiæ de Rege Messiâ, non ex incertâ traditione alicujus novitii hausta, (ut aliqui temerè nulloq; delectu solent,) sed idoneis & inter ipsos authenticis authoribus stabilita.

Requirit ergò Christiana pietas, ut ad calcem libelli doceam, quibus argumentis utrinq; confessis, hanc opinionem ipsis eripiendam *b*) putem. Non enim nunc animus est, è novo & ipsis suspe-

מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי הע״הב לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת : *Propterea omnes Israelitæ & Prophetæ ac sapientes eorum, dies Messiæ desiderarunt, ut quiescant à regnis, quæ ipsis nullam hic quietem concedunt ad vacandum legis studio & præceptorum observationi, prout decet: atque requiem sic impetrati sapientiæ incrementa sumant, quâ digni fiant vitâ futuri seculi: siquidem illis diebus scientia, & sapientia, & veritas multiplicabitur.* Clariùs adhuc *in Comm. ad Sanhedr. fol. CXX. col.* 1. אין אנו מתאוים ומקוים ליבוא המשיח לרוב התבואות והעושר ולא שנרכב על סוסים ולא לשתות יין במיני זמר כמו שמחשבים מבולבלי הדעת אבל האנו הנביאים והחסידים ימות המשיח ורבתה תשוקתם אליו למה שיהיה בו מקבוץ הצדיקים ותנהג׳ הטובה והחכמה וצדק המלך ורוב יושרו והפלגת חכמתו וקרבתו אל האלהים כמו שנ׳ ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך ועשית כל מצות תורת משה ובינו עליו השלום מאין התרשלות ועצלה ולא אונס כמו שנאמר ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם וגו׳ : *Non desideramus aut expectamus dies Messiæ ob amplitudinem proventuum & divitiarum, neque ut magnatum instar vehamur equis, aut bacchanalia vivamus inter varia musica oblectamenta; sicuti confusi intellectu existimant; sed Prophetæ aliique viri sancti adventum Messiæ ideò maximo desiderio votisq; ardentissimis anhelarunt, quòd scirent tunc futuram congregationem justorum, adeoque optimam cum iis conversationem, & sapientiam, ac Regem fore justum, & æquitate amplissimum, & sapientiâ incomparabilem, & DEO ipsi cognatione proximum, teste Scripturâ* Psal. II, 7. *DIXIT DOMINUS AD ME, FILIUS MEUS ES, HODIE TE EGO GENUI. Fore præterea accuratam observationem omnium præceptorum Legis Mosaicæ, absque intermissione & negligentiâ, & sine omni coactione, prout dicitur* Jer. XXXI, 34. *Nemo docebit fratrem aut proximum suum, sed omnes me cognoscent à minimo inde usq; ad maximum, &c.*

b) *HANC OPINIONEM IPSIS ERIPIENDAM.*) Atqui dubitat Antonius Margarita *in Relig. Judaic. p.* R. *col.* 2. posse hanc opinionē Judæis ullis argumentis eripi. Audi verba sat dura in Judæos: Wenn alle Himmel und Erdreich Pergamen/und alle Wasser auff Erden mit sampt dem Meer Dinten / und alle Hölzer

ſpecto Teſtamento quicquam probationis afferre, nec etiam ea, quæ
Theologi aliàs piè opponunt, repetere ; ſed quia diſputantes in
principiis convenire oportet, ex ipſorummet libris omni exceptione
ſuâ majoribus demonſtrare, *quòd tempus Meſſiæ deſtinatum pridem tran-*
ſierit, adeoq; nunc fruſtrà expectetur alius; ut miſeri homines tamdiu
fruſtrati, deinceps in perſonam ejus, & quiſnam ille ſit, inquirere
184 diſcant. Affero autem nunc præcipuè quatuor Argumenta; (cæ-
tera in aliud tempus & locum conſultò reſervans: *i*) ſcilicet à regimi-
ne ſuo, ab imperio Romano, à Chronologiâ, & quod firmiſſimum
eſt, à propriâ confeſſione petita. Primò *k*) extat in Talmude ve-
tus & clariſſima traditio, Meſſiam tunc adventurum, quando Syne-
driales, poteſtate ſuâ multùm imminutâ exulare cogantur de loco in
locum, nec in camerâ templi conſidentes, jurisdictionem plenari-
am exerceant, ut ab antiquo. Atqui hæc poteſtas ipſis per Hero-
dem acciſa fuit, pòſt indies decrevit, tandem penitùs contabuit;
illis interim hoc tribunal ex unâ urbe in aliam transferentibus. Maſſ.
San-

Höltzer Schreibefedern / und alle Einwohner des Erdreichs Schreiber weren / und schrieben alle Tage und Nacht / auf das aller fr[illegible]lichst / und brauchten eitel / wahre / klare / helle Schrifft wider die Jüden und ihre verstockte Hertzen / und probirten in solchem Schreiben den wahren Christlichen Glauben / daß der Moschiach kommen were / der aller Menschen Sünde auf sich genommen hat / würde man dennoch nicht einen Jüden zum Christlichen Glauben bewegen. Ne verò quis inſolentia formularum offendatur, ſciendum, hunc proſelytum (in Judaiſmo enim natus educatusque, poſteà ad Chriſtum converſus, & meus jam ante ſeculum in profeſſione Hebræâ anteceſſor fuit,) cũ Talmude loqui, in cujus Maſſech. Schabbath *fol. XI. col.* 1. eadem formula exaggerandi: אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קלמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקין לכתוב חללה של רשות *ſi omnia maria atramentum, & omnes junci calami, & univerſum cælum membrana, & omnes homines ſcribæ eſſent; non tamen ſufficerent ad ſcribenda Rerumpublicarum arcana.* Unde paſſim ad alia atque alia exaggeranda applicant.

i) *RESERVANS.*) Reſervarat ea Triumphatori ſuo vapulanti, quem tunc ab eo doctiſſimi quique efflagitabant. Sed mors præpopera illum nobis invidit, neque ſpes ea, quæ meditatus jam fuerat, impetrandi ſupereſt. Eundem poſteà laborem in Belgio ſuſceperat Nobiliſſimus Conſtantinus L'Empereur ab Oppyck; ſed eadem hunc cum Schikardiano fata manſerunt.

k) *PRIMO.*) Hoc argumentum à regimine Judæorum ablato, itidem urgent Raimund. Martini *part. II. Pug. Fid. Cap. IV. f.* 250. *ſqq.* Galatinus *lib. III. de Arc. Cath. Ver. c. IV. V. VI. VII. IIX. f.* 139. *ſeqq.* Jac. Altingius *libris quinque*

Schi-

Sanhedr. *p.* 97. *a. ante med.* תניא ר' יהודה א' דור שבן דוד בא בו בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם ואנשי גבול (פי' אנשי גזית סנהדרין) יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח וכו' *Traditio: Ait R. Jebuda, generatione quâ filius Davidis adveniet, domus congregationis scholasticæ fiet lupanar, l) fluvius Galil exsiccabitur, m) locusq, Gablan n) vastabitur, & viri limitum o)* (h.e. territorii terræ Israël,) *qui sunt*

Schilo inscriptis passim. & quotquot ferè in Disputationibus Anti-Judaicis ad vaticinium Jacobæum *Gen. XLIX,* 10. deferuntur, ubi laudata hic testimonia Talmudico-Rabbinica sæpiùs repetita videas.

l) DOMUS CONGREGATIONIS SCHOLASTICÆ FIET LUPANAR.) Conferas cum hoc CHRISTI verba, quibus profanationem Templi ex *Jes. LVI,* 7. & *Jer. VII,* 11. Judæis exprobrat *Matth. XXI,* 13. Non minus enim בית הוועד ה' *Domus conventus DOMINI* templum, quam Synagogam notat. Quanquam ibi Glossa Talmudica: בית הוועד מקום שתלמידי חכמים מתוועדים שם ללמוד תורה: *Domus conventus h. l. significat locum, ubi studiosi conveniunt ad discendum legem.* Solent enim Judæi hoc Talmudicorum dictum de summâ vastitate postremis hujus præsentis captivitatis temporibus, imminente Messiæ adventu, futurâ interpretari, quam veteres tantam fore prædixerint, ut Synagogæ passim inter Christianos aliosque gentiles ab ipsis erectæ lupanaria fiant.

m) FLUVIUS GALIL EXSICCABITUR.) Malè. Textus Hebræus habet: והגליל יחרב quod est: *& Galilæa vastabitur.* Secutus est Schikardus Christianum Gersonem, & ab eo ita seductus, quippe qui prior *in Chelek p.* 103. sic reddiderat: Und das Wasser *Galil* wird austruckuen / solâ verbi חרב ambiguitate, (siquidem utrumque, & *exsiccari* & *desolari* notat) deceptus. Quis verò fluvius Galil? Atqui גליל *Galilæa* est, in quâ tempore CHRISTI maxima clades facta, ut non malè hæc referre queas ad *Luc. XIII,* 1. & *Act. V. vers.* 37.

n) LOCUSQ. GABLAN.) Coccejus *in Excerptis p.* 344. הגבלן reddit *Gabalene.* Glossa Talmudica: הגבלן מקום ששמו כך *Gablan est locus hoc nomine insignitus.* Hanc sequitur Gerson *l. c.* und der ort Gablan wird wüste werden / & cum noster. Obiter nota, in editione Talmudis Amstelodamensi glossam illam pro הגבלן habere הגליל, quod lectorem minùs attentum facile seducet. Sphalma esse, apparet ex Beth Israel *part. II. fol. CXCIV. col.* 4.

o) VIRI LIMITUM.) Quinam illi? Glossa Talmudica binas expositiones adfert: אנשי גבול אנשי גבול ארץ ישראל ל"א אנשי סנהדרין: *Viri limitum sunt, qui limites terræ Israeliticæ incolunt; alii verò dicunt, esse Synedriales.* Noster utramque jungit. Sed cur Synedriales dicerentur viri limitum? altum hic omnes, quos vidi, silent. Crederem, אנשי גבול dici incolas illius loci, qui modo גבלן vocabatur, Rabbinis, æque ac viri illi, ignotus. *Gablan* autem a Gemaristis vocari regionem Jerosolymitanam, Arabicâ voce, quasi *montanam,* (Arabibus enim جَبَل *mons* est,) prout Straboni Solymorum regio καβαλαῖς *Cabalais*, & Solymi *Caballenses* nominantur, Σολύμους δ᾽ εἶναι φασὶ τοὺς καβαλλεῖς, *Solymos autem,* inquit, *Caballenses esse dicunt.* Etsi enim Solyma hæc Strabonis, quorum etiam Homerus me-

sunt Synedriales in conclavi lapideo templi , circummigrabunt ex urbe in urbem , neque quis illorum miserebitur , & sapientia scribarum fœtebit. &c. Nil jam dicam de reliquorum applicatione , quando corruptissimus fuerit scholarum status, & legisperitorum sapientia in stultitiam degenerarit, quod pridem ipsis exprobravit Salvator , *Matth.* 23. *v.* 4. *c.* 25 , 27. sed subsumam tantùm de consistorialibus , è Zæm. David *p.* 36. *b.* סנהדרין גלתה מירושלים ליבנה ארבעים שנה קודם חורבן בשנת תש"פח (לאלף הרביעי) ושם תקן שמואל ברכת המינים בעת ההיא נפתחו דלתות ההיכל מעצמן וגער בהן רבן יוחנן ומעת ההיא התחיל ר' צדוק להתענות מ' שנים רצופים והיה כחוש עד שריב"ז בקש מאספסיאנוס שהרופאים שלו ירפאוהו : *Synedriales migrarunt à Jerosolymis in Jabne p*) (urbem maritimam 240. stadiis inde distantem , in termino Dan sitam , ubi olim Maccabæi propugnaculum extruxerunt,) *quadraginta annis ante excidium templi, Anno* 788. *millenarii quarti* (adeoq; ipsissimo tempore prædicationis & miraculorum Christi, cujus natalem ipsi in A. 761. reponunt.) *Ibi ordinavit Samuel orationem hæreticorum. q*) *Eodem tempore templi portæ suâ sponte sunt*

meminit, alia sunt à Jerosolymis ; communis tamen error autorum , ipsiusque Josephi fuit, eadem esse Solyma , quod latiùs deduxit Bochartus *part. II. Geogr. S. Chanaan. lib. I. cap. VI. fol.* 379. Videtur ergò mens Gemaristarum esse , *Templum* profanatum , & *Galilæam* devastatum , atque *Regionem Jerosolymitanam* desolatum iri, denique *hujus incolas* oppidatim circuituros.

p) *JABNE.*) R. Benjamin Tudelensis *in itinerario p.* 51. משם ג' פרסאות לאיבלין היא יבנה ועדן נראה מקום תמורש ואין בה יהודים : *Exinde* (ab urbe *Gapha*, olim *Joppe* dictâ) *tria milliaria sunt ad Ebalim, quæ olim Jabne dicebatur , ubi adhuc vestigia Synagogæ conspiciuntur, sed nulli amplius Judæi adsunt.*

q) *IBI ORDINAVIT SAMUEL ORATIONEM HÆRETICORUM.*) De eâ vide omnino Buxtorfium *in Lex. Talmud. f.* 1201. & denuò *fol.* 2442.& Jac. Alting. *lib. IV. Schilo. toto c. XXVI. p.* 321. ubi latè de occasione quâ ordinata est , de ejus autore , de loco ubi concepta, agit, & ipsam denique orationem ex variis editionibus (nam metu Christianorum in eâ subinde aliquid mutarunt) exhibet. Ejus præterea singularis opinio est, quam *toto capite sequente XXVII. p.* 327. confirmat , hunc Samuelem virulentæ hujus adversus Christi discipulos & omnes in universum Christianos precationis autorem , non alium esse, quam Paulum Apostolum, Gamalielis discipulum , qui præceptoris hujus sui jussu illas preces conceperit. Conf. Ant. Margaritam *in Relig. Judaic. p.* E. 2. & iterum Buxtorfium *in Synag. Judaic. c. V. p.* 160. *seqq.* & edit. auct. *c. X. p.* 209. *seqq.*

ſunt apertæ, r) (ſacrificiorum abolitionem tantùm non emiſſâ voce teſtantes,) *quas increpavit Raban Johannes , ſ)* (ſcilicet pro authoritate.) *Tunc etiam t) cruciari cœpit R. Zadok , qui quadraginta totis annis*

ſeqq. præprimis autem R. Abrah. Sachuthum *in Juchaſin fol. XXI. col. 1.*

r) TEMPLI PORTÆ SUA SPONTE SUNT APERTÆ.) Idem legitur in Gemarâ Maſſech. Joma *fol. XXXIX. col. 2.* ad cujus autoritatem R. Ganſius quoque hic provocat verbis à Schikardo omiſſis: putatque Buxtorfius *in recenſione Operis Talmud. p. 218. ſeqq.* miraculum innui , quod tempore paſſionis CHRISTI contigit, cùm templi velum ſponte in duas partes ſcinderetur *Matth. XXVII, 51. Luc. XXIII, 45.* quam conjecturam probat Caſaubonus , *in Anti-Baronianis , Exerc. XVI. num. XCI. p. 571.* reclamantibus licèt omnibus, quæ utrobique occurrunt, circumſtantiis. Aliud omninò prodigium videtur, deſcriptum cumprimis à Joſepho *lib. VII. de Bello Judaic. c. XII.* Porta nempè orientalis erat interioris templi, ænea eoque graviſſima , quæ ſub veſperam vix à viginti viris claudebatur, ſcrisque ferro vinctis obſerabatur , & peſſulos altos habebat in ſaxeum limen , uno perpetuo lapide fabricatum demiſſos. Hæc mediâ noctis horâ ſponte patuit , cumque res curriculo per templi cuſtodes magiſtratui nunciaretur , adſcendit ille , & vix claudere eam potuit.

ſ) QUAS INCREPAVIT RABAN JOHANNES.) Hebraicè : וגער בהן רבן יוחנן quod vix aliter vertere queas , quàm ſicuti ab Autore translatum eſt , id enim propriè ſonant verba ; ut mirer , quid in mentem venerit Guil. Vorſtio , cùm *in latinâ ſuâ editione Chronologiæ hujus p. 89.* reddidit : *atque inter eas periit Rabban Jochanan* , quem tamen lineâ mox inſequente , poſt quadraginta annos, quàm hoc miraculum contigit , videt pro Zadoko apud Veſpaſianum interceſſiſſe , ut medicorum ſuorum curam ipſi indulgeret. Atque evolviſſet modò Vorſtius Talmudicam Gemaram , quam cum Autore ſuo , Davide Ganſio, ipſe allegat : כדאיתא ביומא פרק טרף *ſicuti eſt in Joma , capite* (non *Thèreb* , ut vitioſiſſimè ſcribit Vorſtius, ſed) *Taráph* , quod eſt quartum hujus Maſſichtæ , *fol. XXXIX. col. 2.* offendiſſet Rabban Johannem , non pereuntem certè inter apertas templi portas, ſed eas omninò increpantem. Memorabilis locus eſt, quare integrum recenſebo. תנו רבנן ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני בך שסופך עתיד ליחרב וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך: *Tradiderunt Rabbini noſtri , quadraginta annis ante templi devaſtationem ſortem* , (quæ Divino nomine ſignata erat ,) *non adſcendiſſe in dextram* , (ad quam Princeps Sacerdotum ſtabat,) *neque linguam coccineam* (ad caput hirci emiſſarii in die expiationis alligatam) *dealbatam fuiſſe : neque arſiſſe lucernam veſpertinam ; portas autem templi aperuiſſe ſe ſuâ ſponte* , (nec claudi potuiſſe ,) *uſque dum Rabban Johannes ben Saccai eas increparet, his verbis templum affatus : ô templum , templum ! quam ob cauſam teipſum cum terrore commoves ? novi ego de te , quòd finis tuus futurus adſit , ut deſoleris , cùm pridem Zacharias filius Hiddo de te vaticinatus ſit Cap. XI. 1. APERI , O LIBANON , PORTAS TUAS , UT CONSUMAT IGNIS CEDROS TUAS.*

t) TUNC ETIAM &c.) Hunc locum neque Schikardus , neque Latinus Ganzii inter-

annis continuâ tabe laboravit, (an & hoc omen erat contabescentis Judaismi ?) *donec R. Johannan filius Zachæi Vespasianum rogasset, ut per suos medicos curari permitteret.* Hîc repetenda essent, quæ suprà *Theor. XIV.* è *cap.* 14. *Sanhedr. Maymonidis* attuli; sed nè quicquam
185 bis inculcem, retrospice ad *pag.* 100. *u*) Secundò *x*) extat in eodem codice Talmudico consimilis traditio, Messiam tunc appariturum quando Romana Monarchia jam aliquot mensibus ubiq; locorum invaluerit. Atqui hoc ipsum tempore Salvatoris contigit, quãdo universus orbis Romanus ab Augusto censebatur, *Luc.* 2. *vers.* 1. Talm. M. Sanh. *pag.* 98. *b. init.* אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט מלכות הרשעה על ישראל תשעה חדשים שנ' לכן

terpres Vorstius rectè intellexisse videntur, quorum ille de phthisi morbo accepit, quo tot annos excruciatus sit Zadokus, eumque velut omen contabescentis Judaismi Judæis objicit; hic verò de alio gravioris morbi genere, delirio, in quod per illud prodigium inciderit, atque ita vertit: *ab illo tempore incepit R. Tzadok affligi 40. annis subsecutis, & fuit veluti mente captus.* Verùm neutrum in Hebræo textu comparet. Verba hæc sunt: ומעת ההיא התחיל ר' צדוק להתענות מ' שנים רצופים והיה כחוש עד שר"בו בקש וכו' quæ sic planissimè, ut sonant, transfero: *Atque ab eo tempore incepit R. Zadok jejunare quadraginta annos continuos, factusq; est summoperè macilentus, donec R. Johannes ben Saccai petiisset &c.* Et hoc voluisse R. Ganzium, patet è Juchasin *fol. XXVI. col.* 2. ubi eadem dilucidiùs proponuntur. נראה לי לפרש למה התענה רבי צדוק ארבעים שנה קודם חורבן הבית כדי שלא יחרב מהיכן ידע זה מטעם דאמרינן בגמרא דיומא כי מ' שנה וכו' *Visum mihi est, exponere hoc loco, quare R. Zadok totos quadraginta annos ante desolationem templi jejunio sese maceraverit? Fecit nempè hoc ideò, ut desolationem averteret. At unde hoc novit, quòd vastatio instaret? Inde, quòd in Gemarâ Massech. Joma referunt, quadraginta annis, &c.* sequitur narratio illa totidem verbis, quibus eam modo e Gemarâ adduximus: posteà subjicitur: שתנא אחר שחרב הבית וכן בסנהדרין ובריש מסכת עבודה זרה כי ארבעים שנה קודם שנחרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות משום דנפישי רוצחים ולא דנו דיני נפשות ומיד התחיל להתענות והיה כחוש עד כי רבן יוחנן בן זכאי בקש מאספסיינוס שהרופאים שלו ירפאוהו וכו'; *Hoc ipsum certissimum signum erat, vastatum iri templum. Similiter in Massech. Sanhedrin, & initio Massecheth Abhodah Sarah habetur, quòd annis quadraginta, antequam templum destrueretur, synedriales migrarint è consueto loco, & in tabernis convenerint; ubi multiplicatis licet homicidiis, non tamen judicia capitalia exercebant. Hinc statim ille incepit jejunare, factusq; est summoperè macilentus, usque dum Rabban Johannes ben Saccai à Vespasiano peteret, ut concederet ipsum à suis Medicis curari. &c.*

u) *AD PAG.* 100.) quæ in hâc editione numerus marginalis est, *pag.* 252.

x) *SECUNDO.*) Argumentum hoc ab imperio

לכן יתנם עד עת יולדה ילדה וגו' *Dicit Raf: non venit filius David, donec regnum illud malignum extendatur super Iſraël novem menſibus, quia dicitur* (Mich.5.v.3.) *tradet eos uſque dum pariat parturiens:* (quod naturaliter fit poſt dodrantem anni.) Hoc infami cognomine appellant Imperium Romanum, (quod nemo Judæus negare auſit, *y*) aliquandò etiam denominant Edomiticum, *z*) ut R. Sal. Jarchi *ad Num.24.verſ.19.* עיר החשובה של אדום היא רומי *metropolis Edomæorum eſt Roma.* Subſumo *a*) igitur iterum è Zæm. Dav. *part. ſecundâ, fol.* 21. *a.* דע שתחלת מלכות רומי הכללי היא משנת תש"ל שאז עלתה קיסר אגוסטו בשנת י"ב למלכותו על ארץ מצרים וכו' *Scito, quòd initium monarchiæ Romanæ incidat Anno* 730. (ſupra tres millenarios) *quando Cæſar Auguſtus occupavit Ægyptum, anno regni ſui duodecimo.* En quàm propè iſta quo-

perio Romano, vide apud Raimund. Martini *part.II. Pugion. fidei, Cap. IX. fol.* 310. & Pet. Galatinum *lib. IV. de Arc. Cath.Verit. c. XXI. f.* 28. *ſeqq.*

y) *NEMO JUDÆUS, NEGARE AUSIT.*) Imò diſerta gloſſa R. Salomonis *ad h. l.* citante Raimundo *loc.cit.* מלכות הרשעה היא רומי *Regnum malignum eſt Romanum*; quam tamen in impreſſis reperire haut potui, metu Chriſtianorum ſine dubio omiſſam. Simili aſtutiâ in Beth Iſraël *part.II.fol.CXCVII.col.1. editionis Veronenſis*, cùm ipſum illud Talmudicum dictum recenſetur, ipſum nomen מלכות omiſſum eſt, quaſi non de regno vel imperio aliquo, ſed Judæorum impietate ſermo eſſet: אין בן דוד בא עד שתפשט רשעה על ישראל וכו' *Non venit filius Davidis, donec malitia extendatur ſuper Iſraël &c.* exiguâ interim circumſpectione; ſiquidem ea vox in textu omiſſa, in gloſſa ibidem compareat.

z) *EDOMITICUM.*) Sic Romanum imperium & Chriſtianos paſſim à Judæis vocari, manifeſtum eſt; de cauſâ autem appellationis ipſimet inter ſe Rabbini non conveniunt, unde prolixam de eâ Diſſertationem ſcripſit R. Abarbanel nobis jam ſuperiùs *p.*50.51. memoratam, ubi plura in hanc rem videas, addasque autoribus ibi allegatis Gvil. Vorſtium *animadv. ad Pirke R. Elieſ. p.* 205.

a) *SUBSUMO.*) Subſumere verò porrò liceat ex eodem Zæm. Dav. *eod.fol. col.*2. pro Jeſu noſtro: ישוע נוצרי נולד בבית לחם יהודה בפרסה ומחצה מירושלים בשנת ג' אלפים ותשס"א ליצירה והיא שנת מ"ב לקיסר אגוסטו ולפי חשבון זה היה לידתו בימי ר' שמעון בן הלל ובימי ר' יוחנן בן זכאי וכו' *Jeſus Nazarenus natus eſt Bethlehemi Judææ, in urbe ſeſquimilleari diſtante Jeroſolymis, anno termilleſimo ſeptingenteſimo ſexageſimo primo à creatione, qui ipſe annus quadrageſimus ſecundus eſt Cæſaris Auguſti. Atque ſecundùm hanc ſupputationem nativitas ejus in tempora R. Simeonis ben Hillelis & R. Johannis ben Saccai incidiſſet, &c.*

b) TER-

quoq; fidei nostræ consentiant. Tertiò *b*) extant diversæ numerationes annorum mundi ad Messiam ; quæ quamvis non prorsus ad amussim congruant, includunt tamen omnes tempora Jesu Nazareni, & parum absunt à quarto millenario ; itaq; omnia dudum præterierunt, ut nulla spes ulterioris termini supersit. Nota est & in vulgus etiam emanavit illa traditio Elianorum, *c*) quæ legitur *c. Chelck pag. 97. a. prop. fin.* א' רב קטינא שית אלפים שני הוי עלמא וחד חריב : אביי אמר תרי חרוב (פי' שני אלפים היה תהו שלא ניתנה עדיין התורה מאדם הראשון ועד שאברהם היה בן נ"ב שנה) תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנ' אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור : תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים

b) *TERTIO.*) Argumentum hoc à Chronologiâ, habes apud Raim. Martini *part. II. Pug. fid. cap. X. f. 315. seqq.* Galatinum *lib. IV. de Arc. Cath. Verit. c. XX. f. 254. seqq.* Jo. Müllerum *lib. I. Judaism. c. XVI. pag. 497. seqq.*

c) *TRADITIO ELIANORUM.*) Tædet referre autorum centurias, qui hujus traditionis meminerunt: ita nullus ferè est, qui literaturam aut res Hebræorum attingit, qui non chronologiâ istam de sexies mille annis durationis mundi commemoret. Quod cùm à Christianis toties repetetur, non mirum à Judæis sæpiùs inculcari, quorum tamen mira est circa duos postremos Messiæ millenarios interpretatio, quòd illos jam propemodùm præterlapsos conspiciant. Unum hoc notabimus, fortè non ubivis obvium, quod Cabbalisticus Scriptor Baal hatturim initio statim Bibliorum Targumico-Rabbinicorum Basileensium *ad Gen. I, 1.* habet, è quo loco sex illos millenarios suo more, h. e. cabbalisticè exsculpit, collatisque posteà aliis scripturæ dictis dispescit. ו' אלפין יש בפסוק בראשית כנגד ששת אלפים שנה שהעולם הווה · וכן בפסוק אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא ששה אלפין ובפסוק והארץ היתה תהו ובהו ב' אלפין כנגד ב' אלפים תהו · ובפסוק ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז יש שני אלפין כנגד ב' אלפי תורה · ובפסוק ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ד' אלפים כנגד ד' אלפי' ימי תורה וימי משיח שהם ימי אורה ; *Sexies*, inquit, *occurrit litera Aleph in hoc versiculo, qui à voce* בראשית *incipit, juxta sex millia annorum*, (nã אלף Aleph *mille* sonat) *quibus mundus existit, similiter in dicto* Jesa. XLI, 4. *Ego primus & cum ultimis ego sum, itidem litera Aleph* (in Hebræo textu) *sexies reperitur. Porrò in sequente* hujus Capitis I. Geneseos *versiculo* 2. qui incipit : *Et terra erat inanis & vacua*, ב' *Aleph bis legitur, respicitur q; eo ad duos millenarios, qui dicuntur Tohu*, quibus mundus absque lege scriptâ fuit. *Iterum in illo versiculo* Prov. IIX, 22. *Dominus possedit me initio via sua, ante opera sua ex eo tempore ;* ב' *Aleph*

אלפים ימות המשיח ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו :
Raf Ketina d) inquit : sex mille annorum erit mundus, & uno millenario vastus. Abaji (eum corrigens) *dicit : duobus millenariis vastus; scilicet ab Adamo usque ad 52. annum Abrahami, sine lege quasi vacuus. Traditio similis huic Ketinianæ : quemadmodum septimus quisque annus quiescebat,* (Lev.25.v.4.) *sic mundus cessabit millenario septimo, sicut dicitur* (Psal. 90. v.4.) *mille anni coram oculis tuis sunt velut dies hesterna, quæ præteriit. Traditio domus Eliæ* (non Prophetæ, ut perperam vulgò existimant *e*) sed alterius, Hasmonæis ferè coætanei :) *sex mille annis erit mundus, duobus inanitas, duobus lex, duobus tempora Mes-* 186
siæ, (hos jam sciunt ferè completos, ideò addunt,) *sed propter iniquitates nostras multiplices transierunt ex illis, quicunque transierunt.* Itaq; ut hanc excusationem enervemus, audire juvat accuratiorem computum. Mass. Elilim *fol. 9.b.* tempus tàm certò determinatur, ut etiam fertilissimum latisundium, spe melioris, tunc nè teruncio quidem redimere velint. Verba sonant. *f*) תניא אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם אם יאמר לך אדם קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח (פי' שהוא קץ הגאולה ותקבץ להר הקדש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר) *Doctrina : post annos quater mille ducentos triginta & unum, à creatione mundi, si quis tibi dixerit, eme hunc agrum mille denarios valentem, unico denariolo, non emas : nam tunc redemptio instat, recolligeris ad montem sanctum, ubi sunt avitæ possessiones tuæ; quare*

τὸ *Aleph similiter bis extat, ad designanda duo millenaria Legis. Denique in versiculo tertio* Genes. I. *Et dixit DEUS, fiat Lux, & facta est Lux;* τὸ *Aleph quater conspicitur, & respondet quatuor illis millenariis dierum Legis & Messiæ, quippe omnes sunt dies lucis.*

d) *RAF KETINA.*) De hoc dicto Raf Ketinæ : שית אלפים שני הוי עלמא וחד חרוב *Sexies mille annos durabit mundus, & uno vastabitur,* diximus prolixè, cùm doctrinam Hebræorum de Consummatione seculi pro lectione publicâ exponeremus.

e) *UT PERPERAM VULGO EXISTIMANT.*) Imò ex ipsis Judæis Lusitanum *in Colloq. Mittelburg. MSC. fol. I.* id statuere, ostendit B. Mullerus *in Judaismo lib. I. c. XII. pag.* 498.

f) *VERBA SONANT.*) Præmittitur immediatè in Gemara, alia huic similis traditio R. Chaninæ : א"ר חנינא אחר ארבע מאות שחרבן הבית אם יאמר אדם לך קח שוה

quare igitur perdere velles denarium? Sin & iste g) terminus displicet, præstolare alios viginti annos; de quibus iterum in *Pereck-Chelek pag. ead.* 97. sed *facie versâ:* א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידאה אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות (פי' היינו ד' אלפים מאתים וחמשים) וביובל האחרון בן דוד בא א"ל בתחלתו או בסופו א"ל איני יודע כלה או איני כלה א"ל איני יודע רב אשי א' הכי א"ל עד הכא לא תסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה: *Inquit Elias ad Raf Jehudam, fratrem Raf Salla benigni: mundus non durat minus quàm octoginta quinque jubilæos, hoc est, mille ducentos quinquaginta annos* (unde chronologi obiter animadvertant, quòd 50. non 49. tantùm pro Jubilæo computentur,) *& in jubilæo postremo veniet filius Davidis. Quæsivit ille, initioné an fine? respondit, se nescire. Institit: completurné ultimus, vel non? etiam hoc scire negavit. Raf tamen Asche dicit, respondisse sic: eousque præstoleris illum, inde ac deinceps non ampliùs præstoleris.* Ergò neq; nos præstolabimur. In gratiam tamen pertinacium hanc unam adhuc prorogationem cognoscemus, valdè suspectam, quæ *ibid.* sequitur. שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי ארם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו מנין לך א"ל לחיילות של רומי נשכרתי ובין גנזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ארבעה אלפים ומאתים ותשעים ואחת שנה לבריאתו של עולם העולם יתום מהן מלחמות תנינים מהן מלחמות גוג ומגוג והשאר ימות המשיח ואין הק'בה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים' שנה רב אחא בריה דרבא א' לאחר חמשת אלפים שנה: *Miserat Raf Chanan filius Tachliphæ Rabino Joseph: offendi hominem, qui volumen habet Assyriacum linguâ sanctâ scriptum, & cùm sciscitarer unde nactus esset, respondit: sub Romanis stipendia merui, & inter spolia reperi. In eo scriptum est: post 4291. annum à crea-*

שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח: *Dixit R. Chanina, si tibi elapsis à Vastatione templi quadringentis annis quis diceret, eme hunc agrum, mille denariis valentem, uno denario, ne emas.*

g) SIN ET ISTE &c.) Testimonia

creatione perficietur mundus ; intereà gerentur bella draconum , item Gogi & Magogi : reliquum tempus erit Messiæ. Nec tamen renovabit DEUS opt. max. mundum suum ante septimum millenarium. Raf Acha filius Raba dicit : post quintum millenarium. Omitto plura hujusmodi ; agnoscunt enim ipsi terminum præterfluxisse. Ideò notemus hanc confessionem loco quarti argumenti. Eod. folio *circ. fin.* אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים *Raf inquit : b) completi sunt omnes termini , adeoque totum negotium dependet à pœnitentiâ & bonis operibus. i)* Huc pertinet *k)* quoq; confessio 187

monia hæc habes in Cocceji *excerptis pag.* 347.

b) RAF INQVIT.) Coccejus *in Excerpt. Sanh. p.* 351.

i) A POENITENTIA ET BONIS OPERIBUS.) Tantùm non unicum hoc est modernorum Judæorum effugium, quod totidem verbis expressit R. Menass. ben Israel *lib. III. de Resur. mortuor. c. III. p.* 268. cùm Talmudicum istum post temporum supputationem, quæ tempus Messiæ adventui destinatum præteriisse dictitabat , in lamentationes & querelas, quibus populi peccata sufflaminis tardati Messiæ adventus incusarentur, erupisse dixisset : *Et profectò verissimum est,* inquit, *si Israelita seriò factorum suorum pœnitentiam egissent , Messiæ adventus non fuisset procrastinatus ; at nunc quia profundè immersi jacent hærentq; defixi in vitiis & peccatis suis, hinc est, quòd differatur beatitudo illa usque ad finem dierum.* Quin imò huc illud *Cant. V,* 2. Aperi mihi Soror mea : in antiquo Schir haschirim Rabba *fol. XXIIX. col.* 4. accommodatur : רבי יסא אמור אמר הק"בה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו (potius בהן) · ר' תנחומא ור' חנאי ור' אבהו בשם ר"ל כתיב הרפו ודעו כי אנכי אלהים וג' · אמר הק'בה לישראל הרפו ממעשיכם הרעים ודעו כי אנכי אלהים · ר' לוי אמר אלו היו ישראל עושין תשובה אפילו יום א' מיד היו נגאלין ומיד בן דוד בא · מה טעם כי הוא אלהינו ואנחנו עמו וצאן מרעיתו היום אם בקולו תשמעו ; *Rabbi Jose tradidit , dixisse DEUM ad Israelitas: ò Filii mei, aperite mihi portam saltem unicam pœnitentiæ quantum foramen acûs patet , & ego vobis portas aperiam , per quas currus & carpenta ingrediantur. R. Tanchuma , & R. Chunas , & R. Abbu nomine Resch Lakisch illud* Psalmi XLVI, 11. *REMITTITE ET COGNOSCITE , QUOD EGO DEUS SIM, singulariter attenderunt , dixisse nempè DEUM ad Israelitas : Remittite ab operibus vestris malis , & cognoscite , quòd sim DEUS. Addidit R. Levi : si Israelita pœnitentiam agerent , vel unico duntaxat die , confestim redimerentur, & absque morâ veniret Messias Davidis filius. Ubi hujus, inquis , assertii probatio ? Resp. in illo* Psalmi XCV. vers. 7. *Nam ille est DEUS noster , & nos sumus populus ejus , & grex pascuis ejus, hodiè si vocem ejus audiveritis.* Similia vide in Ab. kath Rochel *lib. I. part. II. f. II. col.* 2, & apud Hulsium *in Theol. Judaic. p.* 235.

k) HUC PERTINET.) Est hoc quartum argumentum , à propriâ confessione petitum, quod ex parte habes in Raimundi *Pugione part. II. c. VI. f.* 281. Adde Ligtfootum *Hor. Hebr. in Matth.*

ſio R. Joſuæ, ante XIV. ſecula deſuncti, qui Meſſiam ſub portâ Romanâ offendiſſe & allocutus eſſe legitur, Talm. *cap. ult. Sanhedr. p. 98. a. circ. fin.* ר' יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוי קיימי אפתחא דמערתא דר' שמעון בן יוחי א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אם ירצה אדון הזה (פי' שכינה היתה עמהם) א' ר' יהושע שנים ראיתי וקול ג' שמעתי א"ל אימת אתי משיח א"ל זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא דרומי ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב אזל לגביה א"ל שלום עליך ר' ומורי א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום: *R. Jehoſua filius Levi l) reperit Eliam ſtantem ad oſtium ſpeluncæ R. Simeonis ben Jochai* (qui unà cum filio R. Eliezaro 12. annis ibi, metu Imp. Adriani delituiſſe fertur, & libros Zohar atque Siphri tunc ſcripſiſſe. m) *Quæſivit ex illo, perveniamne in ſeculum futurum?* (h. e. vitam æternam?) *reſpondit, ſi voluerit iſte Dominus!* (*aderat enim ipſis ſancta Divinitas.*) *Regeſſit Joſua: binos tantum vidi, ſed vocem trium audivi. Quando autem veniet Meſſias? reſpondit, abi, roga ipſummet. Ubinam ergò eſt? ſedet ad portam Romæ. Et quodnam ejus ſignum?* (quo inter multos ibi conſidentes agnoſcatur?) *ſedet inter pauperes oneratos morbis; cæteri omnes ſolvunt & ligant* (faſcias ulcerum) *univerſas ſimul, ipſe verò unam poſt alteram ſigillatim, dicens* (intra ſe, vel cogitans:) *fortaſſe poſtulabor, nec in morâ ero! Abiit igitur ad Meſſiam ſalutans illum: pax ſuper te! mi magiſter, mi Doctor! qui reſpondit, pax quoque ſuper te, ô fili Levi! quæſivit autem, quando veniet Dominus meus? reſpondit, hodiè.* Non jam in fidem rei geſtæ inquiro, utrum hiſtoria ſit, an ſomnium? ſed illud mihi contra pertinaces appellas uſurpo, quod Meſſias pridem inter Romanos, hoc eſt Chriſtianos repertus fuerit, & quidem habitu non

Matth. II, 1. p. 23. ſeqq. ubi inſigne Gemariſtarum Jeroſolymitanorum pro Meſſiâ jam olim nato teſtimonium, ſimulq; alia, quæ præcedentia illuſtrant.

l) *R. JEHOSUA FIL. LEVI.*) Coccejus *in Excerpt. Sanh. p. 355. 356.* Gerſon *in Chelek. p.* 120. 121.

m) *SCRIPSISSE.*) Vide Buxtorf. *de abbrev.*

non regio, qualem ipsi optant, sed contempto & vili, qualis est mendicorum, unde vix nec nisi signo quodam agnosci potuerit; ad Judæos autem statim quoq; venire promiserit. Sciunt hîc se constringi, propterea locum non de urbe Româ, sed portâ quâdam Paradisi eò spectante, ac inde denominatâ exponunt. Scholiastes *ibid. in marg.* נראה למורי לא בפתח רומי ממש אלא גן עדן הוא
כנגד כל העולם וקאמר ליה דבאותו צד של גן עדן שכנגד פתח 188
רומי משיח שרה *Videtur meo Præceptori, quòd non sit porta Romæ simpliciter; sed in horto Eden, qui est ex adverso totius mundi, ab illo latere quod respicit portam Romæ, Messias commoretur.* An igitur in paradiso etiam sunt ulcerosi & leprosi? & si est ex opposito mundi, quo viæ compendio R. Josua vivus illuc transvolavit? *n*) Non sic evadetis!

---

breV. Hebr. in רש"בי *p. 19. seqq.* ubi illa late è Talmude ipso refert.

n) *R. JOSUA VIVUS ILLUC TRANSVOLAVIT?*) Sic est omninò juxta Rabbinos, prout habetur in Gemarâ Babilon. Massech. Ketubhoth *fol. LXXVII. col. 2.* & extat præterea prolixa narratio de hoc R. Josuæ in paradisum ingressu, mantissæ loco subjuncta libro Schebhile hallecket *fol. LV. col. 1. seqq. edit. Venet. de anno 306. i. e. CHR. 1546.* è qua hæc pauca accipe: כששמע רבי יהושע כך אמר לו מבקש אני ממך שתראני מקומי בגן עדן אמר לו לך עמי ואראהו לך אמר לו רבי יהושע תן לי החרב שלך שלא תבהילני בו מיד נתן לו החרב והלכו שניהם עד שבאו אצל חומת גן עדן וכשבאו אצל חומת גן עדן חוץ לחומה לקח מלאך המות את רבי יהושע והגביהו והניחו על חומת גן עדן אמר לו ראה מקומך בגן מיד קפץ ר' יהושע בן לוי מן החומה ונפל בגן עדן ואחז מלאך המות בכנף מעילו אמר לו צא משם נשבע רבי יהושע בשם שאינו יוצא מכאן ולא היה רשות למלאך ליכנס שם וכו': *Cum audiret R. Josua ex* mortis angelo ad ipsum misso, quòd moriendum sibi esset, *ait ad eum: Rogo te, inquit, ut ostendas mihi locum meum post mortem mihi in paradiso paratum. Cui ille: Veni mecum, & ostendam tibi. Sed R. Josua ad eum: da mihi, inquit, gladium tuum, ne me fortè illo terreas. Dedit ergò & hunc illi, atque sic ambo processerunt, donec ad muros paradisi pervenirent. Cùm autem eò pervenissent, & extra murum adhuc consisterent, sumit angelus mortis R. Josuam, eumq; in altum tollit, & muro imponit paradisi: Vide nunc, inquiens, locum tuum in hoc horto. Statim subsilit R. Josua ben Levi de muro, & in paradisum cecidit; & apprehendit quidem angelus mortis oram pallii ejus, atq;: exi inde; sed jurabat R. Josua per DEUM, quòd non esset inde exiturus, neque tamen angelo mortis illuc ingredi licitum erat, &c.* Ibi ergò R. Josua omnem paradisi conditionem, & cuncta ejus conclavia perlustrabat. In primo ostendebat proselytos justitiæ, sub præfecturâ Obadiæ justi: in secundo peccatores per pœnitentiam conversos sub præfecturâ Manassis filii Hiskiæ: in tertio Abrahamum, Isaacum, Jacobum, omnesque Israelitas, qui olim ex Ægypto exierant, quique in deserto obierant, & omnes Davidis liberos, excepto Absalomo, Da-

detis! Sentiebat olim Hillel, Christi coætaneus, *o*) tempora tunc effluxisse; ideò de Messiæ adventu alio desperavit, & quia Jesum Nazarenum agnoscere noluit, totum hoc pridem in Hiskia impletum esse contendit: quo nomine à cæteris reprehenditur. Eod. lib. *pag. seq.* 99. *a. post init.* ר' הלל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אר" יוסף שרי ליה מריה (פי' ומחול לו הק'בה שאמר אשר לא כן) חזקיה אימת הוה בבית ראשון

---

videm ipsum & Salomonem atque omnes Reges Juda, præter Manassen Hiskiæ filium, utpote pœnitentibus in secundo conclavi præfectum; præerat autem his Moses & Aharon. In quarto conclavi reperit perfectè justos & fideles: in quinto omnium splendidissimo Messiam filium Davidis & Eliam: in sexto mortuos in viâ præcepti: in septimo denique mortuos ægritudine propter Israelitarum iniquitates. Singula hæc conclavia operosè describit, inprimis quintum Messiæ & Eliæ proprium, cujus magnificentiam postquam mirificè deprædicasset, addit: ואליהו זכור לטוב נוטל ראשו של משיח ומניחו בחיקו ואומר לו החרש כי הקץ קרוב ואבות העולם והשבטים כלם ומשה ואהרן ודוד ושלמה וכל מלך ומלך בישראל ומבית דוד כל שני וחמשי וכל שבת ויום טוב באים אליו ובוכים עמו ומחזיקים אותו ואומרים לו דום והשען בבוראך כי הקץ קרוב ואף קרח ועדתו ודתן ואבירם ואבשלום באין אליו כל יום רביעי ושואלים אותו עד מתי קץ הפלאות ומתי תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלינו והוא אומר להם לכו אצל אבותיכם ושאלו להם וכששומעין כך מתביישין ואינם שואלים אל האבות : *Elias autem Messia caput blandè apprehendens in sinum suum placidè deponit, atque ad eum, bono, inquit, animo esto, nam terminus propè est. Patriarcha etiam & omnes tribus, Mosesque & Aharon, & David atque Salomo, ac singuli denique Reges Israelitici & Davidici, quolibet die secundo & quinto, singulisque Sabbathis ac festis diebus ad eum veniunt, cumque eo flentes tandem animum addunt, sic eum affati: Quiesce modò, ô Messia, & innitere creatori tuo, nam terminus* adventus tui *propinquus est. Quin etiam Korah & congregatio ejus, ac Dathan atque Abiram, & Absalom ad eum quolibet die* in hebdomadâ *quarto accedunt, & quærunt ex eo: quandonam erit terminus purgatorii nostri? & quando nos iterum vitæ restitues, atque ex his terræ abyssis reduces? quibus ille: abite, ait, ad patres vestros, eosque rogate; quo audito pudore suffusi, patres rogatum non accedunt.* Quid plura? וכשבאתי אצל משיח שאל אותי ואמר לי מה עושין ישראל בעולם שבאת משם אמרתי לו הם מחכים אותך בכל יום מיד הרים קולו בבכיה : *Ego autem*, inquit porro R. Josua, *cùm pervenissem ad Messiam, qualis vis ex me atque ita dixit: quid faciunt Israelitæ in mundo, è quo huc advenisti? cui respondi: anxiè te quotidiè præstolantur; tunc ille statim in lacrymas & ejulatum solvebatur.*

o) *HILLEL CHRISTI COÆTANEUS.*) Quod pace Schikardi dictum sit, non fuit CHRISTI coætaneus Hillel ille, cui hoc dictum in Gemarâ tribuitur: eum enim absque *Rabbini* titulo simpliciter הלל *Hillelem*, vel הלל הזקן *Hillelem Senem* vocare consueverunt; sed fuit alius quidam minoris autoritatis Rabbi, qui diu post ultimam urbis & templi deva-

vasta-

ראשון ואילו זכריה קא מתנבא בבית שני גילי בת ציון מלכך יבא *R. Hillel ait : Israëlitæ non habebunt alium Messiam , quia pridem devorarunt illum p) in diebus Hiskiæ. Contra hunc Raf Joseph inquit : condonet hoc ipsi Dominus ,* scil. Hilleli , *qui dixit, quæ non vera sunt. Quandonam vixit Hiskias ? nunquid sub templo priori ? at* Zacharias *prophetavit in domo posteriori* (c. 9. v. 9.) *exulta Sion , venit Rex tuus &c.* Summatim dicam : ita hic confunduntur Judæi , ut calculum præ indignatione diris omnibus devoveant. *q*) Nolunt nobiscum supputare amplius , nec suis permittunt, ut hic scrupulosi sint; damnant hoc studium velut impiam curiositatem , & calculatoribus, ut ilia rumpant, imprecantur. Hal. Melach. *cap.* 12. §. 5. לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך בדברי המדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהם ולא ישימם עיקר שאינם מביאים לא לידי אהבה ולא לידי יראה וכן לא יחשוב הקיצים אמרו חכמים תיפח רוחם של מחשבי קיצים אלא יחכה ויאמין בכלל: *Non occupetur homo in hisce mysteriis , nec diu immoretur talibus dictis in hoc vel simili negotio : neque habeat illa pro fundamento, quia nil proficiunt ad charitatem vel timorem DEI. Præsertim verò non computet articulos temporum. Dicunt enim sapientes : intumescat Spiritus eorum qui tempora supputant ! sed præstoletur & credat universaliter.* Prohibitio , quam allegavit , extat in supradicto capite *Chelek fol.* 97. *b. med.* א״ר שמוא׳

vastationem vixit, ceu pridem *in Philologemate de Asino Messia* §. *V. p.* 8. notavimus. Ipsum autem hoc dictum R. Hillelis variis expositionibus & conciliationibus Rabbinorum obnoxium fuit , quas vide cùm in Caphtor Vaphærach *Seder Nesik. Sermone XXXIV. fol. CXLIII. col.* 2. tùm in Guil. Vorstii *notis ad R. Abarb. Rosch Amanah p.* 65. *seqq.* nam utrobique de eo agitur ex instituto. Adde Pocockium *not. Miscell. ad Portam Mosis cap. VI. pag.* 111. *&* 112.

p) *DEVORARUNT ILLUM.*) Similiter Gerson in *Chelek p.* 127. *R. Hillel* sagte/ Israel wird keinen *Messiam* bekommen / denn sie haben ihn schon aufgefressen in den Tagen *Hiskia.* & denuò *p.* 130. denn sie haben ihn schon gefressen. Quid verò est : *devorarunt Messiam ?* nempè radix אכל , quæ Hebræis est *comedere* , apud Talmudicos notionem *fruendi* & *potiundi* habet, quod aliis exemplis illustrat Coccejus *notis ad Excerpta pag.* 378. adeoque אכלוהו h. l. non est *comederunt illum* , sed *potiti sunt eo.*

q) *CALCULUM DIRIS OMNIBUS DEVOVEANT.*) Vide nostrum in Bechinath happeruschim *pag.* 104.

שמוא' בר נחמני א"ר יוחנן (r תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרין כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנ' אם יתמהמה חכה לו: *Ait R. Samuel f. Nachmoni, dicere solitum R. Johannem: r) infletur corpus computantium terminos! dicunt enim, quia terminus adest, ipse verò nondum comparuit, ideò nec posteà veniet. Tu verò expecta ipsum, sicut dicitur* (Hab. 2. v. 3.) *etiamsi tardet; præstolare tamen.*

Sunt autem duo præcipuè offendicula, s) quæ Judæos absterrent, quo minus JESUM Nazarenum pro Messiâ recipiant. Primò, quia cùm præstò esset, tàm paucos habuit asseclas, eosq; non
189 de primoribus populi sed obscurâ plebe. Deinde quoniam infirmitatibus humanis obnoxius fuit, varia passus & contemptim quoque mortuus. Melach. *cap.* 11. §. 6. t) אף אותו שדמה שיהיה משיח ונהרג בב"ד כבר נתנבא בו דניאל שנ' ובני פריצי נכשלו וגו' כי יש מכשול מזה שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל לישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותם וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם ולעבוד מבלעדי השם; *Etenim de illo, quem puta-*

r) א"ר יוחנן *DICERE SOLITUM R. JOHANNEM.*) In ipso Codice Talmudico *fol. XCVII. col.* 2. lego: א"ר יונתן *dicere solitum R. Jonathanem*, eadem lectio & in Beth Israel *part. II. fol. CXCV. col.* 3. & in Coccejo *excerptis p.* 349. & in Vorstii *Observat. ad Pug. fol.* 212. *b.* neque ullibi *R. Johannem* invenio, nisi in Gersonis *Chelek p.* 110. *R. Samuel Bar Nachmoni* sprach / R. Jochanan hatte gesagt / die jenigen sollen geschwellen / die das Ende rechnen / ut planè suspicer, Gersonem ἀβλεψίᾳ lapsum, Nostrum seduxisse.

s) *OFFENDICULA.*) Hujus generis objectiones Judæorum contra Messiæ adventum promunt ac solvunt Raimundus *inde à Cap. XI. part. II. pugion. fol.* 323. *sqq.* & Galatinus *toto libro V. de Arcanis Cath. Ver. f.* 293. *sqq.*

t) *MELACHIM C. XI. §. 6.*) Totus hic locus, quem & Coccejus *in not. ad Excerpt. pag.* 365 & Altingius *lib. IV. Schilo c. XIV. p.* 268. produxerunt, in mea editione (quæ Venetiis Anno של"ד i. e. CHRISTI 1574. in quatuor Tomos divisa prodiit,) planè non comparet; neque id mirum, cùm totum hoc Caput XI. miris modis castratum sit, in iis etiam Codicibus, qui integri credebantur, quod Pocockius *in not. Miscell. ad Port. Mos. c. IIX. p.* 343. 344. observavit, huc inprimis conferendus. Quo etiam doctore novimus, Genebrardum totum hoc caput cum sequenti duodecimo latinè a se versum, seorsim edi curasse, ut enarrante Maimonide scirent Christiani, quid de Christo Judæi scriberent; è quâ Genebrardi versione partem hujus testimonii adfert. Verùm in ipsâ eâ, uti & in iis codicibus, quibus Schikar-

putarunt esse Messiam, qui capitali supplicio damnatus est, *vaticinatur Daniel* (c. 11. v. 14.) *filii latronum scandalizabuntur &c.* *Est sane magnum offendiculum, postquam omnes Prophetæ Messiam promiserunt redemptorem Israëlis, salvatoremq;, qui dispersos ejus recolligat, & legem corroboret, quòd iste causatus est internecionem Israëlis per gladium, & dissipationem residuorum, legem mutavit atque maximam partem orbis ad alienum cultum traduxit.* Sed respondeo è traditionibus majorum vestrorum; annon falsi sunt Messiam fore spretum & neglectum? *u*) à paucissimis agnoscendum? Perek Chelek. *p.* 93. *b. med.* אר' אלכסנדרי מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחים *R. Alexandri ait, docemur, quòd DEUS Messiam oneret castigationibus, quasi molaribus lapidibus.* Et modò suprà recensui, quòd eum R. Josua non apud magnates, sed inter pauperes invenerit ac ægrotos. Eod. c. *pag.* 111. *a.* ר' סמאי א' ביאתן לארץ שנים מששים רבוא א' רבא וכן לימות המשיח *R. Simai dicit, introibant terram Canaan bini tantùm è sexaginta myriadibus. Raba inquit: idem fiet in diebus Messiæ*, (h. e. æquè pauci salvabuntur.) Quid ergò scandalizamini ampliùs? ô duri cervice! quousque vos luditis ipsi? quoties à pseudo-Messiis *x*) turpiter decepti estis? non jam reperam, quanto sanguine constiterit vobis unicus *Bar-Cochab*, *y*) ab eventu per meritam agnominationem *Bar-*

kardus, Coccejus & Altingius usi sunt, & ille locus Christianorum metu a Judæis editoribus mutilatus est. Utut enim non obscurum sit, loqui recutitum de Salvatore nostro, (quæ ratio quoque fuit, cur in meo Codice prorsus omitteretur,) expressiùs tamen ipse olim Maimonides scripserat, אף ישוע הנצרי שנדמה שיהיה משיח *Etiam JESUS Nazarenus, quem putarunt esse Messiam*, pro eo, quod legitur hodie אף אותו שנדמה שיהיה משיח *Etiam de illo, quem putarunt esse Messiam*: quam lectionem e gemino Codice MSC. tùm Hebraico, tùm Arabico Pocockius *loc. cit.* restituit.

u) *SPRETUM ET NEGLECTUM.*) Confer Const. L'Empereur *ad R. Abarbanel. Comm. in Jes. LIII. p.* 53. *seqq.*

x) *PSEUDO-MESSIIS.*) De iis operosè egit David Christiani *in Dissertationibus de Messia, totâ Diss. III.* quæ est de Pseudo-Messiis variis, quas seculis diversis Judæi cæci ac cervicosi commenti, & Messiæ axiomate dignati sunt, *inde à p.* 113. *seqq.* Conferantur Gerson *lib. I. Talm. Jud. c. IX. p.* 344. *sqq.* Hornbekius *lib. III. de Convincend. Jud. c. I. pag.* 209. *seqq.* Altingius *lib. IV. Schilo c. XI. p.* 249. *sqq.* Mullerus *lib. I. Judaism. c. XVI. p.* 5?6 *seqq.* Frid. de Weile *in Theatro Lucido. pag.* 40. *seqq.*

y) *BAR-COCHAB.*) Vide Juchasin *fol.* X..V.

Bar-Cozba dictus, cujus ſtragem æſtimat R. Johannes *in Echa Rabathi c. 2. v. 2.* octoginta myriadibus occiſorum: in quâ illud miſerrimum erat, quod nè imbelli quidem turbæ puerorum pepercerunt. אמר רבן גמליאל חמש מאות בתי סופרים היו בביתר וקטן שבהם לא היה פחות משלש מאות תינוקות והיו אומרים אם יבאו השונאים עלינו מכתבין הללו אנו יוצאין ודוקרין אותם וכיון שגרמו העונות ובאו השונאים כרכו כל אחד ואחד בספרו ושרפו אותם: *Ait R. Gamaliel: quingentæ domus ſcholaſticæ fuerant in urbe Betboron, z) quarum minima continebat non pauciores trecentenis ſcholaribus. Ideò* (multitudine freti) *dixerunt: ſi venerit hoſtis, egrediemur cum iſtis graphiis & confodiemus illos. At poſtquam Romani vicerant, involverunt quemlibet ſuo volumini, & ſic unà combuſſerunt.* Ibid. paulò anterius: היו הורגים בהם עד ששקע הסוס בדם עד חוטמו והיה הדם מגלגל אבנים של ארבעים סאה והולך בים ארבעה מילין: *Tantoperè mactabant, ut equus immergeretur ſanguini uſque ad capiſtrum naſi, & fluxus cruoris protrude-*
190 *ret lapides quadragenarios, adeoque deflueret per quatuor milliaria uſque in mare.* Tunc ſcilicet impletum eſt, quod occinuiſtis Pilato: Sanguis ejus ſuper nos! Hoc tamen nihilo cautiores facti, tempore May-

XXXV. col. 2. Zemach David *part. I. fol. XLI. col. 1.* & in verſione Vorſtiana *pag. 101. ſeqq.* & ipſum Vorſtium *in animadverſ. ad h. l. Zemach p. 190. 191.* Schalſcheleth hakkabala *fol. XXIX. col. 2. ſeqq.* Raimundum *part. II. Pug. fid. c. IV. ſ. 256.* & *part. III. Diſt. III. c. XVI. f. 679.* Voiſinium *ad Pug. part. II. c. II. ſ. 282.* Galatinum *lib. IV. de Arc. Cath. Ver. toto c. XXI. ſ. 260. ſeqq.* Buxtorfium *in Synagog. Jud. c. XXVI. p. 411.* & in edit. noviſſimè auctâ *c. L. p. 719.* & *in Lexic. Talm. fol 1027.* Hottingerum *in Hiſtor. Eccleſ. Sec. II. ſect. III. p. 67. ſeqq.* Camerarium *Cent. III. horar. ſubciſiv. c. XI. p. 37.* & quotquod de Pſeudo-Meſſiis conferendos modò laudavimus.

z) *BETHORON.*) Eandem urbem, ביתר dictam, de quâ ſonus clamoſiſſimus in Talmudicis, Raimundus *part. II. Pug. c. IV. §. XXII. f. 161.* ſimiliter ſuſpicabatur *Bethoron* vel *Berſuran* eſſe; vulgò tamen *Bitter* vel *Bither*, tantùm non in omnibus Chriſtianorum ſcriptis effertur. Vide Buxtorf. *Lex. Talm. f. 371. ſeqq.* Oſtendit autem doctiſſimus Ligtfootus *Centur. Chorograph. c. LII. p. 98. Be-Tar* vel *Beth-Tar*, aut *Beth-Tera* reddendum, quòd in Talmude Jeroſolymitano ſæpiculè in eâdem pagellâ, *Maſſech. Tahanith fol LXIIX. col. 4. fol. LXIX. col. 1.* recurrat בתהר, legendum, ut ipſi videtur, בית־תר *Beth-Tar*, & abjecto ת primo (quod in voce בית uſitatiſſimum) ביתר *Be-Tar*, quod *domum Inquiſitoris* notat. Lege omninò Ligtfooti *excerpta Talmudica cit. loc.* & adde Conſt. L' Empereur Annotat. ad Jechiad. *in Daniel. p. 241.*

a) *TEM-*

Maymonidis *a*) iterum vos decipiendos præbuistis impostori cuidam, de quo scribit *in Epist. ad Jud. Massil. circ. fin. b*) בארץ תימן עמד איש אחד יש לדבר כ״ב שנה ואמר שהוא שלוחו של משיח מישר דרך לפני ביאתו ונתבאצו אנשים רבים עמו יהיה מטעה אותם : לאחר שנה נתפש וברחו ממנו כל הנלוים אליו ויאמר לו מלך מה זאת עשית ומה המופת שלך ענה חתוך ראשי וא״כ אקום ואחיה : *In regione australi surrexit quidam ante hos 77. annos, præcursorem Messiæ professus, qui viam ejus præparare debeat. Huic adhæserunt plurimi, quos decepit. Post annum captus fuit, tunc aufugerunt complices. Cùm autem Rex rogaret; quâ fiduciâ id fecisti? quo miraculo probas? respondit, amputa mihi caput & resurgam*, (quod posteà factum est, sed non revixit.) Quid veteribus exemplis inhæreo, cùm nova & recentia suppetant: avi nostri meminerunt cujusdam R. Læmlin, *c*) qui se pro Messiæ prodromo venditavit, populares suos vanâ spe sic dementans, ut indicto solenni jejunio, ad reditum in terram suam se pararint omnes. Audi quæso narrantem R. Ganzium *in Zem. f.* 61. רבי לעמלין היה מבשר על ביאת משיח בשנת ר״ס ובכל תפוצות ישראל האמינו לדבריו גם בין הגוים היה הקול הולך וגדול וא״ם זקיני זליקמאן גאנז ז״ל הרס ונתץ תנור המיוחד למצות בהבטחתו הגמורה של שנה הבאה יאפה מצות בארץ הקדושה : *R. Læmlin prædicabat adventum Messiæ Anno* 260. (h.e. Christiano 1500.) *ut non tantùm in totâ*

a) *TEMPORE MAIEMONIDIS.*) Hunc impostorem Maimonidis tempore ortum R. Ganz in Zemach & R. Sal. Wirga in Schebheth Jehuda vocant *David El-David*. R. Benjamin Tudelensis autem in itinerario suo *David Al-Roi*. Multa autem ac varia de eo referunt, quæ è Schebhet Jehuda Hebræo-Germanicè Buxtorfius *ad finem Thesaur. Gramm. p.* 683 *sqq.* Latinè Vorstius *in Observ. ad Chronolog. Ganz. p.* 300. *seqq.* recensent. Benjamini Tudelensis autem narratio legi potest in editione L'Empereuriana *pag.* 91. *seqq.* & denuò Davidis Ganzii in Georgii Gentii *Historiâ Judaicâ pag.* 162. *seqq.*

b) *EPIST. AD JUDÆOS MASSIL.*) Extat hæc Epistola integra in Buxtorfii *Instit. Epistolar. Append. Ep. XX. p.* 444. & illa ejus pars, quæ de hoc impostore Davide El David agit, in ejusdem *Thesauro Gramm. pag.* 689. quam Latio a Jo. Isaaco Levita Coloniæ Anno 1555. donatam Vorstius observationibus suis ad Chronologiam Ganzii inseruit *p.* 292. 293.

c) *R. LÆMLIN.*) Vid. Vorstius *in Chro-*

totâ dispersione Judæorum plurimi hoc crederent, sed & ea fama percrebesceret apud Christianos. Dominus avus meus Selikman Ganz p. m. jam demolitus erat furnum suum paschalem, quòd placentas azymas sequente anno in terrâ sanctâ pinsere certò confideret. Vah, quàm magnificis spebus vos frustrà toties impleistis! agnoscite vel tandem, *d)* ô miselli, quòd hæc expectatio nimis sera sit. Adveniet Messias, fatemur, & fortè in propinquo est; sed non eâ ratione, quâ vos persvasi estis. Maymonides operum suorum *cap. ult.* §. *med.* כל אלו הדברים לא ידע אדם היאך יהיו עד שיהיו שדברים סתורים הם אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת: *Nihil horum præscit homo, qualiter futura sint, antequam fiant; sed omnia sunt abscondita penes prophetas. Ipsi etiam sapientes nihil de hoc norunt è Kabalâ; sed quicquid habent, tantùm est ex præponderantibus sententiis: propterea tantoperè discrepant invicem.* Ipsa dissonantia posset vobis argumentum incertitudinis esse. Sed in hoc nimius fui, desinendum erat pridem. Aperiat vobis oculos & corda emolliat, qui ea solus habet in sua potestate,

DEUS in secula benedictus,

AMEN.

Chronolog. Ganz. p. 150. & quos de Pseudo-Messiis paulò superiùs citavimus; quippe qui omnes hunc quoq; describunt.

d) VEL TANDEM.) Imò verò, ne ullo seculo non seducti sint, nève vel tandem agnoscere velle videantur, frustrari sese spe venturi sui Messiæ, surrexit nostrâ hâc ætate famosus ille *Sabbath Tzebhi*, cujus totam historiam nuperrimè paulò pleniùs dedit Fridericus Ragstat de Weile, recens è Judaismo Christianus *in Theatro lucido p.* 30. & 42. *seqq.* planissimè ob omnium oculos imposturam statuens, cujus tamen occasione Jo. de La Badie Ecclesiæ Gallicanæ Medioburgi tunc minister, jam novæ sectæ Altenâ surgentis choragus, judicium amoris & justitiæ super præsentem Judæorum statum, Messiam ipsorum concernens scripsit, novâq; hac methodo universalem Judæorum conversionem, quam confitetur, promovere allaboravit.



SUM-

SUMMARIUM
LIBELLI,

ab ipso Schickardo olim additum; unde qui in primâ editione paginarum erat, in hâc marginalis est numerus.

ELECTIO Cap. I.

an vel

BELLUM. Cap. V.

itaque

porci-

HUcusque ἀνακεφαλαίωσις, quam ideò visum est subnectere, ut servato tractationis ordine, seriem theorematum, & præcipua commentaria obiter ostenderet; simul ut methodi ratio evidentiùs appareret, & scires quâ occasione ad multa specialia descenderim, quæ sub generali titulo non expectasses. Si cui verò in hoc libello quid prisci juris hebræi paradoxum vel incredibile videtur, cogitet nos plura veterum nesci-

nescire, qvàm sciamus & libros Judæorum, unde talia cognosci poterant, (nescio an idiomatis difficultate vel contemptu gentis) hactenus nimis securè neglectos esse: multa verò mea confirmatum, & alia insuper minùs credibilia erutum iri paulatim, qvando hæc lingva inter eruditam posteritatem, ampliora sumpserit incrementa, qvod unicè opto. Si qvis verò tàm bardus est, ut etiam ea, qvæ magno antiqvitatis consensu traduntur, tantùm ideò non credat, qvia cum suo cerebro & receptis opinionibus non congruunt, ei per me qvidem licet abundare suo sensu, & Americam qvoqve negare, qvia ipse nunqvam vidit, Hispani autem vel Hollandi nautæ sibi suspecti sunt. Finge legem de vaccâ rufâ vel potu Zelotypiæ non expressè scriptam in Mose, à Judæis autem oraliter propagatam, bone DEUS! qvàm exsibilarentur? qvot statim ratiunculis ab aliqvo Magistello, rei tùm absurditas tùm impossibilitas demonstraretur? Itaqve surdis auribus horum clamores præternavigandi sunt. Et ego qvidem, qvi ad imperitorum cachinnos jam occallui, intelligentium æqviori judicio fretus, rudera hæc effodere non desinam, qvamvis pro thesauro post longam fatigationem, sæpenumerò etiam carbones inveniam. Tu benigne lector ave & fave conatibus.





INDEX I.

SCRIPTURÆ LOCORUM.

GENESIS.

XLIX, 10. *non*

II. 42.

XV, 29.



INDEX II.
RERUM ET VERBORUM.

A.

ipsius

חנך

Darius

Funus

H. ה an

H.

I.

Josuæ

K.

L.

Literæ

N. Nasi,

Porcus

 Q. Qva-

S.

Saulis

Sepul-

FINIS.